

॥ श्री जिनेन्द्राय नम ॥

વસુ-વાણી

(ભાગ ૧ લો)

[આધ્યાત્મિકે વ્યાખ્યાન-સંગ્રહ : માટુગા (મુખ્ય)
ચાતુર્માસ : સં. ૨૦૧૫]

વ્યાખ્યાતા

દરિયાપુરી સ્થા. જૈન સ પ્રદાયના શાંતમૂર્તિ શાંતસ્વભાવી
શ્રી કેસરબાઈ મહાસતીજીના મુશિખ્યા, શાસનદીપક વિદુષી
મહાસતીજી શ્રી વસુમતીબાઈ

卐

સ પાદકે

અમૃતલાલ સવચંદ ગોપાણી M A Ph D

પ્રકાશક .

જયંતિલાલ અમૃતલાલ શાહ-સાયન (મુખ્ય)
કિંમત, રૂ. ૧-૫૦

જય તીર્થાલ અમૃતલાલ શાહ

૧૬૬ મુજરાત સોસાયટી, લીલા નિવાસ
શીવ (સાબન) મુન્શી ૨૨ C Ry

આવૃત્તિ : બીજી

નંબર ૨૧

ઈ સ. ૧૯૬૩

વિ. સ. ૨ ૧૬

વિ. સવત ૨૪૮૬

આ પુસ્તક મળવાના ઠેકાણા

(૧) જય તીર્થાલ અમૃતલાલ ની કુ

ડે. સો. ૫૩ નંબર ૬૨૫૬ મદદ મુબારક ન હ
ડે. ન. ૩૨૧૩૭૮ ૩૨૧૨૬૪

(૨) શાહ ઠેકુસ્ત્ર ૬ શામલ ૬

ડે. સ્થાનકવાસી જેન બાલાલ

નવરમપુરા અમદાવાદ ન હ

(૩) સ્થાનકવાસી જેન કાર્યાલય

૧ મહાધની પોળ, અમદાવાદ

(૪) દોહરી મગનલાલ પોપરલાલ

બેરાવરનમર (સૌરાષ્ટ્ર)

(૫) શાહ સવાઈલાલ ત્રેબલલાલ

c/o શેઠ મનુકચ ૬ કુશભાઈ

વલ્લભ શહેર (સૌરાષ્ટ્ર)

મુદ્રક પ્રવીણચંદ્ર જવલકાલ સબની.

મુદ્રણસ્થાન—મદન પ્રીટરી રતનપોળ, રત્નભાઈની હવેલી અમદાવાદ

પિતૃદેવો ભવ

સ્મરણાંજલિ !!

સ્વર્ગસ્થ પૂજ્ય પિતાશ્રી

અમૃતલાલ દીપચ દલાઈના પવિત્ર ચરણકમળોમાં

આપશ્રીએ મહારામા સિએલા ધાર્મિક સરકારે અને જૈન-
શાળામા અપાવેલુ ધાર્મિક શિક્ષણુ આજે પણ સ્મૃતિમા જીવત બની
રહેલ છે

એ પરમ પૂજ્ય સ્વ પિતાશ્રી અને પૂજ્ય માતૃશ્રીના ઋણનો
બદલો આ જન્મમા ચૂકવી શકાય તેમ નથી, છતાં તેમના ઋણ-
તર્પણમા યત્નિ ચિત સ્મૃતિ રૂપે “વસુવાણી” નામનુ જિનવાણીના
અમૃત પાન સમું આ પુસ્તક દ્વિતીય આવૃત્તિ રૂપે પ્રકાશિત કરીને
આપને સમર્પણુ કરુ છુ અને આત્મ સતોષ સાથે ક ઇકિ અ શે
કૃતકૃત્યતા અનુભવુ છુ

આપનો પુત્ર

જયતીલાલ ના વદન સ્વીકારશે

५२ परमेष्ठि-भगवत्-स्तुति

महन्तो भगवन्त इन्द्र महिता, सिद्धाश्च सिद्धि स्थिताः ।
 आचार्या जिनशासनोपति करा पूर्या उपाध्यायका ॥
 श्री सिद्धास्त सुपाटका मुनिवरा, रत्नप्रपादाधका ।
 पश्येते परमेष्ठिन प्रतिविन, कुम्भन्तो यो भगवन् ॥ १ ॥

वीर स्तुति

वीरः सप सुग सुरेन्द्र महितो वीर पुधा स धिता ।
 वीरणाभिहत न्यक्म निषयो, वीराय नित्य मम ॥
 र्वागस्तार्य मिह प्रपूज्यमानस, र्वाग्न्य धोर् तपो ।
 वीर धी पूजि कीर्ति कीर्तिनिषय धीपारमत्र विश्व ॥

પિતૃદેવો ભવ
સ્વર્ગસ્થ ધર્માનુરાગી પૂજ્ય પિતાશ્રી
અમૃતલાલ દીપચંદ શાહ

અ. સૌ. શ્રી લીલાબેન જયંતીલાલ શાહ

જેમના સ ૨૦૧૮ ના વરસીતપના પારણાની સ્મૃતિમા
આ પુસ્તક પ્રગટ કરવાની જિજ્ઞાસા થઈ

પ્રકાશકનું નિવેદન

શ્રી દરિયાપુરી સ પ્રદાયના પૂજ્ય મહાસતીજી શ્રી પાર્વતીઆઈ, પૂ કૃશરઆઈ, પૂ પ્રભાઆઈ, પૂ વસુમતીઆઈ, પૂ દીક્ષિતાઆઈ, પૂ હીરાઆઈ, પૂ લીલાઆઈ, પૂ દમયતીઆઈ, પૂ સવિતાઆઈ આદિ મહાસતીજી ઠાણા ૯ નુ આતુર્માસ, શ્રી વર્ધમાન ગ્યા જૈન શ્રાવક-સધ-માદુગાની વિનતીવી, સવત ૨૦૧૫ મા શ્રી માદુગા સુકામે થયુ આ આતુર્માસ દરમ્યાન, પૂ વસુમતીઆઈ મહાસતીજીએ ‘રાયપ્રશ્નીય’ સૂત્ર પર આપેલા વ્યાખ્યાનોને સપાદિત કરાવી, તેને ત્રથરૂપે ‘વસુવાણી’ નામથી એ ભાગમાં, મહારા મિત્ર અને ધધાના ભાગીદાર (જયન્તીલાલ ચ દુલાલ ની કુ વાળા) ભાઈશ્રી ચ દુલાલે અને તેમના ધર્મપત્ની અ સૌ રજન બહેને અનુક્રમે અન્યોન્યના વર્ષી તપની તપશ્ચર્યાની પૂર્ણાહુતિ પ્રસંગે ઈ સ ૧૯૬૧મા પ્રગટ કર્યા હતા.

પૂ વિદુષી મહાસતીજીના વ્યાખ્યાનો જનતામાં ઘણાજ પ્રિય થઈ પડ્યા અને વસુવાણી ભા ૧ અને ભા ૨ ની પ્રથમ આવૃત્તિ જેત જેતામાં ખલાસ થઈ ગઈ.

બોટાદ સ પ્રદાયના પૂજ્ય તપસ્વી શ્રી કાનજી મહારાજ (૨) પૂ શ્રી અમુલખજી મહારાજ (૩) પૂ પડિત રત્ન શ્રી નવિનચદ્રજી મહારાજ (૪) પૂ શ્રી મનસુખલાલજી મહારાજ (૫) પૂ વ્યાખ્યાતા શ્રી અમીચદજી મહારાજ (૬) પૂ મગળજી મહારાજ આદિ ઠા ૬ તથા પૂ મહાસતીશ્રી કૃશરઆઈ, પૂ મહાસતીજી વસુમતીઆઈ,

પૂ. હીરાનાઈ તથા પૂ. તારાનાઈ મહાસતીજી વગેરેની પ્રેરણાથી
સ. ર. ૧૭માં મારા મમ પત્નિ 'લીલાવતી'એ શાશ્વત રેવની કૃપાથી
સદુ. કરેલ વધી તપની પૂર્ણાકૃતિ સવત. ર. ૧૮માં પૂણ્ય ચર્ધ બને
તેની માદગીરી રૂપે જનતાની માંત્ર જોઈને આ પુસ્તક (વસુભાણી
કામ ૧) ની બીજી આવૃત્તિ પ્રગટ કરતાં હું આનંદ બસુભાણી હું

આ આવૃત્તિ પ્રગટ કરવાનો બધો મત પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રગટ
કરવામાં જેમનો દિસ્યો છે તેવા નીચેના લાઘ્યોને ફાલે નથ છે
કે જેઓનો મારે સ્વદેશ આભાર માનવો જોઈએ.

પ્રથમ આભાર પૂજ્ય મહાસતી મી વસુભાણીના માનવો
જોઈએ કે જેઓએ રામ પ્રમીલ સુત્રમાંનો પસંદગી રા. નો અધિકાર
વાંચીને પાપ પુણ્યનાં ફળો અને સરીર અને આત્માની
જિજ્ઞાસા સ્વરૂપ સ્પષ્ટ રીતે બતાવી આપ્યાં તે સાથે જન્મ જીવોના
કલ્યાણ અર્થે અનેક કૃતિઓ ઉદાહરણે આપી, જિજ્ઞાસુની
પ્રેરણા આજમ જ્ઞાન વડે ખૂબજ રસિક બનાવી.

બીજો આભાર બર્ધ માંચીના પ્રાધ્યાપક મી અમૃતલાલ સવય જ્ઞાઈ
ઓપણીનો માનવો જોઈએ કે જેઓ પૂ. વ્યાખ્યાનકરની વાણીને
અથાક પરિશ્રમે સ પાઠિત કરીને પુસ્તક રૂપે પ્રગટ કરવા યોગ્ય બનાવી.

ત્યાર માઠ જેમની રેખરેખ, સલાહ, સૂચનો વગેરે પ્રથમ
આવૃત્તિના પ્રકાશનમાં સહાયક બન્યા છે તે મી બસુભાણ પી. દોશી,
મી સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ અને પ્રથમ આવૃત્તિના પ્રકાશક બાઈ
અ. દુલાલ લક્ષ્મીજી સહનો મારે હૃદય પૂર્વક આભાર માનવો જોઈએ,
કે જેમના પરિશ્રમની ફલમુતિ રૂપે ૮ આ (બીજી) આવૃત્તિ પ્રગટ
કરવા હું આજ્ઞાણી બન્યો હું

આ બીજી આવૃત્તિના પ્રોત્તે જહું જ કાળજીથી વાંચી આપનાર
સ્વા જેન પત્નિ તરી મી જીવજીવાલ સમયનો તથા પ્રથમ આવૃત્તિ

તપાસીને રહી ગયેલ ભૂલો સુધારીને, સલાહ સૂચન આપનાર દ સ.
ના વિદ્યમાન પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી બ્રાતૃચદ્રજી મ સા ના સુશિષ્ય
આ ધ્ર શ્રી શૌતિલાલજી મહારાજ સાહેબનો આભાર માનુ છું

અ તમો આ પુસ્તક સાઈ, શુદ્ધ અને શીઘ્ર પ્રગટ કરવાના કાર્યમાં
પોતાના સમયનો અમૂલ્ય ભોગ આપનાર મુરખી શ્રી કસ્તુરચંદ
રાયચંદ શાહ (અમદાવાદ) અને મુદ્રક શ્રી પ્રવીણચંદ્ર જીવણલાલ
સઘવીનો આભાર માનુ છુ કે જેમણે આ પુસ્તક માટેના કાગળ,
પ્રીન્ટીંગ, બાઈન્ડીંગ વગેરે બધી જવાબદારીઓ ઉઠાવી લઈને,
મારૂં કાર્ય અતિ સરળ બનાવ્યુ છે

છેવટે આ પુસ્તકના વાચનથી લબ્ય જીવો બોધ પામી, સન્માર્ગ-
પ્રેરણા મેળવશે તો આ પ્રકાશન જનહિતાર્થે સફળ થયેલુ માનીશ.
કિ બહુના મુજેષુ !

અઠાઈ ધર સ ૨૦૧૯

તા ૧૬-૮-૧૩

લીલા નિવાસ

૧૯૯ ગુજરાત સોસાયટી

શીવ (મુબઈ ૨૨)

જયંતીલાલ અમૃતલાલ શાહ

ના જયજિતેન્દ

અનુક્રમસિકા

૧ વ્યાખ્યાન નં ૧ થી ૫૫ અસાદશુદિ ૭ થી બીજા

આવણ વરિ ૧૧ સુધીના પ ૧ થી ૪૩૪

૨ ગણ વાતો સુવાક્યો પ ન ૪૩૫

૩ વચનામૃતો પ ન ૪૪

૪ પ્રભાવક સાધુ-સાધ્વીજ્યો (કુલ જ્ઞાન પરિચય) પ ન ૪૪૩

૫ વ્યાખ્યાનકાર વિશે-પ્રશસ્તી કાવ્યો પ ન ૪૫૩

વ્યાખ્યાન ૧૬

[રવિવાર, અષાઢ શુદ્ધ ૭]

આત્માને સ્વદેશી બનાવો

ભગવાન મહાવીરે સિદ્ધાત પડ્યા ત્રણે કાળે સિદ્ધ થયેલી વસ્તુ તેનું નામ સિદ્ધાત

જે દિવસે પ્રભુવાણી જીવને સાબળવા મળે તે દિવસ, તે ઘડી, તે પળ ધન્ય છે એના શ્રવણથી જીવ કૃતકૃત્ય થાય છે તેવા જીવનું વર્ણન શાસ્ત્રકારોએ કરી બતાવ્યું છે હમેશા કોઈ પણ પ્રવચનની શરૂઆત મહાપુરુષોના સિદ્ધાતો લઈને કરાય છે કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન થયા પછી તીર્થંકર ભગવાન ત્રિવિધ સઘની સ્થાપના કરે છે તીર્થંકર ભગવાનનો ઉપદેશ ગૌતમ સ્વામી ઝીલે છે વાણી એ વખતે વીખરાયેલા પુષ્પો સરખી હોય છે માલજી જેમ વીખરાયેલા ફૂલોને દોરામા પરોવી હાર-ગજરા બનાવે છે તેમ શ્રીજિનમુખથી જરતા ફૂલડાને એકસૂત્રે પરોવી,

શ્રીજિનમુખડા ફૂલથી ઝર્યા, એની ગૌતમે ગૂથી માળ રે,
વીરજીની વાણી ભલી રે,

ગૂથ્ય દ્વાદશાગ ને, ગૂથ્ય ઉપાગ જી, ગૂથ્યા મૂળસૂત્ર સાર રે,
જિનજીની વાણી ભલી રે.

એ દ્વાદશાંગ સિદ્ધાન્ત-એ પ્રભુની વાણી જેણે હૃદયમાં ઉતારી, તે આત્માઓ પરમ પદને પામી ગયા. નદીસૂત્રની અંદર નાથ બોલ્યા છે ‘ અમારા દ્વાદશ સિદ્ધાન્ત ઉપર પ્રતીતિ આણી જે આત્માઓ એને શાયવી, હૃદય ગમ્ય કરી ગયા, તે આત્માઓ તરી ગયા અને જેણે પ્રતીતિ આણી નથી, શાયબ્યા નથી, તે જીવો સસારરૂપી ચક્રની અંદર પરિભ્રમણ કરી રહ્યા છે સરતિ ઇતિ સસાર જે હમેશા સરતો રહે છે તે સસાર દુ ખનો સમુદ્ર છે સસારમાં સ્થિરતા નથી મૃવતા નથી, નિરાશ્રયતા નથી શારીરિક અને માનસિક દુ ખથી એ તો બરેલો છે માટે ભગવાનના એ સિદ્ધાન્તો પર પ્રતીતિ લાવએ શાયવી, વિશ્વાસ લાવએ જેમ શરીરની રચનામાં અગ પણ હોય છે અને ઉપાગ પણ હોય છે, તેમ શાસ્ત્રનું છે ઉપાગ વિના અગ થોએ નહિ તમામ આખ, કાન, નાક અને મુખ ઘણા સુંદર હોય પણ હાથ ન હોય તો એ કંઠરૂપા લાગે હાથપગ એ ઉપાગ છે અગ વિના ઉપાગ ન હોય અને ઉપાગ વિના અગ ન હોય તેવી જ રીતે સૂયમગ્ન, આચારાત્ર એ અગ છે અને શાયપસેણી એ ઉપાગ છે એ સૂત્રની આજે શરૂઆત કરતા, ભગવાનની નિમળ વાણીનો ઉપદેશ કરવાની જે તક મળી છે તે અમારા સદ્ભાવ્યની નિશાની છે શાસ્ત્રમાં પાંચ પ્રકારના મગળ બતાવ્યા છે તેમાં વીતરાગ ભગવાનની વાણીને પરમ મગળ ઉત્કૃષ્ટ મગળ શાશ્વત મગળ તરીકે વર્ણવી છે વાણી તો બહેરી, પણ વીતરાગ તુલ્ય કોઈ નહિ છદ્મ્ય જીવો ભલે ને ગમે તેટલા અર્થિસા, સત્ય આગિન્ય પ્રવચનો કરતા હોય, પણ તેમાં મૂલને અવકાશ છે છદ્મ્ય

જીવો લલે ને ગમે તે દાવો કરતા હોય, પણ આખરે તો તેઓ પ્રમાદાદિ ગુણસ્થાને વર્તનારાઓ છે, માટે ભૂલને પાત્ર પણ હોઈ શકે

આ રાયપસેણી સૂત્રમાં રાજા પરદેશીના અધિકારની વાત આવશે પણ પરમેષ્ટિને નમસ્કાર કરી, સૂત્રની શરૂઆત કરતા જેમણે ચાર ઘનઘાતી કર્મ ક્ષય કર્યા છે તેવા અહિંન્ત દેવોને નમસ્કાર કરુ છુ જેણે આઠ કર્મોનો ક્ષય કર્યો છે એવા સિદ્ધ ભગવતને નમસ્કાર કરુ છુ પણ આચાર પાળે અને પળાવે એવા છત્રીશ ગુણના ધારક આચાર્ય ભગવાનને નમસ્કાર કરુ છુ દ્વાદશાંગ સિદ્ધાતને લાણે અને લાણાવે એવા પચીશ ગુણના ધારક ઉપાધ્યાયજી મહારાજને નમસ્કાર કરુ છુ લોકને વિષે જે સર્વ સાધુ-સાધવીઓ સત્તાવીશ ગુણોના ધરવાવાળા-વીતરાગની આજ્ઞામાં વર્તે છે તેમને બધાને નમસ્કાર કરુ છુ

આજનો વિષય બહુ મહત્વનો છે કોઈ પણ નગરની અદર પ્રવેશ કરવો હોય તો હેતુ વગેરે ખાલમા હોય તો જ પ્રવેશ થઈ શકે પ્રવેશ કરવાના મુખ્ય ચાર દરવાજા છે તે આ પ્રમાણે છે— (૧) દ્રવ્યાનુયોગ, (૨) ગણિતાનુયોગ, (૩) ચરણકરણાનુયોગ અને (૪) ધર્મકથાનુયોગ તેમા દ્રવ્યાનુયોગ એટલે જીવ, અજીવ, ચૈતન્ય, જડ આદિ દ્રવ્યોનુ સ્વરૂપ-નિરૂપણ અને વિવેક દ્રવ્યાનુયોગમા પ્રવેશ કરતાં આત્મા સ્થિર થતો ન હોય તો ગણિતાનુયોગને ગણતાં શીઓ દ્રવ્યાનુયોગ માટે આ ગણિતાનુયોગ પરમ ઉપકારક છે હવે ચરણ-

કરણાનુયોગ એટલે શુ તે વિચારીએ. જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ હોય ત્યાં સુધી આત્માને અપૂર્વ દર્શન થતુ નથી પૂર્વે જે વસ્તુ દીઠી નથી તે વસ્તુ અત્યારે મળી છે દેવની સ્થિતિમાં જ્યાં ત્યાં દેટલી રિદ્ધિ—સિદ્ધિ એઈ. દેવીની એક દીલ્લીમાં આખા જ બુદ્ધીપની રિદ્ધિ સમાઈ જતી દેખાય. તો શુ એઈને બેસી રહ્યા છો? એ બધી રિદ્ધિ કરતા ક્રિયાનુયોગનું જ્ઞાન થયે બધું બે ધડી ચાલિત પાળનાર મુનિની આગળ ચક્રવર્તીનો વૈભવ હુમ્મ છે તેનો પ્રભાવ અર્વાચીન સિદ્ધ વિમાનના દેવની રિદ્ધિને પણ જોળી બધું. માટે તેના અર્થો બનો પહેલે પગધિયે પગ મૂક્યા વિના બીજે પગધિયે ન ચાલે માટે બધા બધાં તમે છોઠો—બેસો. બધા બધા તમારા પનોત્તા પગલા પડે ત્યાં ત્યાં નિમ્ન થ પ્રવચન સત્ય છે એ જ અવાજ ઉઠવો એઈએ. રાજમહેલમાં પ્રવેશ કરવામાં બે કોઈ પ્રયોજન હોય તો તે એ જ છે પુદ્ગલમાં ન ગણે હીરા માણેક, મોતી વગેરે પણ પુદ્ગલ જ છે આ દૃષ્ટિએ તમારે જીવન ગાળવાનું છે તમારા બગલા અને પત્નીના ઝવેરાતની અમને ઇર્ષ્યા કે બગતરા નથી બગતરા હોય તો એક જ વાતની કે આમને આમએ આમાં જ આ બધા રહ્યાપર્યા રહેશે તો તેમનું શુ થશે? સત્ય વસ્તુ ભૂલી ન જવાય તે માટે આ ચિનગ્રારી છે જડ સ્વભાવવાળા પુદ્ગલમાં બે આત્મજ્ઞાન ગુમાવી બેસીએ તો પછી આપણા જેવા મૂળ બીજા કોણ? આ રાયપસેણી સૂત્રનો પ્રસંગ થાલે ત્યાં સુધી ઉપધાન તપ કરવું એઈએ.

હવે મૂળ વિષયની શરૂઆત કરીએ બધારે જોઈ આરે વર્તતો હતો ત્યારે અમલકપા નામે એક નગરી હતી.

તેના આત્મ નામના ઉદ્ધાનમા ભગવાન મહાવીર પધાર્યા હતા. તે સમયે યથાર્થ નામગુણવાળા આ રાયપસેણી સૂત્રનુ સ્વરૂપ ખતાવ્યું આ સૂત્રમા પરદેશી રાજાની પ્રશ્નોત્તરી છે, જેના વડે આત્મા પોતાના નિર્માણ સ્વરૂપને પામે, તે જ્ઞાન સવાદ રૂપે અહીં સઘરાયેલું છે દ્રવ્ય નિષ્કેપે રાજાનું નામ પરદેશી હતું. પરદેશી એટલે સ્વભાવના ભાન વગરનો. હવે અનાદિ કાળથી આત્મા રાજા છે અને કર્મ એ સેવક છે. ભગવાન વીતરાગની વાણીમા જે આનંદ આવે છે તે બીજાની વાણીમા આવતો નથી. સૂર્યના પ્રકાશથી જેમ થાકેલી દુનિયાનું આલસ્ય દૂર થાય છે તેમ સૂર્ય સમાન વીતરાગની વાણી સાલણતાં આત્માની પ્રભાનું જોમ આવવું જોઈએ, પણ જીવને દરકાર જ કયા છે ? સવારના રોજ ભીંતને ટાપટીપ કરે, આ પીએ, પેપર વાચે, શરીરને સ્વચ્છ કરવા સ્નાન કરે, પણ જ્યાં સુધી જ્ઞાનગંગામાં સ્નાન કર્યું નથી, બ્રહ્મચર્યના પાલનથી પવિત્રતા મેળવી નથી ત્યાં સુધી કર્મથી મુક્તિ નથી આત્મા વર્તમાનમા છે, ભૂતમા હતો અને ભવિષ્યમા હશે એ અખંડ, અભેદ છે એક શ્લોકમા કહ્યું છે કે—

“નૈન છિન્દન્તિ શસ્ત્રાણિ, નૈનં દદતિ પાવક”

આત્માને શસ્ત્રો છેદી શકતા નથી, અગ્નિ બાળી શકતો નથી, કારણ કે આત્માનો પ્રદેશ અખંડ છે અસંખ્યાત પ્રદેશોને જ આત્મા કહેવાય આત્મા ભાવ પ્રાણે મદાય જીવી રહ્યો છે અને દ્રવ્ય પ્રાણે પર્યાય અપેક્ષાએ મરી ગયો છે, માટે આત્માને અસંખ્યાત પ્રદેશવાળો કહ્યો છે આત્મા જોવા માટે પરદેશીએ કેટલો અધર્મ સેવ્યો છે તે વાત આગળ આવશે અનંત કાળનો પરદેશી આપણો આત્મા જો પોતાના સ્વરૂપને વિચારે, તો

કરણાનુયોગ એટલે શુ તે વિચારીએ. જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ હોય ત્યાં સુધી આત્માને અપૂર્વ દર્શન થતુ નથી. પૂર્વે જે વસ્તુ હિંદી નથી તે વસ્તુ અત્યાદિ મળી છે. દેવની સ્થિતિમાં ગયા ત્યાં કેટલી શિદ્ધિ—સિદ્ધિ એઈ. દેવીની એક દીલ્લીમાં આખા જ બુદ્ધીપતી શિદ્ધિ સમાઈ જતી દેખાય તો શુ એઈને બેસી રહ્યા છો? એ બધી શિદ્ધિ કરતા દ્રવ્યાનુયોગનુ જ્ઞાન થઈ જાય. જે થઈ ચારિત્ર પાળનાર મુનિની આજળ ચક્રવર્તીનો વૈભવ દુષ્કર છે તેનો પ્રભાવ સર્વાધિસિદ્ધ વિમાનના દેવની શિદ્ધિને પણ ઓળખી જાય. માટે તેના અર્થી બનો. પહેલે પગથિયે પગ મૂક્યા વિના ખીંચે પગથીયે ન ચડાય. માટે જ્યાં જ્યાં તમે છોઠો-બેસો, જ્યાં જ્યાં તમારા નોતા પગલા પડે ત્યાં ત્યાં નિમ્ન થ પ્રવચન સત્ય છે એ જ અવાજ ઉઠવો. એઈએ રાજમહેલમાં પ્રવેશ કરવામાં એ કોઈ પ્રયોજન હોય તો તે એ જ છે. પુદ્ગલમાં ન રાઓ. હીરા માણેક, માલી, વગેરે પણ પુદ્ગલ જ છે. આ દષ્ટિએ તમારે જીવન ગાળવાનું છે. તમારા બગલા અને પત્નીના ઝવેરાતની અમને ઇર્ષ્યા કે બળતરા નથી. બળતરા હોય તો એક જ વાતની કે આમ ને આમ એ આમાં જ આ બધા રચ્યાપચ્યા રહેશે તો તેમનુ શુ થશે? સત્ય વસ્તુ બૂલી ન જવાય તે માટે આ ચિનગા? છે. જુસ્વભાવવાળા પુદ્ગલમાં એ આત્મજ્ઞાન ગુમાવી બેસીએ તો પછી આપણા જેવા મૂખ ખીંચા કોણ? આ રાયપચેણી સૂત્રનો પ્રસંગ થાશે ત્યાં સુધી ઉપધાન તપ કરવુ એઈએ.

હવે મૂળ વિષયની શરૂઆત કરીએ. જ્યારે કોઈ આશિ વર્તતો હતો ત્યારે અમલક પા નામે એક નગરી હતી.

આમ નામના ઉદ્યાનમાં લગવાન મહાવીર પધાર્યા હતા.
 મયે યથાર્થ નામગુણવાળા આ રાયપસેણી સૂત્રનું સ્વરૂપ
 થુ આ સૂત્રમાં પરદેશી રાજની પ્રશ્નોત્તરી છે, જેના વડે
 પોતાના નિર્માણ સ્વરૂપને પામે, તે જ્ઞાન સંવાદ રૂપે
 મધરાયેલું છે દ્રવ્ય નિષ્કેપે રાજનું નામ પરદેશી હતું.
 એટલે સ્વભાવના લાન વગરનો. હવે અનાદિ કાળથી
 ગળ છે અને કર્મ એ એવક છે. લગવાન વીતરાગની
 જે આનંદ આવે છે તે ખીજની વાણીમાં આવતો
 મર્યાના પ્રકાશથી જેમ થાકેલી હુનિયાનું આલસ્ય દૂર
 જેમ સૂર્ય સમાન વીતરાગની વાણી સાંભળતા આત્માની
 જેમ આવવું જોઈએ, પણ જીવને દરકાર ન કયા છે ?
 રાજ ભીડીને ટાપટીપ કરે, આ વીએ, પેપર વાચે,
 સ્વચ્છ કરવા સ્નાન કરે પણ જ્યાં મુખી જ્ઞાનગંગામાં
 સૂર્ય નથી, બ્રહ્મચર્યાના પાલનથી પવિત્રતા મેળવી નથી
 કર્મથી મુક્તિ નથી આત્મા વર્તમાનમાં છે, ભૂતમાં હતો
 પ્યમાદુએ એ અખંડ, અભેદ છે એક જ લોકના ડહુ છે કે-
 નૈન દિન્દન્તિ શરમાણિ, નૈન દદન્તિ પાવકઃ.”
 શરમા છેલી શકતા નથી, અગ્નિ જાળી શકતા નથી. કાચનું કે
 પ્રદેશ અખંડ છે અનંત ધ્યાન પ્રદેશને ન આત્મા કહેવાય.
 પ્રાણ પ્રાણે મદાય જીવી જ્યો છે અને દ્રવ્ય પ્રાણે
 પિત્તએ મરી જ્યો છે, માટે આત્માને નાનંધ્યાત
 કયો છે આત્મા જેવા માટે પરદેશીએ કેટલો
 કયો છે તે વાત અગળ માવશે અનન કાળનો
 અનંત આપણે અનંત ને પોતાના સ્વરૂપને વિચારે, નો

કરણાનુયોગ એટલે શુ તે વિચારીએ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થઈ હોય ત્યાં સુધી આત્માને અપૂર્વ દર્શન થતું નથી. પૂર્વે જે વસ્તુ ઘીઠી નથી તે વસ્તુ અત્યાદે મળી છે દેવની બિંધિમા ગયા ત્યાં ઠેટલી શિદ્ધિ—સિદ્ધિ બોધ. દેવીની એક ટીલડીમા આખા જ બુદ્ધીપની શિદ્ધિ સમાઈ જતી દેખાય તો શુ બેઠને બેસી રહ્યા છો ? એ બધી શિદ્ધિ કરતા અનુયોગનું નાનું ઘડી બંધ બે ઘડી ચારિત્ર પાગનાર મુનિની આગળ ચક્રવર્તીનો વૈભવ તુલ્ય છે તેનો પ્રભાવ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનના દેવની શિદ્ધિને પણ ઓળખી બંધ માટે તેના અર્થો બનો. પહેલે પદ્ધતિયે પદ મૂક્યા વિના બીજે પગથીયે ન ચાલ્યો માટે બંધ બંધ તમે ઊઠો-બેસો, બંધ બંધ તમારા પનોત્ત પગલા પડે ત્યાં ત્યાં 'નિઝમ પ્રવચન સત્ય છે એ જ અવાજ ઉઠવો બોધએ. રાજમહેલમાં પ્રવેશ કરવામા બે કોઈ પ્રયોજન હોય તો તે એ જ છે પુરૂગલમાં ન રાચો હીરા માણેક, મોતી વગેરે પણ પુરૂગલ જ છે આ દષ્ટિએ તમારે જીવન ગાળવાનું છે તમારા બગલા અને પત્નીના ઝવેરાતની જામને ઇર્ષ્યા કે બગતરા નથી. બગતરા હોય તો એક જ વાતની કે આમ ને આમ બે આમ જ આ બધા રમ્યાપમ્યા રહેશે તો તેમનું શુ થશે ? સત્ય વસ્તુ ભૂલી ન જવાય તે માટે આ ચિનગારી છે જડ સ્વભાવવાળા પુરૂગલમા બે આત્મજ્ઞાન શુભાવી બેસીએ તો પછી આપણા જેવા મૂર્ખ બીજા કોણ ? આ રાયપસેણી સૂત્રનો પ્રસંગ થાલે ત્યાં સુધી ઉપધાન તપ કરવું બોધએ.

હવે મૂળ વિષયની શરૂઆત કરીએ અત્યાદે ધ્યાન આદિ વર્તતો હતો ત્યાં અમલક પા નામે એક નગરી હતી

તેના આત્મ નામના ઉદ્યાનમાં ભગવાન મહાવીર પધાર્યા હતા. તે સમયે યથાર્થ નામગુણવાળા આ રાયપસેણી સૂત્રનુ સ્વરૂપ બતાવ્યું આ સૂત્રમાં પરદેશી રાજની પ્રશ્નોત્તરી છે, જેના વડે આત્મા પોતાના નિર્માણ સ્વરૂપને પામે, તે જ્ઞાન સવાદ રૂપે અહીં સઘરાયેલું છે દ્રવ્ય નિષ્કેપે રાજનુ નામ પરદેશી હતું. પરદેશી એટલે સ્વભાવના ભાન વગરનો, હવે અનાદિ કાળથી આત્મા રાજ છે અને કર્મ એ સેવક છે. ભગવાન વીતરાગની વાણીમાં જે આનંદ આવે છે તે બીજાની વાણીમાં આવતો નથી. સૂર્યના પ્રકાશથી જેમ થાકેલી દુનિયાનું આલસ્ય દૂર થાય છે તેમ સૂર્ય સમાન વીતરાગની વાણી સાંભળતા આત્માની પ્રભાતુ જોમ આવવું જોઈએ, પણ જીવને દરકાર જ કયા છે ? સવારના રોજ ઊઠીને ટાપટીપ કરે, આ પીએ, પેપર વાચે, શરીરને સ્વચ્છ કરવા સ્નાન કરે, પણ જ્યાં સુધી જ્ઞાનગંગામાં સ્નાન કર્યું નથી, બ્રહ્મચર્યના પાલનથી પવિત્રતા મેળવી નથી ત્યાં સુધી કર્મથી મુક્તિ નથી આત્મા વર્તમાનમાં છે, ભૂતમાં હતો અને ભવિષ્યમાં હશે એ અખંડ, અભેદ છે એક શ્લોકમાં કહ્યું છે કે—

“નૈન છિન્દન્તિ શસ્ત્રાણિ, નૈનં દહતિ પાવકઃ”

આત્માને શસ્ત્રો છેદી શકતા નથી, અગ્નિ બાળી શકતો નથી, કારણ કે આત્માનો પ્રદેશ અખંડ છે અસંખ્યાત પ્રદેશોને જ આત્મા કહેવાય આત્મા ભાવ પ્રાણે સદાય જીવી રહ્યો છે અને દ્રવ્ય પ્રાણે પર્યાય અપેક્ષાએ મરી રહ્યો છે, માટે આત્માને અસંખ્યાત પ્રદેશવાળો કહ્યો છે આત્મા જોવા માટે પરદેશીએ કેટલો અધર્મ સેવ્યો છે તે વાત આગળ આવશે અનંત કાળનો પરદેશી આપણો આત્મા જો પોતાના સ્વરૂપને વિચારે, તો

પરદેશી મટી સ્વદેશી થાય. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને ત્રણ પ્રકારના મોહનીય ત્યા સુખી આપણા ઉપર સ્વામીપણુ કરે છે, ત્યા સુખી આપણા છવો પરદેશી જ છે હજુકર્મી આત્મા હોય તેને જ વીરવાણીનું શ્રવણ કરતા આહવાદ ઉપજે, માટે ધ્યાનપૂર્વક શ્રવણ કરજો જો શરૂઆતમા જ ભૂલ કર્યો તો કોકડું ગુનવારો. એવજ મોજા ચૂંચલી વખતે જો ટાકા જણવામા ભૂલ થઈ જાય તો જેમ ઉઠેલવુ મુશ્કેલ બને છે, તેમ આપણે જો આ સૂત્રની શરૂઆતને ભૂલી જશુ તો આપણુ પણ કોકડું વળી જશે, આપણે આત્મા પરદેશી છે, એને સ્વદેશી બનાવવા માટે જ માનવજીવન મળ્યુ છે તો વ્યાલો, આપણે આત્માને સ્વદેશી બનાવીએ.

વ્યાખ્યાન ૨જી

૭

[સિમવાર અષાઠ શુક્ર ૮]

સુધર્મા સ્વામી પોતાના બહાલા શિષ્ય જ બુદ્ધને પરમ તારકની અપૂર્વ વાણીનો પરિચય કરાવી શકા છે

હે જ બુ, બીજા ઉપાગજીનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે એમા ભગવાનની હિતકારી, મોક્ષામૂલી વાણી છે છતા છવો સ્વમત ભૂલી પરમતમા પડી ગયા છે 'સ્વસમય એટલે પોતાનો મત, જૈનકથ નનો મત. 'પરસમય એટલે જૈન સિવાયના અન્ય કથ નના મતો—જેવા કે સાખ્ય આજીવક વગેરે હે છવો! તમે પોતાના મતને પહેલાં બાણતા યાઓ. પછી બીજાના મતને બાણજો સ્વમતનું જ્ઞાન

નહિ હોય તો પરમતથી છેતરાઈ જશે. માટે સ્વનુ જ્ઞાન મેળવો. આ એક અર્થ થયો. હવે બીજો અર્થ જોઈએ ‘સ્વ’ એટલે આત્મા એને તમે જાણો. ‘પર’ એટલે આત્માથી જુદા પુદ્ગલ-સ્વરૂપને, કર્મને જાણો. આ બંને મતનુ જેને જ્ઞાન થાય છે, તે સ્વમત, પરમત અને ઉભય મતનો જ્ઞાતા કહેવાય. વ્યવહાર-સમક્રીતના સડસઠ બોલ છે તેમાં ત્રીજો બોલ આવ્યો છે. તેના લિંગ પણ ત્રણ છે અને મત પણ ત્રણ છે. સ્વમતને જાણનારે પરમતને પણ જાણવો જોઈએ. જ્યાં સુધી સ્વમતનુ જ્ઞાન થાય નહિ, ત્યાં સુધી પરપાપ ડાળાવું નહિ. જ્યાં સુધી સ્વપાપો મજબૂત થાય નહિ, ત્યાં સુધી પરનો પરિચય કરવો નહિ અને કરશે તો ઠગાઈ જશે. દષ્ટાંત તરીકે કોઈ પક્ષીએ માખો બાધ્યો છે તેમા ઇંડા મૂક્યા છે. ઇંડામાંથી પક્ષી થયું છે, પણ હજી ઊડી શકતું નથી, પણ તે બીજા પક્ષીઓને ઊડતા જોઈને નકલ કરવા જાય છે, ત્યારે બીજા પક્ષીઓ તેને મારી નાખે છે. આમ કેમ થાય છે ? કારણ તેની પોતાની પાખો મજબૂત ન હતી તેથી માટે, હે સુમુક્ષુઓ ! જ્યાં સુધી તમારી પાખો જૈન દર્શનમા મજબૂત બની નથી, ત્યાં સુધી તમે જો બીજાના પુસ્તકો વાંચશો તો તમે અતોબ્રહ્મ તતોબ્રહ્મ થશો. સૂયગડાગ સૂત્ર બંનેનું જ્ઞાન કરાવે છે.

ત્રણસો ત્રેસઠ પાપ ડીના મત બતાવ્યા તેમા ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી એમણે એકાંત પ્રરૂપણ કરી છે. ક્રિયાવાદીના એક સો એશી લેદ છે, અક્રિયાવાદીના

ચોર્વાશી, અજ્ઞાનવાદીના સડસઠ અને વિનયવાદીના બત્રીસ લેઈ બતાવ્યા છે પરદેશી રાજ્ય અક્રિયાવાદી હતો તે એમ માનતો હતો, કે આ જગતમા પાપ, પુણ્ય, આસવ બધ વગેરે કંઈ નથી માટે કોઈ પણ ક્રિયા કરવાની જરૂર નથી તે નાસ્તિકનો પણ નાસ્તિક હતો. હયાનો તો તેનામા છટોમે ન હતો રત્નાકર પચીસીના એક શ્લોકમાં કહ્યું છે કે—

(હરિમીત)

આ ભવ નથી પર ભવ નથી, વળી પુણ્ય-પાપ કશું નથી,
મિથ્યાત્વની કહુ વાણી મેં ધરી કાન પીધી સ્વાધ્યા.
રવિ સમ હતા યાને કરી પ્રભુ આપમી તો પણ અરે !
દીવો સર્કે દૂવે પડ્યો, બિચ્છર છે મુજને અરે !

સાધ્યો ! જે અધ છે દેખતો નથી તે ને કૂવામા પડે તો તેને કંઈ દોષ દેવાય ? પણ જેની આખો વીક્ષુ છે, જે બધુય રૂપદ રીતે બેઈ શકે છે તે ને કૂવામા પડે તો તેને દોષ દેવાય કે નહિ ? અધના હાથમા દીવો હોય તોય તેને શું કામમા આવવાનો ? એની આખે તો પડળ વળી ગયા છે એ ક્યાંથી દેખવાનો હતો ? તેમ જ, જેની આખે મિથ્યાત્વના પ જ વળી ગયા છે, એના હાથમા સમઘીત જેવો પ્રદીપ આપો તો એ તે હાથમા દેવાનો નહિ. આ પરદેશી રાજાને પણ મિથ્યાત્વના પડળ વળી ગયા છે એટલે એ સત્ય માર્ગને બેઈ શકતો નથી. ક્રિયાવાદી એમ કહે છે કે ક્રિયા કરો ક્રિયા કરો બીજું કશું કરવાની જરૂર નથી. અક્રિયાવાદી કહે છે કે પુણ્ય, પાપ વગેરે કશું એ નથી શા માટે આપણે જાણ્યાર્થ સહચાર વગેરે પાળીને મરી

જવુ ? બધુઓ ! પ્રભુદેવ શુ બતાવે છે તે વિચારો. પુણ્ય પાપ વગેરે છે, માટે આપણે બ્રહ્મચર્ય, સદાચાર વગેરેનું પાલન કરવુ જોઈએ શરીરની કાન્તિ વધારવી હોય, શરીરને અળવાન બનાવવું હોય તો બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરો નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય સિવાય સુદર બની શકાય તેમ નથી. માટે સર્વ પ્રકારના વિષયોનો ત્યાગ કરો વર્તમાનને સુધારીને પરભવ સુધારો આ બધુ અક્રિયાવાદી સ્વીકારતો નથી જે જે મતો નીકળ્યા છે, તે તે ભગવાન ઋષભદેવના વારામાથી નીકળ્યા છે

નાસ્તિક એવા પરદેશી રાજની વાત ચાલે છે તે કાળે અમલક પા નામની નગરી હતી શાસ્ત્રકારો આ નગરીનુ વર્ણન શા માટે કરે છે તે બાણો છો ? તમને શકા થશે, કે નગરીનુ વર્ણન કરવાની વળી શી જરૂર હતી ? જરૂર છે શાસ્ત્રકારોની વાણી અર્થયુક્ત હોય શાસ્ત્રકારો તુચ્છ વસ્તુઓનુ વર્ણન ન કરે આ નગરીમા મહાન ધુરધર તીર્થ કર ભગવાન પધારવાના છે અને નગરી કેવી ભાગ્યશાળી કે ભગવાન મહાવીર ત્યા પધાર્યા એ નગરી સત્તાવીશ પ્રકારના 'વવા'થી શોભે છે એ સત્તાવીશ 'વવા' વિષે આ પ્રમાણે શ્લોકો છે

વાપી વપ્ર વિહાર વર્ણ વનિતા વાગ્મી વનં વાટિકા ।

વૈદ્યો વ્રાહ્મણ વારિ વાદી વિવુઘો વૈશ્યા વણિક વાહિની ॥

વિદ્યા વીર વિવેક વિત્ત વિનયો વાચંયમા વલ્લિકા ।

વસ્ત્ર ધારણ વાજિ વૈશરવરં રાજ્ય વૈઃ શોભતે ॥

જે નગરીમા વાવ હોય તે નગરી શોભે, જે નગરીની આસપાસ ટેકરીઓ હોય અને વિહારો હોય તે નગરી શોભે,

જે નગરીમાં અદાર પ્રકારના વસ્તુ હોય, સ્ત્રીઓ હોય, સફવચન બોલનારા પુરુષો હોય, કળકુલ હોય, વૈદ્યો હોય વારિ હોય, પડિતો હોય, વેશ્યાઓ હોય, વાણીયાઓ હોય, પાલખીઓ હોય, વિદ્વાનો ને વીરો હોય વિવેકી ને વિનયી પુરુષો હોય, વિત્તવાળા જનો હોય, સાધુઓ હોય વેદો હોય, વસ્ત્રો હોય હાથી, ઘોડાઓ હોય—તે નગર સત્તાવીશ પ્રકારના 'વવા થી શોભે છે એમ કહેવાય. આ દ્રવ્ય નગરીની ચાત ધઈ ભગવાન કહે છે કે આ તો જ્ઞેય પદાર્થ છે ઉપાદેય નથી. જ્ઞેય એટલે જાણવા જેવું તમને પણ તમે જે નગરીમાં રહો છો તેનું જ્ઞાન હોયુ જોઈએ, કારણ નગરીમાં એક વાર નહિ પણ અનેક વાર ઉત્પન્ન થયા છીએ અને અનંત કાળથી તેની સાથે સમપલ્લ સાધેલું છે એ ભાવના પાછી ખેંચવા માટે જગોળ અને ભૂઓળ તમને બતાવીએ છીએ કારણ અમરતની ક્રિયા તો ચાલી જ આવે છે હવે હેય, જ્ઞેય અને ઉપાદેય શુ છે તે જોઈએ હેય એટલે ત્યજવા યોગ્ય, જ્ઞેય એટલે જાણવા યોગ્ય અને ઉપાદેય એટલે આચરવા યોગ્ય. બીજી રીતે જોઈએ તો ત્રણ નિયતિ છે—ઉત્પન્ન થવું, નાશ પામવું અને નિષ્વત રૂપે કાયમ રહેવું આમાં ઉત્પત્તિ અને નાશ પર્યાયથી યામ છે પણ ધ્રુવ વસ્તુ કાયમ રહે છે

શાસ્ત્રકારો કહે છે કે જેમ દ્રવ્ય નગરી સત્તાવીશ વવા થી શોભે છે તેમ જાવ નગરી એટલે કે તમારા આત્મા આત પ્રકારના વવા થી શોભે છે જ્યાં સુધી જાવ નગરીની શોભા ન વધે ત્યાં સુધી આપણે માનવ અવતાર શોભે નહિ. આ

સાત 'વવા' કયા'કયા તે જોઈએ પહેલો વ તે વિનય વિનય વિના તો આત્માની શોભા વધે નહિ બીજો વ તે વિદ્યા. વિદ્યા ગમે તેટલી ભણે પણ જો ત્રીજો વ એટલે કે વિવેક ન હોય તો બધું જ્ઞાન વ્યર્થ માટે જ, ભગવાન કહે છે કે જો જ્ઞાન ન હોય તો હિતાહિતનો વિવેક ન થાય મામૂલીમા મામૂલી વિદ્યાની પ્રાપ્તિ માટે પણ વિનયની જરૂર છે આ વાત સમજાવવા મહારાજ શ્રેણિકનુ દષ્ટાંત આપવામાં આવ્યું છે શ્રેણિકના બગીચામાં એક આળાનુ ઝાડ હતું બધા આળા જ્યારે ઋતુમાં ફળે, ત્યારે આ આળા કમોસમે ફળતો આ બગીચાનો રખેવાળ એક ચાડાલ હતો. તેની સ્ત્રીને કેરી ખાવાનો દોહડ ઉત્પન્ન થાય છે અકાળે કેરી કયાથી મળે એ ચિંતાથી સ્ત્રી દુર્બલ બને છે કહ્યું છે કે—

ચિંતાથી ચતુરાઈ ઘટે, ઘટે રૂપ ને વાન,

ચિતા બડી અભાગણી, ચિતા ચિતા સમાન

કવિ કહે છે તેમ જેના શરીરમાં ચિતાનો પ્રવેશ થાય છે તેનું શરીર વિના અગ્નિએ બળી જાય છે ગમે તેવું રૂપ હોય, ડહાપણ હોય, તે પણ ચિતાથી નાશ પામે છે ચિતાને ચિતા સાથે સરખાવી છે તે બરાબર જ છે બન્ને શરીરને બાળીને રાખ કરી નાખે છે આ બાઈ પણ ચિતાથી બળી રહી છે તેની આવી દશા જોઈ પેલો ચાડાલ તેને પૂછે છે—“તું આમ સુકાતી કેમ જાય છે?” બધુઓ! પત્ની દુર્બળ બને કે સુકાઈ જાય તો તમને ચિતા થાય છે, પણ સિદ્ધ જેવો આ આત્મા કર્મને સગે દુર્બળ બની ગયો છે તેની ચિતા કોઈ દિવસ થઈ છે ખરી? કોઈ કહેશે, કે સ્ત્રી ન હોય તો રાધે કોણ? સ્ત્રીની જેટલી કિંમત આકો છો તેટલી આત્માની આકી છે ખરી? હવે પેલી બાઈ

જવાબમાં કહે છે, “નાથ, મને કેરી ખાવાની ઇચ્છા થઈ છે; પણ આ કઠ્ઠતુમાં એ ક્યાંથી મળે ?” આ વાત કહે છે, “અરે ! એમાં ગભરામ છે શાની ? રાજાના બગીચામાં કમોસમ પલ્લુ કેરી પાકે છે. માટે ચિંતા ન કર. હું તને ત્યાંથી કેરી લાવી આપીશ.” સ્ત્રી ઉત્સાહમાં આવી જઈ કહે છે “જલ્દી લાવજો હો ! બેબે, વાર લગાડતા ! આડલ કેરી લેવા તો બંધ છે પણ વૃક્ષ બહુ ઊંચુ છે પહોંચવું કેવી રીતે ? પણ એ મંત્રને બાણુતો હતો. મંત્ર બોલી કેરીને વૃક્ષ પરથી ઉતારી પત્નીને આપી આમ હરજોજ કરવા લાગ્યો. કેરી મળવાથી બાઈ હરખાઈ ગઈ રાજાને કેરી ધોરામાંની ખબર નથી પડી ત્યાં સુધી તો બધું ઠીક છે પણ બન્યારે તેને ખબર પડશે ત્યારે માડાલના શુ હાલ થશે ? બધુઓ ! તમારી પણ સદ્ગુણરૂપી કેરીઓ ધોરાઈ રહી છે માટે સાવધ બનો. હવે એક દિવસ રાજા ફરતો ફરતો બગીચામાં પેલા વૃક્ષ આમળ આવી ય થો આબાને કેરી વગળ્યો એતા ધૂવાધૂવા થઈ મો મનમાં વિચાર કરે છે કે કેરીનો ધોરનાર કોણ હશે ? એટલામાં અભયકુમાર પિતાને વદન કરવા આવે છે પણ પિતા કંઈ બોલતા નથી કુમાર પૂછે છે આજે ઉઠાસ કેમ છો ? રાજા કહે છે “અભય ! રખેવાળ છતાં બાગમાંથી કેરીઓ ધોરાઈ રહી છે ધોરને શોધી કાઢો.” અભયકુમારે રખેવાળને પૂછ્યું કે રક્ષણ કરવા છતાં કેરીઓનું ભક્ષણ કોણ કરી રહ્યું છે ? પણ રખેવાળ શુ જવાબ આપે ? તેનો અભય બેઠા કુમારે અનુમાન કર્યું કે આ જ ધોર હોવો. બેઠાએ તેને પકડીને તે રાજા પાસે લઈ ગયો રાજાએ પૂછ્યું ‘ બોલ કેરી કેમ ધોરી ? સાચું કહેજે નહિ તો મારી નાખીશ

રખેવાળે બધી વાત વિગતે કહી રાજાને મત્ર શીખવાનો મોહ લાગ્યો સિ હાસન પર બેઠા બેઠા રાજા શ્રેણિક મત્ર શીખે છે, પચીસ વાર મત્ર બોલાવ્યો પણ રાજાને આવડે જ નહિ, ત્યારે રાજાએ અભયકુમારને કહ્યું “અભય, મત્ર ગોખી ગોખીને મરી ગયો પણ આવડતો જ નથી” ત્યારે અભયે કહ્યું, “પિતાજી, વિનય વિના વિદ્યા ન વરે તમારે ગ્રાહ્ય પાસેથી મત્ર લેવો છે, માટે પહેલા એનો સત્કાર કરો” રાજા સિ હાસન પરથી ઊતરી હેઠા બેઠા અને ગ્રાહ્યને ઉપર બેસાડ્યો બસ તરત જ રાજાને મત્ર આવડી ગયો કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે, કે વિનય વિના જ્ઞાન પ્રાપ્ત ન થાય, માટે જેને મોક્ષનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું છે તેણે તો અરિહત, સિદ્ધ આચાર્ય, સાધુ-સાધ્વી વગેરેનું બહુમાન કરવું જોઈએ આ જગતમા મોટામા મોટું વશીકરણ જે કોઈ હોય તો તે વિનય છે માટે જે તમારે આત્મનગરીની શોભા વધારવી હોય તો વિનયવાન બનો ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનું પહેલું અધ્યયન વિનયથી જ ભરેલું છે માટે પ્રત્યેક પ્રત્યે વિનયી બનો વિનયવાન શિષ્ય હોય તો ગુરૂને પ્રેમના કુવારા છૂટે પરણનાર સ્ત્રી પુરૂષ જેમ અગ્નિની સાક્ષીએ ફેરા ફેરે છે તેમ સમ્યક્દર્શન પ્રાપ્ત કરનારને ગુરુ પ્રત્યેનો વિનય રૂપી અગ્નિ પહેલા જોઈશે ગમે તેટલું ભણવા છતાં જે વિનય ન હોય તો ભણેલું બધું પાણીમા વિનય પછી બીજે ‘વવો’ વિદ્યા છે વિનય વિના વિદ્યા ન શોભે. વિદ્યા પણ વિવેક વિના ન શોભે અને વિવેક વિચાર વિના ન શોભે વિચાર પછી આવે છે વાણી વાણી એવી હોય કે જે વગર વિચાર્યે ન નીકળે કર્મને તોડવાના રસ્તા ચાર પ્રકારની

જાણામાંથી નીકળે છે તેમાં જો જાણાનો ઉપયોગ કરવો
 વાણી સત્ય હોય છતાં પણ જો બીજાને નુકસાન કરે તેવી હોય
 તો તેને હિંસામય બણવી. જેવું બોલે તેવું પાળે. જો પાળવાની
 શક્તિ હોય નહિ તો બોલતા નહિ. વચનની ઘણી જ કિંમત છે
 માટે વચનની કિંમત રાખતા રીંખો. જેને વચન ઉપર વિશ્વાસ
 છે તે જ છેલ્લા 'વવા' વિજયને વરી શકે છે. જે વિજયને
 વરે તે જ ભગવાન બની શકે છે. જો આત્માને ભગવાન બના
 વવો હોય તો વિજયને વરે. આ અમલક પણ નમરી સત્તાવીશ
 'વવા'થી શોભે છે.

વ્યાખ્યાન ૩ જી

[મન્નવાર, આઠ શુદ્ધ ૬]

દરેક મુમુક્ષુએ સૂત્ર સાંભળતા પોતાની ભૂલોને સુધારવી
 જોઈએ, જે ભૂલને સુધારે છે તે જ પોતાની વૃત્તિને સ્થિર કરી
 શકે છે. અનંત કાળથી 'દેહ તે હું જ છું' એવા દેહાધ્યાસથી
 શ્રમ્ત થઈને આપણે દેહને સુખી કરવાના પ્રયત્નો કરી રહ્યા
 છીએ. એમાં ને એમાં જ આધુન્ય પૂરું થઈ જાય છે. દેહ જને
 આત્મા જુદા છે. જો વાત સમજાય એટલે જીવન પલગાઈ જાય
 'જેના મૂળ કાચા તેના કાળ-પાક ૧ કાચા'—એ ન્યાયે 'જેની
 મદદ કાચી તેની ધમ કરણી પણ કાચી. આત્માર સુખી મદદ
 વિના જ કરણી કરી છે એટલે તો ચત્રાર જિલો છે. પક્ષીને
 જિંટવા માટે કંઠજી જનીન વધારે અનુકૂળ આવે છે, પોચી
 જનીન પરથી તે ચહેલાઈથી જિંટી શકતું નથી. તેમ જ, હે

આત્માઓ, જે તમારે ઊંચે જવું હોય તો તમારી શ્રદ્ધાને મજબૂત બનાવજો પ્રભુજી મનને સુદર બનાવવા માટે સૂચ-ગડાગ સૂત્રના પહેલા જ અધ્યયનની પહેલી ગાથામાં કહે છે કે—

વુજ્જિત્તિ તિઉદ્દિજ્જા વન્ધણં પરિજાણિયા ।

કિમાહ વન્ધણં વીરો કિંવા જાણ તિઉદ્દર્ઠે ॥

શિષ્ય પ્રશ્ન પૂછે છે, “હું ગુરુદેવ ! જાણવું શું અને તોડવું શું ?” ગુરુદેવ દૃષ્ટાંત આપી શિષ્યને સમજાવે છે પાજરામાં પુરાયેલા પક્ષીમાં ઊડવાની શક્તિ નથી એમ તો કોઈ ન જ કહે, તેવી જ રીતે, આત્માનો સ્વભાવ ઊર્ધ્વ ગતિનો છે, આત્માનો સ્વભાવ અગુરુલઘુ છે તો પછી તમે ગુરુ લઘુ થઈને કેમ બેઠા છો ? કર્મના આશ્રયે આત્મા ગુરુલઘુ થઈ ગયો છે, પણ વાસ્તવમાં તો અગુરુલઘુ જ છે બધક જ છે ભગવતી સૂત્રમાં ગૌતમ ગણધરજી શ્રીહંબુરને પ્રશ્ન કરે છે, “નાથ ! બધન કેટલા પ્રકારના છે ?” ભગવાન કહે છે, “બધન બે પ્રકારના છે રાગ અને દ્વેષ, એ બે બધન છે જે બધનના સ્વરૂપને જાણે તે જ બધનને તોડી શકે” સર્વ પ્રથમ તો નિશ્ચય કરવો પડશે, કે આ આત્મા અબધક છે, પણ કર્મના પાશથી બધાયેલો છે આવું જાણે તે જ છૂટવાનો ઉપાય કરે પણ જે પોતાને બધાયેલો જ ન માનતો હોય તે વળી છૂટવાનો ઉપાય કોઈ દહાડો કરવાનો હતો ખરો ? માટે પોતાના સ્વરૂપને ઓળખતા શીખો એટલું થયું એટલે મોક્ષ જૈન શાસનમાં આ શૂર ભરેલું છે જાણો અને કર્મના પાશને તોડો.

જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના પામ્યો દુઃખ અનત,
સંમગ્નવ્યું તે પદ નમુ, શ્રી સદ્ગુરુ ભગવત

જેને આ સ્વરૂપ સમજાવ્યું નથી તે અનત દુ ખને પામે છે જેણે આ સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે તેને-શ્રી સદ્ગુરુને હું નમસ્કાર કરું હું ભૂખ લાગી હોય ત્યારે જ જમવામા આનંદ આવે છે ભૂખ વિના ગમે તેટલા મિષ્ટાન્ન ખાઈએ, પણ મીઠા ન લાગે, માટે ભૂખ કેળવો રુચિને જગાડો મિથ્યાત્વ અવ્રત, પ્રમાદ કપાચ, અશુભ યોગ વગેરેથી જે બરેલા હશે તે જ આ સ્વાદ લેવામા નિષ્ફળ જશે, માટે સમજો આ બંધનો તોડવાનો ઉપાય આપણે કરવો પડશે કેન્દ્રદાય જીવે જગજગત્ ઉપાય કરીને નવ શ્રેયેષ્ઠમાં ૩૧ સાગરના આમુખ્યે ઉત્પન્ન થાય છે એક વાર નહિ પણ અનત વાર જઈ આવ્યા છે ત્યાં કોણ જાય? જૈનના સાધુ આરાધક સાધુ કયા સુખી જાય? પહેલા દેવલોકે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન સુખી જાય વિરાધક સાધુ ને જાવનપતિ ઉત્કૃષ્ટ પહેલા દેવલોક સુખી જાય નવ શ્રેયેષ્ઠમાં જનારની કરણી ઉત્કૃષ્ટ હોય છે ચારિત્ર લઈને છ છ માસ સુખી ઉપવાસ કરે ઉપવાસ કરીને શરીરને કૃશ કરી નાખે કોઈ દેવી પુરુષ તેના શરીરની ચામડી ઉતારીને ક્ષાર છાંટે તો યે કઈ થાય નહિ આકરા તરથી કપાયોને ઉપશાન કરે છતાં ઉપશમ ભાવન હોય કારણ કે ઉપશમ ભાવતો સમકીર્તના ધરનો છે કપાયને ઉપશાન કરીને ઘણા આત્માઓ જઈ આવ્યા અભવી આત્માઓ પણ જઈ આવ્યા, પણ બ્રહ્મલોકે કરી શકે નહિ સમકીર્તની પ્રાપ્તિ વિના આ આત્માઓને સસારની અદર પશ્ચિમણ કરવાનું રહે છે સમ્યક્ત્વ વિના કરણી મોક્ષને લાયક બનતી નથી પણ મોક્ષની લાયકાત મેળવવા માટે દ્રવ્ય કરણીનો વિચ્છેદ કર્યો.

નહિ, કારણ કે સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરવા પહેલાં અનાદિ અનંત કાળથી રખડતો આત્મા અતે યથાપ્રવૃત્તિ સુધી તો આવે છે. દ્રવ્યકરણીયી તે કર્મના બોળને કાપે છે જે જીવો ઘણા કાદવ ઊલેચે છે તે જીવો મિથ્યાત્વ ભાવમાં કાઢે છે જ્યાં સુધી આત્મા પાપ-પુણ્યના સ્વરૂપને નહિ સમજે ત્યાં સુધી તે હીરા મેળવી નહિ શકે ધારા કે એક હીરા સો મણ કાદવ નીચે દટાઈને પડ્યો છે, તમે કાદવ પાસે જાવ છો અને કહો છો, “હીરા, નીકળ, બહાર નીકળ” શું બોલ્યે હીરા નીકળે ખરો? એને બહાર કાઢવો હોય તો હાથમા પાવડો લેવો પડે અને ઊલેચવાનું શરૂ કરવું પડે પણ જો કોઈ ઊલેચના ઊલેચતાં થાકી જાય તો તેને હીરા ન મળે આ તો દ્રવ્યની વાત થઈ આ જ દૃષ્ટાંત ભાવને પણ લાગુ પડે છે આપણો આત્મા હીરા કરતા અનેક ગણો કિંમતી છે. એ કર્મના કાદવમાં એવો દટાઈ ગયો છે કે તે પોતાના સ્વરૂપને પ્રકાશી શકતો નથી એને બહાર કાઢવો હોય તો સયમ અને તપ રૂપી પાવડો હાથમા લેવો પડશે, ઊલેચવાનું શરૂ કરવું પડશે પણ ઊલેચતા ઊલેચતાં ભૂતકાળમા કેટલીયે વાર થાક લાગ્યો છે. આ વખતે પણ જો થાકી જવાશે તો રત્ન હાથમા નહિ આવે, માટે થાકવાનું નથી ઊલેચતાં રત્ન તો દેખાયું, પણ ઉપર કાદવના થર બાઝી ગયા છે પુરુષાર્થના બળે એ થરને ઊછેડવાના છે પુરુષાર્થનો વિદ્યુત્પ્રવાહ મળી જાય તો અધિભેદ થઈ જાય આ તો જૈન શાસનનું મોઘામા મોઘું અવેરાત છે. તામલી તાપસનું દૃષ્ટાંત ભગવતી સૂત્રમા આનું વિધાન બતાવે છે. તામલી, તાપસની પદવી પ્રાપ્ત કર્યા પહેલાં, કોણ હોતો તે જોઈએ.

એ પણ તેમના જેવો જ મનુષ્ય હતો, પણ પૂર્વ પુરુષના ઉદયે ધન સપત્તિની તેને ખોટ નહતી, તેણે વિચાર કર્યો કે પૂર્વે બાંધેલું પુરુષ ખૂટી જાય, માટે કંઈક કરું તો પામું ” અરે, તમને કોઈ દિવસ વિચાર આવે ખરો કે આ સાહેબી તો પૂર્વના પુરુષથી મળી, પણ એને ખલાસ થતા વાર નહિ હોયે । પુરુષ ખૂટતાં પાછા બિખારીના બિખારી જ રહેવાના તમને તો એમ છે કે મળ્યું તે સોજવી હાલજે, પછી જે થવાનું હશે તે થશે પણ બધા તમારા વિચારના નથી હોતા. કેટલાક એવા પણ છે, જે ભાવિનો વિચાર કરે છે રાતના સૂતા સૂતા પણ જાગે છે તમે પણ જાગતા હોયો અને ત્રણ મનોરથોના વિચાર કરતા હોયો તમારા ત્રણ મનોરથો એટલે ધન, કુટુંબ અને પરિવાર પણ આ તામસી તાપસે શું વિચાર કર્યો તે જાણો છો ? તે વિચારે છે, કે “ ક્યારે સવાર પડે અને દીકરાને બાર સોપી તાપસની પરિવ્રજ્યા જાગીકર કરું । ” સવાર થયું દીકરાને બાર સોપી તાપસની પરિવ્રજ્યા જાગીકાર કરી. એટલું જ નહિ પણ તપસ્યા એવી કે ૬૦ હજાર વર્ષ છઠ છઠના પારણાકર્મા પારણે એકવીસ વાર શ્રાદ્ધ ધાઈને વાપરતા છતાં પણ પ્રભુ તેને અકામ નિર્જરા શાસ છે એમ કહે છે આત્મા સમયે સમયે સાત-આઠ કર્મ બાંધી રહ્યો છે પણ એ કર્મને છોડે નહિ તો તેના હજના હજ થઈ જાય પણ કર્મ પ્રવાહ રૂપે જાય છે જેમ પર્વત પર્થી પડતો પાણીનો પ્રવાહ એક જ રૂપે ચાલુ રહે છે, તેમ કર્મની ધારા ચાલુ જ રહે છે આત્મા અકામ નિર્જરાએ જૂના કર્મને કાઢે છે અને આશ્રવદ્વારા આ કર્મનો પ્રવાહ આત્મા

જ કરે છે તો આ રીતે કર્મ કાઢે છે અને ગ્રહે છે આત્મારૂપી સરોવરમાં જઘન્ય પ્રકારે અને ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારે એવા કર્મ-પ્રવાહ આવ્યા જ કરે છે તેને સંયમથી બંધ કરી શકાય સંયમથી આવતા કર્મ બંધ થાય અને તપ વડે જૂના કર્મને ખપાવી દેવાય. કર્મ ખપાવવા માટે એટલું લક્ષમાં રાખવું પડશે, કે “હું માનવલવના મોભારે આંચો છું, તો જલદી ઉડી જાઉં” બીડવા માટે રાણી કમળાવતી ઇંદુકાર રાજાને કહે છે:

મરિહિસિ રાયં જયા તયા ત્રા મળોરમે કામગુણે પહાય ।
પક્કો હુ ધમ્મો નરદેવ તાણં ન વિજ્ઞઈ અન્નમિદ્દેહ કિંચિ ॥

“હે રાજા, જ્યારે તારૂં મરણ પાસે આવશે ત્યારે, જે કામભોગને તે મનોરમ માન્યા છે તેનો ત્યાગ કરવો પડશે” જે તમારી કમળાવતી આ સમજાવે તો આ ચાતુર્માસમાં પણ માડવડા રોપી દઈએ “હે નાથ, તમારો ધર્મ જ ફક્ત ત્રાણ છે, શરણ છે, બીજું કંઈ નહિ” જે વખતે આ સત્ય સમજાશે તે વખતે તમારી રોનક બદલાઈ જશે ધર્મ સિવાય બીજું કંઈ તમને છોડાવે તેમ નથી માટે બહાદુર બનો. જે હોશે હોંશે છોડે તે બહાદુર, બાકી આમ પણ આખરે તો છોડવું જ પડશે બિલાબિલા નહિ છોડો તો આડા પડીને પણ છોડવું પડશે માટે એ કાઢે ને નીકળવું પડે તેના કરતાં પહેલાથી જ અહીં આવી જાઓ સમજો જે સ્ત્રી ક્ષણનો વિયોગ સહન ન કરી શકતી તે પણ શું કહે છે? લઈ જાઓ, જલદી લઈ જાઓ માટે ચેતો, લવના ભુક્ષા કરો અને લગવાના ભેટા કરો શ્રમણ લગવાન મહાવીર સ્વામી એક ગામથી

ખીજે ગામ : વિષરતા વિચરતા અજાણ નામના ઉદ્યાનમાં
 પ્રાપ્ત છે તીર્થ કરજગવાનના ઉતારા પ્રાય. ચક્ષુના ચક્ષાચતન પાસે
 પિતા તેમજ કારણ હતું પણ એ કહેવાનો અત્યારે અવસર
 મિત્રી એની વાત અવસર આપ્યો કહીશ. ભૂમિ સાફ ન હોય તો
 રંગ આપે નહિ, માટે ભૂમિ સાફ કરીને તમને રંગ ચઢાવવો
 છે રંગ વિના આત્મા આપે નહિ ચિત્ર દોરવા પહેલા જેમ
 ચિત્રકારને શીતને સાફ કરી મુલાયમ કરવી પડે છે તેમ
 અમારે ઉપદેશરૂપી પાણી અને વૈરાગ્યરૂપી સાબુ, વડે તમારી
 હૃદયરૂપી ભૂમિકા સાફ અને મુલાયમ કરવાની છે તમે સાફ
 થઈને આવજો, કારણ અંધિલેદ રૂપી ઓપરેશન કરવાનું છે
 ઓપરેશન કરતાં તમને ઓબર બાગી ન બચ માટે વૈરાગ્ય
 રૂપી કલોરેક્ષોનું સુખાગ્રુ પડશે. તમાર થઈને આવ્યા છો ને ?

/

/

—

/

વ્યાખ્યાન-૪-થું

[બુધવાર, અષાઢ શુદ્ધ ૧૦]

શ્રદ્ધા પરમ દુર્લભ છે

ભગવાને સિદ્ધાંત પંડિત રાયપસેણી સૂત્રનો અધિકાર આપી રહ્યો છે

ગણધર મહારાજ કહે છે, કે જ્યાં સુધી તમે તમારા સ્વરૂપને ઓળખ્યું નહિ ત્યાં સુધી તમારી મહેનત લેખે નહિ લાગે જેણે સ્વરૂપને ઓળખ્યું તે મોક્ષની સીડી પર ચડી ગયા ભગવાન સુધર્મ ગણધરજી કહે છે, કે જે વખતે ચોથો આરો હતો તે વખતે અમલક પા નામે એક નગરી હતી તે નગરી ઋદ્ધિસિદ્ધિથી ભરપૂર હતી તે નગરીની બહાર ઇશાન ખૂણામાં આમ્રશાલ નામનું એક ઘણું જ પુરાણ ઉદ્યાન હતું. તેમાં એક દેવળ હતું તેની અદર ચક્ષની મૂર્તિ હતી તેની પાસે એક અશોકનું વૃક્ષ હતું અશોક એટલે શોકરહિત. ત્યાં પૃથ્વીશિલા પદ્મ છે તેનું વર્ણન જીવાલિગમ સૂત્રમાં આવેલું છે જ બુદ્ધીપ્રજ્ઞસિ સૂત્રમાં પણ એનું વર્ણન આવેલું છે, એ અમલક પા નગરીનો રાજા શ્વેત હતો હે આત્માઓ, તમારી દેહનગરીનો આત્મા પણ શ્વેત છે, પણ તે કાળો કેમ થઈ ગયો? કર્મની કાલિમાથી તે કાળો દેખાય છે. કોલસો કાળો છે, તેને સો મણ સાબુથી ધુઓ તોય શ્વેત થવાનો નથી. પણ એ જ કોલસો જ્યારે અગ્નિમાં બળે છે

ત્યારે રાખ થઈ જાય છે અને તેનું કાળાપણુ ચાલ્યું જાય છે. જો ન્યાયે આત્મા પર કમંદૂપી પુદ્ગલોનો ન્યાય લેવાય છે, ત્યારે અજ્ઞાનીને તેનું શ્વેત રૂપ દેખાતું નથી. કોલસામાં કાળાપણુ છે તે ઉપરાંત તેનામાં પાચ વર્ણ, બે ગંધ, પાચ રસ, સ્પર્શ ઇત્યાદિ છે. જો તેમ ન હોય તો અગ્નિમાં નાખ્યે તે ધોળાશ પકડે નહિ. આત્મામાં ગંધ, રસ, સ્પર્શ, રૂપ કે શબ્દ નથી. આ આત્માને તમે સૌ મણુ કોલસે બાળો તો મ તેનું મૂળ સ્વરૂપ બળે નહિ. છતાં પણ કામરૂપી કોલસાની કાળાશ આત્માને વળગી જાય છે માટે કામરૂપી કોલસાને વપ-ત્યાગરૂપી અગ્નિમાં બાળતા જાણે. કમં બળીને ખાક થઈ જશે. જેમ જેમ કમં બળતાં જશે તેમ તેમ આત્મા શ્વેત થતો જશે. જેમ આ રાજા દ્રવ્યે શ્વેત છે તેમ જાણે શ્વેત કરવા માટે ભગવાન આ નગરીમાં પધાર્યા છે. રાજા અને રાણી શ્વેત બનવા માટે ભગવાનની પાસે જશે. ઉદ્યાનમાં ભગવાન મહાવીર બિરાજે છે પાસે જ ચક્ષુચતન છે. લોકો તેને દેવ તરીકે માને છે ચક્ષુ લાખે માણસોને જોમ મનાવતો હતો, કે “હા, પુત્ર, ધન વગેરે તમને હું આપુ છું, તેથી તમે મારી પ્રાર્થના કરો, પૂજા કરો” તે સમયે સ્ત્રીઓમાં અજ્ઞાનનું પ્રમાણ વધારે હોવાથી ત્યાં તેઓ ટાળે મળીને જતી આજે પણ કુદુ બની રહ્યા માટે નાગપત્ની શીતળા સાતમ વગેરેના મિશ્રાત્વને લોકો ક્યા સેવી નથી રહ્યા? લોકો અજ્ઞાનને લઈને જડ જેવા થઈ ગયા હતા. જો અજ્ઞાનની જડ કાઢવા માટે વીર્યકર મહારાજનો

ઉતારે ત્યાં ધયો હતો. ચિત્ત અને સંભૂતિ નામના અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—

મહત્વસ્વા ઘયણપ્પમૂયા ગાહાણુગોયા નરસંઘમજ્જે ।
જં મિસ્સુણો શીલગુણોવવેયા રૂદ્ધ જયન્તે સમણો મિ જાઓ ॥
ચિત્તમુનિ સંભૂતિને કહે છે કે, “ભાઈ !

નવીન શ્લોક દડી શ્રવણે મુણી,
ભવનિધિ તરતા કંઈ પ્રાણીઓ,
પરમ યોગી કનેથી જ સાલળી,
વિરતિભાવસ્વ અન્તર ઉપસ્યો ”

મે સદ્ગુરુ પાસેથી જીવનસુધારણાની આવી મેળવી. એ અલૌકિક આવીના પ્રતાપે મારા અંતરના પટ ખૂલી ગયા તમારે પણ અતરપટ જોલવા છે ને? તો લો, ભગવાનની વાણીની અપૂર્વ આવી આપીએ છીએ એનો લેનારો ભડ હોવો જોઈએ

હવે, તીર્થ કર મહારાજનો ઉતારો ઉદ્યાનમાં છે એ સાંલળી લોકોનાં ટોળેટોળા ત્યાં જિલરાવા લાગ્યાં શ્રોતાઓને સંબોધના પ્રભુજીએ કહ્યું, કે “હે જીવો! સ્ત્રી, કુટુંબ-પરિવાર તમને કોઈ આપતુ નથી કારણ કાયા, કુટુંબ, કચન, કામિની અને કીર્તિ—આ પાંચ કકારની દેવાળિયાની પેઢી છે, સદ્ધર પેઢી નથી સદ્ધર પેઢી તો આ કકારમાંથી છૂટો તો જ મળે હે ભાઈઓ, તમને સ્ત્રી, ધન, કુટુંબ વગેરે તમારા પુણ્યોદયે મળેલ છે જો તમે પુણ્ય કર્યું ન હોય તો આ ચક્ષુ શુ, તેત્રીસ કરોડ દેવતાઓ પણ સુખ આપી શકે તેમ નથી જેવું વાવશે તેવું લણશે માટે સમજો અને પુરાણી ઊંઘી માન્ય-

તાને છોડા જેને પાપ-પુરુષમા મદદા નથી તેને જાતમામાં
 પણ મદદા નથી હોતી. એક વખતે એ બાઈઓ આ ચક્ષુની
 પાસે સવાન માટે-અર્ધ-હવે-એ-આપપુરુષ જેવું-કર્મ ન
 હોય તો બન્નેને સરખું જ મળે ને ? પૂજની સામગ્રી-હાર્દમાં
 લઈ બન્ને બીના કપડે ચક્ષુની આરાધના, કરે છે પણ દેવ
 પાસે દીકરા ક્યા છે કે એ આપે ? પણ એક બાઈના પૂર્વ
 કર્મના ઉદ્ધે સતતિનો અવરણ તૂટેલો એટલે તે દલવતી બની
 પણ બીજાએ આખી બિદગી ટાળરી કરી છતા હવે
 તેવી ને તેવી જ વખ્યા સહી આમ કેમ ? બન્નેની ક્રિયા
 મદદા, પૂજ સરખી છે, છતા ફળમા ફેરફાર શા માટે ? સાચી
 વાત તો જાણ્યતી છે જાણ્યમાં ન હોય તો દેવ પણ શું કરી
 શકે ? બીજો મને આપે છે એ માન્યતા ખોટી છે જેવા
 તમે પાપ-પુરુષ ક્યા કરો તેવા જ દુષ્-સુષ્ણ વનને મળ
 વાના જે દેવ તમારી પાસે દિવેદ, તેલ નૈવેદ્ય વગેરે માગે
 તે વનને શું આપવાનો હતો ? માટે ખોટા દેવ ખોટા ગુરુ
 અને ખોટા ધર્મને છોડી દો. જનવાને આ ત્રણે ખોટી માન્ય
 તાઓનાથી છોડાવવા માટે તો ભગવાનનો ઉત્તરો ત્યાં થયો
 હતો હવે એ ભગવાન કેવા છે તે જોઈએ. સપૂર્ણ જ્ઞાન
 દર્શન અને ચારિત્રના અધિકારી છે બહાર દોષ રહિત અને
 બાર ગુણે કરી સહિત છે તીર્થંકર ભગવાન ધૈત્રીસ અતિ
 શયવાળા અને પાત્રીસ પ્રકાશની વાણીની અમૃદિવાળા છે
 તીર્થંકર અને દેવદીમાં ફરકે શું ? બન્નેમા ભાવ સદ્ધિ તો
 સરખી જ છે પણ દ્રવ્ય સદ્ધિમા જ ફેર છે ત્રણે કાળમાં
 દેવ, ગુરુ અને ધર્મની મદદા વિના તરી શકાય તેમ નથી.

માટે તો કહ્યું છે, કે ‘સદ્ધા પરમ દુલ્લહા’ શ્રદ્ધા પરમ દુર્લભ છે શ્રદ્ધા વગર કોઈ જીવ તર્યો નથી, તરતો નથી અને તરશે પણ નહિ તારકની સાચી ઓળખાણ કરી લેવી જરૂરી છે દ્રવ્યે તો ઘણાને મહાવીર નામ અપાય છે, પણ એ મહાવીરની વદના, પૂજા થાય ખરી? નહિ જ માટે ભાવ લાવો ભાવ વિના તો આ આત્મા રખડ્યો છે, માટે જેનામા અઠાર દોષ નથી તેને વદો, પૂજો આપણે જેને દેવ માનીએ તે અજ્ઞાની ન હોવા જોઈએ. એ તો સંપૂર્ણ જ્ઞાની હોય એનામા ન રતિ હોય કે ન દ્વેષ કોઈ કુહાડેથી પ્રહાર કરે તોય તેના પર દ્વેષ ન કરે અને કોઈ ચદનના લેપ કરે તો ય તેના પર રાગ ન કરે એ દેવાધિદેવે નિદ્રાનો નાશ કર્યો છે, હિંસા, અસત્ય, ચોરી, પ્રાણવધ વગેરેનો નાશ કર્યો છે એ દેવાધિદેવ કોઈ દિવસ કોઈની ઠેકડી ન કરે એવા દેવાધિદેવને તમે માનો, વદો અને પૂજો આત્મનિરીક્ષણ કરીને જુઓ કે તમારા વદન, પૂજન અને માન્યતામા કેટલા દોષ છે? અવળી દિશાને છોડી સવળી દિશાએ વળો. જો તમારે તરવું હોય તો પહેલે ધડાકે જ ઘરમાથી મિથ્યાત્વને કાઢવું પડશે એ મિથ્યાત્વને કાઢવા માટે તો આ નગરીમા પધારવાનું થયું હતું

વ્યાખ્યાન ૫ મું

[ગુરુવાર અષાઢ શુક ૧૧]

ભાવની આરાધના કરે.

સિદ્ધાંત એટલે ત્રણે કાગમાં સિદ્ધ મયેલી વસ્તુ બાર ઉપાંગભાષી રામપરોષી સૂત્ર ચાલી રહ્યું છે એમા રાજ્ય પરદેશીનો અધિકાર છે ભગવાન મહાવીર સ્વામી એક ગામથી બીજે ગામ વિચરતા વિચરતા અમલક પા નગરીના આગ્રશાલ નામના ઉદ્યાનમા પધાર્યા છે ભગવાનના બે ચરણો જ્યાં જ્યાં ધરતીને સ્પર્શતા ત્યાં ત્યાં પરમ શાન્તિ થઈ જતી જ્યાં જ્યાં ભગવાનનો ચરણપાત થતો ત્યાં ત્યાં અર્હિયા, સત્ય, અસ્તેય અને પ્રહાર્યમનું તેજ ઝળહળી ઊઠતું ભગવાનનું આગમન હવેની શાન્તિ કાળે છે ભગવાન પાસે બે ચરણ છે, એક દ્રવ્યચરણ અને બીજું ભાવચરણ દ્રવ્ય ચરણ તે ભગવાનના બે પગ છે અને ભાવચરણ તે ભગવાનના જ્ઞાન અને ચારિત્ર જ્યાં વીતરાગના દ્રવ્યચરણ પડતા ત્યાં હવેને પરમ શાંતિનો અનુભવ થતો તો જ્યાં ભાવચરણ સ્પર્શે ત્યાં ભવના ભુક્ષા ન ઊઠે તો બીજું ઘાય શું? એક ભક્ત ભગવાનને કહે છે કે—

તુજ ચરણમુગ્ધનો દીવડો ફડો હૃદયમાં રાખજો—
અધ્યાનમય અધિકારનો આવાસ તુરત બાળજો,
તદ્દૃષ્ટ મન તે દીવડે કું સિંચ મન ચિત્ત બોધતો,
તુજચરણમુગ્ધની રજમહી કું પ્રેમથી નિત ફૂંમતો

હે ભગવન્ ! તમારા ચરણકમળનો દીવડો જ અમારા હૃદયમંદિરમાં સદાય સળગતો રહો એ કોઈ દિવસ ખુઝાય નહિ એ દીવડાના પ્રકાશથી હૃદયનો અધકાર દૂર થશે. અધકારમાં તમે ખૂબ રહ્યા, પ્રકાશમાં આવવું હોય તો વીર-વાણીનો દીવડો હાથમાં લો તમારી આત્મજ્યોત જ ફેર પ્રગટશે. સાલળો, એક વાત કહું. એક જન્માંધ હતો. કોઈ પુરુષે તેને કહ્યું, કે આ દીવાસળીની પેટી છે દીવાસળી ઘસીશ તો પ્રકાશ થશે જન્માંધે સળી પછી સળી ઘસતા ઘસતા આખી પેટી ખલાસ કરી, પણ પ્રકાશ ન થયો કારણકે, તે સળીના ઉધા છેડાને જ ઘસ્યા કરતો હતો જ્યાં ગંધક ન હોય ત્યાં ઘસઘસ કર્યે શું વળે ? મહેનત ફેગટમા જ જાયને ! જન્માંધ તો એક ભવનો આધળો પણ અજ્ઞાની તો ભવોથી આધળો છે. મિથ્યાત્વની મોહિનીથી તમારા ભાવચક્ષુ બંધ થઈ ગયાં છે સાચી જગ્યાએ સ્પર્શ થતો જ નથી અનંત કાળથી ખોટા ગુરુ, ખોટા દેવ અને ખોટા ધર્મની સાથે જ સંઘર્ષણ કર્યાં કર્યું છે, માટે જ્યોત પ્રગટ થતી નથી અને થાય પણ ક્યાથી ? જે વર્તાવ સગી મા સાથે રાખવો જોઈએ તે ચોરમાન મા સાથે રાખી રહ્યા છીએ, તો પછી જ્યોતિ ક્યાથી પ્રાપ્ત થાય ? ધર્મ એ સગી મા, આઠ પ્રવચન એ સગી મા અને તમારા ભૌતિક અને પૌદ્ગલિક સુખો તે ચોરમાન મા પણ તમે તો ચરમા જ ઊઘા ચડાવ્યા છે જે વર્તન સગી મા પ્રત્યે રાખવું જોઈએ તે ચોરમાન પ્રત્યે રાખી રહ્યા છો માટે સમજો આ શું પીરસાય છે ? ઘીથી લસણસતું ચૂરમું. ચૂરમું તો સહુને ભાવે, પણ એના કરતાં ય વધારે સ્વાદવાળું અધિકાધિક ઘી.

નાખીને વીરવાણીનું ચૂરમ્ પીરમ્નીએ છીએ. જાણે તો અંબર પડશે. એમ જ્યોતિ પેલા કરે. તેને જ, લહેર યામ તમારે પણ લહેર કરવી છે ને ? તો ભગવાનને, પ્રાર્થના કરો. “હે પ્રભુ ! જન ત કાળથી જન્મમાઘ-જની મે. આ જ કામ ક્યું છે તેથી જ્યોત પ્રગટી નથી. તમારા, ભાવચરણમા હું મારા ચિત્તને સ્થિર કરીશ તમારા ચરણગુગ્મની રજ મહિ હું નિત્ય દૂબતો રહીશ. જે ભગવાનના ચરણમા દૂબ્યા તે સસારસાગરને તરી ગયા. ગૌતમ સ્વામી નમસ્કાર કરી ભગવાનને પૂછે છે, કે હિ ભગવાન ! તરવાના માર્ગ કેટલા છે ? ” પ્રભુએ કહ્યું કે, “હે શિષ્ય, તરવાના બે માર્ગ છે જ્ઞાન અને ક્રિયા. એકલા જ્ઞાનથી પણ ન તરામ તેમ એકલી ક્રિયાથી પણ ન તરામ રૂરિયા પા ના આમે જવું હોય તો એમ હોડીનો આશ્રય લેવો પડે છે, તેમ સસાર રૂપી સમુદ્રને પાર કરવા માટે ધર્મરૂપી હોડીનો આશ્રય લેવો પડે. ભગવાનને નાથ મનાવ્યા છે ભગવાનને મંત્રણ માન્યા છે મંત્રણ એટલે શું તે જાણો છો ? પાપનો નાશ કરે તે મંત્રણ. આપણા બદ્ધંત કેવા છે ? જેનું સ્મરણ કરતા, રટણ કરતાં જીવોના કમોનિ નાશ થઈ જાય ભગવાનનું સ્મરણ કરવું, પદપરમેષ્ઠીની માળા ફેરવી, ધ્યાન ધરવું જ્ઞાને ભગવાન સ્વાધ્યાય કહે છે તે સ્વાધ્યાય કરવાથી શો લાભ થાય ? ગૌતમ સ્વામીના આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ઓગણત્રીસમા અધ્યાયમા શ્રી વીર પ્રભુ કહે છે, કે “તેથી જ્ઞાનાવસ્થાથી કમનો નાશ થાય છે સુમુખ્યો ! તમારા માતા-પિતા કેમ પણ જન સમયે તમને બચાવી શકે તેમ નથી.

માતા પિતા ને કુટુંબ કબીલો, 'અત' સમે કોઈ ના બચાવે,
આવે પ્રભુ સાજ સવારે, અતરથી ભક્ત પુકારે
હે પ્રભુ ! માતાપિતા, કુટુંબ-કબીલો કોઈ મને બચાવે તેમ નથી,
માટે આપ હૃદયમદિરમાં પધારો, એમ સાચા ભાવથી ભક્ત
ને પોકાર કરે, તો તેના હૃદયમાં ધર્મની જ્યોત પ્રગટ થાય.
સિદ્ધ સાધુ અને કેવળીનો બતાવેલો ધર્મ અમારે શરણભૂત,
બાકી બીજુ બધું છાંડવા જેવું આવી પ્રતીતિ થાય ત્યારે જ
મુક્તિના દ્વાર ખુલે

એક કવિ કહે છે, કે

જેણે અરિહંતનું નામ ન બોલ્યું,

તેણે જનેતાનું દૂધ લળવ્યું

જેણે પ્રભુના નામને બોલ્યું નથી, મહત્ત્વ આપ્યું નથી, તેણે
તો પોતાની માતાનું દૂધ લળવ્યું છે. તમે અરિહંત ભગવાનના
બાર ગુણોને જાણો તો છો ને ? કયા કયા ?

અશોકવૃક્ષ સુરપુષ્પવૃષ્ટિર્દિવ્યો ધ્વનિશ્ચામરમાસનં ચ ।

ભામણ્ડલં દુન્દુભિરાતપત્રં, સત્પ્રાતિહાર્યાણિ જિનેશ્વરાણામ્ ॥

આ તો ભગવાનના દ્રવ્ય ગુણ છે, ત્યારે ભગવાનના
ભાવ ગુણ કયા ? ગુણ કોઈ દિવસ ગુણીથી જુદો ન પડે.
ભગવાનના ભાવ ગુણને આપણે નમસ્કાર કરીએ છીએ.
આપણે ભગવાનના સમોસરણ કે ચામરને નમતા કે પૂજતાં
નથી, પણ આપણે તો ભગવાનના ભાવ ગુણોને પૂજીએ
છીએ એક મોહનીય કર્મનો જ્યારે જિનરાજ નાશ કરે છે
ત્યારે ભગવાનને પાત્ર ગુણ પ્રગટે છે એ પાત્ર ગુણો કયા ?

ચિત્તને સ્થિર કર્યા વિના આ વાત મજબૂત થીતરે તેમ નથી માટે ધ્યાનથી સાબળને ભાવના ગાણા ગવાય છે પહેલો ગુણ તે ક્ષાયક સમક્રીત, બીજો ગુણ યથાખ્યાત ચારિત્ર, ત્રીજો ગુણ અવેદીપણ, ચોથો ગુણ અકવામપણ, અને પાંચમો ગુણ અનત સુખ. આ પાંચ ગુણો જ્યારે મોહનીય કર્મનો નાશ થાય ત્યારે પ્રગટે છે જ્યારે કેવળી ભગવાન અતશય કર્મનો ક્ષય કરે છે ત્યારે આ પાંચ ગુણો પ્રગટ થાય છે પહેલો ગુણ અનત જ્ઞાન લબ્ધિ, બીજો ગુણ અનત લાભ લબ્ધિ, ત્રીજો ગુણ અનત લોભ લબ્ધિ ચોથો ગુણ અનત ઉપલોભ લબ્ધિ અને પાંચમો ગુણ અનત વીર્ય લબ્ધિ. જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થાય ત્યારે કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય અને દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થાય ત્યારે કેવળ દર્શન પ્રાપ્ત થાય. આપણે જો ગુણોના જ પૂજારી છીએ માટે જ્ઞાનદ ચનજી બોલ્યા છે કે—

નમ્ર અધ્યાત્મ સ્થાપના અધ્યાત્મ દ્રવ્ય અધ્યાત્મ જગદે,

ભાવ અધ્યાત્મ નિજ ગુણ સાધે તે વસ્તુ રહ મગદે

નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્ય જો તો બાંધવા યોગ્ય છે, માટે તેને છોડો જો ભાવ અધ્યાત્મ નિજ ગુણને સાધનાર છે માટે તમારે જો નિજ ગુણને પ્રાપ્ત કરવા હોય તો ભગવાને જે ગુણો પ્રાપ્ત કર્યા છે તેને આદરો પૂણે તેમા તમારી રહ મોટો લગની લગાડો બહારના ગુણોના રગમા ન રગાઓ પણ ભગવાનના ભાવ ગુણોમા રગાઓ. ભગવાનના નિજ ગુણમા નહિ જ રગાઈએ તો આપણામા પ્રકાશ નહિ પ્રગટે આપણે અરિહતને નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્યે તો બાંધવાબેગ

જાણ્યા છે, પણ લાવે તો આપણે અરિહતને માન્યા છે. હોડીના હાકનારે કોઈ ખલાસી રાખ્યો છે ?

દૃષ્ટાંત—એક વખત એક શેઠ હોડકામાં ખેસીને સામે પાર જાય છે ત્યારે ખલાસીને પ્રવાસી શેઠ પૂછે છે, કે “ભાઈ ! ઘડિયાળમાં કેટલા વાગ્યા છે ? ” ખલાસી કહે છે, કે “હુ તો હોડી હકારી જાણુ મારે ઘડિયાળનુ શું કામ ? ” શેઠ કહે છે, કે “તો તારી પા જિ દગી નકામી ગઈ. ” થોડુંક ગયા પછી ફરીથી શેઠ પૂછે છે, કે “કંઈ લણ્યો, ગણ્યો છે કે નહિ ? ” ખલાસી જવાબ આપે છે, કે “શેઠ ! અમારે વળી લણવું ગણવું કેવું ? ” શેઠ કહે છે, કે “તારી અધી” જિ દગી નકામી ગઈ ” ફરીથી શેઠ પૂછે છે, કે “ખાયડી-છોકરા તો છે ને ! ” ખલાસી બોલ્યો, “શેઠ, સવારથી સાંજ સુધી મહેનત કરુ ત્યારે માંડ દસ-બાર આના મળે એટલામા ખાયડી-છોકરાના ફદ કયા ઊલા કરુ. ” ત્યારે શેઠ બોલ્યા, “હાય, તારી પોણી જિ દગી નકામી ગઈ ” એવામા એક સખત વાવાઝોડુ આવ્યુ હોડકુ પાણીમાં ડૂબકીઓ ખાવા લાગ્યુ ખારવો કહે છે, કે “શેઠ ! તરતા તો આવડે છે ને ! ” શેઠ ગલરાઈને જવાબ આપે છે, કે “ના, ભાઈ ! ” ત્યારે ખારવો બોલ્યો, કે “શેઠ મારી તો લલ્લે પોણી જિ દગી નકામી ગઈ, પણ તમારી તો આખી જિ દગી નકામી ગઈ ! ” શેઠ કહે છે, કે “મને બધુ આવડે છે, પણ તરતા આવડતુ નથી ” એમ અહીં બેઠેલા બધા આ શેઠો કહે છે, કે “અમને બધુ આવડે છે, પણ તરતા નથી આવડતું. ” પેલો શેઠ તો સમુદ્રમા ડૂબી ગયો. એનો તો

એક જ સવ બ્રજડંબો. પણ તમારા તો કેટલા સવ એળે
 ગયા છે તેની કંઈ ખબર છે ! આ નાવિક સસારસાબગમા
 રૂબતી હોયીને તરવા અહીં આવેલ છે નાવિક થોડું ભણેલ
 હતો અને તમે ઘણું ભણ્યા હશે. પણ તરવાં નહિ આવડતું
 હોય તો રૂબી જશે. માટે જો તમારે રૂબવું ન હોય તો
 આવી બચ્ચો. વ્યાખ્યાન સામગ્રીને તેના વખાણ કર્યે' કંઈ
 વળવાનું નથી. અમલમાં મૂક્યો તો જ તરશે. માટે સમજણ
 પૂર્વક આશ્રિતમાં આવવું જ પડશે. જે આશ્રિતનો નિરેધ
 કરે છે, તે આત્મકસ્યાણ કરી શકતો નથી.

સત્ય શ્રવેાનું કસ્યાણ કરનાર ભગવાન આ ઉદ્યાનમાં
 પધાર્યા છે આ વાત વાયુવેગે નગરમાં પ્રસરી અર્ધ કામકાજ
 પડવા મૂંઝીને લોકોના ટોળેટોળા આ ઉદ્યાનમાં ઊભરાવા લાગ્યા.

બ્યાખ્યાન ૬ હું

[શુક્રવાર, અષાઢ શુદ્ધ ૧૨]

ભગવાન મહાવીરનું આઅશાલ ઉદ્યાનમાં આગમન

उहं अह्यं तिरियं दिसासु, तसा य जे थावर जे य पाणा ।
से णिच्चणिच्चेहि समिक्ख पन्ने, दीवे व धम्मं समियं उदाहु ॥

એવી અમુલ્ય વાણીના સભળાવનારા ત્રિકાળનાથ ભગવાન મહાવીરદેવ અઅશાલ નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે એ ભગવાનની સ્તુતિ કરતા કહે છે, કે “उहं अह्यं तिरियं दिसासु ॥” ત્યાં, નીચી અને તિરછી દિશાઓને વિષે જે જે જગ્યાએ તસા ય જે થાવર જે ય પાણા ત્રસ જીવે. અને સ્થાવર જીવે આ લોકની અદર રહેલા છે તે સર્વ જીવે કેવા છે ? તે જીવે શરીર પર્યાયમાં છે તે અપેક્ષાએ અનિત્ય છે આત્મસ્વરૂપે દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નિત્ય છે હે આત્માઓ ! તમે દ્રવ્ય અપેક્ષાએ નિત્ય છો અને પર્યાય અપેક્ષાએ અનિત્ય છો તમે પર્યાયમાં સર્વ માનીને બેઠા છો તે તમારી ગભીર ભૂલ છે જે અનિત્ય છે તે નાશવત છે અને જે નિત્ય છે તે શાશ્વત છે જો કોઈ શાશ્વત રહેવાવાળું હોય તો તે તમારો આત્મા છે એ આત્માને શાશ્વત સુખનો લોકતા બનાવવો હોય તો દીપ સમા ધર્મને અગીકાર કરો જગતના જીવોના હિત કાળે ભગવાને દેદીખ્યમાન ધર્મ બતાવ્યો છે હિતનો

માર્ગ બતાવનાર તીર્થંકર ભગવાન જે ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે તે ઉદ્યાનને, તે નગરને ધન્ય છે એહો ! પ્રભુની એ દિવ્ય વાણી નેણે સાંભળી તેને પણ ધન્ય છે તે આવકોને પણ ધન્ય છે નેમણે એ વાણી સાંભળી વિરતિધર્મ સ્વીકાર્યો. આ વખતે કોઈએ આવીને શ્વેત રાજાને વધાનણી આપી, કે ભગવાન ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે રાજાને યશુ, કૈલાસ, રાણીને વધાર્ધ આપુ રાણી વિચારે છે કે ‘આજે રાજાને યશુ છે શું ! શું કોઈને ઘેર પુત્રજન્મ થયો છે ? અરે, આટલો હર્ષ શાને ? અરે તમારી અહર બેઠેલી તમારી સુમતિ રાણીને બોલાવોને આ બહારની રાણી રિસામ તો બહુ બહુ એકાદ બે ટક ખાવાનું ન આપે, પણ આ સુમતિ રાણી રિસામ તો બહુ બગાડી નાખશે. તમને કુમતિ રાણીએ કામણ કીધા છે મોહની મહિરા પાઈ જ્ઞાન બુલાવી દીધું છે હે આત્માઓ તમારી કુમતિ રાણીને સમજાવીને સુમતિને વરે કુમતિથી તમને મોહલક્ષ્મી નહિ વરે, માટે કુમતિને મરો. પણ કાંઈવી કેવી રીતે ? કુમતિ એટલે અવળી બુદ્ધિ તે તમને ધર્મ નહિ કરવા દે જ્ઞાન, કશન અને ચારિત્રમાં નહિ બેઠાવા દે તમારા ફેહનું રક્ષણ કરનાર તો બધા મળ્યા પણ આત્માનું રક્ષણ કરનાર હજી સુધી કોઈ મળ્યું નથી માટે છેાછેડી આપો. ભગવાનને જે વરે છે તે સુમતિનો છેઠો પકડમાં પછી છોડે જ નહિ. શ્વેત રાજા રાણીને કહે છે કે “જોઠો જોઠો” ! રાણી પૂછે છે કે ‘આજે છે શું છે ?’ રાજા કહે છે કે “રાણી ! તરણતારણ સફરી જઢાજ નેવા પ્રભુ પધાર્યા છે ” આ સાંભળીને રાણીનાં શેરેશમ પ્રકુન્ધિત થઈ ગયાં સમજો.

દીવો છે એમા દિવેટ પણ મૂકેલી છે, પણ તેલ પૂરીને તમે
 બે સળગાવશો નહિ, તો તે પ્રકાશ આપશે ? દીવો છે,
 દિવેટ પણ છે, તેલ પણ છે, પણ દિવાસળી ન હોય તો તે
 પ્રકાશ આપશે ? ભગવાનના તત્ત્વજ્ઞાનની જ્યોત તો હંમેશાં
 ઝળહળે છે પણ તમારા આત્મારૂપી કેડિયામા તેલ ન હોય,
 તો જ્ઞાનરૂપી જ્યોત અમે પ્રકટાવી શકીએ ? તમારા હૃદયરૂપી
 કેડિયામાં સ્થિરતારૂપી દિવેટ બેઠીએ તો જ આત્મામા જ્યોતિ
 પ્રગટે શ્વેત રાજા કહે છે, કે “હે રાણી, હવે આપણને
 સહેજ પણ પ્રમાદ કરવો પાલવે તેમ નથી ” ધર્મી જીવો
 પહેલું કામ ધર્મનું કરે જ્યારે ભરત મહારાજ છ ખંડ
 સાધવા બંધ છે ત્યારે આયુધશાળામા ચક્ર રત્ન ઉત્પન્ન થાય છે
 ચક્રરત્નની દોરવણી પ્રમાણે તે બંધ છે જે છ ખંડને સાધ
 તેણે તેર અક્રમ કરવા પડે તિમિસ શુદ્ધનો દરવાજો ઉઘાડતાં
 કૃતમાલ અને નૃતમાલ દેવોને સાધ્યા વિના ખંડને ન સાધાય.
 ગંગા કે સિંધુ નદી પાર કરવાની હોય, તો ય અક્રમ કરવા
 પડે સુખસેન નામનો સેનાપતિ પણ અક્રમ કરે છે તિમિસ
 શુદ્ધનું બારણું ઉઘડ્યા પછી અદર પ્રવેશ કરે છે બહાર
 નીકળતા બે મોટી નદીઓ પાર કરવી પડે છે આ બે નદીઓ
 છે - ઉમકજલા અને નિમકજલા ઉમકજલા નદી કાટા, કાકરાવગે-
 રેને ધૂમરી ખવડાવી બહાર ફેંકી દે છે, જ્યારે નિમકજલા નદી એ
 બધાને તળિયે ડુબાવી દે છે જગતમા પણ ઉમકજલા અને
 નિમકજલા જેવા બે પ્રકારના જીવો છે ઉમકજલા જેવા જીવો
 ગમે તેવા પ્રલોભનોને ધૂમરી ખવડાવીને સસારને તળિયે
 ડુબાવી દે છે. ભરત રાજાને એકી સાથે ત્રણ વધાર્થ આવી.

પહેલી વધાઈ આયુધશાળામાં ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું તેની ખીલ
 ભગવાન ઋષભદેવ પધારવાની અને ત્રીલ પૌત્રજન્મની, હવે
 આ ત્રણમાંથી કોનો ઉત્સવ પહેલા કરવો ? ભરત રાજા તો
 ઘરમશરીરી છે પોતે જ ઉઠેલ કાઢે છે ચક્રરત્ન અને પુત્રરત્ન
 એ તો આ લોકની જ લીલા છે

પહેલી વધામણી ભગવાનના હશન કરવાની હરેકે લઈ
 લેવી એમણે. કયા તમારી માન્યતા અને કયા ભરત મહારાજની
 માન્યતા ? ચક્રરત્ન પડ્યું રહ્યું ભરત મહારાજ કહે છે કે
 “ માલી ! છોડો ”

જોડો છોડો મન જાણે જાણે અવસર આજો આવ્યા છે
 અમમ્મ અમમ્મ જ્યોતિ જ્યોતે, એવા પ્રમુલ આવ્યા છે

હિ માતાલ ! તમે દરરોજ સતાપ કરતા હતા, કે
 મારો દીકરો રીખવો બૂખે મરતો હશે, કડીમાં ઘરઘર મૂજતો
 હશે મારો રીખવો ગયો તે ગયો જ, પાછો કોઈ દિવસ
 દીકો નથી, તો એક વાર એનું મોડું મને બતાવે તો ખરો !
 હે માતાલ ! ભગવાન ઋષભદેવને ઉત્કૃષ્ટ એવું કેવળ જ્ઞાન
 થયું છે આલે, એમના હશન કરી સાવન થઈએ. ’ હવે
 તમારા બધામણી વાત લઈએ. પાશે કે તમને પૌત્રજન્મની
 વધાઈ આવી, ખીલ આવી પાચ લાખ રૂપિયા મળવાની અને
 ત્રીલ આવી વીતરાગ સતના તમારે આજણે ઘમેલા આમમનની.
 તમે તો પહેલા રૂપિયા મેળવવામાં જ મશગૂલ બની જશો.
 ખીલ બે વધાઈએને લાખોની વાતોમાં ભૂલી જશો બધુએ !
 મને તો તમારું શુ થશે તેની ચિંતા લાગી છે એ દીકરો

મોડો આવે તો માતા ફિકર કરશે, પણ આત્માની ફિકર કોણ કરે છે ? એની ફિકર કરનાર કોઈ હોય તો તે સતમુનિ-જનો જ માટે સાચા માર્ગે આવો. ભરત મહારાજ જેવી સાહેબી તો તમને નથી ને ! અરે ? મારુદેવીએ કેટલાં પુણ્યો કર્યા હશે ! પાસઠ હજાર પેઢીમા કોઈનું દુખ જોયું નથી, અને કોઈના કારણે તેમને રોવું પણ પડ્યું નથી એવું સાતાવેદનીય કર્મ બાંધેલું છે આવું સાતાવેદનીય કર્મ ક્યાથી આવ્યું ? કંઈક પૂર્વ જન્મોના નવ નવકોટિ હિંસા આદિના પચ્ચબાણથી (વર્જનથી), પચ મહાવ્રતના અગીકારથી, કરોડ કરોડ યમ-નિયમોના પાલનથી અને નિર્જરા કરવાથી તમારે તો 'લડુ લી ખાના ઔર મોક્ષ લી જાના' જેવું કરવું છે. આ ધર્મ તો શાહુકારનો છે. જો દેવાળિયા બનીને આવશો તો બધું બગડી જશે. માટે શાહુકાર બનીને આવો ભરત મહારાજ બધાયને સાથે લઈને ગયા એમણે પહેલું કામ ધર્મનું કર્યું, પછી સસારનું હે મુમુક્ષુઓ ! તમારે પણ ભરત મહારાજ જેમ વર્તવું જોઈએ. ધર્મની શ્રદ્ધા વિષે દૃષ્ટાન્ત આપું છું

દૃષ્ટાન્ત — ઉદયપુરમા પ્રેમચંદ્ર નામે એક શેઠ રહેતા હતા. ચુસ્ત સ્થાનકવાસી હતા. ગુરૂની પાસેથી માત્ર ધર્મને નહિ તેના મર્મને પણ સારી પેઠે સમજ્યા હતા વગર વિચારે વચન ન બોલે, કોઈને ખોટું ન લાગે તેવી ભાષા બોલે સમયસૂચકતાથી, વિનયથી, નમ્રતાથી એ બધાયના પ્રિય થઈ પડ્યા પેસેટકે તે સાધારણ સ્થિતિના હતા તે ગામનો રાજાનો પ્રધાન મરી ગયો પ્રધાનપદ કોને આપવું તે વિષે

રાજા ને લોકો વિચાર કરવા લાગ્યા બધા એક જવાબે બોલી
 જઈયા, કે ‘ પ્રેમચંદ્રને પ્રધાન બનાવો તો પ્રજા સુખી
 થશે ’ રાજાએ પ્રેમચંદ્રને બોલાવ્યા અને કહ્યું કે “પ્રધાનપદ
 સ્વીકારો ’ પ્રેમચંદ્રએ કંઈ જવાબ ન આપ્યો. બીજા વાર
 કહ્યું તો ય નિરુત્તર. ત્યારે રાજાએ ત્રીજા વાર કહ્યું ત્યારે જ
 કહ્યું “મહારાજ, વિચાર કરવા માટે મને એક રાતની મુક્ત
 આપો. ” તેમનો સ્વતોપ જોઈ બધા પ્રમુન્ન થયા આવા
 સ્વતોષી પ્રધાન હોય તો પ્રજા સુખી થાય. બીજે દિવસે રાજા
 એ તેમને પાછા બોલાવ્યા તેમણે શો જવાબ આપ્યો. તે
 બણો છો ? તમારી જેમ શુ તેણે પત્રાણી વાત કરી ? ના,
 ના, તેમણે તો કહ્યું, “મહારાજ ! તમે મારા ખણી છો તેની
 ના નહિ, પણ મારા ખરા ખણી તો ભગવાન છે એક શરતે
 હું તમારું પ્રધાનપદ સ્વીકારું રાજાએ કહ્યું “બોલો શી
 શરત છે ? ” તેણે કહ્યું, સવારમાં જીઠીને પ્રતિક્રમણ કરવું અને
 ધમશુદ્ધ આવે ત્યારે વ્યાખ્યાન સાંભળવા જવું તે સમયે
 તમારો સૂનો આવે તો ય મારાથી તમારું કામ નહિ થઈ
 શકે વળી મારી કમાઈનાંથી હું અર્ધું જાનમા આપુ છું,
 ત્યારે પણ હું તમારા નોકર નહિ. ’ જુઓ, શેઠને ધમ
 પર કેટલો અનન્ય પ્રેમ છે ? રાજા પ્રભાવિત થઈ ગયો. તે
 વિચારવા લાગ્યો કે એ આ ધમને આટલો વફાદાર છે તો
 મારા રાજ્યને વફાદાર કેમ નહિ રહે ? પ્રેમચંદ્રએ કહ્યું
 “ધમ કાયના સમય સિવાય બાકીનો માત્રો તોટલો સમય
 તમારી સેવામાં આપીશ. મારા આવ્યા પછી મારું કામ
 જોજો મારાથી કંઈને હું જ થાય તેવું કંઈ કામ નહિ થાય

અને પ્રધાનપદસ્વીકાર્યા પછી કામગીરી પણ એવી બળતી કે આનુંબાનુંના રાજ્યો પણ તેમને વશ થઈ ગયા બધાને એવા તો ધર્મરત કરી દીધા કે નોકરચાકર સુદ્ધા પચનવકારમત્ર લણ્યા સિવાય અન્નનો એક દાણો પણ મોઢામા ન નાખતા નિ સ્વાર્થભાવે સેવા કરીને તે બધાના પ્રિય થઈ પડ્યા માટે ધર્મની વફાદારી સમજે.

ભરત રાજા માતાજીને હાથીની અબાડીએ બેસાડીને લઈ જાય છે ઋષભદેવજી ‘મા’ કહી બોલાવતા નથી કોણ માતા અને કોણ પુત્ર ! સ્વાર્થનો જ સંસાર છે મારદેવી પૂછે છે, “ક્યા છે મારો લાલ ?” ભગવાન તો સમોસરણુમા બિરાજે છે દૂરથી તેમને જોતા મા કહે છે, “આ મારો રીખવો ! હું તો એમ માનતી હતી, કે મારો ઋષભ ટાઢે-ભૂખે હિરાન થતો હશે, પણ આ શું ? એ કેવો શાંતિથી બેઠો છે ! કેવું દેહીખ્યમાન મુખરૂ છે ! હું તો ઋષભ, ઋષભ કઈ છું, પણ આ તો બીજી આખ કરી સામે પણ જોતો નથી અહો ! હું તો મારા સ્વાર્થને જ રડી રહી હતી, પણ પ્રભુ કેવા નિ સ્વાર્થ છે ! એતો સ્વમા જ લીન છે પરની વિભૂતિ તો તેમને સ્પર્શતી પણ નથી ખરેખર ! હું ભાન ભૂલી અને સ્વાર્થમા અંધ બની ” તો હે આત્મા ! તું પણ તારામા જ સ્થિર થા સ્થિર થયા વિના તારા કર્મ કપાય તેમ નથી આ સ્થિરતા અને એકત્વ ભાવનાની વિચારણાએ માતાજી ક્ષપકશ્રેણીએ ચડ્યા આઠમે ગુણસ્થાનકે બે શ્રેણી મડાય છે, એક ક્ષપકશ્રેણી અને બીજી ઉપશમશ્રેણી ક્ષપક શ્રેણીએ ચડેલા જીવો આઠમેથી નવમે ગુણસ્થાનકે આવે અને નવમેથી દસમે અને એમ કરતા બારમે સ્થાનકે જાય, એમને પડવાનો ભય જ નથી પણ ઉપશમ શ્રેણીએ

ચહેલા હવે આઠમેથી નવમે અને નવમેથી દસમે અને દસમેથી
 અગિયારમે જાય ત્યાં અત્યુદ્ધૃત રહીને પઠ એવામા એ ઠામ
 કરે તો અનુત્તર વિમાનમા જાય, નહિ તો પડીને દસમે આવે,
 અને ત્યાંથી એ ઉત્કૃષ્ટ ભાવના આવે તો બારમે જાય અને નહિ
 તો જેમ દાદર ચીને ટોચે બેસેલો મનુષ્ય પગ લપસતા તળિયે
 આવીને પડે તેમ ક્રમે ક્રમે શુણ્ણસ્થાને રૂપશ્વરે પહેલે શુણ્ણસ્થા
 ને આવીને બેસે રહે। મારુદેવી માતાજી તો બારમે શુણ્ણસ્થાને ચડી
 ગયા અને પછી ચાર ઘાતિ ધર્મનો ક્ષય કરી કેવળ જ્ઞાન અને
 કેવળ દર્શન પ્રાપ્ત્ય ભગવાનની પાસે હજી તો આવ્યા નથી ત્યાં
 તદાવશર્ણીય ધર્મક્ષયે ત્રણ લોકને બાણવાનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત
 થયું ભરત મહારાજનું ચક્રરત્ન હજી ત્યાં જ પડ્યું છે ભરત
 મહારાજ ભગવાનના દર્શને આવ્યા છે કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે
 કે-મહારાજાએ ધર્મની વધાઈ પહેલી લીધી, પાછળથી સંસારની,
 એમ તમે પણ પહેલાં ધર્મને આગળ કરો તો સુખી થશો

વ્યાખ્યાન ૭ મું

[રવિવાર, આષાઢ શુક્ર ૧૪]

અમણ ભગવત શ્રી મહાવીર સિદ્ધાંત પરૂખ્યા. શરણગતેષુ
 સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે

ભગવાન સુધર્મા સ્વામી કહે છે, કે “હે જાણી મારા
 તારકદેવ અમલક પા નગરીમા પધાર્યા છે બીજા દેવો તો અનેક

પ્રકારની ભાવનાવાળા હોય છે, પણ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીર તો સયમ અને તપ વડે આત્માનુ દમન કરતા વિચારી રહ્યા છે જૂઓ તો ખરા, ભગવાન કેટલી દિવ્યતા બતાવે છે । અપ્રતિબદ્ધ વિહારી ભગવાનને કોઈ ગામ, નગર કે ચક્રવર્તિનું બંધન નહતું જેમનું નામ અને ગોત્ર સાલગવાથી પરમ કલ્યાણ થાય છે એવા ભગવાનની પાસે જવાથી, તેમની અમૃત જેવી વાણી સાલગવાથી પરમ કલ્યાણ થાય અને શકાનું નિવારણ થાય તેમા કંઈ નવાઈ નથી કલ્યાણમંદિરની ગાથામા કહ્યું છે, કે—

આસ્તામચિંત્ય મહિમા જિન સંસ્તવસ્તે ।

નામાપિ પાતિ ભવતો ભવતો જગન્તિ ॥

તીવ્રાતપોપહૃતપાન્થજનાન્નિદાવે ।

પ્રીણાતિ પદ્મસરસ સરસોઽનિલોઽપિ ॥

હું નાથ ! અત્યંત મહિમાવાળું આપનું સ્તવન, કીર્તન તો દૂર રહ્યું, માત્ર તમારું નામ લેવાથી જગતના જીવો ભવને પાર કરી જાય છે કોઈને શકા થાય કે નામના આટલા બધા મહિમાને અમે કેમ માની શકીએ ? તો દૃષ્ટાન્તથી સમજાવે છે, કે ઉનાળાના પ્રખર તાપથી વ્યાકુળ થઈ ઊઠેલા પથિકને પદ્મ-સરોવરમાથી આવતો મીઠો પવન જેમ શાન્તિ આપે છે તેમ સસારના દુઝોથી સતપ્ત થઈ ઊઠેલા જીવોને તમારું નામસ્મરણ નવું ચેતન આપે છે આર્ય પુરુષનું એક જ વચન કાનમા પડે તો શ્રેય થાય, તો પછી મહાન વિસ્તીર્ણ અર્થવાળું પ્રવચન જે સાલજે તેને કેટલો લાભ થાય એ તમે જ વિચારી લેજો તમને ખબર તો છે, કે અજૂંનમાળી દરરોજ સાત સાત જીવોની ઘાત કરતો પણ જેવો ભગવાનનો ભેટો થયો તેવો દિવ્યજીવનને પામી

ગમે એવી જ રીતે, લાઈઓ ! આપણે ભગવાનની પાસે જઈએ,
 ધર્મનું મવણ કરીએ, તો આપણા મેય થશે - પણ તમે તો
 પૈસામા જ મેય માન્યું છે જુઓ, ભોગ કુળના, ઉગ્ર કુળના
 રાજાઓ, શેઠિયાઓ વગેરે ભગવાનના હથેન કરવા બાય છે
 કોઈ માત્ર કુતૂહલને ખાતર બાય છે, તો વળી કોઈક વહન કરવા
 અને ઉપદેશ સાંભળવા કોઈક ધન દેવા તો કોઈક પુત્ર દેવા
 પ્રભુની પાસે બાય છે રીતરાગી સાધુની પાસે એવા આશ્રયથી
 ન જવાય ભગવાનનાં હથેન માટે દોઠોના ટોળેટોળા લિનટયા
 છે રાજા ન્યત અને રાણી ધારણી પણ આવ્યા છે જેની પાસે
 પૈસો નથી, જે સાવ નિર્ધન છે, તેવાની પાસે અપૂટ સપત્તિનો
 માલિક બાય છે તે જમાનો જૂદો હતો. તે કાળ ધર્મનો હતો.
 આજનો કાળ પૈસાનો છે દોઠો લક્ષ્મીના હાસ બની ગયા છે
 પણ જે શાશ્વત લક્ષ્મી છે તેના અર્થ તમે તમારા દીકરા-
 દીકરીઓને બનાવતા નથી તે કેટલું શોચનીય છે ! આર્થ કુલમા
 ઉત્પન્ન થવા છતાં કેટલાક પોતાની આખી જિંદગી અનાય
 ચિતામાં ખસાર કરી દે છે અનાયની સોબત કરતા
 આજે આપણે લજવાતા નથી જેવી સોબત તેવી અસર જેવો
 આહાર તેવો આજ્ઞાર જેવો સજ તેવો રગ વગેરે કહેવતો
 ખોટી નથી જોયો ! અને ગંધડાને પાસે પાસે બાધીએ તો
 ભલે વાન ન આવે પણ સાન તો જરૂર આવવાની તમે આર્થ
 કુળમા ઉત્પન્ન થમા છો તો જાતવત ઘોડાની પેઠે વ્યસ્વારની
 આજ્ઞાએ ચાલો. તીર્થમા રહેલા મુમુક્ષુએ વીતરાગની આરા
 પ્રમાણે વતવું બેઠાં બેઠાં વખતે બેઠા રાજા સુઠર ઘોડો લાગ્યા
 શત પરી ગઈ હતી બેઠા રાજાએ નોકરને કહ્યું કે 'આ

જાતવત ઘોડો છે માટે-સારે ઠેકાણે ખાંધજો ” નોકરોએ સારી જગ્યાની શોધ કરી, પણ ક્યાય સારી જગ્યા હાથ ન લાગી, એટલે એક રાતમા શુ બગડી જવાનુ છે એમ વિચારી ઘોડાને ગધેડાની શાળામા બાંધ્યો. રાતના ગધેડુ તો શુ ભૂકે, શુ ભૂકે, અને લાતો મારવાનો તો હિસાબ જ કોણ રાખવાનુ હતું ? ઘોડાએ પણ સગ તવો રગ એ ન્યાયે આખી રાત હણહણાટ કર્યા કર્યો દિવસ ઊગ્યો રાત્રને થયુ, “લાવ, ઘોડા પર બેસીને જરા ફરી આવુ ” નોકરો ઘોડો લઈ આવ્યા માથે પલાણુ નાખ્યુ રાત્ર જ્યા બેસવા જાય છે ત્યા ઘોડાએ લાત મારી ! રાત્ર વિચાર કરવા લાગ્યો, કે “આ લાત મારતાં ક્યાથી શીખ્યો ?” અમારા જાતવત શ્રાવકો પણ જૈનદર્શનના નિયમોને લાત મારવા લાગ્યા છે, એટલે અમે પણ વિચારમા પડી ગયા છીએ કે આ ક્યાથી શીખ્યા ? ભગવાનનો ત્યાગવાળો આર્ય ધર્મ સાલળવો મૂકીને, સાધુ-સાધ્વીઓની ભેગવાઈ પડતી મૂકીને, તમે તમારા દીકરા-દીકરીઓને યુરોપ-અમેરિકા શા માટે મોકલો છો ? શાળાએથી આવતા પાંચ મિનિટનુ દીકરાને મોકુ થાય તો કાળજૂ કપાઈ જાય છે, પણ યુરોપ વગેરે પરદેશોમા હોશે હોશે શા માટે મોકલો છો ? જો ભણશે અને રણશે તો અમે સુખી થઈશુ, એ આશાએ ને ? પણ પરદેશમા જઈને તમારા સતાનો આર્ય-સંસ્કૃતિને ભૂલી જાય છે તેની તમને ખબર છે ? જ્યારથી આપણે આપણી સંસ્કૃતિને ભૂલ્યા છીએ ત્યારથી આપણો દેશ ગરીબીને પામ્યો છે જો પરદેશીનુ અનુકરણ કરીશુ તો હુ ખી થઈશુ આત્મા જડ એવા કર્મનુ અનુકરણ કરી રહ્યો છે, માટે ચોરાશીના ફેરા ઊભા છે રાત્ર

જોઈને પૂછે છે - “ જોઈ, ભત્રીજાં થોડાં હાત મારતા ક્યાંથી
 રીખ્યો? જો સાચું નહિ જોઈ, તો ચામડું કિતરી જશે. ”
 જો સત્યનું આચરણ નહિ કરીએ તો આપણા પણ હાડકા ઓતરા
 વેરાઈ જવાના. આ જિંદગી જીવન ઉજાગવા મળી છે પણ
 ખત્રાજવા નથી મળી ત્યાં કંઈ માણીયાના રાજ નથી, માટે
 જ્યાં સુધી પુરુષનો ઉદય છે, ત્યાં સુધી જ બધું છે એ જ્યારે
 ખૂંશે ત્યારે પાણી પાનાર પણ નહિ મળે ત્રણ ખજના સ્વામી
 એવા શ્રીકૃષ્ણને પણ કોઈ પાણી પાનાર ન મળ્યું, માટે આત્માની
 લીલાને નિહાળે.

જો આત્મા ! તારી અપૂર્વ લીલા નીરખી જાજ તો
 કે આત્મા ! તારી લીલા તો અપૂર્વ છે પણ તમે તો પરની
 લીલામાં મગ્ન થો. જર્વાનના કુખમાં ફૂળીને પડ્યા છે,
 પણ ભવિષ્યનો વિચાર કરે ક્યાં ચ કરવાનું કામ નહિ મળે.
 પાપ અને પુરુષની લીલા તો આ જીવે અનંત વાર જોગવી,
 પણ હજી આત્માની લીલા નિહાળી નથી જગવાન કહે છે
 કે એક બટ્ટી તો આત્માની લીલા નિહાળ ! પરની લીલામાં
 રમનારને આત્માની લીલાની ક્યાંથી ખબર હોય ? એક જાઈ
 નિત્ય જીવાસ્ને શેટલો ખાતા તેનો મિત્ર તેને કહે કે તું
 હરદોષ જીવાસ્ને શેટલો ખાઈ છે તો આજે મારે ત્યાં જમવા
 આવ. જમવામાં દૂધપાક પૂરી રાઈવા, ચણી વગેરે ખૂબ
 પીરસાયું છે પણ જમનારને સ્વાદ આવતો નથી. મનમાં
 કહે છે કે ‘ જામા મારા જીવારના શેટલા જેવો સ્વાદ નથી !
 જીવા ના શેટલા ખાનારને દૂધપાકના સ્વાદની ક્યાંથી ખબર
 હોય ? એમ જે આત્માઓ પાપ અને પુરુષના ઉદયમાં તસ્લીન

રહે છે, તે જીવારના રોટલા ખાનાર જેવા છે. માટે હવે
 દૂધપાક જમતાં શીખો આવતી કાલથી ચાર ચાર માસ સુધી
 દૂધપાક-પૂરી જમાડીશુ, માટે આવજો પણ તમારે થાળી
 વાટકા તો લાવવા પડશે ને? અમે તમને વીતરાગના જમણુ
 પીરસીએ છીએ, પણ થાળીમા કાટ હશે તો સ્વાદિષ્ટ લોજન
 પણ ખેસ્વાદ બની જશે માટે મનરૂપી થાળી ચોખ્ખી કરીને
 લાવજો કે જેથી લોજનનો સ્વાદ ન જાય આવતી કાલથી
 માડવડા રોપવાના છે તમે પણ દીકરા-દીકરીઓનો માડવો
 નાખો છો ત્યારે સગા-સબધીઓને નોતરો છો તેમ અમે
 પણ તમને સાગમટે નોતરુ આપીએ છીએ બધા અમારા
 માડવડે જમવા આવશે ને? આવતી કાલે પાખીનો દિવસ
 છે આતુર્માસમા વરસાદથી ઘણા જીવોની ઉત્પત્તિ થાય છે
 એવું સમજી વીરનો શ્રાવક હલનચલન ઓછુ કરે જેમ બને
 તેમ ગાડી-મોટરની ખમાલ શ્રાવક-શ્રાવિકા ઓછી કરે, કમ-
 બધ ઓછો થાય એ રીતે દરેક સેવકે વર્તવું અહિં સાલળવા
 આવનારે ‘અહિં સા પરમો ધર્મ’ ના સૂત્રને ધ્યાનમા રાખી
 આશ્રવની ક્રિયા જેટલી બને તેટલી ઓછી કરવી પાખીના
 દિવસે સુવ્રતની ક્રિયા કરવી પર્વનુ આરાધન વીતરાગની
 આજ્ઞાનુસાર કરવું જોઈએ

હવે મૂળ વાત પર આવીએ રાજ નોકર પર ગુસ્સે
 થયો બધુઓ ! ક્ષમાનો ઉપદેશ સાલળી ઘેર જઈને નોકર-
 ચાકર કે સ્ત્રી ઉપર ગુસ્સો કરો તો સામાયિક અને ગુરુના
 સેવેલા પડખા લજવાય આજના યુવાનો કહે છે કે પાથરણું
 ફાટી ગયા છે માટે અમે ઉપાશ્રયમા નથી આવતા ધર્મ

કરનારને જે વખોડે છે તે ખોટું કરે છે વખોડવા કરતાં
આપણે આપણી મૂલ જોઈએ તે જ વધારે સારું જે થાવક
સામાયિક, પૌષ્ઠ કરે છે તે સારું છે પણ બધા સુખી થઈ
ન થાય ત્યાં સુખી હું એ બધું કરવાનો નથી એમ જે કહે
છે તે ભગવાનની વાણીની, વીર્ય કર કેવળીના પ્રકૃપેલા ધર્મની
આશાતના કરી રહ્યો છે આવા આત્મા કયાય શાન્તિ મેળવે
તેમ નથી. માટે ધર્મની આશાતનાથી બચો. જે ભાઈઓ
સામાયિકોને નિંદે છે તેમને અમારી વિનંતિ છે કે આશં
સામાયિકો કરીને જતાવો. માટે જ ભગવાન કહે છે કે તું
તારી જાતને સંભાળ. મોટા મોટા વ્યાખ્યાનો આપે પણ એ
પોતાનું આચરણ સારું ન હોય તો છાપ ન પડે

આ વાતને જ્ઞાન્તથી સમજાવું વડોદરાના મહારાજ
કેળવણીના બંદુ શોણીન હતા. ધર્મશુરના વ્યાખ્યાનો હોય
તો સાંભળવા બધા એક સમયે વિદ્યાર્થીઓને કેળવણી મળે
એ ઉદ્દેશથી પ્રખર વક્તાઓ તથા પત્તિને વ્યાખ્યાન આપવા
બોલાવ્યા. પાંચેક વક્તાઓ બોલી ગયા પછી છેલ્લે એક વક્તા
ભાવણ આપવા ઊઠ્યા હોઠો તેના ભાવણથી હજી થઈ ગયા.
શુ બહુ તેના ભાવણમાં પણ બોલતા બોલતા વક્તાના નાક
માધી પાણી ટપકવા લાગ્યું નાક લૂછવા ખીસામાધી જેવો
રૂમાલ બહાર કાઢ્યો કે તેવા જ બે ઈંગ બહાર રહીને નીચે
પાયા હવે બનેલ એવું કે આ ભાવણ કરનારને ઘરેણ બે
ઈંગ ખાવાની ટેવ. પણ આજે ખાવાની કુશલ ન મળેલી
એટલે ઇંડા રૂમાલમા વીટીને ખીસામા જ પડેલા રૂમાલ
કાઢતા ઇંડાની વાત ચાલ ન રહી અને તેની ફજેવી થઈ ઇંડાને

પડતા જોઈ આખી સલા ચક્રિત થઈ ગઈ તે વખતે મહારાજ કહે છે, કે “જો હિંદુસ્તાનની પડતી થઈ હોય તો આવા વાણીવિલાસથી જ થઈ છે માટે સદાચારી બનો તો જ સસારની શેરીઓમા ભટકવાનું મટી જશે અગિયાર પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ કરે તે જ ખરો શ્રાવક ભગવાન કહે છે, કે “મારો શ્રાવક કદમૂળનો ખાનારો ન હોય, પરસ્ત્રીગામી ન હોય, રાત્રિ સમયે ભોજન કરનારો ન હોય” બધુઓ! જો આખી જીદગી સુધી રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરી શકતા ન હો, તોય અષાઠ સુદ પૂનમથી કાર્તિક સુદ પૂનમ સુધીનો ત્યાગ જરૂર કરજો ભાઈઓ, આ દેહને પૂરી પૂરીને પૂરું લાખો કોડીઓ ભરીને અનાજ ખાધુ, તો પણ આત્મા હજી ધરાયો નથી માટે જો કલ્યાણ કરવું હોય તો સાચકાળ પછીના ભોજનને ત્યજો ઈન્દ્રિયોના ધમપછાડાને મોળા પાડો. તો ખાતાં-પીતાં ચ તપ થઈ શકશે જ્યાં ચારિત્ર છે ત્યાં જ પ્રભાવ છે આપણા સમાજમા સડો જોડો પેસી ગયો છે, માટે જ્યાં જ્યાં સડો હોય, તે તે ભાગને કાપીને દૂર ફેંકો ભગવાન કહે છે, કે જેણે છોડ્યું તેને કોઈ છેડે નહિ જે આત્માઓ સ્વહોશે પુદ્ગલના ભૌતિક સુખને ત્યજે છે, તેને કોઈ સતાવી શકતું નથી, માટે જો હુ ખી થવું ન હોય તો છોડો, અહીં તો છોડવાની જ વાત છે, બધાવાની કોઈ વાત જ નથી ભગવાન હિંદિમ નાદે કહે છે કે હિંસાને છોડો, અસત્યને છોડો, ચોરીને છોડો, અપ્રહસ્યચર્યને છોડો, વિષયકષાયને છોડો, બસ છોડો ને છોડો, છોડશો તો કોઈ તમને છોડશે, અને કોઈ તમને છેડશે નહિ, માટે કામભોગને ઝેર જેવા ગણો શેરડી

કેવી હોય છે તે બાણે છે! પૂછઠે ખારી, માંડે માળી અને વચમા મીઠી જ્ઞાનીઓ કહે છે- કે જ્યેક શેરડી જેવો પદાર્થ પણ કેવી સુદર શિખામણુ આપે છે! જ્યારે તમે નાના હતા ત્યારે તો વિષયભોગ ભોગવવામા માળા હતા ઇન્દ્રિયો ત્યારે સુખુસ હતા મુવાની આવી ત્યારે કામભોગને મીઠા માની ખૂબ સેવ્યા અને બુઢાપો આવે ત્યારે કામભોગને ખારા કરજો. માટે સાચા સ્વરૂપે શોભો, વિકસો. વિકસવા માટે તો આ માડવડે તમને રાજ નવાનવા મનગમતા ભોજનો ખીરસાચો માટે આવો સુખવસર જોળે જ્યા ન દેતા.

વ્યાખ્યાન ૮ સુ

[સોમવાર અગાડ યુ ૧૫]

આજના દિવસે સૂત્રસિદ્ધાન્તની સ્વાધ્યાય કરવાની અસંજ્ઞાય છે એનું કારણ એ છે કે પૂનમ અને પડવાને દિવસે ધણા દેવો બારતભૂમિ પર આવાગમન કરે છે તે અણસામા જો કોઈ મિથ્યાત્વી દેવ ધર્માત્મા પર કોઈ બલતની આપત્તિ નાખે તો તે ધર્માત્મા મદ્દાશી ઝી બચ માટે જ્ઞાની ગુરુઓએ અથા શુદ્ધ પુનમ, જ્યેકમ અને બીજી ઠગ પ્રકારની અસંજ્ઞાય બતાવી છે માટે જાણે આપણે મહાપુરુષના મામને પુષ્ટ કરે એવું કોઈક પ્રકરણ શરૂ કરીશું અપાડી

પૂનમ એ ધર્મી અને ળીન આત્માઓ માટે વિશિષ્ટ દિવસ છે વિવેકી શ્રાવકો આતુર્માસમાં અન્ય દિવસે જે આરાધના કરતા હોય તેનાં કરતાં પણ વિશેષ ધર્મ-આરાધના આજથી કરવાની છે જેમ જગતમાં જુદી જુદી મોસમો આવે છે તેમ આતુર્માસમાં આરાધનાની વિશિષ્ટ પ્રકારની મોસમ શરૂ થાય છે આમ તો, ધર્માત્માને બારે માસ મોસમના હોય છે, છતાં પણ અષાડી પૂનમથી કારતકની પૂનમ સુધી ધર્મ-આરાધના પૂર જોશમાં શરૂ કરી દેવી જોઈએ બધુઓ ! ગાડા જોડાવવા, બગલા બધાવવા વગેરે આરભ સમારભના ધધા, જેને ધર્મની આરાધના કરવી છે, તેણે ઓછા કરવા જોઈએ શિષ્ય પૂછે છે, કે “હિ ગુરુદેવ, આપ આમ શા માટે કહો છો ?” ગુરુ કહે છે, કે “હિ શિષ્ય, વરસાદ વરસે ત્યા ઝીણાં જીવ-જતુની ઉત્પત્તિ થાય છે, માટે ચોમાસામાં એક ગામથી બીજે ગામ જવાનો શાસ્ત્રકારે નિષેધ કર્યો છે એક વખતે શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ દારિકા નગરીમાં પધાર્યા છે એવા સમાચાર મળતાં શ્રીકૃષ્ણ એમના દર્શન કરવા તથા તેમની નિર્મળ વાણી સાલળવા ગયા એ વખતે વર્ષાકાળ ચાલુ હતો લગવાન નેમિનાથે શ્રીકૃષ્ણને કહ્યું, “હિ કૃષ્ણ, સાધુમુનિના દર્શન કે વ્યાખ્યાન સાલળવાના ઉદ્દેશ સિવાય ચોમાસામાં બહુ હરવું-ફરવું નહિ ” લગવાન નેમિનાથનો આ ઉપદેશ સાલળીને શ્રીકૃષ્ણે તેમ કરવા કબૂલ કર્યું શ્રીકૃષ્ણ પણ લગવાનના પડતા બોલને ઝીલવા તૈયાર છે, ત્યારે તમે કેવા શ્રાવકો છો ? ગુરુના પડતા બોલ ઝીલો તેવા કે સ્ત્રીના ? કુમારપાળ રાજાએ શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યનો ઉપદેશ સાલળ્યા પછી વિના કારણ ન

કર્તુ એવો અભિધ્વજ ધારણ કર્યો. એક વખત કસોટીનો પ્રસંગ
 આવી ગયો. કસોટી કેની ધામ જેણે સુવર્ણ સમાન નિયમ
 ધારણ કર્યો હોય તેની જ કસોટી ધામ, પણ જે ધારણ
 નિયમથી ડગે નહિ તેની જ બલિદારી છે એ કુમારપાળ
 રાજા પર શ્લેષ્ઠ રાજાએ ચડાઈ કરી. તમારો આત્મા કુમાર-
 પાળ કરતા યા વધારે મોટો છે તમારા ઉપર પણ શ્લેષ્ઠ
 સ્વરૂપા કર્મો ચડાઈ કરી રહ્યા છે જેમ શ્લેષ્ઠને કરુણા ન
 હોય તેમ કર્મને પણ દયા ન આવે પણ એ આપણે આપણા
 ભાવમાં રહીએ તો શ્લેષ્ઠ એવા કર્મો કઈ પણ કરી ન શકે
 કુમારપાળ કહે છે, કે 'રાજન્ ! શ્લેષ્ઠોએ ચડાઈ કરી છે "
 કુમારપાળ કહે છે, કે 'મે તો ગુરુવર્ધ પાસેથી અભિધ્વજ
 કર્યો છે કે ચાતુર્માસમાં મારે ગામ બહાર ન જવું એવી
 પ્રતિજ્ઞા છે કુમારપાળ તે દિવસે પૌર્ણમી કરી બેસી ગયા
 એ જ શક્તિ ધર્મમાં છે એકેક આચાર્ય ધર્મના સ્તબ ધર્મ
 ગયા છે એમના આધારે ધર્મ ટકી રહ્યો છે એવા આચાર્યો,
 એવા મુગધરોએ જગતનો ઉદ્ધાર કરીને ભારતવર્ષને મહાન
 પદની પ્રાપ્તિ કરાવી છે આચાર્ય મહાશયે ધર્મને ટકાવી,
 છવોને પ્રતિબોધ પમાડીને મોક્ષમા મોક્ષ્યા છે સસારી છવો
 કર્મના યાજલાને રકડી રહ્યા છે એ યાજલાઓ ચાર છે
 પહેલો યાજલો ત કચન ધનને સુવર્ણ માનનારાઓને
 બાવાન ઉત્તર અધ્યયન સૂત્રના ૪ થા અધ્યયનમાં કહે છે કે—

વિજ્ઞાન તાણ જલમે પમરો દમસ્મિ સ્તોષ અપુયા પરત્યા ।

વીર્યવ્યવસ્થા મણ્વન્ત માદે મેયાતયં વદ્વદુમવદ્વદુમેય ॥

હું પ્રમાદી મા તમને ધન ત્રાણ-શરણ નહિ ધામ

આ લોકમા તો તમને સાથે નહિ આપે, પણ પરલોકમાં
 ચ એ સાથ નહિ આપે ” બધુઓ ! તમારી પાઘડીઓ
 બેઠંને, મોટરો બેઠંને, ધમાલ બેઠંને અમને કંઈ
 લેવાદેવા નથી, પણ તમારી પાઘડી ક્યારે છિતરે તે
 જરૂર ઇચ્છા કરીએ. જ્યાં જ્યાં ભગવાન યોદ્યા છે, ત્યાં ત્યાં
 હેય, જ્ઞેય અને ઉપાદેય વિષે જનતાને જ્ઞાન આપ્યું છે.
 કોઈનો ડર રાખ્યા વગર ભગવાન કહે છે, કે “જે એમે
 સાભળ્યું છે, જાણ્યું છે અને અનુભવ્યું છે, તેના આધારે
 કહીએ છીએ કે સસાર હેય છે, ધન હેય છે. તેમા આસક્ત
 બનવા જેવું કંઈ નથી અને જે આસક્ત થયા તો પહેલા
 થાલલા કચન સાથે એવા ચોટી જશે કે તેનાથી છૂટા
 થવાનું તમારા માટે મુશ્કેલ બની જશે તમારા ગૃહસ્થાશ્રમમાં
 તમને ધન ઘણું વહાલું છે પણ જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે એ
 થાલલો છે એના બધનમા ફસાયા કે અથડાયા તો માથું
 ફૂટી જશે ગૃહસ્થાશ્રમમા ધનની જરૂર પડવાની પણ બેઠંએ
 તેટલું જ મેળવવું બેઠંએ સંગ્રહવૃત્તિને ત્યજે અને મેળવ-
 વામા દુગો, પ્રપચ, અધર્મ, અનીતિ, વિશ્વાસઘાતનો આશ્રય
 ન લેશો, અને જે લેશો તો દુર્ગતિને પામશો સસ્કૃતમાં
 કહેલું છે, કે અતિ લોભ એ પાપનું મૂળ છે માટે ધનની
 આસક્તિને વળગશો નહિ વળગ્યા તો તમારા બાર વાગ્યા
 સમજાશે

દૃષ્ટાંત —એક દૃષ્ટાન્ત આપીને આ વાત સ્પષ્ટ
 કરું એક શેઠ હતા તેને ધન પર બહુ જ આસક્તિ રાત

અને દિવસ, બસ, ખનપ્રાપ્તિના વિચારોમા જ મગ્ન રહે. એક વખતે એક સત મહાત્મા વહોરવા તેને ઘેર પધાર્યા; શેઠે તેમનો ભાવશીનો સત્કાર કર્યો. આહારપાણી લીધા પછી સત પોતાને સ્થાને જવા લાગ્યા, ત્યારે વહન કરીને શેઠ કહે છે, “મહાત્માજી ! આ બાળક પર કૃપા કરો; આશીર્વાદ આપો.” બધુઓ ! જેન મુનિ તમારે ઘેર વહોરવા આવે પણ સસાર વૃદ્ધિના આશીર્વાદ તમને ન આપે અને આપે તો બધુવું કે તે મુનિના ખરે લાચક નથી. સત કહે છે, ‘બેટા ! શો આશીર્વાદ આપુ ?’ શેઠ કહે, “મારા ઘરમા પૂજા જ ખન વૃદ્ધિ થાય તેવો આશીર્વાદ આપો.” હવે આ સત જૈનધર્મી ન હતા, પણ સિદ્ધિના બધુકાર હતા; તેમણે કહ્યું, તું જેને અઠક્ષીય તે સોનું ઘઈ જશે એવો આશીર્વાદ આપુ છું.” શેઠ તો રાજીરાજી ઘઈ ગયો. સત તો સિદ્ધિ આપીને વાસ્ત્યા ગયા. શેઠ તો જેને અઠકે તે સોનું ઘઈ બચ નાહવા બેસે અને શરીર પર પાણી પડે તે પણ સોનું કપડા પહેરવા બાય ને કપડાં ઘાસ તેવા જ કપડા સોનાના બની બચ, જમતા શાટલીને અઠકે ત્યા શાટલી સોનાની ઘઈ બાય ! જેને જેને કપડા કરે તે તે સોનાના ફેરવાઈ બાય. કહ્યું છે કે અતિ સારું નહિ શેઠ તો કટાળી ગયા ત્રણ ત્રણ દિવસના કપવાસ ઘઈ ! આ જૂને આખો જીંદી ઉતરી ગઈ, ગમે તેટલું સોનું હોય પણ કઈ તેને બચકા ભરાય છે ? શેઠ તો લશ્મિયા ખાવા મગ્યા નોકરને બોલાવી કહ્યું કે પેલા સતને બોલાવી લાવ નોકર સતને બોલાવી લાવ્યો. સત પૂછે છે “કેમ ભાઈ ! હવે તારી તૃષ્ણા પૂરી ઘઈ ને ?” શેઠ કહે, “સાહેબ,

તમારી સિદ્ધિ મારે ન જોઈએ, પાછી ખેંચી લો, હું તો ભૂખે-તરસે મરવા ચાલ્યો, ” સત કહે, “ભાઈ ! ધનની આસક્તિ આત્માને તુકસાન કરનાર છે, સતોષ જ સુખ આપનાર છે, ” તો જે કચનના થાંભલાને વળગે છે તેની દુર્ગતિ થાય છે, માટે હેય-ધન છોડવા યોગ્ય છે, ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી ખીન્ને થાંભલો તે કામિની, એને વળગ્યા તો છૂટવું મહામુશ્કેલ છે, એની વાત આગળ ઉપર કહીશું.

વ્યાખ્યાન ૯ મું

[મગળવાર, અષાઢ વદી ૧]

લગવાન જિનેશ્વરની વાણી લબ્ય જીવો માટે ભવ-તારિણી છે. એ વાણીના જેટલા મૂલ્ય આકીએ તેટલા ઓછા પ્રભુની એ વાણીની પુષ્ટિ થાય તેવો વિષય આજે શરૂ કરીશું. લગવાન કહે છે કે “હિ આત્માઓ ! જ્યાં સુધી તમને તમારા આત્માનું સ્વરૂપભાન નહિ થાય ત્યાં સુધી તમને સુખશાન્તિ મળવાના નથી ” સુખ અને શાન્તિનો રાજમાર્ગ એક જ છે સસાર હેય છે, છોડવા યોગ્ય છે, તમે છોડી શકો કે ન શકો, પણ તે સિવાય ખીન્ને રાજમાર્ગ નથી આદરવાલાયકને આદરો અને છોડવાલાયકને છોડો. લગવાને નદીસૂત્રમા જ્ઞેય, જ્ઞાન અને જ્ઞાનીની સમજણ આપી છે જ્ઞેય એટલે જાણવા

ચોખ્ખા સાચા પદાર્થને બરાબર સમજો. અનત જાનીઓ કહે છે કે પદ્ય બે પ્રકારના છે એક મોક્ષપદ્ય અને બીજો સંસારપદ્ય. મોક્ષના પદ્યિકે જેવ પદાર્થને અને જગતમાં જેટલા જડ અને ચેતન પદાર્થ છે તે બધાનું જ્ઞાન મેળવવું રહેશે; જેને જડ અને ચેતનનું જ્ઞાન થયું તે સંસારને તૈરી બાંધ આપણે છીડીના માર્ગે તો ખનાદિ કાળથી ચાલતા આવ્યા છીએ ધારી એવા રાજમાર્ગને મૂકી છીડીના માર્ગે કોણ ચાલે ? જોર હોય તે, અથવા ચાલવામાં નબળો હોય તે અનત કાળથી આ દેહમાં રહેલો ચૈતન્યદેવ રાજમાર્ગને મૂકી છીડીના માર્ગને ચોધી રહ્યો છે. યાદ રાખજો કે બધા સુધી રાજમાર્ગે નહિ આવે ત્યાં સુધી સુખ માથે તેમ નથી માટે જ્ઞાન દ્વારા જેવ પદાર્થને જાણે. જોષ પામે, સમજ પામે ભાઈઓ ! સમજવાનો અપૂર્વ અવસર આ થો છે; કૃતશક્તિના ની ચોનિમા રાજમાર્ગે ચાલવું મુશ્કેલ છે; માટે પુરુષાર્થ કરે અને જ્ઞાનદ્વારા આત્માને જોળજો આચારાંગ સૂત્રમાં સજવાન બોલ્યા છે—

જે પરમ જાણદ હો સખ્ય જાણદ

જે સખ્ય જાણદ હો પરમ જાણદ

જેણે જોઈને જોળખ્યો તેણે સર્વને જોળખ્યા છે જેને નેમ પદાર્થનું જ્ઞાન થયું તેણે સર્વને બધી લીધું તો બધવાણાયક શું છે ? જડ અને ચૈતન્યનું સ્વરૂપ હું ચૈતન્ય છતાં જડ જેવો થઈ જયો હું હું મારું જ્ઞાન મૂલી ગયો છું ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના પાંચમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે—

મહા સાગરિમો જાણ સર્મ દિખ્યા મહાપદ્મ ।

વિસર્મ મમ્મામોદખ્યો બજ્યો મમ્મામ્મિ સોપદ્મ ॥

|| ગાડાનો હાકનાર જેમ રાજમાર્ગને છોડીને છીડીને માર્ગે જતાં ગાડાંની ધરી ભાગે તેમ આ જીવનુ છે જેમ ગાડાવાળાને પશ્ચાત્તાપનો પાર રહેતો નથી, એમ તમને પણ પશ્ચાત્તાપનો પાર નહિ રહે મને પ્રભુના દર્શન કરવાનો, આત્માને જાણવાનો લવ મળ્યો, પણ મેં પ્રમાદમા આત્મદર્શનને ખોઈ નાખ્યું, કોઈ લવમા પ્રભુ મળ્યા પણ હશે, પ્રભુના સમોસરણમા પણ આ જીવ જઈ આવ્યો હશે, છતા—

“કેવળી આગળ રહી ગયો કારો, ન આવી સાનરે,
ભાન હો, જીનજી, અગ હુ શરણે આવ્યો ”

હે પ્રભો ! આપને મેં ઓળખ્યા નહિ, પણ—

“જે દષ્ટિ પ્રભુદર્શન કરે તે દષ્ટિને પણ ધન્ય છે,
પીએ મુઘા વાણી મુદા તે કર્ણયુગને ધન્ય છે,
જે જીભ જિનવરને સ્તવે, તે જીભને પણ ધન્ય છે,
તુજ નામ મત્ર વિગદ ધરે તે હૃદયને પણ ધન્ય છે ”

હે પ્રભો ! જેમણે આપને દષ્ટિથી નિહાળ્યા, જેમણે આપની અમૃતવાણીનું પાન કર્યું, તે આત્માઓને ધન્ય છે, પણ મેં તો—

“જેવા હશે, નીરજ્યા હશે, સાલજ્યા હશે પણ ખરે ! ”
તો પણ ભકિતભાવે આગ્રહ્યાં નહિ, હે પ્રભો ! મારી કેવડી ગભીર ભૂલ થઈ છે ? જેવા માટે સાલજવા માટે મને આણમૂલો અવસર મળ્યો, પણ તેનું મૂલ્ય હું ન સમજ્યો, તમને પવિત્ર જન્મ મળ્યો છે, તમારી જાતને પૃથ્વી જુઓ, કે ૨૪ કલાકમા કેટલી વાર તમે વીતરાગની આજ્ઞાનું પાલન કરો છો ! ન્યાં

સુખી ધાંભલાને વળગી રહેયો ત્યા સુખી વીતરાગની આજ્ઞાનો અમલ થાય તેમ નથી. જ્યે તમે પ્રભુની આજ્ઞામા શ્રેય માનતા હો, તો અનવ કાળથી જે ચાર ધાંભલાઓને વળગી રહ્યા છો તેને છોડવા પડશે. કથન જો પહેલો થાજલો. તેની વ્યાખ્યા થઈ ગઈ છે હવે બીજો થાજલો કામિનીનો. તેનો વિચાર કરીએ ભગવાને કહ્યું છે, ‘શ્રી ધાંભલારૂપ છે તેની સાથે બંધાયો નહિ’ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને પણ મયાદિત અને આછવન બ્રહ્મચર્યમત સ્વીકારે જેઓ આ પ્રમાણે કરે છે તેમને શ્રી બંધન રૂપ થતી નથી. શિષ્ય કહે છે “હે ભગવન્ ! જ્યે શ્રી બંધન રૂપ હોય તો આપની આગળ અપ્સરાઓ અને શુભારી સહનાઓ નૃત્ય કરી રહી છે છતાં આપનું નીત મનગણિ મ્મો ન વિચરમાર્ગમ્ મન સહેજ પણ વિકાસને કેમ પ્રાપ્ત થતું નથી ?’ ભગવાન કહે છે, ‘હે શિષ્ય ! વિકારી ભાવે જોવામા આવે તો શ્રી બંધન છે, અને જો નિર્વિકારી ભાવે જોવામા આવે તો નથી. વિકારી ભાવ તે પર-ભાવ છે નિર્વિકાર ભાવ તે પોતાનો સ્વભાવ પરભાવને તોડવાનો અને સ્વભાવને પ્રકટ કરવાનો. વિકારી ભાવ અથવા શ્રી પ્રત્યેની આસક્તિ જ બંધનકર્તા છે માટે પહેલા બંધને બાંધો અને પછી તોડો. જેમ ધરના ધાંભલાને તોડવા કડિયાની જરૂર પડે છે, તેમ આ ધાંભલાઓને તોડવા સદ્ગુરુની જરૂર પડે છે. સદ્ગુરુ પ્રત્યાખ્યાનના હથોડા વડે તમારી પાસે આ ધાંભલાઓ તોડાવે છે માટે વૈચાર થઈ જાયો

હવે ત્રીજો ધાંભલા કુટુંબ છે શાસ્ત્રકાર ભગવાન બતાવે છે, કે ‘હુ’ જો આપણને ચાર ગતિમા રખડાવ્યા છે માટે

સમજાવે ક, ખ, ગ, ઘ, વ્યજનો આપણે ઉચ્ચારિએ છીએ, તો સ્વર કેટલા અને વ્યજન કેટલા? સંસ્કૃતમાં તેર સ્વર અને બાકીના વ્યજન છે અથેજીમાં છ સ્વર છે અને બાકીના વ્યજનો છે જગતની દરેક વસ્તુને સ્વર અને વ્યજન લાગે; માત્ર આત્મા જ એક એવો છે, જેને સ્વર પણ નથી અને વ્યજન પણ નથી ચાર થાંભલામાં, આપ જ્યાં જોશો ત્યાં પહેલો અક્ષર 'ક' છે હમેશાં પહેલા અક્ષર પર વજન વધારે હોય છે એમ જ સસારી આત્માઓ કર્મના વજનથી ભરેલા છે માટે ભગવાન કહે છે, કે જ્યાંસુધી 'ક'થી કટ્ટા નહિ કરે ત્યાંસુધી સુમતિ જોડે સગપણ નહિ થાય માટે 'કુ' ઉપર ભાર મૂકે કુગુરુ, કુદેવ, કુધર્મ વગેરેને તમે સમજીને છોડો, તમારૂં સગપણ જ્યાંસુધી 'સુ' જોડે નહિ થાય ત્યાંસુધી, ભગવાન કહે છે કે અમારા ભેટા થવાના નથી માટે જે આત્માઓ ચાર થાંભલાને બાંહે છે તે ભટકે છે આ ચાર થાંભલાઓને જોય કરીને જાણ્યા અને હેય કરીને જેમણે છોડ્યા, તે જીવો સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના માડવે આવી ગયા થાંભલો જખખરદસ્ત છે તોડનાર તોડાવનાર કડિયો કાચોપોચો હોય તો થાંભલાને તોડવા મુશ્કેલ છે, કારણ કે એકને તોડે ત્યાં બીજો તૈયાર જ હોય છે કહેવત છે કે એક સાધે ત્યાં તેર તૂટે, માટે થાંભલા કેમ તૂટે તે વિશે ભગવાન કહે છે

ન સા જાઈ ન સા જોળી ન ત ઘાળ ન ત કુલમ્ ।
ન જાયા ન મુવા જત્ય સર્વે જીવા અણંતસો ॥

આ જગતમા કોઈ જાતિ કે યોનિ નથી જ્યાં આપણો આત્મા

ઉત્પન્ન થયો ન હોય શિષ્ય પૂછે છે, “હે ભગવન્, આત્માએ
 કેટલી વાર સબધ જોઠયા?” ભગવાન કહે છે, “એક વાર
 નહિ પણ અનંત વાર સ્ત્રીપણે, બાઈપણે, ભગિનીપણે, પિતાપણે,
 પુત્રપણે, ઠંઠં સબ ધોધી એ જોડાય છે” તમારા પૂર્વ કાલને યાદ
 કરે. આ આત્મા દેવપણે સ્ત્રીપણે અને અત્યારે મનુષ્યપણે છે
 તો હે આત્મા! તારા અનંત કુટુંબીઓ શોઈ રહ્યા છે, એના
 સામે તો જો અત્યારે તું વર્તમાન કુટુંબમાં મથાજૂલ બની
 ગયો છે મારી માતા, મારા પિતા, મારા ભાઈ, મારી પત્ની—
 આમ તું મારામાં જ મગ્ન બની ગયો છે પણ જરા વિચાર તો
 કર, કે આજલા જન્મોનાં માતાપિતા, ભાઈબહેન, પત્ની યાદ
 આવે છે ખરા? જો એ સર્ગા રહ્યા નથી, તો તારા આ સર્ગા પણ
 કેટલો સમય રહેવાનો? માટે કેવળી ભગવાનના વચનમાં
 શ્રદ્ધા રાખે. અનંત કુટુંબીઓ મૂંઝીને ગયા છે તે તમને
 યાદ કરે છે આ જન્મના સગાઓ અત્યારે મરી જાય છે ત્યારે
 તો યાદ કરી કરીને ખૂબ રડો છો, પણ જેનો પત્તો નથી તેને
 યાદ કરો છો ખરા? તમે કહેશો, કેમ યાદ કરીએ? દેખાતા
 જ નથી. જ્ઞાનીઓ કહે છે કે જનાર દેખાતા જ નથી. માટે
 પહેલાથી જ મમત્વ જોખું કરે. જો મમત્વને જોખું નહિ કરે
 તો મરતી વખતે છોડવાનું બહુ મુશ્કેલ પડશે. દીકરા કહેશે,
 ‘જાબા શું થાય છે? છવ કેમ જતો નથી?’ બાપા કહેશે,
 ‘અરે! મને જો જ મિત્ર થાય છે કે મારા ગયા પછી
 કુટુંબનું શું થશે? બધુઓ! મોતના નગારા વાગી રહ્યા
 છે છતાં તમને વે.આ. કેમ લિપજતો નથી? માયામોહ
 એવું માતાપિતા વગેરેને તમે તમારા માનીને બેઠા છો,

પણ વાસ્તવમાં તે તમારા નથી. બધુંઓ ! તમારું રજેલું તમારા દીકરાં સાચવશે ? એનો પરવાનો કઢાવ્યો છે ? તો પછી શાને માટે તમે તમારા આત્માને હેઠો ઉતારો છે ? ખાનપાન ખાતર જિંદગી નથી, પણ જિંદગી ખાતર ખાનપાન છે અગ્રેજીમા કહેવત છે, કે ખાવા માટે જીવો નહિ પણ જીવવા માટે ખાઓ. માટે સમજો દરેક જીવ છ જોલ બાધીને આવ્યો છે સત્ય પર શ્રદ્ધા રાખો, આતુર્માસ ખેડુ છે માટે આત્માની કમાણી કરજો, પણ કર્મની નહિ એક જ દષ્ટાન્તથી આ વાત સમજાવું

દષ્ટાન્ત—વકચૂર કરીને એક ચોર હતો, તેણે એક પ્રતિજ્ઞા કરી એક વખત તેને જ્ઞાનીનો ભેટો થઈ ગયો. જ્ઞાનીએ કહ્યું, “ભાઈ ! તારો આ ધધો તને અધોગતિના માર્ગે લઈ જશે વકચૂરે જવાબ આપ્યો, “આવો ઉપદેશ મને આપશો નહિ મારાથી મારો ધધો છોડી શકાશે નહિ.” ત્યારે મુનિ કહે છે, “તારાથી એ ન બને તો વાધો નહિ પણ એક નિયમ તો લે ” વકચૂરે નિયમ લેવાની ના પાડી તેના જેમ જ આ સભામા બેઠેલા અમારા શાસનમા આવીને એક પણ નિયમ લેતા નથી અમારે તેમને શું કહેવું ? તમને જેટલી કિંમત તમારા કુટુંબ-પરિવારની છે તેટલી ધર્મશુરની નથી મહાત્મા વકચૂરને કહે છે, “તુ બધા નિયમોની ના પાડે છે, તો તારો ઉદ્ધાર કેમ થશે ?” વકચૂર કહે છે, “સાહેબ ! આ ભવ મીઠો, પરભવ કોણે દીઠો ?” શુર કહે, “ભાઈ ! પરભવ તો છે ને ? તો તુ એવો નિયમ લે, કે અબાણુ રૂળ ન ખાવું ”

વઠ્ઠૂર કહે, “એમા તમે મને શુ આપ્યું?” વઠ્ઠૂરે પ્રતિજ્ઞા લીધી અને ઘેર ગયો. એક વખત તે તેના સાથીદારો લેજો ઘોરી કરવા ગયો. રસ્તામા કઠડીને ભૂખ-તપ્પણ લાખ્યા. સામે એક મોટું ઉઘાન હતું, તેની અંદર અનેક ફળો ઝાડની ડાળીઓએ લટકી રહ્યા હતા. એતાં જ મન ઘસામમાન ઘઈ બાય એવા સુદર એ ફળો હતા. સાથીદારો એ ફળને તોડીને લઈ આવ્યા. એક જણ વઠ્ઠૂરને કહે “લો, આ ફળ ખાઓ.” વઠ્ઠૂર કહે, “ભાઈ! ગુરુ મહારાજે અભવ્યુ ફળ ન ખાવાની મારી પાસે પ્રતિજ્ઞા લેવડાવી છે. માટે ખેંચા કહો કે આ ફળ કયું છે? તેનું શુ નામ છે?” સાથીદાર કહે, “વાહ, ભાઈ, વાહ! મબની પ્રતિજ્ઞા! ફળ ખાઈશ એટલે આપોઆપ ખબર પડશે કે કયું ફળ છે.” વઠ્ઠૂરે જવાબ આપ્યો, ‘ના, અભવ્યુ ફળ નહિ ખાઈ’ મારા પ્રાણુ સહે બાય પણ પ્રતિજ્ઞા નહિ તોડું. સાથીદાર કહે, ‘ગુરુદેવે પોતે તબ્બુ એટલે હવે બીબ્બના સુખમા તે પચ્ચર નાખે છે.” વઠ્ઠૂર કહે ‘ભાઈ! એવું ન બોલ. ગુરુદેવ તો મારા ચાચા તારણુદાર છે.’ બધુઓ! વઠ્ઠૂર ઘોર હતો. છતાં તેને ગુરુના વચનની કેટલી કિંમત છે! ત્યારે ભાઈઓ! તમે તો ચાહુદાર છો તમને ગુરુના વચનની કિંમત છે? વઠ્ઠૂરે જુઓ. હતો, છતાં પણ ગુરુના વચન પર મદ્દા રાખીને તેણે અભવ્યુ ફળ ન ખાધું અને કહાચ ખાધું. હોત તો તે પચ્ચત્વને પામી જાત, કારણ કે,

ફળા કિપાળનાં મીઠાં, પરિણામો ન સુદર,

ભોજ્યા ભોજ્યુ તેમ, પરિણામો ન સુદર.

એકિ પાક વૃક્ષનું ફળ હવું વઠ્ઠૂરે છોડ્યું તો તે જાણી ગયો.

દેખાવમાં ફળો સુદર હતાં, પણ પરિણામે વિષરૂપ હતા. લાઇઓ ! કામ અને ભોગ એ કિપાકના ફળ જેવાં છે ભોગો ભોગવતાં મીઠા લાગે છે, પણ એનું પરિણામ આવશે ત્યારે આત્મા પોકાર કરી ઊઠશે દુઃખમા પડશે. ત્યારે કોઈ તમને સહાય કરવા આવશે નહિ જે ત્યાગી થઈને નીકળશે તે વકચૂરની માફક તરી જશે હવે વકચૂરે વિચાર કર્યો, કે જો શુરુના એક વચને અને મારા એક નિયમે જ હું બચી ગયો તો પછી ત્યાગીની જેમ બધું છોડી દેતા કેટલો લાભ થાય ? તમે સાધુ વદણામા હમેશ જોલો છો ને કે—

એક વચન મારા સદ્ગુરુ કેરુ, જો ખેસે દિલમા ય, રે પ્રાણી !

નરક ગતિમા તે નવિ જાયે, એમ કહે જિનરાય, રે પ્રાણી !

લાઇઓ ! હીરાને સરાણે ચડાવીએ તો તેની કિંમત વધે. તેમ ભગવાનની વાણીની સરાણે ચડો તો આત્માની કિંમત વધે જ ને ! ભગવાનની વાણી એ તો ભવતારિણી છે. એ વાણીનું જેટલું મૂલ્ય આંકીએ તેટલું ઓછું.

વ્યાખ્યાન ૧૦ મું

(બુધવાર, અષાઠ વદ ૨)

ભગવાન મહાવીરે સિદ્ધાંત પ્રરૂપ્યા. ત્રણે કાળે સિદ્ધ થયેલી વસ્તુ તેનું નામ સિદ્ધાંત. રાયપસેણી સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે

આપ્ત પુરુષોના આત્મામાંથી નીકળેલું માન સુખમાં ભગ-
વાન તેમના શિષ્ય જબુલને આપી રહ્યા છે જબુલ તે
અપૂર્વ વાણીના ધૂટકા ધટક ધટક પી રહ્યા છે સુખમાં
સ્વામી જબુલને કહે છે “મારા જિનવરણની ભેડ,
જગમા ભેતા જડશે ના, તેના શુદ્ધ હવનની છોડ, કોઈ દેવો
કરશે મા” મારા વરણતાણુ જિનેશ્વર ભગવાનની ભેડ
આ જગતમાં કયા ય જડે તેમ નથી એ ભગવાન
આમ્રસાદ ઉદાનમાં પધાર્યા છે ભગવાનનું પધારણ સાક્ષીને
રાજ્ય શ્વેત અને રાણી ધારિણી તથા અન્ય સમુદાય ભગવાનનાં
દર્શન કરવા પધાર્યા છે ભગવાન દિવ્ય દેશના આપે છે
ભગવાન પરિવદને કહે છે, કે જે ભગવાને ભવનો અત કહે
છે તે ભગવાન ભવ્ય હવોને ભવનો અત કરાવે છે અમે પર
અહીં શા માટે આવ્યા છીએ? તમારું હવન ઉજવવું
અનોવવા માટે તો સમજો હવન કેવું છે?

કથાએ જોસનું મિત્તુ, સ્વપ્ન કાળ ટકી રહે

હવન તેવું મનુષ્યનું કણ પણ પ્રમાદ ન કરો

હે સજ્જનો મોક્ષના પથિક જોવા આત્માઓ! ડાહના અગ્ર
ઉપર પાણીનું જિન્દુ કયા સુધી ટકી રહે? જ્યાં સુધી જો
ડાહને પવનનો કે બીજો આઘાત ન લાગે ત્યાં સુધી. તેમ,
હે ભવ્ય હવો! આપણું હવન સમજવું જ્યાં સુધી શાગનો
આઘાત નથી થયો. આયુષ્યની સ્થિતિ પૂરી થઈ નથી, ત્યાં
સુધી ઔદારિક શરીર પ્રધાન છે એ જોખમવાળું પણ છે તે
મૂલવું ન જોઈએ જે શરીર ભગવાનને મળ્યું હતું તે આપણને
પણ મળ્યું છે ભગવાને જ્ઞાનથી ભ્રેષ્ટ કે જગતના હવો

પાંચ શરીરમાં રમત રમી રહ્યા છે દેવ અને નારકીમાં ત્રણ શરીર છે: વૈક્રિય, તૈજસ અને કાર્મણ તિર્યકમાં ચાર શરીર છે, ઔદારિક, વૈક્રેય, તૈજસ અને કાર્મણ એક મનુષ્યગતિ એવી છે કે બધી આત્મિક તથા દ્રવ્ય રિદ્ધિ સાથે મળે છે. કોઈ પણ રિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરનાર જો કોઈ હોય તો તે માનવ જ છે ભગવાન કહે છે, ‘ હે ભવ્ય ! આપણે એક જન્મની અદર ભદ્રે લગ્ગા, મુકકે લગ્ગા ” ઔદારિક શરીર બધન બાંધ્યાં ” કોઈક વખત ઔદારિકમિશ્રમા તો કોઈ વખત વૈક્રિયમિશ્રમા રહ્યા એક શરીર જ એવું છે, જે તમારી પાછળ અને પાછળ લાગેલું છે, જ્યારે જીવાત્મા ઔદારિક શરીર છોડે છે ત્યારે તૈજસ અને કાર્મણ શરીર તેના પ્રવાસમાં સાથે ને સાથે જ રહે છે કાર્મણ શરીરકર્મને સબ્હી રાખનાર, મોટો કોથળો છે પાપના અશુભ અધ્યવસાય તથા પુણ્યના શુભ અધ્યવસાયને સાચવી રાખનાર તિબેરી તે કાર્મણ શરીર તમારે હુ બધી મુક્ત થવું હોય તો કાર્મણ કોથળામાંથી કેમ બહાર નીકળવું તે પહેલા જાણી લેવું જોઈએ તે જાણવા માટે ભગવાને ધર્મધ્યાનનું વિધાન બતાવેલ છે આત્મા ચૌદમે ગુણસ્થાનકે જાય તો પણ કાર્મણ કોથળો તો સાથે ને સાથે રહે છે કાર્મણ શરીર એ ભાડાના ઘર જેવું છે એ આપણું સ્વમાલિકીનું ઘર નહીં અને સ્વમાલિકીના ઘર સિવાય બીજે કયા ય સુખ મળી શકે તેમ નથી માટે કાર્મણ કોથળાનો ભાર હલકો કરો તેમ નહિ કરો તો પોતાની માલિકીના ઘર સુધી પહોંચી શકાશે નહિ નમિરાજ ઋષિને શકેન્દ્ર મહારાજે કહ્યું, “હે નમિ ! તુ દીક્ષા લેવાની વાત કરે છે તો

પહેલા તારુ અતપુર, તારુ રાજ્ય અને સુહર મહેલો બનાવી લઇને પછી નીકળજે, જેથી તારી પ્રભુ દુખી ન થાય” ત્યારે નમિરાજા ઉત્તર આપે છે,

સસયં ચલુ સો કુર્ણૈ મો મરુગે કુર્ણૈ ધરમ્ ।

અસ્યેય ગમ્તુમિષ્ઠેજ્ઞા તત્ય કુષ્ઠેજ્ઞા સાસયમ્ ॥

જેને સશય હોય તે માર્ગમાધર બનાવે, પણ અને તો જરા પણ સશય નથી કારણ કે જે ઘરે જવા હું ઈચ્છું છું તે ઘર તો શાશ્વત છે તે ઘરને મેં પોતાની મિલકતથી ખરીદ્યું છે બહુઓ ! ભાડાના ઘરમાં ધરમણી કોપે તો બધા લબાચા ઉપાડીને બહાર નીકળવું પડે ને ? પણ ધરના ધરને કોઈ ખાલી કરાવી શકે ? ભગવાન કહે છે, કે માનવભવ મોક્ષરૂપી સ્વધર તરફ પ્રયાણ કરવા માટે મળેલ છે સમક્રિત છે તે મોક્ષમા જવાનું મારું રજિસ્ટર છે એક સમક્રિત થતું એટલે પાકો હસ્તાવેશ થઈ ગયો. પણ બધા સુખી સરકારી સ્ટેમ્પ ન લાગે ત્યાં સુખી બધું કશું વિસ્તિષ્ઠમ તે સરકારી સ્ટેમ્પ છે ભગવાનના વહીવટ, બેસિસ્ટર, જજ વગેરે તૈયાર છે પણ સ્ટેમ્પ લગાવે તેટલી જ વાર છે કોઈ આત્મા અમુક કાલ સુખી અને કોઈ આત્મા જીવનપર્યાંતના વ્રતનિયમ શ્રદ્ધા કરે છે તમારા આત્મામા શ્રદ્ધા હોવી બેઠબે નમિરાજાને સશય નથી તેથી તો શાશ્વત ઘર કરી લીધું છે આપણે જો કોઈ કામ કરવાનું હોય તો તે આ જ છે ભગવાન હવે શ્વેત રાજ્ય તથા ધારિણીને વિસ્તિષ્ઠમનો મહિમા બતાવે છે ભગવાન પરિવરને કહે છે —

વિરમ વિરમ સગં, મુંચ મુંચ પ્રપંચમ્ ।
વિસૃજ વિસૃજ મોહં, વિદ્ધિ વિદ્ધિ ચ સત્ત્વમ્ ।

હે ભવ્ય આત્મા ! તું બહારના સગથી મુક્ત થા, વિરમી
જ આ પ્રપચને છોડી દે ભાઈ ! પોતાના સ્વરૂપનો વિચાર
કર સસાર હેય છે માટે હે બધુ ! તું સગથી મુક્ત થા.

ગૌતમ સ્વામી પ્રભુ મહાવીરને પૂછે છે, “ હે નાથ, સગ
કેટલા પ્રકારના છે ? ” નાથ કહે છે, હે ગૌતમ, સગ બે
પ્રકારના છે એક દ્રવ્ય સગ અને બીજો ભાવ સગ દ્રવ્ય સગ એટલે
માતાપિતા, કુટુંબકબીલો અને ભાગસગ એટલે ક્રોધ, માન,
માયા, લોભ વગેરે. આગળ ત્રણ થાભલાનું વિવેચન સુદર
રીતે કરી ગયા છીએ હવે ચોથો થાંભલો તે કાયાનો બતાવ-
વામા આવે છે ભાઈ ! સમજ-સમજ જિ હગીના છેલ્લા સ્વાસે
આ કાયાનો સગ રહેવાનો નથી રત્નના કરડિયા સમાન આ
કાયાને માની હતી, તેને છેલ્લા સમયે વોસરાવી દઈશું તો
જ આત્માનું શ્રેય થશે, કારણ કે કાયાના સગથી આ જીવે
કર્મની આવક ઘણી વધારી છે જો જીવે કોઈને નજીકમાં
નજીકનું સગુ માન્યું હોય તો તે કાયા છે આપણી પાસે
અઠગક લક્ષ્મી હોય, વિનયવત પુત્ર-પુત્રીઓ હોય, ખાવાને
સુદર મિષ્ટાનો હોય પણ જો કાયા નીરોગી ન હોય તો આમા-
નું કઈ ગમે ખરું ? આઠ કર્મમા ફક્ત એક નામકર્મના
ઉદ્દયે શરીર પ્રાપ્ત થાય છે જ્યાં સુધી આત્મા મોક્ષ નગરીમા
ન બિરાજે ત્યાં સુધી શરીર તો રહેવાનું જ છે જ્યાં સુધી
મમત્વ ન છૂટે, દેહાધ્યાસ દૂર ન થાય, પુદ્ગલોનો ઠાઠ બધ ન

ધાય ત્યાં મુખી મહાન કૃણની પ્રાપ્તિ ન થાય જેમ જેમ
અને જેટલો જેટલો દેહાધ્યાસ છૂટતો 'જશે તેમ તેમ અને
તેટલો તેટલો મહાન લાભ પ્રાપ્ત થશે. દશવૈકલિક સૂત્રના
આઠમા અધ્યયનમા ૨૭ મી ગાથા બતાવે છે કે—

શુદ્ધં પિષાસં પુસ્તિગ્જ સીરુર્ણં મર્ચં મયમ્ ।

મદિયાસે મપ્યદિઓ વૈદુક્ત્યં મહાપક્વમ્ ॥

અસહ્ય ક્રુધા, તૃષ્ણા, તાપ, ભય અને અશક્તિને જે સહન કરી
શકે તે જ મહાન કૃણને પામે છે તપશ્ચર્યા કરતા તૃષ્ણા લાગે
અને સ્વદોષો સહન કરે તે જ મહાન કૃણને પામે અત્યારે
કેટલાય માણસો કહે છે કે આર ઉપવાસ કર્યા, પાચ ઉપવાસ
કર્યા માસખમણુ ઠયુ, છતાં કંઈ અથ સર્વો નહિ. અમે
કહીએ છીએ, કે તમે એક ઉપવાસ તો કરી જુઓ, પછી
ખબર પડશે અત્યારે જ્ઞાનીઓની ખોટ હોવાથી આત્માઓ
સશયમા પડે છે કેટલાક ઉપદેશકો એમ કહે છે, કે દેહને
કષ્ટ આપવાથી થો લાભ થવાનો? પણ ભગવાન કહે છે કે
વૈદુક્ત્ય મહાપક્વમ્ । નાથ મુનિને કહે છે, કે-હે મુનિ !

હી દૂષ અને બીજા રસીલાં ભોજનો ? એ

તપમા પ્રીત ના પરે, પાપ સ્વપ્ન અજ્ઞાન તે

શરીર તદુસ્ત હોય અને નિત્ય હી દૂષ તથા બીજા
રસાગ ભોજન આરોગીને પ્રમાદમા પડી રહેશે તો લાભને
બહલે હાનિ થશે, કારણ કે ગૃહસ્થી જે સ્ત્રીજ પોતાના બાળ
કોને નથી આપતો તે મુનિને અધિક માનીને વહેરાવે છે તે
માને છે કે આ સુપાત્રે જ્ઞાન છે મુનિના પાત્રમા પડે તો
લેખે લાભશે મહાન લાભનું કારણ છે કારણ કે મુનિ જે

આહાર કરશે તેથી નિર્જરા જ થવાની છે મુનિ તે આહાર લાવીને જો વાયણા, પુછણા, પર્યટણા અને ધર્મકથા ન કરે તો પાપમા પડે સૂયગડાંગ સૂત્રમા પ્રભુ કહે છે, કે “હે મુનિ, ગૃહસ્થના ઘેરથી આહાર વહોરીને લાવ્યો છે, પણ જો સમી રીતે નહિ પચાવે તો તે ગૃહસ્થના પોઠિયા થયે જ છૂટકો છે” ગૃહસ્થીના ઘેરથી તાજે તાજે આહાર વહોરીને લાવવામા પણ જોખમ છે એક વખત કોઈ સાધુ ગૃહસ્થને ત્યાં વહોરવા જાય છે ગૃહસ્થ મારામા સારો આહાર વહોરાવે છે તે જોઈને એક ગરીબ માણસ વિચાર કરે છે, કે ‘હું મજૂરી કરીને મરી જઉં છું, છતાં મને પેટ પૂરતું મળતું નથી, અને આ સાધુનું પાત્ર તો છલોછલ લરાઈ જાય છે, પણ આ બિચારા મજૂરને કયા ખખર છે કે આહાર મેળવવો સહેલ હશે પણ પચાવવો મુશ્કેલ છે કવિ કહે છે—

ધર ધર કરો ટૂંકડા, ગજ ગજ કરો દાન,

સમી કરણી નહિ કરો તો જાશે જમના હાથ

ખાઈ પીને જે આખો દિવસ પ્રમાદમા વિતાવે તે પાપસાધુ કહેવાય આચારાગ સૂત્રમા ગૃહસ્થને સાધુના સખાયા કહ્યા છે અમારે સમ્યક્ કરણી કરવી જોઈએ તમારે પણ અન્યાય કરી ને ધન પેદા ન કરવું જોઈએ લગવાન કહે છે, કે મારો શ્રાવક ન્યાય, નીતિથી વ્યવહાર ચલાવનાર હોય માટે ગૃહસ્થ જીવનમા પણ ઉમદા જીવનને અપનાવવાની લાવના રાખવી જોઈએ. જીવથી કાયાનો સગ છૂટી જાય છે જે જીવાત્મા આ ચાર ચાલલાઓને છોડી શકે છે તે મુક્તિને સ્થાને પહોંચી જાય છે.

વ્યાખ્યાન ૧૧ મુ

(મુરુવાર, અષાઢ વદ ૧૧)

ભગવાન મહાવીર આગ્રસાલ ઉદાનમા પધાર્યા છે પ્રભુની દેશના સાંભળી, રાજા તથા પ્રજા પ્રભુની સેવાભક્તિ કરતા રહ્યા છે વૈમાનિકના ૩૮ લોક છે ૧૨ દેવલોક, ૩ કિસ્તિવિષ્, ૬ શ્રેવેયક, ૬ લોકાતિક અને ૫ અનુત્તર વિમાન, આમ સરવાળે ૩૮ લોક છે એમા પહેલુ સુધર્મા દેવલોક છે તેમાં ઘણા જુદા જુદા નામના વિમાન છે તેમા સૂર્યાલ નામના વિમાનમા સુધર્મ નામની સલા છે અને સૂર્યાલ નામનુ સિદ્ધાસન છે સિદ્ધાસન ઉપર ચાર હજાર દેવતાઓની પાતપોતાના પરિવાર સાથેની ત્રણ પ્રકારની, આસ્મતર, બાહ્ય અને મધ્યમ એવી પરિષદા છે એ ત્રણે પરિષદા સહિત સ્વાત અધિકાના અધિપતિ સોળ હજાર આત્મરક્ષક દેવતાની સાથે, મોટે શબ્દે નિરતર નાટક ખીત અને વાજિત્રોને સાંભળતો સ્થેલો આ સૂર્યાલ નામનો દેવ પહેલા દેવલોકમા ગ્રહે છે દિવ્ય ભોગો ભોગવતો વિચરે છે સૂર્યાલ દેવ અવધિજ્ઞાનથી જુલુ દ્વીપ તરફ નજર કરે છે અને યમણુ ભગવત મહાવીરને જુએ છે યમલક પા નજરીની જહાર આગ્રસાલ ઉદાનમા સાધુને કલ્પે તેવા અવબ્રહ્મે જહીને ભગવાન સમમ અને તપ વટે આત્માની ભાવના ભાવતા વિચરી રહ્યા છે આ ભેષને સૂર્યાલ ૭૫ પામ્યો, તુષ્ટ થયો, ચિત્ત ખાનદ અને પ્રમોદથી ભરાઈ મધુ જે પ્રીતિ ધરી પહેલા ભગવાન તરફ દુતી તે પ્રીતિ ભગવાન તરફ હળી પ્રભુને ભેષને સૂર્યાલના

હૃદયમાં હર્ષના કુવારા ઊછળી રહ્યા મહાન પુરુષને જોઈને
હર્ષના કુવારા છૂટે તો સમજી લેવું કે આ જીવ ભવ્ય છે.
શરીર પર ધારણ કરેલાં વસ્ત્રો અને આભૂષણો દ્રુકા પડવા
લાગ્યા એવો પ્રમોદભાવ આવ્યો કે કપડા-દાગીના જકડાઈ
ગયા આપણે જ્યારે શોક કે ત્રિતાગ્રસ્ત થઈએ છીએ ત્યારે
કપડા વગેરે મોટા થઈ પડે છે અને જ્યારે આનંદમાં આવીએ
છીએ ત્યારે દ્રુકા થવા લાગે છે એવી જ દશા સૂર્યાલની થઈ.
જે વખતે પ્રભુને જોયા તે વખતે શય્યા ઉપરથી ઊઠીને જમીન
પર પગ દીધો સૂર્યાલ દેવ વિમાનમાં બેઠો છે, પણ કેટલો
વિનયી છે! હું દેવાનુપ્રિયો! આજે તો વિનયનો પ્રલય થઈ
રહ્યો છે જીવોમાં સ્વતંત્રતાને બદલે સ્વચ્છદતા આવી ગઈ
છે શિષ્યો ગુરુનો વિનય ભૂલ્યા દીકરા-દીકરી માબાપનો
વિનય ભૂલ્યા, સઘ તીર્થનો વિનય ભૂલ્યો, પણ વિનયવત
સૂર્યાલ પ્રભુને દેખીને સિદ્ધાસન છોડી દે છે ઊઠીને ઊભા
થવું, પગે લાગવું, એ વિનયનો ગુણ આજે જોઈએ દેખાય છે.
સૂર્યાલ દેવ પ્રભુની ભક્તિ કરવા વિનયપૂર્વક આવે છે સાત-
આઠ ડગલા ચાલીને તે પ્રભુ તરફ જાય છે ડાબો દીગણ
નીચે સ્થાપે છે એકસાડીય ઉત્તરાસન કરે છે અહો! દેવ
પણ ઉઘાડા મુખે લગવાનના દર્શન કે સ્તુતિ કરતો નથી.
જ્યારે આજે તમને ધર્મસ્થાનકમાં આવતા કે ગુરુદર્શન કરતા
મુહુપત્તિ બાધતા શરમ આવે છે જે સલામા જવું હોય તેનો
વિધિવાદ સાચવવો જોઈએ બધુઓ! મેલા કપડા પહેરીને
રાજસલામા જશો ખરા? જો ત્યા ઠાઠમાઠ કરીને જાઓ છો,
તો આ તો ધર્મસલા છે ધર્મસલામાં આવતા આપણે વિનય

સાચવવો બોધ્યો. ગુરુવદન કરતા, ગુરુની સાથે બોલતા, ગુરુનું પ્રવચન સાંભળતા, વિનય બરાબર બાળવવો બોધ્યો. ધર્મ સભામાં આવતા હે આત્માઓ! તમારે ત્રણ પ્રકારના વિધિ સાચવવાના છે. જે આત્મી રિદ્ધિમાંય વિધિવાદ સાચવે છે તે હે માનવ! તને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાની રિદ્ધિ મળી છે, તે તારે કેટલો વિનય સાચવવો બોધ્યો? ઘેરથી ધર્મસભામાં જવા માટે નીકળતા પ્રથમ તે બે લક્ષમાં રાખવું બોધ્યો, કે યનાદિના વિલાવને મૂકીને હું મારા સ્વધર્મને સાંભળવા બહુ છું. મારું કર્તવ્ય છે કે મારે ધર્મગુરુ પાસે જવું અને શાસ્ત્રનું અવલોકન કરવું. પણ તે જેખાડેખીથી નહિ પણ કર્તવ્યની ભાવનાથી ઘેરથી નીકળતા મનમાં સંકલ્પ કરવો કે હું સર્વ પ્રપચનો નિરોધ કરીશ. ગુરુની સન્મુખ આવતાં, ધર્મસભામાં પ્રવેશ કરતા ત્રણ વખત ‘નિસિદ્ધિ’ બોલવું બોધ્યો. તેથી આવક અશુભ યોગનો ત્યાગ કરે છે હે નાથ! મારામાં ત્રણેય અશુભ યોગ પ્રવર્તે છે તેનો હું ત્યાગ કરું છું. આ બારણામાં પ્રવેશ કરતી વેળાની વાત થઈ પછી જે સવર, ગ્રામ, ચિત્ર પૌષ્ઠ વગેરે સ્વીકારે છે તે અશુભ આમ બોલે, “ હે ગુરુદેવ! મારા આત્મામાં આવતા ધર્મના પુદ્ગલોનો હું છંદાને નિરોધ કરું છું. જે આત્મા આ વિધિવાદ સાચવીને વર્તે છે તે ધર્મસભામાં શોભારૂપ થાય છે. ગૌતમ ભગવાન પ્રભુને પૂછે છે હે નાથ! ધર્મ કોને કહે છે?” ભગવાન કહે છે ‘ હે ગૌતમ! જ્યાં આત્મવનો નિરોધ છે, આરભ પરિવ્રજનો ત્યાગ છે ત્યાં જ ધર્મ છે અને જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં જ આત્માનો ઉદ્ધાર છે ’ બધું બોલો! તમે માર્ગ

ભૂલ્યા છે. જેમ તમે ગૃહસ્થીના ઘરમાં પ્રવેશ કરો છો, તેમ તમે અમારા ધર્મસ્થાનકમાં પ્રવેશો છો. આજથી પ્રતિજ્ઞા લો કે અમારે ‘નિસિદ્ધિ’ બોલીને ધર્મસ્થાનકમાં પ્રવેશ કરવો દરેક વિધિવાદ સાચવવો જોઈએ ધર્મસલામાં ખૂટ, અપલ, સેન્ડલ કે મોજડી પહેરીને ન જવાય, કારણ કે પાત્ર અભિગમ સાચવવા જોઈએ આગળના વખતમાં રાજ-મહારાજનો મોજડી વગેરે સમોસરાણુ બહાર મૂકીને આવતા જો તમે ખૂટ, અપલ પહેરીને આવો તો જ શ્રી સંઘને એ બધું સાચવવા માણસ રાખવો પડે ને? સમજો, ભાઈઓ, સમજો. સામાયિક કરનારે મુહુપત્તિ, ગુચ્છો, પાથરણુ વગેરે ઉપકરણો અવશ્ય રાખવા જોઈએ, કારણ કે લિંગ વિના સામાયિક ન થાય, ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૩ મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે, કે જો લિંગવ્યોયન-લોકને વિષે લિંગ એ પ્રયોજન છે દૃષ્ટાન્ત તરીકે, કેશી સ્વામી અને ગૌતમ સ્વામીના મુનિઓનો શ્રાવસ્તી નગરીમાં એકબીજા સાથે મેળાપ થયો. મિલન થતાં બન્ને પક્ષના સાધુઓને શકા ઉપજી કે બન્નેનું પ્રયોજન એક જ કાર્ય કરવા માટે છે, છતાં બન્નેના લિંગમાં ફરક કેમ? એક પાત્ર વર્ણના કપડા પહેરે છે, બ્યારે બીજાએ શ્વેત કપડા પહેર્યા છે. કેશી સ્વામી દીક્ષાપર્યાયે મોટા છે, બ્યારે ગૌતમ સ્વામી જ્ઞાન અને પદવીએ મોટા છે ગૌતમ સ્વામી ગણધર છે કેશી સ્વામી ત્રણ જ્ઞાનના ધણી છે અને આચાર્યની પદવીવાળા છે મોક્ષને સાધવા માટે સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન, યાગ્નિ છે મોક્ષ સાધનારને લિંગ આડખીલી રૂપ થતું નથી જે આત્માઓ ચારે તરફથી શિથિલ થાય છે તે લિંગ હોય તો લજ્જા પામે

છે સાધુ ગૃહસ્થના ઘરે વિના કારણે બેસી શકતો નથી. ત્રણ કારણે સાધુ ગૃહસ્થના ઘરમાં બેસી શકે. કથવૈકલિક સૂત્રનાં ૬ ઠા અભ્યયનની ૬૦ મી ગાથામાં બતાવેલ છે કે—

તિન્દ્રમયરાગસ્થ મિત્તેજ્ઞા ઘસ કળ્પદ ।

મરણ મમિમૂયસ્થ મહિયસ્થ તથસ્થિમો ॥

ઘરઠો હોય, તપસ્વી હોય, વ્યાધિમત્ત હોય તો મુનિઓને બેસવું કહ્યે. પણ જો કોઈ ગૃહસ્થ બીમાર હોય અને સાધુ કથન કરાવવા બંધ ત્યાં જો આછામાં આછી એક આધાનો ઉપદેશ આપે. પણ જો વધારે સમય કાઢે તો મુનિ પ્રામશ્ચિતનો અધિકારી બને. મુનિનો વેશ છે તે દ્રવ્ય સિંગ છે જો કે સાવ સિંગ તો મુન્ન-જ્ઞાન, કથન, ચારિત્ર જ છે ચારિત્ર છે એ અદ્ભુત સાધન છે શાસ્ત્ર કારકરમાવે છે કે આધન વિના કોઈ તમુ નથી વરવાતુ નથી અને તરશે પણ નહિ. તે માટે પચ્ચખ્ખાણુ વિધાન બતાવે છે કોઈ જકિત બ્રહ્મચર્યન બહુ કરે અને તે મત તેણે સભા સમક્ષ લીધુ હોય તો કહાય મત તોડવાની ભાવના ધાર્ય તો પણ સધને ભેળને મત તોડતાં લક્ષ્ય પામે. માટે મત તો સધની વચ્ચે જ બહુ કરવું ભેળએ મળુ કહે છે કે, પાપ કરતાં લાભે અત્યાદે ધણાની માન્યતા એવી છે કે પચ્ચખ્ખાણુ સભા સમક્ષ શા માટે લેવા ભેળએ ? મતની બહેરાત શા માટે ક વી ભેળએ ? બાઈ ! આ મતની બહેરાત નથી માત્ર તમા । દાખલો બેઠિને બીજાને નેમ કરવા પ્રોત્સાહન મળે એ જ ઉદ્દેશ છે મગ્ગી અવન્યામા. ૨૦૦ દેશવિરતિ અથવા મુવવિરતિ યત્રની ભાવના ધાર્ય ત આ મા અમર ગતિને પામે

છે, કારણ કે તૃણા તો કુવારી છે. દેહ જર્જરિત થાય પણ તૃણા તો યુવાન જ રહે છે જે સમયે તૃણાનો ત્યાગ કર્યો તે સમય સોનેરી કહેવાય. એક કવિએ કહ્યું છે, કે—

‘કાંઈ આમ બોલે કાંઈ તેમ બોલે,
એ તો જેનો જેવો સ્વભાવ,
હે ભાઈ ! તું તારું સંભાળ

કેવો સુદર ભાવ છે ! કોઈ યોગ્ય શિખામણ આપશે, કોઈ અયોગ્ય કોઈ સારું બોલશે, કોઈ ખૂરું, કોઈને કામ રુચિકર લાગશે તો કોઈને અરુચિકર માટે શું સત્ય અને અસત્ય, શું સારું અને ખરાબ—તેની તુલના તારે પોતે જ કરી લેવાની છે આગળ જતા કહે છે, કે—

‘પગે પગરખા પહેરી લે, તાપ પડે ત્યાં ચાલી જો,
પૃથ્વી આખી મઢાય નહિ, તું તારું સંભાળ

ગ્રીષ્મના તાપથી જ્યારે આખી પૃથ્વી તપી ઊઠે ત્યારે તાપથી બચવા કંઈ આખી ધરતીને કોઈ મઢતું નથી પગમાં પગરખા પહેરી લીધા એટલે તાપથી રક્ષણ મળે ભગવાન કહે છે, કે અનંત કાળથી આ જીવે પારકાની પચાત કરી છે. માટે ભગવાનનું સોનેરી વાક્ય યાદ રાખવું કે, ‘તું તારું સંભાળ’ સુખરૂપ કાર્ય કરતા કોઈની શરમ ન રાખવી. અભિમાન રહિત શાસનની સેવા કરતા હે આત્માઓ ! તમને કોઈ પૂજે કે હઠધૂત કરે, પ્રશંસા કરે કે નિંદા, તમે સમભાવપૂર્વક તમારું કાર્ય કર્યું જ જશો સમભાવપૂર્વક કામ કરતાં અવશ્ય આગળ વધાય છે માટે હે ભાઈ ! ‘તું તારું સંભાળ.’ આ દાગીનો પહેરી લો હૃદયમાં કોતરી લો જગત

ગમે તે કહે પણ તારે શાતભાવે રહેવું હવે અહીં સૂર્યાભદેવ
વિધિપૂર્વક વદન નમસ્કાર કરે છે, અને વિધિવાદ સાચવે છે
વિધિવાદ સાચવતા આત્માને શો લાભ થાય છે તે અત્યંત
કહેવાશે

આખ્યાન-૬૨ મું

[ગુપ્તાર અથા' વક ૪]

ભગવાન કહે છે, જે આત્માઓ મહાન પુરુષોની વાત ધીન
મનન કરે છે તે કસ્યાણને પામે છે કસોટીએ ચડતા જેમ
સોનાની કિંમત વધે છે તેમ ભગવાનની વાણી પર વિશ્વાસ
રાખી વતન કરનાર આત્મા પરમ પદને પામે છે જેણે,
ભગવાનની વાણી પર વિશ્વાસ કર્યો છે તે સૂર્યાભદેવ સુધર્મ
સભામાં બેઠેલા છે દેવની યુતિ, કાન્તિ, પ્રતિજ્ઞાથી સંપન્ન
સૂર્યાભદેવ શિદ્ધિમાથી નિવૃત્તિ લઈને નાથને નિહાળે છે
ભગવાનની ભાવ શિદ્ધિ આગળ સૂર્યાભને પોતાની દ્રવ્ય શિદ્ધિ
શિદ્ધી લાગવા માડી છે ભાઈઓ ! આવી યુતિ-કાન્તિથી સંપન્ન
દેવ કુરુચ્છ લઈને ભગવાન સમુખ દષ્ટિ કરે છે, ત્યારે હે ભવ્ય
જીવા ! તમે અમારી સમુખ બેડા છો તો તમારે કેટલી કુરુચ્છ લેવી
બેઠાં ? જાની પુરુષો કહે છે કે મોથા બેસા માનવજીવનમાં

કુરસદની સોઘવારી ચાલુ છે, તેનો તમે કેમ વિચાર કરતા નથી? જ્યારે અમે પૂછીએ ત્યારે સમય નથી એમ કહીને ઊભા રહો છો જન્મીને મરીએ ત્યાસુધી કુરસદની સોઘવારી થાયતેવું તમને લાગે છે? અનંત જ્ઞાનીઓ કહે છે કે, મોક્ષને લાયક આત્માને સમગ્ર સામગ્રી અને સાહેળી મળે અને જો તે સમય મેળવીને આત્માનું શ્રેય ન કરે તો તે માનવ નહિ દાનવ છે એમ જાણવું સૂર્યાભદ્રેવમા કેટલો વિનય છે! તમારામા આવો વિનય ક્યારે આવશે? ગૌતમ સ્વામીએ પ્રભુ મહાવીરને પૂછ્યું “હે નાથ, શોકેન્દ્ર જે વખતે બોલે છે તે વખતે તે સાવધ ભાષા બોલે છે કે નિરવધ?” નાથ બતાવે છે, “હે ગૌતમ! શોકેન્દ્ર જે વખતે ઉપયોગપૂર્વક બોલે છે ત્યારે તેની ભાષા નિરવધ છે, જ્યારે ઉપયોગ વગર બોલાયેલી ભાષા સાવધ કહેવાય” દશ વૈકાલિક સૂત્રના ૭ મા અધ્યયનની અદર ચાર પ્રકારની ભાષા બતાવી છે સત્ય ભાષા, અસત્ય ભાષા, મિશ્રભાષા અને વ્યવહારભાષા આમાની બે બોલવા જેવી છે અને બે વર્જવા જેવી છે સત્યભાષા અને વ્યવહારભાષા આદરણીય છે, જ્યારે અસત્યભાષા અને મિશ્રભાષા વર્જવા જેવી છે. આજે કેટલાય શ્રાવકશ્રાવિકાઓ ભ્રમમા પડી ગયા છે જે વખતે ગૌતમ સ્વામી મૃગા લોઢિયાને જોવા જાય છે ત્યારે સાથે બતાવવા આવેલી રાણી કહે છે, “હે નાથ! આપ નાક ઉપર કપડું રાખો, નહિ તો તેના શરીરમાથી નીકળતી દુર્ગંધ આપનાથી સહન નહિ થાય” એ વખતે નાક ઉપર કપડું બાંધવાનું ન કહ્યું ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૬ મા અધ્યયનમા મુહર્પત્તિ પઢિલેહિત્તા મુહપત્તિનું

પડિલેલુ જતાંયુ છે સાત શતાબ્દીની વાત છે. 'મમ' પ્રાણ વીર લોકાચાર્ય થઈ ગયા. તેમણે પણ મુહપત્તિનું વિધાન શાસ્ત્રમાં છે તે જતાંયુ છે સમ્યક્ષરિ આવક અને આવિકાએ ચત્તાપૂવક ભાણું ભેંધ્યો. ચત્તા વિના ખરાબર ભોલી શકાય નહિ. માટે હરેકે મુહપત્તિનું સિંગ-ચિહ્ન રાખવું ભેંધ્યો. આને આપણી બહેનો કપડાં ખરીદવામાં પુષ્કળ પૈસા વાપરી નાખશે; પણ તેમને પૂછીશું કે 'મુહપત્તિ છે?' તો જવાબ આપશે કે નથી. ખરેખર, આવા છવેને પોતાના આત્મા પ્રત્યે જરા પણ લક્ષ નથી હોતું. જે છવેને આત્મા પ્રત્યે લક્ષ હોય છે તે સવર-કરણી કરવાના હરેક ઉપકરણ પોતાની પાસે તૈયાર જ રાખે છે. સામાયિક અથવા આત્મશાન્તિનું બ્યારે કાર્ય ચાલી રહ્યું હોય ત્યારે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ ઉત્પન્ન કરે એવું એક પણ સાધન પાસે રાખવું ભેંધ્યો નહિ. સામાયિક અથવા પૌષ્પવતમા સુચ્છિ લઈને આમતેમ આખો દિવસ ફર્યા નહિ. શરીરના અનિવાર્ય કાર્યો સિવાય એક જ સ્થાન પર સ્થિર બેસવું ભેંધ્યો. મુનિઓને માટે પણ વિમાન છે તે રબોહરણ વગર ચાલી ન શકે અને એ ચાલે તો પ્રાચ સ્થિત લાગે શુદ્ધ ક્રિયા કરવી વેળાએ ભાવના પણ શુદ્ધ રાખવી ભેંધ્યો. હે ભાઈ! તું પૌષ્પવત કરે છે ત્યારે ભૂખ અને તરસ પર જખ્ખર કાપ મૂકે છે તું આટલું બધું સહન કરવા શક્તિમાન બને છે તો કયામભાવને સહન કરતાં કેમ શીખતો નથી? પૌષ્પવત એ આત્માનું ધિયુ સ્થાન પ્રાપ્ત કરવાનું અમોઘ શસ્ત્ર છે. શુભમાથી શુદ્ધ તરફ જલદી

જવાય છે સૂર્યાભદ્રેવ શુભ ભાવનાથી પ્રભુદેવ સામા સાત—
આઠ ડગલા બંધ છે. જઈને જમણે પગ ઢાળીને અને
ડાબે પગ ઊભો કરીને પ્રભુની સમુખ ઊભો રહીને સ્તુતિ
કરે છે તમને અહીં પ્રશ્ન થશે કે પગ ઢાળવાની શી જરૂર છે ?
એ વિનયનો ગુણ છે સૂર્યાભદ્રેવ વદન કરતાં ત્રણવાર
મસ્તક ધરણી પર નમાવે છે હાથની દશે આંગળીઓને
જોડીને, બે હાથ વાળીને નમસ્કાર કરે છે ગૌતમ સ્વામી
પૂછે છે, “હે નાથ ! સૂર્યાભ વદન કરતા શું બોલે છે ?”
“ નમોઽયુગ બોલે છે ” ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે ભાઈઓ !
દ્રવ્યથી શાસ્ત્રનું પાલન નહોતો ભાવ ટકવો મુશ્કેલ છે શાસ્ત્રકાર
કહે છે, ભાઈ ! ભાવકરણી કરતા કાયાની ચપલતા, ભાવની ચપલતા,
ભાષાની ચપલતા ન હોવા જોઈએ ઘણાને એવી ટેવ હોય છે
કે બેઠા બેઠા કાયાને ચલાવ્યા જ કરે માટે નાથ કહે છે કે
જ્યાસુધી મન, વચન અને કાયાની સ્થિરતા સધાય નહિ ત્યાં
સુધી જ્ઞાનની આરાધના કરી શકાય નહિ જે જીવો સરળ
છે તે જીવો ધર્મની આરાધના કરી શકે છે. સરળ બનેલો
સૂર્યાભ પ્રભુની નમોઽયુગ વડે સ્તુતિ કરે છે શાસ્ત્રકારો
સ્તુતિને ખીજી રીતે ‘થવશ્યુઘ મગલ’ કહે છે ઉત્તરાધ્યયન
સૂત્રના ૨૯ મા અધ્યયનમા ગૌતમ નાથને પૂછે છે, કે સ્તુતિ
કરવાથી જીવને શો લાભ થાય ? ભગવાન કહે છે, કે સ્તુતિથી
જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના બોધિલાલની પ્રાપ્તિ થાય, થવ એટલે
સ્તવ અને શ્યુઘ એટલે સ્તુતિ આનું નામ થવશ્યુઘ મગલ
એક શ્લોકથી માંડીને સાત શ્લોક સુધી અથવા પકિતબધ
બોલવામા આવે તેને સ્તવ કહેવાય પકિતબધ ન હોય છતા

હૃદયના ભાવનુ ઉચ્ચારણ, રટણ, પ્રાર્થના તે સ્તુતિ આ
 યવધ્યુષ્ શેન્દ્રનુ ઓલેલું છે શેન્દ્રને નમોધ્યુણ ઓલતા જે
 ઉલ્લાસ અને આનંદ આવે છે, તેવો ઉલ્લાસ અને આનંદ
 આપણને સ્તુતિ ઓલતા થવો જોઈએ. ‘નમોધ્યુણ’ ના એક
 એક શબ્દમા ગભીર આશય ભરેલો છે અરિહતને નમસ્કાર
 કર્યા પછી ભગવતાણુ મૂકવાની શી જરૂર હતી ? જેણે માર
 ઘનઘાવી કર્મનો ક્ષય કર્યો, તે અરિહત થયા અને તે ભગવત
 તો થવાના જ છે પહેલું નમોધ્યુણ આપુ સિદ્ધ પરમાત્માને
 કરે છે. તો પછી ભગવતાણુ આઈગરાણુ શા માટે મૂક્યું ?
 જે ઓણ સજ્જાએ માલ્યા જઈશું, તો એક પણ ન્યાય નહિ
 મળે. સૂર્યાસ દેવ જે નમોધ્યુણ કરે છે તે આપણને મળ્યું
 છે માટે આપણે પણ પરમ ભાગ્યશાળી છીએ સૂર્યાસ દેવની
 જેમ જે આપણે ઉત્કૃષ્ટ ભાવથી પરમાત્માની સ્તુતિ કરીશું,
 તો આપણુ પણ અવશ્ય શ્રેય મળે. આને તો કૃતલાકને
 અરિહત ભગવાનનુ નામ લેતાં જ શરમ આવે છે “લેતાં
 પ્રભુજીનુ નામ કુનિયા લાજી મરે છે ” અરિહતાણુ પછી
 ભગવતાણુ શા માટે મૂક્યું છે તે આજળ ઉપર અવસરે
 બતાવવામા આવશે.

વ્યાખ્યાન ૧૩ મું

[શનિવાર, અપાડ વદ ૫]

લગવાનની વાણી લવનુ નિકંદન કરનારી, આપદાને કાપનારી, આત્મિક સપત્તિને આપનારી, ભૌતિક સુખને ટાળનારી, અલૌકિક અને અલોક શક્તિ ધરવાવાળી છે એ વાણી સુધર્મા સ્વામી પોતાના વહાલા શિષ્ય જ ખુજીને સભાવી રહ્યા છે હે શિષ્ય ! મારા પરમ તારક ગુરૂદેવ એમ કહેતા હતા, કે જીવને તરવા માટે અનેક રસ્તાઓ ખતાવીએ છીએ એમાનો એક રસ્તો આ છે જિનેશ્વરની સ્તુતિ, પ્રાર્થના અને સ્તવ કરવાથી જીવને મહાન ક્ષણની પ્રાપ્તિ થાય છે કેટલાકની માન્યતા છે કે જૈન દર્શનમા સ્તુતિ, પ્રાર્થના, સ્તવ જેવું કંઈ જ નથી ત્યારે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૯ મા અધ્યયનમા ખતાવવામા આવ્યું છે કે થવશ્ચુર્ધ કરવાથી જીવને શો લાભ થાય ? જે આત્મા પ્રભુની સ્તુતિ-પ્રાર્થના કરતો નથી, તે જીવાત્માનુ જરા પણ શ્રેય થતુ નથી. પોતાના આત્માનુ શ્રેય કરવા માટે સૂર્યાલ દેવ લગવાનને કેવલ કલ્પમાથી નિહાળે છે અને સિદ્ધાસન પરથી નીચે ઉતરી પ્રભુને વદન-નમસ્કાર કરે છે, અને યે હાથ જોડીને કહે છે, કે “ હે નાથ ! અહીં ઊભેલા સૂર્યાલ તરફ દ્રષ્ટિ કરજો ! ” એ વખતે સૂર્યાલના અતરમાં કેવા કેવા ભાવ ઊપજ્યા હશે ? શાસ્ત્રકાર કહે છે, કે સ્વાધ્યાય કરો, ધ્યાન-નિદિધ્યાસન કરો, વાચન, મનન કરો અને સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષ્ઠ વગેરે વ્રતો કરો : આ બધું આત્મિક ભાવની શુદ્ધિ વડે જ કરવું જોઈએ.

સૂર્યાશ દેવ પોતાની દ્રવ્યશિદ્ધિ ખેચી લે છે અને ભાવથી પોતાનું આખું શરીર પ્રભુને અર્પણ કરે છે બહુઓ ! તમારું અર્પણ કોને કરે છે ? તમારું અર્પણ શિવને છે કે ધનને ? સૂર્યાશ દેવ પ્રભુની પ્રાર્થના કરતાં બોલે છે, કે નમોઽશુભ અસ્થિતાશુ ભગવતાશુ વગેરે. કર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ કર્યો છે તે અરિહત દેવને વદન—નમસ્કાર કરૂં છું. ચાર ધાતી કર્મનો ક્ષય કર્યો ત્યારે અરિહત થયા. તેણે સિદ્ધ ભગવાનની ઓળખાણ કરાવી જેથી તેનું પદ પહેલું મૂકવામા આવ્યું અને પછી ભગવતાશુ શબ્દ મૂકવામા આવ્યો જેણે ભવનો ખત કર્યો હોય, તેને ભગવત કહેવામા આઠ કર્મથી જે આત્મા મુક્ત થાય, તેને સિદ્ધ ભગવત કહેવાય. બ્યારે શરીરમા વામનું ભ્રેર વધી જાય ત્યારે સૂકનો પ્રયોગ કરીએ છીએ, તેમ કર્મ રૂપી વામનો નાશ કરવા માટે સ્તુતિ, સ્તવન, પ્રાર્થનાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. મહાન પુરુષોની ઓળખાણ વગર બધું નકામું છે મહાન પુરુષોની ઓળખાણ કરવા માટે હમેશા જિજ્ઞાસા રાખવી જોઈએ. નમોઽશુભ માં મહાન અદ્ભુત રસ ભરેલો છે જે આત્મા સાંભળે છે તેને સાંભળતા સાંભળતા સ્વભાન થતું જાય છે, તેનામા ભગૃતિ આવતી જાય છે, કોઈ નવી શક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થતો અનુભવાય છે અરિહત થયા તે સિદ્ધ ભગવત તો થવાના છે અરિહતો ચાર નિષ્કેપે છે નામ નિષ્કેપ, સ્થાપના નિષ્કેપ દ્રવ્ય નિષ્કેપ, અને ભાવ નિષ્કેપ. અનુભોગદ્વારમાં ભગવાને અમૃતના ક્યારા રાખ્યા છે અરિહતાશુ પછી ભગવતાશુ મૂકવાનું કારણ એ છે કે, નામ અરિહત, સ્થાપના અરિહત, દ્રવ્ય

અરિહંત જાણવાલાયક છે. ત્રણ નિશ્લેષ જાણવાલાયક છે અને ભાવ નિશ્લેષે જે અરિહંતે કર્મનો ક્ષય કર્યો છે તે અરિહંત વદન, નમસ્કારને યોગ્ય છે જ્યાં સુધી નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્ય અરિહંત છે ત્યાં સુધી અરિહંતના ગુણ પ્રગટ થયા નથી ગુણ ક્યારે પ્રગટ થાય ? જ્ઞાનાવરણાદિ ચાર કર્મનો ક્ષય થવાથી ૧૨ ગુણ અરિહંત દેવને પ્રગટે છે

નામ અધ્યાત્મ, હવણ અધ્યાત્મ દ્રવ્ય અધ્યાત્મ છડો કે, ભાવ અધ્યાત્મ નિજ ગુણ સાથે, તો તેહમ્મ રહ મડો રે.

આનંદધનજી મહારાજ ભગવાનની સ્તુતિ કરતાં બોલ્યા છે, કે જે વચન વીતરાગની વાણીને પુખ્ત કરતું હોય તે વચન આદરવાલાયક છે વીતરાગના વચનથી વિરુદ્ધ જતું હોય તો તે વચન આદરવા લાયક નથી આજ નિશ્લેષે અરિહંત છે, તેમા તમારે સ્તુતિ અને સ્તવન કોનું કરવાનું છે ? ભાવ અરિહંતની સ્તુતિ કરવાની જેણે બાજુ ગુણ પ્રગટ કર્યા છે અને જે અઢાર દોષરહિત છે, એવા ભગવાનની સ્તુતિ કરવી જોઈએ હવે ભગવતાણુંક શબ્દમા ભગ ધાતુ છે એના ચૌદ અર્થ થાય છે સૂર્ય અને ચોનિ એ બે અર્થો બાદ કરતા અરિહંતના બાર ગુણ થાય છે એમા છ બોલ બતાવે છે ભક્તામરના એક શ્લોકમા બતાવવામાં આવ્યું છે, કે—

× ऐश्वर्यस्य समग्रस्य वर्मस्य यगम श्रिय ।

वैराग्यस्याय मोक्षस्य पण्णा मग इतीरणा ॥

(૧) જેણે અપૂર્ણ ઐશ્વર્ય એટલે ઠકુગામ પ્રાપ્ત કરી છે, તેને ભગવાન કહે છે એક દેશનો રાજા નહિ પણ સપૂર્ણ દેશનો રાજા જગતની અદર જેટલા રૂપવાળા પદાર્થ છે, તે બધાનું રૂપ તમે પ્રાપ્ત કર્યું છે (૨) વર્મ, (૩) યગ, (૪) લક્ષ્મી, (૫) વૈરાગ્ય, (૬) મોક્ષ—એ છ જેણે પ્રાપ્ત કર્યા છે તેને ભગવાન કહેવાય છે

સૂર્યાલ દેવ પોતાની દ્રવ્યરિદ્ધિ જોઈ છે અને ભાવથી પોતાનું આખું શરીર પ્રભુને અર્પણ કરે છે બધુઓ! તમારું અર્પણ કોને કરે છે? તમારું અર્પણ શિવને છે કે કમનને? સૂર્યાલ દેવ પ્રભુની પ્રાર્થના કરતાં બોલે છે, કે નમોઽશ્વત્થ અરિહતાણુ ભગવતાણુ વગેરે. કર્મરૂપી શત્રુઓનો નાશ કર્યો છે તે અરિહત દેવને વહન-નમસ્કાર કરૂં છું. ચાર ધાવી કર્મનો ભય કર્યો ત્યારે અરિહત થયા. તેણે સિદ્ધ ભગવાનની ઓળખાણ કરાવી જેથી તેનું પદ પહેલું મૂકવામાં આવ્યું અને પછી ભગવતાણુ શબ્દ મૂકવામાં આવ્યો જેણે ભવનો અંત કર્યો હોય, તેને ભગવત કહેવાય. આઠ કર્મથી જે આત્મા મુક્ત થાય, તેને સિદ્ધ ભગવત કહેવાય. ત્યારે શરીરમાં વાયુનું ભેર વધી જાય ત્યારે સૂકનો પ્રયોગ કરીએ છીએ, તેમ કર્મ રૂપી વાયુનો નાશ કરવા માટે સ્તુતિ, સ્તવન, પ્રાર્થનાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. મહાન પુરૂષોની ઓળખાણ વગર બધું નકાસું છે. મહાન પુરૂષોની ઓળખાણ કરવા માટે હમેશાં જિજ્ઞાસા રાખવી જોઈએ. નમોઽશ્વત્થમ્ માં મહાન અદ્ભુત રસ ભરેલો છે જે આત્મા સાબળે છે તેને સાબળતા સાબળતા સ્વભાન થતું જાય છે, તેનામાં ભગૃતિ આવતી જાય છે, કોઈ નવી સંજ્ઞાનો પ્રાદુર્ભાવ થતો અનુભવાય છે અરિહત થયા તે સિદ્ધ ભગવત તો થવાના છે અરિહતો ચાર નિર્ણયે છે નામ નિર્ણય, સ્થાપના નિર્ણય દ્રવ્ય નિર્ણય, અને ભાવ નિર્ણય. અનુયોગદ્વારમાં ભગવાને અમૃતના કબારા શેખા છે અરિહતાણુ પછી ભગવતાણુ મૂકવાનું કરણુ જો છે કે, નામ અરિહત, સ્થાપના અરિહત, દ્રવ્ય-

અરિહંત જાણવાલાયક છે ત્રણ નિક્ષેપ જાણવાલાયક છે અને ભાવ નિક્ષેપે જે અરિહંતે કર્મનો ક્ષય કર્યો છે તે અરિહંત વદન, નમસ્કારને યોગ્ય છે જ્યાં સુધી નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્ય અરિહંત છે ત્યાં સુધી અરિહંતના ગુણ પ્રગટ થયા નથી. ગુણ ક્યારે પ્રગટ થાય ? જ્ઞાનાવરણાદિ ચાર કર્મનો ક્ષય થવાથી ૧૨ ગુણ અરિહંત દેવને પ્રગટે છે

નામ અધ્યાત્મ, ક્વણ અધ્યાત્મ દ્રવ્ય અધ્યાત્મ છડો કે,

ભાવ અધ્યાત્મ નિજ ગુણ સાધે, તો તેહગુ રહ મડો રે

આનંદધનજી મહારાજ લગવાનની સ્તુતિ કરતા બોલ્યા છે, કે જે વચન વીતરાગની વાણીને પુષ્ટ કરતું હોય તે વચન આદરવાલાયક છે વીતરાગના વચનથી વિરુદ્ધ જતું હોય તો તે વચન આદરવા લાયક નથી ચાર નિક્ષેપે અરિહંત છે, તેમાં તમારે સ્તુતિ અને સ્તવન કોનું કરવાનું છે ? ભાવ અરિહંતની સ્તુતિ કરવાની જેણે બાર ગુણ પ્રગટ કર્યા છે અને જે અઢાર દોષરહિત છે, એવા લગવાનની સ્તુતિ કરવી જોઈએ હવે લગવતાણુંક શબ્દમાં લગ ધાતુ છે એના ચૌદ અર્થ થાય છે સૂર્ય અને ચોનિ એ બે અર્થો બાદ કરતા અરિહંતના બાર ગુણ થાય છે એમાં છ બોલ બતાવે છે લક્ષ્મીભરના એક શ્લોકમાં બતાવવામાં આવ્યું છે, કે—

× ऐश्वर्यस्य समग्रस्य धर्मस्य यशसः श्रियः ।

वैराग्यस्याय मोक्षस्य षण्णा भग इतीरणा ॥

(૧) જેણે સંપૂર્ણ ઐશ્વર્ય એટલે ઠકુરાઈ પ્રાપ્ત કરી છે, તેને લગવાન કહે છે એક દેશનો રાજા નહિ પણ સંપૂર્ણ દેશનો રાજા જગતની અદર જેટલા રૂપવાળા પદાર્થ છે, તે બધાનું રૂપ તમે પ્રાપ્ત કર્યું છે (૨) ધર્મ, (૩) યશ, (૪) ક્ષેત્રી, (૫) વૈરાગ્ય, (૬) મોક્ષ—એ છ જેણે પ્રાપ્ત કર્યા છે તેને લગવાન કહેવાય છે

યે શામ્ભરાગરુષિમિ પરમાણુમિસ્ત્વ ।

નિર્માપિતસ્મિન્નુવનૈઃકલ્પામમૂત ॥

તાવન્ત પવ કલ્પુ તેઽપ્યપ્યથ પૃથિવ્યા ।

યસે સ્માનમપરં ન દિ રૂપમસ્તિ ॥

હે નાથ ! જગતની અહર જેઠલા શાત અને રૂચિકર પદાર્થ છે, એના પરમાણુઓથી આપણુ શરીર બનાયેલું છે કેાઈકે ઔદરિક શરીર બાંધતા પુદ્ગલોને સુરભિપણે લીધા અને દુરભિપણે પણ લીધા પણ આપેતો માત્ર સુરભિપણે જ લીધા હે નાથ ! પૃથ્વી ઉપર જેઠલા શાત અને રૂચિકર પદાર્થો હતા, તેના બધા પરમાણુઓ આપે જ લઈ લીધા. કેટલો બાવ ભર્યો છે આ શબ્દોમા ! જીવાગ્ના શેટલા ખાનારને ઘેવરના સ્વાદની શી જબર પડે ? બધુઓ ! હર રોજ સવારે તમે ના પીઓ છો પણ અમે તમને ગરમા ગરમ વીતરાગની વાણીની આ પાઈએ છીએ. જેણે આ આ પીધી તે અજર અમર થઈ ગયા. હે પ્રભુ ! આપના સુમાન બીજા કોઈનુ રૂપ નથી. પ્રભુના હેલનુ શાઅકાર કેટલું બધુ વણુન કરેછે ! ૧૦૦૮ લક્ષણના પારણકાર આપણા જિનેશ્વર પ્રભુએ આપણે કેટલા ગુણના પારણકાર છીએ ? બધા સુધી ગુણ નહિ આવે ત્યા સુધી આપણે જિનેશ્વરદેવ નહિ બની શકીએ આપણી કુટેવોને સુધારવા માટે વીતરાગની અમૂલ્ય વાણીનુ સિંચન કરવું જોઈએ. એ અમૃતવાણી એ આપણા અતરમા કિતરે, તો જવાબવની કુટેવોનો નાશ થઈ જાય. કુટેવોનો નાશ થયે આપણે પણ ભગવાન જેવા બની શકીએ હે નાથ ! જગતની અહર જેઠલા અવિકારી અને શાત પર

માણુઓ છે તે બધા આપને વરેલા છે એક એક પરમાણુમાં અદ્ભુત શક્તિ છે તેણે ચૈતન્યને આવરી લીધું છે ભગવતી સૂત્રમાં ગૌતમ સ્વામી ભગવાન મહાવીરને પૂછે છે, “હે નાથ ! શક્તિ કેટલા પ્રકારની છે ?” નાથ કહે છે, “બે પ્રકારની ’ જડશક્તિ અને ચૈતન્યશક્તિ ” “હે નાથ ! જડની શક્તિ કેવી અને ચૈતન્યની કેવી તે સમજાવો ” અનાદિ કાળથી જીવે બાહ્ય દૃષ્ટિ કેળવી છે, પણ હવે આભ્યંતર દૃષ્ટિ પ્રગટાવવાનો અવસર આવ્યો છે કોઈ ગરીબ માણસને લક્ષ્મી મળતા જેમ તેની રોનક ફરી જાય છે, તેમ જે આત્માને આભ્યંતર દૃષ્ટિ પ્રાપ્ત થાય છે તેનામાં નવું જ ચૈતન્ય પ્રગટે છે તો આત્માની અનંત શક્તિ પ્રાપ્ત કરનારની રોનક ફરી જાય તેમાં નવાઈ શી ? હવે નાથ જડશક્તિની વાત કરે છે સ્કંધમાંથી છૂટો પડે તે પરમાણુ પરમાણુ એટલે સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ દ્રવ્ય, જેના ભાગ ન પડી શકે તે પરમાણુ સાતમી નરકના તળિયેથી ઉપડ્યો તેને સિદ્ધશિલામાં જવું છે બોલો, તમારે કયા જવું છે ? સિદ્ધશિલામાં કે સિદ્ધક્ષેત્રમાં ? ચૈતન્યની શક્તિ અનંત છે, જ્યારે જડ તો પામર છે, મુડાં છે તેને હજાર ઈન્જેક્શનો આપો તો ય ઊભું થાય તેમ નથી પણ વર્તમાન આત્મા જડને અધીન થઈને રહ્યો છે ચૈતન્યશક્તિને જડે દબાવી દીધી છે આજે આપણને સાધુ કે મુનિરાજ અઠાઈ અગર ઉપવાસ, પોપો કરવાનું કહે છે ત્યારે આપણે શો જવાબ આપીએ છીએ ? સાહેબ ! શરીરમાં શક્તિ નથી કોઈ ભયકર રોગ થયો હોય અને દાકતર અનાજ છોડી દેવાનું કહે ત્યારે કેમ તરત જ અનાજ છોડી

હો છો? ખાવાની ઇચ્છા છતાં છોડી દો છો ને? તો આ તો અનત ભવનો શેઝ કાપવાનો છે તો પછી શા માટે સત્ત્વને ફેરવતા નથી? સદાશુભી, સદાખમર આ માને વળી જન્મ-મરણના કારખાના કેવા? આ કારખાનાની અદર પાંચ ઇન્દ્રિયો અને સ્ત્રીપુત્રાદિ પરિવાર સમાયેલો છે

એક શેઠ હતો તેમનું એક કારખાનું હતું તેમાં પચાસ માણસો કામ કરતા હતા એ શેઠ માણસો ઉપર બરાબર ધ્યાન ન રાખે તો કારખાનું બરાબર ચાલે નહિ. તેવી જ રીતે, આ જન્મમા મનુષ્ય દેહરૂપી જે કારખાનું તમને મળ્યું છે તેનું સમજવું એ તમે બરાબર ઉપયોગ નહિ રાખો તો સમાન નહિ બની શકે. નાથ કહે છે કે જ્ઞાનમા આવ્યા સિવાય જ્ઞાન થાય નહિ. જડે અનત શક્તિને કબાવી દીધી છે તેને એ એક કરટ-આસકો લાગી જાય તો અનત શક્તિનો ધોધ ખૂટી જાય. શક્તિને ખીલવવા માટે શાસ્ત્રકાર યવચ્ચુકનો પાઠ બતાવે છે ભગવતાણુ કેવા છે! છ પ્રકારની લક્ષ્મીને જે વરેલ હોય તે ભગવત કહેવાય. સ્વસ્ત્ર સુખીની વ્યાખ્યા થઈ હવે પછીની વ્યાખ્યા આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૧૪ મુ

(રવિવાર, જાગડ વદ ૧)

ત્રણે કાળે સિદ્ધ થયેલી વસ્તુ તેનું નામ સિદ્ધાન્ત.

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે એમાં સૂર્ષા ભદ્રેવ ભગવાનની અમૃતવાણીની શ્રુતિ કરી રહ્યો છે એના

જેટલા વખાણ કરીએ તેટલા ઝોછા જે આત્માઓ એ વાણીનું પાન કરી ગયા તે અમર ઘઈ ગયા હે આત્માઓ ! તમે જન્મ-મરણના ફેરાથી કટાળ્યા હો અને અમર બનવાની ઇચ્છા કરતા હો, તો સર્વવિરતિને સંપૂર્ણપણે સ્વીકારો. શાસ્ત્રકારોએ કલ્યાણના જુદા જુદા રસ્તા બતાવ્યા છે ખાલ, વૃદ્ધ, નર અને નારી-સહુ કોઈ આ રસ્તે જઈ ભવસાગર પાર કરી શકે તેમ છે જેનો પ્રસંગ ચાલી રહેલ છે તે સૂર્યાલ દેવ લગવાનની સ્તુતિ કરી રહ્યા છે લગવાનની ઝોળખાણ કરવી એ દુબથી મુક્ત થવાનો માર્ગ છે. ચતુર્થ મંત્ર જે જીવો ભણે છે તે આત્માઓ પણ કલ્યાણને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, કારણ કે બધા જીવો ચારિત્રને અંગીકાર કરી શકે તેમ નથી લગવાને ગૌતમને કહ્યું, “હે ગૌતમ, બધા જીવો દર્શન અને ચારિત્રને લઈ શકતા નથી; કોઈ લે અને કોઈ ન લે પણ બધા જીવો સુખ અને કલ્યાણને તો ઇચ્છે છે ” ગૌતમ પૂછે છે, “હે લગવાન, ખાલ જીવોનું કલ્યાણ કેમ થાય તે રસ્તો બતાવો ” લગવાન કહે છે, “જ્યાં સુધી તમારાથી ઘરબાર, દીકરા, દીકરી વગેરેનો ત્યાગ ન થાય ત્યાં સુધી તમારે એક જ લક્ષ રાખવાનું છે કે લગવાનની ભાગવતી દીક્ષા સિવાય અમારું કલ્યાણ થવાનું નથી આ વાત તમારે શ્વાસે શ્વાસે ઘૂટવી પડશે ” તમે એવા નબળા પાક્યા કે તમને અમારો કેસરિયો ગમતો નથી પણ ચાદ રાખજો કે એના વિના તમારું કલ્યાણ થવાનું નથી દીક્ષા ન લઈ શકો તે નબળાઈ છે પણ દીક્ષાના વિરોધી ન થશો જેમ છાબડાથી સૂર્ય ઢકાતો નથી,

તેમ જૈનશાસનમાં દ્વીક્ષા દાક્ષી દકાવી નથી જે સાધુ, સાધ્વી, આવક કે આવિકા વીરની વાણીનો વિરોધ કરે તો બાણવું કે, તેનામાં સમ્યક્ દષ્ટિનો અભાવ છે સૂર્યાભદ્રેવ સમ્યક્ દષ્ટિને પામેલ છે બધુઓ! આમ ને આમ અનંત કાળ કાઢી નાખ્યો, તો હવે સાવધ બનો! ઋષભદેવ ભગવાનનું ૮૪ લાખ પૂવનું આમુખ્ય તમા એક લાખ પૂર્વ સુધી સયમ પાળવો પડ્યો જાવાન કહે છે, 'અમે લાખ લાખ વર્ષો સુધી સયમ પાળ્યો ત્યારે ઠમે' અમારો કેડો મૂક્યો આપણને તો શ્રોતા વર્ગમાં માન કાપીએ એવો અવસર મળ્યો છે કુત્રામા રત્ન છે સૂર્યાભદ્રેવ સમ્યક્ દષ્ટિ સંપન્ન છે ત્યાં બેઠા બેઠા દેવ-દેવીઓના વિદ્વાસને ગોણ કરી નાખ્યા તીર્થંકરની સમુખ પોતે કંઈ જ નથી એવું તે અનુભવવા લાગ્યા. મુનિ મહારાજની હાજરીમાં તમે આવું અનુભવો છો ખરા? શકેન્દ્ર વડે બોલાયેલું મ્તવન તે જોયું છે એહી કોઈને સશય થશે કે દેવ કરતા મનુષ્યની પાણી જીવી છે તો પછી શકસ્તવ મનુષ્યને કેમ આપવામાં આવ્યું? આવક-આવિકાનું તર દેવ ક તા જીવું છે એમાં ના નહિ; પણ કયાર? વિરનિમા હોય ત્યારે હે દેવાનુગ્રિયો! તમે કહેશો કે નમોઽયુષ્ય બોલનારને શો લાભ થાય! તો કહેવાનું કે તના પાડ ક તા ન તાન, હયાંન ચાગ્નિ અને બોધિનો લાભ થાય આનંદી વધારે શું બોઈએ? આ લાભ પ્રાપ્ત કરીને જ ભવતોચ્ચ ન પૂજી પણ પ્રાપ્ત કર્યું છે તેમને હું નમસ્કા ૩૩ હું આજ બગવતાનું સુધી પહોંચ્યા છીએ જેણે ૧૫૫૩ ૩૮ અધ્યય પ્રાપ્ત કર્યું છે એવા ભગવાનનો

યશ માત્ર શેરીમા કે ગામમા નહિ પણ ત્રણે લોકમા ગવાઈ રહ્યો છે. ભગવાન યશને ઈચ્છતા નથી. મારો યશ ગવાય તો સાડા એવા ભાવમા અભિમાન રહેલું છે. ભગવાન મુનિઓને શિખાવણ આપે છે કે સયમને બ્રહ્મ કર્યા પછી માન-પૂજા-યશની ઈચ્છા રાખવી નહિ. સૂક્ષ્મ શબ્દને કાઢવું મુશ્કેલ છે માટે હે મુનિઓ ! તમે સત્ય કરણીના ઈચ્છુક થઈને માન-પૂજા-સ્લાધાના ઈચ્છુક બનશો તહિ એને કાઢી નાખો. એ તો ઊધઈ જેવા છે જેમ ઊધઈ કખાટમા ભરેલા પત્રો અને પુસ્તકોને ખાઈ જાય છે, તેમ માનાદિકની ઊધઈ તમને ફેાડીને ખાઈ જશે. માટે આ ઊધઈને મનમાથી દૂર કરો. સૂર્યાલ દેવે આ ઊધઈને કાઢી નાખી છે તેથી તો ભગવાનને જોતા ઠરી ગયો સૂર્યાલ કહે છે, ભગવાન લક્ષ્મી વાળા છે પણ કેવી લક્ષ્મી ? તમારા જેવી નહિ જેને માટે તમે સવાચ્છી સાજ સુધી ઘાચીના બળદિયાની પેઠે ઘરબાર બધાને વિસારી વહીતડ કરો છો તેવી લક્ષ્મી નહિ. તમે તો મજ કલદાર મજ મુદ્દમતે ના ઉપામકો છો પણ ભગવાને તો આ લક્ષ્મીને લાત મારી અને તેની ઉપેક્ષા કરી, અને આથી લક્ષ્મીને વર્યા દ્રવ્ય લક્ષ્મી તો અહી સુધીની જ છે પણ ભાવ લક્ષ્મી તો સદાની સાથી છે જ્યાં જ્યાં પ્રભુદેવ હોય, ત્યાં ત્યાં તેમના આત્મામા એ વસેલી જ છે એનો કોઈ ભાગ પડાવે નહિ, ચોર લૂટી શકે નહિ, અગ્નિમા બળે નહિ, જ્યારે આ દ્રવ્ય-લક્ષ્મીમા તો સગાઓ ભાગ પડાવે, ચોર લૂટી જાય, કદાચ અગ્નિ ખાળી પણ નાખે એમા અનેક ભય છે પણ આપ તો નિર્ભય લક્ષ્મીને વર્યા બધુઓ ! આ સાચા

હીશને જ દો. તમારો માનેલો હીશ તો અહીં જ પડ્યો
 રહેવાનો છે એનાથી શુ પરભવની ભૂખ મટવાની હતી ?
 સોનાની ઇંટનો ટુકડો મોઢામા નાખવાથી શુ ભૂખ મટવાની
 હતી ? ઊલટું, ઘાત ભાગી જવાના જે ધનના હગવાને
 અહીં મૂકીને જવાનું છે તેના ભેરે આટલા તાગડખિન્ના
 શાને ? તમે કહેશો, કે ધન વિના આ જગતમા કોઈ પૂજે
 તેમ નથી. જોન્યાસન તો શુષ્કનું પૂજારી છે, ધનનું નહિ.
 તમારું જીવન જુઓ. આખો દિવસ હાથ-હાથ, સહેજ
 પણ શાન્તિ નહિ. માટે પ્રભુને પ્રાર્થના કરો, કે હે પ્રભુ,
 તમે જે શાશ્વત લક્ષ્મીને વર્ષા છો તે મને મળે. ભગવાન
 તમને પૂછે છે કે, તારે લક્ષ્મી જોઈએ છીએ ? તમે જમ્મી
 બોલી બેઠો છો, હા, હા, પણ જીવળા પ્રધાસે લક્ષ્મી ન
 મળે. જેને તમે લક્ષ્મી માનો છો તેનો ત્યાગ કરશો. ત્યારે
 સાચી લક્ષ્મી મળશે. બીજાને લૂંટી લૂંટીને વર્તમાનમાં
 પુરવના ઉદ્યમે લક્ષ્મી લેગી કરો છો પણ ભવિષ્યમા તેનું
 ફળ લોગ્યા સિવાય છૂટકો નથી. જીવને શુભ પુરવનો
 ઉદ્યમ જમે છે પાપનો નહિ. અત્યારે તમે દરેક પ્રકારે
 સુખી છો તેનું કારણ પૂર્વે ખર્ચ કરતા વધેલી આવક છે
 તિભેરી ખુદી છે સુખ જોઈતું હશે તો ખર્ચ વિના નહિ
 મળે પેટમા શૂન્ય બિપટ અને તાવની હવા ખાઈએ તો
 શૂન્ય મટે ખરું ? એનો ખર્ચ ઉપચાર કરે જ એ મટે
 સ્વમિષ્ઠાન્તિ માગવા. મનુષ્યો સુખને ઈચ્છે છે પણ એ સુખ
 તો વાસી છે તમને વાસી ખાવાનું ગમશે ? તમે કહેશો-
 નહિ નહિ વાસીને તો ખમી ગટરમા ફેંકી દઈએ.

એક શેઠને ત્યાં પુત્રવધૂ પરણીને આવી, સસરાને ખૂબ આનંદ થયો કે મારા દીકરાની વહુ આવી હે દેવાનુપ્રિયો ! કોઈ શ્રાવક-શ્રાવિકા દીક્ષા લે તો અમારે ઘર પણ આનંદ થાય પુત્રવધૂના આવવાથી ઘર ભરાય તો તમે કહોશો કે વહુ સારાં પગલાની છે, એમ જો આપણો આત્મા ગુણવત્તા થાય તો આત્માની અંદર ગુણો ભરાય આપણામાં જો કોઈને ઉતારી પાડવાની વૃત્તિ ન હોય તો આખું જગત આપણા પ્રત્યે આકર્ષાય. ઠાણાગસૂત્રમા લગવાન બોલ્યા છે કે, એક વરસાદ એવો હોય છે કે બાર મહિને અનાજ પાકે, જ્યારે બીજો વરસાદ એવો હોય છે કે દસ વર્ષ સુધી પાક થાય. ગુરુની વાણી શાસ્ત્રસમત હોય તો જગતની ભૂમિ પર ક્યાંક બાર મહિને તો ક્યાંક દસ વર્ષ સુધી ફળે કોઈને બાર મહિને બિગે અને કોઈને દસ વર્ષ સુધી ફળે તમારી ભૂમિ કેવી છે ? આ માટુગામા જિનવાણીનો વરસાદ વરસાવવા મુનિઓ આવે છે જે ભૂમિમા પાક પાકે ત્યાં જ મુનિઓ આવે ને ? પણ જો ભૂમિ ઉજ્જડ કે વેરાન હોય તો મુનિઓ ન આવે. તમારી ભૂમિ રસબસતી રાખજો, જેથી એ ફળે, ફળે ને ફળે યાદ રાખજો, કે પહેલી જરૂર શ્રવણની છે અત્યારે ઘણા કહે છે, કે અમે ઘણું સાલજ્યું, હવે અમને આચરણની જરૂર છે પણ ધ્યાન રાખજો, કે આચરણ કરતાં લપસી ન જવાય સઘના નેતાઓએ તો વીતરાગની વાણીનો વરસાદ ઝીલવો જોઈએ જેમ ગઈ કાલે ખાધું હોય છતાં આજે ખાવું પડે છે, તેમ સદુપદેશનું શ્રવણ પણ દરરોજ કરવું જોઈએ અન્નથી જેમ શરીરની પુષ્ટિ થાય છે, તેમ સદુપ-

દેશથી આત્માની પુષ્ટિ થાય છે ત્યાંસુધી સર્વજ્ઞનો સર્વવિરતિ માત્ર ખરીદ્યો નથી ત્યાંસુધી મતરૂપી ડિપોઝિટ તો ભરવી જ પડ્યો આ બેન્ક તો સદ્ગર છે તમારી ડિપોઝિટ રૂબવાની નથી દરેક આવક-આવિકાએ પ્રતિજ્ઞા લેવી જોઈએ, કે એ કોઈ દીક્ષા લે તો અમારે તે હોયે હોયે આપવી અને ત્યાં સુધી અમારાથી દીક્ષા ન લેવાય ત્યાંસુધી અમુક ચીજ ખાવી નહિ, જે કોઈ આવક-આવિકા અમુક વસ્તુનો ત્યાગ કરે છે તે દીક્ષાના દલાલ છે તે આ જવમા પ્રાપ્ત નહિ કરે તો આવતા જવમા સામી આવશે પ્રથમ તો મનમા ઠસાવી દો કે સમય વિના મોક્ષ નથી. ગુરુ પ્રકાશ આપે છે તો પછી તમે શાને તેનો સ્વીકાર કરતા નથી? કોઈક કહેશે કે મુબઈની બજારમા સારી કેરીઓ મળે છે તો તે આલખી તમે લેવા જવ છો કે નહિ? તો પછી આ મુનિઓ પ્રતિ જ્ઞાની કેરીઓ તમારે આંગણે વહેચવા આવ્યા છે તો શા માટે લેતા નથી?

હે ભગવાન! આપ લક્ષ્મીવાળા છો. આપે મુતધર્મ અને ચારિત્રધર્મને સ્વીકાર્યા છે એના સ્વીકારથી જ ભગવતપર્યુ પ્રાપ્ત થાય તો અરિહત પછી ભગવતાણુ શા માટે મૂક્યુ તેનુ સ્પષ્ટીકરણ થઈ ગયુ હવે આઈગિશણ, તિથ્યવશણ સમસ્યબુદ્ધાણુથી ભગવાનનું સર્વ ઐશ્વર્ય મતાવી દીધુ પછી પુરુષોત્તમાણુ પુરીમન્નિકાણુ વજેરથી ભગવાનના રૂપનો નિરૂપ કર્યો ધર્મમદેન્નિવાણુ વગેરે પાંચ પદમા ભગવાનનો ધર્મ પ્રણીત થયો પછીના છ પદમા ભગવાનનું પ્રતિપાદન

કયું છે આ નમોઽશ્વત્થુ લગવતાણી મહત્તા માટે થયું છે લગવાન મહાવીરને સૂર્યાલ દેવ કહે છે, “આપ ધર્મની આદિ કરનાર છો” જો મહાવીર લગવાને ધર્મની આદિ કરી હોય તો પછી ધર્મ અનાદિ, અનન્ત કહેવાય ખરો? ન કહેવાય, તો પછી તમે શાને ધર્મને અનાદિ અને અનન્ત કહો છો? જૈનકુળમા ઉત્પન્ન થયા પણ જો જૈનત્વ ન આવ્યું તો જૈન કેવી રીતે કહેવાય? પ્રવાહ રૂપે ધર્મ અનાદિ અને અનન્ત છે શી રીતે? પૂર્વે જે જે તીર્થંકરો રહ્યા અને હાલ જે મહાવિદેહમા ધિરાજે છે, તેમણે જે જે ધર્મ ખતાવ્યો એ દૃષ્ટિએ ધર્મ અનાદિ અને અનન્ત કહેવાય વ્યક્તિની અપેક્ષાએ ધર્મનું આદિપણ છે એમ કહેવાય. અઢાર અઢાર કોટિસાગર સુધી જે જીવો અધકાર અને કામોપભોગમા ડૂબેલા હતા તેમને લગવાન ઋષભદેવે ધર્મ ખતાવ્યો ધર્મ અનાદિ અને અનન્ત છે ધર્મ સનાતન છે જૂનો છે જ્યારે ફરીથી તીર્થંકર ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ધર્મ આદિ બને છે પાર્શ્વનાથ લગવાન પછી લગલગ ૨૫૦ વર્ષ પછી લગવાન મહાવીર થયા એ પાર્શ્વનાથ જ્યારે મોક્ષને પામ્યા ત્યારે તેમના ગણધરો પણ મોક્ષને પામ્યા પછી જ્યાસુધી બીજા તીર્થંકર ઉત્પન્ન ન થાય ત્યાસુધી તેમનું શાસન ચાલે જે વખતે લગવાનને કેવળજ્ઞાન થયું ત્યારે ૨૩ મા તીર્થંકરના સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ હતા જેવા તમે ધનના અર્થી છો તેવા તમે નમો અરિહતાણના અર્થી બનો જે વખતે લગવાનને કેવળજ્ઞાન થયું તે વખતે ગણધર ન હતા લગવાને પહેલે ધડાકે ઈન્દ્રભૂતિને ગણધરનું પદ આપ્યું હવે આઈગરાણની

દેશથી આત્માની પુષ્ટિ થાય છે જ્યાંસુધી સર્વજ્ઞનો સર્વવિશ્વિતિ માલ ખરીદો નથી ત્યાંસુધી મતરૂપી ડિપોઝિટ તો ભરવી જ પડશે આ બેન્ક તો સફર છે તમારી ડિપોઝિટ ફૂલવાની નથી હરેક આવક-આવિકાએ પ્રતિજ્ઞા દેવી બેંકબે, 'કે બે કોઈ દીક્ષા લે તો અમારે તે હોશે હોશે આપવી અને જ્યાં સુધી અમારાથી દીક્ષા ન લેવાય ત્યાંસુધી અમુક ચીજ ખાવી નહિ જે કોઈ આવક-આવિકા અમુક વસ્તુનો ત્યાજ કરે છે તે દીક્ષાના હવાલ છે તે આ ભવમા પ્રાપ્ત નહિ કરે તો આવતા ભવમા સામી આવશે પ્રથમ તો મનમા ઠગાવી દો કે સ્વયમ વિના મોક્ષ નથી. ગુરુ પ્રકાશ આપે છે તો પછી તમે શાને તેનો સ્વીકાર કરતા નથી? કોઈક કહેશે કે સુબઈની બજારમા સારી કેરીઓ મળે છે, તો તે સાબળી તમે લેવા બલ છો કે નહિ? તો પછી આ મુનિઓ પ્રતિ જ્ઞાની કેરીઓ તમારે જાગણે વહેંચવા આવ્યા છે તો શા માટે લેતા નથી?

હું ભગવાન! આપ લક્ષ્મીવાળા છો આપે મુતધમ્ અને ચારિત્રધમને સ્વીકાર્યા છે એના સ્વીકારથી જ સમવત ધર્મ પ્રાપ્ત થાય તો અરિહંત પછી ભગવતાણુ શા માટે મૂકધુ તેનું સ્પષ્ટીકરણ ધર્મ ગયું હવે આશ્ચર્યાણુ, તિશ્ચયરાણુ સમસ્ત જુગાણુથી ભગવાનનું સર્વ ઐશ્વર્ય બતાવી દીધું પછી પુરુષોત્તમાણુ પુરીઅસિદ્ધાણુ વગેરેથી ભગવાનના રૂપનો નિર્દેશ કર્યો ધર્મદેવિયાણુ વગેરે પાત્ર પદમા ભગવાનનો ધર્મ પ્રત્યક્ત થયા પછીના છ પદમા ભગવાનનું પ્રતિપાદન

કયું છે આ નમોઽથુણુ લગવતાણુની મહત્તા માટે થયું છે લગવાન મહાવીરને સૂર્યાલ દેવ કહે છે, “આપ ધર્મની આદિ કરનાર છો” જે મહાવીર લગવાને ધર્મની આદિ કરી હોય તો પછી ધર્મ અનાદિ, અનન્ત કહેવાય ખરો? ન કહેવાય, તો પછી તમે શાને ધર્મને અનાદિ અને અનન્ત કહો છો? જૈનકુળમા ઉત્પન્ન થયા પણ જે જૈનત્વ ન આવ્યું તો જૈન કેવી રીતે કહેવાય? પ્રવાહ રૂપે ધર્મ અનાદિ અને અનન્ત છે શી રીતે? પૂર્વે જે જે તીર્થંકરો ઘઈ ગયા અને હાલ જે મહાવિદ્વદ્મા ધિરાજે છે, તેમણે જે જે ધર્મ ખતાવ્યો એ દૃષ્ટિએ ધર્મ અનાદિ અને અનન્ત કહેવાય વ્યક્તિની અપેક્ષાએ ધર્મનું આદિપણુ છે એમ કહેવાય અઠાર અઠાર કેટિસાગર સુધી જે જીવો અધકાર અને કામોપભોગમા ડૂબેલા હતા તેમને લગવાન ઋણલદેવે ધર્મ ખતાવ્યો ધર્મ અનાદિ અને અનન્ત છે ધર્મ સનાતન છે જૂનો છે જ્યારે ફરીથી તીર્થંકર ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ધર્મ આદિ અને છે પાર્શ્વનાથ લગવાન પછી લગલગ ૨૫૦ વર્ષ પછી લગવાન મહાવીર થયા એ પાર્શ્વનાથ જ્યારે મોક્ષને પામ્યા ત્યારે તેમના ગણધરો પણ મોક્ષને પામ્યા પછી જ્યાસુધી બીજા તીર્થંકર ઉત્પન્ન ન થાય ત્યાસુધી તેમનું શાસન ચાલે જે વખતે લગવાનને કેવળજ્ઞાન થયું ત્યારે ૨૩ મા તીર્થંકરના સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ હતા જેવા તમે ધનના અર્થી છો તેવા તમે નમો અરિહતાણુના અર્થી બનો જે વખતે લગવાનને કેવળજ્ઞાન થયું તે વખતે ગણધર ન હતા લગવાને પહેલે ધડાકે ઈન્દ્રભૂતિને ગણધરનું પદ આપ્યું હવે આઈગરાણુની

આખ્યા સાંભળતા કેવો જ્ઞાનક આવશે તે જાણ ઉપર
અવસર કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૧૫ મું

[સોમવાર જ્ઞાતક વદ ૭]

ઉપાગ સૂત્રનું જ ગ સૂચકાગ છે આની અંદર પરદેશી
રાજાનો અધિકાર બતાવ્યો છે પરદેશીએ બેવી તે કંઈ કરણી
કરી હતી કે તે સૂર્યાસ નામના વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા તે
ગૌતમનો પ્રભ છે ભગવાને આખો પૂર્વ ભવ કહી દીધો.
સૂર્યાસ દેવ નમોઽશુષ્ય બોલીને સ્તુતિ કરે છે દેવની રિદ્ધિમા
બેઠેલા સૂર્યાસ દેવ પ્રભુની સ્તુતિ કરે છે એ વખતે એના
આત્મપ્રદેશમા કેવો ભાવ હશે! સૂર્યાસ દેવ અતિશય ઉત્સા
હમા આવી ગયા છે તે ભગવાનને કહે છે “આપ કેવા
છો? અરિહતપદને પ્રાપ્ત કરીને, ભવનો અવ કરીને બેઠા
છો, આપ આદિગણુ છો. હવે બરાબર સમજાવો
કે આત્મા અનાદિનો છે અધર્મ ભાવનાથી આ આત્મા રહ્યો
છે ધર્મ કરવાની શક્તિ હરેકની પાસે છે ધર્મ તો આત્માના
ધરનો છે શ્રી ગૌતમ સ્વામીએ ભગવાનને પૂછ્યું “પ્રભુદેવ!
ધર્મ કેટલા પ્રકારનો છે?” ભગવાને કહ્યું જમ્મે કુચિદે પક્ષત ક

જહા । શ્રુતધર્મ અને ચારિત્રધર્મ એ બેને પામવા માટે અદ્ભૂત કારણ છે કારણ વિના કાર્યની ઉત્પત્તિ થાય નહિ માટે આનન્દધનજી મહાત્મા એક સ્તવમા બોલ્યા છે

કારણજોગે હો કારણ નીપજે રે, એના કાષ્ઠ ન વાદ,
પણ કારણ વિણ કારણ સાધીએ રે, એ નિજ મત ઉન્માદ

ભગવાનનું સ્તવન એ કારણ હે દેવાનુગ્રિયો । આપણે ૪ ગતિ, ૨૪ દુઃકમા અનાદિ કાળથી રખડ્યા કરીએ છીએ, તો તેનું કઈ કારણ તો હોવું જોઈએ ને ? જે આત્માએ મુક્તિપદને પ્રાપ્ત કર્યું તે માટે પણ કઈ કારણ હશે ને ? ભગવાન કહે છે, કે ચાર ગતિમા રખડવાના કારણોમાં આત્માએ મિથ્યાત્વ, અત્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભ યોગસેવેલાં છે. આટલામા ભગવાને આખા જૈન શાસનના સિદ્ધાન્તો સમાવી દીધા પાચ પ્રમાદના કારણે આપણો આત્મા ચાર ગતિમાં રખડી રહ્યો છે જે તમારે હવે રખડવું ન હોય તો સાચા સુખનો ઉપાય કરો પણ એ કાર્ય નીપજે કેવી રીતે ? ભગવાન કહે છે, કે હે ભાઈઓ ! જ્યાં સુધી તમારામા ઉપાદાનની જગૃતિ ન થાય ત્યાં સુધી તમે સુદર કાર્ય કરી શકશો નહિ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરવો હોય તો તેના કારણને શોધો. મોક્ષનો માર્ગ સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ છે. સાચું નિમિત્ત અને ઉપાદાનની જગૃતિ થાય ત્યારે જ મોક્ષનું કાર્ય થાય છે નિમિત્ત ભગવાનનું મળે પણ પોતાનું ઉપાદાન ન હોય તો કાર્ય થાય નહિ ઉપાદાન તો પોતાનું જ જોઈએ ઠાણાગ સૂત્રમા ભગવાન બોલ્યા છે, કે જે જે

હવેએ મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરી છે તે, તે હવેએ સુરુનો સમા-
 ગમ થયેલો. સદ્ગુરુ વિના સુદર માર્ગની પ્રાપ્તિ શક્ય નથી.
 ભગવતી સૂત્રમા ભગવાન કહે છે કે પહેલાં શ્રવણ કરો. જે
 આત્માએ નિમળ સ્વરૂપ નિહાળ્યું છે તે આત્મા સદ્ગુરુના
 સમાગમમા આવતા સાચે માણે પહોંચી શકે છે એ સ્વ-
 રૂપ બતાવીને ભગવાન શું બતાવે છે ? સુમાલ દેવ સ્તુતિ
 કરતા બોલે છે, કે ભગવાન આઈગરાણુ છે ધર્મ કેવળ પ્રકારે
 છે ? જે પ્રકારે મુત ધર્મ અને આસ્ત્રિ ધર્મ સધિ વિચા-
 રએ આઈગરાણુની સધિ ભેળવવી છે તે બરાબર લમ-
 રાખીને સમજાવે કારણુ જે પરણે તેના જ ગાણાં ગવાય ને !
 હે ભગવાન, તમે બારતમાં ધર્મની આદિ કરી. આદિ તો
 કાલકાલે પશુ કરી હતી તો પછી મહાવીરને ‘આઈગરાણુ’
 કહ્યું તેનું શું કારણુ ? તો દષ્ટિ વાહની અપેક્ષાએ દષ્ટિ
 વાહનુ જ્ઞાન ગણધરેને આપ્યું તે અપેક્ષાએ મહા-
 વીરદેવ ધર્મની આદિના કરનાર કહેવાય, માટે આઈ-
 ગરાણુ બીજું કારણુ ચાર મહાવ્રતો હતા, અને મહાવીરના
 શાસનમાં પાંચ મહાવ્રત હોય. પાંચનાંય ભગવાનના સત્તા
 નિયતે પચ મહાવ્રતનું સ્વરૂપ સમજાવીને મહાવીર શાસ-
 નમા લીધા માટે આઈગરાણુ ભગવાનને કેવળજ્ઞાન, કેવળ
 હજન થયા પછી ઇ દ્રબૂતિ અણુગાર શિષ્ય પરિવાર લઈ
 ભગવાનની પાસે આવ્યા. ગૌતમ પણ ભગવાનની પાસે આવે
 છે તે વખતે તેના પગ ભેરમા છે મનમા વિચારે છે કે જો
 મને સમજાવશે તો હું તેમનો શિષ્ય થઈશ, નહિ તો
 એમને નિંદીશ, અવખોડીશ અ ! કહીશ કે અરે ! આ તો ઇન્દ્રજ-

ગિયો છે । એણે તો દેવને પણ વશ કરી નાખ્યા છે ” જેમ જેમ તે આગળ પગલા ભરતો જાય છે, તેમ તેમ તેના હૃદયમાં વિચારની ધારાઓ બદલાતી જાય છે । હવે ભગવાનના સમો-મરણ મુધી પહોંચ્યા ભગવાનનો દેહીપ્યમાન ચહેરો જોઈ શાન્ત બની જાય છે જો જો હો ! ભગવાનની પાસે શા માટે આવે છે ? અભિમાનથી આવે છે તેના અભિમાનનો પારો છી ચો ચડ્યો છે પણ ભગવાનની મનોહર મુખમુદ્રા જોતા ઠરી ગયો છે તમારી જીભ પણ સાધુની પાસે આવતા બંધ નથી થઈ જતી ? તો આ તો કેવળજ્ઞાની છે કેવળજ્ઞાન, કેવળ-દર્શન, જડ અને ચૈતન્યનો ભેદ કરીને એક ભવમા પણ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે તીર્થંકર નામ, ગોત્ર માટે અનેક ભવની સાધના જોઈએ અખૂટ સાધનાએ તીર્થંકર નામ, ગોત્ર બંધાય ભગવાન કહે છે, કે ૨૦ સ્થાનકમાથી કોઈ પણ એક સ્થાનકની આગધના કરો એમા જ્ઞાન્ય રસ આવે તો કર્મની કોડી બપાવે અને ઉત્કૃષ્ટ રસ આવે તો તીર્થંકર નામ, ગોત્ર બાધી દે એમ આ ‘યવશ્યુધ’ મગલ પણ તીર્થંકર-નામ ગોત્ર બંધાવે તેવું છે માટે બાધવાનો અપૂર્વ અવસર તમને મળ્યો છે તેનો લાભ લો.

“અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે, ક્યારે થઈશું બાહ્યાન્તર નિર્ગન્થ જો, સર્વ સબંધનુ બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને, વિચ-રશુ કવ મહાપુરૂષને પથ જો ” ભગવાનની કૃતિ, બહુમાન કરવાથી આ જીવ તીર્થંકર નામ, ગોત્ર બાધી દે કેટલાય તીર્થંકરોએ ૨૦ બોલની આરાધના કરી છે ભગવાન મહા-

વીરે પણ ૨૦ સ્થાનકની આરાધના કરી છે શાસન બે પ્રકારના છે—દ્રવ્યશાસન અને ભાવશાસન દ્રવ્યશાસન કરતા ભાવશાસનમાં અપૂટ જઠાર સર્વો છે ગૌતમ ભગવાનની પાસે આવ્યા ત્યારે નાથની દૃષ્ટિમાં મેયોન્મેય થઈ ગયા ભગવાન કહે છે ‘ ઇન્દ્રભૂતિ, બાપુ! આત્મા છે કે નથી આવો સશય તારા મનમાં ઊપજ્યો હતો? ’ ઇન્દ્રભૂતિ મનમાં વિચાર કરે છે, કે જ્યાં તો મારા મનની વાત બાણી ગયા નામ તો કદાચ કોઈની પાસેથી બહુ હોય, પણ મારો સશય કયાથી આવ્યો? ભગવાન કહે છે “ ઇન્દ્રભૂતિ! હવે કરી જા, કરી કરવાના ઠેકાણે તું આવ્યો છે માટે હવે ઠેકઠા બરવા નહિ પાડવે. ’ ઇન્દ્રભૂતિ ઠાણા પુરૂષ છે વેદોનું સુદર જ્ઞાન છે પછેડી તૈયાર છે માત્ર ખીલવટની જ જરૂર છે હરજી વિના ખીલવટ કોણ કરી શકે? તમારે હરજીની જરૂર છે ને! આ અપૂર્વ અવસર મળી ગયો છે તો ખીલવટ કરી લ્યો ને! જ્યાં તો ભગવાન પાસે ખીલવટ કરાવવા આવ્યા છે ખીલવટ કરતા સોય લાગી પણ જાય, પણ અચકાશે નહિ તમને ખબર તો છે કે, ટાકણા મારેલી ઘટીમાઘી જ દુળીએ ત્યારે લોટ નીકળે એમ ગુરુનાં વચન રૂપી ટાકણા જેમ જેમ સહન કરતા જશે તેમ તેમ અહરધી વચનનો લોટ નીકળશે. માટે એક કવિએ કહ્યું છે, ‘ ગુરુવચન સભારીએ એ રસ્તા પર ચાલજો, ખીરે ખીરે. ’ જે રસ્તે ભગવાન વીર્ધીકર ચાલ્યા છે તે રસ્તે ચાલ્યા વિના બાપણા ઉદ્ધાર નથી માટે ખીરે ખીરે એ માળે ચાલવાનું શરૂ કરો ભગવાન કહે છે કે મુતજ્ઞાન મોટું છે એ બાપ

છે અને કેવળજ્ઞાન દીકરો છે બાપ મોટો કે દીકરો ? હવે આગળ જ જઈએ શ્રુતજ્ઞાનને, શા માટે બાપ કહ્યું ? ભગવાન કહે છે, કે અમને શ્રુતજ્ઞાનનો સમુદ્ર મળ્યો ન હોત તો અમે કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી ન શકત નહીં સૂત્રમા ભગવાન બોલ્યા છે, કે શ્રુતજ્ઞાન કેવળ જ્ઞાનનું કામ કરી શકે તેમ છે, માટે આઈગરાણુ શ્રુતજ્ઞાન ૧૪ પૂર્વનું જ્ઞાન ભગવાને ગૌતમને આપ્યું માટે આઈગરાણુ દરરોજ બાણો છો પણ અદર મીઠી મીઠી વેલડીઓ ભરેલી છે ભગવાન ઇન્દ્રભૂતિની ખીલવણી કરે છે ત્યાં તો તેનો પારો ઊતરી ગયો જ્યાં-સુધી તમારામા અહમ્ હશે ત્યાં સુધી તમને કશી અસર નહિ થાય હે જીવ ! તું શા માટે અભિમાન કરે છે ? તું લક્ષ્મીવાન હોય તેથી શુ થયું ? “લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતા શુ વધ્યું તે તો કહો” કદાચ બાર બાર દીકરાઓ હોય તો ય તેથી શુ ? શાતિનાથ ભગવાનને દોઢ કરોડ દીકરા હતા, છતાં કદમા ન પડ્યા પૂર્વે સતતિ યોગ આરાધ્યો હોય તો એટલી સતતિ થાય તેમા અહંકાર શાનો ? કેઈને દીકરો આવે અને દર્શન કરાવવા લઈ આવે ત્યારે શુ કહે છે તે જાણો છો ? “મહાસતીજી ! જુઓ આ તમારો શ્રાવક એને આશીર્વાદ આપો !” ૫૦૦ શિષ્યોના પરિવારવાળા ગુરુ હોય તો ય અભિમાન શા માટે ? જ્યાંસુધી અહમ્ નહિ જાય ત્યાંસુધી જ્ઞાન ઠરશે નહિ જેનું અહમ્ ગયું તેના હૃદયમા સરળતા, આત્મિકતા અને જ્ઞાનના ઝરણો વહ્યા માટે સરળબનો સરળ બન્યા સિવાય આ માર્ગ મળે તેમ નથી ગુરુ જે કંઈ સુવાળા કે કંઈ શખ્દો કહે છે તે તમારા લાભને માટે

જ હોય છે ભગવાને હજી ઘણા પ્રયત્નો કર્યા નથી ત્યાં
 તેા ઇન્દ્રભૂતિના હૃદયનુ પરિવર્તન થઈ ગયું અમે તેવો પણ
 તે ઠાઠો અને વિચક્ષણ હતો. ઔતમ કહે છે, કે “પ્રભુ!
 આપને ઓળખ્યા ન હતા બસ, હવે લેટો થઈ ગયો”
 લેટો થતા કેવો ભાવ ઊપડે છે? જેને ઘડી પહેલા ઇન્દ્રભૂ
 તિયો કહેતા હતા તેને આચાર્ય સ્વરૂપે ઓળખ્યા. ઇન્દ્રભૂતિને
 “ઉપનેવા, વિદ્નેવા અને ખુવેવા” એ ત્રિપદીમાં ૧૪ પૂર્વનું
 જ્ઞાન થયું ભગવાનની પહેલી દેશના તેા ખાલી ગઈ હતી, કારણ
 તેમની સજામાં મનુષ્ય ન હતા, દેવ હતા. મનુષ્ય વિના વિરતિ કોણ
 કરે? વિરતિ વિના તીર્થ પણ ન સ્થપાય આ ત્રિપદીમાં
 આખી દુનિયાભરની વસ્તુઓ સમાઈ ગઈ પોત લેવા જવું પડે
 તેમ નથી ખીલવું કરી લીધી આ ત્રણ પદ સામજતા ધડાધડ
 તદાવરણીય કર્મોના ક્ષય કરીને ત્યાં ને ત્યાં ચૌદ પૂર્વનો સમુદ્ર
 ફાટી નીકળ્યો ભરમા નથી, જોખ્યું નથી. આપણે તેા ‘ખમ્મો
 મમલ જોખી જોખીને મરી જઈએ ત્યારે માડ ૧૪૨
 માથાઓ આવડે છે આ જ્ઞાન ક્યાંથી ઉત્પન્ન થયું? શકા,
 કમા ન હોવાથી તરત જ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું ઉપનેવા,
 વિદ્નેવા અને ખુવેવામાં આખા વિશ્વનું જ્ઞાન આવી ગયું!
 આપણને આવું નથી થતું તેનું શું કારણ? આપણામાં જવ
 ગાઈ ભરી છે માટે નથી થતું ભગવાને ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન
 ગણધરને આપ્યું અને ચારિત્ર પણ આપ્યું તેમ જ આખા
 સાસનના નાયક બનાવી દીધા. જુઓ, અગિયાર વિગ્રો અને
 એકેકનો ૫૦૦ના પરિવાર એકી સાથે ૪૪ સો સાધુઓ થયા
 તે વખતનું દસ્ય અપૂર્વ ઠાઠ બોધને ભજ્યું હોવો યે યે નામ્યા

હશે આ અપેક્ષાએ સૂર્યાલ દેવ ભગવાનને આધગરાણું કહે છે. ત્યાર પછી તીથયરાણું શબ્દ આવે છે. જે વખતે ગૌતમને ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન થયું તે વખતે તીર્થની સ્થાપના કરી ભગવાનનાં પહેલા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા કોણ હતાં? ભગવાનના પહેલા સાધુ ગૌતમ, સાધ્વી ચદનખાળા, શ્રાવક આનંદ હતા ગૌતમ સ્વામી કહે છે, કે આજથી કોઈ તીર્થની આશાતના કરશે નહિ કારણ કે તીર્થની આશાતના કરવાથી કર્મ બધ થાય છે

“તીર્થની આશાતના નવ કરીએ, હા રે, નવ કરીએ હાં રે, નવ કરીએ હા રે, જેથી ભવ સાગર વેગે તરીએ રે”

ભગવાન કહે છે, કે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા—એ ચાર તીર્થ છે એની આશાતના કરશે નહિ, અને જો કરશે તો મહામોહનીય કર્મ બધાશે ભગવાન કહે છે કે જો હું આ પદ્મીને પામ્યો હોઉ તો તે તીર્થથી જ માટે તીથયરાણું હવે પછી શુ આવશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૧૬ મું

(મંગળવાર, અપાડ વદ ૯)

રાયપસેણીયનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે ધન્ય છે તે શિષ્યને જેણે ગુરૂની પાસેથી તત્ત્વ મેળવીને આનન્દના રસ

પીધા છે. સુર અને શિષ્ય સાશ મળે એ અદ્વિતીયની નિશાની છે. પચમ ગણધર કહે છે કે જ્યાં સુધી આત્મ ચિત્તની ચચળ વૃત્તિનો ત્યાગ ન કરે ત્યાં સુધી વીતરાગતા પ્રાપ્ત કરી ન શકે માટે કોઈ પણ ક્રિયા કરવી હોય તો ચિત્તની એકાગ્રતા બેઠાએ ગૌતમ ભગવાનને, પૂછે છે “હે પ્રભુ ! જીવને ચચળતા રહે છે તેનું કારણ શું ?” ભગવાન કહે છે “હે ગૌતમ ! જીવો મોહને અધીન થયેલા છે, પરવશપણે પડેલા છે, પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન નથી જ્યાં સુધી પોતાના યાસ્ત્રિતા ઠેકાણાન માય ત્યાં સુધી ચિત્તમાં સ્થિરતા આવવી મુશ્કેલ છે જેમ જેમ તમે યાસ્ત્રિત માર્ગમાં સ્થિર થતા જશો તેમ તેમ તમારામાં સ્થિરતા આવતી જશે જેટલા વિષયો છે તેટલો સસાર છે આચાર્ય સૂત્રમાં ભગવાન બોલ્યા છે, કે ‘ગુણે સે, મૂલ્કાણે । સે મૂલ્કાણે સે ગુણે ।’ જ્યાં જ્યાં વિષયો છે ત્યાં ત્યાં સસાર ઉભેલો છે અને જ્યાં જ્યાં સસાર છે ત્યાં ત્યાં વિષયને બાંધે વધેલો છે જીવનો એક વરગ હજી તો બેઠો નથી ત્યાં બીજો વરગ જીઠેલો જ છે જીવે વરગ અને તોફાનમાં કાળ ગુમાવી નાખ્યો છે જીવ અનાદિ કાળથી વિભાવમાં શાન્તિ છે અમ માની રહ્યો છે પણ જ્યાં સુધી વિભાવ નહિ છે તે ત્યાં સુધી ચિત્ત ઠેકાણે રહે તેમ નથી એક માળા ફેરવતા ચ ચિત્ત ઠેકાણે રહેતું નથી જ્યાં ત્યાં બાંધોડિયાં ભર્યા / કરે છે મારે ભગવાન કહે છે કે, તમે સામાયિક, માળા બદલ કરો પણ જ્યાં સુધી નહિ સમજાય ત્યાં સુધી ચિત્ત સ્થિર રહે તેમ નથી શકે સ્તવ કર્યું, તે આપણે કરશે જ બાંધોડિયાં પણ જ્યાં સુધી તેનો ભાવ હૃદયમાં ન ઉતરે

ત્યા સુધી આપણુ કહ્યાણું થવાનું નથી માટે ભાવને જીવનમાં ઉતારો જીવનમાં હિતરશે ત્યારે જ કહ્યાણું થશે આ શું વેઠ છે કે ગજનનો પોટલો કે, જે માથે ઉપાડીને ફરાય ! ખરું જોતાં તેમ નથી આપણે વેઠને શેઠ માની જોડા છીએ અને જે શેઠ છે તેને વેઠ માની જોડા છીએ એક કવિએ કહ્યું છે, કે—

વેઠની, વેઠની, વેઠની રે, મારા માથે છે ગાસડી વેઠની,
એ તો સસારી આ શેઠની રે, મારા માથે છે ગાસડી વેઠની

માથા પર વેઠની ગાસડી લઈ આ જીવ અનાદિ કાળથી ફરી રહ્યો છે તો હવે એ ગાંસડી મૂકી, જો આત્મા શુદ્ધ ભાવે સ્તવ વગેરે કરે તો એ શેઠ બની જાય દરેક ક્રિયા સમજપૂર્વક કરવી જોઈએ આજે સામાયિક, પૌષ્ઠ, પ્રતિ-ક્રમણ કરતા દરેકે પોતાને પૂછવું જોઈએ, કે આ બધું હું શા માટે કરું છું? મારી દૃષ્ટિ ક્યા છે? હું અલેદ છું, અખડ છું, એ દૃષ્ટિ મારામા ક્યારે આવશે? આપણા આત્માએ મહાન પુરુષોના વ્યાખ્યાનો તો ખૂબ માંભળ્યાં, છતાં જો ન સમજ્યા તો શું સામાયિક વગેરે ખોટા છે? ના ભૂલ આપણામા જ છે

સદ્ગુરુ મજે શિષ્ય ન સુંવરે, વિમળ મળી નહિ વાણી એ જ,
કા તો ગુરુજી જ્ઞાન વિનાના, કા પાપી એ પ્રાણી, મેઝે સતો,
જૂના ધરમ સ્યો જાણી રે !

આ ધર્મ સનાતન છે તમે જોશો તો જણાશે, કે જૂની વસ્તુઓ જ ટકાઉ હોય છે માટે ભગવાન કહે છે, કે

આ જગતમા જૂનામા જૂની અને ટકાઉમાં ટકાઉ બે પ્રકાર
 વસ્તુ હોય, તે તે ચારિત્ર જ છે આ કવિ કહે છે, કે જાં
 તે આમારામા જ્ઞાન નથી અને બે અમે તમને ઉપદેશ
 આપતા હોઈએ તો તે યથાર્થ જ છે કારણ વીતરાજનું
 કહેલું તમને અપાય છે જેના મુખમા વીતરાજની દૃષ્ટિ
 હોય તેની દૃષ્ટિ યથાર્થ જ હોય પણ ઉપદેશ આપતાં તેણે
 પોતાના ઘરનું કંઈ બાંધવું ન બોધ્યું. જે હું આપું છું તે
 વીતરાજનું કહેલું છે આવા શુરુ બે શિષ્યને ઉપદેશ આપે
 અને તે ઉપદેશ શિષ્યને ન લાગે તો સમજવું કે કા તો
 શુરુમાં જ્ઞાન, ઈશાન, ચારિત્રની પ્રભા નથી અથવા શિષ્ય
 પાપના ઉદયવાળું પ્રાણી છે ઉપદેશ ન લાગવાના આ બે
 કારણો છે જુઓ, અમે તમારી સમુખ છીએ અને તમે
 અમારી સન્મુખ છો. જો ઉપદેશકમા જ્ઞાન, ઈશાન ચારિત્ર ન હોય
 તો તમે કહેશો, કે આ ઉપદેશકમા જ્ઞાન ઈશાન, ચારિત્રનાં ઠેકાણા
 નથી, એટલે એમની વાણી આપણા મનજમા સ્થિતસ્વી નથી
 એવી જ રીતે, તમારામા વીતરાજની ઝમક ન હોય તો
 અમને કહેવાનો હક્ક છે બાવકાર અને નિર્ભયનું સ્વરૂપ
 સમજીએ તો કિનારો નજીક છે તમારે આ દૃષ્ટિ રાખ
 વાની છે કે હું અખડ અને અલેહ છું સત્સ્વરૂપને સમજ્યા
 સિવાય આ મા અનંત કાળ સુધી રખડયો છે માટે બે
 આત્મા ભૂતને યાદ રાખે, બવિધ્યને ભૂલે નહિ અને વર્તમા
 નમા ઉપયાગ સદિત વતે તો આત્મા કમબધન કરતાં
 મોઝો પડે આપણે ભૂતકાળમા જે બે કર્મો કર્યા છે તેને
 ભૂલી ગયા છીએ બવિધ્યનો વિચાર કરતા નથી અને વર્ત

માનમા મશગૂલ બની રાગદ્વેષથી પ્રેરાઈ અનંત કર્મ બાંધી રહ્યાં છીએ. આત્માને જે પોતાના ઘરનું સુખ અનુભવવું હોય, તો ઊછીનાં સુખનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. તમે કોઈની વસ્તુ લાવ્યા અને રાખી મૂકો, તો લોકો શુ કહેશે? ભગવાન કહે છે કે-ભાઈ! તમે જે સુખ માટે વલખા મારો છો તે સુખ કલ્પનાનું છે, વાસ્તવિક નથી વાસ્તવિક હોય તો આપણી આ દશા ન હોય માટે નિશ્ચય રીતે એમ વિચારો કે હું અખડ, અભેદ, અવિનાશી છું પણ એટલું જાણવા કે માનવા માત્રથી સાચું સુખ નહિ મળે પણ અખડ-અભેદને પામવા માટે વ્યવહારમાં તેનો ઉપયોગ કરવો પડશે. અભેદ દૃષ્ટિ છે તે નિશ્ચયના ઘરની છે અને ભેદ દૃષ્ટિ છે તે વ્યવહારના ઘરની છે પણ વ્યવહારમાં શ્રુતજ્ઞાન અને ચારિત્રની ઘણી જરૂર છે શ્રુતધર્મ અને ચારિત્ર એ બે જ્યારે ભગવાનને કેવળ જ્ઞાન થયું ત્યારે હતાં ભગવાને ગૌતમને ચારિત્ર આપ્યું અને ત્રિપદીમાં ચૌદ પૂર્વનું જ્ઞાન થયું જાણવા ગયા ન હતા છતાં જ્ઞાન થયું શાસ્ત્રકારો એક દૃષ્ટાન્ત આપે છે દરિયામા ભરતી આવે અને ઓટ પણ આવે હજારો નદીઓ તેને આવીને મળે, મુશળધાર વરસાદ આવે, પણ ભરતી તો એના સમયે જ આવે. પાણીનું ટીપું ચ આવીને મળ્યું ન હોય છતાં ભરતીનો સમય થયે ભરતી આવવાની જ ભરતીના સમયે ભરતી અને ઓટના સમયે ઓટ આવ્યા જ કરવાનાં ભરતી આવે ત્યારે સમુદ્ર ગાડોતૂર થઈને ઊછળે છે જે સમુદ્રમાં ભરતી ન આવે તો તેનામા તાકાત નથી કે તે નદીઓને પોતા-

આ જગતમા જૂનામા જૂની અને ટકાઉમા ટકાઉ બે કાંઈ વસ્તુ હોય, તો તે ચારિત્ર જ છે. આ કવિ કહે છે, કે કાં તો અમારામા જ્ઞાન નથી અને બે અમે તમને ઉપદેશ આપતા હોઈએ તો તે યથાર્થ જ છે કારણ વીતરાગનું કષેત્તું તમને અપાય છે જેના મુખમા વીતરાગની દષ્ટિ હોય તેની દષ્ટિ યથાર્થ જ હોય. પણ ઉપદેશ આપતાં તેણે પોતાના ધરનું કંઈ ધાણવું ન ભેઈએ. જે હું આપું છું તે વીતરાગનું કહેતું છે. જ્યાં શુરુ બે શિષ્યને ઉપદેશ આપે અને તે ઉપદેશ શિષ્યને ન લાગે તો સમજવું કે કા તો શુરુમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની પ્રજ્ઞા નથી અથવા શિષ્ય પાપના ઉદ્ધવાળુ પ્રાણી છે ઉપદેશ ન લાગવાના આ બે કારણો છે જુઓ, અમે તમારી સમુખ છીએ અને તમે અમારી સન્મુખ છો. બો ઉપદેશકમાં જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર ન હોય તો તમે કહેશો કે આ ઉપદેશકમા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના કેમણું નથી, એટલે એમની વાણી આપણા મનજમા ઊતરતી નથી એવી જ રીતે, તમારામા વીતરાગની જમક ન હોય તો અમને કહેવાનો હક્ક છે. અવહાર અને નિમિત્તનું સ્વરૂપ સમજીએ તો કિનારો નજીક છે તમારે આ દષ્ટિ રાખવાની છે કે હું અખંડ અને અલોહ છું સત્સ્વરૂપને સમજ્યા સિવાય આત્મા અનંત કાળ સુધી રખડ્યો છે માટે બે આત્મા ભૂતને યાદ રાખે, જીવિષ્યને ભૂલે નહિ અને વર્તમાનમા ઉપયોગ. સહિત વને તો આત્મા કમજોબન કરતાં યોગો પડે આપણે ભૂતકાળમા જે જે કર્યો કર્યો છે તેને ભૂલી ગયા છીએ જીવિષ્યનો વિચાર કરતા નથી અને વર્ત

માનમાં મશગૂલ બની રાગદ્વેષથી પ્રેરાઈ અનત કર્મ બાંધી રહ્યાં છીએ. આત્માને જે પોતાના ઘરનુ સુખ અનુભવવું હોય, તો ઊછીનાં સુખનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. તમે કોઈની વસ્તુ લાવ્યા અને રાખી મૂકો, તો લોકો શું કહેશે? ભગવાન કહે છે કે-ભાઈ! તમે જે સુખ માટે વલખા મારો છો તે સુખ કલ્પનાનુ છે, વાસ્તવિક નથી વાસ્તવિક હોય તો આપણી આ દશા ન હોય માટે નિશ્ચય રીતે એમ વિચારો કે હું અખડ, અલેદ, અવિનાશી છું પણ એટલું જાણવા કે માનવા માત્રથી સાચુ સુખ નહિ મળે પણ અખડ-અલેદને પામવા માટે વ્યવહારમાં તેનો ઉપયોગ કરવો પડશે અલેદ દૃષ્ટિ છે તે નિશ્ચયના ઘરની છે અને લેદ દૃષ્ટિ છે તે વ્યવહારના ઘરની છે પણ વ્યવહારમાં શ્રુતજ્ઞાન અને ચારિત્રની ઘણી જરૂર છે શ્રુતધર્મ અને ચારિત્ર એ બે જ્યારે ભગવાનને કેવળ જ્ઞાન થયુ ત્યારે હતા ભગવાને ગૌતમને ચારિત્ર આપ્યુ અને ત્રિપદીમા ચૌદ પૂર્વનુ જ્ઞાન થયુ જાણવા ગયા ન હતા છતા જ્ઞાન થયુ શાસ્ત્ર-કારો એક દૃષ્ટાન્ત આપે છે દરિયામાં ભરતી આવે અને એટ પણ આવે હજારો નદીઓ તેને આવીને મળે, મુશ-ળધાર વરસાદ આવે, પણ ભરતીતો એના સમયે જ આવે. પાણીનુ ટીપુ ય આવીને મળ્યુ ન હોય છતા ભરતીનો સમય થયે ભરતી આવવાની જ ભરતીના સમયે ભરતી અને એટના સમયે એટ આવ્યા જ કરવાનાં ભરતી આવે ત્યારે સમુદ્ર ગાડોતૂર થઈને ઊછળે છે જે સમુદ્રમા ભરતી ન આવે તો તેનામા તાકાત નથી કે તે નદીઓને પોતા-

નામાં સમાવી શકે તેવી જ રીતે, આત્મામાં જ્ઞાનનો સમુદ્ર
ભરેલો જ પડેલો છે. લવણ સમુદ્રમાં પાતાલ કલશા છે. આર
આર પાતાલ કલશા તો બહુ જ મોટા છે તેમનું વર્ણન છાં
સિત્તમ સૂત્રમાં કરવામાં આવ્યું છે. પાણીનો સ્વભાવ થલ
નથી, પણ સ્થિર છે તમે દોડામાં પાણી ભરી છો તે આવે
છે ખરું ? પણ પવન વાય તો આવે. પાતાલ સમુદ્રનું પાણી
સ્થિર છે ત્યારે એ પાણીને કોણ હલાવે છે ? એ કલશાની
આંદર ઘનોઠધિ વાસુ હોય છે. જે સમયે પવન ફૂંકાય છે ત્યારે
તેનું પાણી ખૂબ ઊછળે છે. ગામઠી કહે છે, કે એ પાણી
સોળ હજાર યોજન ઊંચે ઊછળે છે. ગૌતમ પૂછે છે, “હે
ભગવાન ! એ લવણ સમુદ્રનું પાણી જમુદ્રીપને ફોડાડતું
કેમ નથી ?” ભગવાન કહે છે. હે ગૌતમ ! આવીસે કલાક
એ પાણીને રત્ન અને સોનાના ચાટવાથી મકારવાની દેવતા
ઓની ફરજ છે તથા એ પાણી પાછું સમુદ્રમાં પડકાય છે
અને પડકાતા પડકાતા એ બધીય ખાડીઓને ભરી દે છે.
સમુદ્રનું પરિમાણ બે લાખ યોજનનું છે. સિધ્ધ પૂછે છે,
“હે ગુરુદેવ ! સમુદ્ર કેમ મર્યાદાનું ઉત્સવન કરતો નથી ?”
આપણે જૈનદૂતના હરિમાં ઉત્પન્ન થયા છીએ, તો ખરી
આપણાથી મર્યાદાનું ઉત્સવન થાય ! જ્ઞાનનિવનનું મહા
રાજ એક ઠેકાણે કહે છે કે-

ધમ તિનેશ્વર ગાઉ રજા ભગ મ પડેશ પ્રીત

બીજો મનમદિર આણ નહિ એ જામ કુસવદ રીત-તિનેશ્વર.

ભક્ત પ્રભુદાસને કહે છે કે ત્યારે જુ તમારું સ્મરણ કે
સ્તવન કરતો હોઉ ત્યારે મારા કાર્યમાં ભગ ન પડે.

જ્યારથી મે, આપને સ્વીકાર્યા છે ત્યારથી કોલકરાર કર્યા છે. સમ્યક્તા ચાંદલા કર્યા છે. આ તો કુકુમના ચાંદલા છે આ કુકુમનો રંગ જાય નહિ મે તો લગવાનની સાથે સગાઈ કરી છે, માટે એમાં લગ ન પડજો લગવાન! બીજા કોઈને મારા મનમદિરમા પ્રવેશ કરવા દઈશ નહિ સમકિતને પામવું હશે તો તમારે મિશ્યાત્વને છોડવું જ પડશે મિશ્યાત્વના ગયા વિના સમકિત પ્રાપ્ત ન થાય તમારે ચાંદલા કરવા છે ને? આનદધનજી મહારાજ કહે છે, કે નાથ! આ તો મારા કુલની રીત છે આવા જિનેશ્વરના કુળમા આવ્યા અને ચાંદલા કર્યા 'વિગરના' (વાઢા) રહી જાઓ તો થઈ રહ્યું ને? ચાંદલા કરતી વખતે આજે આપણે ખાનદાની નથી જોતા, ધન જોઈએ છીએ, આજે આપણું માનસ બદલાઈ ગયું છે અત્યારે વ્યવહારક્ષેત્ર અને ધનક્ષેત્ર બદલાઈ ગયા છે ધન હોય પણ જો તે ઇડાનો રસ ખાતો હોય તો તેવાને ત્યા તમારી દીકરી સુખી થવાની ખરી? પહેલાના લોકો જે ઘરમા સદાચાર, ધર્મ, જૈનત્વ હોય, તે ઘરમા જ પોતાની દીકરી આપતા માટે જ લગવાનની સ્તુતિ કરતા કહ્યું છે, કે જેમ દરિયો માઝા મૂકતો નથી તેમ શ્રાવક પણ ધર્મની મર્યાદા ઉલ્લંઘે નહિ ગૌતમના પ્રશ્નનો ખુલાસો લગવાને લગવતી સૂત્રમા કહે છે આત્મા જ્ઞાનનો સમુદ્ર છે જે વખતે જિનેશ્વરની વાણીનો વાયરો થાય છે તે વખતે અદરનો દરિયો ઊછળે છે લગવાને ગૌતમનો દરિયો ઊછાળ્યો તેના જ્ઞાનમાં ભરતી આવી ભરતી આવી- તે આવી- પાછી ઓટ ન આવે ત્યારે તમારે તો ચોમાસુ આવે ત્યારે ભરતી આવે

અને પારણા થયા એટલે મૂઠ્યાં ઉપામયના બારણાં ગૌત
મના જ્ઞાનમાં ભરતી આવી પણ એટલે કેમ ન થઈ તેના
બુદ્ધિથી આમળ ઉપર અવસરે કરવામાં આવશે.

વ્યાખ્યાન ૧૭ મું

[છુપ્તાર જ્ઞાત વડી ૧]

ત્રણે કાળે સિદ્ધ થયેલી વસ્તુ તેનું નામ સિદ્ધાન્ત
જગવાન ત્રિલોકનાથે જગતના હૃદયને શાન્તિને આજ
બતાવ્યો છે દેવાના પ્રિયો ! તમારે શાન્તિ એકલી હોય
તો અમારા સિદ્ધાન્ત-પ્રવચનોમાં પ્રવેશ કરો જેણે અમારા
સિદ્ધાન્ત-પ્રવચનોમાં પ્રવેશ કર્યો તે શાન્તિના મામને પામી
બધા જેને સાદી ભાષામાં પ્રાર્થના કહેવામાં આવે છે અને
જે આત્માઓ તેના મહત્ત્વને સમજે છે તે શાન્તિ પામે છે
જગવાન કહે છે કે દેવના વિમાનમાં એકેલા સૂર્યાશ્રદેવ
પોતાના ઇન્દ્રદેવનું સ્મરણ કરે છે પ્રત્યેક આત્મા પોતપોતાના
ઇન્દ્રદેવનું સ્મરણ કર્યા કરે છે કોઈએ ધનને ઇન્દ્ર માન્યું
છે તો કોઈએ ઉષમને, તો વળી કોઈએ પુત્ર-પરિવારને
આમ જગતનો પ્રત્યેક હવે કોઈને કોઈ ઇન્દ્રને માની રહ્યો
છે તે બધા હવે ઇન્દ્રનું સ્મરણ કરી રહ્યા છે છતાં જગ

વાન કહે છે, કે તમારા માટે જો અરૂ ઇષ્ટ કંઈ હોય તો તે પરમ કૃપાળુ દેવ જ છે બીજા ઇષ્ટો તો આ લોક પૂરતાં જ છે અને તે નાશવંત છે. દિશાઓમાં પૂર્વ દિશા ઇષ્ટ છે. ધનમા રત્ન વગેરે ઇષ્ટ છે, પરમ પુરૂષોમાં પરમાત્મા ઇષ્ટ છે. સૂર્ય હિમેશાં પૂર્વ દિશામાં જ ઊગે છે, પશ્ચિમમાં તે કોઈ દિવસ ઊગતો નથી. આત્મારૂપી સૂર્યને વીતરાગતા-માંથી જ પ્રકાશ મળે છે. માટે જે પરમ પુરૂષોએ ઇષ્ટતા પ્રાપ્ત કરી છે, તેઓની પ્રાર્થના કરવી તે જ ઇષ્ટ-લાલકારી છે. સૂર્યાલદેવ એવું સમજીને જ લગવાન મહાવીરનું સ્તવ અને સ્તુતિ કરી રહ્યા છે, સ્તુતિ કરતા તે શું બોલે છે? આ જગતમા ઇષ્ટ પદાર્થ જો કોઈ હોય તો તે પરમ પુરૂષો છે એમની પ્રાર્થના શા માટે કરવી તે આપણને શાસ્ત્રો સમજાવે છે, સયસંબુદ્ધાણં । હે નાથ ! આપ બીજા કોઈની સહાય વિના, પોતાની મેળે બોધને પામ્યા છો અત્યેક દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાયને આપ એના યથા સ્વરૂપે જાણ્યા છો પ્રભુની પ્રાર્થના કરતા શો વિચાર કરવાનો છે ? હું એટલે આત્મા સયસંબુદ્ધાણ પદની પ્રાપ્તિ માટે સ્તુતિ કરૂ છું, નહિ કે આ લોક કે પરલોકનાં સુખ માટે પ્રભુ ! મારૂ સ્વરૂપ આપના જેવું જ છે, પણ આવરણથી તે ઢકાઈ ગયું છે. આવરણો ત્રણ પ્રકારના છે

આવરણ ત્રણ પ્રકારના જીવને રે,

નારી, લક્ષ્મી ને ત્રીજું માન આવરણું

આ ત્રણ પ્રકારના આવરણોથી આઠ પ્રકારના કર્મો સંબળ છે. હે પ્રભુ ! આપનું નામ લેતા આ ત્રણ આવરણો પજવ્યા

કરે છે, મારો કેટલો મૂકતાં જ નથી. જે લક્ષ્મીને તમે અભિ-
યારમો પ્રાણ માનીને બેઠા છો, તે લક્ષ્મી જીવને તત્ત્વજ્ઞાન
પામતા અટકાવે છે જેમ! અપિને ઘાય, કે ઘાલો, આજે
વ્યાખ્યાન સાલજવા જઈએ, ત્યારે તમારી પત્ની કહાકરીને
રોકે અને કહે, કે આજે નહિ જવા હજી તમે કહેશો, કે
વ્યાખ્યાન સાલજ્યા વગર જીવને ક્ષેત્ર પડે તેમ નથી. ત્યાર
તે કીમિયો અજમાવી, પેટમાં દુખે છે એમ કહી કમને
રોકે અને તમારે ડોક્ટરને બોલાવવા જવું પડે આમ જીવને
માગ બુલાવવામાં આવે છે લક્ષ્મી પણ ઇશ માટે જતા
અવરોધ હિસા કરે છે જેમ નારી આવરણ છે તેમ તર પણ
આવરણ છે સોગવિલાસમાં આજી જીવન ખર્ચી નાખ્યા
પછી જો કોઈ સ્ત્રીને બ્રહ્મચર્ય પાળવાની ઇચ્છા થાય અને
તેનો રતિ તેને તેમ કરતા રોકે, તો તેમ આવરણ થયું
હરેક ઘાવકે ઇષ્ટની પ્રાપ્તિ માટે અનિષ્ટનો ત્યાગ કરવો
જોઈએ તો જ આજી સવર, સામાયિક, પૌષ્ઠ વગેરે કરી
શકીએ કૌતના કિકરાએ અવાડી પૂનમથી કાતિકી પૂનમ સુધી
શાસ્ત્રના વાચનને હૃદયમાં સ્થિર કરવા માટે બ્રહ્મચર્યનું પાલન
કરવું જોઈએ કારણ કે ધર્મની આરાધના પાત્ર વિના ટકે
નહિ આ માને રવિત્ર કરનાર બ્રહ્મચર્ય છે કામસોગ ધર્મ
આચરનારને આજીવીરૂપ છે બહાદુરનો કીકરો હોય તે તો
યાવજીવન બ્રહ્મચર્યનો સ્વીકાર કરે વાવણી કરનાર ખેડૂતના
મનમાં આગા હોય છે કે જો સારો વરસાદ પડશે તો
ધાન્યના ટોપલે ટોપલા છિતરશે એ આશાએ તો એ બી
વાવે છે એમ તમારે આગણે પણ જો પશ્ચિબાણરૂપી બીની

વાવણી થાય તો પરિણામે સાચા સુખ અને શાન્તિના ટોપલે ટોપલા ભરાય બધુઓ ! નાથ કહે છે, કે જીવ અસત્યનુ આચરણ કરતા લાજતો નથી આચારાગ સૂત્રમા ભગવાન બોલ્યા છે, કે “ અમે લાજીએ છીએ, શરમાઈએ છીએ ” કેનાથી આવુ બોલાય ? એક એક મુનિશ્રમાણુ જ્યા જ્યા પાપની પ્રવૃત્તિ કરે છે, ત્યાં અમે લાજીએ છીએ હે મુનિ ! પાપની પ્રવૃત્તિ બેઈને તમે તેને ત્યજો

लज्जा दया सजम बभचेर कल्लाण भागिस्स विसोद्धि ठाणम्
जे मे गुरु सयय मणुसासयंति तेहि गुरु सययं पूययामि ॥

હે બધુઓ ! તમારૂં કલ્યાણ, તમારૂં શ્રેય થાય એમ તમે ઈચ્છો છો ને ? ત્યારે, કલ્યાણ ઇચ્છુક આત્માને ભગવાન સુદર સ્થાન બતાવે છે કેટલા સ્થાન છે ? આત્માની વિશુદ્ધિના ચાર સ્થાન છે લજ્જા, દયા, સયમ અને પ્રહ્લ્લચર્ય. એનડીઓ ! સારૂ કામ કરતા શરમ હોય ? નહિ જ

આ તો એક રગભૂમિ છે. આવી જાઓ ભૂમિને સારૂ કર્યા વિના રગ નહિ ચડે રાચપસેણીય સૂત્રમાં પરદેશીએ પોતાના જીવનને કેવુ પવિત્ર બનાવી દીધુ છે ! એમ તમારે પણ આ ચાર માસમા આત્માને પવિત્ર બનાવવાનો છે પણ શરમાશે નહિ પાત્ર સોની વચ્ચે છેડાછેડી બાધી લાડીને લાવતા ન શરમાયા તો છોડતાં શાની શરમ ? એકને ધર્માચરણ કરતો બેઈ બીજો પણ તૈયાર થાય. જો કોઈ એવો હોય તો નિદા કરે, પણ હજુકમી હોય તો પ્રશંસા કરે અને કહે કે તમે તરી ગયા અનુભોદન આપનારને પણ મહાન લાભ થાય

છે જોકે જહેનને ધારો કે છઠ્ઠું કરવાની ભાવના થઈ તેણે આસપાસની જહેનોને વાત કરી. ૧૪ જહેનો તૈયાર થયા, જેમ ભગવાનને કેવળ જ્ઞાન થયું અને તેમણે આપણને માર્ગ જતાવ્યો તો આજે તરવાનો રસ્તો તમારી પાસે મોજૂદ છે ભગવાન બોલ્યા, કે જોકે જોકે આપકે સ્તબ્ધ સમાન છે માટે જ ભગવાને વિષાળ સારથાળ એ પદ આપ્યું.

ત્રણ પ્રકારના જીવનાં આવરણ છે માટે તેનાથી દૂર રહી હું સત્તર પ્રકારે સમય પાળું, બાર પ્રકારે તપ કરું અને પ્રહાયર્થ પાળું એ તમારે આત્માનું કલ્યાણ કરવું હોય તો આને અપનાવેલું હો નાથ! આપ સ્વયંબોધ સમાન છે, પુરુષોત્તમ ઉત્તમ એવા પદને પ્રાપ્ત કરવા માટે હું આપની સ્તુતિ કરું છું ભગવાન! આપ પુરુષોત્તમ સિદ્ધ સમાન છે. કોઈને બિવડાવવા કે મારવામા નહિ પણ પરિવહન ઉપસર્જન સહન કરવામા આ સૂત્રમા જોકે સ્વર્ગે ઠહેવામા આવ્યું છે કે હે મુનિઓ! જોકે જામણી બીજે ગામ જતા જ ગણમાં તમને જ ગણી પ્રાણીઓનો ભેટો થઈ જાય, તો તમારે કરવું નહિ. પાછા પણ ફરવું નહિ પણ આદોષી, પંડિતશ્રી, નિંદ્રી, નિશસ્ત્ર થઈ તેમના સામે એવું આ ફોટો અવસર આવ્યો છે માટે સમપરિણામે સહન કરવું આ કલમ જિનકલ્પી માટે છે પણ એ સ્થવિરકલ્પીને આવો ભાવ આવે તો તેમા કશું ખોટું નથી સર્જાયે, ભગવાનને છ મહિના સુધી કેટલા ઉપસર્ગ આપ્યા! જોકે પક્ષે ભગવાન મહાવીરના કર્મ અને બીજે પક્ષે રત્ન વીર્યકરોના કર્મ

લગવાને પરિષદને સહન કરીને સગમને પણ ન માન્યો, માટે તે પુરીસસિંહાણ કહેવાયા “હિ પ્રભુ! આપે એવું જબરૂ કામ કર્યું છે, કે ઉદ્ધત પાખડીઓના મતોને આપે હરાવી નાખ્યા માટે આપ અનિત થઈ ગયા હિ નાથ! આપ કર્મકટક રહિત થઈ ગયા, “જે સમયે આપણે કર્મનો ક્ષય કરીશું, તે સમયે આપણે પણ નિષ્કટક અને નિષ્કલક બની જઈશું હિ નાથ! મન, વચન અને કાયાના યોગ અમને અને તમને મળ્યા છે. તે યોગો આપનામા અપાપ ભાવે વર્તે છે, અને અમારામાં પાપ ભાવે વર્તે છે. પુડરીકમા કમળ પ્રધાન ગણાય છે ઉદ્યાનમા સુદર પુષ્પો વિકસી રહ્યા હોય તો બ્રમરો કુસુમો પર આવે, એમ, “હિ પ્રભુ! આ ભોગી ભમરાઓ આપના પુડરીક જેવા મુખ ઉપર આવે છે”

એક ભમરો હતો બગીચામા ભમતા ગુજરવ કર્યા કરે અને આખા જગતતુ મુખ એમાં સમાયુ છે એવું માને હોવે તે બાગમા ચપા અને કેવડાના વૃક્ષો હતા ઊડતા ઊડતા એક દિવસ ભમરાને વિચાર આવ્યો, કે બાગની સુગંધ તો ઘણા દિવસ માણી, ચાલો આજે બહાર જઈને જોઈએ, કે ત્યાં કેવી સુગંધ છે? ઊડતો ઊડતો તે ઉકરડા પાસે આવી ચડ્યો બીજે એક બ્રમર ઉકરડા પર બેઠેલો જ હતો બ્રમર વિચાર કરે છે, કે મારો ભાઈ ઉકરડામા રહે અને હું બાગની સુગંધ ભોગવું તે ઠીક નહિ. તેથી તેણે પેલા બ્રમરને કહ્યું, “ભાઈ! તું મારી સાથે ચાલ” ભાઈ-ઓ! તમે પણ વીતરાગના ઉદ્યાનની સુગંધ લેનારા છો

તમારો અતિશાઈ બો આત્મિક રીતે હુ ખી હોય તો તમારે તેની સમાજ લેવી બોઈએ. “તુ અહી કેમ પડ્યો છે ?” ત્યારે બીજો જમર કહે છે, “અહીના આનંદની તને શી ખબર પડે ? બગીચામાં આવો આનંદ ક્યાથી ?” માટે ભગવાન બોલ્યા, કે-

ધમ્મારામે વરે મિફલુ ચિરયં ધમ્મ સારહી ।
ધમ્મારામે રવ વંતે વમચેર સમાદિપ ॥

તમારે અમારા ધર્મોપાનમાં આવવું છે ને ? ભગવાન કહે છે કે મારા મુનિઓ ધર્મરૂપી બાગમાં રમે છે. પેલો જમર કહે છે, સાઈ ! તુ પહેલા આવ તો ખરો ત્યાં હુ કેવો સુખી છું તે તુ જો આવ્યો તો એક સાઈ લાવી પાવરી નર હોય, તો બીજો ઇર્ષ્યાની સમડીમાં સળગતો હોય. સાઈ તુ આવ તો ખરો ત્યારે બીજો જમર કહે છે, શા માટે મને ઘર છોડાવો છો ? તમે પણ એમ તો નથી માનતા ને કે શા માટે અમને મોજમજા છોડાવો છો ? જન્મે જમરાઓ બગીચામાં આવ્યા પેલો જમર પૂછે છે કેમ આ સ્થાન ગમે છે ને ? એમ અમે પણ તમને પૂછીએ છીએ કે અમારો ધર્મરૂપી બગીચો તમને સારો લાગે છે ને ? મને તો મારો ઉકરડો જ સારો લાગે છે તમને પણ ઉકરડો જ સારો લાગે છે ને ? જમર કહે છે ‘ આવ મધમધતુ સ્થાન તને કેમ ગમતું નથી ? અને આવે છોડી ને ઉકરડામાં પાછા જવાનું તને કેમ મન થાય છે ? એમ અમને પણ થાય છે કે વીતરાગના મધમધામમાન

શાસનને મૂકીને અમારા જાતિભાઈઓને ઉકરડામાં રહેવાનું કેમ ગમે છે? એ અમને કેમ પાલવે? બગીચાના બ્રમરે પૂછ્યું, ‘તને ચપાની સુવાસ આવે છે?’ પેલાએ કહ્યું, ‘ના,’ તો તેની નાસિકામાં શુ ભરાઈ ગયું હશે? જુઓ છે તો ઉકરડાની ગૂંગાગોળી ભરાઈ ગઈ છે પછી તેને આ સુગંધ કયાથી આવે? બ્રમરે વિચાર કર્યો, કે લાવ આને તળાવે લઈ જઈ અને તેને પાણીમાં ઝબોળું તે બ્રમરને તળાવે લઈ ગયો અને તેને પાણીમાં સારી પેઠે ઝબોળ્યો ત્યાં ગૂંગાગોળી નીકળી ગઈ પછી તેને પાછો બગીચામાં લાવ્યો અને પૂછ્યું, ‘હવે સુગંધ આવે છે?’ પેલા બ્રમર કહે, ‘આ શુ? આવી ખુશબો શુ તમે રાત-દિવસ લો છો? તમારૂં સ્થાન તો મારા કરતાં ઘણું સારૂં છે’ આવી પ્રતીતિ થયા પછી તે બ્રમર ઉકરડાને યાદ કરવાનો ખરો? નહિ જ આ ન્યાય ભગવાન ભવ્ય ભૂવોને લાગુ પાડે છે. વીતરાગના શાસનના બગીચામાં રહેનારા ભવ્ય ભૂવો અથવા વિરતિઓ ઉકરડામાં રહેનારા અવિરતિ આત્માઓને કહે છે, કે એક વાર અમારો આનન્દ તો લઈ જુઓ, પણ અવિરતિ એવી છે કે એને ઉકરડોજ સારો લાગે છે તેનું શું કારણ છે તે શોધી કાઢો જેમ બ્રમરની નાસિકામાં મળ ભરાઈ ગયો હતો, તેમ તમારા નાકમાં વિષયની ગૂંગાગોળી ભરાઈ ગઈ છે, એને લઈને તમને અમારા પ્રવચનોની સુવાસ આવતી નથી ઉકરડાના બ્રમરને જેમ પાણીમાં ઝબોળ્યો તેમ અમે પણ તમને રૂપ દિવસથી વીરવાણીના સરોવરમાં ઝબોળી રહેલ છીએ, છતાં ગૂંગાગોળી નીકળતી નથી તે બતાવે છે,

કે તે ઊંટ ઊંટ બેતરી ગઈ છે અમારે હજી તમને વધારે વખત ઝાંખવા પડ્યો. સૂર્યામહેવ વિષયબોગરૂપી શુભાગોત્રી કાઢીને પ્રભુની મુતિ કરે' બાપ છે અને આ માની મુવાસ લેતો બાપ છે હવે મૂળ મુવાસને કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરાવ અને આગળ જતા પ્રાર્થનામા શુ આવશે તે બધું આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૧૮ મું

[મુખ્યાર, અષ્ટાઃ ૧૬ ૧૧]

રાયપત્રેલીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે આ સૂત્રમાં આત્મા પુણ્ય, પાપ, બધ અને શિક્ષની ચર્ચા ભગવાને કરી છે અનાદિ કાળથી જો આ આત્માએ શાશ્વત્ત્વ માટી બૂલ કરી હોય તો તે જો છે કે, વર્તમાન સ્થિતિમાં મમ રહીને તેણે આત્મતત્ત્વના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યું નથી જો તે આત્મતત્ત્વના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે તો ભગવાન કહે છે, કે જો વર્ગ જાણદ સે સવ્ય જાણદ જે જોઈને બાણે તે સર્વને બાણે છે આના આધારે ભગવાને જોકે મતનુ ખડન પલુ કર્યું છે ઈશ્વરનુ સ્વરૂપ જેના પડે આત્માનો ઉત્કર્ષ થાય તે હેમચદ્રાચાર્યે' એક સ્લોકમાં બતાવ્યું છે

અનન્તવિજ્ઞાનમતીતદોષ-મવાચ્યસિદ્ધાન્તમમર્ત્યપૂજ્યમ્ ।
શ્રીવર્ધમાનંજિનમાપ્તમુખ્યં-સ્વયંભૂવં સ્તોતુમહં યતિષ્યે ॥

સૂર્યાલ જેની સ્તુતિ કરી રહ્યો છે તે કેવા છે ? અનન્ત-
વિજ્ઞાનવાળા અને અઢાર દોષરહિત છે એમનો સિદ્ધાન્ત
અબાધ્ય છે દેવો વડે પૂજાયેલા છે. આમ પુરુષોમા શ્રી વર્ધ-
માન મુખ્ય પુરુષ છે આમ એટલે જેણે અનન્તજ્ઞાન પ્રાપ્ત
કયું છે તે, એવા આખત પુરુષોમાં લગવાન મહાવીર મુખ્ય
છે સયંસંવુદ્ધાણ એટલે પોતાની મેળે બોધ પામેલા છે
જેની આપણે પ્રાર્થના કે સ્તુતિ કરીએ તે આખત હોવા
જોઈએ. અ અનન્ત જ્ઞાનવાળા અને અઢાર દોષથી રહિત
હોવા જોઈએ. અનન્ત જ્ઞાનવાળા વર્ધમાન જિનેશ્વર છે
અતીતદોષ પદ મૂકવાની શી જરૂર હતી ? શકાકાર શકા
કરે છે આ શ્લોકમા ત્રણ મતોનુ ખડન કરવામા આવ્યું
છે આશુવક મતવાળા કહે છે, કે અમારા લગવાન અનં-
તજ્ઞાનવાળા છે અમારા લગવાનનુ શાસન ન્યાયે અવ-
નતિને પામે છે ત્યારે લગવાનને અવતરણું પડે છે યદા યદા
હિ ધર્મસ્ય ગ્લાનિમવતિ । અહીં આશુવક મતવાળાને સમજણ
પાડે છે, કે તમારા પરમાત્મા અનંત જ્ઞાનવાળા છે તે જો
સ્રષ્ટિ પર અવતરે, તો દોષવાળા કહેવાય. ત્યારે અમારા
લગવાનમા તો અનંત જ્ઞાનની સાથે દોષરહિત તત્ત્વ પણ છે.
કેટલી સરસ દલીલ ! આવા જૈન શાસનમા તમારો અવતાર
થયો છે. એ ન્યાય માર્ગ સાલણતાં તમારા હૈયા ઊછળવા જોઈએ
તમારા લગવાન અવતાર લે છે, એનાથી પૃથક્ત્વ બતાવવા

અહીં અતીત દોષ શબ્દ મૂકવામાં આવ્યો છે મૂળ અતિશયો
 આર છે અનંત જ્ઞાનાતિશય, અનંત વચનાતિશય, અનંત પૂજના
 તિશય અને અનંત અપાયાપગમાતિશય. આજીવક મતનું
 આમ ખડન કયું અમારા ભગવાન સૃષ્ટિનું જમી તે યાચ
 પણ જનતમા ફરીથી અવતરતા નથી, જો નિર્દેશવા અતિત
 દોષ પહેનો પ્રયોજ કરવામાં આવ્યો છે હવે બીજા વૈશેષિક
 મતનું ખડન કઈ રીતે કયું છે તે જોઈએ વૈશેષિક મત
 વાળાની માન્યતા શી છે? તેઓ કહે છે કે ભગવાનને
 અનંત જ્ઞાનની શી આવશ્યકતા છે? જેટલું જોઈએ તેટલું
 જાણે વધારે જાણવાની શી જરૂર છે? તમારા ભગવાનનું
 તો જાણા જોવાનું જોવામાં જ આવ્યું જાય છે ત્યારે પ્રશ્ન
 જો યાચ છે, કે અનંત જ્ઞાન જોઈએ શું? આ જગતમાં
 પ્રત્યેક વસ્તુ અનંત ધર્માત્મક છે આ જગતમાં જેટલા
 પુરુષો અને જીવો છે તે જાણને જાણવા અને જોવા તેનું
 નામ કેવળ જ્ઞાન વૈશેષિક મતવાળા કહે છે કે જેમ ગીધ
 ફરથી જોઈ શકે છે તેમ તમારા ભગવાન ફર બેઠા જુઓ.
 જો મનના ખ ન માટે અનંત વિજ્ઞાન વિશેષણ પ્રયોજવામાં
 આવ્યું છે હવે અબાધ્ય સિદ્ધાન્તની વ્યાખ્યા આવે છે
 ભગવાને બતાવેલા સિદ્ધાન્ત અબાધ્ય છે વાહી, પ્રતિવાદી કે કુવાદી
 -કોઈ પણ અમારા ભગવાનના વચનને ત્રણે કાળમાં ખતિ કરી
 શકતા નથી તથા અબાધ્ય સિદ્ધાન્ત જો જૈન દર્શન કોઈથી
 જાહેરનું હોય ના તે સાત નય, ચાર નિગોપ અને સ્યાદ
 વાદના કારણે હવે અમર્યપૂજ્ય પહેનો અર્થ વિચારીએ જો
 ભગવાનને કોઈ અર્થ કે વાચ વટે છેદે તેનો તેમને રાજદેવ

નથી આવુ એમણે અનત જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. ચાર કર્મનો જે છેદ કરે તે જ અનત જ્ઞાનવાળા થાય છે. એવા લગવાનની તે સ્તુતિ કરે છે આપણે પણ એવા લગવાનની સ્તુતિ કરીએ. બધુઓ ! ઘરમા પડેલી નાણાની કોથળીઓની ગણતરી કર્યા કરો છો ને ? આપણા આત્મામા પણ જ્ઞાન-રૂપી ધનની કોથળીઓ ભરેલી પડી છે તો પછી તે આપણને પ્રાપ્ત કેમ થતી નથી ? જો પ્રાપ્ત કરવી હોય તો સમ-કીતના પાઠમા પરમાર્થને સેવો તમારા આત્માને જો પર-માત્મા બનાવવો હોય તો એવાને સેવો કે જેની દૃષ્ટિ ભલી છે અને જેણે સમ્યગ્ દૃષ્ટિ વડે પરમ અર્થને પ્રાપ્ત કરેલ છે સેવણાવાવિ વાવન્ન કુદસણા ચ સમત્ત સદ્દહણા । આ તમે પ્રતિક્રમણના પાઠમા બોલો છો ને ? કેવુ સુદર સ્વરૂપ બતાવે છે ? જે વસ્તુઓને વર્જો, જ્યાં સુધી વર્જશો નહિ ત્યાં સુધી તમારું સમકીત નિર્માણ થવાનુ નથી વાવન્ન એટલે જે આત્માઓ વિમાર્ગે જઈને સમ્યક્થી ચ્યૂત થયા છે અને ચારિત્રથી પડવા ઇચ્છે છે તેનો પરિચય ન જ કરો, જેનુ દેખવું જ બોલુ છે, જેઓ મિથ્યાત્વમા પડ્યા છે એને વળી નાખો પરપાસ હ પરસસા-લગવાન કહે છે-આના બે અર્થો કરવા પડશે જિનેન્દ્ર સિવાય ૩૬૩ પાખં-ડીઓના મતો છે એમના તમારા મુખેથી વળાણુ ન કરો પાખંડી ધર્મનો પરિચય કરવો તમને પાલવે નહિ બીજો અર્થ પાખંડ એટલે આત્માના સ્વરૂપથી જે બહારનુ પ્રવર્તન છે તે બધુ પાખંડ છે તેનો પણ પરિચય છોડવો જોઈએ. આવી રીતે જે પરમ અર્થના માર્ગમા વિચરે છે તે સમકી-

તની મદદાવાળા છે કોની મારક ? સુલસાભાઈની મારક સુલસાનુ સમ્યક્ત્વ કેવું હશે હતું ! એ તમે કેટલીય વાર સામળ્યુ, હશે. પણ સામળીને હૃદયમા ઠસાવ્યું છે ? નહિ જ ભૂલી જવાય છે નાવાનુ, ખાવાનુ કે પીવાનુ ભુલાતું નથી; પણ સામે આવનારુ ભૂલી જવાય છે દીકરા હેસન ન કરે તો માસ્તરનો ઠપકો ખાય ને ? પણ તમે તો રીંદા થઈ ગયા છો સુલસાભાઈ ભગવાન મહાવીરના અનન્ય ભક્ત હતા એક વખતે અબડ, ભગવાનના દર્શન કરવા ગયો. વાચન, ઉપદેશ પતી ગયા પછી અબડ કહે છે, “ પ્રભુ ! હું રાજગૃહ નગરમા જાઉં છું તો મારા હાથક કમ કામ સેવા હોય તો કરમાવે. ” ત્યારે ભગવાન કહે છે, “ ત્વાં સુલસાભાઈને ધર્મધ્યાન કહેયો. ” આખું રાજગૃહ આવકોથી ભરેલું હતું, પણ ભગવાન કોઈને નહિ અને એક માત્ર સુલસાભાઈ માટે જ સંકેશો આપે છે તે એક સ્ત્રી હોવા છતાં પણ ધર્મની મદદ તેના હાડેહાડમા વ્યાપેલું હતી તેના જિહ્વામા પણ ભગવાનની વાણીનો જ હકાર હતો. માટે ભગવાને સુલસાને કહેલડાવ્યું આ સામળી બીજાઓને વિચાર ન આવ્યો, પણ અબડ સન્ધ્યાસીને વિચાર આવ્યો કે ભગવાન સુલસાભાઈને જ કેમ યાદ કરે છે । હાવ તેની પરીક્ષા કરૂ હવે સુલસાની પરીક્ષા કરવા અબડ બ્રહ્માનુ રૂપ ધારણ કર્યું તેને આવેલો બોધ તેનાં દર્શન માટે આખું નગર ભિમન્યુ, પણ સુલસા બહાર ન નીકળ્યા. મોઝા અગળ મોઝા પરિજાળાય એક દિવસ એમ જ પસાર થઈ ગયો. અબડે વિચાર્યું, કે તે ન આવી તે ન જ આવી.

ખીજે દિવસે વિષ્ણુનું રૂપ ધારણ કરીને તેણે ખીજા દરવાજેથી નગરમાં પ્રવેશ કર્યો ફરીથી આખું ગામ દર્શન કરવા બહાર પડ્યું, પણ સુલસા ઘરમાંથી બહાર ન નીકળ્યા. ત્યારે કોઈએ તેમને કહ્યું, “મૂર્ખ ! માનવું હોય તો માનજે અને ન માનવું હોય તો ન માનજે, પણ જોવામાં શો વાધો છે ?” સુલસાએ ઉત્તર દીધો, “જેને જોવાનો હતો તેને જોઈ લીધો છે, હવે ખીજાને જોવાની જરૂર નથી.” અબડ વિચારે છે, “આજે પણ ન આવી તે ન આવી.” પછી ત્રીજે દિવસે તેણે મહેશનું રૂપ ધારણ કર્યું. બધા દર્શને આવ્યા, પણ સુલસા ન આવ્યા અબડે વિચાર્યું, “એના ભગવાનને માને છે ને ? તો લાવ, તે રીતે પરીક્ષા કરું.” અબડ લખિંધવાળા હતા, એટલે લખિંધ વડે સાક્ષાત્ તીર્થ કરવું રૂપ ધારણ કર્યું આખું ગામ ભિમટ્યું પણ સુલસા ન ગયા. તેમણે વિચાર્યું, “મારા ભગવાન તો ખીજે સ્થળે બિરાજે છે. તે અહીં આવે જ ક્યાંથી ?” અબડ વિચારે છે, કે “ત્રણ ત્રણ રૂપો ધારવા છતાં ન આવી ” અને ચોથા રૂપે સભામાં દ્રષ્ટિ કરી, પણ સુલસા નજરે ચડયા નહિ અબડે તેના ઘરે જઈ દર્શન આપવાનું નક્કી કર્યું અબડનો પ્રવેશ થતા સુલસા વિચારે છે, “જો મારા પ્રભુ પધાર્યા હોત તો મારા રોમે રોમમાં ઉલ્લાસ પ્રગટત, પણ આના આવવાથી મને કશો ઉલ્લાસ આવતો જ નથી. માટે આ મારા પ્રભુ ન હોય. કયા મારા ભગવાન અને કયા આ ?” તે શાન્તિથી બેઠા રહ્યા કશો આદર-સત્કાર કર્યો નહિ ગોચરીનું આમંત્રણ પણ ન આપ્યું અબડ બેઠો તેણે વિચાર્યું, કે ભગવાને જોઈને જ સોટી મારી છે પ્રભુ હોય તે પ્રભુ

જ હોય. તેમાં કરી ખામી ન હોય. તેણે એકદમ વેશપદ્ધતે કરી નાખ્યો અને કહ્યું, “બાઈ! ધન્ય છે તને! તારા ભગવાનના કોઠામાં વાસ છે” હવે સુલ્યાએ વાચા ઉઘાડી તેણે પૂછ્યું “મારા ભગવાન શાતામાં છે ને?” ખબરે કહ્યું, “બાઈ! ખૂબ લહેરમાં છે, અને તમને ધર્મધ્યાનનું કહેવડાવ્યું છે” બાઈએ કહ્યું, તમે મારા ભગવાનના ગુણ જ્ઞાન કરેા છો તેથી હું તમારો આદારપાણી માટે આદર સત્કાર કરૂં છું” આ સુદિમા આવા સમકીર્તી, પ્રસન્નચારી, ભાવિક આત્માએ નિચરે છે તેથી સમુદ્ર માઝા મૂકતો નથી. હવે શું આવશે તે આજળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૧૯ મું

(ગુરુવાર, આઠ વડી ૧૨)

ત્રણે કાળે સિદ્ધ થયેલી વસ્તુ તેનું નામ સિદ્ધાન્ત.

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર વાલી રહ્યો છે તેમા આત્માનો નિર્ણય કરી સાચી આજ્ઞાથી પ્રાપ્ત કરેલા એવા પરદેશી રાજાનું વચન છે એ પરદેશી રાજા અથવા સૂર્યા ભદ્રેવે સત્માસત્યનો નિર્ણય કરી વીરની વાણીને હૃદયસ્થ કરી અપદ્ધા અને વિપદાનો વિશ્વસ કરવા માટે પ્રભુજીન

નમોઽથ્યુષ્ણં વડે સ્તુતિ કરી રહ્યો છે તેમાં પુરિસવર ગંધ-
 હત્થિણ પદ આવે છે. જેમ ગંધહસ્તી ચતુરગિણી સેનામાં
 શ્રેષ્ઠ લેખાય છે અને જે પોતાની ગંધથી શત્રુપક્ષના
 સૈન્યને પરાજિત કરે છે તેમ જ પોતાના પર પડતા અસ્ત્ર-
 શસ્ત્રના પ્રહારોને ન ગણકારતા તે આગળ વધતો જાય છે,
 તેમ ભગવાન પણ ચતુર્વિધ સઘમાં શ્રેષ્ઠ, સદુપદેશરૂપી
 પરાક્રમથી, યશરૂપી ગંધથી પાખડીઓને નસાડે છે પાખ-
 ડીઓ તરફથી થતાં પરિપહ અને ઉપસર્ગોની જરાય પરવા
 કર્યા વગર મુક્તિપથમાં આગળ અને આગળ વધતા જાય
 છે એવા હે પ્રભુ ! હે દયાળુ દેવ ! આપ ગંધહસ્તી સમાન
 છો અહીં ગંધહસ્તીની ઉપમા આપી તેનું શું કારણ ?
 ગંધહસ્તીના ગડસ્થલમાંથી 'મદ' ઝરે છે એની એવી તો
 સુગંધ મહેકે છે કે ખીજ જીવો એ સુગંધ લેવા ગંધહસ્તી
 પાસે જાય છે હે પ્રભુ ! જેમ આપ આઠ પ્રકારના મદને
 ઝરતા ગયા, મૂકતા ગયા, તેમ આપના આત્માની સુવાસ
 ત્રણે લોકમાં ફેલાણી દેવલોકમાંથી દેવોને પણ આત્મિક
 રસના ઝરણાઓ ઝરાવતા આપની પાસે આવવું પડ્યું
 અહીંયા તીર્થંકર ભગવાનનો જન્મ લેવાની વેળા થાય કે
 દીક્ષા લેવાનો વિચાર તે કરે ત્યારે બધાને જ ખબર પડે કે
 મહોત્સવ થવાનો છે તીર્થંકર ભગવાન સંસારમાંથી મુક્ત
 થવા માટે ભાગવતી દીક્ષા લેવાનો વિચાર કરે તે વખતે
 તેમના પરમાણુઓમાં એવું સામર્થ્ય હોય છે કે જેથી દેવોનું
 આસન પણ કપાયમાન થાય, અને દેવો અવધિજ્ઞાનનો ઉપ-
 યોગ મૂકે તેના પડે જણાય કે - ભગવાન સંસારનો ત્યાગ

કરી સંયમ સ્વીકારે છે તો અમારે શિનોપરપરા' વ્યવહાર છે, કે પ્રભુનો મહોત્સવ કરવો તીર્થ'કરના પ્રત્યેક કર્યોણકનો મહોત્સવ દેવો કરે છે તીર્થ'કર દેવોની સુગ્રામ જગતમા દેવાય ત્યારે વાદી, પ્રતિવાદીઓ પ્રેરાઈને પ્રભુની પાસે આવે છે માટે જ, હે નાથ! આપ ગંધકસ્તી સમાન છે. ત્યાર પછી હોગુત્તમાણમ્ પદ આવે છે, તેનો અર્થ આપ શ્રેષ્ઠમા ઉત્તમ છે એવો માય છે હાર્દીઓમા ભૈરાવત, સ્ત્રીઓમા સ્ત્રીરત્ન, ગાયોમાં કમધેનુ, રાજ્યઓમા અકવર્તી, દેવોમા ઈન્દ્ર, દિશાઓમા પૂર્વ કે ઉત્તર ચિંતનમા આત્મચિંતન ઉત્તમ છે એક શ્રેષ્ઠમાં કહ્યું છે, કે—

ઉત્તમસ્મચિંતા ચ શાસ્ત્રચિંતા ચ મધ્યમા ।

અધમા કામચિંતા ચ પરચિન્તાધમાધમા ॥

આત્મચિંતા ઉત્તમ છે, શાસ્ત્રચિંતા મધ્યમ અને કામ ચિંતા અધમ છે અને પરચિંતા અધમમા અધમ છે હે નાથ! આપે તો સર્વ ચિંતાઓને છોડીને ફક્ત એક આત્મ ચિંતા કરી શ્રેષ્ઠ વિષે ઉત્તમ થઇ ગયા. ત્યાર પછી આવે છે સોગ નાદાણ હે નાથ! આપ તો શ્રેષ્ઠના, નાથ છે. આ પરિવ્રજમા બેઠેલા ભાઈઓ તો તેમની પત્નીના જ નાથ છે પણ આપ તો સર્વ જીવોના નાથ છે. નાથ એટલે શું? અણપામેલી વસ્તુને પમાડે અને પામેલી વસ્તુનું રક્ષણ કરે તેનું નામ નાથ. બહેનડીઓ! આ તમારા નાથ તો નામના જ છે ત્યારે રક્ષણ કરવાનો વખત આવે ત્યારે કદાચ નાસી પણ જાય એવા. પણ હે નાથ! આપને જોજો નાથ કર્યા તે

તરી ગયા. બેડા પાર કરવા માટે હું આપનું સ્તવન કરું છું જેમ રાજમતીએ દ્રવ્ય અને ભાવે નેમિનાથને નાથપણે સ્વીકાર્યા તે સિદ્ધ ગતિમાં પણ તેને સાથે લઈ ગયા અને સાદિ અનતભાગે સત્ય નાથ બની ગયા, તેમ હું પણ આપને નાથ બનાવવા માટે આ સ્તવન કરું છું પછી આવે છે લોગહિયાણં પદ. હે નાથ ! આપ ત્રણે લોકના હિતને કરનારા છો. ઉપદેશ અને પ્રવૃત્તિ દ્વારા લગવાન જ સર્વ લોકના હિતકર્તા છે પછી આવે છે લોગપદ્મવાણં પદ. પ્રદીપની પેઠે ભવ્ય જીવોના હૃદયરૂપી ભુવનમાં રહેલા મિથ્યાત્વરૂપી ઘોર અધકારનો નાશ કરી, જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશથી સત્યાસત્ય, ધર્માધર્મનું ચથાર્થ સ્વરૂપ દર્શાવનાર આપ જ લોક પ્રકાશક સાચા પ્રદીપ છો જેમ દીપક અમાવાસ્યાના અધકારને પણ દૂર કરી પ્રકાશ કરે છે, તેમ આપની વાણીરૂપી દીપક પણ ભવ્ય જીવોના હૃદયમાં રહેલા ઘોર અધકારનો નાશ કરી સમ્યક્નો પ્રકાશ ફેલાવે છે માટે આપ જ પ્રદીપ સમાન છો. લોગપદ્મજોયગરાણ નો અર્થ સૂર્યની જેમ જન્મ સમયમાં તેમજ કેવળ જ્ઞાન થયા બાદ સર્વલોકમાં પ્રકાશતા હોવાથી, લગવાન જ સર્વ પ્રકાશ, સાચા સૂર્ય છે સૂર્ય જેમ પોતે પ્રકાશે છે, અને પરને પણ પ્રકાશિત કરે છે તેમ હે પ્રભુદેવ ! આપનામાં પણ કેવળ જ્ઞાન અને કેવળ દર્શન રૂપી સૂર્ય જાળવત્યમાન છે તેથી આપ ત્રણે લોકને પ્રકાશિત કરી રહ્યા છો. આપે જેમ સ્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી પ્રકાશ મેળવ્યો, તેમ હું પણ સ્વનું જ્ઞાન મેળવું તે માટે હું આપની સ્તુતિ કરું છું, નહિ કે સ્ત્રી કે પુત્ર કે ધન માટે સ્ત્રી, પુત્ર,

ધન, મોટર કે બગલા માટે પ્રાર્થના ન કર્યો હોયો માર્યો.
તો હોયો મળ્યો, તે જાવનાથી નહિ, પણ શુદ્ધ જાવનાથી, કમના
ક્ષય કરવા માટે સ્તુતિ કરો સ્તુતિ કરવા કંઈ ત્રુટિ આવી જાય
તો ય હાલ 'છે' આ વાત દણતથી સમજાવીએ. મજુરા
નગરીમા એક વખતે શત્રુદમન નામનો રાજ્ય રાજ્ય હતો.
હતો. ત્યાં હોહોરો કરીને એક ઘોર ઘોરી હતો. એ
હોહોરો હતા, તો તમારું નામ શું ? તમે કેવા ? તમે
ધનખોરા ઘોર ! આ ઘોર હમેશા ઘોરી કરે, ધાડો પાડે,
પણ ઘોર બાપડો સારો કારણ કે તે રાતના જ ઘોરી
હતો. જ્યારે તમે તો દિવસ અને રાત ધાડો પાડો છો
ત્યારે વાલ્મીકી કેવો ? એક કવિએ કહ્યું છે, કે “વાલ્મીકી,
સોની ને ત્રીજો સહ, ત્રણેનો સજ ન કર્યો. સહી” આ
કવિ કહે છે, હું નથી કહેતી. ઘોર વિચારે છે, કે હરણ
ઘોરી કરે છ પણ હજી સુધી નગરશેડના ઘરને લૂટ્યું
નથી, તો આજે તેનું ઘર ફાડું દિવસના ઘોરે બધી બાતમી
મેળવી લીધી અને રાતે બાતર પાડ્યું શેક-શેકાણી બની
ગયા. શેકે ઘોરને પકડી કાઢવાળને હવાલે કર્યો બધુઓ !
સમજાવો. કાળરૂપી કાઢવાળ આ ઘોરને પકડવા માટે હાજ
જેઈ રહ્યો છે અને એક દિવસ મુશ્કેલાટ બાધશે ત્યારે
તમને ખબર પણ નહિ પડે.

અરે ! આ કાળરૂપી કાઢવાળ ચડ્યો નગરને, ઘેરો
ચાસ્યો, ગામમા ફેરવેલા ઘસા, હરવાળે બીડો પડી, ગુરૂ !
હરવાળ બધ કરે.”

જે વખતે કાળરૂપી કોટવાળ આવશે તે વખતે ખૂમેા પાડશે, કે “ગુરુજી ! દરવાજા બંધ કરો” “અરે ! હાટડીએ હડતાળ પાડી” હાટડી કંઈ ? ઘરવાળી ઘરમા બેઠી છે, ‘દીકરા ! કોટવાળને પાછો વાળ’ દીકરો કહેશે, ‘બાપુ ! એ રસ્તો બંધ ન થાય’ ‘તને કેટલી વાર કહ્યું કે એને પાછો વાળ” “બાપુ ! એ રસ્તો એને પકડવાનો નથી” માટે કાળના કોટવાળને પકડો અને પ્રપચ કરતા તમારા આત્માને પણ પકડો ચોર પકડાઈ ગયો, ત્યારે કોટવાળે કહ્યું, ‘આને ગંધેડા પર બેસાડી ગામમા ફેરવો, પછી સોટા મારી, અવળે બંધને બાધીને શૂળીએ ચડાવો’ હું તમને પૂછું છું, કે જો હાથી અને ઘોડા તમને સવારી માટે મળતા હોય તો તમે ગંધેડાની સવારી પસંદ કરશો ? નહિ જ બધુઓ ! જૈનશાસનરૂપી હાથીઘોડા મૂકીને બીજે રમતા હો તો તમે ચોર કરતા ય ઊતરતા છો ચોરને લઈ જાય છે ત્યારે મૂંગે મોઢે તે બધું સહન કરે છે, કારણ કે તે પરવશ છે તેવી જ દશા મરણસમયે થશે, જીવ ડચકાં ખાતો હશે ત્યારે કંઈ પણ બોલી શકાશે નહિ માટે, જીવનને ઉજ્જવલ કરવાની ચાવીને લઈ લો ચોરને વધસ્થાને લઈ જાય છે રાજાએ ઢઢેરો પિટાવ્યો છે, કે કોઈએ ચોરને સહાય ન કરવી જુઓ, એક વખત ચોરી કરનારને કોઈએ સહાય ન આપી, તો પછી અનેકના ગળા રહે સનારને કેટલી ચાતના ભોગવવી પડશે ? રાજાની ઉદ્ધોષણા છે, કે જે કોઈ તેને સહાય કરશે, તેને પણ સજા થશે ચોરને શૂળીએ ચડાવ્યો શ્રીખંડનો પ્રખર તાપ પડી રહ્યો છે આપડા પોતાના

કર્મના ફળો સોજવી રહ્યો છે ત્યાંથી પસાર થતા માણસો
 જુદા જુદા બોલે છે કાંઈ કહે છે, “આમ પિતાય છે તેના
 કરતા તે મરી જાય તો સારૂ ” બીજુ કાંઈ કહે છે, “એ
 સો એ જ લાગનો છે એના કર્મનું ફળ મળ્યું છે”
 એવામાં એક મુનિ ત્યાંથી નીકળ્યા. તે વિચારે છે કે
 “આત્મા કર્મના ફળ સોગવે છે તે પ્રમાણે આ પણ તેના
 કર્મના ફળો સોજવી રહ્યો છે ” ઉ. અ. ના ૪ થા અધ્ય-
 યનમાં કહ્યું છે, કે “કન્ધાવ કમ્માવ ન મોક્કજ જતિયિ ।”
 કરેલા કર્મો જીવોને સોજવ્યા વિના છૂટકો નથી માટે છે
 જીવો । કાંઈ આવા કર્મો કર્યો નહિ. ચાર શૂનીએ લટક્યો
 છે એવામાં એક જિનહત્ત નામે આવક શૈય કરી પાછો વળે
 છે શૂનીએ લટકતા ચારને બેઠને તેની આખો અમુઓથી
 ભરાઈ ગઈ તેનું હૃદય અનુકંપાથી ભરાઈ ગયું તેને મહદ
 કરવા તેનો જીવ તલસી રહ્યો એએ, હો આ બાલુ રાબની
 મનાઈ છે પણ ધર્માત્માઓ કાંઈના દુ ખને બેઈ શકતા નથી.
 આ સ્થળે તમે હો, તો શું કરો? બાગી જ બાગીને? પેલા
 શેઠ ચારની પાસે આવીને પૂછે છે, “ભાઈ! તને શી મહદ
 કરૂં? ચાર કહે છે “શેઠ! મને પૂજ તૃપા લાગી છે, મોડું
 પાણી આપો જિનહત્ત કહે છે ‘હમણા લાવુ છું’ ”
 બોલો, શેઠના આ શબ્દો સાંભળીને પેલા ચારને કેટલો
 આનંદ થયો હશે? જિનહત્ત કહે છે ‘તારા માટે પાણી
 લાવતા મને મોડું ઘઈ જાય અને એ અરસામાં તારૂં મૃત્યું
 ઘઈ જાય તો તને કેવળી ભાવિત ધર્મ બતાવતો બઈ છું
 કે નેથી તું સદ્ગતિને પામે. હું પાણી લઈને આવું ત્યાં-

સુધીમાં તું આ નવકાર મંત્રરૂપી પાણીથી તારી તૃષા છિપાવજે. ને આ પ્રમાણે બોલજે નમો અરિહતાળ, નમો સિદ્ધાળ, નમો આયરિયાળ, નમો ઉવજ્ઞાયાળ, નમો લોપસવ્વસાહુળમ્ ચોર એકાગ્ર ચિત્તે સાલળી રહ્યો છે અને મનમા મંત્રનુ રટણ કરી રહ્યો છે શેઠ પાણી લેવા ગયા પણ ચોર અરિહતાળ ભૂલી ગયો તેને બદલે આણુ, તાણુ, કંછુ ન જાણુ, શેઠ વચન પરમાણુ, એમ બોલવા લાગ્યો. શૂળીની વેદના લોગવતા તેણે પરમાત્માનુ સ્મરણ કર્યું એટલે તે દેવનો જન્મ પામ્યો માટે જ ભગવાન કહે છે, કે જે જીવ શુદ્ધ ભાવે નવકારમંત્ર ભણે તો તેની દુર્ગતિ અટકી જાય અને સુગતિને વરે પાપીમાં પાપી માણસ પણ સતનો સમાગમ થતા સુધર્યા વગરે ન રહે શેઠ પાણી લઈને પાછા આવ્યા પણ આનો હસલો તો દેહદેવળિયામાંથી ઊડી ગયો છે. શેઠે વિચાર્યું કંઈ નહિ આણે વીતરાગની વાણીનું પાણી પીધુ છે, તેથી તેની દુર્ગતિ તો થવાની જ નથી” એવામા કર્મચારીઓએ રાજાને જઈને જાણ કરી કે જિનદત્તે ચોરને સહાય કરી છે, અને રાજાજ્ઞાનો ભગ કર્યો છે, રાજાએ હુકમ કર્યો કે તેને પણ ગામ વચ્ચે ફેરવી, માર મારી, શૂળીએ ચડાવો તેમ કરવામા આવ્યું ત્યારે દેવનુ આસન ચલાયમાન થયું નાથ કહે છે કે ધર્માત્માને હુ જ પડે ત્યારે દેવો પણ સહાય કરવા દોડતા આવે છે દેવ વિચારે છે “આ તો મારો પરમ ઉપકારી છે ઉપકારીના ગુણનો બદલો મારાથી કેમ ઓળવાય? અને જે ઓળવુ તો મારા જેવો ઘાતકી બીજો કોણ હોઈ શકે?” દેવે

માટે 'પર્વત બતાવીને રાજના મહેલ ઉપર લટકતો રાખ્યો અને રાજને કહ્યું, “વિના અપરાધીને દુખ આપનારને અમે સહન કરી શકતા નથી, માટે આ નિર્દોષ જિનહત્તને તરત છોડી મૂકો, નહિ તો આ પર્વત તમારા પ્રાસાદ ઉપર નાખીશ અને તમે બધા કચડાઈને મરી જશો. રાજ્ય ભયભીત બન્યો. તેણે જિનહત્તને શીઘ્ર મુક્ત કરવા આજ્ઞા દીધી.

કહેવાનો આશય એ છે કે નમોઽયુષ્ય ગણનાર નવકાર-મંત્ર મણનાર ઉચ્ચ પદને પ્રાપ્ત કરે છે માટે પ્રત્યેક જણે તેનું સ્મરણ કરવું જોઈએ. હવે અમયવ્યાજ પદ છે પ્રભુ! આપ અભયદાનના દાતા છો. દાન પાત્ર પ્રકારના છે અભયદાન, સ્ત્રીદાન, સુપાત્રદાન, કીર્તિદાન અને અનુકંપાદાન. આ પાત્રમાં અભયદાન જ શ્રેષ્ઠ છે પરદેશમાં પ્રવાસ કરનાર કોઈ ખતવાનને સ્ત્રીમાં લૂંટી લઈ, તેની આખો પરપાટા બાંધી એક ભયંકર અસ્વસ્થતા તેને મૂકીને ઘોરો વ્યાધિ બધા જોટલામાં જોના પરમ સૌભાગ્યના ઉદયથી કોઈ મહા રાજા પોતાની ચતુરંગિણી સેના સહિત શિકાર માટે તે અસ્વસ્થતા આવી યજ્ઞ પરદેશીને જોઈ રાજને હથાળી તેને ભય ન પામવાનું કહ્યું, એમ તેને રાજાએ અભયદાન દીધું. આખ પરના પાટા કાઢી ચતુરદાન પણ દીધું. ઇચ્છિત સ્થાને જવાનો માગ બતાવી મામદાન દીધું. પહેલાંઆઠવા સાથે સૈનિકો આપી ચરણદાન દીધું. ઉપલવિકા માટે દ્રવ્ય આપી સપત્તિદાન દીધું અને ફરીથી આ પ્રભાણે ઘોરોમાં ન સપડવાનો ઉપદેશ આપીને બોધદાન દીધું અને તેને ઈષ્ટ માણે.

પહોંચાડયો. આનો લાવાર્થ આવો છે જ્ઞાનાદિ રત્નત્રય ગુણ
રૂપી ધનવાળા જીવરૂપી પ્રવાસીને સંસારરૂપી અટવીમાં
કર્મરૂપી ચોર માર્ગ લુલાવીને લઈ જાય છે. જ્ઞાનાદિ દ્રવ્યને
હરી લઈને, અજ્ઞાનરૂપી પાટો આંખો પર બાંધી દે છે, સમત્વ
રૂપી વૃક્ષ સાથે તેને બાંધી દે છે, તે સમયે તીર્થંકરરૂપ
મહારાજ ચતુર્વિધ સઘરૂપ સેનાથી ઘેરાયેલા, પાખડરૂપી
પશુઓના શિકાર માટે સસારાટવીમાં વિચરતા હુબ્બી જીવો
પર દયા લાવીને, 'મા હણો, મા હણો'—ન મારો, ન મારો,
એમ દયામય ઉપદેશ આપીને અલય આપે છે આ પ્રમાણે
જગતના સર્વે જીવોને સાતે લયોથી મુક્ત કરનાર અલય-
દાતા ભગવાન જ છે. હે પ્રભો ! હું પણ અલય બનું તે
માટે આપની સ્તુતિ કરું છું

ત્યારપછી સૂર્યાભદ્રેવ કેવી રીતે સ્તુતિ કરશે, એ
આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૨૦ મું

[રવિવાર, અષાઢ વદ ૧૪]

ત્રણે કાળે સિદ્ધ થયેલી વસ્તુ તેનું નામ સિદ્ધાન્ત સત્ય-
ભૂત રહેનારી વાણી તે જિનવાણી

શાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર વાણી રહ્યો છે સુધર્મ
સ્વામી પોતાના વહાલા શિષ્ય જમ્બુસ્વામીને જિનવાણીના
અમૃતમય કુવારા નીચે સ્નાન કરાવી રહ્યા છે બધુઓ !
'જિનવાણીનો કુવારો' એ શબ્દો સાબળતા હૃદયમાં આનન્દ
છિછળે છે ને ? તો જે આત્માઓને જગવાનની જ્ઞાનગગના
પ્રવાહમાંથી છૂટેલા કુવારાના છાટણા લાગ્યા હશે તેમનો
આનન્દ કેટલો હશે ? વાણીરૂપી પાણીનો કુવારો નામે ઊઠ્યો
ઊઠતા સુખગાડ્ય સૂત્રમાં જગવાન શુ બોલ્યા છે ?

વુજ્ઞહ મંતવો માણુસર્ત વહુ બાહીસેણ મહંમો ।

પગમ્ત વુજ્ઞે જરી પવ કોપ, સ જમ્મુજા વિપરીયાસ મુજેઈ ॥

હે સજ્જનો ! સવુજ્ઞહ બુદ્ધો, બુદ્ધો, બોધ પામે, બલ્યો,
સમજે કારણ કે માણુસર્ત-મનુષ્યપર્ણ મંતવો-હવેને પ્રાપ્ત
થવું દુલભ છે તો તમે મયવહુ-જનને દેખીને બુદ્ધો, અને
અજ્ઞાનીઓના સમઘી વિરમી બલ્યો હવે એકાન્ત દુષ્ઠથી
બળી રહ્યો છે હવે પોતાના કર્મ વડે જ વિપરીત અતિને
પામે છે માટે સમજો. મનુષ્યજવની પ્રાપ્તિ હવેને અનંત
કાળે પણ મળવી દુર્લભ છે માટે સમ્યક્ પ્રકારે સમજો બાઈઓ !
નાથ કહે છે કે જગતમાં દુર્લભમાં દુલભ એ કંઈ હોય
તો તે મનુષ્યત્વ છે જેઓ આ નથી સમજતા તેને જગ
વાન કહે છે કે દુનિયાના દુષ્ણો ભોઈને તો સમજો એ
પણ જ્ઞાનમાં ન આવતું હોય તો નરકના દુષ્ણો ભોઈને તો
બુદ્ધો તમારા પુણ્યનો જ્ઞાપારે ઉદય છે તેથી દુષ્ઠ નથી
જણાતું પણ જગતના હવો તો ભયમાં અને દુષ્ણમાં જ

સળગી રહ્યા છે કેઈને ચેટલાનુ દુખ છે, તો વળી
કોઈને દીકરા-દીકરીનુ દુખ છે, તો વળી કોઈને ધનનુ દુખ
છે આમ, જગતમા દુખની હૈયાહોળી તો સળગેલી જ છે
માટે ચેતો ‘વાલીસેણ અલંભો’ નાથ કહે છે કે અજ્ઞાની-
ઓને અમારા જિનવાણીના કુવારા દુર્લભ છે, તેથી તે શું
કરી શકે? એવા માણસોને શાંતિ હોય? નહિ જ. માટે,
નાથ કહે છે કે લોક એકાન્ત દુખના તાપથી પીડાઈ રહ્યો
છે આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિના અગ્નિમા લડકે બળી
રહ્યો છે. આવુ જોઈને પણ તમે ખુબો એક વખત જો તમે
આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિના લડકામાં જકડાઈ ગયા તો
પછી તમને કયાંય શાન્તિ મળે તેમ નથી પણ મહાવીર
દેવની વાણીનો કુવારો છૂટે તો જીવોને શાન્તિ મળે હવે,
આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ એટલેશુ તે વિચારીએ. આધિ એટલે
માનસિક ચિન્તા, વ્યાધિ એટલે શારીરિક પીડા અને ઉપાધિ
એટલે કુટુંબપરિવારની ચિન્તા ગૌતમ સ્વામી પ્રભુને પૂછે
છે, “હે નાથ! ઉપાધિ આવી કયાથી?” આચારાંગ સૂત્રમાં
નાથ બોલ્યા છે કે ‘કમ્મુણા ઉપાદિ જાયતિ.’ ઉપાધિને
જન્મ આપનાર કર્મ છે ઉપાધિ અને કર્મને ઉત્પન્ન કર-
નાર કોણ? નાથ કહે છે, “ઉપાધિ” તો પહેલાં શું કહ્યું?
ઉપાધિ પછી શું કહ્યું? ઉપહિત ઉપધિ એટલે પરિશ્રદ્ધ ત્યારે
અમારા વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરેને શું કહેવાય? ઉપધિ તો તમારાં
બગલાઓ, મોટરગાડીઓ વગેરે શું કહેવાય? ઉપાધિ ગૌત-
મસ્વામી પ્રભુને પૂછે છે, “મારા કૃપાળુ દેવ! ઉપધિ કેટલા
પ્રકારની છે?” લગવાન કહે છે, “ઉપધિ ત્રણ પ્રકારની

છે કમ' ઉપધિ, શરીર ઉપધિ અને ઉપકરણ ઉપધિ. કમ' પણ હવે શ્રદ્ધા કરેલો સમજ છે તે પણ પરિશ્રદ્ધ છે " હવે કમ'ને સમજેલ છે, માટે એ પણ ઉપધિ છે શરીર એ પણ ઉપધિ છે ભગવતી સૂત્રમાં ગૌતમસ્વામી પૂછે છે "હે નાથ ! સામાયિકમા બેઠેલા આવકને કેટલા પ્રકારની ઉપધિ હોય ? ' ભગવાન કહે છે, 'આવકને કમ' ઉપધિ, શરીર ઉપધિ અને બહુઉપકરણ ઉપધિ હોય. જેટલા ભાગે પ્રત્યાખ્યાન કર્યા છે તેટલા ભાગે પાપ નથી અને પશ્ચાત્તાપ નથી કર્યા એટલા ભાગે પાપ આવે છે ' સામાયિકમા કેટલા ભાગે પ્રત્યાખ્યાન કરો છો ? છ તો ત્રણ ભાગા ખુલ્લા છે નાથ કહે છે કે સામાયિકમા બેસનારે જેટલે અથો ત્યાગ કર્યો છે તેટલે અથો તે ઉપધિનો ત્યાગી છે તો સામાયિકમા બેસનારના જે બહુઉપકરણ છે, તે ધાર આવીને ઉપાડી બધ તો તે તેને પકડે ? નહિ જ ત્યારે શું કહે ? જિન વાણીનો કેવો સુહર કુવારો છૂટ્યો છે ! ને આત્મા સમજે તો શાક્ષમા વાલ્યો જાય. સામાયિકમા બેઠેલાની ને કોઈ વસ્તુ ધારી જાય તો તે એમ ન કહે તું શું કરી રહ્યો છો ? આ સામાયિક તો જુઓ પણ સાહેબ ! બસો રૂપિયાની ઘડિયાળ ધારાવી નેઈ રહેવાય ? તમે સામાયિકમા બેઠા છો. જુન ધારાઈ ગયા છે ' એવું નીચેથી કોઈક બાંહે તો તમારું મન ઠેકાણે રહેશે ? નહિ જ કરણી એવી સુહર કરે કે જેથી ભવકટી ધામ નાથ કહે છે કે એ ધારને હઠ ન દેવાય. તો માત્ર રાખને કે ઉપધિની આસક્તિથી હઠ ધાય છે અને ઉપધિનો જ મ ધાય છે સબ્બનો !

સામાયિક એવી રીતે કરો કે જેથી કર્મ દાવો કરીને તમારે માથે ચડી ન જોસે આજે લોકો એવું જોલે છે કે સામાયિક કરી કરીને પાથરણું ફાડી નાખ્યા, મુહપત્તિ બાંધી બાધીને આકા પડી ગયા, પણ કંઈ ફળ જોવામા ન આવ્યું એવા-
ઓને પ્રભુજી કહે છે કે ભાઈ! તને શ્રદ્ધા જ નથી જો શ્રદ્ધા હોય તો તું આવાં વચનો ઉચ્ચારે જ નહિ કારણ કે કરણીનું ફળ મોડું કે વહેલું અવશ્ય મળવાનું જ છે. પણ જેવું વાવે તેવું લાભે ખેડૂત વાવેતર કરે છે તેવું જ તેને ફળ મળતું નથી પણ તે ફળ મેળવવાની આશાએ જ વાવે છે એમ, કરણીના ફળ તો છે જ ને છે જ આખો વાવ્યો હશે તો આખો અને આકડો વાવ્યો હશે તો આકડો જ ઊગશે પણ તમારે તો વાવવો છે ધતુરો અને લાણવી છે કેરી તો તેમ થશે ખરૂં ? નહિ જ ભગવાન કહે છે કે સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, છેદોપસ્થાનીય ચારિત્ર વગેરે આખાનાં ફળ છે પણ તમે કહેશો કે કુટુંબ પરિવારને ખેલવવા છે અને સુખિતરૂપી કેરી પણ ખાવી છે તો કેરી મળશે ખરી ? એમ ધર્મ ક્રિયાનું વાવેતર શુદ્ધ ભૂમિમા થાય કે અશુદ્ધ ભૂમિમાં ? તેનો વિચાર કરો જ્યાં સુધી ઘાતી કર્મો જાય નહિ ત્યાં સુધી ઉપાધિઓ ટળે તેમ નથી માટે માનવભવ પ્રાપ્ત કરીને આ જ કામ કરવાનું છે કયું ? ઘાતી કર્મો પર ઘા મૂકવાનું. નોથ કહે છે કે અનાદિ અનન્ત કાળથી તમે તમારા આત્મામાં કર્મના ખડકો ખડકીને બેઠા છો, તો એ ઘાતી પર જ્યાં સુધી ઘા નહિ કરો ત્યાં સુધી પ્રભુના દર્શન થાય તેમ નથી તમારે કોના દર્શન કરવા છે ? બોલોને ! બધુઓ !

હીકરે. “પપ્પા” કહે કે તરતજ બોલી ઊઠો છો કે “શુ છે, બેટા!” અને કહીએ ત્યારે ન બોલવાનું કારણ શુ છે? “સાહેબ! ભગવાનનાં હશન કરવા છે ત્યારે જુઓ. જ્ઞાનદધનજી મહારાજ બોલ્યા છે કે-

‘ઘાતી કુજર જાગ્ર જાતિ ખણ સેંચુ કોઈ ન જાય.

હે પ્રભુ! તમારા હશન કેવી રીતે કરૂં? ઘાતી કમ રૂપી પવંતો વચમાં જાડા જમાવીને બેઠા છે કોઈ સગો પણ સાથે નથી કે મને બચાવે. તો તમારે ઘાતી ઉપર શા ક્યેં જ છૂટકો છે ઘાતી કમ આર છે જ્ઞાનાવરણીય, હશનાવરણીય, મોહનીય અને અતરાય બડનો હીકરે હોય તે ઘાતી પર શા મૂકતો જાય અને જેટલું કમનાં આવરણો હોય તેટલાંને મુઠાડે કાપતો જાય અને પ્રભુના હશન કરતો જાય જોતમ સ્વામી ભગવતી સૂત્રમા નામને પૂછે છે ‘હે પ્રભુદેવ! સામાયિક એ આત્મા છે?’ ભગવાને કહ્યું ‘હા. સામાયિક આત્મા છે અને આત્મા એ સામાયિક છે બન્ને એક જ છે ભિન્ન ભિન્ન નથી. તો સામાયિક એ આત્માના ધરનું કે વિભાવના ધરનું? બેન્ને, હા. નાથ કુવારો છોડે છે - સામાયિક સ્વધરનું છે, પરધરનું નથી. આજના કહેવાતા મુષ્કજ્ઞાનીઓ જડના ધરનું કહે છે તમે તે કરી શકો કે ન કરી શકો, પણ તે સ્વધરનું જ છે, કારણ કે આત્માનો ગુણ સમભાવનો છે એ સમભાવને પુષ્ટ કરનાર સાધન તે સામાયિક આને કેટલા બેનું કહે છે કે ઉપાશ્રવમા જઈને સામાયિક કરે અને બહાર નીકળી

ને લોકોનાં ગળા પર છરીઓ ફેરવે. બન્ને મોર્ગ લૂટ્યા છે સામાયિક ન કરનાર કરતાં બે ઘડી સામાયિક કરનાર ચડિયાતો છે ઉપાશ્રયમાં બેઠેલા હો ત્યાં સુધી તમે સામાયિકથી ભરેલા ભરપુર દેખાઓ છો, પણ બહાર નીકળો ત્યારે કેવા દેખાઓ છો? માટે યાદ રાખજો, કોઈ પણ આત્મા સામાયિક વિના મોક્ષમાં ગયો નથી, જવાનો નથી અને જશે પણ નહિ તો તમારે મોક્ષમા જવું છે ને? હા, તો, લાઈઓ ! તમારે સામાયિક જીવનવ્યાપક બનાવવું પડશે પણ સામાયિકમા હિંસા, અસત્ય, ચોરી, ક્રોધ, માન, માયા, પરસ્ત્રી તરફ કુદ્દિષ્ટ ન થાય એવું જો આચરણ થાય તો તે સામાયિક ન કહેવાય આ કાળમાં જે પ્રકારના સામાયિકો લોકો કરે છે તે જોઈને અમને શરમાવુ પડે છે.

દષ્ટાન્ત—એક વખતે એક ડોસીમા હતા, તેમણે દરરોજ સામાયિક કરવાનો નિયમ લીધેલો દરરોજ કઈ પ્રસંગ ન બને, પણ જ્યારે કઈ પ્રસંગ આવે ત્યારે ડોસીમા પાત્ર સામાયિક લઈને બેસી જાય ડોસીમા જ્યારથી ધર્મ સમજતા થયાં ત્યારથી પાણી વગેરેનુ કામ હાથથી કરવા લાગ્યાં. નોકર, ચાકર રાખે નહિ ડોસીમાને એક દીકરો હતો તે મોટો થયો એટલે તેને પરણાવ્યો ઘરે વહુ આવી. વહુને તેણે કહ્યું “બેટા ! હું તો દરરોજ પાત્ર સામાયિક કરું છું, માટે ઘરનુ કામ બધુ તમારે જ સંભાળી લેવું. વહુ ઘરનુ બધુ કામ કરે છે અને પતિને પણ સાચવે છે. પત પણ સ્વભાવનો તાલીમખોજ હતો જમવાનુ સહેજે

મોડુ ધામ તો ઘાળી પછાઠે. વડુ બડુ શાણી અને સરકારી
હતી સાસુ સામાયિકમા બેઠાં હોય તો તેને બોલાવે નહિ.
એક દિવસ વહેલી બિઠીને વડુ પાણીનું ગળણુ ચોપે છે
પણ જડતુ નથી. સાસુ સામાયિકમા સામે બેઠેલા જ હતા.
તે જુએ છે કે વડુ ગળણુ પી ચોષ કરી રહી છે પણ મળતુ
નથી તો તે પાણી કેમ ગળશે ? અને બે પાણી નહિ ગળે,
તો બીજું કામ પણ કેમ થશે ? બે કામ નહિ ધામ અને
દીકરો બિઠશે તો બેનો મિબજ જશે, અને કદાચ વડુને
મારી પણ બેસે. પણ મારે તો સાવધ મેજના પ્રત્યાખ્યાન છે
તો તેને કહેવાય કેમ ? પણ યુક્તિ કરીને કહેવું આ
ઠોસીમા હરશેજ ખોવાની સુકર હલકથી બેવા તો સુકર
સ્તવન, ગીત વગેરે ગાય કે સાબળનાર મોરલાની પેઠે જુમી
ઉઠે ત્યારે ઠોસીમાએ તો લલકાયું, કે

મારે શાંતિનાથનું ઘરણું સામે ટાંચે પડ્યું છે ગળણું

વડુ આ સાબળી રહી. શાંતિનાથનું સ્તવન તો મારા
સાસુ હરશેજ ગાય છે પણ ‘ટોડલે પડ્યું છે ગળણું’ એવું
તો કોઈ દિવસ ગાતા નથી. બાઈ હોશિયાર હતી સમજી
ગઈ કે સાસુએ ઈશારામા ગળણું કમા છે તે જતાવી દીધું
પણ તેણે વિચાર ન કર્યો કે તે પરમાત્માના બોળામાં બેઠાં
છે તો બોલાય નહિ મોટા ભૂલતા હોય ત્યારે નાનાએ
સુધારવાં બેઠાં. તે તેમની હરજ-ટયુટી-dirty છે વડુ તો
બાણે કઈ બાણવી જ નથી એમ કઈ બોલી નહિ
એમ કરતા કરતા એક જડવાડિયું બીવી અમુ ત્યાં વડુના

પિયરથી રાતે એક મહેમાન આવ્યા હ્રદ્ય કેટલું લેવાનું હતું તે કહેવાનું સાસુ ભૂલી ગયેલા, સંવાર થયું સાસુ તો સામાયિકમાં છે હ્રદ્યવાળો આવ્યો. વહુ નવી પરણીને આવેલી તેથી કેટલું હ્રદ્ય લેવું તેની તેને ખબર નહિ ડોસી વહુની મૂઝવણ કળી ગયા તેણે યુક્તિથી વહુને કહેવાનો નિર્ણય કર્યો અને ગાયુ, કે

“મારે પારસનાથનું શરણુ, વહુ, તારે હ્રદ્ય અઢી શેર જ લેવું”

હે દેવાનુપ્રિયો ! જ્ઞેયુ આ સામાયિક ? તમારા સામાયિક ડોસીમાના જેવા તો નથી ને ?

વહુ સમજી ગઈ કે બાઈજીએ અઢી શેર હ્રદ્ય લેવાનું ઇશારાથી જણાવી દીધું બધુઓ ! આ જિનવાણીના કુવારા છૂટ્યા છે, તો તમે કેટલું હ્રદ્ય લેશો ? જોલે હો, વહુ નાની છે. પણ જૈનત્વને પામેલી છે, સાસુની નિંદા નથી કરતી, પણ તેને સમજાવવા માટે શું કહે છે ? ‘બા ! તમે શ્રી સીમધર સ્વામીની સાક્ષીએ સામાયિક કરતી વખતે છૂટ રાખી હતી ? બા ! આપને મારા પર લાગણી છે એટલે તમે બોલ્યા પણ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરનાર પાપનો ભાગી બને છે’ માટે પ્રતિજ્ઞા લેતા વિચાર કરવો જોઈએ, કે પ્રતિજ્ઞાનું પાલન થઈ શકશે કે નહિ પણ એ લીધા પછી એનું પાલન કરવાની મોટી જવાબદારી લેનાર ઉપર રહે છે પહેલી વાત તો એ છે કે આત્મા અનાદિ કાળથી તૃણના પાશમાં બધાયેલો પડ્યો છે, પણ તે સમજે ત્યારે

તેને જ્ઞાન ધામ છે, કે ઘણા કાળથી હું મારી વહાલી વસ્તુ વિના રહ્યો. જેમ 'ટી' પીનારને યા પીવાની તલપ લાગે પણ રેશનિંગના જમાનામાં ખાંડના અભાવે તે તલપને શેકવી પડે છે, તેમ તૃષ્ણાને પણ શેકવી જોઈએ. ઇચ્છા જો આત્માના વિભાવના ધરમા ઉત્પન્ન થયેલી છે પણ જ્યાં સુધી ઇચ્છાનો નિરોધ થાય નહિ ત્યાં સુધી તપ ધામ જ નહિ. જગતની અહર જોટલી વસ્તુઓ છે તે બધી લોગવીને તો આપણે મરવાના નથી. માટે જોટલા પ્રત્યાખ્યાન તેટલી ઇચ્છા જોઈ. તાણુ બંધ કર્યા પછી ભય જોઈએ રહે છે તાણુ બંધ હોય છતાં કઠાય ધોર બળવાન હોય તો તે તોડીને અહર પેચી લાય. પણ સાવધાન રહે તો ધોર પ્રવેશી ન શકે જેમ અહર બેઠેલો આત્મા ભક્ત ધાય કે તે વીતરાગના સાધુ સમક્ષ પ્રતિજ્ઞા લીધી અને હવે આ શું કરે છે ? પછી લાગેલા દોષનું પ્રાયશ્ચિત કરે પણ પ્રાયશ્ચિત તો ઘણા જ કર્મમાં ખપી લાય. છતાં પણ ગુરૂની પાસે આવેલો ચના, પશ્ચિમવૃદ્ધ, નિહના વગેરે કરીને નિરાશ્વ ધાય. પણ મનનો ઘોઠો ઘણો ચચળ છે, માટે પ્રતિજ્ઞાનું પાલન ન થાય તો પ્રતિજ્ઞા ન લેવી જોઈ કહેનાર માનનાર જિનવચન પર મુકારાવાન કરે છે જો વચન અમદાવાનનું છે જેમ હાટડી મા નારને નુકશાન પણ થાય અને નહીં પણ ધાય. ત્યારે, જે ભણે તે ભૂલે અને કરે તે ભૂલે. પણ જે કરશે નહિ તે ભૂલશે ક્યાંથી ? અને તેને પશ્ચાત્તાપ પણ શાનો હોય ? પણ આ ઠોમ્મીમા તો ખૂબ પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યા. કવિ કલાપીએ પણ કહ્યું છે, કે-

હા ! પસ્તાવો વિપુલ ઝરાણુ સ્વર્ગથી ઊતર્યું છે, પાપી તેમાં ઢૂળકી દબને પુણ્યશાળી બને છે

ડોસીમા પણ પસ્તાવાના ઝરાણામાં ઢૂળકી મારીને પવિત્ર થયા છતાં વહુને કહે છે, “ બેટા ! ચાલો, ગુરૂ પાસે જઈ આલોચી, પડિછમી, નિ શલ્ય થાઉ ” આ ડોસીમાને અતિ-ચાર લાગ્યો છે, પણ તેણે અનાચાર નથી કર્યો તેઓ ગુરૂ પાસે આવ્યા બધી વાત કરી પ્રાયશ્ચિત લઈને શલ્યને હૃદયમાથી કાઢી નાખ્યુ શલ્ય જતાં જો પાટાપિડી કરે તો રૂઝ આવે પણ શલ્ય અદર જ હોય અને ઉપરથી પાટાપિડી કરે તો કોઈ કાળે રૂઝ ન આવે પણ ડોસીમાએ તો શલ્ય કાઢી નાખ્યુ છે અને ઉપરથી ગુરૂદેવે જિનવાણીનો કુવારો છોડ્યો.

આજે તો તમારા પર જિનવાણીના કુવારા છોડ્યા છે, પણ તમે બધા Rain-coat રેઈનકોટ પહેરીને તો નથી આવ્યા ને ? જો ખુલ્લા હશે તો છાટા ઊડશે, પણ જો પ્લાસ્ટિકના કોટ પહેરીને બેઠા હશે તો નહિ ઊડે જ્યાં સુધી જિનવાણી હૃદયમા નહિ ઊતરે ત્યાં સુધી લાલ ક્યાથી થાય ? જિનવાણી આત્મામા ઊતરે તો શુ લાલ થાય ? આ વાત એક દષ્ટાન્તથી સમજાવીએ

દષ્ટાન્ત - સુમતિ નામની એક શાણી સ્ત્રી છે પતિનુ નામ છે આત્મારામ તેને બે દીકરા છે એક સોળ અને બીજો અઠાર વર્ષનો બન્ને દીકરા કહે છે- “ મા ! અમે તળાવે સ્નાન કરવા જઈએ છીએ ” કારણુ બન્નેને તરવાનો ભારે

ચોખ્ખા ત્યારે જ્ઞાની કહે છે, આધ્યાત્મિક શક્તિને બે ટીકરાઓ છે હર્શન અને વ્યાપ્તિ. હર્શન અને વ્યાપ્તિ કુવત્તાનરૂપી સમુદ્રમાં જ્ઞાન કરવા બાજ છે તેમના પિતા આત્મારામ બહારગામ ગયા છે સુમતિ ભગવાનની વાણી સાંભળવા ગઈ ત્યાં સાંભળ્યું કે બધા સંયોગ છે ત્યાં વિયોગ છે પ્રત્યેક વસ્તુ તારાથી એક વખતે વિખૂટી પડવાની છે જેને જોઈને આજે તમે કહો છો અને જ્ઞાનદ પામે છે, તે કાલે ન પડે હોય. આધારાંગ સૂત્રમાં પ્રબુદ્ધ બ્રાહ્મણ છે, કે જેણે સિદ્ધિ તેજ મેં સિદ્ધિ જે વસ્તુ આજે છે તે કાલે નહિ પડે હોય ! માટે જીવને સમાધિમાં રાખવો હોય તો આ ભાગ છે સમાધિ જોઈ સામાયિક છે સમાધિ પ્રાપ્ત કરવા માટે સામાયિક છે જો તો આશ્વતર તપ છે અને આશ્વતર તપથી આત્માને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યારે કુર્પ અને શોક બન્ને એક જ ત્રાજવાના બે પક્ષ છે કુર્પ અને શોક બન્નેનો ત્યાગ કરે તો આત્મા એકત્વ ભાવનાને પ્રાપ્ત કરે જેમ ભસ્તેશ્વર રાજાએ એકત્વ ભાવના ભાવી અને મોહનો ત્યાગ કર્યો એ મોહનો ત્યાગ થાય તો સમાધિભાવના આવ્યા અને જો સમાધિભાવને ન પામે તો મોર્ચામીના શાહજાદા રાવા પડે છે જાને એક મિલ વસાવી, તો કાલે બીજી વસાવીશ. આમ તૃપ્તિનો પાર નથી ત્યારે આ છે શું ? સ્તિપાત. બન્ને કયા બાજ ? દુર્ગતિમાં માટે એકત્વ ભાવના ભાવો નાશ કહે છે કે—

વગોડદ મરિય મે કોઈ નાદ મજસસ કમ્સર ।

વર્મ મરિજમ બસા અત્યાગમણુસાસર ॥

હું એકાકી છું મારૂં કોઈ નથી આ ઉપદેશ લગવાને આપ્યો અને શાણી સુમતિએ આ ઉપદેશને પોતાના હૃદયની ડબ્બીમાં ભર્યો તમે શામાં ભર્યો ? ઉપદેશ ઝીલીને તે ઘેર ગઈ ત્યાં એને સમાચાર મળ્યા કે તેના બન્ને જીવાનજોષ દીકરાઓ દૂખી ગયા સાત પેઢીના વારસદાર પણ આ બે જ હતા સાલળતા વેત જ તેના હૃદયના ટુકડે ટુકડા થઈ ગયા કઈ માતાને પોતાના પુત્રનું મૃત્યુ થતાં દુઃખ ન થાય ? પોતાના દીકરાઓને મરણ પામેલા જોઈ તે બેલાન થઈ જમીન પર ઢળી પડી થોડી વારે મૂર્છા ઊતરતાં લગવાનના વચનને તેણે યાદ કર્યા, કે—આત્મા એકાકી છે, એકલો છે શોકના તળિયામાં આનંદ સમાયેલો છે સુમતિ જેમ જેમ જ્ઞાનીના વચનમાં ઊડી ઊતરતી ગઈ, તેમ તેમ તે શાન્તિ અનુભવવા લાગી બાઈએ દીકરાઓને શ્વેત વસ્ત્રો ઓઢાડી દીધા એવામાં આત્મારામે ડેલીમાં પગ મૂક્યો દરરોજ તે તે આવે ત્યારે સુમતિ સામી જતી, પણ આજે ન ગઈ. તમારે પણ એવું જ હશે ને ? આત્મારામ કહે છે, “દેવી !” દેવી ક્યારે કહેવાય ? જેનામાં દિવ્યતાના ગુણ હોય તેને જ દેવી કહેવાય આર્ય સંસ્કૃતિમાં આગળ પત્નીને દેવીના નામથી સંબોધતા રામચન્દ્રજી સીતાને દેવી કહેતા યુધિષ્ઠિર દ્રૌપદીને દેવી કહેતા જેણે લગવાનની દિવ્ય વાણી સાલળી છે તે દેવી પણ આજ—કાલ તો ઘરમાં પગ મૂકતા કહેશે, ‘સરલા !’ દીકરી પણ સરલા અને વહુ પણ સરલા. આત્મારામ કહે છે, ‘દેવી ! દરરોજ તો હું આવું છું ત્યારે તારૂં મુખ હસતું હોય છે, અને આજે આખું ઘર કેમ

ચોકના સાગરમાં ફેંચેલું હોય તેવું લાગે છે ? કેવી ! આખું
 ગામ ગરમ થાય તોય તારી આખોમા તો શીતળતાનો જ
 સાગર હોય. આને કંઈ કલહ થયો છે કે શું ? કલહ કરે
 તેવી તો તું નથી. તો ખી આ વિવાદ શાને ?' સુમતિ
 કહે છે— “સ્વામીનાથ ! આઠ દિવસ પર પડોશીને ત્યાંથી
 રત્નક કલ્પે પહેરવા લાવેલી તે આને પાછાં લેવા આવ્યાં,
 પણ હું કેમ આપુ ? એ કલ્પે મને બહુ ગમે છે ”
 સમજાવે આ ઉત્તરમાં કેવો ગૂઢ તત્ત્વમય સમાયેલો છે !
 પતિને કેવી રીતે સમજાવે છે નાથ ! બાની કારીગરી
 કેવી સુંદર છે અને માટ પણ કેવો મજાનો છે ! મને
 એમ થાય છે કે બલ્કે હું શાખી લઉં ” આટલું બોલતા
 તેનું હૈયું ભરાઈ ગયું શાન છે છતાં ગળે રૂમો ભરાઈ
 આવ્યો. આત્માશય કહે, પારશી વસ્તુ છે, તો મમતા
 છઠ્ઠાવી લે અને જલ્દી પાછી આપી આવ ” સુમતિએ
 કહ્યું “નાથ ! આપ કહો છો ને કે કોઈની પારશી વસ્તુ ન
 રખાય. સમજાવે ભગવાનના વચનની શાલ તમને
 બોલાડી રહ્યા છીએ, અને જે આ શાલ બોલશે તેને
 આદર બોલવાનો વખત નહિ આવે સુમતિએ શાંત
 નિદ્રામાં પોઢેલા પોતાના બન્ને પુત્રો પતિને બતાવ્યા.
 “નાથ ! હું જે રત્નક કલ્પેની વાત કરતી હતી તે આ બે
 રહ્યા. આપણા ન હતા છતાં મેં પાળીપોળીને મોટા કર્યા,
 અને આને બન્નેને નિસગના બોળામાં સુવાડી દીધા !
 પતિસ્ત્રી બન્નેની આખોમાંથી મોતી જેવા અસુઓ ટપકી
 પડ્યા. કહેવાનો આશય એ છે કે એ આત્મા હવે અને

શોક વિષે સમભાવ રાખે તો જ તરીકે. બન્નેએ રોવા-
કૂટવાને બદલે શાન્તિથી ભગવાનના નામનો જાપ કરવા માંડ્યો.
નાથ કહે છે કે જો તમે આર્તધ્યાન કે રૌદ્રધ્યાનમાં રહેશો
તો (taimiss) ડિસમિસ થઈ જશો. બગીચામાં બળેલાં
બળેલાં ફૂલોને જેમ કુવારો શાન્ત કરે છે તેમ આધિ,
વ્યાધિ અને ઉપાધિના ત્રિવિધ તાપથી બળેલાં જિન-
વાણીનો કુવારો શાન્તિ આપે છે એક કડીમાં કહ્યું છે, કે-

સુખ છે થોડું અને દુઃખ છે ઝાઝું, એવો આ સસારઃ
જીવતરમાં જ્યારે ઝાળ લાગે ને અગે ભેઠે અગારઃ
છાટે ત્યારે શીતલ પાણી, એવી મારા વીરની વાણી

આ સસારના જીવો બળી-ઝળી રહ્યા છે. તેમના અગે
અગે અગારા ભેઠ્યા છે, તે વખતે કુવારો સતત જીવોને
શાન્તિ અર્પે છે તો જે જીવો આ કુવારા નીચે સ્નાન
કરશે તે જીવો અમર પદને પામશે જોલો શાન્તિ,
શાન્તિ, શાન્તિ !

વ્યાખ્યાન ૨૧ મું

[મગળવાર, અષાઢ વદ અમાસ]

ગયપસેણીય સૂત્રનું બીજું ઉપાગ ચાલી રહ્યું છે સૂર્યા-
ભદ્રેવ પોતાના વિગ્તાનમાં રહીને ત્રિકાલજ્ઞ ભગવાનની

નમોઽધ્યુષ્ય વડે સ્તુતિ કરે છે તેમા ચક્રુદ્યાણ પછી મગ્ગ
 દ્યાણ શબ્દ આવે છે હે દેવાનુગ્રિયો! જગતની અહર
 માર્ગ તો ધણા છે, પથો પણ ધણા છે પણ આ ભગવ
 તના અનેક પ્રકારના માર્ગમા જે જીવો યાદી રહ્યા છે,
 તે સંસારના માર્ગથી મુક્ત થઈને મોક્ષના માર્ગે વિશ્વર
 છે ભગવાનો દયા કરીને મોક્ષનો માર્ગ બતાવ્યો છે
 સૂચનકાંડ સૂત્રમા અજિતારમા અધ્યયનમા ગણપરદેવ કહે છે—

કયરે મર્ગો મજ્જાપ માહ્યેર્ણ મર્મમપા ।

જં મર્મ મજ્જુ પાવિત્તા મોહં તર્કં વુત્તરમ્ ॥

જેણે સંપૂર્ણ પ્રણયર્થને અગ્રીકાર કરેલ છે જે
 નિર્વિકારી છે, તત્ત્વજ્ઞાનથી જેણે નિષ્કલ લીધેલ છે, તે
 બુદ્ધિમાન પુરૂષ ક્યો માર્ગ બતાવે છે કે, જે માર્ગને
 પામીને સરળ આત્માઓ મોહને તરી બાય છે દુસ્તર
 એવા એક એક મહાસાગરના પ્રવાહને તરી બાય છે
 વાહ! વાહ! ભગવાન બિનેશ્વરોએ એવો ક્યો માર્ગ બતાવ્યો
 છે? ગુરૂદેવ! જગતમા માર્ગ તો ધણા છે કેટલાક છીડીના
 માર્ગ છે તો કેટલાક રાજમાર્ગ છે ગુરૂ કહે છે હે
 શિષ્ય! મતિવાળા અને ડાહ્યા પુરૂષોએ—આપ્ત જનોએ જે
 માર્ગ બતાવ્યો છે તે મોક્ષનો માર્ગ છે તે કેવો છે?
 તે માર્ગ સર્વ દુઃખનો અત કળવાવાળો છે દુઃખનો અત
 ઘાય ત્યારે જ મુખને પામે, મોક્ષો પામે એ માર્ગ જ
 કારણથી પ્રાપ્ત થાય છે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૩૮મા અધ્ય
 યનમા કહ્યું છે કે —

નાણં ચ દંસણં ચેવ ચરિત્તં ચ તવો તદ્વા ।

પસ મગ્ગત્તિ પન્નત્તો જિણેહિં વરદસિદ્ધિં ॥

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ—એ ચાર મોક્ષમા જવાના માર્ગ છે હે દેવાનુપ્રિયો ! તમારે મોક્ષમા જવું છે ? જ્ઞાનીઓના વચનને અનુસરો, તો તમારો બેડો પાર થશે એકલા જ્ઞાનથી મોક્ષમાર્ગ પામી શકાય નહિ પ્રભુ ! જ્ઞાન અને દર્શન બે હોય, તો મોક્ષ મળે ? ના પ્રભુ ! ચારિત્ર હોય પણ તપ ન હોય, તો મોક્ષ મળે ખરો ? ના જ્ઞાન છે તે વસ્તુને બતાવનાર છે, તે દીવાદાંડી છે સમજો ખૂબ ડાહ્યા થાઓ તમારા સદ્ગુણો આ માર્ગ મળ્યો છે પછી મળવો બહુ મુશ્કેલ છે એક ટકના રોટલાથી ભૂખ ટળવાની નથી જુદા થયા વિના કર્મના ભુક્ષા નહિ વળે

જેમ પાંચ દીકરાઓ હોય પણ દરરોજ ઝઘડતા હોય અને લોકો ભેગા કરતા હોય ત્યારે તમને શુ એમ નથી થતું કે આના કરતા તો જુદા રહે તે સાડ ? આ ચૈતન્યમા કર્મ અનાદિ કાળથી વાસ કરી બેઠા છે કેવા કેવા દુઃખ સહન કરવા પડે છે ? જ્યારે વેદનીય કર્મનો ઉદ્ધવ આવે છે તે વખતે ચૈતન્યને ભાન ભુલાવી, ગાડોતૂર કરી મૂકે છે આવા નરકના દુઃખમા આ જીવ જઈ આવ્યો છે, કાસીના માચડે પણ ચડી આવ્યો છે માટે તે જ્યાં સુધી જુદો નહિ થાય ત્યાં સુધી તે સુખ પામવાનો નથી માટે જોલો, જુદા થવું છે ને ? વહેચણી કરતા બેથી ન પતે તો ત્રીજાને વચમા રાખો છો ને ? સમજો એવી જ રીતે, અનાદિ કાળથી આ

બેનો ઝર્જડો ચાલ્યો આવે છે એનાંથી બુદ્ધ થવા માટે અને તમને જિનેશ્વરની વાણી સમજાવીએ છીએ ભગવાન કહે છે, કે જ્યાં સુધી કર્મની લાળ છે ત્યાં સુધી હું તને સમજ નહિ. શુભના ઉદયે પુણ્ય થાય અને અશુભના ઉદયે પાપ. તમે પુણ્ય રૂપી દીકરાને વળગ્યા છે એ છે ત્યાં સુધી મોક્ષ-માર્ગ મળે તેમ નથી હિંમુ ન સમજશો. પુણ્યની પણ જરૂર છે પણ અહીં તો મોક્ષમાર્ગની વાત છે માટે, ભગવાન કહે છે કે કર્મને તોડો તોડો, અને તોડો ચાનાથી તોડીએ ? હથોડા વડી તોડીએ ? ના. આત્મામા કર્મના દગિયા પડ્યા છે એ તપ વિના ન સુકાઈ. ભગવાને બે પ્રકારના તપ બતાવ્યાં છે એક છે આસ્થતર અને બીજું છે બાહ્ય. જ્યાં સુધી શરીરમા બળ છે ત્યાં સુધીમા તપની આરાધના કરી દેવી એકએ શક્તિ હોય અને એને બોપવે, તો તેવાને ભગવાન તપનો ચાર કહે છે એ તપ કરવાથી જ્ઞાન લાગતું હોય તો બાહ્ય અને આસ્થન્તર તપની પુષ્ટિ થાય છે પણ તપ કરીને ઘરમાં પતિ કે સાસુ ઉપર ક્રોધ કરાય નહિ. એ શોભે નહિ આ તો ભગવી નગરી છે

નગરી એ જેતોની નગરી મારી નગરી માકુચા ખાળે રે,
સવ ભાઈ મહેનો ભેગાં મળીને તપસ્થાના રમે રામે રે.

અમારી બહેનો અત્યારે તપથી મોક્ષમાર્ગની આરાધના કરી રહી છે એને તમારૂં અનુમોદન આપશો તો તમારૂં વહન્યાણુ યશે સૂર્યાશદેવ પ્રજુલને કહે છે, ‘આપ દાતાર છો’ શાના ? મોક્ષમાર્ગના દાતાર ‘અનન્ત કાળથી આવજો મારે’

પ્રાણી રહેલા, અધમમાં અધમ અને કૂર વિપયરસથી ટેવાઈ ગયેલા જીવોને મોક્ષમાર્ગ બતાવી, સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપી તપ નિર્દેશી આપે એમના ઉપર અગણિત ઉપકાર કર્યો છે માટે, હે પ્રભુ ! તમારા જેવું પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે હું સૂર્યાલ અહીં જોઠાં આપને વદન કરૂં છું “શરણુદયાણુ” હે પ્રભુ ! ૮૪ લાખ યોનિયોમા રૂખતાં જીવોને એક માત્ર શરણુ એવા હે લગવાન ! તમે બધાને કાઢુ પકડી પકડીને બહાર કાઢ્યા અને સસારસમુદ્રના કાઠે મૂકી દીધા. હે નાથ ! (સૂર્યાલ) આપને વદન કરી રહ્યો છે ” સૂર્યાલ ત્રણે લોકમા બેઠેલાને વદન કરે છે તમે તો બીજાને નમાવો; “પણુ લગવાન ! આપના જેવા પદને પ્રાપ્ત કરવા માટે હું આપને શરણુ આવી વદન, સ્તુતિ કરૂં છું ”

હવે કયું પદ આવે છે ? “જીવદયાણુ ” કોઈ સોના-રૂપાનુ દાન આપે રાજા રીઝે તો કાંસીથી બચાવે પણ હે પ્રભુ ! અનાદિ કાળથી જે જીવો દ્રવ્ય પ્રાણુના પોષક હતા તેનાથી મુક્ત બીજાને, હે લગવાન ! આપે તો ભવ્ય જીવોને ભાવ પ્રાણુથી પોષ્યા દ્રવ્યપ્રાણુ કોને કહે છે ? ચાર ગતિ, ૨૪ દહક અને ૮૪ લાખ જીવયોનિયોમા દરેક જીવને દ્રવ્ય-પ્રાણુ અને ભાવપ્રાણુ હોય છે, અને સસારથી મુક્ત થયેલાને ભાવપ્રાણુ હોય છે સસારી જીવોને જે પ્રકારના પ્રાણુ છે અને સિદ્ધને ભાવપ્રાણુ છે પ્રાણુ એટલે શું ? જેના વડે પ્રાણી જીવે તેનું નામ પ્રાણુ સસારી અવસ્થામા જ્યાં સુધી આત્મા છે ત્યાં સુધી દ્રવ્ય અને ભાવપ્રાણુ વડે તે જીવે છે જીવ એટલે શું ? જીવ દ્રવ્ય છે, ગુણ, પર્યાય સહિત છે. લગવાને

વધારેમા વધારે હસ પ્રાણ બતાવ્યા છે નારહી, તિર્થંકર, મનુષ્ય અને દેવને હસે હસ છે સિદ્ધને પ્રાણ ન હોય, એ તો નિરજન નિરાકાર છે એને દ્રવ્ય પ્રાણ ન હોય. સિદ્ધના હવને ભાવપ્રાણ છે હસ પ્રાણ વઢે હવે તેને પ્રાણી કહેવાય. પ્રાણ એટલે એક જાતની શક્તિ એક શક્તિ એવી છે, જે જડથી ઉત્પન્ન થયેલી છે બીજી શક્તિ પોતાની મેળે ઉત્પન્ન થયેલી છે આત્માને કર્મના સયોગે ઇન્દ્રિયો મળી છે બ્યારે તે મોક્ષમા જાય છે ત્યારે તેને તે અહીં મૂકતો વ્યય છે પારહી ચીજોને માટે હવ ફેટલા કર્મો બાંધી રહ્યો છે ! પોતાની ચીજ મૂકી પરની ચીજમા આત્માએ પોતાપણું માન્યુ માટે જ દુખી થઇ રહ્યો છે દ્રવ્યપ્રાણ પોતાના ધરના નથી બ્યારે ભાવપ્રાણ પોતાના ધરના છે હસ પ્રાણ કયા કયા તે એકાએક પાચ ઇન્દ્રિયોના પાચ પ્રાણ મન, વચન, કાયા આબુધ્ય અને આસેષ્વવાસ મળીને હસ થમા અનંત જ્ઞાન, અનંત હશન, અનંત આત્મિક સુખ અને અનંત વીર્ય-એ ચાર ભાવપ્રાણ કહેવાય છે બધુઓ ! ભાવપ્રાણે હવ સદા હવી રહ્યો છે પણ તમાગ ભાવપ્રાણ, પર આવરણ આવી ગયું છે માટે સામાયિક પ્રતિક્રમણ પ્રણયમં વગેરેથી એ આવરણને દૂર કરે. ભાવપ્રાણને પ્રાપ્ત કરવા માટે આ નમોષ્ણુ છે જ્ઞાની અદર કેવી ઝમક ભરી છે ! એકેએક શબ્દના અમૂલ્ય ભાષ ભર્યો છે અસયમી હવનનો ત્યાગ કરે. સયમપૂર્વક હવન હવે. હવે સૂર્યા ભદ્રેવ કેવી સ્તુતિ કરશે અને તે સાંભળતા તમને કેવો આનંદ આવશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૨૨ મું

(ગુરુવાર, શ્રાવણ શુદ્ધ ૨)

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે એમાં સૂર્યાભિદેવ પ્રભુની સ્તુતિ કરી રહ્યા છે એ સ્વરૂપ અતાવતા પચ્ચમ ગણધર સુધર્મ લગવાન કહે છે, “હે જમ્બુ ! મારા ત્રિકાલજ્ઞ લગવાન મહાવીર દેવ એમ કહેતા હતા, કે હે જીવો ! તમને જે મહામોઘો માનવદેહ મળ્યો છે તેની કિંમત આકતા શીખો કારણ આત્માની ઓળખાણ અને પ્રગતિ કરવામાં સાધન માત્ર માનવ લવમા જ શક્ય છે ” માટે જ જ્ઞાનીઓએ તેની કિંમત આકી છે એ દેહ તમને મળી ચૂક્યો છે માટે સાચી સમજણ લાવો અને પહેલા તત્ત્વની રુચિ કેળવો સર્વશ્રેષ્ઠ સદાચારને જીવનમાં અપનાવો કારણ આ ત્રણ મહામૂલા રત્નો છે. એ રત્નો મેળવવામાં જ માનવજીવનની સાર્થકતા છે એ રત્નો મેળવવાનો ઉપાય શાસ્ત્રકારોએ અતાવ્યો છે સૂર્યાભિદેવે પૂર્વલવમા એ ત્રણ રત્નોની કિંમત આકી હતી અને તે ત્રણ રત્નને પામેલા, તેથી તે જિનેશ્વર લગવાનને ત્યાં બેઠા બેઠા વદન, નમસ્કાર કરે છે.

કર્મરૂપી કચરાને કાઢવા માટે ભગવાનની સ્તુતિ એ જ સાચો ઉપાય છે સૂર્યાશરેવ ક્યા સુખી બોલ્યા ? નમોઽમ્યુણની અદર “ બોધિદયાણુ ” પ્રભુ ! આપ કેવા છો ? જગતની અદર બોધિના હાતાર છો હે પ્રભુ ! આપની બુદ્ધિથી, જે છવો વિમુખ હતા, ખવળી દષ્ટિવાળા હતા, તે બધાને આપે સવળી દષ્ટિવાળા કર્યા એ આપનું મુખ્ય કર્તવ્ય હતું જે આત્માઓ બોધિ વિના અનત સસારમાં પરિભ્રમણ કરી રહ્યા હતા અને શરીરને જ આત્મા માની રહ્યા હતા, ‘આ ભવ મીઠો પરભવ કોણે દીઠો’ એવું માનવવાળા હતા, જેમણે પુદ્ગલની સર્વ સામગ્રીમાં સાચું સુખ માન્યું હતું, તેમને આપે છવદયાણુ—ક્યા કરીને તાર્યા દયા કોઈ રોગથી આપીને કરે, કોઈ વસ્તુ આપીને કે કોઈ ધન આપીને કરે, પણ એ તો સામાનું પુણ્ય હોય તો મળે, કહાવ ન પણ મળે. અને મળ્યા પછી ટકવું મુશ્કેલ છે માટે, હે પ્રભુ ! આપે એવું દાન આપ્યું, જેનો લેનાર કોઈ દિવસ નિધન ન થાય. આવા બોધી બીજના હાતાર લેન શાસનમાં આપણે ક્યા સુખી બોલિયાળા રહેવું છે ? બોલિયાળું કોણ રહે ? લેના માળ્યાપ મરી ગયા હોય તે તમારે તો ભગવાન બિનેશ્વર દેવ લેવા પિતા અને આઠ પ્રવચનરૂપી માતા છે તો પછી તમે બોલિયાળા શાના ? આનંદધનજી મહારાજ કહે છે કે જેણે ભગવાનની પાસેથી બોધી-બીજનું દાન લીધું તેના તો કુળ અને દારિદ્રના બુદ્ધા છિદ્રી ગયા વિમળનાથનું સ્તવન રચતા આનંદધનજી મહાત્મા બોલ્યા છે, કે જે આત્મા બોલે આપને સ્વીકાર્યા તેના તો કુળ દોહજ દૂર થયા.

દુખ દોહગ-દ્વરે ટળ્યા રે, સુખસપદ્યુ ખેટ,
ધીગો ધણી માથે કીધો રે, કોણુ ગંજે નર ખેટ,
જિનેશ્વર, દીઠા લોચણુ આજ

જેણે બોધી બીજનુ દાન લીધુ તેનો ખેડો પાર થઈ ગયો. ભગવાનનુ એ દાન અમે પણ તમને આપી રહ્યાં છીએ બોધી એટલે સમકિત. જેણે દાન લીધુ તેના દુઃખનો નાશ થયો. જેણે બોધી બીજનો લાભ લીધો તેના આત્મામાં સુખ અને સપદ વસી ગયાં જુઓ, શુ કહે છે? ‘ધીગો ધણી માથે કીધો’ ધીગો એટલે બેરાવર, જખરદસ્ત, કોઈથી ગાળ્યો ન જાય તેવો એવો ધણી સ્વીકારી લીધો. નર ખેટ મનુષ્ય હવે અમને શુ કરવાના હતા? સદ્ગુરુ, ધીગો ધણી માથે કર્યો છે, પછી ઓશિયાળા શાના? ધીગા ધણી અને આઠ પ્રવચનરૂપી માતાના ખોળે આળોટનાર બાપડા ન હોય, બિચારા ન હોય, રાકા ન હોય. ત્યારે કેવા હોય? શૂરવીર હોય બોધી બીજને પ્રાપ્ત કરીને રાક શ્રીમંત બની જાય જૈન દર્શનમા સાચી શ્રીમતાઈ સમ્યક્ દર્શન છે. મનુષ્ય ભવનુ જો કોઈ મહાન કર્તવ્ય હોય તો તે સમકિત પ્રાપ્ત કરવુ તે છે તે પ્રાપ્ત કરવાથી જીવન સુવાસિત થાય છે માટે બોધીને પ્રાપ્ત કરાવનાર હે પ્રભુ! હું આપને નમસ્કાર કરુ છુ, ત્યાર પછી આવે છે “ધમ્મદયાણુ.” હે આત્માઓ! સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને ગ્રહણ કર્યા પછી બેસી ન રહેવાય ધર્મને અગીકાર કરવો પડશે ગૌતમ પૂછે છે, હે પ્રભુદેવ! ધર્મ કેટલા પ્રકારે છે? ભગવાન કહે છે, “હે ગૌતમ! એક શ્રત ધર્મ છે અને

બીજો ચારિત્ર ધર્મ; આચાર ધર્મ અને અણુગાર ધર્મ;
દેશવિરતિ અને સર્વ વિરતિ ધર્મ

“સૂર્યાસિદેવ કહે છે કે, હે પ્રભુ! હું આપને અહિં બેઠા
વહન કરું છું ” ત્યાર પછી ભગવાને દેશના આપી કઈ દેશના?
લોકની અદર છ દ્રવ્ય બતાવ્યા અને પાંચ અસ્તિકામ આ લોકમાં
એક દ્રવ્ય એવું છે, જેને શાસ્ત્રકારે ધર્માસ્તિકામ કહે છે અસ્તિ
એટલે છે, કાચ એટલે કાચા ધર્માસ્તિકામ છે દ્રવ્યથી એક છે, સેત્રથી
આખા લોક પ્રમાણે છે. કાળથી અનાદિ અનંત છે ભાવથી
અવર્ણ, અગ્ર ધ, અરસ અને અરુપશ્ચં છે ત્યારે એનો શુભ
શુ ? છવ અને અછવને ચાલવામાં સહાય આપે એ એનો
શુભ ધર્માસ્તિકામ દ્રવ્ય એ લોકમાં ન હોય તો ચાલી ન
શકીએ. આપણે આ ગતિમાંથી બીજી ગતિમાં જવું છે તે વખતે
ધર્માસ્તિકામ આમાં સહાય આપે છે બીજી અધર્માસ્તિકામ
છે લોકમાં પણ તે દ્રવ્યથી એક છે, એના દુકડા ન વાચ,
સેત્રથી લોક પ્રમાણે છે કાળથી આદિ અને અંત સ્થિત છે
ભાવથી અવર્ણ વગેરે છે એનો શુભ સ્થિર કરવાનો છે
જેને મિથર રહેવું હોય ઊભવું હોય, તેને અધર્માસ્તિકામ
એકલે કાંઈ કહે છે, કે ધર્મ અને અધર્મ સ્વતંત્ર દ્રવ્યો છે
આટલું કબૂલ છે પણ છવને અછવની સહાય ન હોય,
ત્યાં જ અમારો વિરોધ છે છવમાં એ વાકાત ન હોય તો
આપણામાં શક્તિ નથી કે આપણે સિદ્ધમાં જઈ શકીએ.
શાસ્ત્રકારોએ જે જે વિષયો પ્રતિપાદિત કર્યા છે તેને તેને
વ્યવહાર અને નિશ્ચયે નહિ પડાવીએ તો બધું મિથ્યા થઈ

જાય. જે જે જ્યા જ્યા યોગ્ય છે, તે તે ત્યાં ત્યાં સમજવું
 જોઈએ, ખરો આત્માર્થી જૈન યોગ્યનું જ આચરણ કરે
 દષ્ટાંત તરીકે, કોઈ કહેશે, કે પાણીનો ગુણ શીતળ છે; કોઈ
 કહેશે, કે પાણી અગ્નિ ઉપર ચડે તો ઉષ્ણ છે અહીં બુદ્ધિ-
 માનોએ વિચાર કરવો પડશે સ્વભાવે પાણી શીતળ છે,
 પણ અગ્નિના સંયોગે ઉષ્ણ બન્યું, પાણી સંયોગથી ઉષ્ણ
 થયું નથી માટે જેનો સંયોગ છે તેનો વિયોગ છે ધર્મ
 એ પ્રકારના હોય છે, સંજાતીય અને વિજાતીય શીતળતા
 એ સંજાતીય ધર્મ છે અને ઉષ્ણતા એ વિજાતીય કોઈ
 આવીને કહે, કે પાણીનો ગુણ ફરી ગયો, એ ઉષ્ણ બની
 ગયું ભગવાન કહે છે, કે મૂળ દ્રવ્યમાં કોઈ દિવસ ફેરફાર
 થાય નહિ. ખદખદતા પાણીનો ઘડા ભરીને અગ્નિ ઉપર
 છાટીએ તો અગ્નિ બુઝાઈ જાય અગ્નિનો ધર્મ પ્રજ્વળ-
 વાનો છે, પાણીનો ગુણ છે ઠારવાનો, શીતળતાનો એવી જ
 રીતે ભગવાન કહે છે કે, આત્માનો ધર્મ ઠારવાનો છે બાળવાનો
 નથી અરે, બાપુ ! ઠારવાના ઠામે આવ્યા પણ ઉકળી ગયા,
 તો તેનું શું કરવું ? મનુષ્ય અવતાર પામીને શાંત થવાનો
 ધર્મ કેળવવાનો છે, તોફાન કરવાનો નહિ માટે ઠરી જાયો
 અરે ! દાઝેલાને જોતા નથી ? શરીરે ફાલ્લા પડ્યા હોય
 અને કાળી બળતરા આખા શરીરે ઊપડતી હોય, ‘મરી
 જાઉં છું મરી જાઉં છું’ એવા ચિત્કાર શું તમે સાલજ્યા
 નથી ? પણ આ તો એકદેશીય વિચારણા થઈ હવે સ્વ તરફ
 જુઓ જૈન શાસનમાં અનેક ન્યાય ભરેલા છે અને તમે બહાર
 શોધ કરો છો, એ કેટલું ધર્મ, અધર્મ લોકમાં છે અજ્ઞાન !

આકાશ લોક અને અલોકમાં છે એટલે લોકાલોકમાં છે મહાકાશ
 આવકને એક એકવાદી મળ્યો. કહે કે “તારા ભગવાન લોકોને
 પચાસ્તિકાવનો ધર્મ” ચલાવવાની હેશન હેશન કરી રહ્યા છે,
 અને તમે બધા પાછા એવા જ છો.” ત્યાં એક બીજો પુરુષ
 આવ્યો. આ દ્વાન્ટથી વધારે કપષ્ટ ઘણે એક ગામમાં
 રાજાએ એવો દુકમ કર્યો, કે હરેક જણે હરદોષ ને શીશ્યા
 હાડ પીવો. પ્રજાએ વિચાર કર્યો, કે રાજાનો દુકમ છે એટલે
 પીવો જ એકાએક જેની પાસે હાડ ખરીદવાની શક્તિ ન
 હતી તેને રાજ તરફથી મળતો. જામ બધા હરદોષ હાડ
 પીવા લાગ્યા. ત્યાંના દીવાન તો પાણીને બદલે હાડનો જ
 ઉપયોગ કરવા લાગ્યો. આખો દિવસ નશામાં વ્યકબૂર રહેવા
 લાગ્યો. એક દિવસ લોકોને કહે, કે ‘ચાલો, આપણે જ ગણમાં
 જઈને ઊભાવી કરીએ. હું જ્યાં બઠું ત્યાં તમારે બધાએ
 મારી સાથે આવવું’ જામ, બધા ય ગાંડિયાઓનું ટોળું
 વ્યાધ્યુ બાલતા ચાલતા માર્ગમાં ફરેલાં આ ચેલ પેલો દીવાન
 કહે, કે હું ફરવામાં પડું છું, માટે તમે બધા ય મારી પાછળ
 પડો. પછી બધા ય ફરવામાં પડ્યા જેમનો નરો ઊતરી
 ગયો તે ‘અમને બહાર કાઢો, અમને બહાર કાઢો એવી
 બૂમો પા વા લાગ્યા. પણ જે નશામાં જ હતા તેઓ તો કહે
 કે ‘અમને પાણીમાં જાનક છે’ નરો ઊતરી ગયેલાઓને બહાર
 કાઢવા કોઈએ ફરવામાં દોરડું નાખ્યું જેણે તે કડકુ તે બહાર
 નીકળ્યા અને જેણે ન પકડ્યું તે ઠેકાણે ઘડ જમા એમ
 ભગવાન કહે છે કે અનાદિ અનંત કાળથી આપણા આત્માએ
 આ જ રીતે કમું છે મોહનીય કર્મોના હાડ પીવાથી કોઈને

માર્ગ ન સૂઝે. અમે વીતરાગની વાણી રૂપી ગમે તેટલાં
રડા ફેંકીએ પણ તમને તો મોહનો નશો ચડેલો છે એટલો
લાંથી પકડો ? કંઈક જીવો એ દોરડાં પકડીને બહાર આવી
યા તમે ક્યારે બહાર આવશો ? ભગવાન પચાસ્તિકાય સ્વરૂપ
મળવી રહ્યા છે પેલા વાદીને દર્શન મોહનો દારૂનો નશો
ડયો છે, અને મહુકજીએ ૧૧ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ કર્યો
મહુકજી સામા વાદીને કેવો ઉત્તર આપે છે તે બધું આગળ
પર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૨૩ મું

[શુક્રવાર શ્રાવણ શુદ્ધિ ૩]

શ્રીમન્ મહાવીરે સિદ્ધાંત પદ્મ્યા પરિપૂર્ણ જ્ઞાનમાં
નિર્ણય થયેલું અખંડ-અખાધિત તત્ત્વ તેનું નામ સિદ્ધાંત.
રાયપસેણીય સૂત્ર ગાલી રહ્યું છે. સૂર્યાભિદેવ તેના સ્થાને રહ્યો
થકો પ્રભુને નમોઞ્ચુણ્થી વંદણા કરે છે

ભગવાન એમ કહેતા હતા, કે અહો જ જી ! જીવો સત્ય
કરણીને સમજી, જાણીને, અગીકાર કરીને પોતાના આત્માનું
પરમ પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે વર્તમાન જીવન સુધારી જાય છે.

તેઓ જો ઉત્કૃષ્ટ કરણી કરે, તો આ જ ભવમાં પ્રાપ્તિ પ્રાપ્ત કરે; અને જો મધ્યમ કે જન્ય કરણી કરે, તો ત્રણ કે સાત ભવ કરવા પડે. એમ અહીં જેને ત્રીજો ભવે સ્વતંત્ર મુખ પ્રાપ્ત કરવાનું છે એવો સૂર્યાશદેવ પહેલાં દેવલોકે ઉત્પન્ન થયો. આવા દેવો પણ દેવી સરણવાને પ્રાપ્ત થાય છે! વૈભવ અને વિલાસમાં મ ભગવાનને કેવા સ્તવ વડે સ્તવી રહ્યો છે! એ વિવશ આવી રહ્યો છે. પચાસ્તિકામને દેખાડનાર એવા હે ભગવાન આપ કેવા છો? સત્ય માર્ગને દેખાડનારા છો. તમારો ધર્મોપદેશને સાંભળીને કઈક સાધુ આવકો. આ શાસનમાં પરમ પદને પામ્યા છે આપ જો ઉપદેશ આપો છો. તેવો ઉપદેશ અમે બીજો કયામ સાંભળ્યો નથી. આપના ઉપદેશના શા વખાણ કરું? આપના ઉપદેશનું કવણું કરી એક-એક સાધુ જગત સાધ્વી ઘણું ગયા, એટલું જ નહિ, પ્રત્યેક આવકને પણ તેનો રત્ન લાગ્યો છે. હે ગૌતમ! મહૂક આવક ખરેખર ધમ પ્રેમાનુરાગથી રંગાઈ ગયો છે. હે ગૌતમ! પ્રત્યેક આવક પોતે ધર્મને પામે છે એટલું જ નહિ, પણ બીજાને પણ તે ધમ પમાડે છે એક વખતે કરતા કરતા પશ્ચિમ કૃપાળુ દેવ રાજગૃહ નગરમાં પધાર્યાં. એ નગરમાં મહૂક નામનો એક આવક રહેતો હતો. ભગવાન રાજગૃહમાં સમીક્ષાર્થે છે એવું સાંભળીને તે ભગવાનના હથેળ કરવા તથા વાણીનું પાન કરવા જાય છે એને પોતાના તારક ઉપર કેટલો અતરંગ પ્રેમ છે! જમુ કામ પડતું મૂંડીને એ પવિત્ર વાણી સાંભળવા જાય છે એ મહૂક કેવો છે? એ છે ધમલોપાસક, સાધુઓના ઉપાસક ઉપાસક એટલે સાધુ-સાધ્વીઓની સેવા

કરવાવાળો, અને તેમની સમીપે રહેવાવાળો મહૂક રાજગૃહથી નીકળી ભગવાનના દર્શન કરવા જાય છે, ત્યારે માણસોનું એક ટોણું હતું, એ અન્નઉથિયા-એક વાત કરી રહ્યા હતા. ભાઈઓ ! ભગવત મહાવીર પચાસ્તિકાય રૂપ ધર્મને બતાવી રહ્યા છે પણ પચાસ્તિકાયમા કાળ દ્રવ્યને ન લેવાય, છ દ્રવ્યમા લેવાય અહી પ્રશ્ન થાય છે, કે પચાસ્તિકાયમા ભગવાને કાળ દ્રવ્યને કેમ ન ગણ્યુ ? ધર્માસ્તિકાય અસખ્યાત પ્રદેશી છે અધર્માસ્તિકાય અસખ્યાત પ્રદેશી છે આકાશના અનંત પ્રદેશો છે લોકલોકના અનંત પ્રદેશો છે આપ્તુ આકાશાસ્તિકાય અનંત પ્રદેશીય છે જીવાસ્તિકાય અસખ્યાત પ્રદેશી છે પુદ્ગલના અનંત પ્રદેશોના સ્કંધો છે. કોઈના અસખ્યાત અને આકાશના અનંત પ્રદેશો કહ્યા, પણ કાળ અપ્રદેશીય દ્રવ્ય છે માટે કાળને અસ્તિકાય કહીને કેમ સંબોધાય ? વળી, કાળ, વર્તના લક્ષણ છે અહી ભગવાને છ દ્રવ્યમા અસ્તિકાયને પાત્રમા બતાવ્યા તે વખતે અન્નઉથિયા રાજગૃહમા બેઠા બેઠા વાતો કરે છે, કે “હા ભાઈઓ ! આ ભગવાન મહાવીરને તો જુઓ અને એને માનનારા પણ કેવા છે ? હા મા હા કરવાવાળા ” અન્નઉથિયા જેમ તમારે પણ ધર્મની ચર્ચા કરવી જોઈએ, કર્મની નહિ આચારાગ સૂત્રમા ભગવાને કહ્યું છે, કે જે સશયને જાણે છે તે સસારને જાણે છે સશયના કરનારને પ્રારબ્ધના ઉદયે તેનો નિવેડો કરનાર પણ મળી રહે આગળ જતા ભગવાન મહાવીર કહે છે, કે “ પચાસ્તિકાયમા એક રૂપી છે, જ્યારે બાકીના ચાર અરૂપી છે વળી, ચાર અણુ-જડ છે અને એક ચૈતન્ય છે ”

“આવું તે વળી હોતુ હશે ? આ વાત માનવામાં કેમ આવે ? આ તો સોળા લોકોને ભરમાવવાની વાતો છે ” એવામાં એકની દષ્ટિ, સામે આવી રહેલા એક જણ પર પડી તે બાંધ્યો, “ભાઈઓ, ભુલો તો જરા ! આ ભગવાન મહાવીરનો આવક ચાલ્યો આવે.” તમે વિધવીઓ ઘણાં કરતા હો ત્યારે, નાહકનો ઝપટો ઘશે એ બીકે શૂંપ ઘઈ બાંધ્યો છે. સત્યની ખાતર તો નાથાં જ આપવા પડે, ત્યારે સુક્રા ઘવાજ. મહાવીરનો આવક મહૂક પાસે આવ્યો. બધા કહેવા લાગ્યા, કે ‘આપણે એને પૂછીએ એણે એના સુર પાસેથી જ્ઞાન મેળવ્યું છે એકને જીવ અને ચારને અજીવ કેમ કહ્યા તેનું એની પાસેથી સ્પષ્ટીકરણ જાણીએ.’ મહૂક બહુ દૂર નહિ તેમ જ બહુ પાસે નહિ એટલે જાવી રહ્યા છે તે વખતે બધા એક સાથે બોલી ઊઠ્યા, ‘હે મહૂક ! કયા બાંધ્યો છો ?’ મહૂક કહે છે, ‘મારા ભગવાન પધાર્યા છે તેમની વાણી-દેશના સાબળવા બલ હું.’ “મહૂક ! બિના રહ્યા અમારે એક વાત પૂછવી છે માટે જરા બિના રહે.” મહૂકને ઘસુ આ તો અન્નઉચિત છે માટે શકાતું તે સાફ છે અન્નઉચિત શું કહે છે ? તારા ભગવાન લોકો આજળ દેશના આપીને એમ કહે છે કે પથાસ્તિકાય અદિ ધર્મના ચાર અજીવ અને એક જીવ છે અને ચારને અજીવી અને એકને જીવી માને છે આ જોડું છે જેને અજીવી કહે છે તેને હથેલીમાં આજળ દેખાય તેમ દેખાડે તો માનું કે તારા મહાવીર સાચા છે ” મહૂક વિચાર કરે છે, કે “આ લોકોને સચવ ઉત્પન્ન થયો છે તે ઠીક જ ઘસુ છે મહૂક ઉત્તર

આપે છે પણ ઉત્તર ક્યારે આપી શકાય ? જ્યારે અભ્યાસ હોય ત્યારે જ અપાય ને ? તમને કોઈ વિધર્મી આવીને પૂછે, તો તમે શું કહોશો ? એ તો મારા ગુરૂને પૂછો, મને ખબર નથી માટે જ કહીએ છીએ, કે ભાઈઓ ! ભણો, ભણવાની ખૂબ જ જરૂર છે પણ તમને તો રેડિયો સાલજવાનો સમય મળે છે, પણ ધર્મની વાત આવશે ત્યાં કહોશો કે સમય નથી અત્યારે ધર્મને નહિ સમજો, તો પશુના ભવમા સમય મળે તેમ નથી આ સસાર તો આધિ, આધિ અને ઉપાધિથી ભરેલો છે એકને મૂકશો ત્યાં સો સામા આવીને ઊભા રહેશે તમે એમ ધારો છે કે આ કામ પતાવી પછી ધર્મ કરીશ પણ ત્યાં બીજી કામ આવી પડે, એટલે ધર્મ તો રહી જ જાય ને ! તો શ્રાવક એમ વિચારે, કે આજે તો વીતરાગની વાણી સાલજવી જ છે પણ એટલામા ટેલિફોનનું ભૂગળ વાગે તો મેલી દો ને ? તમારામાથી વળી કોઈક એમ કહોશે, કે સાહેબ, અમે તો પરાના રહેવાસી અમને તો મરવાનીયે કુરસદ નથી તો હું એમ કહું છું, કે પાચસોના ટોળામા બેઠા હશો અને મોત આવશે, તો રોડી શકશો ? એ તો નહિ રોડી શકાય ત્યારે કહી જોજો ને, કે છોકરાં નાના છે, બચુડાના બાપાએ શુ ધધો કર્યો છે, શુ લેણદેણ છે તેની ખબર નથી માટે થોડી મુદત આપો પણ માગી મુદત મળશે ખરી ? મુદત કોઈને મળી નથી, મળવાની નથી અને મળશે પણ નહિ અરે ! ભગવાન જેવાને પણ એ મુદત ન મળી, તો આપણને ક્યાથી મળવાની ? વિચારો જે વખતે ભગવાન નિર્વાણ પામવાના હતા, તે વખતે ભસ્મગ્રહ બેઠો

હતો. તે વખતે ઇન્દ્ર બે હાથ ભેડીને ભગવાનને પ્રાર્થના કરી છે, કે “બે થડી આમુખ્યને વધારી નાજો, જેથી જગતના છવોને ભરમ મહત્તી અસર ન થાય.” ભગવાન જવાબમાં કહે છે, કે “ઇન્દ્ર ! કોઈ પણ વીરોધક એક ક્ષણ પણ આવશ્યક વધારવા સમર્થ નથી પણ મને લાગે છે કે તમે વધારી શકશો !” “ના, સાહેબ, પણ શું કહીએ ? ધરમાં હસ જણા ખાવાવાગા છે રજનારો હું એકલો છું ” કોઈ પૂવની કમાણીના ભેરે ધનવાન બનેલાને પૂછ્યું, કે આખ્યાન સાંભળવા કેમ આવતા નથી ! તે વખતે તેનો જવાબ શું હતો ? “સાહેબ ! મધ્યમાથી જ નવરો થતો નથી, તો પછી આખ્યાન સાંભળવાનો સમય ક્યાથી મેળવું ?” જરા ખાખો ઉઘાડી વિચારો તો ખરા ખાનગી ટમ્બુચન પાછળ કેટલા રૂપિયાનું આધણ કરી છો ? આ તો વગર શીના માસ્તર તમારે બારણે આવ્યા છે જડ અને ચેતનનું વચને ભાન કરાવે છે એમની પાસેથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત નહિ કરો તો ક્યાથી કરશો ? શેઠિયાઓને તો સનેપાત લાગુ પડ્યો છે હરિદ્રીઓ આપત્તિ યોધી ઘેરામેલા છે તો પછી મમ કોને સંભળાવવો ? શું ઉપાશ્રયની શીતોને ? એક ઠવિ કહે છે

આજળ મધો પાછળ મધો મધ્યમાથી નવરો મધ્ય-
મ કરે તે સાહેબનો મદો

અમારે તો બન્નેને ઉપદેશ આપવો એઈએ. વતમાનમાં જે કઈ સુખદુઃખ ઉપલબ્ધ થાય તેને મારી શકે તે જ મમ કરી શકે મમના અધિકારી થવું હોય તો આડખીલીને ખસો

મારવો જ પડશે. મડૂક જેવો તેવો નથી તેના હાડહાડની મિજામ લગવાન વસી ગયા છે તમારા હાડમાં કેણુ વસ્યુ છે ? મડૂકના હૃદયમાં પ્રભુ વસ્યા છે, જ્યારે તમારા હૈયામાં રમા વસી છે તમારા અને એના વચ્ચે કેટલું અંતર છે ? મડૂક શાત ચિત્તે વિચારે છે, કે “ પહેલા આ લોકોના સશયનુ નિવારણુ કરૂં, પછી લગવાનના દર્શને જાઉં ” અન્નઉથિયા કહે, “ પહેલા અમારા સશયને ટાળો, પછી જન્ને તમે તો લગવાનના ચેલા છો ” મડૂક કહે છે કે, “ હસ્તામલકવત્ ધર્માસ્તિકાય ખતાવે તો સાચું માનીએ, એમ તમે કહો છો ને ? ” જુઓ, તેના જવાબમા કેટલી શાંતિ છે ? જો આપણે જીવનમા શાંતિ રાખીએ તો તે ખીજને પણ મળે મડૂક કહે છે, “ ભાઈઓ ! લગવાને ચારને અજીવ અને એકને જીવ કહ્યા તે ખરાખર છે ” અન્નઉથિયા કહે, “ તમે તો તમારા ગુરૂના વખાણુ કરો ને ? ” મડૂક કહે “ મને શાંતિથી સાલજો તમારા પૂર્વજો મૂકી દો જુઓ, આ શુ છે ? આ તો વૃક્ષ છે વૃક્ષ તો સ્થિર છે, છતાં ચાલે છે કેમ ? ” તેના જવાબમા તે લોકો કહે છે, કે “ પવનથી ” મડૂક કહે, “ પવન કાઢીને ખતાવો ” તેનો આ જડખાતોડ જવાબ સાલજીને પેલાઓ સ્તબ્ધ બની ગયા પવનથી ચાલે છે તેમા શકા નથી, પણ તે કાઢીને ખતાવી શકાય તેમ નથી પવન તો રૂપી છે એને ચાર શરીર છે ઔદરિક, વૈકિય, તૈજસ અને કાર્મણુ શરીર ચાર પ્રાણુ છે અને ચાર પર્યાપ્તિ છે ત્રણુ લેશ્યા છે-કૃણુ, નીલ અને કપોત એ પવન આઠ સ્પર્શી છે “ હે ભાઈ ! જો તુ આવા આઠ સ્પર્શી પવનને

બતાવી શકતો નથી, તો અંગેષ, અરસ અને અસ્પર્શ' એવા
 ધર્મોસ્તિકાચને ભગવાન કેમ બતાવી શકે ? ' આવી રીતે મહૂકે
 અન્નઉધિયાને નિરૂત્તર કરી દીધા. આમળ વખત મહૂકે કહ્યું,
 " તમે હસ્તામલકવત્ બતાવવાની વાત કરી છો ' ને ? તો
 પહેલા તમે જે ભાષા બોલો છો તેના શબ્દોને કાઢીને બતાવો
 તો બેઠાં. " બિચારા શું ઉત્તર આપે ? ભાષા તો
 જેક છે ભાષાના પુરૂગલો રૂપી છે ભાષા અવગમ્ય હોય
 ત્યારે અસ્પર્શી અને બહાર નીકળે ત્યારે આક સ્પર્શી
 હોય છે ' ભાષાભાષી વણુ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શને કાઢી
 બતાવી શકવાના ? નહિ જ " બાકાં. સમુદ્રને તો તમે
 જોયો છે સમુદ્રને સામે કાઠો છે કે નહિ ? તમે કહેશો કે
 છે, કારણ કે આખી દુનિયા સમુદ્રમય નથી. દુનિયા તો
 દ્વીપ-ખેટ છે તમારા મનને તો કાઠો પલ્લુ નથી. " બધા
 કહેવા લાગ્યા, કે " આને ઉત્તર આપવાનું આપણામાં સામર્થ્ય
 નથી આ આવો છે તો તેના ભગવાન કેવા હશે ? ' એક
 એક આવક ધમના સ્તબ જેવા છે જેમ મહેલમાં ઉપર
 જવા માટે નીચરણી ત્રાપન છે તેમ ચોક્કસપી મહેલમાં
 ચઢવા માટે નાન નીચરણી છે પછી મહૂક અને બધા ભગ
 વાનની પાસે ગયા તેને આવતો બેઠાં ભગવાને કહ્યું, " મહૂક !"
 મણાવ આવકો બેડા હવા, પણ કોઈ મહૂકને માન અપાતું
 બેઠાં અદેખાકી બળ્યું નહિ. બધાને ઘણું કે મહૂકને બોલા
 વવામાં પણ કંઈ રહસ્ય હશે. હમણા બણવા મળશે. ભગ
 વાને કહ્યું મહૂક તે સુદર ઉત્તર આપ્યો. ' આ સાક્ષી
 સાધુઓને પણ હવે થયો છે સાધુઓ ! ગૃહસ્થાશ્રમમાં

વસતાં મડૂકે અન્નઉથિયાને પ્રતિબોધ પમાડી મારી પાસે આજ્યા તો હે મુનિઓ ! તમારી પણ ઘણી જવાબદારી છે ” ગૌતમ પૂછે છે, “ લગવાન ! આ મડૂક તમારી પાસે દીક્ષા લેશે ? ” આજે કોઈ દીક્ષાની વાત કરે તો તમે સરકી જાઓ ને ? લગવાન કહે છે, “ એ દીક્ષા નહિ લે, પણ શ્રાવકનો ધર્મ પાળીને અહીંથી આયુષ્ય પૂરૂ થયે અરૂણાલ નામના વિમાનમા જશે ” અન્નઉથિયા ત્યાં ને ત્યાં જ રહી લગવાન પાસેથી બોધ પામી તરી ગયા ધમ્મદેસીયાળ હે લગવાન ! તમારા શ્રાવકો આવુ કામ કરે છે, તો પછી જે તમારો ધર્મોપદેશ સાલળે તે શુ ન કરી શકે ? હે લગવાન ! તમે ધર્મના નાયક છો, કારણ કે ચતુર્વિધ સંઘને એક દાડીએ હાકનારા છો, માટે હે લગવાન ! હું આપને વદન કરૂ છું. ધમ્મ સારથીણં લગવાન શુ રથને હાકનાર સારથિ છે ? આપણે રથમા બેસનાર અને એ શુ હાકનાર છે ? નહિ જ હવે લગવાનનુ કેવુ તેજસ્વી સ્વરૂપ બતાવવામા આવશે તે આગળ ઉપર અવસરે વાત

વ્યાખ્યાને ૨૪ મું

[શનિવાર, શ્રાવણ શુદ્ધ ૪]

બીજુ ઉપાગસૂત્ર ચાલી રહ્યું છે એની અદર અનાદિ અનંત કાળથી રખડતો આત્મા પોતાના સ્વરૂપને કેમ પ્રાપ્ત કરે છે તે વર્ણવ્યું છે એ પુરૂષના અધિકારની વાત રાયપે-સેષ્ઠીય સૂત્રમા બતાવી છે એ આત્મા તે સૂર્યાલદેવ. તે

પોતાની સિદ્ધિમાં બેઠા છે અનેક પ્રકારના કામ અને લોગ લોખંડી, રહ્યો છે એ સૂર્યાભદેવનું દૃષ્ટાન્ત આપીને ભગવાને જીવોને કહ્યું, કે હું આત્માઓ ! તમે અનાદિ કાળથી પોતાના સ્વરૂપના અજ્ઞાનથી દુઃખી થઈ રહ્યા છો. અનાદિ કાળથી સ્વરૂપનો અભ્યાસ નથી કર્યો, તેથી સ્વરૂપનો અભ્યાસ કરતાં કષ્ટ પડે છે હું દેવાનુગ્રિયો ! આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ સહેલી છે ને સહેલું છે તેને અધરૂ માનીને બેઠા છો એ જ તમારી ભૂલ છે ‘હું સુમુક્ષુઓ ! તમે તમારા આત્મસ્વરૂપની ઓળખાણ કરવા માગતા હો, તો તે માત્ર બેઠકીનું કામ છે કઈ સમજાય છે ? ભગવાન સારથી બનીને તમને તરવા માટે ઉપદેશ આપે છે કયો બોલ ચાલે છે ? ‘અમ્મસારહીન ભગવાન કહે છે, કે હું બાધઓ ! સાતમી નરકમાં પડેલા જીવો પણ પોતાનું સ્વરૂપ પામી જાય છે ક્યારે ? ક્યારે તીર્થંકર ભગવાનને કેવળ જ્ઞાન થાય છે ત્યારે લોકમાં અજ્ઞ વાળું દેવાઈ જાય છે નરકમાં દ્રવ્ય અને સાવે ધોર અધકાર છે ધોર દુઃખને સહન કરતાં પ્રકાશને બેઠા આત્મા બેઠા બેઠે છે જીવમ પ્રભુને પૂછે છે “હું નાથ ! પ્રકાશમાંથી આવ્યા પછી જીવ અધકારમાં જાય છે તેનું શું કારણ ?’ ભગવાન કહે છે ‘મહા આરંભ ! મહા પરિશદ, પણ નિઃશવધ અને માસાદાર કરીને જીવ નરકનું આમુખ્ય બાધ છે વર્તમાનમાં અવળા કર્મો કરીને, હું જીવમ ! જીવ નરક તો શું પણ તેનાથી બધમ બતિને, પામે છે માટે ધર્મના સારથી જોવા ભગવાન આપણને ઉપદેશ આપે છે, કે તમે ધર્મરૂપી રથમાં ?’ બેઠા પ્રજાતવમારે કયા બેસવ છે ? તમે તો

પાંચેય ઇન્દ્રિયોનો અવંજો ઉપયોગ કરતાં વિષયમાં રૂખ્યા પડ્યા છો વિષયની મીઠાશ અમારે મન તો કડવાંશ છે. તમે જેને મધુર અને મીઠું માની ખેંઠા છો, તે ખરેખર તો કડવું છે વિષ તો એક વાર મારે છે, પણ વિષય તો અનંત વાર જન્મ-મરણ કરાવે છે નરકની અદર તો ૧૦ પ્રકારની ક્ષેત્રવેદના છે અનંત ભૂખ, તાપ, ટાઢ, જ્વર, ખરજ' એવી દસ પ્રકારની નરકના થાળાની વેદના છે ખીજી વેદના તો વળી જુદી જ છે પરમાધામી અને નારકી માંહોમાંહે લડી મરે છે એ વેદના આપણો આત્મા અનેક વાર ભોગવી આવ્યો છે એક થાળામા તો નરક કરતા ય કારમી વેદના છે એ પણ આ જીવ ભોગવી આવ્યો છે એવું તે એ કયું ઘર છે? તે છે નિગોદનું ઘર ભગવતી સૂત્રમાં જીવોને રહેવાનાં ૪૪ ઘર બતાવ્યા છે, તેમાં નરકની અપેક્ષાએ નિગોદનું દુઃખ વધી જાય તેમ કહ્યું છે. જગતમા મોટામા મોટું જો કોઈ દુખ હોય, તો તે જન્મ-મરણનું છે કોઈ માણસ મોટો હોય, શરીરમા કીડા ખદખદતા હોય છતાં એને મરવાનું કહેશે તો એને નહિ ગમે કોઈને પોતાનું સ્થાન છોડવું ગમતું નથી દાકતર કહેશે કે હવે થોડીવાર છે, ત્યારે ઘરનાં માણસોને ધ્રાસકો પડે છે થોડા સમય પછી વળી જ્યારે દાકતર કહે છે કે કટોકટી પસાર થઈ ગઈ, હવે ભય નથી, તે વખતે બધાને આનંદ થાય છે ને? પણ ધર્મની કોઈને પડી છે?

એક ડાશીમા હતા તેને સાત દીકરાઓ હતા પૂર્વ-કર્મના ઉદયે તેણે સાતે દીકરાઓને આગળ વળાવ્યાં હતા

ફક્ત એક દીકરાનો દીકરો બચ્યો હતો. વધુનો પેલુ ચાલી નીકળેલી. આ પૌત્રને ડોશીમાએ બહુ કાળજીથી માટેા કર્યો હતો. તે બ્યારે લેસ દોહવા બેસે ત્યારે મરેલાંઓને સલા રીને બોલે, કે “મારાથી માત પલુ છેદુ ભાગે છે ” એક વખતે આ પૌત્રને સખત તાવ આવ્યો. ચિતામાં અને ચિતામાં ડોશીમાને એક ઝોણુ આવી મયુ આ વખતે આમણામાં બાપેલી પાડી છૂટી ગઈ અને માણના ખાટલા પાસે આવીને ઊભી રહી. ડોશીમાને મયુ, જમરાજ આવી પહોંચ્યા. તે કહે “જમરાજ! મારે તો હજી જીવવું છે તમે જૂલા તો નથી પડવાને? હુ તો સાજી-સારી છુ, માટેા તો મારો દીકરો છે’ કેટલો સ્વાર્થ! માટે જ એક કવિએ કહ્યું છે કે—

સ્વાધર્મ છે સૌ સર્વા સખધી સ્વાર્થમાં છે દુનિયા બધી,
વહાલાં મતાં વેરી જનમાં, સરી જતો જ્યાં સ્વાધ
કહોને ક્યાંથી રીએ નાશ!

બધુઓ! આ જગતમાં જ્યાં જ્યાં નજર નાખશો, ત્યાં સ્વાધ, સ્વાર્થ અને સ્વાર્થ જ નજરે પડશે. ડોશીમાએ માતને આવેલું બેસુ પલુ જીવવા માટે કેટલો સ્વાર્થ! માણસને પોતાના સ્વાર્થ સિવાય બીજુ કંઈ દેખાતુ નથી. માટે ભગવાન કહે છે કે સ્વાર્થમાં તમારા વર્તમાન ભવને સુભાવતા નહિ ભગવાન કહે છે, ‘હે ગૌતમ! પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજસ્કાય અને વાયુકાય એ અત સુદૃઢત્વમાં જ્યન્ય ૧ ભવ ઉત્કૃષ્ટા ૧૨૮૨૪ ભવ કરે છે જ્યારે વનસ્પતિન્ય

ખે ભેદ છે, પ્રત્યેક અને સાધારણ પ્રત્યેક જન્મન્ય ૧, ઉત્કૃષ્ટા ૩૨૦૦૦ ભવ કરે અને સાધારણ, જન્મન્ય ૧ અને ઉત્કૃષ્ટા ૬૫૫૩૬ ભવ કરે છે હે દેવાનુપ્રિયો ! મરતી વખતે જીવને ઘોર વેદના ભોગવવી પડે છે ગર્ભની અદર જીવને કરોડ કરોડ ધખધખતી સોયો ભોંકાતી હોય તેવી, વેદના સહન કરવી પડે છે નવ નવ માસની ઘોર વેદના સહન કરીને બહાર આવ્યા છીએ હે ગૌતમ ! જન્મની વેદના ગર્ભની વેદના કરતા અનતગણી છે, અને એના કરતાંય મરણની વેદના વધી જાય તેમ છે માટે સમજી જાઓ અને સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરી લેા ભગવાને નરકના કરતાય નિગોદની વેદનાને વધારે ભય-કર કહી છે આ દુનિયામા મોટામા મોટું ભે કોઈ દુખ હોય, તો તે જન્મ-મરણાનુ છે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૧૬ મા અધ્યયનમા મૃગાપુત્ર તેની માતાને કહે છે, “ હે માતા ! તુ મારા દેહનુ રખોપુ કરે છે, પણ, હે માતા ! મે તો—

जन्मदुक्खं जरादुक्खं रोगाणि मरणाणि य ।

अहो दुक्खौ हु संसारो जत्थ कीसन्ति जंतुणो ॥

જન્મ, જરાના દુખો ખૂબ જ ભોગવ્યા છે રોગો તો દેહને થાય છે મોટા સોળ રોગો તો મે એક વાર નહિ પણ અનેક વાર ભોગવ્યા છે. ” જેને દુઃખથી મુક્ત થવું હોય, તેણે આ કડી પોતાના માતા-પિતાને સમજાવવી જોઈએ “ હે માતા ! વધારે શું કહું ? આખો સસાર દાવાનળમાં ભડકે બળી રહ્યો છે, તેમા જીવો કલેશ પામી રહ્યા છે મા ! તુ મને આ ભઠ્ઠીમા બળવા નાએ છે દીકરો બળતો હોય તો મા બચાવે કે બળવા દે ? મા, તુ તો મને સસારરૂપી

દાવાનળની ભઠ્ઠીમાં બળવા નાજે છે ' જેમ મૃગાયુત્ર પોતાની માતાને કહે છે તેમ નિર્જન્ય મુનિઓ પોતાના શ્રાવકોને કહી રહ્યા છે કે તમે ભડકે બળી રહ્યા છો માટે બહાર નીકળો હે જતુઓ ! તમે સમજો, બરાબર સમજો. અમારૂં કહેવું ન ક્યત્તુ હોય તો નરક વગેરેનાં દુ ખો ભેદને તો જ્ઞાન ઠેકાણે લાવે. અમે કેવળ જ્ઞાનના પ્રભાવે બાણી શક્યા છીએ, કે આખો સંસાર તાવના તાપમા સળગી રહ્યો છે એ ઠાંધને તાવ જાળ્યો હોય તો ધરમાભિટશ્વીમાપી ચક્રાચ કે તાવ કેટલો છે પણ જે છવો સંસારના તાપમા સળગી રહ્યા છે તેનું માપ લેવા માટે અમારી પાસે પણ ધરમાભિટ નથી.

મારો સળગી રહ્યો સંસાર,   મારો સળગી રહ્યો સંસાર,
ઓ દીનમંદુ ! ઓ દીનમંદુ !   મારો સળગી રહ્યો સંસાર.

આ બાણીને, હે બબ્બ છવો ! તમે અમારા ધર્મરૂપી રથમાં બેસી બાજો. એ બેસી જશો તો તમે હચ્છિત સ્થાને પહોંચી જશો. ભગવાને "ધર્મસારથિ" નો ન્યાય ગાતા સૂત્રમા આપ્યો છે એકએક સિદ્ધાન્તની સંખી સમજાવતા એમ કાચ છે કે ભગવાને, જગતના છવોને અમૃતના પૂટકા પાચા છે તેની ભેડ જાણી મુકેલ છે

^૧ જનત જનત ભાવ ભેડવી ભરેલી ભઠ્ઠી,
જનત જનત નવ નિયેપે બાજ્યાની છે.

હે ગૌતમ ! જગતનાં છવોને લક્ષ્મીમા ભાવ લેહ લાગે અને એમને અમારી વાણીના પૂટકા ગળે ન ઉતરે. એક દષ્ટાત આપીને ધર્મસારથિનો અર્થ સ્પષ્ટ કરીએ. હરહ પાસેથી જેમ બધેલેલ કપડાની અપેક્ષા રહે છે તેમ હરેક શ્રાવકને

આજે ધર્મ પણ બંધબેસતો જોઈએ છે. માટે અમારે દરજી જેવાને સલાહ રાખવી જોઈએને ? ” એક ધના કરીને સાર્થવાહ હતા ખૂબ ધનાઢય એણે વિચાર કર્યો, કે “ મારી પાસે ઘણું ધન છે, વેપાર પણ મોટો છે, છતાં મારા ગામમા ઘણું બેકાર છે ” વર્તમાનમા પણ બેકારી વધી ગઈ છે આથી ધનાઢયોએ ઘણું વિચારવાનું છે ધના સાર્થવાહે વિચાર્યું કે પચીસ-પચાસ રૂપિયા આપવાથી બેકારોનું લઘુ થવાનું નથી આ લોકોની બેકારી આર્થિક કરતા આત્મિક વધારે છે તેણે ઢઢેરો પિટાવ્યો, કે જેની આર્થિક સ્થિતિ નબળી હોય તે તેની પાસે જાય આવવા-જવાનું બધું ખર્ચા શેઠને માથે તો જેને આવવું હોય તે શેઠ પાસે હાજર થઈ જાય. ધના સાર્થવાહ જેમ અમે પણ કહિએ છીએ, કે વગર પૈસે, વગર દમડીએ અમારી પાસે આવી જાયો આખું નગર શેઠ પાસે આવી ઉભું રહ્યું શેઠ વિચાર કરવા લાગ્યા, કે “ મારી નગરીમા આટલા બધા બેકાર ! તમને તો તમારા સગાવહાલાની બેકારી પણ ખટકતી નથી કોઈક લબ્ય જીવને હું ખ થતું હશે, કે આ બધા મારા ભાઈઓ છે, હું પણ આત્મા છું અને આ પણ આત્મા છે શેઠે કહ્યું, “ તમારે બધાએ મારી આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું પડશે ” લોકોએ કહ્યું, “ તમે જે કહેશો તે કરશું, ચૂનો પીલાવશો તો પીલશું ” એક દ્રવ્ય-બેકારી ટાળવા માટે બધા કબૂલ થઈ ગયા તો જેને ભાવ-બેકારી ટાળવી છે તેણે કેટલી કબૂલાત કરવી પડશે ? આખો ઠાકલો ચાલ્યો ચાલતા ચાલતા એક ભયકર જગલ આવ્યું. ખાવા પીવાનું ખૂટ્યું તમારું પણ પુણ્યરૂપી ભાથું ખૂટવા

નથી આંખુ મુ ? શેઠ કહે છે, “ અહીંથી આગળ જતા
 બેઠ મોટું જગલ આવશે. એમાં જોના દેખાવમાં સુદર પણ
 ખાવામાં અસુદર હશે, માટે તમે એના સામુ, એશો નહિ.
 આધા તો મર્યા જ બાલુને.” આ સાંભળી બધાએ કહ્યું બલે
 અમે નહિ ખાઈએ. આગળ ચાલતા બેઠ સુદર ઉપવન આંખુ
 બધા કહેવા લાગ્યા, “ અમ્મા, ભુખો તો ખરા ! કેવા સુદર
 ફળો છે ! ચાલો, ચાલો, ચાખીએ તો ખરા.” ત્યારે તેમણી
 કોઈ કે કહ્યું, બાઈએ ! શેઠ ખાવાની ના પાડી છે એવાત મૂલી
 ગયા !” ત્યારે બીજા કોઈએ કહ્યું, ‘ મૂખ !’ શેઠ ખાવાની ના
 પાડી છે ફરવાની મોડી જ ના કહી છે !’ આમ કેટલાક શેઠની
 આજ્ઞાનો ભંગ કરીને બાગમાં ગયા અને કેટલાક બહાર જ
 રહ્યા હવે જેઓ અહર ગયા તેમની જીભમાં સુદર ફળો
 બેઠને પાણી છૂટવા માડકું તેઓ તો કહેવા લાગ્યા, ‘ અહો !
 કેવા સુદર ફળો છે ! શેઠ ના કહે, પણ આવા સુદર ફળો
 આખ્યા સિવાય જવાય ખરું ? આપણે તો ખાશુ પીશુ અને
 હેર કરશુ અને પછી જઈશુ હવે જેણે જેણે ફળો આપે
 આ તે તો પચત્વને પાત્રી ગયા, કારણ કે ફળોમાં તો હળા
 હળ ઝેર હતું જેઓએ શેઠની આજ્ઞા માની ફળો નહોતા
 ચાખ્યા તે બધી ગયા. શેઠ ફરી પાછુ કીધુ બાઈએ, શાન્તિ
 રાખશો તો આગળ જતા બેઠ બીજા બાગ આવશે, એના
 ફળ ખાશો તો તમારામાં શક્તિ આવશે.

અમે તમને કહીએ છીએ, કે કામલોગથી છૂટીને જેટલો
 સમય અહીં આવશો તેટલા સુખી થશો. જેણે આશ્વ પાલન
 કયું તે સુખી થયા; જેણે ન કયું તે મરી ગયા ભગવાન

કહે છે, કે આ' સ સાર એક અટવી છે સાર્થવાહ તે લગવાનું મહાવીર છે અટવીમાં રહેલા કિંપાકવૃક્ષના ફળો અને બગીચો તે તમારૂં યૌવન છે, અને ફળ તે તમારી પરણેતર છે એ પરણેતરના કામલોગમા ફસાયા, તો તમારું આવી બન્યું સમજીને યુવાની તમને દીવાના કરી મૂકશે. દષ્ટાતમાના શેઠની આજ્ઞા નહિ માનનારાઓની જેમ શાસ્ત્રની આજ્ઞા લોપીને વિષયમા આસકત બનશો, તો તમારી પણ એવી જ દશા થવાની માટે સૂર્યાભદ્રેવ કહે છે, કે લગવાન સ સાર રૂપી અટવી પાર કરાવનાર ધર્મસાર્થવાહ છે માટે અમે કહીએ છીએ કે લગવાન સારથિ છે.

વ્યાખ્યાન રપ મું

(સોમવાર, શ્રાવણ શુદ્ધ ૬)

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે સૂર્યાભદ્રેવ લગવાનની સ્તુતિ કરી રહ્યા છે બધુઓ ! આજે પર્વનો દિન છે જૈનશાસનમા આચાર્ય મહારાજેએ પર્વનો અલૌકિક મહિમા વર્ણવ્યો છે પર્વ એ પ્રકારના હોય છે એક લૌકિક અને બીજું લોકોત્તર લૌકિક પર્વમા દિવાળી, હોળી, કૃષ્ણ-અષ્ટમી, શીતળા સાતમ, અખાત્રીજ, રામનવમી વગેરે ગણાય, અને તેને વ્યાવહારિક પર્વ પણ કહેવાય લોકોએ પર્વને ઉજવે

છે પણ એનાથી આત્માની ઉત્પત્તિ થતી નથી. જનસમુદાય
 આજ્ઞાનને વશ થઈ, આડરિયા પ્રવાહમાં ખેંચાઈ, આ પર્વેની
 ઉજવણી કરી રહ્યો છે. શાસ્ત્રકારો તો કોઈ અલૌકિક પર્વ મનાવે
 છે. લૌકિક પર્વથી હોઠે અપૂર્વ જ્ઞાન હોવાનું જણાવે છે એ જ્ઞાતુ, પણ
 તેનાથી તેમના આત્માનું શ્રેય થતું નથી. અલૌકિક પર્વને
 ઉજવવાથી જે જ્ઞાન હોય તે પ્રાપ્ત થાય છે તેનું વર્ણન થઈ શકે
 તેમ નથી. અલૌકિક પર્વની ઉજવણીથી અપૂર્વ સાધના સાધી
 શકાય છે. જેનું શાસનમાં અલૌકિક પર્વ ઉજવવાની વિધિઓ
 જણાવેલ છે. જેનોના અલૌકિક પર્વમાં માસખમણનું ખર,
 પદરનું ખર, અઠાઈ ખર, કપ્પખર, જોળી, મઠાવીર જમતી
 વગેરે આવે. એ આપણે શાસ્ત્રોને બરાબર સમજતા હોઈએ,
 તો ઉત્પત્તિના શિખરે પહોંચી શકીએ. પ્રત્યેક પર્વનો હેતુ જન-
 સમુદાયની જિંદગી ઉઠાડવાનો તથા તેને કર્તવ્યપદે લાવી મૂક-
 વાનો છે. આજનું પર્વ માસખમણનું ખર છે. જેનોમાંથી
 કેટલાકોને ખરની ખબર હશે અને કેટલાકને નહિ પણ હોય.
 માસખમણ એટલે મુખ્ય દિવસ. સવત્સરી આજથી બરાબર
 એક મહિને આવશે. આજનું પર્વ હાથ પીટી જેનસમુ-
 દાયને બાંધતો કરે છે. એક માસ પહેલાં જ કરે છે કે ધર્મના
 બી વાજવા માટે વાદજાને એક જેમ ખેડૂત વાવેતરની તૈયારી
 કરે છે, તેમ તમારે પણ જગાડથી આક્રમણ માટે તૈયારી કરી
 રાખવી જોઈએ. બધુજો. ! ધર્મી આત્માઓને તો સદાય પર્વ
 હોય છે પણ જ્યાં કંઈ ધર્મી હોતા નથી, માટે પર્વની
 અગત્ય છે. પર્વ જેનોને બાંધતો કરવા માટે છે, કર્તવ્યને માટે
 ચક્રાવવા માટે છે કર્તવ્યના પદે થઈ જાઓ, જ્યાં હો તો

ઊભા થાઓ; ઊભા હો તો ચાલવા માંડો, કારણ પુરુષાર્થ કર્યા વિના છૂટકો નથી આજે શુ છે ? ધર, ધર એટલે શુ ? ધર એટલે પકડવું. સવત્સરીનું મહાન પર્વ આજથી ત્રીસમે દિવસે આવવાનું છે, માટે તેને પકડો. જો જવા દેશો તો આરાધના વિના રહી જશો એટલા માટે મહાન પુરુષોએ પર્વની યોજના કરી છે જાતે થવાનું કહેણ આપ્યું છે કે ધર્મ કરો, ધર્મ કરો:-

વાયરા ધર્મ તણા વાવા લાગ્યા, કે ધર્મ કરો ધર્મ કરો,
નાણું મળશે ટાણું નહિ મળે, ધર્મ કરો, ધર્મ કરો

કવિ અહીં કહે છે કે નાણું મળશે પણ કર્મ બપાવવા ધર્મના અવસર નહિ મળે માટે ઝુકી પડો, પોષા કરો, સમ્બર કરો સિનેમાની બારી પર જેવી પડાપડી ટિકિટ મેળવવા માટે કરો છો તેવી પડાપડી આ અવસરને પકડી લેવા માટે કરવી જોઈએ આજે તો આ સ્થાનક શ્રાવકોથી ઉભરાઈ જવું જોઈએ. આજે હોજરીને 'લેટરબોક્ષ'—અન્નની ટપાલપેટી ન બનાવાય. બધુઓ ! કર્મક્ષય કરવાનો અપૂર્વ દિવસ આવી પહોંચ્યો છે માટે જેના વડે કર્મનો ક્ષય થાય તેને પકડો ગામમા કોઈ લૂટ ચલાવે તો તમે શુ કરો છો ? પકડો, પકડો, એવી ખૂંચો પાડો છો ને ? એમ જ શાશ્વત ધરમા ચોરોએ લૂટ આદરી છે, માટે પકડો—દોડો, દોડો એ ચોરો કોણ છે તે ઓળખો.

કોધ કાઢો, લોભ ટાળો, મેલા માયા, માન ધટાડો,
કપાયના કાતિલ કર્મથી છૂટો કે ધર્મ કરો, ધર્મ કરો !

કોધ, લોભ, માયા, માન વગેરે મોહનીય કર્મના લૂટારાઓએ લૂટ ચલાવવા માડી છે માટે જાગો, ચેતો, ચોરો

તમારો માલ લૂટી જાય છે બહુઓનાં તમે ! તો ધારણે મિત્રો
 માની બેઠા છે. પણ મૂલતા નહિ, કે ધાર એ કદાપિ મિત્ર
 ન થાય જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે કપાયના કાલિસ ધારણે સવ
 ત્સરી પર્વ આવતાં પહેલાં પકડી પાડે. પણ ધ્યાન રાખજો,
 કે ધાર જેવા તેવા નથી, જળરા છે, બહાદુર છે તમારાથી
 ગાળ્યા જાય તેવા નથી. માટે સાચમા જળસ પોલીસો અને
 ફોજદાર રાખજો. તમારા પોલીસ-ફોજદાર કેણુ ? આ તો
 અપૂર્વ અવસર પ્રાપ્ત થયો છે જો રહી ગયા તો રહી ગયા
 અને પામી ગયા તો પામી ગયા. દિવાળી આવતા પહેલાં
 લોકો આગણા સાફ કરે છે રંગોળી પૂરે છે આ બહુ શા
 માટે ? દિવાળીની જીજવણી માટે દિવાળી આવતા આગલી
 બધી સ્વચ્છ કરે છે, તો આ તો આત્માની દિવાળી છે એના માટે
 કેટલી બધી સ્વચ્છ કરવી પડે ? કેટલી બધી સાફસૂદી કરવી
 પડે ? તેનો વિચાર કરો દિવાળીના દીપકને પ્રગટાવવા માટે
 મોહનીય કર્મની સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય અને ઉપશમ કરવો પડે.
 જમા સુધી કર્મનો ક્ષયોપશમ ન થાય ત્યાં સુધી સમ્યક્ત્વ દીપી
 દીપક પ્રગટ થાય તેમ નથી માટે સવત્સરી આવતા પહેલાં
 એ સાતે પ્રકૃતિને તિલાંજલિ આપવા બ્રહ્મ મર્મ જાણો.
 વિચારો, કે મારાના ક્રોધ, લોભ મામા માન વગેરે ધારો
 સત્તામા પડેલા છે તે ઉદયમા આવે ત્યારે મારે તેમા ભગવંતું
 નહિ જો આ સાત ન કપાય તો ભગવાન કહે છે કે મારું
 પણ ન કપાય. દિવાળી આવતા પહેલાં જેમ ઘર આગલે
 રંગોળી પૂરે છે તેમ આત્મામા પણ રંગોળી પૂરવા નહી
 જાણો. માટે કોષને કાઢો. તમે કહેશો, કે જો કામ વમારું !

તમે કાઢી આપો તો સમજે કે નોકરનું કામ નોકર કરે અને શેઠનું કામ શેઠ કરે માટે વીતરાગ લગવાનું બાહુ લઈને આપણે કચરો કાઢવાનું શરૂ કરી દેવું જોઈએ તો જ આપણે પર્વની સાચી આરાધના કરી શકીશું માટે જાગ્રત થાઓ. આજે તો જૈન ધર્મના અનુયાયીઓએ લગવાનના ધર્મની આરાધના કરવી જ જોઈએ, કારણ કે લગવાન બનવાનો અપૂર્વ અવસર આજે આપણને આવી મળ્યો છે. હવે આપણે મૂળ મુદ્દા પર આવીએ

જેણે કપાયરૂપી કચરો કાઢી નાખ્યો છે તે સૂર્યાભિદેવ ત્રીજા ભવમા આવી ગયો. તેણે ધર્મની આરાધના કરી છે એટલે તે પુણ્યના ફળો ભોગવી રહ્યો છે તે શું ભોગવી રહ્યો છે ? પૌદ્ગલિક સુખ ભોગવતા તે લગવાનને નજરે નીરખી રહ્યો છે આ પૂર્વનું પુણ્ય છે તમે સમજી લેજો, કે તમને ધર્મ સંભળાવવાનું મન થાય છે તો અમારા આત્માએ પૂર્વભવમાં દેવ, ગુરુ અને ધર્મની ઝોળખાણ કરી હશે એક ઘરમા પાત્ર ભાઈઓ હોય, તેમાનો એક ધર્મ શ્રવણ કર્યા વિના ચેતન પડે તેવો હોય, જ્યારે બીજો એવો હોય કે સવત્સરી જેવાં મહાન પર્વો આવે, ગુરુ ચાતુર્માસ કરીને ચાલ્યા જાય તો ચ તેને ખબર ન પડે આનું કારણ શું ? હજીકમીને મન થાય. સૂર્યાભિ હજીકમી છે સૂર્યાભિના વિમાનમા લાખો દેવો છે, પણ લગવાનને નિહાળવાની ભાવના તો એક માત્ર સૂર્યાભિને ઉપજી છે લક્ષ્મીના માડવે જેમ સોહાગણો સુદર ગીતો ગાય ત્યારે ભલભલા પણ સાંભળવા બેસી જાય છે, તેમ સૂર્યાભિ

પણ સોહાગણ બનીને સોહામણી વાણી સાબળવા, સ્તુતિ કરવા આવે છે જેમ આપણે ગાઈએ છીએ, કે—

આવો રે સોહાગણ બેનો મમ્મ જાઓ રે

માસખમણ કરવાનો અપૂર્વ દિન આવ્યો રે—આરો

જેને માસખમણ કરવું હોય તેના માટે આવ્યો દિન અપૂર્વ છે સોહામણો છે, માટે તૈયાર થાઓ જેમ દાન દેવામાં, પૈસા ખર્ચવામાં તમે માદુ જાનિવાશીઓ મોખરે છે, તેમ આધ્યાત્મિક ધનને પણ વધારવા મોખરે થાઓ. આજળ આવવું હશે તો તમારે તમારા વૈભવ અને વિલાસને ઓછા કરવા પડશે કાગણ કે બા તો ધર્મપર્વ છે, ધર્મપર્વ નથી તે મેહાનમાં રણસમામ કરવાનો અપૂર્વ અવસર આવ્યો છે માટે આગળ વધો અહીં કાચરનું કામ નથી કાચરોથી કોઈ કામ થઈ શકતું નથી. માટે બહાદુર બનો ભગવાન કહે છે, કે મોમપ્રાસિના નહર કારણે છે તેમાનું પહેલું કારણ ક્ષિપત છે માટે વીર બનો તમે તમારા આત્મા સાથે મુદ્દ કરો તમારે બહા ના મુદ્દની શી જરૂર છે? અમઠો કર્યા વિના બે તમને સ્વેન પ તુ ન હોય તો પોતાના આત્મા સાથે મુદ્દ કરો. બધુ મા' અત્યા મુખી ચેરીના ઊકરાઓને પોખ્યા પણ પોતાનાને ઉવંખ્યા પણ પારકા તે તમારા ધવાના ખરા? ભગવાન કહે છે કે અત્યા મુખી મોહનીય ઠમને પોખ્યા કર્યા અનાદિ કાગથી જીવ અને જ પોષવામાં રહી ગયો છે, અને જ્વન પોષવાની વાત આવ ત્યારે કહેશે કે સમય નથી. અરે! પરન પારવાનો સમય મગે છે અને સ્વને માટે સમય નથી મગતા? અ ત કેવું આશ્ચર્ય! આરો માલ લૂટી રહ્યા

છે. ખનનો ખાલી થતો જાય છે માટે ચેતો અને સામનો કરો શાસ્ત્રકારો કહે છે, કે જે હિંમતવાન બનીને ધર્મમાં આવે છે તેને ધર્મ સહાય કરે છે માટે તમે પણ તેને યાદ કરો સૂર્યાલ જેની સ્તુતિ કરી રહ્યો છે ‘યાદ સે આબાદ, ભૂલ સે બરબાદ’—એ ઉક્તિ યાદ રાખવા જેવી છે સૂર્યાલદેવ ભગવાન મહાવીરની નમોઽથુણ ના સ્તવથી સ્તુતિ કરે છે.

“હે નાથ ! આપ ધર્મભર, ચાહિરત, ચક્રવર્તીણ છો” સૂર્યાલ આમ કેમ કહે છે ? શાસ્ત્રકારો શું સમજાવી રહ્યા છે ? “ચક્રવર્તી” રાજા જેમ છ બંડને સાથે છે, તેમ આપે પણ આપની સાધના પૂર્ણ કરી છે આપે ચાર ગતિ રૂપ સંસારનો નાશ કર્યો છે પ્રભુ ! આપના આત્મામાં ચાર ગતિમા ઉત્પન્ન થવાના જે કર્મ દળિયાઓ હતા તેનો આપે નાશ કરી નાખ્યો છે ” એ સિદ્ધ ભગવાનને કહે છે, “હે ભગવાન ! અજર—અમર પદને પામવા આપે પુરુષાર્થ કર્યો છે હું પણ ચાર ગતિનો અત આણુવા માટે આપની સ્તુતિ કરુ છું હે પ્રભુ ! આપ દીપ જેવા છો સંસારસમુદ્રના મોજામાંથી ખેંચીને જીવોને આપ ધર્મરૂપી ખેટ ઉપર લાવો છો એ પદને પ્રાપ્ત કરવા હું આપને નમસ્કાર કરુ છું હે પ્રભુ ! તમે શરણે આવેલા જીવોના આધારભૂત છો, માટે જગતના સર્વે જીવો આપનું શરણ લેવા યોગ્ય છે જેને આપે શરણે લીધા તે દુ ખથી મુક્ત થયા ” આપ એવી રીતે વદન સ્વીકારો કે દુ ખ આવે તો દુ ખ લાગે જ નહિં ધર્મી એમ માને છે, કે પુણ્ય અને પાપનો કરનાર હું જ છું પણ ભગવાન કહે છે, કે—

અપ્યા વિક્રતા ક્રતા ય વુષ્ણાણિય સુદાણિય ।

અપ્યા મિત્તમમિત્ત ય વુષ્ણીય સુપટ્ટીમો ॥

કર્મનો કર્તા, ભોક્તા હું જ છું પણ કેટલાક શુષ્ક જ્ઞાનીઓ
કહે છે, કે કર્મ કરવાથી આત્માને કંઈ થતું નથી. કર્મને
અને આત્માને કંઈ લાગતું વળગતું નથી. જડ જડનું કામ
કરે અને ચૈતન્ય ચૈતન્યનું કામ કરે. આત્માનો સ્વભાવ નિર્વિ-
કાર છે એમ માની લે કોઈ દુષ્કર્મ કરવા પ્રેરાય, તો તેનું
અકલ્યાણ થવાનું કારણ કે ભગવાન કહે છે, કે મર્કવાલસ્ત
સંગેષ એનો સંગ તને ન હોય. નહનવનન્ય સુખને આપનારો
તમારો આત્મા છે, પણ તે જ આત્મા શાશ્વતી વૃક્ષની જેમ
દુષ્કર્મ પણ આપે છે નાટે શુદ્ધાત્માથી દુશાત્માને છતો
આત્માનો વિજય ભગવાનની સ્તુતિથી થાય છે પાપ અને
પુણ્ય-એ બન્નેને ખપાવવાથી ભગવાન થવાય. પણ તેથી
પુણ્યની મારે જરૂર નથી એમ ન કહેવાય ભગવાન કહે છે
કે ચૌદમી ભૂમિકા સુધી પુણ્ય વળાવો રહે છે એ પુણ્ય
ન હોય તો ઇન્દ્રિયો વગેરેમાંથી બહાર નીકળવું મુશ્કેલ બની
જાય. પણ જ્યારે ચૌદમી ભૂમિકાએ પહોંચાય ત્યારે વળાવાને
વિદાય કંઈ શકાય. પણ એ રસ્તામાં જ હોય અને વળાવાને
કોઈ મૂઠી દે તો તે ધારેલે સ્થળે કોઈ કાળે પહોંચી ન શકે
માટે પાર જવા માટે જેવા તેવા નહિ પણ સિંહ સમા
વળાવા લે. દરેકના જુદા જુદા ખાતાં છે. હકીનો હિસાબ
હકીના ખાતામાં રાખો અને દૂધનો હિસાબ દૂધના ખાતામાં
રાખો. બન્નેનો ખીચડો ન કરો.

સતિ પમાડે તેને સત કહીએ, તેના હાસાનુહાસ થઈ રહીએ

લીધો વળાવો ને ચોર જ્યારે ભૂટે, ત્યારે એની સગાએ સીંદ જઈએ ।

આપણા રક્ષણ માટે વળાવેા લીધેા હોય પણ જ્યારે ખબર પડે કે તે પોતે જ ચોર છે તો તેના શરણે તમે જશો ? નહિ જ. પણ જે સજ્જન છે, આત્માનુ રક્ષણ કરનાર છે, તેની સાથે જવામા કઈ લય નથી. એવા વળાવા મળે તો તેની સાથે જાઓ, તેનું શરણ સ્વીકારો સૂર્યાભદ્રેવ સજ્જનના સજ્જન એવા દેવાધિદેવના શરણે આવ્યો છે. ભોગવિલાસમાથી નવરાશ મેળવીને નાથને નિહાળી રહ્યો છે તમે કેને નિહાળો છો ? માટે દીવો તાર્જ પ્રભુ ! તમારુ શરણ લેવા લાયક છે આપે જ્ઞાન, દર્શન સંપૂર્ણપણે પ્રાપ્ત કર્યા છે તે અપ્રતિહત છે, કોઈથી હણાય તેવા નથી પ્રભુ ! મારે સ્ત્રી, પુત્ર, ધન વગેરેને શુ કરવા છે ? આપ જેવા શરણ્ય મળી ગયા પછી મારે ખીજની શી જરૂર છે ?

ચુપચાપ કેમ બેઠા છો ? કેની રાહ જોઈને બેઠા છો ? ખૂબ પુરુષાર્થ બેઠો આજથી જાત્રત થવાની સૂચના-નોટીસ મળી છે માટે દાન, શીલ, તપ અને ભાવને ભાવનાપૂર્વક સ્વીકારો જે સ્વીકારશે તેનાં જયગાન ગવાશે હવે સૂર્યાભદ્રેવ પ્રભુના કેવા ગુણગાન ગાશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૨૬ મું

[મંગળવાર, આવણ શુદ્ધ ૭]

રાયપસેણીય નામના ઉપાગ સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે એ સૂત્રમા ભગવાન જિનેશ્વર દેવોએ આત્માના સિદ્ધાં-

તને અપૂર્વ મહિમા જતાઓ છે ગમે તેવા નાસ્તિકમા
નાસ્તિક આત્માને સતનો સમાજમ થાય અને તેણે યોગ્યતા
પ્રાપ્ત કરી હોય તો તેનું પરિવર્તન થઈ જાય—જાણે સોનામા
સુગંધ બળી ન હોય તેવું જની જાય! હે આત્માઓ! તમે
કોઈ દિવસ તમારા વિશે વિચાર કરો છે ખરો? કોઈ
દિવસ તમે પોતાને પૂછ્યું છે કે—મારું રહેઠાણ કયા છે?
મારે શું કરવાનું છે? હે જીવ! તું વિચારે તો કર, કે તું
કેણુ છે! તે જાણુ મારું માનીને જાણુ કર્યું પરંતુ! તું
તો સિદ્ધ સ્વરૂપી છે હે આત્મા! તું સ્વતત્ર પરિપૂર્ણ
વીતરાગ થવાને લાયક છે તને તારા પોતાના સાચા સ્વરૂ
પની ખબર નથી એટલે તને જીવનમા શાંતિ મળતી નથી
હે જીવ! તું તારૂં ઘર મૂલી ગયો છે તું આઠે રસ્તે ચલી
ગયો છે

મૂંઝો પડ્યો રે ભાઈ! મૂંઝો પડ્યો

આ સંસારસાગરમાં મૂંઝો પડ્યો.

હવે તારે શાંતિ એમણે છે? વીતરાગ દેવ કહે છે કે
જો અશાંતિનો અંત લાવવો હોય તો જ્ઞાનીની શિખામણને
દૃઢમા ધારણ કરવી એમણે. જાણુ! શાંતિ તો તારા ઘરમા
છે અહાંક સુખ તારા ઘરમા પડેલું છે જાણુ! અમારી
શિખામણ એક વાર તો માન. એક વાર આ સંસારનું લક્ષ
છોડીને તા! ઘર તરફ જો જાણુ લક્ષ્યો છોડી દે જાણુ
બિકલ્લપો મૂલી દે એક વખત તારા સ્વતત્ર ઘર પ્રત્યે દષ્ટિ
કર દ્રવ્યદષ્ટિનો મહિમા જ્ઞાનીઓએ બળી સુદર રીતે આપ્યો
છે આ આત્મા પર્યાય તરફ પ યો છે પણ દ્રવ્ય તરફ તો

દષ્ટિ પણ કરતો નથી સૂર્યાલદેવ વૈભવવિલાસ અને પુદ્ગલના ઠાઠમા ખેડા છે, છતા ત્રિલોકના નાથને નિહાળી ચોતાના આત્મ-દ્રવ્ય તરફ દષ્ટિ કરી રહ્યા છે હે દેવાનુપ્રિયો ! જો આત્મા દ્રવ્ય તરફ ન જાય તો આપણને પરમ-પુરુષ પ્રત્યે બહુમાન ન ઊપજે જ્યા સુધી પ્રમોદ અને હર્ષનો ઉછાળો ન ઊઠે, જ્યા સુધી ગુણના તરંગો ન ઊઠે, ત્યા સુધી આત્મા હુ ખી થવાનો જગતના જીવો શા માટે હુ ખી થઈ રહ્યા છે તે બતાવતા એક કવિ કહે છે, કે-

પ્રમોદ ન જાગે ગુણી જનોમા, મૈત્રી ન જાગે જગજ તુઓમાં,

દ્વિલ દ્રવે ના જનદુઃખ દેખી, તે કષ્ટનુ મૂળ મને જણાયે

જીવો કષ્ટ પામી રહ્યા છે તેનું કારણ શું છે ? મહાપુરુષો કહે છે, કે ગુણવાન પુરુષોને જોઈને હૈયામા પ્રમોદ-હર્ષ ઊપજતો નથી, તે છે કષ્ટનુ મૂળ જ્યારે પ્રમોદ ઊપજે ત્યારે ચહેરો ગુલાબી બની જાય હે દેવાનુપ્રિયો ! વીતરાગ લગવાનની વાણી સાલળીને તમારા હૈયામા પ્રમોદ જન્મે છે ખરો ? તમારા મુખો ગુલાબી બને છે ખરા ? તમને શું ગમે ? ગુલાબી કે ગુલામી ? જેનામા ગુલાબી આવે છે, તેની ગુલામી ટળી જાય છે ગુલામી વગર જો તમને ચાલતું જ ન હોય, તો મહાપુરુષોની ગુલામી કરો, પણ ઇન્દ્રિયોના ગુલામ ન બનો જો ઇન્દ્રિયોના ગુલામ થશો, તો ગુલાબી જતી રહેશે. હે આત્મા ! તે અનંત કાળથી સ્ત્રીપુત્રધનાદિકની ગુલામી કરી, પણ તેથી તારૂં શું વળ્યું ? વીતરાગની જો ગુલામી કરો તો ગુલાબી આવી જાય લગવાનને જોતા સૂર્યાલને પ્રમોદ આવે છે જગતના સર્વે જીવ

માત્ર પ્રત્યે મૈત્રીની ભાવના નહિ જાણે ત્યાં સુધી આ આત્મા
કષ્ટ ભોગવવાનો.

ભગવાન કહે છે, કે હું આત્મા ! તું જ તારા મિત્ર છે,
માટે બહારના મિત્રને શાને ઈચ્છી રહ્યો છે ? હુ ખી યવાનું
ત્રીજી કારણ ' દિલ દ્રવે ના જનદુ ખ રેખી ' છે લોકોના
દુખ બોધને જો આ હૃદય હુ ખી ન મધુ-મુખનું નહિ-કષ્ટ
નહિ, તો માનજો કે માનવઅવતાર બધું ગયો છે કોઈએક
બાઈ વિધવા બને છે તેના મનમાં કષ્ટના મ ન હતી કે
તે વિધવા બનશે. પણ કુદરતના કોપથી તેનો પતિ હૃદ
યરોગનો હુમલો થતા મૃત્યુને પામે છે ત્યારે જો બધા
ગણી નારી શું કહે છે ? ' અરે ! આ લોચનાથી બાલ્ય કમાંથી
બિઠ્યા ? નહોતું ધામું તે આવ્યું ' ત્યારે જાની કહે છે, કે ' ના
તારૂં ધારેલું જ હતું, કારણ કે પૂવભવમાં જો કમ' તે જોવી રીતે
જ બાપુ હતું, માટે જો તો આવવાનું જ હતું અરે !
હુ ખ આવતા વલવલાટ કરે છે પણ જો હુ ખ તો તે નોવધુ
હતું એટલે આવ્યું છે

હાખલા તરીકે, કોઈ બહારજામ બાપ જને ત્યાં કોઈની સાથે
મૈત્રી ધાય. છતાં પ વી વખતે મિત્ર આમ ત્રણ બાપે કે મારે
જામ આવવાનું ધાય તો મારે ઘેર જરૂર પધારજો. પેલો
વિચાર કરે છે કે ભાવભર્યું આમ ત્રણ મળ્યું છે, તો લાવને
મે-ત્રણ રહ્યા. તેને ત્યાં રહી આવીજો. તે આવે છે જને
રહે છે હવે તેને જોવું ગમી જાય છે કે જો જવાની વાત
જ નથી હતી. પરમણીના મનમાં ધાય છે કે આ તો
મારે ઘર આ તો યોગ્યો તે યોગ્યો.

‘ પહેલે દિવસે પરાણો, ખીજે દિવસે પછ,
ત્રીજે દિવસે રહે તેની અઝલ ગઈ ’

આ દોહરો તે આખો દિવસ ગણગણ્યા કરે છે મહે-
માનને કાને આ શખ્દો પડે છે, પણ તે પોતાને કહે છે, કે
ભલેને ગાયા કરે જ્યાં સુધી મોઢામોઢ જવાનું ન કહે
ત્યાં સુધી અહીંથી નીકળવાનું જ નથી. છેવટે ઘરઘણી કટા-
ળીને કહે છે, કે ‘ ભાઈ! ઘણા દિવસ થયા, હવે જાઓ.
તમારાં ઘરનાને ચિંતા થતી હશે ’ ત્યારે મહેમાન જવાબ
આપે છે, કે ‘ તમારે ત્યાં કયા અમસ્તા આવ્યા છીએ ?
તમે આમ ત્રણ આપેલું એટલે આવ્યા છીએ ! ’

તમને કોઈ આમ ત્રણ આપીને બોલાવે અને પછી
ચાલ્યા જવાનું કહે, તો તમને ગમે ખરૂં ! ભગવાન કહે છે, કે
કરો નહિ, ગલરાશો નહિ, એ તો તમારા આમ ત્રણને લઈને
આવ્યા છે તમારા પૂર્વના નોતરેલા આવેલ છે અસંખ્ય શખ્દો
બોલીને કાઢી મૂકવામાં કોઈની શોભા વધવાની નથી જીવનમાં
અનુભવવા પડતા સુખ-દુઃખ તમારા આમ ત્રણથી જ આવ્યા
છે માટે દુઃખ આવ્યે વિલાપ કરવો એ યોગ્ય નથી ધીરજ ધરી
એને સહન કરવું એ જ માનવધર્મ છે આ જીવ ગુણીને
જોઈને પ્રમોદલાવ લાવ્યો નથી કોઈનું સારૂ જોઈને,
ઊલટો ઇર્ષ્યાએ ખળ્યો છે તે વખતે જૈનનું સુદર તત્ત્વ,
મિત્તિ મે સન્નમૂષ્ણુ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે ભગવાન કહે છે,
કે તમે જે ઘરમાં મૈત્રી નહિ સાચવી શકો તો પછી પડો-
શીની તો વાત જ કયા કરવાની રહી ? આગળ વધતા,
સમાજની, દેશની, રાષ્ટ્રની મૈત્રીની તો વાત જ શી

કરવી? જે ભગવાન મહાવીરના સાથા પુત્રોહોય તે પોતાના મરથી
જ શરૂઆત કરે. આપણે વિશ્વવત્સલતાનું લક્ષ્ય કેળવવાનું છે
પણ તમે તો પોતાના આત્મા સાથે જ મૈત્રી કેળવી નથી
તમે મોટો અપરાધ કર્યો છે એક કવિ કહે છે, કે-

તારા મુના પ્રભુ ! મેં અધિકા કર્યો છે
ભૂમો તણા નિધિ મણા હરને ભર્યા છે
સ્વાર્થાધ ધર્મ દિત મનુ જનનાં હર્ષાં છે
જાવના જ્ઞાં નવન ઝેર સદા ભર્યા છે

“હે નાથ ! મારી અવળચડાઈ આપની પાસે કેવી રીતે
પ્રકાશ્યુ ! હે ભગવાન ! કેટલા બધા ગુના મેં તમારા કર્યા
છે ! નિઝ ન્ય મુરૂઓએ પોઠારી પોઠારીને કહ્યું છતાં આ
આત્મા સરળતાએ ન આવ્યો પ્રભુ ! સમુદ્રમા પાણી તો
અપાર ભર્યું છે નાથ ! મારા આત્મામા અવશુષ્કનો સમુદ્ર
તેથીય મોટો છે પ્રભુ ! મારી રી વાત કહું ? હું સ્વામીમા
અધ બન્યો છું લક્ષ્મી રણતા મેં મારા લાભને જ જોયો
છે સામાના નુકશાનનો કોઈ દિવસ મેં વિચાર જ નથી કર્યો
લોભને વશ થઈને મેં બીજાના દિત પ્રત્યે દષ્ટિ જ
નથી કરી ”

જો તમે બીજાનું દિત નહિ કરો તો તમારું દિત કેમ
કરીને થશે ? દયાત વરીકે કોઈ સામુ તેની વહુને શાજ
રજા વી હોય, દિવાળીનું પર્વ આવતા સદ્ગુણદિથી પ્રેરાઈને
વહુ સામુને પગે પડવા ભય, તે વખતે સામુ કહેશે, “બેટા !
કાર્ય નમ કરજો અને આ અણુધાર્યો વાદ્-પ્રહાર શાને ?
- ભારે ધર્મ જુ બે બાવી જુદિ હરો તો આપણને પણ

ઘાચીના બળદની જેમ ગોળ ગોળ કર્યા કરવું પડશે માટે તમારો માર્ગ સાફ કરો. રસ્તામાં પથરો કે ઢેકાં આવે, તો ગાડું ઊથલી પડે તમે તો ધર્મધ્યાનના સુદર રથમાં બેઠા છો. એ રથ તમારે સસારના માર્ગમાં ચલાવવો છે પણ તમારું લક્ષ્ય શું છે? પહોંચવાનું ક્યા છે એ ભૂલવાનું નથી મોક્ષ તમારું ઇચ્છિત લક્ષ્ય છે. પણ માર્ગ સાફ નહિ હોય તો રથ ઊથલી પડશે હે પ્રિય! ધર્મધ્યાનના કરવા-વાળાએ જોવું જોઈએ, કે તેના માર્ગમાં ક્યાય ખાડા-ટેકરા કે પથરા-ઢેકાં તો નથી ને? નહિ તો ગાડું નિઃસશ્ય ઊથલી પડવાનું હે નાથ! સ્વાર્થમાં ડૂબેલા એવા અમે ખીજા પ્રત્યે કોઈ દિવસ જોયું પણ નથી “જાણ્યા છતાં નયન ઝેર સદા ભર્યું છે” નાથ! આપનો પરિવાર પોઠારી પોઠારીને કહે છે, કે રોજ ઝેર ઝેર અને ઝેરથી જ ભર્યા રહ્યા છો, તેનાથી તમે મુક્ત બનો કોઈના અવગુણ સામે ન જુઓ. મુશ્મિદિર જેવા ગુણી જનોને જોઈ શણ થતા માટે તમે પણ ગુણી તરફ જ દષ્ટિ કરો.

સૂર્યાભદ્રેવ ત્યા બેઠા બેઠા ભગવાનને નિહાળી રહ્યા છે “હે ભગવાન! આપનું ‘વિયદ્દ છઉમાણુ,’ છક્ષપણુ ગયું છે ત્યા બેઠાં બેઠાં તેને લકિતના પૂર ભિમટયા છે તે કહે છે, જ્યારે આપ ભવરાશિમાં હતા ત્યારે એવો ભાવ પ્રગટ કર્યો હતો કે આ દેહદેવળની અદર ત્રણ લોકના નાથ એવા પ્રભુ ભિગજે છે આવો વિચાર, હે નાથ! આપે છક્ષસ્થપણામાં કર્યો અને કેવળી થયા હે નાથ! કેવળજ્ઞાનમાં અતરાયભૂત

ધનાર છમસ્થની પ્રકૃતિઓનો આપે ક્ષય કરી નાખ્યો. આપ સ્વરૂપમા રમ્યા અને આપે અખડ જ્ઞાનકને પ્રાપ્ત કર્યો, અને આપ છમસ્થથી મુક્ત થયા. આત્મા જે વખતે છમસ્થથી મુક્ત થાય છે તે વખતે તે બધા ધાતી કર્મથી મુક્ત બને છે. ધાતીકર્મ અને છમસ્થતાથી મુક્ત બનવા આપે વીતરાગતાને લાગક કસ્ટી કરી અને કેવળીપદને પ્રાપ્ત કર્યું. એ પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે બે હાથ જોડીને હું આપને વદન કરૂં છું. “વિમદ્ આ શબ્દ જોણતા આવો ભાવ આપણામા ઊપ જવો જોઈએ. આપણે કર્શજ જોણીએ તો છીએ, પણ ભાવ પ્રગટે છે ખરો?”

છમસ્થના ગુણસ્થાનક કેટલાં છે તે જાણો છો? તે બાર છે, અને વીતરાગના ગુણસ્થાનક ચાર છે. જ્યાં સુધી ધાતી કર્મેણિ સંપૂર્ણ નાશ ન થાય ત્યાં સુધી આ બાર ગુણસ્થાનક આપણને ઊડતા નથી. “હે પ્રિયો! ‘નિષ્કાણુ અવચાણુમ્ હે પ્રભુ! હું આ સુવર્ણના શબ્દોથી આપની સ્તુતિ કરૂં છું હે નાથ! આપ જ્યારે સંસારી હતા ત્યાર આપે બાહ્ય પદાર્થો પરથી રાગ અને દ્વેષને જોતી લીધેલા. અમારામા અને તમારામા આ જ તફાવત છે જે પુણ્ય અને પાપના ઉદયે કરીને આવે છે તેને અમે વશ થઈ જઈએ છીએ, અને આપ તો જીતી લેા છો. હું અને સહન કરવું સહેલું છે પણ મુખને સહન કરવું દોષાલ છે પ્રિયો! આપે તો ‘નિષ્કાણુ પદને પ્રાપ્ત કર્યું’ રાગ અને દ્વેષને જીતી લીધા. જે જીજ્ઞાસો રાગ અને દ્વેષમા પડ્યા હતા તેમને પણ આપે જીતી લીધા. એવા જાન્ય છે આપ. હું આ સ્તુતિ શાને

માટે કરી રહ્યો છું ? રાગ અને દ્વેષનો ક્ષય કરવા માટે જ હે પ્રભો ! હું આ સ્તુતિ કરી રહ્યો છું”

ગૌતમ સ્વામી ભગવાનને પૂછે છે, “હે નાથ ! જૈન ધર્મનું પ્રયોજન શું ?” ભગવાન કહે છે “ગૌતમ ! રાગ અને દ્વેષનો ક્ષય કરવો એ જ જૈન ધર્મનું પ્રયોજન છે” આવા શાસનમાં તમારો અવતાર થયો છે, માટે તમે તમારું જીવન વ્યર્થ ન ગુમાવશો. ભાગ્યને કેળવો. સૂર્યાભદ્રેવ માનવભવને ઇચ્છી રહ્યો છે તેના મનમાં થાય છે કે ક્યારે મળે ! તમને તો માનવભવ મળી ચૂક્યો છે, તો પછી હવે કોની વાટ જોઈને બેસી રહ્યા છો ? ભક્ત શું બોલે છે

“ચડી તોફાને મારી નાવડી, પ્રભુજી ! મારી વાર કરો”

હે પ્રભો ! મારી જીવનનોકા તોફાને ચડી છે હે પ્રભો !” રાગ અને દ્વેષને જીતવાનું બળ આપો, જેથી હું આપના પદને પ્રાપ્ત કરૂં

હવે સૂર્યાભદ્રેવ શું બોલશે અને તે સાંભળતા અમૃતના કેવા સ્રોત છૂટશે તે આગળ અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૨૭ મું

[બુધવાર, આવણ શુદ્ધ ૮]

ખીજી ઉપાગ સૂત્ર ચાલી રહ્યું છે પંચમ ગણધર-સુધર્મ સ્વામી શ્રી જીજીને કહે છે કે “જે સ્વરૂપ ભગવાને મને સમજાવ્યું છે તે સ્વરૂપ હું તારી પાસે રજૂ-

ઘનાર છમસ્થની પ્રકૃતિઓનો આપે ક્ષય કરી નાખ્યો. આપ સ્વરૂપમાં રમ્યા અને આપે અખડ આનંદને પ્રાપ્ત કર્યો, અને આપ છમસ્થથી મુક્ત થયા આત્મા જે વખતે છમસ્થથી મુક્ત થાય છે, તે વખતે તે બધા ઘાતી કમંચી મુક્ત બને છે ઘાતીકમં અને છમસ્થતાથી મુક્ત બનવા આપે વીતરાગતાને લાચક કરણી કરી અને કેવળીપદને પ્રાપ્ત કર્યું એ પદ પ્રાપ્ત કરવા માટે બે હાથ બેઠીને હું આપને વદન કરૂ છું “વિમદ્ આ ચન્દ્ર બોલતા આવો ભાવ આપણામાં ક્રિપા જવો જોઈએ. આપણે હરશેજ બોલીએ તો છીએ, પણ ભાવ પ્રગટે છે ખરો ?

છમસ્થતા ગુણસ્થાનક ક્રેટલા છે તે બણો છે ? તે બાર છે, અને વીતરાગતા ગુણસ્થાનક ચાર છે. જ્યાં સુધી ઘાતી કમંચી સપૂણ નાશ ન થાય ત્યાં સુધી આ બાર ગુણસ્થાનક આપણને છોડતા નથી. ‘હે પ્રિયો !’ ‘નિજાણુ ભવમાણુમ્ હે પ્રભુ !’ હું આ સુવર્ણના ચન્દ્રોથી આપની સ્તુતિ કરૂ છું હે નાથ ! આપ જ્યારે સસારી હતા ત્યારે આપે બાહ્ય પદાર્થો પશ્ચી રાગ અને દેવને જોઈ લીધેલા. અમારામાં અને તમારામાં આ જ તફાવત છે જે પુણ્ય અને પાપના ઉદયે કરીને આવે છે તેને અમે વશ થઈ જઈએ છીએ, અને આ તો છતી લો છો. હું ખને સહન કરવું સહેલું છે પણ મુખને સહન કરવું દોષાલ છે પ્રિયો ! આપે તો ‘નિજાણુ’ પદને પ્રાપ્ત કર્યું રાગ અને દેવને છતી લીધા જે બીજાઓ રાગ અને દેવના પડમા હતા તેમને પણ આપે છતી લીધા. એવા જગ્ય છે આપ. હું આ સ્તુતિ શાને

માટે કરી રહ્યો છું? રાગ અને દ્વેષનો ક્ષય કરવા માટે જ હે પ્રભો! હું આ સ્તુતિ કરી રહ્યો છું.”

ગૌતમ સ્વામી લગવાનને પૂછે છે, “હે નાથ! જૈન ધર્મનું પ્રયોજન શું?” લગવાન કહે છે. “ગૌતમ! રાગ અને દ્વેષનો ક્ષય કરવો એ જ જૈન ધર્મનું પ્રયોજન છે” આવા શાસનમાં તમારો અવતાર થયો છે, માટે તમે તમારું જીવન વ્યર્થ ન ગુમાવશો. ભાગ્યને કેળવો સૂર્યાભિદેવ માનવભવને ઇચ્છી રહ્યો છે તેના મનમાં થાય છે કે ક્યારે મળે! તમને તો માનવભવ મળી ચૂક્યો છે, તો પછી હવે કેાની વાટ જોઈને બેસી રહ્યા છો? ભક્ત શું બોલે છે

“ચડી તોફાને મારી નાવડી, પ્રભુજી! મારી વાર કરો.”

હે પ્રભો! મારી જીવનનૌકા તોફાને ચડી છે હે પ્રભો!”

રાગ અને દ્વેષને જીતવાનું બળ આપો, જેથી હું આપના પદને પ્રાપ્ત કરૂં

હવે સૂર્યાભિદેવ શું બોલશે અને તે સાભળતા અમૃતના કેવા સ્રોત છૂટશે તે આગળ અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૨૭ મું

[બુધવાર, શ્રાવણ શુદ્ધ ૮]

ખીજી ઉપાગ સૂત્ર ચાલી રહ્યું છે પચમ ગણધર સુધર્મ સ્વામી શ્રી જબુજીને કહે છે કે “જે સ્વરૂપ લગવાને મને સમજાવ્યું છે તે સ્વરૂપ હું તારી પાસે રજૂ

કરૂ છું ” જ્યાં સુધી કહેનાર પુરૂષ અને પ્રકાશનાર શુદ્ધ કેવા છે તે બાળીએ નહિ ત્યાં સુધી તેના કહેવાના ભાવને યથાર્થ રીતે ઝોળખી શકાય નહિ માટે પ્રથમ તો તમારા તારકને ઝોળખતા ચીજો. જ્યાં સુધી તમે તારકને ઝોળખશો નહિ ત્યાં સુધી ભવ સાધક થાય તેમ નથી. તમે તમારૂં સાધી લો, કારણ કે જવાનો સમય આવતા પાર લાગવાની નથી. માટે વિચારોના વમળમાં ફસાઈને તમારા અમૂલ્ય સમયને શુભાવશો નહિ વિચારને મુક્તિ મળાવો. છવનદોરી નક્કી કરી લો. આપણે આગળ જવા પ્રયાસ કરી દીધું છે હવે શકાને તમારા મનમાં સ્થાન હોય નહિ. જ્યાં શકા છે ત્યાં સમ્યક્-જ્ઞાનનો અભાવ હોય છે માટે, ભગવાન કહે છે કે ધર્મમાં અહીં અને ધર્મમાં તહીં ભગવદ્વાદ ન કરો. જ્યાં ત્યાં ભાષા ન નમાવો મસ્તકની ધણી મોટી કિંમત છે એ જેવા તેવાને ન સોપાય. એ તો જે રક્ષણ કરી શકે તેને જ સોપાય. આપણે જેને શરણે ગયા છીએ તે તારકને ઝોળખી લો.

સમજવું શા માટે, એ પહેલાં નક્કી કરી લો અમે તમને બોધ આપીએ છીએ તે શું વાહ વાહ માટે ? જરા પણ નહિ. અમે તમને સંભળાવીએ છીએ તે અમારી નિર્જરા માટે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૬ માં અધ્યયનની અદર ભગવાનને પૂછવામાં આવે છે હે ભગવાન ! ધર્મકથા કરવાથી છવને

શે લાભ થાય ? ભગવાન કહે છે “ ધર્મકથા કરવા થી નિર્જરા જ થાય, બીજું કંઈ ન સંભવે.

હે દેવાનુપ્રિયો ! નિર્જરા શેની થાય તે બાણો છો ? નિર્જરા કર્મની થાય સ્ત્રીકથા, ભક્તકથા, દેશકથા અને રાજકથા—આ ચાર કર્મબંધનુ કારણ છે ધર્મની પ્રાપ્તિના અવસરે એ તમને આડખીલી રૂપ ન થાય તે માટે સાવધ રહેજો સવરની કરણીમાં નિર્જરાના ઘોષ સિવાય બીજુ કંઈ હોય જ નહિ સંવર તે સવર, બીજુ આવક કરીએ જ નહિ આપણે વીર પ્રભુના શાસનના સેવક છીએ, માલિક નથી, માટે સેવક બનીને આરાધના કરતા થાઓ એ વડે જ આપણા આત્માનુ કલ્યાણ થવાનું છે તમે ભગવાનની સેવા કરો

‘હું અરિહંત સિવાય કંઈ દેવને માનતો નથી આ જગતમા જેઓ પચ મહાવ્રતધારી છે અને જેઓ વીરવાળીને આગળ કરીને ચાલે છે, તેમને જ હું મારા ગુરુ માનું છું’ જે વખતે આપણે માગલિક સાભળીએ છીએ ત્યારે શુ, બોલાય છે, તે બાણો છો ? ‘તમે કેવળીના બતાવેલા ધર્મનું શરણુ લ્યો’ એમ કહેવામા આવે છે તે વખતે ભક્ત કહે છે કે હું કેવળીએ બતાવેલા ધર્મને અગીકાર કરૂ છુ હવે, કેવળીના બતાવેલા કથન ઉપર આટલો બધો ભાર શા માટે મૂક્યો હશે ? છદ્મસ્થના કથનમા ભૂલનો સભવ છે, પણ કેવળીના કથનમા ભૂલ સભવે જ નહિ તેથી આત્માર્થી પુરુષ ધર્મનું શરણુ સ્વીકારીને જ્ઞાનમા રહે છે ભૂલતા નહિ, એક કાળે આ આત્માને ચાર શરણુ સ્વીકારવા પડવાના જ છે, તેમાથી છટકાય તેમ નથી સૂર્યાભદ્રેષ સ્તવન કરતા બોલે છે, “હે પ્રભો ! આપ કેવા છો ? આપ તો ‘તિન્નાણ તારયાણમ્’ છો”-તિન્નાણ એટલે પોતે તરી ગયેલ, અને તારયાણ એટલે

બીજા જીવેને તારવાવાળા બધુઓ ! પહેલા તિન્નાણ કહ્યું,
 પછી તાર્યાણ કહ્યું, તેનું પ્રયોજન શુ હશે ? જે તરે છે તે તારી
 શકે તિન્નાણ પદમા અતદૃત કેવળીઓ, મૂક કેવળીઓ વગેરેના
 સમાવેશ થાય છે પણ એ કોઈ તારકના બિરુદને પાત્ર હોય
 તો તે કેવળ તીર્થંકર ભગવાન જ છે સામાન્ય કેવળી પોતે
 તરે છે, પણ દ્વાદશાગ્રી રચનારી વાણી તો તીર્થંકર સિવાય
 કોઈને છૂતી નથી હોકોમા હસ પ્રકારની સજ્ઞાઓ છે
 આહાર, ભય, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન માયા હોભ,
 હોઠ અને ઓધ. આ હસ સજ્ઞાઓમા જગતના જીવે જૂ પી
 ખયા છે પણ હે નાથ ! આપ તે બધાને તરી ગયા છો
 સજ્ઞા એટલે ઇન્દ્રિયા સજ્ઞાએ જે કંઈ માગ્યું તે આજ
 સુધી અમે આપ્યા જ ક્યું છે, અને અદ્યપિ આપી જ
 રહ્યા છીએ. હે નાથ ! આપે સજ્ઞાઓએ જે માગ્યું તે ન
 આપ્યું અમે તો જે જે ઇન્દ્રિયાઓ ઉદ્ભવી તેને સતોષવા
 પુરુષાય કરી રહ્યા છીએ આ જગતમા કુ બનુ એ કોઈ
 કારણ હોય તો તે ઇન્દ્રિયા છે એના પ્રભાવે આપણે જગતમાં
 બધું ગુમાવી બેઠા છીએ પણ, હે પ્રભુદેવ ! આપ તો એ
 સજ્ઞાઓને ઉદ્ભવી ગયા છો માટે આપ તિન્નાણ કહેવાઓ
 છો. વળી, આપ અસારને તરી ગયા એટલે પણ તિન્નાણ
 કહેવામા આત્મા અને પુદ્ગલનો સંબંધ જે બનાવિ કાળથી
 બાક્યો આન છે તેના આપે ધમધ્યાન અને શુદ્ધધ્યાન વડે
 ત્યજ કરી નાખ્યા એટલે જ તો આપ તિન્નાણ તાર્યાણ
 કહેવામા છો વચન બલે ભારવાહક પશુ ઉપાડે પણ માલ
 જેમ તના સ્વામીના હાથ છે તેમ વીતરાગના માલને-વીત

રાગતાં વચનો રૂપી રત્નોને-લઈને વહે ચવા માટે અમે તમારે આગણે આવ્યા છીએ જે આ માલને ખરીદશે તે ઉચ્ચ ગુણને પ્રાપ્ત કરશે પણ માલની ખરીદી કર્યા પછી પ્રમાદ કર્યે નહિ ચાલે પ્રમાદને કારણે આ શાસનમા ઘણા જીવો અધ વચ્ચે જ પટકાઈ ગયા છે, માટે પ્રમાદ સેવશે નહિ લગવાનના ઉચ્ચ ગુણોને પ્રાપ્ત કરવા સદા પ્રયત્નશીલ રહેશે.

એક સમયે આર્દ્રકુમારને અલયકુમારની વસ્તુથી જ્ઞાન થયું તે લગવાનના દર્શન કરવા જાય છે તેવામા રસ્તામાં તેને પાંચ વાદીઓ મળે છે એક વાદી પૂછે છે, “તું કયા જાય છે ?” આર્દ્રકુમાર જવાબ આપે છે, “હું મારા ગુરુનાં દર્શન કરવા જાઉં છું” બીજો, તેના શબ્દોમા કેટલી દીપ્તિ ભરી છે ! વાદી આગળ જતા કહે છે, “તારા મહાવીર પહેલાં કેવા હતા અને અત્યારે કેવા થઈ ગયા છે ? જન્મે વચ્ચે ઘણું અંતર પડી ગયું છે તારા લગવાન અત્યારે કેવળીનું બિરૂદ ધારણ કરીને બેઠા છે તેની પહેલાની અને અત્યારની પ્રવૃત્તિમાં કેટલો બધો ફેર પડી ગયો છે ! પહેલા સાઠા ખાર વર્ષો સુધી તારા મહાવીરે મૌન રાખી એકાન્તમા વિચરણ કર્યું હવે અત્યારે એ જ મહાવીર લોકોની વચ્ચે આવી મોટા સાહે બોલી રહ્યા છે પહેલાં જગતને એક રીતે ઓળખાવતા હતા, હવે જગતને બીજી રીતે ઓળખાવે છે જે બોલબોલ કરવું જ હતું તો પછી મૌનનું કપટ શા માટે આદર્યું ?” આર્દ્ર કહે છે, “લગવાનની પ્રવૃત્તિ જેવી પહેલા હતી, તેવી જ અત્યારે છે પહેલા મૌન હતું તે કર્મનો ક્ષય કરવાના

કારણે હવે અત્યારે સભાઓમાં ઉપદેશ આપે છે તે પણ કમની ક્ષમ કરવા માટે જ આમ, મારા ભગવાનની પ્રવૃત્તિ જોઈવારી જ રહી છે તેમા કશું અતર પડ્યું નથી.' જ્યાં જમા વાદી કહે છે, "આ વાત તું બીજા કોઈને સભળાવજે હું કંઈ કાઓપોઓ નથી કે તેથી સોળવાઈ બઈ' આદ્ર' કહે છે ' ઉતાવળો ન મા. મને જરા ખીરજમી સાંભળ'

મારા ભગવાન પહેલાં મૌન શા માટે સેવતા હતા? તમારામાંથી કોઈ જવાબ આપશે ખરું? કોઈ નહિ બોલે? ત્યારે હું જ કહું ધ્યાનથી સાંભળજો. ભગવાન પહેલાં મૌન પાળતા હતા તે ક્ષાતીકર્મનો ક્ષમ કરવા માટે; અને અત્યારે જે ઉપદેશ આપી રહ્યા છે તેનું કારણ તેમનું બાપિયું વીર્ય કરનાનગોત્રને બચાવવાનું છે તેમ કયાં સિવાય મોક્ષની પ્રાપ્તિ ન થાય.

આચા. ૧. મૂત્રમા ભગવાને કહ્યું છે કે કર્મ જ મૂલ જ વિગિ જ પીરે. અગ્ર કમ અને મૂળ કમની ટાળવા માટે જ આ પ્રવૃત્તિ હતી આ સ્પષ્ટીક જુધી વાદી નિરૂત્તર થઈ ગયો. ત્યાં નત્ય હાય ત્યાં કોઈ શું બોલી શકે? જૈન શાસનમા માનતા પ્રવક આવક શાનનન ગળકાવવું જોઈએ અને તે માટે પ્રયત્ન કરવા જોઈએ. ભગવાનની પદ્ધતિમાં હીવાળે તે દીકરા અન હા વાળે ન છાક. માટે તમારે દીકરા થવું પડે ને છે. 'પ્રયાતા' તાતાતના. અને અમા. છોતરા છીડી જશે.

હા ભગવાન! આ તમારું મન મીઝી જવાને પ્રતિબોધ આપીને તાયા કંઈમાં પાત નિનાયુ છે પણ તારમાણનું

ખિરદ તો તીર્થ"કર લગવાનને આખ્યુ. ધારો કે એક ઘડો છે, તેમા કોઈકે દીપક મૂકે છે, અને બીજુ કોઈક આવીને ઉપર લાંકણુ ઢાકી દે છે. હવે આવા સયોગોમા દીપક, કેટલામાં પ્રકાશ આપી શકે ? ઘડાના અદરના ભાગમાં. પણ જો ઘડામાં ઘણું ય છિદ્રો હોય, તો ખહાર પ્રકાશ આપી શકે કે નહિ ? એ જ પ્રમાણે સામાન્ય કેવળીએ, અતકૃત કેવળીએ અને અસોયા કેવળીએ પોતાના આત્મામા પ્રકાશ કર્યો છે, પણ બીજાને તેઓ કરાવી શકતા નથી જિનેશ્વર લગવાને પોતાનાં કર્મોને ક્ષય કરીને પોતાને પ્રકાશિત કર્યા છે, એટલુ જ નહિ, પણ બીજાઓને પણ પ્રકાશિત કર્યા છે.

ત્યાર પછી 'બુદ્ધાણુ યોહિયાણુ' પદો આવે છે હે લગવાન ! સમયમા આપે જાણવાનો અને દેખવાનો ગુણુ પ્રાપ્ત કર્યો છે જરા પણ ઉપદ્રવ ન હોય, માત્ર કલ્યાણુ અને કલ્યાણુ જ હોય તે શિવ કહેવાય. એવા પદે કયારે જવાય ? જ્યાં સુધી કર્મથી મુક્તિ ન મેળવાય ત્યાં સુધી એ પદની પ્રાપ્તિ અસંભવિત કર્મથી મુક્ત થયા સિવાય શિવસુદરી ન વરાય, કારણુ કે શિવસુદરી એ તો સાચી સતી છે જેમ કોઈ સાચી આર્ય વધૂ, પતિ સિવાય અન્યને કોઈ કાળે ઈચ્છતી નથી તેમ પતિ ભલેને કાણુ, કૂળડો, લગડો, લૂલો હોય, કમાઈને એક રાત્રી પાઈ પણ લાવતો ન હોય, પણ માળાપે જોયો એટલે તે જ ખરો સ્વામી આવી સસ્કૃતિનો વારસો આપણને મળ્યો છે આવા ગુણુવાળી નારીઓ પતિને વરવા છતાં સતી કહેવાય સીતા રામચંદ્રને વરેલા, છતાં સતી કહેવાયા. દ્રૌપદી પાંચ પતિઓને પરણ્યા, છતાં સતી તરીકે

પૂજામાં જેણે મનથી પણ પર પુરુષ પ્રત્યે વિકારદષ્ટિ કરી નથી, તે જ સતી કહેવાય. જેણે શિવસુહૃદોનો છેલ્લો પકડયો તે તો તેને અનંત કાળ સુધી પકડી રાખે. પણ તમે તો જે છેલ્લો બાધ્યા તેને છોડીને યાત્રતા થઈ જાઓ છો. માટે આનંદધનજી મહાત્મા કહે છે કે,

પ્રીત સગાઈ જનમાં સદુ કરે, પ્રીત સગાઈ ન મેળ,

પ્રીત સગાઈ નિરુપાધિક કહી રે, સોપાધિક ખન ખોળ.

સાચી પ્રીત સગાઈ કેને કહેવાય? જેની બેઠે પ્રીત બાધવાથી વળગાડ ઉત્પન્ન થાય તેને ભગવાન સાચી પ્રીત કહેતા નથી. ત્યારે સાચી પ્રીત કઈ? જેની બેઠે સળખ બાધવાથી આત્માને ઉપાધિમાં ફસાવું ન પડે તે સાચી સગાઈ

હે પ્રસો! આપે એવી શિવરમણી સાથે સમપક્ષ બેઠ્યાં એટલે અમલ કહેતા આઠ કર્મના મલ રહિત થયા. મદ્દલ એટલે રાગરહિત થયા આપે જે આત્મિક ક્ષતિ પ્રાપ્ત કરી છે તે માટે હું આપને નમસ્કાર કરું છું. આપ 'અખખમ' છે. આપે સિદ્ધોના એકત્રીસ ગુણને પ્રાપ્ત કર્યા છે, માટે આપ અક્ષય છે. હે પ્રસો! હું (સૂર્યાભિદેવ,) બહી બેઠો આપના ગુણની સ્તુતિ કરું છું.

હવે સૂર્યાભિદેવની સ્તુતિનું અવશ્ય કસ્તા આપણને શો આનન્દ ઊપજશે, તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૨૮ મું

(શુક્રવાર : આવશ્ય ગુરિ ૧)

રામપદ્મજીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે સૂર્યાભિદેવ ભગવાન ત્રિકાગનાથના જીવનદર્પણને નિહાળી રહ્યા છે. દર્પણ

જેમ માણસની મોઢા પર રહેલા ડાઘને પ્રતિબિંબિત કરે છે તેમ મહાન પુરુષનું જીવન સામાના હૃદયના ડાઘને બતાવે છે. સૂર્યાલોકેવ નમોઽશુભુથી ભગવાનના ગુણગાન ગાઈ રહ્યા છે. એક એક પદને હૃદયના સાચા ભાવથી વર્ણવી રહ્યા છે.

“ ધન્ય રે ધન્ય, પ્રભો ! આ જગતની અંદર આપનો જન્મ સફળ છે આ જગતમા જન્મ પામીને આપે જ લાભ મેળવ્યો છે હે પ્રભો ! અમે તો જ્યાં ગયા ત્યાં અમારા હાથે જ પોતાના વિનાશને નોતર્યો છે અમારી વહાલી વસ્તુનો વિયોગ થયો હતો હે પ્રભો ! સિદ્ધના એકત્રીસ ગુણોને આપે યથાર્થતયા પ્રાપ્ત કર્યા છે એક પણ ગુણ અવશિષ્ટ રહ્યો નથી. માટે જ આપ અક્ષય અને અનન્ત છો હે દયામય ! આપ જે ક્ષેત્રમા ખિરાજો છો તે ક્ષેત્ર તો અનંતને અનંતથી ગુણીએ એટલા જીવો અને પુદ્ગલોથી ઠાસી ઠાસીને ભરાયેલું છે. એમાં આપે ક્ષાયકભાવ પ્રાપ્ત કર્યો છે માટે તે પ્રદેશો અને પુદ્ગલો આપને બાધા કે પીડા કરી શકતા નથી ”

શાની બાધા ? એવો કયો ગુણ, જેને પ્રાપ્ત કરવાથી, અનંત જીવો ભર્યા હોવા છતાં પ્રભુને સહેજ પણ દુઃખ ઉપજીવી શકતા નથી ! કારણ એ છે, કે પ્રભુ આત્માના ક્ષાયક ભાવની અંદર જ રમનારા છે

“ તો તે ભાવને પ્રાપ્ત કરવા માટે, હે નાથ ! હું આપનું સ્તવન કરું છું આપને તો બાધા-પીડાનો અધ્યવસાય જ જતો રહ્યો છે તેથી આપને બાધા-પીડા હોય જ ક્યાથી ? ”

“ અપુણુરાવંતી ” આપ કહેવાઓ છો હે દયાળુ દેવ ! “ અ ” એટલે નહિ. આપને ફરીથી સસારમા આવવું જ

નથી, કારણ કે) સસારનાં જ આપનામાંથી લેવાં જાય છે
 આપે સસારનાં લાવને જ કાઢી નાખ્યો છે એટલે સસારમાં
 પરિશ્રમણ કરવાનું આપને રહ્યું જ નથી પણ શાંતિ કહે
 છે, કે ઈશ્વર, હરીને અવતાર ધારણ કરે છે, પરંતુ
 આ માન્યતા જોન ધર્મની નથી. ઈશ્વર તો કૃતકૃત્ય ધર્મજ્ઞ
 છે એવા ભગવાનને સસારમાં હરીને આવવાનું પ્રયોજન હોય
 જ શાનું ? જેણે રાગ અને દ્વેષનો ત્યાગ કર્યો છે એવા ઈશ્વરને
 આ ભગતમાં કોઈ પ્રિય કે અપ્રિય કોઈ વહાલું કે કવલું
 હોતું નથી. વહાલાનું વહાલ પ્રાપ્ત કરવા માટે અને કવલાનું
 કવલાપણું કરવા માટે જો સસારમાં જન્મ લે, તો પછી તે
 ઈશ્વર શાના ? હે ભગવાન ! આપ જે સ્થાનમાં જ્યાં તે ગયા
 આપને સાદિ અનંત ભાગે રહેવાનું થયું અને આદિ અનંત
 ભાગે સજપણુ બેઠા પછી સસારમાં રહેવાનું હોય જ શાનું ?
 તેથી આપણે પણ સાદિ અનંત ભગવાણા ભગવાનની સાથે
 સબંધ બેઠીએ, જેથી આપણે પણ સાદિ અનંતભાગ સાથે
 સબંધ સંધાય. પણ આપણે તો વિનાશીની સાથે જ સબંધ
 બેઠ્યો છે માટે અવિનાશીપણુ ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય ? અવિનાશી
 સબંધ બેઠીએ, તો અવિનાશીપણુ પ્રાપ્ત થાય. પહેલું નમો
 થયું આપણે કોને કરીએ છીએ ? સિદ્ધ ભગવાનને. સિદ્ધિ
 જઈ એટલે સિદ્ધગતિ તેના છ નામ છે કોઈ કહેશે તે
 ક્યાં ક્યાં છે ? આવડતાં નથી જોમ જ ને ? તમારા દીકરા,
 દીકરીઓનાં નામ આવડે છે પણ જે સ્થળે જવાનું છે તેનું
 જ નામ નથી આવડતું તો પછી એ સ્થળે જશે કેવી રીતે ?
 તો સાબળે. છ નામ આ પ્રમાણે છે : સ્થિર ગતિ, અવિચલ

ગતિ, અખડ ગતિ, આનદી ગતિ, સહજાનદી - ગતિ અને
પરમાનદી ગતિ

“જેની જોડ દુનિયામાં ન મળે એવી ગતિને, હે, દયામય,
આપે પ્રાપ્ત કરી છે. તો આપ સિદ્ધ ગતિમાં ગયેલા. એવા
અને “નામધેયમ્ ઠાણુસપત્તાણુ” શાશ્વત સ્થાનને પ્રાપ્ત
થયા છે. “સપત્તાણુ” એવી સિદ્ધ ગતિને પ્રાપ્ત કરી લીધી
છે એવા હે “સિદ્ધ લગવતો.” “જિયલયાણુ,” દુનિયામાં
જેટલા લય છે તે બધાના ઉપર આપે જીત મેળવી છે એવા
હે લગવાન! હું આપને નમસ્કાર કરું છું. અચલ અને સ્થિર
ગતિને પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છાવાળા હે અરિહત પ્રભો! આપને
આ સૂર્યાભદેવ નમસ્કાર કરે છે, તેને આપ દેખો આપ મારા
સામે જુઓ પ્રભો! આપ તો સમય સમયના, લાવ દેખી
રહ્યા છો તો આપ સૂર્યાભને દેખો!” ભાષાના પુદ્ગલોમાં
એવું સામર્થ્ય છે કે, તે ચૌદ રાજલોકને સ્પર્શી શકે તો પછી,
તમારી સ્તુતિના પરમાણુઓ લગવાન સુધી પહોંચી શકે
કે નહિ? સૂર્યાભદેવ કહે છે, “હે પ્રભો! હું આપની ભક્તિ
કરું છું, માટે મારા સામે નજર કરો” મહાસતીજી વાચનમાં
મગ્ન હોય ત્યારે તમે નથી કહેતા, કે અમારા સામું જરા
જુઓ તો ખરા! આવું કેણુ બોલાવે છે? અંદરનો ઉત્સાહ
જ તો લગવાન તો જાણે જ છે, કે આ અમુક કાલે વંદન,
નમસ્કાર કરશે જ એ તો લગવાન જાણી ને જોઈ રહ્યા છે.
પણ ભક્તનો ભાવ જ એવો છે, કે વંદન કરીને ચિતવે છે
જેણે સંપૂર્ણ આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે એવા પ્રભુનું નામગોત્ર
સાલળીએ તે પણ-મહા પુણ્યનું-કળ છે પુણ્યની પ્રધાનતાના

પરિણામે દેવતાપ્રાપ્ત થાય છે અને પુણ્યની પ્રધાનતાના પ્રભાવે મનુષ્યનો અવતાર મળે છે. ધર્મની પ્રધાન ગતિ મનુષ્યગતિ છે, બ્યારે પુણ્યની પ્રધાન ગતિ દેવ ગતિ છે. પાપ પ્રધાન તે નરકની ગતિ છે તે કાર ભૂમિ છે. એમાં બી વાલીએ તો મ ઊગે નહિ. ત્યારે દેવગતિ પૂર્ણ પુણ્યની ગતિ છે એમાં બીજ વાવે તો તણાઈ જાય, કારણ કે પુણ્યના પ્રવાહના વિરતિરૂપ બીજ વાવે તો ઊગે જ નહિ, તણાઈ જાય. નરકગતિ એ ભગવાન ભૂમિ છે એમાં કશું નિપજે જ નહિ. ખેડૂત ભલેને સારો હોય, પણ જો જમીન સારી ન હોય તો શું ઊગે? વઢતા ભલેને જમીને તેટલો સારો હોય, પણ જો સામજિકનારની ભૂમિ કઠોર હોય તો બાળ્યાન જમીને તેટલું સુંદર હોય તો પણ કશું ફળ નિપજે નહિ. એટલા માટે જ ભગવાન બારપૂર્વક કહે છે કે સયમ અને તપ માનવભવમા જ થઈ શકે આ કારણને લઈને જ ગૌતમે ભગવાનને ભગવતી સૂત્રમાં પૂછ્યું છે કે 'હે પ્રભો! જ્ઞાન આ ભવનું પરભવનું કે તદુભવનું? ભગવાન કહે છે કે 'હે ગૌતમ!' જ્ઞાન આભવી, પરભવી અને તદુભવી છે જ્ઞાન અને દર્શન અહીંથી છૂટીએ તોય સામે ને સામે આવે-આપણો કેટલો ન મૂકે પણ, હે ગૌતમ! સયમ અને તપ આ ભવના જ છે, પરભવના નહિ. તે જીવની સામે નથી જતા. 'શુરે બ્યારે પચ્ચખાણ આપ ત વખતે ભવજીવના આપે છે તમે પ્રતિક્રમણના પાઠમાં ગત કાળનું પ્રતિક્રમણ વર્તમાન કાળનો સયમ અને આગામી કાળના પચ્ચખાણ બોલો છો ને? જે કાકડીભૂત સાધુ હોય અને સહેજ કમ શેર રહે તો

લવસતિયા દેવ થાય તમે મહાવીરસ્તુતિમા બોલો છો ને, કે “દ્વિતીય સોઢા લવસત્તમાવા।” લવસતિયા એટલે જેનાં આયુષ્યની સ્થિતિ પૂરી થઈ છે પણ કર્મ બાકી છે એવા. કેટલું આયુષ્ય બાકી રહ્યું? ૭ લવનું. ૭ લવ જેટલું આયુષ્ય બાકી છે અને કર્મ પણ ઘણા છે. અહીં કોની વાત થઈ રહી છે? જે સયમી, તપસ્વી અને વીતરાગનો માનીતો છે તેની તમે કોના માનીતા છો? દેહ છૂટે એટલે અવિરતિ કર્મનો ઉદય થઈ જાય ચારિત્ર સાથે ન જાય પણ જ્ઞાન અને દર્શન જાય કયા જાય? સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં

સૂર્યાલદેવનું આયુષ્ય પૂર્ણ થતા પચ્ચબાણ પૂરાં થયાં, પણ જ્ઞાન અને દર્શન તો સાથે છે માટે તો વિલાસ વૈભવ છોડીને મહાવીર સામે દ્વિષ્ટ કરે એ આવી માનવલવની ઊંચી ગતિ છે માટે ઉચ્ચ ભાવનું અહણ કરતા રહેા દેવની ગતિમા ત્યાગ નથી, માટે સૂર્યાલદેવ કહે છે, કે આ વૈભવ મારે શા કામનો? હું નાથ! ધન્ય છે-ધન્ય છે આ સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવીકાને, જે દેશવિરતિ અને સર્વાવિરતી ચારિત્રનું અહણ કરે છે દેવો પણ માનવલવની ગતિને યાદ કરે છે, કારણ કે આ ગતિ પ્રધાન ગતિ છે માટે આ ગતિને મેળવી લો-મેળવી લો તક ગયા પછી આપણને આ માનવલવ મળવાનો નથી. “આવો રૂઢો મનુષ્યાદેહ નાવે ફરી ફરીને ” માટે ધર્મારાધના કરી લો અને જીવનને સાર્થક બનાવો સૂર્યાલદેવ જીવનને સાર્થક બનાવવા હવે દેવો પુરુષાર્થ કરશે તે આગળ અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૨૬ મું

[શનિવાર, માગશ્વ સુદ ૧૧]

પરમેષ્ઠી ભગવાનને નમસ્કાર કરીને, શાસ્ત્રકારોએ રામપરોક્ષીય સૂત્રનો અધિકાર શરૂ કર્યો છે ભગવાન સુખમં સ્વામી જમ્બુને કહે છે, 'હે જમ્બુ ! સૂર્યાભદ્રેવે ભગવાનનું સ્તવન કર્યા પછી, 'નમોઽધ્યુષ્ણ અહિગરસ્સે કરતા કહ્યું, નમસ્કાર હોય મારા મહાવીરને, જેને સિદ્ધ ગતિ પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષા છે હે ભગવાન ! 'ઈદ્દગય'—અહીં રહેલો હું સૂર્યાભદ્રેવ આપની સ્તુતિ કરૂ છું માટે આપ મારી સામે હાથ કરો ' એમ કહીને સૂર્યાભદ્રેવ ભગવાનને વધા વહન કર્યા પછી આગળ ઉપર કહેવાયે તેવો અધ્યવસાય સૂર્યાભદ્રેવને ઉત્પન્ન થયો અદ્ભૂત અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થયો છે, તેનું વર્ણન કરી રહ્યા છીએ સમગ્ર અને તપને ભાવતા થકા ભગવાન આપ્રશાસ ઉદ્યાનની વચ્ચે બિરાજી રહ્યા છે તીર્થંકરના ગુણે કરીને સૂર્ય જેમ પ્રકાશતા એ અરિહત ભગવાનનું નામ અને જોત્રનું શ્રવણ થાય તો આ જીવનું કલ્યાણ થઈ જાય જે ભગવાનની સમુખ જઈ વહન અને નમસ્કાર કરે સેવાભક્તિ કરે અને એ ભગવાનના મુખેથી આર્થ એક વચન સાંભળે અને એના વિપુલ અર્થને સમજીને હૃદયમાં સ્થાન આપે તો પછી એને જે રૂળ મળે, તેનું વર્ણન કેમ કરીને થઈ શકે ? સૂર્યાભદ્રેવ ધનવૈભવ માટે ભગવાનની પાસે નથી જતા. એ જાણે છે, કે ભગવાનના મુખેથી એક

આર્ય વચન સાંભળવા મળશે તો કરોડ કલ્યાણ થઈ જશે. તમે આવા ભાવથી સંતમુનિઓની પાસે કોઈ દિવસ જાઓ છો ખરા? એ આવા ઉચ્ચ આશયથી ભગવાનની પાસે જઈ, વંદન-નમસ્કાર કરવાનો અધ્યવસાય કરે છે ભગવાનની વાણી મળકારી, કલ્યાણકારી અને પુનિતકારિણી છે ભગવાન જ્ઞાન-સ્વરૂપ છે, જ્ઞાનના રાશિ છે, જ્ઞાનના સમુદ્ર છે, એવા ભગવાનની સેવાભક્તિ મારા માટે પર ભવમા સુખ, ક્ષેમ અને કલ્યાણની કરવાવાળી થશે. ભવની પરપરામા પણ એ સુખની આપવાવાળી છે એ પ્રમાણે વિચાર કરીને સૂર્યાભદ્રેવ આલિયોગિક દેવને ઓલાવે છે ઓલાવીને શુ કહે છે? “નિશ્ચય, હે દેવાના પ્રિય! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જમ્બુદ્વીપની અમલક પા નગરીની બહાર આશ્રિતા ઉદ્યાનમાં, સયમ અને તપ વડે આત્માને ભાવતા થકા વિચરે છે ભગવાન અપ્રતિબદ્ધ વિહારી છે હે દેવાનાં પ્રિય! તુ ત્યા જ ” કેને મોકલે છે? આલિયોગિક દેવને. “તુ જ તિજ્જુતોનો પાઠ ભણીને ભગવાન મહાવીરને વંદન કરજે, અને પછી તમે બધા પોતપોતાનાં નામ અને ગોત્ર સંભળાવજો ત્યારબાદ જ્યાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર બિરાજે છે ત્યાંથી એક યોજન ઉપરાતના વિસ્તારની અદર જ્યાં કંઈ ઘાસના તણખલાઓ કે કાકરાઓ કે અશુચિ પદાર્થો કે કોહિલા પદાર્થો પડ્યા હોય તે બધાંને એકત્ર કરી તુ એકાત સ્થળે નાખી દેજે એ ભૂમિની જિડતી રજને તુ બેસાડી દઈ એ સ્થળને સાદું કરજે ધૂપાદિથી સુગંધિત કરી એ ભૂમિને તું દેવોને આવવા યોગ્ય બનાવજે. પચ વર્ણના પુષ્પોના ઘૂંટણ સુધી પહોંચે એવા ઢગલા કરજે પાણીના છટકાવથી, સુગંધી

મૂપથી, પુખ્તોની સૌરભથી તુ એ ભૂમિને દેવના આગમનને
 યોગ્ય બનાવી દેજે ” સૂર્યાભદેવની આ આજ્ઞા સાંભળીને
 આભિયોગિક દેવ બહુ સતુષ્ઠ થયા તેને મનમાં યમુ, કે
 સ્વામીજીએ કેવી સરથ આજ્ઞા કરી ! સૂર્યાભદેવે જે આજ્ઞા
 કરી તેમા જરા સરખો પણ ટણટણાટ નહિ. તેમની આજ્ઞાથી
 જ્ઞાનદ, પ્રમાદ છવાઈ ગયો. આભિયોગિક દેવે કહ્યું, ‘ હું
 આ આજ્ઞો શીઘ્ર ત્યાં જઈને તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે બધું
 કરું છું ’

જુઓ, દેવોમાં પણ કેવો વિનય છે ! તમારા હીકરા-હીકરીઓ
 વગેરે આમ વિનયથી તમારી સાથે વતે છે ખરા ? તમારા
 પડતા બોલ ઝીલે છે ખરા ? સૂર્યાભદેવની આજ્ઞા બે હાથ ભેટીને
 સાંભળે છે સામો પ્રતિવાદ નહિ આમ કરીશ અને આમ
 નહિ કરું એવી હલીલો નહિ ધીનો ગાળવો ઢોળાઈ જાય તો
 એ સામી હલીલ નહિ. આભિયોગિક દેવ પૂર્વ અને ઉત્તર
 દિશાઓની ક્યેયે ચાલી નીકળે છે નીકળીને પોતાનાં વૈક્રિય
 શરીર વડે જેટલા આત્માના પ્રદેશ છે તેટલા હડ કરે છે
 અસખ્ય યોજન પ્રમાણે હડ કરે છે ચાના હડ ? હસરત્ન,
 સ્ફટિકરત્ન, લોહિતાક્ષરત્ન વગેરે ચૌદ પ્રકારના રત્નોનો હડ
 કરે છે પુદ્ગલ સૂક્ષ્મ છે પચાસ કરીને ઉત્તર વૈક્રિય કરે.
 દેવોની ગતિ ત્રણ પ્રકારની છે : તુરિયા ઘડા અને ચવલા
 એ ગતિ વડે આભિયોગિક દેવ અસખ્ય દ્વીપ અને સમુદ્રોને
 જોળ મતા જોળ ગતા જમ્બુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવી
 પહોંચ્યા. આ જમ્બુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રના બે વિભાગ છે એક

ઉત્તર વિભાગ અને ધીજો-દક્ષિણ વિભાગ. આ વિભાગો કયાં આવ્યા તે તમે જાણો છો? દક્ષિણ વિભાગમાં જ્યાં લગવાન મહાવીર ખિરાજે છે ત્યાં તે આવ્યા આવીને તે લગવાન મહાવીરને ત્રણ વાર વદન-નમસ્કાર કરે છે નમસ્કાર કરીને કહે છે, “હે ભત્રીજા! પૂજ્ય! અમે સૂર્યાભદ્રેવના આલિયોગિક દેવ છીએ.” લગવાન તો સર્વ કાંઈ જાણે છે, છતાં તે પોતાની ઓળખાણ આપે છે “અમે આપને વદન-નમસ્કાર કરીએ છીએ. હે લગવાન! આપ તો કલ્યાણકારી, મંગલકારી અને જ્ઞાનવાન છો અમે આપની સેવાલક્ષિત કરીએ છીએ” લગવાન તે દેવને કહે છે, “આ તો તમારો પુરાણો અને નિત્યનો વ્યવહાર છે પરપરાથી દેવો આ પ્રમાણે કરતા આવ્યા છે આ તો દેવોનો આચાર છે હે દેવો! આ તમારે કરણીય છે, કારણ કે તમારા પૂર્વના દેવોએ પણ આ જ પ્રમાણે કર્યું છે, માટે તમારે કરવા યોગ્ય છે જો કદાચ તમે માનસર આવ્યા હો તો પણ આ સાલજતાં તમારું અભિમાન ઉતારી નાખે એવો સરસ અને સચોટ જવાબ છે શાસ્ત્રકારો કહે છે, કે આવા, અમારા સિદ્ધાન્તનાં જ્ઞાન-પકવાન તમારા ઘરમાં પડ્યા છે, છતાં તમે બીજે શા કારણે કાંઈ મારો છો? જેને અમારા સિદ્ધાન્ત અને પ્રવચનો પર શ્રદ્ધા નથી તે કોઈ કાળે અઝઝ ન થાય ઝઝ એટલે ઝગડો જેને ઝગડો રહિત થવું હોય તેણે વીરનાં વચન પર શ્રદ્ધા રાખવી જ પડશે જેમ આલિયોગિક દેવે પોતાના સ્વામીની આજ્ઞા શીઘ્ર અમલમાં મૂકી, તેમ તમારે પણ લગવાનની આજ્ઞાને અધીન થવું પડશે જ્યાં સુધી તમે લગવાનની આજ્ઞાને.

અધીન નહિ થાઓ ત્યાં સુધી તમે અધી છુટકારો નહિ
 પામી શકો. બોલો, તમારે જગદાશ્રિત થવું છે કે નહિ ?
 અનાદિ કાળથી આત્મા અને કર્મનો જગદો ઘાલતો આવે છે
 તે ભગવાનની આજ્ઞાના પાલન સિવાય મટે તેમ નથી. હાખલા
 તરીકે, કોઈ સિપાઈ ફરજ બજાવતાં હિંમતો પકડાય તો તેના
 શા હાથ થાય ? નોકરીમાંથી પાણીયું જ મળે કે બીજું કંઈ ?
 સિપાઈના પટ્ટાએ આટલી ફરજ બજાવી જ્યારે તમે તો
 જિનેશ્વરનો પટ્ટો પહેર્યો છે તમે તો આવક તમારું શું
 કનંવ્ય છે, તેનો તમે વિચાર કર્યો છે ખરો ? એક સિપાઈને
 આટલી બધી જવાબદારી ઉઠાવવી પડે તો આપણે વીતરાગના
 પટ્ટા પહેરનાર આવક-આવિકાએ, સાધુ-સામીઓએ કેટલી
 જવાબદારી ઉઠાવવાની હશે તેનો પૂરતો વિચાર કરજો એક
 જ્ઞાન જેવું પ્રાણી પણ પોતાના સ્વામીને કેટલું વફાદાર રહે
 છે ! કોઈ કોઈ દૂતરાઓ એવા સ્વામીભક્ત હોય છે કે વખત
 આવે પોતાના પ્રાણુ ન્યોછાવર કરી નાખે છે પણ પોતાના
 ધણીને નુકસાન નહિ થવા દે એક ધનુમાં આટલી વફાદારી
 છે તો તમે તો મહામોઘા માનવબવતારને પામ્યા છો તમારી
 પાસેથી તો એનાથી અનેકગણી વફાદારીની અપેક્ષા રહે.
 આપણે નિત્ય બોલીએ છીએ, કે 'જય વીરાય' હે ભગવત,
 તમારો જય થાઓ, તમે વિજયી બનો હે ભગવત ! તમારા
 જયમા અમારો જય છે પોતાના જયમા ભગવાનનો અને
 ભગવાનના જયમાં પોતાનો જય માનવો એઈએ. બધુઓ !
 શાસનની રક્ષા કરવાવાળા પુરુષોની આજે બહુ જરૂર છે કોઈ
 સ્થળે હાઠકાંઓનો હજલો પઠ્યો હોય તો તમે કહેશો કે આ

ઢગલામા ચેતન નથી તેવી જ રીતે, જેનામાં શાસનની દાઝ નથી, તેના પ્રત્યે વફાદારી નથી, તે હાડકાંના ઢગલા જેવા- ચેતનરહિત શબ જેવા છે જે શાસનમા તમે જન્મ્યા છે તેની જવાબદારી, તેના પ્રત્યેની તમારી વફાદારી તમારે બાણુવી જોઈએ. કદાચ ધનમાં તમે ઘણાથી મોખરે હશે. પણ જ્યાં સુધી તમે સવરકરણીમા આગળ નહિ વધો ત્યાં સુધી તમે પાછળ જ રહેવાના અને કદાપિ અઝઝ નહિ બનવાના માટે તમારે સવર અને નિર્જરામા આગળ વધવું જોઈએ, એક દેવ પોતાના સ્વામી પ્રત્યે કેટલો વફાદાર છે ! તેની સરખામણીમાં તમે કેવા છો ? એક બાજુ ધરનું કામ હોય અને બીજી બાજુ શાસનનું આ બેમાંથી તમે કયું પહેલું કરવાના ? ધરનું જ તો ! આ છે તમારી શાસન પ્રત્યેની વફાદારી ! સમજો સેવા એ તો પરમ ધર્મ છે પણ તમારો આત્મા કઈ તરફ ઢળે છે ? તમે તો જ્યાં રાગ કર્યો છે ત્યાં ઢળો છો. રાગથી રગાયેલા ઉજ્જવલતાને કેમ કરી આદરી શકશે ? ઉજ્જવલતાને આદરવા માટે તમારે રાગનો ત્યાગ કરવો પડશે અને ત્યાગ કરવો પડશે તો જ ઉન્નતિ થશે

ભગવાન કહે છે, “ હે દેવો ! આ તો તમારો નિત્યનો વ્યવહાર છે ” આ સાંભળતાં જ દેવો રાજી રાજી થઈ ગયા. ભવનપતિ, વાણુવ્યન્તર, જ્યાતિષી અને વૈમાનિકનો આ વ્યવહાર છે, પણ તમારો છે એમ નથી ભગવાનની વાણી સાંભળીને આભિયોગિક દેવનું હૈયું હર્ષથી ભરાઈ ગયું, હૃદયમા પ્રેમના સ્ત્રોતો છૂટ્યા. તે ભગવાનને વદીને પાછા કર્યા ઉત્તર દિશામાં જઈને ફરીથી વૈક્રિય

બચન ન બાઈ' શાસ્ત્ર કારોએ ! કહ્યું છે, કે
 'વલ્લતિ મેરુચ્છલતિ મમ્વરચ્છલતિ તારાવિચ્છન્દ્રમગસા ।
 કદાપિ કાલે વલ્લતિ ધરિત્રી સાસુપુરુષવાપ્સ્ય તુ ન
 ચત્તતિ ધર્માત્ મ

મેરુ પર્વત કદાપિ ઘસાયમાન થાય, મન્દર કદાપિ ઘસાયમાન
 થાય, તારાઓ, શ્વિ, ચન્દ્ર અને મંગલાદિ મહો કદાચ
 ચોતાના માએથી ઘળે, પણ સાસુ પુરુષનું વચન કોઈ કાળે
 ધમધી વિચલિત થતું નથી. પણ આપણે તો 'બાળી બોમ્બા,
 બાળી ફેક'મા માનવાવાળા ! માટે બહુઓ ! બોલતા પહેલા
 બરાબર વિચાર કરેા વિચારીને જ બોલેા વિચાર્યા વગર
 બોલાઈ જતું હોય તો પણ તેનું બરાબર ખાલન કરેા. એક
 કવિએ કહ્યું છે કે

લૂંછીને વસ રાખે ભાઈ ! લૂંછીને વસ રાખે
 લપકારા ન્હુ ન્હુ મારે કિવાડમાં વસી સભારે
 લાલ બતાવે આંખા ભાઈ લૂંછીને વસ રાખે

જેવલા સપ્રદાયેા મતેા, ગમ્મેા અને પરપરાઓ આજે
 વધ્યાં છે તે બધા જો કોઈ પણ કારણથી વધ્યાં હોય તો તે
 વચનની અસહ્યતા અને અસહ્યમના કારણે જ માટે જ
 પ્રશ્ન બ્યાકરણમા ભગવાને કહ્યું છે કે 'સજ્જનુ મયમમ્'
 સત્યને ભગવાન તરીકે વણવેલ છે અહુભાવે જીવ ભગવાનને
 ભૂલી બાય છે કોપથી, લોભથી હાસ્યથી અને ભયથી એ ચાર
 પ્રકારે ભાષા બોલાય છે માટે જીભ ઉપર કાળૂ રાખતાં
 શીખવું જોઈએ

કૈકેયીના મનની વાતની હવા રામ સુધી આવી ગઈ, પણ રામ શાન્ત હતા. મનમાં કશો ઉદ્વેગ નહિ કૈકેયીએ દશરથ પાસેથી વચન માગ્યું. “ભરતને ગાદી અને રામને ચૌદ વર્ષનો વનવાસ” આ શબ્દો સાંભળતા જ દશરથ રાજાને ખૂબ આઘાત લાગ્યો. પણ રામ તો ગભીર ચહેરે ઉભા હતા. દશરથ વિચારે છે, કે રામને આ વાત કેવી રીતે કહેવી? કહેતાં જીભ પણ કેમ ઊપડવાની? પણ મહાન પુરુષો બોલેલા વચનને પાળે જ તેથી તેમણે રામને કહ્યું, કે “ભાઈ! હું એક વખત કૈકેયીના વચનથી બધાઈ ગયો છું એ વચનની કૈકેયીએ આજે માગણી કરી છે રડતા હૃદયે મારે તેની વાત સ્વીકારવી પડી છે તો, ભાઈ, તું વનમા જા અને ભરતને ગાદી આપ” રામને સ્થાને બીજો કોઈ દીકરો નો હોય, તો શો જવાબ આપે? શું કરે? ઝઘડો કરે, કલેશ કરે, માતાપિતાને પજવે, કોટે ચડે પણ રામ તો આજ્ઞા-પાલક પુત્ર હતા તે દશરથને કહે છે, “પિતાજી! આપ શા માટે દુઃખ ધરો છો? આપ મારામા અને ભરતમા શો તફાવત જુઓ છો? આપ ખુશીથી ભરતને રાજ આપો. હું વનમાં જવા તૈયાર છું” જ્યાં આવા આજ્ઞાપાલક પુત્રો હોય ત્યાં જ સ્વર્ગ છે માટે સમજો ધરને સ્વર્ગ બનાવવું કે નરક તે આપણા હાથની જ વાત છે આ સૂર્યાલદેવ પૂર્વે તીર્થ-કરની વાણીના વિનય કરીને સ્વર્ગે ગયા છે, અને ત્યાંથી દેવને આજ્ઞા કરી છે દેવે આજ્ઞાનું પાલન કર્યું છે ત્યારે કહે છે કે બહુ સારું કર્યું સૂર્યાલદેવ બીજું શું કહેશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે.

સમુદ્ધવાત ક્યો અને આબળ કહ્યું તે પ્રમાણે, શત્રુને જે હઠ બનાવ્યો હતો તેના વડે ભગવાનની ફરતી એક ભોજન ખરતીને સમાજ, સુમધિત કરીને તે પાછા સૂર્યાભિદેવ પાસે આવ્યા આવીને કહે છે, “સાહેબ! આપે જે આજ્ઞા આપી હતી તે પ્રમાણે બધું થઈ ગયું છે.” સૂર્યાભિદેવ પ્રત્યુત્તર દેતાં કહે છે, “તમે ખૂબ જ સાદું કમું કોઈની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીએ તો તેના હૃદયમાં ઉભળકો આવે. તમારા પાંચ હીકરાઓમાંથી જો કોઈ એક તમારે ઈશ્વારે તમારું ધારેલું કામ કરી આપે તો તમને તેના પર કેટલું બધું હેતુ આવે! એમ, શિષ્યો પણ ગુરૂના વિચારે ચાલે તો ગુરૂને પણ ખૂબ વહાલ લેખને ઉત્તરાધ્યયનના પહેલા અધ્યયનમાં ભગવાન બોલ્યા છે કે ‘ઈગિયાગાર’ એ પન્ને સાધુ સાધ્વી, આવક, આવિકા જો ગુરૂના અભિપ્રાયને અણીને તેને શાન્તિ લાય તેમ વર્તે તો જ વિનયવાન કહેવાય. રામચંદ્રજીનું જ દેહાવ લઈએ. ભગવાન રામ બાળે મોક્ષને પ્રાપ્ત થયેલા છે એ રામ એના પિતા હરશચન્દી આજ્ઞાનું કેવી રીતે પાલન કરતા તે ક્યાં કોઈથી અજાણ્યું છે? બધા એમ કહે છે કે જો તમારા મરમા રામ કે હનુમાન જેવા હીકરાઓ હોય તો અમારું ઘર સ્વર્ગ બની જાય. પણ, રામ, હનુમાન એમ રમતમાં નથી થવાનું જે માખાપની એકએક આજ્ઞાનું પાલન કરે તે જ રામ જેવા થઈ શકે રામ તો નિત્ય જીતીને પ્રાતઃકાલમાં પોતાના માતા પિતાને પ્રણામ કરતા બાળે તમારામાંથી કેટલા માતા પિતાને પ્રણામ કરે છે? જે સમયે રામના શબ્દાલિપેકનું

નક્કી થયું તે વખતે કૈકેયીની વૃત્તિ બદલાણી. વર્ષો સુધી દશરથે આપેલાં વરદાન માગવાનું ન સૂઝ્યું, પણ જેવી રામના અભિષેકની વાત-સાલણી કે તેવું જ પેલાં વરદાનોનું સ્મરણ થયું. તેના પર ઇર્ષ્યા ચડી બેઠી. જે માનવી ઇર્ષ્યાને વશ થાય છે તે ગભીર ભૂલ કરે છે, એટલું જ નહિ પણ તે પતનને માર્ગે પ્રયાણ કરે છે હુર્લાગ્યે ઇર્ષ્યાનિધ માણસો પોતાના પતનને બેઠ શકતા નથી. કૈકેયીએ લાગ સાધી દશરથની પાસેથી આગળ આપેલા બે વરદાનોની ઉધરાણી કરી. શું માગવું તેના વિચારમાં તેણે આખી રાત બગતા જ વિતાવી દીધી 'રામને રાજગાદી અને મારા ભરતને કંઈ નહિ? ખસ, વચન માગી લઉં કે મારા દીકરાને ગાદી અને રામને વનવાસ' અહાહા! કેવી સ્વાર્થવૃત્તિ! કેટલી અધમ મનોદશા! કેવો પાપી વિચાર! પોતાના પુત્ર માટે કેવો સ્વાર્થ અને રામને હું ખ આપવાનો કેવો શોચનીય અને નિંદ્ય વિચાર! કૈકેયી ભાન ભૂલી, કારણ કે તે ઇર્ષ્યાને વશ થઈ હતી આવા વખતે માણસને ધર્મઅધર્મનું ભાન નથી રહેતું રામને ગાદી મળે ને મારા ભરતને શું! અમે દિનપ્રતિદિન કહીએ છીએ, કે ધર્મને બાળે ધર્મને સમજ્યા સિવાય આજ્ઞાપાલનનો શુભ તમારામાં આવે તેમ નથી પણ તમારે તો પોતાના દીકરાઓને શાસનથી ચ અને ગુરૂથી ચ છેટા રાખવા છે આખું ચોમાસું પૂરૂ થઈ જાય તો પણ તમારા દીકરાઓ ઉપાશ્રયના પગથિયે ચડવાના નહિ તો પછી દર્શન તો કયાથી જ કરવાના? ત્યારે રઘુકુલની રીત કેવી છે તે જુઓ 'રઘુકુલ રીત સદા ચલી આઈ, પ્રાણ જાય અરૂ

બચન ન બર્ષ' શાસ્ત્ર : કારણે : કહ્યું છે, કે
 'ચલતિ મેઢચલતિ મન્દરચલતિ તારાવિચન્દ્રમગલા ।
 કવાપિ કાલે ચલતિ ધરિની લાણુપુરુષવાક્ય તુ ન
 ચલતિ ધર્માત્મ

મેરુ પવત કદાપિ મલાયમાન યાય મન્દર કદાપિ ચલાયમાન
 યાય, તારાઓ, રવિ, ચન્દ્ર અને મગલાદિ ગ્રહો કદાચ
 પોતાના માર્ગેથી ચળે, પણ સાધુ પુરુષનું વચન કોઈ કાળે
 ધ્રુવથી વિચલિત થતું નથી પણ આપણે તો 'જળી બોલ્યા,
 જળી ફેાક'મા માનવાવાળા ! માટે બધુઓ ! બોલતા પહેલા
 બરાબર વિચાર કરો વિચારીને જ બોલો વિચાર્યા વગર
 બોલાઈ જાય હોય તો પણ તેનું બરાબર પાલન કરો. એક
 કવિએ કહ્યું છે કે

લૂહીતે વર રાખો ભાઈ ! લૂહીતે વર રાખો
 હપકરા મધુ મધુ મારે, કિનારમાં વસી સભારે
 લાલ જનાવે જાંખા ભાઈ લૂહીતે વર રાખો

જેટલા સપ્રદાયો, મતો, ગણો અને પરંપરાઓ આવે
 વધ્યાં છે તે બધા ને કોઈ પણ કારણથી વધ્યાં હોય તો તે
 વચનની અસહ્યતા અને અસચમતા કારણે જ માટે જ
 પ્રજા બ્યાકરણમા ભગવાને કહ્યું છે કે 'સજ્જણુ મયજમ્'
 સત્યને ભગવાન તરીકે વર્ણવેલ છે અહીંભાવે જીવ ભગવાનને
 ભૂલી જાય છે કોઈથી લોભથી હાસ્યથી અને ભયથી એ ચાર
 પ્રકારે ભાષા બોલાય છે માટે જીવ ઉપર કાબૂ રાખતાં
 શીખવું જોઈએ

કૈકેયીના મનની વાતની હવા રામ સુધી આવી ગઈ, પણ રામ શાન્ત હતા મનમાં કશો ઉદ્વેગ નહિ કૈકેયીએ દશરથ પાસેથી વચન માગ્યું : “ ભરતને ગાદી અને રામને ચૌદ વર્ષનો વનવાસ ” આ શબ્દો સાંભળતાં જ દશરથ રાજાને ખૂબ આઘાત લાગ્યો પણ રામ તો ગભીર ચહેરે ઉભા હતા દશરથ વિચારે છે, કે રામને આ વાત કેવી રીતે કહેવી ? કહેતા જીભ પણ કેમ ઊપડવાની ? પણ મહાન પુરુષો બોલેલા વચનને પાળે જ તેથી તેમણે રામને કહ્યું, કે “ ભાઈ ! હું એક વખત કૈકેયીના વચનથી બધાઈ ગયો છું એ વચનની કૈકેયીએ આજે માગણી કરી છે રડતા હૃદયે મારે તેની વાત સ્વીકારવી પડી છે તો, ભાઈ, તું વનમાં જા અને ભરતને ગાદી આપ ” રામને સ્થાને બીજો કોઈ દીકરો નો હોય, તો શો જવાબ આપે ? શું કરે ? ઝઘડો કરે, કલેશ કરે, માતાપિતાને પજવે, કોટે ચડે પણ રામ તો આજ્ઞા-પાલક પુત્ર હતા તે દશરથને કહે છે, “ પિતાજી ! આપ શા માટે દુઃખ ધરો છો ? આપ મારામા અને ભરતમાં શો તફાવત જુઓ છો ? આપ ખુશીથી ભરતને રાજ આપો હું વનમાં જવા તૈયાર છું ” જ્યાં આવા આજ્ઞાપાલક પુત્રો હોય ત્યાં જ સ્વર્ગ છે માટે સમજો ધરને સ્વર્ગ બનાવવું કે નરક તે આપણા હાથની જ વાત છે આ સૂર્યાભદ્રેવ પૂર્વે તીર્થ-કરની વાણીના વિનય કરીને સ્વર્ગે ગયા છે, અને ત્યાંથી દેવને આજ્ઞા કરી છે દેવે આજ્ઞાનું પાલન કર્યું છે ત્યારે કહે છે કે બહુ સારું કર્યું સૂર્યાભદ્રેવ બીજું શું કહેશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન સં મુ

[સોમવાર, આવણુ શુક ૧૩]

શયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર બાહી રહ્યો છે ભગવાન
જિનેશ્વર દેવે આ સિદ્ધાન્તની અદ્દર એક અલેક શક્તિનું
જ્ઞાન કરાવ્યું છે અનાદિ અનન્ત કાળથી હવે પોતાનાં
શક્તિ અને સુખને ભૂલી પરમાં સુખને શોધી રહ્યો છે
હવેની જમણાને ટાળનારો આ સિદ્ધાન્ત છે ભગવાન
સુધમ સ્વામી જન્મ્યુને કહે છે, “હે જન્મ્યુ ! તણ લોકના
નાથ પરમ તારક મારા બુદ્ધિદેવ અલેક છે એમણે જગતના
હવેને સત્યનો માર્ગ બતાવી સત્યના અધી કર્યા છે તેમનો
ભેટો આ જગતમાં ક્યાય નળે તેમ નથી ”

સૂચાલદેવ પોતાના વિમાનમાં બેઠા છે બેઠા બેઠા કેવળજ્ઞાની
અને કેવળદર્શીને ભેઈ રહ્યા છે તમે પણ પ્રણીય વાર
સમોસરણમાં યા કરો પણ ભવને કાપવાની તાલાવેલી
લાગી જ નથી કેવળીની પરિવદ્ધમાં ગયેલા આપણા
આત્માએ કેવળીની વાણીના અપૂર્વ કરણાં કાનેથી ઝીલ્યાં
કર્યો પણ એ હૃદય સોસરા ઊતર્યા નથી કેવળી આજળ પણ આ
હવે કોરો શ્રદ્ધી ગમે પણ જે આત્માના હૃદય સોસરા એ કરણ
ઊતરે છે તે આત્માનું કસ્યાણુ યઈ બચ છે સૂચાલદેવે પૂર્વે
ભગવાનની વાણીને સાજાગી હૃદય સોસરી ઉતારી છે તેથી જ
તેના હયામાં ભગવાનને ભેટા ઉલ્લાસ ઉદ્ભવે છે તમને

મુનિઓને જોતાં ઉદ્ધાસ ઊપજે છે ખરો ? આ સૂર્યાભિદેવે આલિયોગિક દેવને ભૂમિમાથી કાઢા, કાકરા દૂર કરી ભૂમિને સુગંધિત અને સાદું કરવાનું કહ્યું તે આગળ કહેવાઈ ગયું છે.

અહીં એક પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે, કે આલિયોગિક એટલે શું ? દેવની પદવી પ્રાપ્ત કરવા છતાં સેવકપણે ઉત્પન્ન થયા તેનું કારણ શું ? ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છત્રીસમા અધ્યયનમા ભગવાન ક્ષરમાવે છે, કે

મંતા જોગે કાઠં મૂર્હકમ્મં ચ જે પડંજ્ઞન્તિ
સાય રસ દ્વિત્વિ હેઝ અભિઓગ ભાવણં કુણર્હ ॥

સમૃદ્ધિ મેળવવાને માટે જે આત્માઓ મન્તાજોગ કાઠં મન્ત્રના યોગને આચરે છે તે મૂર્હકમ્મં કેવું ? ભૂતિકર્મ એટલે રક્ષા-ગળ વગેરેને મત્રીને કર્મ કરે છે તે. એ આત્માઓ ‘અભિઓગં ભાવણં કુણર્હ’ આલિયોગિક ભાવનાને ઉત્પન્ન કરે છે આલિયોગિક દેવોની યોનિમા નોકર-ગાકર-પણે, મત્ર-જત્ર, દોરાધાગા કરનારા, ભૂતિકર્મના કરવાવાળાઓ-વગેરે આત્માઓ હોય છે માનવલવને પ્રાપ્ત કરીને તેઓ મત્ર-જત્ર વગેરે કરે છે તમે કહેશો, કે શા માટે ? શાતાને માટે જ તો જો હું બીજાને આ કરી આપીશ તો મને પ્રતિષ્ઠાની ઋદ્ધિ મળશે એવો ભાવ તેમા હોય છે આમ કરવાથી જગતના જીવોમા મારા માન, શોભા, કીર્તિ વગેરે વધશે, એવો આશય આવાં આચરણોની પાછળ છુપાયેલો હોય છે પ્રાય જગતમા જીવો ચમત્કારને જ નમસ્કાર કરતા હોય છે

રાજપસેણીય સૂત્રની અદર આભિયોગિક દેવો, સૂર્યાશ દેવની આજ્ઞા લઇને એક એજનનો માઠવો સાફ કરવા ગયા છે અહીં પ્રશ્ન થાય છે, કે આવું શા માટે કર્યું? દેવ થયા છતાં નોકરપણે શા માટે ઉત્પન્ન થયું પડ્યું? મત્ર-જત્ર વગેરેને પ્રાપ્ત કરીને જે તેનો ઉપયોગ સમ્ભવ જ્ઞાન, દર્શન અને આશ્રિતમા નથી કરતા, તેઓનું આવું જ થાય તે આપડાંઓ આભિયોગિકમાં જ જાય છે ગૌતમ! કર્મના કાયદા અથલ છે અહીં જેવા-તેવાનું રાજ નથી. અહીં તો ભગવાન મહાવીરનું રાજ છે એવાલે છ વસ્તુનું સ્વરૂપ બતાવતા જગતની અદર ટોળે ટોળા ઉત્પન્ન કર્યા તે છ વસ્તુઓ કઈ? લાભ-અલાભ સુખ-દુઃખ અને લવિત-મરણ આ છ વસ્તુ ઓ બતાવીને અગિયાર લાખ, અગિયાર હજાર ભેગા કર્યા, ત્યારે ભગવાન મહાવીરના એક લાખ અને યોગણસાઠ હજાર આવકો હતા તેમા તમને શું આશ્ચર્ય થાય છે?

શેષે શેષે ન માણિક્ય મૌલિક ન ગજે ગજે ।

લાખલો ન દિ સર્વજ વસ્તુ ન જમે ધમે ॥

પવતે પવતે માણેક-હીરા ન હોય પ્રત્યેક હાથીના બહસ્થ જમાં સાચા મોતીઓ ન પાકે સાધુ પુરુષો સર્વસ્થળે પ્રાપ્ત નથી થતા અને પ્રત્યેક વનમાં અન્નનના વૃક્ષો હોવા નથી

હીરા ઘોઠા હોય, કલશર મોતીના જ હજારે ઢગલા હોય. બાઠરના ટોળે ટોળાં હોય, સિંહનાં નહિ. સિંહણ બચ્ચુ એક, એકે હજારા બાકર બચ્ચા લાખ લાખે નકારા-નિચારા સાચા સતનાં ટોળા ન હોય. સત્ય વસ્તુ, અસલી વસ્તુ હમેશાં

ઓછી હોય એના પારખુ અને ખરીદનારા પણ ઓછા હોય. કિંમતી વસ્તુઓ શેરીએ શેરીએ અને હાટે હાટે ન મળે. હે મુનિઓ ! સુદર એવા સંયમને સ્વીકારીને જો તમે મત્ર-જત્ર અને દોરાધાગામા પડી જશો, તો તમારી ગતિ બગડી જશે, અને તમારે આલિયોગિકમા અવતરવું પડશે ભગવાન મત્ર-જત્ર વગેરે કરનાર માટે ન હુતે સમણા વુચતિ एवं આયરીયં એવા શબ્દો વાપરે છે ભગવાન તેમને શ્રમણ કહેતા નથી, માનતા નથી એ આલિયોગિકને જુદા જુદા રૂપો ધારણ કરવાં પડે છે ઇન્દ્ર કહેશે, કે હાથી બન, તો હાથી બનવું પડે. શંકેન્દ્રને બેસવા માટે વાહન જોઈતું હોય તો તેનું વાહન પણ બનવું પડે શંકેન્દ્રને ઐરાવત નામનો હાથી છે તે કંઈ પણ ચેનિનો નથી કારણ કે દેવલોકમા તિર્યક ન સભવે. પરંતુ, આલિયોગિક દેવને શંકેન્દ્રને બેસવા માટે ઐરાવત હાથીનું રૂપ ધારણ કરવું પડે છે જો આ પ્રમાણે વર્તીશું તો મારા અને તમારા કયાય ઠેકાણા પડે તેમ નથી એક વખતે શંકેન્દ્ર હાથી પર બેસવા જાય છે ત્યારે હાથી આડાઈ કરી બેસવા નથી દેતો અને આડાઅવળો ડાલાયમાન થાય છે શંકેન્દ્ર પાસે તો ભવપ્રત્યાવિક અવધિજ્ઞાન છે તેથી અવધિજ્ઞાન વડે જોયું કે પૂર્વે મેં શ્રાવકની અગિયાર પ્રતિમા અગીકાર કરી હતી સાધુની પ્રતિમા કેટલી તે જાણો છો ને ? સાધુની પ્રતિમા બાર, અને તમારી કેટલી ? શંકેન્દ્રનો પૂર્વ જીવ કાર્તિક શેઠ હતો તે પાંચમી પ્રતિમા વહન કરતા સો વખત પાંચમી પ્રતિમા વહન કર્યા પછી જે સન્યાસી માસ માસ અમણનાં પારણા કરે છે એ વખતે કાર્તિક શેઠનું સમ્યક્

નિર્માળ છે બાન બાળ પણ મિથ્યાવાદીને વડે નહિ, નમસ્કર ન કરે ખર્મ તો હાડેહાડમાં બ્યાપેલ હોવો બેઈએ. કાલિક શેઠના હૃદયમાં ધર્મના રત્ન બમેલ છે રત્ન એ પ્રકારના હોય છે મહાકિયો અને હળદરિયો. પતંગરંગ સૂર્યનો તાપ લાગતા ઊંડી બાય છે જે આત્માનું સમ્યક્ જ્ઞાન વગેરે હળદર જેવું છે તે મિથ્યાત્વનો તાપ લાગતા અદ્યક્ષ ઘર્ષ બાય છે પણ જે આત્માનું સમ્યક્ જ્ઞાન વગેરે મહાકના જેવું છે તે સો મણ સાબુથી ધોતા જેમ મહાકનો રત્ન જતો નથી તેમ મિથ્યાત્વનો પાશ લાગવા છતાં અદર્શ ન થતાં, તેવું ને તેવું જ રહે છે તેને તમે તમે તેટલા વચન રૂપી અગ્નિમાં બાળો, તો પણ તેનો રંગ જવાનો નહિ તમે કેવા છો? મહાકિયા કે પતંગિયા રમના? તેનો નિર્ણય તમે બાતે જ કરી લેજો.

રત્ન નમ ના રત્ન બાય ના

જોજો મુવાન, રત્ન બાય ના

મિથ્યા વખાંજલું રત્નમયુ નામનું

હે આત્માઓ! મિથ્યાત્વ તમારે આગણે રંગ જરીને નામનું છે માટે ખૂબ સાવધ રહેજો નહિ તો ક્યામના નહિ રહે. કાલિક શેઠ કોઈને વડે નહિ, ન તો કોઈને માને. આવા દહ ચિત્તવાળા તે હતા એક વખતે ગ્રામની બહાર કોઈ તાપસે આવીને મુકામ કરેલો. આપુ નગર તેનાં દર્શન કરવા ઊમટયું પણ કાલિક શેઠ ન ગયા તે ન જ ગયા લોકોએ તાપસને કહ્યું “આખી નગરીના લોકો તો આપના દર્શન કરવા આવ્યા પણ એક જણ ધર્મના ઢીંગલો ઘડીને

ખેઠો છે તે આપનાં દર્શન કરવા નથી આવ્યો ” જગતમાં ઇર્ષ્યાળુ જીવોનો પણ તોટો નથી આ સાલણી તાપસને મનમાં થયું કે જ્યાં સુધી તે કાર્તિકને ન નમાવે ત્યાં સુધી તે સાચો તાપસ નહિ કોઈનું અહિત કરનાર પાસે સમ્યક્ આવતું નથી અને કદાચ ને આવી જાય તો તે ટકતું નથી સમ્યક્ તો બડા ઘરનું છે કારણ સમ્યક્ એક વાર સ્પર્શ્યા પછી સામો ધક્કો મારે તો અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તમાં પણ પાછો આવી જાય કેની માફક તે જાણે છે? ‘સુહ જસ સુસહસ’—જેમ દોરા સોતી સોય કચરામાં પડી જાય તો ય તરત જડી જાય છે તેમ પણ સોય દોરા વગરની હોય, તો જડે ખરી? ન જ મળે ભગવાન કહે છે, કે જે આત્મારૂપી સોયની અદર સમ્યક્ રૂપી દોરા પરોવાઈ જાય તો પછી આત્મા ભલે ને આર ગતિઓના ઉકરડામાં ખોવાયો હોય છતાં પાછો બહાર નીકળી આવે છે સમ્યક્ જ્ઞાન અને દર્શનનો આવો મોટો મહિમા છે હવે પેલા દષ્ટાંત પર આવીએ તાપસને માસખમણનું પારણું છે લોકો રાજ વગેરે દર્શને આવે છે રાજ તાપસને પારણું કરવા પોતાના મહેલે લઈ જાય છે શા માટે? મોટો માણસ છે એટલા માટે બધુઓ! તમારા માથે રાજ છે? તમે તો સ્વયં રાજ થઈ ગયા છો એ અહીં નહિ આવે. ભગવાને ચક્રવર્તી રાજ કરતાં ય મુનિની પદવીને ઉચ્ચ બતાવી છે રાજ તાપસને પારણું કરવા પોતાના પ્રાસાદે પધારવા વિનંતિ કરે છે. તાપસને થયું કે ઠીક લાગ આવ્યો છે આ અવસર ચૂકવો ન જોઈએ તેણે ગજને કહ્યું, “આવવામાં મને વાધો નથી,

પણ મારી એક ખરજ છે તે સાંભળેલ” ત્યારપસે હાથ બેંધને સોઝાઈ મારી.

સવત્સરી પર્વ આવી રહ્યું છે માટે સવર કરજીવી નિર્જરામાં આજગ વધી. ખમિ એમ નથી કહેતાં, કે તમારા લાખ રૂપિયા અહીં મૂકી દેલ. અમારે તેનો લોભ નથી. તેના તો ખમિ ત્યાગ કર્યો છે એ રૂપિયા તમને પણ એક કાળે છોડવાના જ અને એને છોડ્યે જ છૂટકો છે એ જૂલતા નહિ. તમારા મનમાં કદાચ એવો વિચાર આવતો હશે કે આને અમારી સાહેબી ગમતી નથી તમારા અજરબંની અમે શા માટે અડેખાઈ કરીએ? તમે સાહેબી સોજવો તેમાં અમારે શું? તમે ભલેને હરણજ દૂધ અને પકવાન્ન આરોગેલ. અમને તેની સાથે કશી હેવાદેવા નથી તમે સોનાની ધાળીમાં જમો તેથી અમને સહેજ સરળી મનમાં બળતરા થવાની નથી પણ એ તમે એમા જ રચાપચ્યા રહો તો અમને દુખ થાય ખરું આમનુ શું થશે એ વિચારે હૃદયમાં કડુણા છિપજે ખરી જેના વ્યાખ્યાનોમા વૈરાગ્યના રસ ન વહેવા હોય તે વ્યાખ્યાન નહિ પણ વખાણ છે હવે મૂળ ગુણ પર આવીએ.

આભિયોગિકપણુ શાથી મળ્યું તેની વાત કરુ છું ભાઈ! હરમાવો કે તમને સાથી કે ખોટી તપશ્ચર્યા બેંધને મનમાં અધધ થાય છે? ત્યારપસની તો અજ્ઞાન અને કષ્ટવાળી ક્રિયા છે તેણે રાજાને કહ્યું છે રાજાનું તારા આમમાં કાર્તિક નામે એક શેઠ છે એ મને નમિ, તો જ હું પાસુ કરુ આ

સાલજીને રાજા તો વિચારમાં પડી ગયો નિમત્રણ તો આપ્યું, પણ ધર્મસંકટ આવી પડ્યું તાપસ કહે છે, “ મારે તો તારે ઘેર ખીરનું પારણું કરવું છે કાર્તિક શેઠ નગરશેઠ છે એના વાસા પર ખીર મુકાવીને જો તું મને પારણું કરાવે, તો જ હું પારણું કરું.” તાપસના હૃદયમાં ઇર્ષ્યા જન્મી છે. માટે જ તો તે સારાસારનું લાન ભૂલી ગયેલ છે રાજાને થયું કે નગરશેઠ તો એના ધર્મમાં રત છે જેના પર નગરનો પ્રેમ છે તેના પર તેનાથી આવું અકાર્ય કેમ થાય? વળી પાછો ખીજો તરંગ તેના મનમાં ઉદ્ભવ્યો આ છે સન્યાસી જો સાધુ શાપ આપે તો બળીને ભસ્મ થઈ જવાય. તેનામાં ખોટા ભયનો હાથ ભરાઈ ગયો ‘ હાઉ આવ્યો ’ એમ કહીએ છીએ ત્યારે નાતું બાળક ડરી નથી જતું? જેમ મુનિ કોઈને કોઈ કાળે શાપ આપે નહિ ‘ માર, માર ’ કરતો ભલે ને કોઈ આવે, પણ જૈન સાધુના હૃદયમાં તો તેના માટે પણ કરુણાના સ્રોતો વહેવાના ‘ બાપુ! સલાળ, તારું બગડી જશે ’ એમ ઊલટું એ તો કહેવાના એ કોઈનું ખરાબ કરે જ નહિ. સન્યાસીનો ડર રાજાના હૈયામાં ઘર કરી ગયો તેણે કહ્યું, “ જાઓ, ગમે તેમ કરીને શેઠને સમજાવો શેઠ રાજાના હુકમનો અનાદર કરે તેવા નથી ” એમ શ્રાવકના હાડહાડની મજબૂત નીતિ ભરેલી છે હણવા નિમિત્તે હણવાના પચ્ચબાણ અનપરાધીને મરાય નહિ માટે જ ભગવાન કહે છે, “ મારો શ્રાવક નીતિ-પૂર્વક ધર્મનું પાલન કરે તો આરાધક છે, કારણ કે તે સાચાને સાચું અને ખોટાને ખોટું જાણે છે ” અને રાજાને રાજ-નીતિના ધોરણે દોરાવું પડે છે, પણ તેનું હૈયું તો પાપથી

મૂળે છે 'અકરણીયમ્ પાપકમ્' પાપ કરવા લાયક નથી. પણ ગૃહસ્થાશ્રમમાં બેડાયેલ હોવાથી છૂટકો નથી. સમ્યક્ત્વી આત્મા ખાય-પીએ, ખેલે-કૂદે વગેરે બધું જ ન કરે એમ નહિ. છેવટે એડા મહારાજને પણ પુદ્ગલ બેડાવું પડે. રાજના મનમાં ખાતરી છે, કે શેઠ તેનું વચન ઊઘાપ્યો નહિ, માટે તેણે સન્યાસીને કહ્યું, "તમે મારે ત્યા પધારો" કાર્તિક શેઠને પણ કહેણું મોકલાવ્યું, "મારે ત્યા સન્યાસી પારણું કરવા આવવાના છે તો તમે પણ આવજો." કાર્તિક શેઠ વિચારમાં પડી ગયા. તણે પોતાને કહ્યું "જવું તો પડ્યો. રાજની આજ્ઞા માન્યા સિવાય બીજો તેમ નથી" કાર્તિક શેઠ આવ્યા. રાજા કહે છે 'શેઠ! વાંકા વળો સન્યાસી તમારી પીઠ પર થાળી મૂકીને પારણું કરવાના છે' કાર્તિક શેઠ વિચાર કરે છે -

હું બાર વ્રતધારી શ્રાવક તો છું, પણ છ છિંદ્રીનો આગાર છે માત્રુ વ્રત મૂકીને કદાચ મરું તો જ માત્રુ વ્રત ખંડિત નહિ થાય. તે માટે છ છિંદ્રીનો આગાર છે જુઓ. એક શ્રાવકને માથું નમાવવા માટે કેવું કાર્ય કરવું પડે છે! તમને જો આવા ગુરૂઓ મળ્યા હોય એનાના સત્ય અને અહિંસા હોય અને તમે માથું નમાવો તો તમારું કમ્યાણ ધર્મ બચ. સન્યાસીને ઠઠક ધર્મ કાર્તિક શેઠને સન્યાસી પાન લઈ ગયા ત્યારે સ વાસી કહે છે "નીચા નમો. કાર્તિક શેઠે મન્ત્રક ન નમાવ્યું, પણ આડું રાખ્યું આ બેઈ સન્યાસીનો પિત્તો ખસી ગયો. આ કોણ છે એવો? નથી તો મારી શેઠમા તણાતો કે નથી રાજાનું માનતા? તેણે રાજાને કહ્યું ખીજ લાવા અરમાગરમ

ખીર શેઠના વાસા પર થાળી મુકી જમ્યા. ગરમાગરમ ખીર ચામડીને ચોટી ગઈ સન્યાસી પહેલાં તો રાજરાજ થઈ ગયા. મનમા ને મનમા તેણે કહ્યું, “વાહ, રે વાહ! કેવું ગ્રાહ્ય પડી ગયું!” કાર્તિક શેઠ મન, વચન અને કાયાથી કોઈ જાતની વિકૃતિ લાવતા નથી. ઘેર આવીને કાર્તિક શેઠ વિચારે છે, “જે મેં દીક્ષા લીધી હોત તો મારે રાજને તાબે ન થવું પડત, કારણ કે સાધુને કોઈનો આગાર નથી.” કાર્તિક શેઠને એક હજાર અને આઠ મિત્ર છે બધાને ખોલાવી તેમણે કહ્યું, “હું તો દીક્ષા લેવાનો છું, તમારો શો વિચાર છે?” મિત્રો જવાબ આપે છે, “જ્યા તમે, ત્યા અમે.” તમારે આવા મિત્રો છે ખરા? તમારા મિત્રો તો ખાવા-પીવામા સાથે અને ધર્મમાં છુમતર થઈ જનારા બધાએ એક સાથે દીક્ષા લીધી તમે સાધુવદનામાં ખોટો છો ને, કે—

વળી કાર્તિક શેઠ પડિમા વહી શરવીર,
જમ્યો મ્હોરા ઉપર તાપસ બળતી ખીર,
પછી ચારિત્ર લીધું મિત્ર એક સહસ્ર આઠ ધીર,
મરી હુવા શકેન્દ્ર ચ્યવિ લેશે ભવ તીર

કાર્તિક શેઠ તો આત્માનું કલ્યાણ કરી લીધું તેમને પેલા તાપસ પર જરા સરખો ક્રોધ ન ચડ્યો જે ધર્મ સમજ્યા છે તે તો સમાઈ ગયા, પણ તમે તો અહીંથી ઉપશમનું સ્વરૂપ સમજીને ઘેર જશો અને જઈને પત્ની પર ક્રોધ કરશો. ધર્મનું તત્ત્વ તમે સમજ્યા છો એમ કેમ કહેવાય? ક્રોધને પરિહારો ક્રોધ કરવા જેવો નથી ક્રોધ આત્માનું અહિત કરનાર છે હિત કરનાર તો ક્ષમા છે.

કાંતિક શેઠે સમા ફેળવી તો શેકેન્દ્રપણે ઉત્પન્ન થયા અને તાપસનો છવ ઐશવત હાથીના રૂપે અવતર્યો. શેકેન્દ્ર હાથી પર ચઢવા બાંધ છે તે વળતે પેલો ઐશવત પટકિયા ખાય છે. શેકેન્દ્ર કહે છે, “ભાઈ! તું ચઢવા નથી હેતો, પણ તારૂં કર્મ ચઢવા હે છે તારું પૂર્વ તપાસ. તે મારા વાસા ઉપર એક વખત ધગધગતી ખીર ખાધી, પણ તેનાં પરિણામે તારે મારા વાહનરૂપે રહેવું પડ્યું છે અને મારે તારા પર ચઢવું પડ્યું. માટે ભાઈઓ! તમારું ભાવ્ય તમારા હાથમાં જ છે તમારી વસ્તુ આબાહ રાખવા માટે મુજબલુ થા માટે અનુભવો છો! મત્ર-જત્ર વગેરે કરનારને આભિયોગિક દેવપણે અવતરવું પડે છે કર્મથી તમે રાજા પણ થઈ શકો અને અમે અંબુ કરીએ તો અમારે પણ આભિયોગિક દેવ થવું પડે માટે સ્વરૂપને સમજો જે સ્વરૂપને સમજશે તે તરશે, અહીં સુધી કહેવાયું બાકીનું આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૩૧ મું

[મંગલવાર, આવણ શુક ૧૪]

બ્રહ્મચર્યની મહત્તા

આજે આપણે આગણે મ ૧૧ દિન છે ભગવાન કહે છે, કે પરભાવમાથી મુક્ત થઈને જ સમયે આત્મા સ્વભાવમા આવે છે તે બધી અને તે દિવસ મંગલ કહેવાય. મંગલ કરનાર ભગવાન નેમિનાથની સ્તુતિ કરતા ભગવાન કહે છે કે—

સોહગ્ગ મહાનિહિણો પાયે પળમામિ નેમિ જિણવણ હો ।
વાલેણ મૂય વાલેણ જણાહ્ણો જેણ નિઝિણિઓ ॥

સૌભાગ્યના પરમ નિધાન એવા બાલ પ્રહ્લચારી નેમિ
જિનેશ્વરના પાયે પળમામિ-ચગણુ કમળમા નમસ્કાર કરીને
જેણે બાલ્યાવસ્થામા લુગ્ગએ કરીને જનાર્દન એવા શ્રીકૃષ્ણ
વાસુદેવને જીતી લીધા હતા, એવા નેમિ જિનેશ્વરને નમસ્કાર
કરીને, પ્રહ્લચર્યાની મહત્તા ઉપર આજનુ વ્યાખ્યાન શરૂ થશે.
પ્રહ્લચર્યાનો મહિમા વર્ણવતા શાસ્ત્રકારો કહે છે, કે—

શીલ ધમ્મ નિહાણ શીલં પાવાણ સ્વડણ મણિણ ।

શીલં જતુણ જણ, અકત્તિમ મડણ પવરમ્ ॥

હે આયુષ્યમાન આત્માઓ ! શીલ એ તો ધર્મનું નિધાન છે,
લકાર છે શીલ પાપનું ખડન કરનાર છે શીલવાળા પ્રાણીઓ
જગતમા જય અને વિજયને પામે છે હે આત્માઓ ! શીલ
એ તો અકૃત્રિમ, નૈસર્ગિક આભૂષણ છે કેવું આભૂષણ ?
તો કહે અકૃત્રિમ અકૃત્રિમ એટલે સોના-ચાદીના અલકારો
જેવું બનાવટી નહિ, પણ કુદરતી, સ્વાભાવિક એવા અલકારને
માનવજીવન પ્રાપ્ત કરનારે ધારણ કરવો જોઈએ માણસ લલે
નિત્ય નવા નવા અલકારોથી પોતાના દેહને શણગારે,
પણ જેણે પ્રહ્લચર્યાનું આભૂષણ પહેર્યું નથી તે તો છતે
અલકારે અલકાર વગરનો છે સાચો દાગીનો તો પ્રહ્લચર્યા
છે એ પહેરશે તો જ તમે ખરેખર રૂપાળા લાગશો, સોના-
ચાદી કે ઝવેરાતના આભરણોથી નહિ પ્રહ્લચર્યાનો મહિમા
દર્શાવતા લગવાન કહે છે, કે જો તમને શરીરને શોભાયમાન
કર્યા સિવાય ચેન ન જ પડતું હોય તો તમને એક સુદર

અલકાર બતાવીએ છીએ એ શક્તિગારને વરવા ભગવાન
નેમિનાથ તોરણથી પાછા વળ્યા અને અખંડ પ્રહાર્યને વર્યા.
આપણે પણ એ વસ્તુ અપનાવવા જેવી છે એ આપણે તેને
નહિ અપનાવીએ તો આપણુ છુવન ફાતરા જેવું—કિમવ
વગરનું બની જવાનું જ્યાં પ્રહાર્ય છે ત્યાં જ શાન્તિ છે
ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના સોળમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—

દેવ-વાનવ-ન ઘણા કપલ-રજસ-કિષ્કરા ।

જ મયારિ જમ સ્વસ્તિ પુરુષ જ કરમ્મિ તે ॥

હે જોતમા દેવો શાનવો, ગધર્વો યક્ષો, રાક્ષસો અને કિષ્કરો
પ્રહાર્યારીને નમસ્કાર કરે છે દેવોને પણ પુરુષ એવા પ્રહાર્યનું
જે માનવ પાલન કરે છે તે માનવને અમે દેવો નમસ્કાર કરીએ
છીએ. ભગવતી સૂત્રમા શાક્તશાસ્ત્રે કહ્યું છે, કે એક સમયે
ભગવાન દેવાની શક્તિની વાત કરતા હતા કેઈ એક મહર્ષિ
દેવ જે મહા શક્તિશાળી જ્યોતિના પુજ જેવા, ઋદ્ધિ અને
સમૃદ્ધિથી ભરપૂર સાખ યોજનના જમ્બુદ્વીપને અપટી વગાડીએ
એટલા અદ્વય સમયમા એકવીસ વખત પ્રક્રિષ્ટા કરી શકે
તેવા શક્તિશાળી હોવા છતાં સ્ત્રી આગળ સાચ પામર બની
જાય છે દેવા કહે છે અમારી શક્તિનો પાર નથી પણ અમે
એક દિવસ પણ પ્રહાર્ય પાળી શકીએ તેમ નથી પુરુષ
એવા પ્રહાર્ય વ્રતનું પાલન કરનાર મનુષ્યને અમે દેવો પણ
પ્રણામ કરીએ છીએ બધુઓ ! પ્રહાર્યના પાલનથી
શારીરિક સામન્ય તો વધે જ છે પણ તેથી આત્મિક
સુખ પણ પ્રાપ્ત થાય છે પ્રહાર્ય આગળ બીજી બધી વસ્તુઓ
નુચ્છ અને કિષ્કી લાગે છે માટે જ ભગવાને કહ્યું છે કે—

પંચમહવ્ય સુવ્યયમૂલં સમણામણાઈલ સાહુ સુચ્ચીણ ।
વૈરવિરામણ પજ્જવસાણં સવ્વ સમુદમહોદધિતિત્થમ્ ॥

પરિગ્રહની મર્યાદા હોય, પણ જે ચોથું વ્રત ન હોય તે।
એ વ્રત હીપે નહિ પાંચ મહાવ્રતોમાથી ચોથું વ્રત પાળવું
કઠિન છે ‘સમણામણાઈ’ લલી રીતે સાધુ પુરુષોએ જેનું
આચરણ કરેલું છે અહો! ગૌતમ! જુઓ ‘વૈરવિરામણ પજ્જવસાણં’
બ્રહ્મચર્યવ્રતનું પાલન વૈરીની વૈરવૃત્તિને રાક્ષીને તેને શમાવી દે
છે વૈરવૃત્તિની નિવૃત્તિ થઈ જાય છે સર્વે સમુદ્રોમા જેમ
સ્વયંભૂરભણ સમુદ્ર પ્રધાન છે, તેમ સર્વે વ્રતોમા બ્રહ્મચર્ય
પ્રધાન છે બ્રહ્મચર્ય એ જ મોટું તીર્થ છે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમા
લગવાને કહ્યું છે, કે જેણે મોટો સમુદ્ર તરીને પાર કર્યો છે,
તેના માટે ગંગા નદી પાર કરવી એ રમત વાત છે, તેવી જ
રીતે, જે આત્માઓ નારીરૂપી સમુદ્ર તરી ગયા તેના માટે અન્ય
બીજા વ્રતોનું પાલન સાવ મહેલું થઈ પડે છે. હે દેવાનુબ્રિયો!
મનુષ્યજીવન યામીને તમે જે કાટા વગરના રહો તો તમારો
જન્મ વ્યર્થ થયો માનવો તમે એક કિંમતી અમેરીકન
ઘડિયાળ બનારમાથી ખરીદી લાવો, પણ જે તેના જે કાટા
ન હોય, તો તે શા ઉપયોગનું? માનવભવ તો અમેરિકન
ઘડિયાળ કરતા ક્યાયે કિંમતી છે માનવભવનું ઘડિયાળ તો
તમે ખરીદ્યું, પણ તેમા યમ અને નિયમના જે કાટા છે કે
નહિ તેની તમે તપાસ કરી છે ખરી? જે તમારા આ જીવન-
રૂપી ઘડિયાળમા યમ-નિયમના જે કાટા ન હોય, તો તમારું
જીવન નકામું છે, એ વૃથા છે તમે લલેને શ્રીમંત હો અને
વૈભવની છોળો તમારે ત્યાં ઊડતી હોય, પણ યમ-નિયમ

ન હોય તો એ બધું કૈવલ્ય જ્યેષ્ઠ છે મમ-નિમમ વગર
 આત્માનો વિકાસ શક્ય નથી. જ્ઞાનીઓ પ્રજ્ઞાવર્ધની બાબત
 કરતા કહે છે, કે પ્રજ્ઞા એટલે આત્મા અને ઘર્યા એટલે
 વિષય. રમણ સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન, ચત્તિમા રમણ એ તો
 આ માનો ગુણ છે મન, વચન અને કાયાથી સ્ત્રીના સંયોગથી
 નિવૃત્તિ તેનું નામ દ્રવ્ય પ્રજ્ઞાવર્ધ દરેક તપમાં મોટામાં
 મોટું તપ પ્રજ્ઞાવર્ધ છે કહ્યું છે, કે 'તવેસુ જા રત્તમ યમચેરમ્'
 સવર દ્વારની અદર ભગવતી સૂત્રમા ભગવાને કહ્યું છે કે,
 એક દિવસનું પ્રજ્ઞાવર્ધ પાળનારને એક સો એવી ઉપવાસના
 તપનો લાભ થાય છે આ છ માસી તપક્ષે યશુ છ મહિ
 નાના આવા તપના લાભને એવો તે કોણ મૂખ કશે કે
 હાથથી જવા કે ? વસ્તુના તત્ત્વને સમજે તમે કહેશો, 'સાહેબ !
 ઉપવાસની વાત અમારી આગળ ન કરો !' પણ વાત નહિ
 કરીએ તો આ મા નિમજ કેમ કરશે ? આત્માને નિમજ તો
 કરવા શક્ય ન ? ભગવાને કહ્યું છે કે તપ અને સયમ વગર
 મા ૥ નિમજ થવ તેમ નથી આ વચનોમાં તો તમને
 શ્રદ્ધા કે ન ? તો પત્રી કેવી પ્રતિજ્ઞા કરી વધા છે ? જે
 વચન માયુ ન પૂરુ થો ત કાગે પામું બધુયે પૂજમા મળી
 જશે નહિ પામું હોય તો આગળ આવશે માટે ધર્મને
 વાચા પ ના મા ધર્મ તો રાકા કેપિયા છે તેમા ઉધાર
 ન હાય તમને ૥ તમારે મેં કે ઉધારીયો ? જો જલદી
 રાકડ ધર્મ મળતી હોય તો કાઈ ઉધાર વેપાર કરે ખરો ?
 ન જ ર આ બવ રા ૭ વપાર કેવા માટે મળ્યો છે,
 વિચિત્ર લાચાલા વધવા માટે નહિ આખો ઉધારીને જુઓ

તો ખરા. અનન્ત લવમા તમારી જે પત્નીઓ બનેલી તે આ લવમા તમારી સાથે બીજા સંબંધોથી પણ જોડાઈ હોય માટે દષ્ટિ ખોલો જ્ઞાનીઓના માર્ગને નિહાળો. જગતમા રાગવા જેવું શું છે? ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ખારમા અધ્યયનમા લગવાને કહ્યું છે, કે—

खणमित्त सुकूखा बहु काल दुकूखा, पगाम दुकूखा अणिगाम सुकूखा ।

સસાર મોકૂલસ્સ વિપકૂલ મૂયા સ્વાણી અણત્યાણ ઉ કામમોગા ॥

લગવાન કહે છે, “લાઈઓ! કામનો ઉપલોગ કદાચને તમને ક્ષણ વાર માટે સુખ આપે, પણ વારસામા ઘણા કાળ સુધી લોગવવા પડે એવા દુખને મૂકી જશે” આ વાતનો તમે જરા સરખોયે વિચાર કર્યો છે ખરા? ક્ષણ-ભરના સુખ માટે તમે ચિર કાળની ચાતનાને નોતરી રહ્યા છો એક વખતના અબ્રહ્મચર્યથી તમે નવ લાખ સર્તી મનુષ્ય અને સમુદ્ધર્મ મનુષ્યની હત્યા કરી રહ્યા છો, તેની તમને ખબર છે? એક સો એ સી ઉપવાસનો લાભ બતાવ્યો તે આ વાતને તમારા મનમા ઠસાવવા માટે જ અહિંસક જીવો હિંસાએ ન જીવે સુખ પ્રાપ્ત કરવા જતા સુખ ટળે છે, માટે આખો ખોલો સૂર્યનો પ્રકાશ ચોમેર ફેલાઈ ગયો છે તો હવે ધ્રુવડ જેવું જીવન જીવવાનું છોડીદો તમે કહેશો કે વિષયના ઉપલોગથી અમને સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે, પણ આ માન્યતા ખોટી છે જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે તેમ કરવાથી તમને સુખની પ્રાપ્તિ થવાની નથી જરા તમારા આતર—

ચક્ષુઓને ખોલો' તો ખરા કે વિવચના સેવનથી સુખ મળે છે કે સુખ ટળે છે ? વિવચનુ ક્ષણિક સુખ પ્રાપ્ત કરવા જતાં આત્માનુ સાત્ત્વિક અને અનન્ત કાળ સુખી ટકી રહે તેવું સુખ તમે ગુમાવી બેસો છો તેનો તો જરા વિચાર કરે. જ્ઞાનીઓ ઉચ્ચ સ્વરે પોકારી નુકારીને કહે છે, કે જેટલી અબ્રહમચર્યમાં આસક્તિ, જેટલું તેનું સેવન, તેટલાં ભાવમરણ. જ મરણનું ફેરામાંથી છુટકારો મેળવવો હોય તો અબ્રહમચર્યવતને અગીકાર કર્યા સિવાય છૂટકો નથી. માટે તમારી ઈન્દ્રિયો પર 'કન્દ્રોલ' મૂકે. તેને કાબૂમાં રાખો. માફા પડે છે ત્યારે વૈધના કહેવા પ્રમાણે મગનુ પાણી પીને જીવને વચમાં નથી રાખતા ? જ્ઞાનીઓ કહે છે, તમારી સ્વાદેન્દ્રિય પર કાબુ કેળવો, સ્વાદેન્દ્રિયને જીવનાર આત્મા જ અબ્રહમચર્યને પાળી શકે તેના પાળનારને જ એક સો એટલી ઉપવાસનો લાભ થાય છે માટે સ્વાદેન્દ્રિય ઉપર તમારે જ્ય મેળવવો જ પડશે. આત્માની આજ્ઞાથી જો તમારે પ્રાપ્ત કરવી હોય તો વિનયની ગુલામી છેડવી પડશે જેમ જેમ તમે આજ્ઞાથી પ્રાપ્ત કરતા જશો તેમ તેમ વિવચની ગુલામીની શુભલા તૂટી જશે કોઈ નદ હો ડા પર ચડી નાયવાનુ ચડ કરે છે ત્યારે તેને આનંદ આવે છે પણ ક્યારે ? જ્યારે નીચે જીલેલા ઢોલક બબલે ત્યારે ઢોલકના તાલ સાથે નાયતા તે રગમાં આવી જાય છે એમ તમે પણ તે સચમ અને ત્યાગના ઢોલ બબલો તો તમારો આત્મા પણ આનંદના તાલે નાચીને રગ જમાવે. માટે જીવનને આકર્ષ બનાવો. જીવન ખાવાપીવા માટે નથી મજબુ, પણ ધમનું આવશ્યક કરવા માટે મજબુ છે જૈનનો રીકરો

કોય, તો એક વખતના બ્રહ્મચર્યલગથી નવ લાખ સંઙી અને અસખ્ય જીવોની હત્યા થાય છે એમ સાંભળતા તેનું હૈયું કપી ભઠે મહાત્માજીએ છત્રીસ વર્ષની ભર યુવાવસ્થામાં બ્રહ્મચર્યવ્રત અગીકાર કર્યું તમને કહેશું તો જવાબ આપશો, 'શું કરીએ? પુત્ર નથી' લગવાન મહાવીરે, પુત્ર ન હતો છતાં, અઠ્ઠાવીસ વર્ષની વયે બ્રહ્મચર્યવ્રત સ્વીકાર્યું પુત્રના અવતરવાની રાહ ન જોઈ તો પછી કોની રાહ જોઈ રહ્યા છો? હવે નીકળો એક દેહમાંથી નીકળવું મુશ્કેલ છે બ્રહ્મચર્યના પાલન સિવાય આત્મા નિર્મળ કેમ થશે? કોઈ પણ આત્મા બ્રહ્મચર્ય સિવાય મોક્ષને પામ્યો નથી અને પામવાનો પણ નથી કોઈ પણ આત્મા શીલ વિના સસારસુખને પામ્યો નથી, પામવાનો નથી અને પામશે પણ નહિ સર્વથા બ્રહ્મચર્યને સ્વીકારી ન શકીએ, તો કેટલીક પામરતા છે તે જણાઈ આવશે તમારે યમજવું જોઈએ, કે જેણે બ્રહ્મચર્ય સ્વીકાર્યું તે ભગવત તુલ્ય બન્યો.

બ્રહ્મચારી ભગવાન સમો રે,

એમ કહે જિનરાય, રે સગુણ નર !

આવો છે મહિમા બ્રહ્મચર્યનો, માટે જ બ્રહ્મચર્યને અપનાવી લેવું જોઈએ નહિ તો મરણકાળે મનમા ઓરતો રહી જશે. જે કાળે બ્રહ્મચર્યનો સ્વીકાર કરવા આત્મા તૈયાર થાય તે ઘડી જ દિવાળીનું પર્વ માનવું. નાની વયમા જે જાગ્યો, તે પાછલી અવસ્થામા 'ચંતી વમચેરમ્' ને સ્વીકારે અને શીઘ્ર અમરત્વને પ્રાપ્ત કરે તમારે અમર થવું છે ને? જે આત્માઓ પુણ્ય વયે પણ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવા તૈયાર થાય તેમને

પણ ધન્યવાદ આપવો પટે. ભગવાને સહાર્માં પ્રહાયર્થપ્રત
 લેવાનું બતાવ્યું છે તેનું પણ રહસ્ય છે બધાની હાજરીમાં
 મન લેવાથી મતધારી પર જળશે. અકુશ રહે છે લોકલાગ
 છીંથી ઠરીને તે મતનો ભગ કરતાં ખટકી બચ છે આત્માએ
 સદા બલપત રહેવું બેઈએ, જેથી સખલન ન થાય. ખાવા
 મતીને બેતા બીજા રૂઝ બાણે અને બીજાને ત્યાગનો ચાંદલો
 કરે તો તેનો લાભ મહાન અને અમૂલ્ય છે કંઈ નહિ તો
 બોછામા બોધું એક દિવસનું પ્રહાયર્થપ્રત સ્વીકારે તેને પણ
 મોટો લાભ થાય છે કોઈ કરોડપતિ પ્રતિ માસે દસ લાખનું
 ધાન આપે તેના કરતાં મેં આ લાભ મોટો છે

પ્રતિ માસે કરે ધાન જે સ્વ લાભ ગમતું

તેનાથી સવશી મેષ બસે આપે ન તે કશું

શરમ કે લજ્જાના કારણે પ્રત્યાખ્યાન કરે ન કરતા બહેરમા જ કરવા
 બેઈએ. આજે આપણને સુવણ અવસર પ્રાપ્ત થયો છે એ અખૂર્
 અવસર વારે પડીએ મગવાનો નથી માટે એકથી સતુષ્ટ ન
 થશો. અમે તો આશાસ્વા છીએ કે તમે સદાયનું પ્રહા
 યર્થપ્રત સ્વીકારી લેશો. જ્ઞાનીઓએ આજના દિવસને ઉત્સવ
 કહ્યો છે જેણે ભગવાનની સામે સગપણ કર્યા છે, તેના ઝીત
 તો બધાં મેં ગાય. એવાને આત્માની ભૂમિકા શુદ્ધ કરવા
 માટે, આલોચના કરીને, પ્રત્યાખ્યાન આપીશું જેમ હોળીના
 દિવસોમા રગની પિચકારીઓ ભેઠતાં જેના પર છોડી હોય
 છે તેને તો રગી જ દે છે પણ બીજાઓ પર પણ રગના
 છાંટાઓ તો છીટે જ છે તેમ મારા બુરુડેવ પ્રત્યાખ્યાનરૂપી
 પીચકારી ભેજો. તેના છાંટાઓ અહીં ઉપસ્થિત થયેલા બધાને
 લાગશે. માટે પ્રોત્સાહનનો ચાંદલો કરવા તૈયાર રહેજો.

વ્યાખ્યાન ૩૨ મું

(બુધવાર, આવૃત્તિ શુદ્ધ ૧૫)

લગવાન-ત્રણ લોકના નાથે રાયપસેણીય સૂત્ર પ્રકાશેલ છે, તેમાં શુ શુ દર્શાવેલું છે તેનું વર્ણન શાસ્ત્રકારો કરી રહ્યા છે જે જીવો ખૂબજ સમ્યક્ રીતે વિચાર કરે છે તેઓને અતરનું જ્ઞાન થાય છે માટે જ જ્ઞાનીઓએ આગમને અરીસાની ઉપમા આપી છે. આગમ એ સમ્યક્દષ્ટિનું દર્પણ છે જેમ આંખોવાળો માનવી નાહી-ધોઈને મોઢા ઉપર ક્યાંય ડાઘ તો નથી રહી ગયો ને તેની ખાતરી કરવા દર્પણમાં પોતાનું મુખ જુએ છે, તેમ જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે તમારે પણ અતરના ડાઘ જોવા માટે આગમરૂપી અરીસામાં જોવું જોઈએ કોઈ કહેશે, કે આખવાળા માનવીને વળી અરીસાની શી જરૂર ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર બીજા પ્રશ્નથી જ આપીએ તો ? ત્યારે અરીસો શા માટે છે ? શરીર પરના ડાઘ જોવા માટે અરીસાની જરૂર દેખતાનેજ હોય, અધને નહિ જ્યાં સુધી તમારી પાસે આગમનો અરીસો નહિ હોય ત્યાં સુધી તમારી કાયાનું કલ્યાણ નહિ થાય તમારામાં રહેલી ખોડખાપણોને વીતરાગદેવ અરીસા વડે ખતાવે છે તમારે એ ખોડખાપણોને કાઢવી પડશે, તમારી કુટેવોને છોડવી પડશે. કોઈ કહેશે, કે આગમને મૂકો આધ્યા આગમ છે જ નહિ જેમ ચક્ષુવિહીનને અરીસો અળખામણું લાગે છે, તેમ શ્રદ્ધારહિતને આગમ અળખામણું લાગે તેમાં નવાઈ શી છે ? જેની દષ્ટિ જ જ્યાં સવળી અને

સરળ નથી, તેને અરીસો પણ વાંકો દેખાવાનો જેની દષ્ટિ જાનિત્રસ્ત છે, તેને આગમો પણ જાનિત્રસ્ત લાગવાના આવી દુનિવ દષ્ટિ જ્યાંસુધી હોય, ત્યાં સુધી કદાચ તે આગમને વળગે તોય લાભ થવાનો નહિ. માત્ર ટિચાચા કરવાનું જ તેના કાળે રહે છે હે ગૌતમ ! નદીસૂત્ર, આચાર્ય સૂત્ર વગેરે આગમો સમ્યક્દર્શનને સમ્યક્પણે અને મિથ્યા દષ્ટિવાળાને મિથ્યારૂપે પરિણમે છે અન્યના આગમો જે સમ્યક્દષ્ટિવાળો વણે તો સમ્યક્પણે પરિણમે માટે દોષ દષ્ટિમાં છે, આગમમાં નહિ. આપણે કહીએ પણ છીએ, કે દષ્ટિ તેવી સુષ્ટિ જ્યાં આગમ આગમરૂપી અરીસો મૂકીએ અને તે દેવા જાય તો તેનું માથું ફૂટે. જાણી માણસના વ્યવહારિક આચરણમાં અને સમ્યક્દષ્ટિવાળાના આચરણમાં અતર રહેવાનું સમ્યક્દષ્ટિવાળો આગમની દષ્ટિએ તેનું આચરણ નિર્દોષ છે એવું બાધા પછી જ આચરણ કરવાનો જે કોઈ આત્મા આ આગમના અરીસાને પોતાની પાસે રાખશે તે દુ ખર્ચી મુક્ત થશે. આગમને કહેનાર અને આપણી પાસે લાવનાર પ્રત્યે જે આપણામાં અતરજ ભક્તિભાવ ઉપજે, તેમાં શ્રદ્ધા પ્રગટે તો આપણે આત્મા સરળ થઈ જાય.

સૂર્યાશદેવને અતરગની ભક્તિનો વેગ ઉપક્રમો છે માટે તે જવા તૈયાર થયા છે આભિયોગિક દેવ સૂર્યાશદેવને કહે છે આપની આજ્ઞા પ્રમાણે બધું કરી આ યો છું એટલે આપની આજ્ઞા હવે આપને પાછી સોપુ છું ' સેવકે પોતાની આજ્ઞાનું પાલન કરું તોય સૂર્યાશદેવનું ચિત્ત પ્રકુલ્લ જને છે ભાઈઓ ! તમારા હીકરા-હીકરીઓ તમારા આદેશો

અને આજ્ઞાઓનું પાલન કરે, તો તમારું હૈયું - પ્રકુલ્લિત નથી થતું ? સૂર્યાભદ્રેવે તેને કહ્યું, “ વારુ, તું જ સુધર્મસલામા અને ત્યા જઈ, ઘ ટાનો રણકાર કર, એ ઘ ટાને એક લાખ યોજનનો ઘેરાવો છે. એ ઘ ટાને ખૂબ ભેરથી વગાડ અને આ વાતને જાહેર કર કે સૂર્યાભદ્રેવના વિમાનમાં રહેલા બધાયને આજ્ઞા કરી છે કે આશ્રિયાલ ઉદ્યાનમાં ખિરાણું રહેલા શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને વદના કરવા ચાલો. દેવો ! તમે બધા પણ તમારી બધી ચ રિદ્ધિ વગેરેને સાથે લઈને સૂર્યાભદ્રેવની સાથે જવા તૈયાર થઈ જાઓ ” સેનાપતિએ કહ્યા પ્રમાણે આવી ઉદ્ઘોષણા કરી અને તેણે ત્રણવાર ઘ ટા વગાડી ભગવાન કહે છે, “ હે ગૌતમ ! ઘ ટાનો એવો તો ધ્વનિ ઊઠ્યો, કે દેવો અને પડ-છદા-બધા ય જાગી ઊઠ્યા ” તમે અહીં બેઠા હો અને ઉપરથી ગડગડાટ કરતું વિમાન પસાર થાય તો તમને આશ્ચર્ય થાય ને ! દેવો ભોગવિલાસ, રતિકીડા વગેરેમાં મગ્ન હતા ઘ ટારવ સાલળી બધાને થયું, આ ઓચિંતાનું શું થયું ? ” બધાને જાણવાનું કુતુહલ ઊપજ્યું અવાજ બધ થયા પછી સેનાપતિએ ઉદ્ઘોષણા કરતા કહ્યું, “ સૂર્યાભદ્રેવે ઉદ્ઘોષણા કરાવી છે, કે ” આ સાલળી બધા એકદમ શાન્ત અને સ્તબ્ધ બની ગયા જેમ કેઈ મહાન વક્તા બોલવાનું શરૂ કરે અને શ્રોતાજનો શાન્ત બની જાય તેમ. જેમ બધા એકતાન બની જાય છે તેમ દેવો પણ એકતાન થઈ ગયા ભાષણો તો ઘણા ચે આપે છે, પણ નહોત્ ભાષણ આપે ત્યારે ? સલા કેવી શાન્ત અને એકચિત્ત બની જાય છે ? દેવો કહેવા લાગ્યા, “ સ્વામીની આજ્ઞા છે, માટે તરત બધાં

કામો પડતાં મૂકીને તૈયાર, થઈ જાઓ. ” તમારે પણ ભગવાનની આજ્ઞા સંજોગીને દેવોની જેમ બધાં કામો પડતાં મૂકીને એકદમ એકમત અને એકતાન થવું જોઈએ. કોઈએ વિરોધનો સૂર ઉઠાવેો ન જોઈએ “ આગમ આધા મૂકો, ” એમ વિનેયરના મુમુક્ષુએ કદાપિ બોલવું ન જોઈએ. આ તો હરશિયો પાશ છે જો ભગવાનની આજ્ઞામાં એકતાન થયા તો ભગવાન બની જવાય, અને જો આજ્ઞાને આધી મૂક્યો તો ભગવાનપણું પણ આધુ જતું રહેવાનું ભગવાન કહે છે, કે તમે કોના સામે બોલો છો ? આ આજ્ઞાનું પાલન એ બહુ ગંભીર અને ગહન વાવ છે તમારાથી સામાયિક ન થાય તો તમે જાણો, પણ સામાયિક સામે એર્જા ન કરાય. જાણ્યો ! તમને સમજૂ થઈ શકતા કેણુ જટકાવે છે ? આરે દેવો પણ વ્યવહારમાં આવીને આજ્ઞાનું પાલન કરે છે, તો તેમ કરતા તમને શું થાય છે ? તમારી ગૃહરાણી જો તમારી આજ્ઞા ન માને, તો તમને ગમી ? તમે કહેશો, નહિ જ તો પછી, ભગવાનના વહાણાં ક્યારે ધવાય ? ભગવાનની આજ્ઞા પાળીએ ત્યાંને જ ને ? જો તમારી અર્ધાંગના તમારી વિપરવટ જઈને વર્તે તો તમને વહાણ કે હેત તેના પ્રત્યે છિપજતું નથી તેમ ભગવાનની વિપરવટ જઈને આવણે વર્તીએ, તો ભગવાનને પણ આપણા પર ક્યાંથી હેત આવે ? ભગવાનની આજ્ઞામાં રહેો તો ભગવાનને વહાણ આવે. ભગવાન તો કોઈપર શય પણ નથી કરતા અને દેવ પણ નથી કરતા. તેમના આજ્ઞાપાલનથી ભક્તના હૃદયમાં સકિતનો ઝરો વહેવા લાગે છે

સૂર્યાલદેવના હૃદયમાં લક્ષિતનો ઝરો વહી રહ્યો છે. ઘોષણા સાંભળીને કેટલાકને લગવાનના દર્શન કરવાની ભાવના થઈ. કેટલાકને કૃતુલહવૃત્તિ થઈ કેટલાકને થયું કે આજ સુધી જે સાલજી નથી તે આજે સાલજીવાનું મળશે કેટલાકને થયું, કે સૂર્યાલદેવની આજ્ઞા થઈ છે એટલે જવું પડશે કેટલાક તો, આમ ધારી જિનલક્ષિતમા રગાઈ ગયા કેટલાક તો વળી આ તો અમારો છે એમ માની તૈયાર થયા આવી રીતે રિદ્ધસિદ્ધિ સહિત, વિમાન સહિત યથાસમય આવવા તૈયાર થઈ ગયા સેવકે આવી કહ્યું, “સ્વામી ! આપની આજ્ઞા પ્રમાણે ઘટા વગાડી આવ્યો છું ” આટલું નિવેદન કરે છે ત્યાં તો બધા દેવો હાજર થઈ ગયા સૂર્યાલદેવ તો દેવોનો પરિવાર બેઠાને, પોતાની આજ્ઞાના થતા પાલનથી કૂલ્યોફાલ્યો માતો નથી એમ, તમે પણ ઉપાશ્રય-મા આવી ગુરુમુખેથી ધર્મનું શ્રવણ કરો, તો અમને કેટલો આનંદ થાય ! પછી સૂર્યાલદેવે કહ્યું, “એક લાખ યોજન લાખ પહોળું એક વિમાન તૈયાર કરી આવો, કારણ કે જમ્બુદ્વીપ એક લાખ યોજનના વિસ્તારમા છે જમ્બુદ્વીપના ભરત ક્ષેત્રમા નાના પ્રકારના સ્તમ્ભો તૈયાર કરી તેમને રત્નોથી મઢી દો તેઓમા હસ્તિ, રથ, યોગ વગેરેને મૂકો, હજાર હજાર સૂર્યના પ્રકાશ જેવું એ વિમાન કરજો જોનારની આખો તેજના પુજથી અન્નઈ જાય તેવી તેની દીપ્તિ હજો નાના પ્રકારના શણગારવાળું, દિવ્ય ગતિવાળું વિમાન બનાવી લાવો ” આલિ-યોગિક દેવે કહ્યું “જેવી આજ્ઞા ” આ સાંભળીને સૂર્યાલદેવ તો રાજી રાજી થઈ જાય છે વિમાનની ત્રણે બાજુઓએ સોપાન ગોઠવવામા આવ્યા, સોપાન એટલે ચડવાના પગથિયા એક

સોપાન પૂર્વ દિશાભિમુખ મૂક્યું, તેની આગળ મહિષ્યોનાં
 તોરણ બાધ્યાં તોરણો ઉપર તોરણ અને તેના પર એક હજાર
 આઠ હજાર અમળ ઝાઝવ્યું આ પ્રમાણે કરીને પછી ભૂમિ ભાગને
 શશુગારવાનું ચરૂ કર્યું મહિષ્યોનું વણું કરાવ તેમ નથી. કેવા
 વિવિધ વણુંનાં એ રત્નો હતાં? રુમામ, રક્ત, પીત, હસ્તિ, શ્વેત
 અને વિચિત્ર વણુંનાં એ મહિષ્યો હતા સૂર્યાશદેવે બધી યે
 જાતના મહિષ્યોની સગળ પાડીને જેમ સુહર હાથે તેમ
 ગોઠવવા કહ્યું એ વિમાનમા સૂર્યાશદેવના આર હજાર સામાનિક
 દેવોને બેસવા માટે ભદ્રાસનો મૂકવામા આવ્યા શેકેન્દ્રના
 સામાનિક દેવોની સખ્યા તમે જાણો છો? આનું મહત્ત્વ સમ
 જાવતા ભગવાન કહે છે કે આ દેવોએ પ્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી
 છે જ્ઞાના વડે તે જાણો છો? આવી બાહ્ય પ્રસિદ્ધિ તો મારો
 અને તમારો આત્મા એક વાર નહિ પણ અનેક વાર લોભવી
 આવ્યો છે આવું જ્ઞાન કરાવીને વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરવાની સમજણ
 આપતા ભગવાન કહે છે કે “હે આત્માઓ! તમારે તમારી
 પ્રસિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરવાની છે હું ખર્ચાચરણ કરું તો આવતા
 ભવમા આવી પ્રસિદ્ધિ મળે એ માટે નહિ પણ આ તો પુણ્યની
 લીલા છે એવી ભાવના કેળવજો ” આ લીલાનું વણું ન સાબળતા
 હૃદયમાં આશ્રયના ઉદ્દગાર સરી પડે છે? તમને તે પ્રત્યે
 આકર્ષણ થાય છે? શાસ્ત્રકારો કહે છે કે પુણ્યનું ફળ સુખ
 તે જોગવતા સુખ લાગે પાપનું ફળ દુઃખ, તે જોગવતું જમે નહિ.
 પાપનું ફળ તો નરક છે પુણ્યની વાતો સાબળીને તમારું મન
 કેમ તેના પ્રત્યે લલચાર્થ બને છે? જગતની વસ્તુઓમાંની
 બધી યે વસ્તુઓને આપણે અપરીત છે પણ આત્મા કદા ગયો

નથી ? ખબર છે, સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા લગવતી સૂત્રમા ગૌતમ સ્વામીએ લગવાનને પૂછ્યું, “હું પ્રભુ ! આ આત્મા, માતા, પિતા, પુત્ર વગેરે રૂપે ઉત્પન્ન થયો છે ?” પ્રભુએ કહ્યું, “હા, એક વાર નહિ પણ અનેક વાર, અને હજી અનંત વાર થશે.”

આ દેવના સુખ પ્રત્યે તો જરા દ્રષ્ટિ કરેા આયુષ્ય હોય એટલાં હજાર વર્ષે આહાર લે, કારણ કે તેઓ અહીંથી રળી ગયા છે તેનું ક્ષણ ત્યાં લોગવે છે પુણ્યના પ્રતાપે દેવગતિ મળી છે જગતના જીવોને આ જ વાત લગવાન બતાવે છે સૂર્યાલદેવના ચાર હજાર સામાનિક દેવો છે તમારે ચાર સો હોય તો યે ‘અધધ’ થઈ જાય ને ! તમે કહોશો કે અમારે ત્યાં પણ પેઢીમા ચાર સો નોકરો છે. દેવલોકમા તો સેવકો વગર મહેનતાણે આજ્ઞાઓનું પાલન કરે છે તમારા નોકરો વગર પગારે તમારું કામ કરશે ખરા ? વળી, દેવલોકમા સેવકોને ઈચ્છા હોય તોય કાઢી ન મૂકી શકાય, ત્યારે તમારા નોકરોનું આવું છે ખરું ? તમે ક્યારે લાત મારીને નોકરોને કાઢી મૂકશો તેની કંઈ ખાતરી છે ? બોલો, દેવભૂમિ મોટી કે તમારું માટું ગાં માટું ? કેાંઈ કહોશો, દેવભૂમિ મોટી અને કેાંઈ કહોશો, માટું ગાં માટું ગાં દેવભૂમિથી કંઈ રીતે ચડિયાતું તે કહોશો ? તમે કહોશો, કે દેવ ભૂમિમા ધર્મ નથી પણ માત્ર લોગ જ છે, જ્યારે મનુષ્યગતિમા ધર્મ છે, માટે અમારું માટું ગાં ચડિયાતું લગવાન કહે છે, કે તમારે દેવગતિ કે મનુષ્યગતિમા જવાની વૃત્તિ કરવાની જરૂર નથી દેવગતિમા જનાર લોગમાથી નવરો થાય ત્યારે ધર્મને સભારે ને ? વર્તમાનમા આવા સદ્ગુરુનો લાભ મળ્યો છે તો પછી શીદને ઢાલિયા ઢાળીને પ્રમાદમા સૂતા

પડયા છે? સાધવાની દિશાને સાધી લેા છવનુ કત્વાણુ
કરી લેા હુ આપને પ્રશ્ન કરુ છુ કે મુળર્થ મોટુ કે સૂર્યાભદે
વનુ વિમાન? ધર્મના જે ઠાઠ અને ભપકા અહિ જણાય છે,
તે અન્યત્ર એવા નહિ મળે વળી આ ભારતભૂમિ તો
ત્યાગમા સદુચી મોખરે છે, દેવભૂમિ નહિ.

આ વાતને અન્ય મ ધનુ દર્શાત આપીને વિચારીએ એપી
એને શ્રીકૃષ્ણ ઉપર એવો ભક્તિભાવ કે એના આગળ આ સ સાર
તેમને ખાશે લાગતો તમને ભગવાનની ભક્તિ આગળ સત્કાર
ખાશે લાગે છે? દેવલોકમા પણ એપીએની ભક્તિનાં વખાણુ
ધન્ય કે શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિમાં રખાયેલી એપીએની ભક્તિ
અદ્વિતીય છે દેવોએ એક સેવકને બોલાવી આજ્ઞા કરી, કે
એક વિમાન લઈને જાઓ એપીએને કહેજો, કે દેવોએ
આજ્ઞા કરી છે માટે આ વિમાનમા બેસીને દેવલોકમાં આવે.
આની ભક્તિવાળી એપીએને ગધાતા સમાજમા રહેવા ન
વાય માટે આ વિમાનમા બેસી દેવલોકમા આવતા રહેા’
સવકાઅ જઈ ના ॥ પીઆને કહ્યું કે તમારા ભાઅ ઉપડી
યા છે દેવતાઆઅ તમા ॥ માટે આ વિમાન મોકલ્યુ છે
તમા મેસી જાઓ અહી તમારી ભક્તિ કેઈને પાલવતી
નથી દેવલોકમા આવી તમે નિ ત ભક્તિ કરજો એપીએએ
કહ્યુ કે મમે ગા માટે ત્યા આવીઅ? સેવકોએ કહ્યુ કે
સાની આતા છ માટે ॥ પીઆઅ કહ્યુ કે તમારા
દવાન કહજો કે અમાર આવવુ નથી અમને ત્યા લઈ
વાનુ કા ખુ ડ છે? સેવકો કહ છે તમારી ભક્તિને

વશ થઈને તમને તેડવા આવ્યા છીએ. ' જોજો, હો, ગોપીઓ કેવો સુદર પ્રત્યુત્તર આપે છે ! ગોપીઓ કહે છે કે ' તમારાં કાળજી તો ઠેકાણે છે ને ? જેની લક્ષિત અમે કરીએ છીએ તે શ્રીકૃષ્ણ અમને ત્યાં મળશે ? ' સેવકોએ કહ્યું, ' નહિ ' ગોપીઓએ કહ્યું, ' તો ' એમ જ, અમારા વગર પાછા જાઓ. અમારે દેવલોકમાં આવવું નથી વ્રજ વહાલું લાગે છે. માટે વૈકુંઠ નથી જાવું અમને વૈકુંઠ નથી જોઈતું. અમને તો વ્રજ જ વહાલું છે દેવલોકમાં અમને અમારો નહનો લાલ કયા મળવાનો હતો ? માટે અમે તો નથી આવવાના ' સેવકો કહે છે, હે મૂળીઓ ! દેવલોકમાં આવવાની શીદને ના પાડો છો ? ત્યાં કેવાં સુખ છે ! ખાવું, પીવું અને આખો કાળ આનંદ કરવો ત્યાં રાધવા કરવાની કડાકૂટ નથી ' ગોપીઓએ કહ્યું, કે ' બધું ચે કબૂલ પણ અમારે તો કૃષ્ણ સિવાય બીજું કંઈ ન જોઈએ જ્યાં એ ત્યાં અમે ' જુઓ. ગોપીઓને પોતાના આરાધ્ય દેવ પ્રત્યે કેવો અવિચલિત-અનન્ય પ્રેમ છે ! તમને તમારા લગવાન પ્રત્યે આવો પ્રેમ છે ? આવી અટલ શ્રદ્ધા છે ? અખડ શ્રદ્ધા હોય તો જ આવો પ્રેમ ઊપજે. શ્રદ્ધા વિના આત્મા સાચું સોનું બની શકે નહિ, માટે શ્રદ્ધાવાન બનજો આ સૂર્યાલદેવને લગવાન પ્રત્યે કેટલી શ્રદ્ધા છે ! માટે તો એ તેમના દર્શને જવાની તૈયારી કરી રહ્યા છે ચાર હજાર સામાનિક દેવોના લદ્રાસનેઠ ગોઠવાઈ ગયા છે માટે યેસી જાઓ. તમે યેસવા આવશે ને ? કયા વિમાનમાં ?

‘સત્સંગ વિમાન આબ્યુ જાતોને મન જાબ્યુ,
મહાવીરજાતો આવે વિમાને બેસવા.’

સત્સંગનું વિમાન લઈને જમે તમારે આમણે આવ્યા છીએ
એમા બેસ્યા સિવાય તમારો ઉદ્ધાર થાય તેમ નથી. માટે
બેસવા આવજો બૂલાય નહિ હવે, સૂર્યાબદેવનું વિમાન
તૈયાર થઈ રહ્યું છે તો તે જગવાનના દર્શન કરવા કેવી
રીતે જશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૩૩ મું

(સનિવાર, શ્રાવણ વદિ ૩)

રામપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર યાત્રી રહ્યો છે જગવાન
શું બતાવી રહ્યા છે? પરિસ્થાપરિગણા’ વગેરે શું બતાવે
છે? સૂર્યાબદેવ એક લાખ યોજનનું વિમાન અજીસાજીને
જગવાનને વહના નમસ્કાર કરવા આવે છે. પૂર્વે જે
આત્માઓએ ૮૦ અને ચૈતન્યના પાંચકષને પારખીને
ચૈતન્યના જ આનંદ પામ્યો છે તે આત્માઓમાં ચૈતન્ય
જાગૃત થાય છે અને જોડ પાન થયું છે તે અને કહાય જેના
દર્શન મોહનીય કમનો ઉદય થયો છે તે પરી જાય પણ
જે સમ્યક્ દષ્ટિ આત્માઓ જે ગતિમા ઉત્પત્ત થયા છે અને
થવાના છે તે સમ્યક્દષ્ટિ આત્માઓ પ્રયોજનપ્રધાન દષ્ટિવાળા
હોય છે તમને દેવવિમાન કરતા મહાન પુરુષોની વિભૂતિમાં

જ વિશેષ આનંદ ઊપજે છે, કારણ કે પૂર્વે એમણે સરળતાને જ અપનાવી છે સૂર્યાભદ્રેવે દેવોને કહ્યું, “શીઘ્ર વિમાનને ઉપાડો ” સૂર્યાભદ્રેવના ચાર હજાર સામાનિક દેવો માટે ભદ્રાસનો ગોઠવાઈ ગયા છે તે આગળ કહી ગયા છીએ સૂર્યાભદ્રેવની ચાર પટરાણીઓ અને તેમના પરિવાર માટે પણ ભદ્રાસનો ગોઠવી દેવામા આવ્યા છે. અતરંગ દેવો માટે અગ્નિકોણમાં આઠ હજાર ભદ્રાસનો ગોઠવી દેવામા આવ્યાં અને એની વચ્ચેના સભ્યોને માટે દક્ષિણ દિશામા દસ હજાર અને બહારના સભ્યો માટે બાર હજાર ભદ્રાસનો ગોઠવવામા આવ્યા આ બધું કોણ કરે છે? હવે સૂર્યાભદ્રેવના અગરક્ષકોનું વર્ણન આવશે આજે પણ નહેરૂ જેવા મોટા માણસો બહાર જાય છે ત્યારે તેમની સાથે અગરક્ષકો હોય છે જ ને! સૂર્યાભદ્રેવની ચારે બાજુએ, પ્રત્યેક દિશાના ચાર હજાર એમ સોળ હજાર અગરક્ષકો છે આલિયોગિક દેવો કહ્યા પ્રમાણે વિમાનને સજ્જ કરીને સૂર્યાભદ્રેવ પાસે આવે છે આવીને કહે છે, “આપે જે આજ્ઞા આપી હતી તેનું બરાબર પાલન કર્યું છે ” આ સાલગીને સૂર્યાભદ્રેવના હર્ષને પાર રહેતો નથી તે આ શાનું ફળ લોગવે છે? પૂર્વે કહેલા પુણ્ય અને ધર્મનું જ તો સૂર્યાભદ્રેવ પોતાની પટરાણીઓ, નર્તકો અને ગધવોનું જૂથ લઈને આવે છે સહુ કોઈ પોતપોતાના સ્થાને ભદ્રાસનમા બેસવાની તૈયારી કરે છે સૂર્યાભદ્રેવ આવે છે ત્યારે આખો સમૂહ બહાર ઊભો છે સૂર્યાભદ્રેવ વિમાન ફરતી ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણા કરે છે સૂર્યાભદ્રેવ સોપાન પર ચડીને અદર બેઠા બીજા બધા પણ પોતપોતાના આસને ગોઠવાઈ ગયા દરેકને ચઢવાના સોપાનો જુદાં

‘સત્સગ વિમાન આવ્યુ ભક્તોને મન ભાવ્યુ,
મહાવીરભક્તો આવેા વિમાને બેસવા.’

સત્સગનુ વિમાન લઈને અમે તમારે આગળે આવ્યા છીએ
એમા બેસ્યા શિવાય તમારો ઉદ્ધાર થાય તેમ નથી. માટે
બેસવા આવજો ભૂલાય નહિ. કહે સૂર્યાભદ્રેવનુ વિમાન
તૈયાર થઈ રહ્યું છે તો તે ભગવાનના હશન કરવા કેવી
રીતે જશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૩૩ મું

(ચતુર્થાદ્ય અષ્ટમી વર્ગ)

રામપદ્મોદય સૂત્રનો અધિકાર વાલી રહ્યો છે ભગવાન
શુ બતાવી રહ્યા છે? પરિસ્થાપિતગયા’ વગેરે શુ બતાવે
છે? સૂર્યાભદ્રેવ એક લાખ યોજનનુ વિમાન સહસ્રાલને
ભગવાનને વહના નમસ્કાર કરવા આવે છે પૂર્વે જે
આત્માઓએ જડ અને ચૈતન્યના પાઠાંકનને પારખીને
ચૈતન્યમા જ આનંદ માન્યો છે તે આત્માઓમા ચૈતન્ય
ભજન થાય છે જેને ભેદ નાન થયુ છે તે અને કદાચ જેના
દશન મોહનીય ક્રમનો ઉદય થયો છે તે પરી ભવ. પણ
જે સુમ્બર દષ્ટિ આત્માઓ જે ગતિમાં ઉત્પન્ન થયા છે અને
થવાના છે તે સુમ્બરદષ્ટિ આ માઓ પ્રયોજનપ્રધાન દષ્ટિવાળા
હોય છે, તેમને દેવવિમાન કરતા મહાન પુરુષોની વિભૂતિમાં

જ વિશેષ આનંદ ઊપજે છે, કારણ કે પૂર્વે એમણે સરળતાને જ અપનાવી છે સૂર્યાભદ્રેવે દેવોને કહ્યું, “શીઘ્ર વિમાનને ઉપાડો ” સૂર્યાભદ્રેવના ચાર હજાર સામાનિક દેવો માટે ભદ્રાસનો ગોઠવાઈ ગયા છે તે આગળ કહી ગયા છીએ સૂર્યાભદ્રેવની ચાર પટરાણીઓ અને તેમના પરિવાર માટે પણ ભદ્રાસનો ગોઠવી દેવામાં આવ્યા છે. અતરંગ દેવો માટે અગ્નિકોણમાં આઠ હજાર ભદ્રાસનો ગોઠવી દેવામાં આવ્યાં અને એની વચ્ચેના સભ્યોને માટે દક્ષિણ દિશામાં દસ હજાર અને બહારના સભ્યો માટે બાર હજાર ભદ્રાસનો ગોઠવવામાં આવ્યા આ બધું કોણ કરે છે? હવે સૂર્યાભદ્રેવના અગરક્ષકોનું વર્ણન આવશે આવે પણ નહેરૂ જેવા મોટા માણસો બહાર જાય છે ત્યારે તેમની સાથે અગરક્ષકો હોય છે જ ને! સૂર્યાભદ્રેવની ચારે બાજુએ, પ્રત્યેક દિશાના ચાર હજાર એમ સોળ હજાર અગરક્ષકો છે આલિયોગિક દેવો કહ્યા પ્રમાણે વિમાનને સજ્જ કરીને સૂર્યાભદ્રેવ પાસે આવે છે આવીને કહે છે, “આપે જે આજ્ઞા આપી હતી તેનું બગબગ પાલન કર્યું છે ” આ સાલજીને સૂર્યાભદ્રેવના હર્ષનો પાર રહેતો નથી તે આ શાનું ફળ ભોગવે છે? પૂર્વે કરેલા પુણ્ય અને ધર્મનું જ તો સૂર્યાભદ્રેવ પોતાની પટરાણીઓ, નર્તકો અને ગાયોનું જૂથ લઈને આવે છે સહુ કોઈ પોતપોતાના સ્થાને ભદ્રાસનમાં બેસવાની તૈયારી કરે છે સૂર્યાભદ્રેવ આવે છે ત્યારે આખો સમૂહ બહાર ઊભો છે સૂર્યાભદ્રેવ વિમાન ફરતી ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણા કરે છે સૂર્યાભદ્રેવ સોપાન પર ચડીને અદર બેઠા બીજા બધા પણ પોતપોતાના આસને ગોઠવાઈ ગયા દરેકને ચડવાના સોપાનો જુદાં

છુટાં હતાં વિમાનની સવારી બોઠવાઈ અઈ પછી સવારી થાલી
 એમાં પણ કમ તો ખરે જ સહુની પહેલાં બાઠ મગજ
 કળશ થાલે છે માન નામના વિમાનને જલ્પતા, જલ્પતા
 આવે છે ભગવાન કહે છે, “હે જોતમ ! સૂર્યાભદેવને માગ્રમાં
 અસખ્ય દ્વીપોને જોળગવા પડ્યા ” પછી તે નદીશ્વર દ્વીપે
 આવ્યા ત્યાં શુ કયું ? રતિકર વિમાનમાં પોતાની જે દેવમાયા
 હતી તે બધી તેમજે સઠેલી લીધી અને ભરતક્ષેત્રમાં આવવા
 માટે સામાન્ય માયા સજી અને બ્યાં ભગવાન હતા ત્યાં માન
 નાગનુ વિમાન ખરે કરતુ આવ્યુ બ્યાં ભગવાન બેઠા હતા
 ત્યાં આવીને વિમાન સહિત તેમજે ત્રણ વાર પ્રશ્નિષ્ણા કરી
 વિમાનને ધરતીથી ધાર અગુલ જિમ્મુ રાખ્યુ પછી વિમાનમાંથી
 જિતરીને પ્રભુની સમુખ વાલવા માંડ્યુ તેમજે ફરીથી પ્રશ્નિષ્ણા
 કરી અને કહ્યું, “હે પ્રભો ! હું મારા રક્ષ્ય પરિવાર સહિત
 આપને વદન કરુ છુ,” પ્રભુ બોલ્યા, “હે સૂર્યાભ ! આ તમારો
 નિત્ય પરપરા બ્યવહાર છે આ તો હોય જ આ તો તમારો
 કરણીય છે તમારો આધાર છે ” ચારે બતિષ્ણોનાં હોયો
 અરિહત ભગવતને વદે છે અને પોતાનાં નામ અને ગોત્ર
 સભગાયે છે પુરાણા ગોત્રોપ્પારથી બે કદાચને અભિમાન
 આવી અમુ હોય તો જિતરી બાધ આવુ અભિમાન—Pratib
 એક વખતે દશાવલ્લભ રાજાને ઘમ્મુ હતુ તેજે વિગ્ધાર કર્યો, કે
 એવા ભપકા અને ઠાઠગાઠથી ભગવાનનાં દર્શન કરવા નીકળવું
 કે એવી રીતે અગાઉ કંઈ નીકળ્યુ ન હોય સૂર્યાભદેવ જેમ
 જેમ પ્રભુની વાણી સાંભળતા ભય છે તેમ તેમ તેનામાં
 આનંદનો વેગ જીપડે છે હે જોતમ ! જે પ્રકુલિત ઘમે તે તમે.

સૂર્યાભદ્રેવ દેવની પ્રસિદ્ધિને પણ ભૂલી ગયા. તમે તમારા પ્રત્યે નજર કરો વ્યાખ્યાન સાલળતા તમને ધરતુ વિસ્મરણ થાય છે ખરું ?

સૂર્યાભદ્રેવ પ્રભુથી અતિ દૂર પણ નહિ અને અતિ નિકટ પણ નહિ એમ મર્યાદા સાગ્રવીને ઊભા રહે છે. દેવમા પણ કેટલો વિનય છે ! અને પથકળ ચાતુર્માસ પ્રતિક્રમણ કરતાં ગુરુના ચરણસ્પર્શ કરે છે તેનું વર્ણન આવશે ત્યારે તમને એમ થશે, કે શાની વાત કરે છે ? સાધુ, સાધ્વી સર્વાવિરતિ છે. અવ્રતીનો સ્પર્શ તેમને ન થયો જોઈએ સર્વાવિરતિવાળાઓ સર્વાવિરતિવાળાઓની સેવા કરી શકે કદાચ ભક્તિનો વેગ ઊપડે તો, ‘નાઈ દૂરમઙ્ગાસન્નો’ અતિ દૂર નહિ તેમ અતિ નજીક નહિ, એમ પ્રત્યેક ગૃહસ્થીએ ગુરુની સમીપ ઊભા રહેવું ભગવાન કહે છે, કે-

ન પક્ષ્વઓ ન પુરઓ નેવ કિચ્ચાણ પિઢ્ઢઓ ।

ન જુજે ઉરૂણા ઉરૂં શયણે નો પઢિસ્સુણે ॥

હો શિષ્યો ! તમારે તમારા ગુરુના બે પડખે ન બેસવું અને ગુરુની પાછળ પણ બેસવું નહિ ગુરુના સાથળને તમારા સાથળ સ્પર્શે એ રીતે પણ તમારે બેસવું નહિ આસન પર બેઠા બેઠાં ગુરુને પ્રશ્ન પૂછવો નહિ તમે કહેશો, આ મહાસતીજી શું કહી રહ્યા છે ? આગળ નહિ, પાછળ નહિ, પડખે નહિ, તો પછી બેસવું ક્યા ? ભગવાન કહે છે, કે જ્યાં તમારા ગુરુ આજ્ઞા કરે ત્યાં બેસવું જો પડખે બેસવાની આજ્ઞા કરે તો ત્યાં, પાછળ બેસવાનું કહે તો ત્યાં, સામે કહે તો સામે ઊભા રહેવું આગળ વધતા એવું વિધાન બતાવ્યું છે, કે તમારા ગુરુ પાટ પર બેઠા

હોય તો તમારે પાટલા પર બેસવું બે તે પાટલા પર બેઠા
 હોય તો તમારે પાથરણા પર બેસવું બે તે પાથરણા પર
 બેઠા હોય તો તમારે ભોય પર બેસવું અને બે તે ભોય
 પર બેઠા હોય તો તમારે બિભક્ષક શ્લેષુ દેવ પણ ભજવાનનો
 વિનય સાચવે છે અતિ દૂર નહિ એવી રીતે રહીને સૂર્યાભ
 દેવ વિનય પૂવક ભજવાનની સેવાભક્તિ કરવા લાગ્યા.

હવે હર્શન કરવા આવેલા સૂર્યાભદેવ વળેરેને તેમ જ અમલ
 ક પા નનરીની સર્પ પરિવહને ભજવાને દેશના આપી સાલળનારના
 હૃદયના કપાટ ખૂલી ગયા. અહાહા ! ભજવાન કેવી સુંદર દેશના
 આપે છે ! વૈરવૃત્તિવાળા વૈરને બૂલી ગયા. છિદર અને બિલાડી
 જેવાં પ્રકૃતિવૈરીઓ પણ પોતાનાં વૈરને વીસરી ગયા. ઉપદેશ
 સાલળ્યા પછી બધા પાછા ગયા પણ સૂર્યાભદેવ તો ભજવાનની
 પાસે બેસી રહ્યા. તેમણે ભજવાનને વદન નમસ્કાર કરીને
 પૂછ્યું “હે ભજવાન ! આ સૂર્યાભ ભવ્યસિદ્ધિ છે કે અભવ્ય
 સિદ્ધિ ? સમ્યક્દષ્ટિ છે કે મિથ્યાત્વદષ્ટિ ? ” તમને ઘણે કે કેવા
 પ્રશ્નો કરે છે ? પોતાના દેવત્વની જાદી કેમ કાયમ શ્લે તેવું
 ન પૂછતાં આત્માની જ વાત પૂછે છે ! તમારે પણ સૂર્યાભદેવની
 જેમ ગુરુને આત્માની જ વાત કરવી માટે હવેથી ડાહ્યા
 ઘઈ જાઓ. હંતર વાતો ગુરુની આગળ ન કરશો. આગળ
 જતા હશે છે, ‘હે ભજવાન ! આ સૂર્યાભ પરિત સચ્ચાઈ છે
 કે અપરિત ? આ સસારમા તેને ઘણા કાળ સુખી ભટકવાનું
 છે કે મોઠા કાળ સુખી ? આ સૂર્યાભ ધરમ શરીરી છે કે
 અધરમ શરીરી ? સુલભ બોધી છે કે દુલભબોધી ?
 આ સૂર્યાભ આરાધક છે કે વિરાધક ? ’ આવા ૭ પ્રશ્નો

તેણે પૂછ્યા આપણને કોઈ આવું પૂછે તો કેટલો હર્ષ થાય !
 બોલો ને, ઘણો જ થાય ને ? ધારો, કે એક કહે, તને કોહીનૂર
 હીરો આપુ, અને બીજા મુનિ કહે, કે હું તને ધર્મરત્ન આપુ,
 તો તમને બેમાથી શાનો વિશેષ આનંદ થાય ? ધર્મરત્નનો જ
 ને ? કોહીનૂર તો એક લવની ભૂખ લાગે, પણ જો સમકિત
 આવ્યું તો લવોલવની ભૂખ લાગી જાય લગવાન કહે છે,
 “હે સૂર્યાલ ! તુ ભવ્યસિદ્ધિ ક છે જેનામા મોક્ષમાં જવાની
 ચોખ્ખતા હોય તે ભવ્ય તે તો લવની સિદ્ધિ કરી છે આપ-
 ãણને પણ આવા મહામૂલા ટાણાઓ મળ્યા છે, તો લવની
 સિદ્ધિ કરી લેવી જોઈએ “હે સૂર્યાલ ! તુ સમકિતી છે, પરિત
 સસારી છે તારા માટે હવે ઘણો સસાર ભમવાનો નથી.
 હે સૂર્યાલ ! તુ અહીંથી મનુષ્ય લવમા જઈશ, ત્યાં સુલભ-
 બોધી થઈશ આ તારો દેવનો ભવ છેલ્લો છે તું આરાધક
 છે ” આ રહ્યા પ્રશ્નોના ઉત્તરો આમા ઘણો ગૂઢાર્થ છુપાયેલો
 છે સૂર્યાલદેવે કેમ પહેલા એમ ન પૂછ્યું, કે તે સમકિતી
 છે ? તેનું પણ રહસ્ય છે ભવ્યમા પણ બે પ્રકારના જીવો
 છે સમકિતી અને મિથ્યાત્વી ‘હું કયા પ્રકારનો ભવ્ય
 છું ?’ એ પ્રશ્નનું નિરાકરણ લગવાન કેવી રીતે કરે છે તે
 અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૩૪ મું

[રવિવાર, માવણ વર્ષ ૪]

રામપ્રસેજીજ સૂત્રનો અધિકાર બતાવતા પરમ તારક એવો ભગવાન એમ બોલ્યા છે કે જ્યાં સુધી આત્માને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય નહિ ત્યાં સુધી તે સત્ય કરણી કરી શકે નહિ. આત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરીને સૂર્યાભિદેવ દેવભૂમિના કૃષ્ણ ભોગવના ગયા છે ત્યાં ભગવાન-ત્રણ કાળના નાથ પાસે પોતાનો નિષ્કર્ષ કરાવે છે “આ સૂર્યાભિદેવ છે કે અભવ્ય ?” આવા છ છ મળીને તેણે બાર પ્રશ્નો પૂછ્યા. ભગવાને તે પ્રશ્નોના ઉત્તરો પણ દીધા. ઉત્તર આપતા આપતા પ્રભુજી શું સમજાવે છે ? “જીવના બે પ્રકાર છે” આ સાંભળી સૂર્યાભિદેવ ભગવાનને કહે છે, “આપ જીવોના બે પ્રકાર બતાવો છો, તો આ સૂર્યાભિદેવ છે કે અભવ્ય ?”

પ્રભુ તો ત્રણે કાળના જ્ઞાનના સ્વામી છે તેમને કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પ્રાપ્ત થયું છે અરૂપી વસ્તુ પણ જેને સાક્ષાત્ ઘર્ષ પૂછી છે આત્માનું હિત જેને પ્રતીતિ કરવા યોગ્ય છે, એવા ભગવાન જવાબ આપે છે જ્યાં સુધી પૂર્વ દર્શાની પ્રાપ્તિ ઘર્ષ નથી ત્યાં સુધી ભૂલની સંભાવના રહે છે સૂર્યાભિદેવ જાણે છે તેમ શકા નથી છતાં તે કેવળી મહારાજને પૂછીને નિષ્કર્ષ કરશે ‘અભવ્ય છું’ તે વસ્તુનો નિષ્કર્ષ કરવો તે જેવી તેવી વાત નથી. તે બહુ ગંભીર વસ્તુ છે પ્રભુજી કહે છે,

“અલવી જીવો એવા હોય છે, જેઓના પોતાના શરીરના કોઈ ટુકડે ટુકડા કરી નાખે, શરીરને છેદીને ત્રણોમા ક્ષાર નાખે તો ય તેમની આખનો ખૂણો પણ રાતો ન થાય ” અલવી સાધુપણુ લઈ છ છ માસના ઉપવાસ કરે પારણાને દિવસે નિર્દોષ આહાર-પાણી લેવા જાય. જેના ઘરે અલવી સાધુ વહોરવા જાય તેના ઘરનુ ખેરુ જો કપાસિયા ચાળતું હોય કે તેના પગની નીચે જુવારનો કણ ચોટી ગયો હોય અને તે દાણાને દબાવતી દબાવતી તે જો વહોરાવવા આવે, તો સાધુ કહેશે, “ નો કપ્પહ ખાઈ ! મારે એ વસ્તુ કંદપે નહિ ” અલવી આવી દયા પાળે છે ત્યારે લવી કે અલવીની પરીક્ષા હિ સાથી કે એવા ખીજ કશાથી થઈ ન શકે કોઈ કોઈ આત્માઓ આરભના કામ કરતા હોય, છતાં લવી પણ સલવી શકે એકા મહારાજ લવી અને સમ્યગ્દષ્ટિ હતા, છતાં લડાઈમાં ભાગ પણ લેતા હતા સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા પોતે પોતાને પકડી શકે પણ એનો નિર્ણય તો કેવળજ્ઞાની જ કરી શકે વ્યવહારથી સમ, સવેદ, નિર્વેદ વગેરે લક્ષણથી પોતે પોતાને ઓળખી શકે કે પોતાનામા આ ગુણો છે ધર્માત્માને જોઈને તેના હૃદયમા પ્રમોદની ધારાઓ છૂટે. ગુણોને જોઈને પ્રમોદ જાપજે દુઃખીઓને જોઈને તેનુ હૃદય ધ્રુણથી તરખોળ થઈ જાય આ બધા સમકિતીના લક્ષણો છે જુઓ, જ્ઞાનીઓ આપણને કેટલો બધો બોધ આપે છે છતાં આપણે કેવા છીએ કે પ્રમાદમા ડૂબી ગયા છીએ અને તેમનો લાભ લેતા નથી જે જાણવાનુ છે તેને જાણતા નથી અને જે નથી જાણવા જેવુ તેને જાણીએ છીએ પાછળથી

જોરતો કે પશ્ચાત્તાપ થયું શું વળવાનું છે ? ત્યારે આત્માની
 અદર વીર્યોદ્ધાસ છિપકે છે ત્યારે સમ્યગ્દર્શન ધાવ છે પછી
 બધું સમજાય છે સમ્યગ્દર્શન એટલે શું તે તમે બાંધો
 છો ? સાચું કેળવું, તેનું નામ સમ્યગ્દર્શન જેનામા સમ્યગ્-
 દર્શન નથી હોતું તેનામા જ્ઞાન પણ હોતું નથી જ્ઞાન હોય
 તો સમ્યગ્દર્શન હોય અને સમ્યગ્દર્શન હોય તો જ્ઞાન હોય
 બન્ને અવિનાશાય સમ્યજ્ઞથી જોડાયેલા છે સમ્યગ્દર્શન
 પૂર્વકતું જ્ઞાન જ વધુ પ્રશસ્ત છે, વધુ કિમતી છે સક્ષેપમાં,
 સમ્યક્ એટલે સાચું, દર્શન એટલે જોડું સાધાની શ્રદ્ધા,
 સાચાનો વિશ્વાસ, સાધાની પ્રતીતિ અનુભવનાર જીવો યર્ષ
 કર્યા છે તેવા જીવોને પછી આત્મા સમ્યજ્ઞ કરી શકે તેવી
 નથી. છતાં ભગવતી સૂત્રમા, ગૌતમ સ્વામી શ્રી હનૂર
 પ્રભુદેવને પ્રશ્ન કરે છે, કે “હે નાથ ! જીવો કાક્ષા મોહનીય
 કર્મને બાંધે છે ?” ભગવાન પ્રત્યુત્તર દેતાં કહે છે, “ગૌતમ !
 જીવો કાક્ષા મોહનીય કર્મને બાંધે છે ” કાક્ષા મોહનીય એટલે
 શકાવાળું ગૌતમ વળી પ્રશ્ન કરે છે, કે “પ્રભુજી ! નરકના
 જીવો કાક્ષા મોહનીય કર્મને બાંધે છે ?” ભગવાન તેનો ઉત્તર
 પણ હકારમા આપે છે આ રીતે ગૌતમ સ્વામી ક્ષોધીસ
 હકના જીવોની પૂછા કરે છે

ભગવાન પ્રત્યેક પ્રશ્નનો ઉત્તર આપે છે પૂછતા પૂછતા
 ગૌતમને હકેર ખાવી બાય છે ને પૂછે છે “હે પ્રભો ! મને
 નિર્મળ કાક્ષા મોહનીય કર્મને બાંધે છે ?” ભગવાને કહ્યું,
 હા શું તમારા પદખાં સેવનાર નિર્મળ પણ કાક્ષા
 મોહનીય કર્મને બાંધે છે ?” ભગવાને કહ્યું, ‘હા’

પ્રભો ! શ્રમણ નિર્ગ્રથો કેટલા યોલમાં કાંક્ષા મોહનીય કર્મને બાંધે ? ” પ્રભુએ કહ્યું, “ તેર યોલમાં ” જે જીવો લગવાનના વચનમાં શંકા કે કંબા નથી લાવતા તે જીવો આરાધક બને છે ગૌતમ પૂછે છે, “ પ્રભો ! જીવો કાક્ષા મોહનીય કર્મને કેવી રીતે બાંધે છે ? ” લગવાન કહે છે, “ યોગપયાપણં પહુચ્ચમ્ । હે ગૌતમ ! જીવો પ્રમાદ અને યોગના નિમિત્તથી કાક્ષા મોહનીય કર્મને બાંધે છે ” “ હે લગવાન ! પ્રમાદ કેને કહેવાય ? ” આજે તો લગવાનનું મૂળભૂત તત્ત્વ માબળુ ને માબળુ જ પીરસી રહ્યા છીએ, એ પચાવવાની શક્તિ બેઠશે હો કે ! “ પ્રમાદ એટલે ભૂલ હે ગૌતમ, પ્રમાદ પાત્ર પ્રકારના છે, ”

મજ્જ વિસય કસાયા નિદ્ધા વિકહા ય પંચમી મણિયા ।
પ પ પંચપ્પમાયા જીવા પડંતિ સ સારે ॥

હે ગૌતમ ! જે જીવો પ્રમાદમાં પડી ગયા છે તે જીવો પ્રમાદ યોગ વડે કર્મને બાંધી રહ્યા છે મદ આઠ પ્રકારના છે : જાતિમદ, કુળમદ, બળમદ, રૂપમદ, તપમદ, લાભમદ, સૂત્રમદ અને ઐશ્વર્યમદ વિષય પાત્ર પ્રકારના છે : રૂપ, રસ, ગન્ધ, શબ્દ અને સ્પર્શ એ પાત્ર, ક્રોધ, માન, માયા વગેરેની પ્રકૃતિઓને પણ પ્રમાદસ્થાન કહેવામાં આવેલ છે નિદ્રા પાત્ર પ્રકારની છે નિદ્રા, નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચલા, પ્રચલાપ્રચલા અને થીણુદ્ધિ. નિદ્રા એટલે ઊઘવું વિકથા એટલે શુ તે સમજાવીએ ચારિત્રનો ભેદ કરે અને સમકિતનો નાશ કરે તેને લગવાન વિકથા કહે છે આ પાત્ર પ્રમાદમાં પડેલા જીવો ઘોર એવા સંસારમાં પરિભ્રમણ

કરે છે હવે આઠ પ્રકારના મહા પ્રભુદેવ બતાવે છે અજ્ઞાન, સંશય અને મિશ્ન્યાત્વ એ પણ પ્રમાદ છે રાગ, દ્વેષ, મતિ જનમ, ધર્મનો અનાદર, અશુભ યોગ—એ આઠ પ્રકારના પ્રમાદ. અને યોગના નિમિત્તથી જીવો કાક્ષા મોહનીય કર્મને બાધે છે “મીધાણં મંતે કંઠા મોહણીઞ્ચ કર્મં વર્ધતિ ।” શાથી બાધે છે ? પમાયજોગેણ કર્મં વર્ધે । હે પ્રભો ! પ્રમાદ કેણે ઉત્પન્ન કર્યો ? જુઓ, જૌતમને પીતાના સ્વરૂપને બલુવાની કેવી તાલાવેલી લાગી છે ! જવાબ આપતા ભગવાન કહે છે, જેણે મોહનીય કર્મનો ક્ષય કર્યો છે તેને પ્રમાદ નથી.

આ બધું સમજાય છે ને ? સમજ્યા વિના છૂટકો નથી. આખ્યાન ઠઈ રાજા-રાણીના જેલની વાત નથી. આ તો અનાદિ કાળથી વળગેલા વળગાડને કાઢવાની વાત છે વળગાડ પણ એ પ્રકારના હોય છે દ્રવ્ય વળગાડ અને ભાવ વળગાડ એ વિશે પણ જૌતમ સ્વામીએ ભગવાનને પૂછ્યું છે ‘હે ભગવાન ! જીવો ગાડાતૂર બનીને ઉન્માદમા પડ્યા છે, ઉન્માદ કેટલા પ્રકારનો છે તે કૃપા કરીને કહો ’ ‘હે જૌતમ ! વળગાડ એ પ્રકારનો છે એક તો ભૂત, પ્રેત, વજ્ર વગેરેનો વળગાડ. આ વળગાડ તો વિદ્યમાન ભવ પૂરતો જ છે પણ બીજો મોહનીય કર્મનો વળગાડ જીવને એવો તો લાગી ગયો છે કે તેને કાઢવો એ કપરું કામ છે એ વળગાડ તો જ્યાં જીવ જાય ત્યાં સાથે ને સાથે જ જાય છે ” વળગાડને તો કાઢવો એકએ ને ? આવહારિક જીવનમા કેાઈને કાંઈ વળગ્યું હોય તો તમે શું કરો છો ? કાંઈ જ છે ને ? ધારે કે એક ધુવટી પરથી ને સાસરે

આવી છે તેને વળગાડ વળગ્યો છે તેને કારણે ન તો તે બાઈ સુખેથી રહી શકતી કે ન તો તે ઘરમા બીજા માણસોને સુખેથી રહેવા દેતી પતિને તે સુખેથી ન બાવા દે, ન પીવા દે કે ન તો સૂવા દે બધાને વિમાસણ થઈ પડી કે આ આખો દિવસ આમ કેમ કરે છે ! તપાસ કરતા જણાયું કે બાઈને તો વળગાડ છે ભૂવાને બોલાવવામા આવ્યો ભૂવો કહે કે “તમારે ઘેર નહિ નીકળે. મારી સામે લાવો તો હું વળગાડ કાઢુ.” તમને વળગાડ વળગ્યો હોય તો તમે પણ ભૂવાને ઘેર જાઓ કે નહિ ? બાઈને લઈને સાસુ ભૂવાને ઘેર ગયા ભૂવાએ બાઈના માથા પરથી દાણા ઉતારી એક બચકી બાધી દીધી અને કહ્યું કે રાતના આ બચકી આની પથારી આગળ મૂકી દેજો વળગાડ બહુ જબરો છે “જ્યા સુધા નીકળશે નહિ ત્યા સુધી મારા દીકરાનું જીવન ખરબાદ થતું રહેશે” સાસુએ કહ્યું ભગવાન કહે છે કે અમે તો મોક્ષમા જઈએ છીએ પણ સંસારના જીવોને તો મોહનીય કર્મનો વળગાડ વળગ્યો છે એટલે તેમની life-તેમનું જીવન ખરબાદ થઈ રહ્યું છે હે મુનિઓ ! તમે લોકોના ભાવ-વળગાડને કાઢજો પણ તમે જ્યા સુધી માનતા જ ન હો કે આ વળગાડ છે તો અમે કેમ કાઢી શકીએ ? અમારાથી થોડું જ તમારે ઘેર આવી શકાય છે ? બીજે દિવસે ફરીથી બાઈને પેલા ભૂવાને ઘેર લઈ જવામા આવી. ભૂવો મત્ર ઉપર મત્ર બોલ્યે જાય છે બાઈને પસીનો વળી જાય છે પણ તે નથી કંઈ બોલતી કે નથી કંઈ ચાલતી એમ જ અમે પણ તમારો મોહનીય કર્મરૂપી વળગાડ દૂર કરવા પ્રભુની વાણીના મત્ર ઉપર મત્ર બોલીએ છીએ અમને પસીનો પણ ઘણો વળે છે

પણ તમારો વળગાડ જરા પણ જતો નથી. ભૂવો વિચારે છે, કે “બાઈને મર્યાનો! પૂપ દેવો પડશે” સાસુ કહે છે કે “તમને ચોખ્ખા લાગે તો કરો. મારી વહુને ધોળખી કરો. જમો તેટલું ખરચ થાય તેની થિતા ન કરશો. જાને જલ્દી સાડુ ઘઈ જાય તેવું કરો” ભૂવાએ અગ્નિ લીધા અને તેમાં જોણે મર્યાની ભૂછી નાખી જોવો તો ખુમારો ઘમો કે બાઈ મુઝાઈ ગઈ તે જાણવા લાગી, “બસ કરો, બસ કરો, હું જઈ છું, જઈ છું” જેમ શાસ્ત્રકારો કહે છે કે તમને પણ જખ્ખર આડ કમની વળગાડ વળખો છે તો અમારે પણ તમને ખુમારો કંઈને વળગાડને કાઢવો પડશે ને! જેમ પેલો ભૂવો બાઈના શરીરમા રહેલા વળગાડને પૂછતો હતો કે “તું કોણ છે? તેમ જામે પણ પીરવાણીનો ખુમારો કંઈને તમને પૂછીએ કે “તમે કોણ છો?” તમે કોણ છો? જાણો ને! અહ અસિંહ. હું આત્મા છું શુદ્ધ ચૈતન્યનો પિંડ છું દેહધી હું ભિન્ન છું મારું સ્વરૂપ, ‘અલખ નિરજન આત્મભ્યોત્તિ, સતો તેનું ધ્યાન ધરે.’

અરે! આ કાયામાં ચૈતન્ય હીરો

ભૂલી ક્યાં વનમાં કામ્યા રે.

હે આત્માઓ! આ કાયામા તમારો ચૈતન્યરૂપી હીરો પડ્યો છે પણ વળગાડ વળગવાથી તમે ચૈતન્યને ભૂલી ગયા છો. મારે વળગાડને કાઢો જોડો હીરો પ્રકાશવા લાગશે. ‘અલખ જોટલો જેના શુભ લખા ન લખાય તે-અમૂલ્ય નિરજન જોટલો જે કમની અજનરહિત છે નિરાકાર જોટલો જેને કોઈ

પણ આકાર નથી તેવો આત્મા. એવા જ્યોતિમય આત્માને વળગાડ વળગવાથી તે પોતાનું ઘર ભૂલી ગયો છે અને ચાર ગતિમા ભ્રમણ કરતો તે તોફાન કરી રહ્યો છે જ્યાં જુઓ ત્યાં આત્માએ એવા તો તોફાન કર્યા છે કે ન પૂછે વાત દીકરો તોફાન કરે તો મા તેને લાફે મારી ઠેકાણે લાવે પણ તમને કંઈ લાફા ઓછા જ મરાય છે ? પેલી બાઈએ શું કહ્યું હતું ? “જઉ છું મારે કંઈ જોઈતું નથી મને જવા દો.” હે દેવાનુપ્રિયો ! અંદરના વળગાડને તો ધુમાડો નીકળવાનું જોતા મન થયું, પણ તમે તો ચોવીસે કલાક પરલાવના ધુમાડામા તમારા આત્માને શેકાવી રહ્યા છો છતાં તમારો વળગાડ કેમ બહાર નીકળતો નથી ? કેટલીક બાઈઓ કહે છે, ‘અમે તો આ સસારથી કટાળી ગયા છીએ’ કટાળીને પણ આ માર્ગે આવવું મુશ્કેલ છે વાકા વાકા જાઓ તેના કરતા સીધા આવી જાઓ ને બાઈનો તો વળગાડ નીકળ્યો અને ભૂવો પણ ફાળ્યો પણ આ ભૂવો ફાળે તેમ નથી કારણ કે મોહનીય કર્મની અઠાવીસ પ્રકૃતિઓ છે તેમા મિથ્યાત્વ મોહનીયનો મોટો વળગાડ છે ગૌતમ સ્વામીએ લગવાનને પ્રશ્ન કર્યો કે ‘હે લગવાન ! અઠાર પાપ છે તેમા મોટામા મોટું-ભારેમા ભારે પાપ કયું ?’ લગવાને કહ્યું. કે ‘હે ગૌતમ ! જો કોઈ મોટામા મોટું પાપ હોય તો તે મિથ્યાદર્શન છે’ એક માણસે સત્તરનો ક્ષયોપશમ કર્યો અને અઠારમું ઊભું છે તો તેને અઠાર ઊભા છે. પણ જોણે એક મિથ્યાદર્શન રૂપી શલ્યને કાઢ્યું તેના માટે તો અઠારેય ગયાં સમજવા માટે મુખ્ય વળગાડને કાઢો જેમ પરદેશીના જીવે મૂળ વળગાડને કાઢ્યો તેમ આપણે પણ

વળગાડ કાઢવો પડશે. કાઢવો છે કે જોમ જ પીડાયા કરવું છે? જોમ ભુવાએ મર્યાનો પૂપ પેલી બાઈને આપ્યો. તેમ અમારે પણ તમને સમમરૂપી મર્યાનો પૂપ આપી તમારો વળગાડ કાઢ્યે છૂટકો છે. બોલો, વળગાડ કાઢવો છે કે નહિ? અમે તમારો વળગાડ કાઢવા માટુ ગાને આજણે આભ્યાં છીએ. તમે કહેશો “વળગાડ કાઢાવવા છે પણ આ ભવમાં તે નીકળે તેમાં અમારા ભાવ્ય નથી” ભાઈઓ! વળગાડ, આ ભવમાં કે પરભવમાં કાઢ્યે જ છૂટકો છે આ પરદેશી રાજાએ વળગાડને દૂર કર્યો અને તે ત્રીજા ભવમાં આવી જયા ત્યારે પ્રભુને શુ પૂછે છે? ‘હું ભવ્ય કે અભવ્ય?’ અગવાને કહ્યું કે “તું ભવ્ય છે” આ સામગીને તેને અત્યંત રૂપ ધર્યો. પેલી બાઈનું જીવન વળગાડ જતા જોમ સુંદર બની અધુ, તેમ તમે પણ એ વળગાડને દૂર કરશો તો તમારું જીવન સુંદર બની જશે. દરેક મુમુક્ષુએ ભવકારમાંથી વળગાડને દૂર કરવો જોઈએ. ‘કુદેવ, કુશુરુ અને કુધમને માનના-વહવાના અમારે પચ્ચખાણુ છે અમારું સર્વસ્વ લૂટાઈ જાય તો પણ કોર્ટમાં અમે દેવ, શુરુ અને ધર્મના સોગમ નહિ બાઈએ’ એવો સકલ પ્રત્યેક આવકે કરવો જોઈએ. બાપડી-છોકરા વહાલા અને દેવ, શુરુ અને ધર્મ હવેલાં છે કે તેના સોગમ ખવાય? તમે કહેશો કે બાઈડી જાય તો ઘરમાં જોટ પડે, પણ દેવ, શુરુ કે ધર્મ જાય તો ક્યાં ઘરમાં જોટ વર તાવાની હતી? આમ માનવુ ભૂલભરેલું છે બેમુજો! શા રાખજો કે દેવ, શુરુ અને ધર્મમાં જ જાબારી સમાયેલી છે એ નહિ હોય તો જરૂરથી છે, એ નાહી સમજાવે માટે એક

કવિને કહેવું પડ્યું, કે એક ફકીર જંગલમાં બેઠો બેઠો ચોવીસે કલાક એક જ ધૂન બોલ્યા કરે એ ધૂન શાની હતી? જેમ તમને ધનની ધૂન લાગે છે અને જાગતા, ઊઘતા, સ્વપ્નમાં પૈસા કેમ મળે એમ લવારો કર્યા કરો છો તેમ પેલો ફકીર પોતાની ધૂનમાં મસ્ત હતો એક વખતે એક શ્રાવકે પોતો કર્યો. સ્થાનકમાં પાથરવાના બોરા બોળા હતા અને માગણી કરવાવાળા ઘણા હતા પેલા શ્રાવકને ઊઘ આવવા લાગી એટલે તે બોરો લેવા લૈયા પાસે ગયો અને બોલ્યો, કે ‘ મને પાથરવાને એક બોરો આપો ’ તેને થયું કે લૈયાએ બીજાઓને સારા બોરા આપ્યા અને તેને ખરાબ. ખસ, ઊઘમાં પણ તે લવારો કરતો રહ્યો, કે “ લૈયા ! બોરા લૈયા બોરા ” જે જાગૃતમાં બન્યું હતું તે સ્વપ્નમાં આવ્યું તમે જો સારું વિચારશો તો સ્વપ્નમાં પણ સારું યાદ આવશે માટે સારું વિચારતા શીખો. જુઓ, આ સૂર્યાલહેવે કેવી સરસ વિચારણા કરી છે ! તેથી તો એ પ્રભુને પૂછી રહ્યા છે, કે “ ભગવત્ ! હું ભવ્ય છું કે અભવ્ય ? ” હવે આ પ્રશ્નનો પ્રભુજી શો ઉત્તર આપશે અને તે સાભળતા વીરવાણીના કેવા ફૂવારા ઊડશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૩૫ મુ

[સોમવાર, આવજી વદિ ૫]

ભગવાને શાયસેલીય સૂત્રની અદર આત્માનુ અને જઠનુ જ્ઞાન આપણને કરાવ્યું છે ભગવાને જિનવાણીરૂપી કલ્પવૃક્ષ જગતને અર્પણ કર્યું છે કલ્પવૃક્ષની પ્રાપ્તિ યવાથી જીવોને આનન્દ થાય છે, કારણ કે કલ્પવૃક્ષ તો ધારેલાં કામોની સિદ્ધિ કરાવવાવાળું છે જીવ જેની જેની ઇચ્છા—અભિલાષા કરે, તે અધ્યાયની કલ્પવૃક્ષ પૂર્તિ કરે, કલ્પવૃક્ષ કરતાં ય વધારે આનન્દ અને સુખને આપનાર એક બીજું કલ્પવૃક્ષ છે અને તે છે ભગવાન જિનેશ્વરની વાણી એ વાણીને અગ્રીકાર કરતાં જીવને એ જલ્પન્ય રસ ઊપજે તો કર્મની ક્રાંતિને તે અપાવે અને એ ઉત્કૃષ્ટ રસ ઉત્પન્ન થાય તો જીવ તીર્થંકર નામ અને ગોત્રને આધી દે આવો અપૂર્વ છે મહિમા જિનવાણીનો. જે આત્માઓ જિનવાણીનો સ્વાદ લઈ ગયા, તે આત્માઓ પરમ શાન્તિને પામી મથા તે પરમ શાન્તિને પામનાર જીવનું વર્ણન શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલું છે તેનું વર્ણન આલી રહ્યું છે સૂર્યાશિદેવ પૂર્વે જિનવાણીનું પાન કરીને, તેને શાયવીને અને શક્તિ પ્રમાણે સ્પર્શના કરીને જ દેવભૂમિમા બેઠા છે, ત્યાંથી પરમ તત્ત્વને પમાડનાર દેવાશિદેવની પાસે બસ છે, અને જઈને પૂછે છે કે આ સૂર્યાશિ ભવ્ય છે કે અભવ્ય? નાથ! આપ જીવોની ક્રાંતિ એ પ્રકારે દર્શાવો છે, તો આ તમારે

શિષ્ય સૂર્યાલ લબ્ધ છે કે અલબ્ધ ?” જુઓ, કેવો સુદર પ્રશ્ન કરે છે ! જ્ઞાની કહે છે, કે સમ્યક્ દષ્ટિવાળો આત્મા નિશક હોય છે છતાં, લગવાન કહે છે કે, “કોઈ કોઈ આત્માઓ કાંક્ષા મોહનીય કર્મને બાધે છે ચારે ગતિના જીવો કાંક્ષા મોહનીય કર્મને બાધે છે ” તે આપણે આગળ જોઈ ગયાં છીએ. હે ગૌતમ ! ચાર ગતિના જીવો તો અજ્ઞાનમા પડ્યાં છે, પણ અમારા શ્રમણ નિર્ઝન્યો કેમ કાંક્ષા મોહનીય કર્મને બાધે છે ?” લગવાન આનો શો ખુલાસો કરે છે તે પણ આપણે આગળ જોઈ ગયા છીએ પ્રમાદને કોણ ઉત્પન્ન કરે છે એ પ્રશ્ન છુપાઈ ગયો છે પ્રમાદ યોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ચાર ગતિ અને ચોવીસ દહકમા રહેનારને મન, વચન અને કાયા હોય તેમા કોઈને માત્ર કાયા અને વચન છે, જ્યારે કોઈને એક માત્ર કાયા હોય છે, કોઈને મન વચન કાયા ત્રણે છે એકેન્દ્રિયમાં રહેનારને પણ કાયયોગ હોય છે માટે ચારે ચ ગતિના જીવો કાંક્ષા મોહનીય કર્મને બાધે છે, અને વેદે છે “પ્રભુજી ! પ્રમાદ જો યોગથી થાય છે તો હે લગવાન ! યોગ શાથી થાય છે ? ” “હે ગૌતમ ! યોગ વીર્યથી ઉત્પન્ન થાય છે સે જ્ઞં મતે વિરય કિં પવહે ? ” તો પ્રભુ ! વીર્ય શાથી ઉત્પન્ન થાય છે ? ” “હે ગૌતમ ! વીર્ય શરીરથી ઉત્પન્ન થાય છે ” કેવી રમત માડી છે ! કોઈક આત્માઓ જ્ઞાનની રમત રમતા કર્મના બુદ્ધા ઉડાડી દે, ત્યારે કોઈક આત્માઓ અનત કર્મને બાધી દે માટે તમે એવી રમત રમો કે જેથી તમારા કર્મના બુદ્ધાઓ ઊડી જાય લગવાન કહે છે, કે હે મુનિઓ ! રમ્યા વિના જો તમારાથી ન

વ્યાખ્યાન ૩૫ સુ

[સોમવાર, માવણ વરિ ૫]

ભગવાને રાયપસેલ્લીય સૂત્રની અંદર આત્માનુ અને જઠનુ જ્ઞાન આપણને કરાવ્યું છે ભગવાને જિનવાણીરૂપી કલ્પવૃક્ષ જગતને અર્પણ કર્યું છે કલ્પવૃક્ષની પ્રાપ્તિ થવાથી જીવોને આનન્દ થાય છે, કારણ કે કલ્પવૃક્ષ તો પારેલાં કામોની સિદ્ધિ કરાવવાવાળું છે જીવ જેની જેની ઇચ્છા—અભિલાષા કરે, તે વ્યધાયની કલ્પવૃક્ષ પૂર્તિ કરે. કલ્પવૃક્ષ કરતાં ય વધારે આનન્દ અને સુખને આપનાર એક બીજું કલ્પવૃક્ષ છે અને તે છે ભગવાન જિનેશ્વરની વાણી. એ વાણીને અગીકાર કરતાં જીવને એ જમન્થ રસ ઊપજે તો કર્મની કોળે તે ખપાવે અને એ ઉત્કૃષ્ટ રસ ઉત્પન્ન થાય તો જીવ લીધાં કર નામ અને યાત્રને બાંધી દે આવો અપૂર્વ છે મહિમા જિનવાણીનો. જે આત્માઓ જિનવાણીનો સ્નાહ લઈ ગયા તે આત્માઓ પરમ શાન્તિને પામી ગયા. તે પરમ શાન્તિને પામનાર જીવનું વર્ણન શાસ્ત્રમાં વલુવલુ છે તેનું વલુન બાલી રહ્યું છે સૂર્યાભદેવ પૂર્વે જિનવાણીનું પાન કરીને તેને શાયલીને અને શક્તિ પ્રમાણે સ્પર્શના કરીને જ દેવબુધિમાં બેઠા છે, ત્યાંથી પરમ તત્ત્વને પમા નાર દેવાધિદેવની પાસે જાય છે, અને જઈને પૂછે છે કે આ સૂર્યાભ ભગ્ય છે કે અભગ્ય? નાથ! આપ જીવોની કાંટિ બે પ્રકારે દર્શાવે છે, તો આ તમારો

લગવાન કહે છે, કે “ અમારા મુમુક્ષુ આત્માઓની આ રમત છે ” કઈ રમત ? ઈન્દ્રિયદમનની. ઈન્દ્રિયદમનમાં મુમુક્ષુ રમે તે ઈન્દ્રિયોને વશ ન થાય ‘ વંમચેર સમાહિષ ’ ધર્મ કોઈ લલેને ગમે તેટલો કરતો હોય પણ પ્રહ્લ્લચર્યની સમાધિ વિના તેને જોઈએ તેટલું ક્ષણ ન મળે માટે તમારે સંપૂર્ણ પ્રહ્લ્લચર્યને જ સ્વીકારવું જોઈએ જો સંપૂર્ણ પ્રહ્લ્લચર્યને સ્વીકારી ન શકો તો ધર્મને પામવા માટે કાચિક પ્રહ્લ્લચર્યની ખાસ આવશ્યકતા છે પ્રહ્લ્લચર્યને વરેલા જીવો પણ કાક્ષા મોહનીય ધર્મને બાધી રહ્યા છે, લગવાન કહે છે, કે જીવો દેહાતીત છે, છતાં ચોવીસે કલાક કાક્ષા મોહનીયમાં પડ્યા છે એની અદર બેઠેલા ચૈતન્ય દેવ સુખી છે કે દુઃખી, તેની પણ તેને ખબર નથી આ શરીર કે આ અવસર દેહને વશ થવા માટે નથી મળ્યો, પણ દેહાતીત થવા માટે મળ્યો છે. લગવાન એમ નથી કહેતા, કે દેહનું છેદન કરો પણ જો બધો ય સમય શરીરની ટાપટીપમાં જ વેડફી નાખીએ, તો ભારે નુકશાન થવાનું ગૌતમ સ્વામી પૂછે છે, કે “ હે નાથ ! શરીર સાથી ઉત્પન્ન થાય છે ? ” જુઓ, એક પછી એક એમ કેવા સુદર પ્રશ્નો પૂછાઈ રહ્યા છે ! આ કઈ મારા અને તમારા વચ્ચેની વાતચીત નથી, પણ સ્વયં લગવાનની વાણી છે લગવતી સૂત્રમાં કહ્યું છે, કે શરીર જીવથી જ ઉત્પન્ન થાય છે એકેન્દ્રિયનું શરીર વનસ્પતિમાં ઉત્પન્ન થયું હોય તો પણ તે જીવ છે અને જીવ જો તેનામાંથી નીકળી જાય તો તે શબ છે. ચૈતન્ય હોય તો ઉત્થાન, બળ, વીર્ય, પુરુષાકાર અને પરાક્રમ શક્ય છે જીવ ન હોય તો ઉત્થાન, બળ વીર્ય,

રહેવાતું હોય તો એવી રમત રમો કે જેથી તમારા આત્માને ખોટ ખમવી ન પડે. એવી તે રમત કઈ છે ? ઉત્તરાખ્યનના શ્રોણમા અધ્યયનમા ભગવાને કહ્યું છે કે—

ધમ્મારામે ચરે મિત્તલૂ, ધિમ્મ ધમ્મસાલી ।

ધમ્મારામે રપ વ્તે જમ્મેર સમાદિપ ॥

ધર્મરૂપી ઉદ્યાનની અંદર તમે હ મેશ્યા રમો બહુઓ ! ચરથી કટાળી ત્રાહિ ત્રાહિ પોકારી જેમ તમે મલબાર હિલના ઉષા નને યાદ કરો છો તેમ સસારથી કટાળી ગયેલા આત્મા માટે ધર્મરૂપી ઉદ્યાન છે ત્યાં જવાથી અશુભ અને ધર્મનાજર્મ રમતા શુભ પરમાણુઓનો વાયરો વાતા તમારા આત્માને પરમ શાન્તિ મળે ધર્મબાગનો સારથિ, ધર્મને પામેલો આત્મા જ્યાં એસે જીઠે જ્યાં એના પનોતાં પગલાં પડે, ત્યાં ધર્મને ધારણ કરે પણ ઉકળા ન આવે ધર્મતમા શાન્ત બને છે અને શુદ્ધ પરમાણુઓથી બીજા આવનારાઓ પણ શાન્તિને પામે છે માટે ધર્મના લેબલ જેને તેને ન લાગે ધર્મ તો ઉપશાન્ત થયેલા એના જ વરે કારણ કે ધર્મનો સાર ઉપશાન્તતા છે

ક્યાયની ઉપશાન્તતા માત્ર મોક્ષ અભિલાષ,

ભવે એક પ્રાણીજન ત્યાં આત્માર્થ નિરાશ.

ક્યાયની ઉપશાન્તતામાં માત્ર મોક્ષની જ અભિલાષા હોય છે કારણ કે જ્યાં ક્યાય હોય છે ત્યાં મોક્ષ હોતો નથી માટે સકલ સિદ્ધાંતનો સાર પણ ઉપશાન્તિ છે માટે તમે શાન્ત થાઓ શાન્ત થાઓ પરલવર્માં આપણા આત્માએ મોતાનું ખૂબજ બગાડ્યું છે, માટે શાન્તિને પ્રાપ્ત કરે.

લગવાન કહે છે, કે “ અમાગ મુમુક્ષુ આત્માઓની આ રમત છે ” કઈ રમત? ઈન્દ્રિયદમનની. ઈન્દ્રિયદમનમા મુમુક્ષુ રમે તે ઈન્દ્રિયોને વશ ન થાય ‘વંમચ્ચેર સમાહિષ’ ધર્મ કોઈ લલેને ગમે તેટલો કરતો હોય પણ પ્રહ્લ્લચર્યની સમાધિ વિના તેને જોઈએ તેટલુ રૂણ ન મળે. માટે તમારે સપૂર્ણ પ્રહ્લ્લચર્યને જ સ્વીકારવુ જોઈએ જો સપૂર્ણ પ્રહ્લ્લચર્યને સ્વીકારી ન શકો તો ધર્મને પામવા માટે કાચિક પ્રહ્લ્લચર્યની ખાસ આવશ્યકતા છે પ્રહ્લ્લચર્યને વરેલા જીવો પણ કાક્ષા મોહનીય કર્મને બાધી રહ્યા છે, લગવાન કહે છે, કે જીવો દેહાતીત છે, છતાં ચોવીસે કલાક કાક્ષા મોહનીયમા પડ્યા છે એની અદ્વ બેઠેલા ચૈતન્ય દેવ સુખી છે કે દુઃખી, તેની પણ તેને બળર નથી આ શરીર કે આ અવસર દેહને વશ થવા માટે નથી મળ્યો, પણ દેહાતીત થવા માટે મળ્યો છે લગવાન એમ નથી કહેતા, કે દેહનુ છેદન કરો પણ જો બધો ય સમય શરીરની ટાપટીપમા જ વેડફી નાખીએ, તો ભારે નુકશાન થવાનુ ગૌતમ સ્વામી પૂછે છે, કે “ હે નાથ ! શરીર શાથી ઉત્પન્ન થાય છે ? ” જુઓ, એક પછી એક એમ કેવા સુદર પ્રશ્નો પૂછાઈ રહ્યા છે ! આ કઈ મારા અને તમારા વચ્ચેની વાતચીત નથી, પણ સ્વયં લગવાનની વાણી છે લગવતી સૂત્રમા કહ્યું છે, કે શરીર જીવથી જ ઉત્પન્ન થાય છે એકેન્દ્રિયનુ શરીર વનસ્પતિમા ઉત્પન્ન થયુ હોય તો પણ તે જીવ છે અને જીવ જો તેનામાથી નીકળી જાય તો તે શબ છે ચૈતન્ય હોય તો ઉત્થાન, બળ, વીર્ય, પુરુષાકાર અને પરાક્રમ શક્ય છે જીવ ન હોય તો ઉત્થાન, બળ વીર્ય,

કોઈના નહિ. પણ જોઈને દર્શન સિવાય કેટલાય દાર્શનિકો
એમ માને છે, કે આત્મા પાચ ભૂતમાંથી ઉત્પત્ત થાય છે
અન્ય દાર્શનિકો કહે છે, કે આત્મા પાચ ભૂતમાંથી ઉત્પત્ત
થયો છે જોઈને દર્શન કહે છે કે આ વાત જોવી છે એવ
શરીરને ઉત્પત્ત કરે છે, પણ શરીર એવને ઉત્પત્ત નથી
કરતું સુવગલાગ સૂત્રમા ભગવાન જોખ્યા છે, કે—

પ પ પચ મહમ્મયા તેમો પ શોષિ માદિયા ।

મદ્દ તેમિ વિનાસેણ વિનાસો દોર્હ વેદિઓ ॥

એક મતવાળા એમ કહે છે, કે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ,
વાયુ અને આકાશ—એ પાચમાંથી એક ચૈતન્ય શક્તિ ઉત્પત્ત
થાય છે અને શરીર ના નાશ સાથે એવને પચ નાશ થાય છે
બીજી બાજુ બૌદ્ધો એમ કહે છે કે આત્મા તો ક્ષણે ક્ષણે
નાશ પામે છે અને ક્ષણે ક્ષણે ઉત્પત્ત થાય છે ત્યારે જોઈ-
દર્શન કહે છે કે જો આત્મા પ્રત્યેક ક્ષણે ઉત્પત્ત થતો હોય
અને નાશ પામતો હોય, તો પછી આ લોક પરલોક, પાપ
પુણ્ય વગેરેનો કશો અર્થ જ રહેતો નથી જ્યાં કોઈ આથી
તત્ત્વ જ નથી ત્યાં પછી આવી વ્યવસ્થાને અવકાશ જ ક્યા
રહે? એક વળતે એક બૌદ્ધના અનુયાયીને કોઈ સાથે
ઝગડો થયો. ઝગડો એવો થયો કે ઠંઠ કોઈ સુખી જુવુ
પડ્યું ઝગડો થાય અને ‘કેસ’ કોટે’ બધ એમ આ
જગતના એવને ક્યા નવાઈ જેવું છે? પણ ઝગાને જે
ગાન્ય કરે તે શૂરવીર શૂરવીર કેને કહેવાય? જેણે સ્વભાવ
ઉપર વિજય મેળવ્યા છે તે શૂરવીર આપણે તો અધાપિ
પરતી સાથે જ ઝગડી રહ્યા હીએ. ભગવાન કહે છે, કે જો

મને લડ્યા વિના એન પડતુ ન હોય તો રોજ લડ્યા જ કરો એવો માર્ગ બતાવુ.

લડો સૌ આત્મસંગ્રામે, ખીજ સંગ્રામ શા કરો ?

શુદ્ધાત્માથી દુરાત્માને જીતીને વિજય મેળવો.

કેવુ સુદર વિધાન બતાવ્યુ છે ! ‘લડો સહુ આત્મસંગ્રામે.’ તમે તમારા આત્માની જોડે લડો ‘ખીજ સંગ્રામ શા કરો ?’ ખીજ ઝઘડામા, ખીજ ઝઝટમા તમે શા માટે પડો છો ? તમારો આત્મા શુદ્ધ, નિરજન અને નિરાકાર છે એ આત્મા વલ્લાવમાથી અ્યુત થઈ વિલાવમા જાય ત્યારે ક્ષમાનુ કવચ પહેરી કષાયની સાથે લડો જેણે ક્ષમાનુ બખ્તર પહેરીને ઝાઘ, માન, માયા અને લોભ પર વિજય મેળવ્યો છે, તેવા રીરોને કુકુમના તિલક કરી અલિપ્તો જ્યા ક્ષમા છે ત્યાં કુકુમ છે, જ્યારે જ્યા ક્રોધ છે ત્યાં મેશ છે. તમારે શાનાં તિલક કરવા છે, કુમકુમના કે મેશના ? જે વીર હોય તે તો ક્ષમાના જ ચાહલા કરાવે તો બોલો, વીર બનવુ છે ને ?

વીરરસે રસભર સહુ ભરીને, કુમકુમ આક્રી ભાલ,
સાચતણી સમશેર હસ્તમા, ક્ષમા તણી ધરી ઢાલ

અનુયોગ દ્વારમા મહાવીર ભગવાન વીરરસના ચાહલા બતાવે છે. અનાદિકાળથી જીવ કષાયના ચાહલા કરતો આવ્યો છે, તો હવે આ માનવલવમા કુમકુમના ચાહલા કરો શાના ? ક્ષમાના મૂળને બરાબર પકડો કે જેથી તલવાર તમારા હાથમાથી ષટકી ન જાય ક્ષમારૂપી તલવાર લઈને તમારા આત્મા સાથે યુદ્ધ કરો —આ જગતમા, ખૂરામા ખૂ રુ જો કોઈ હોય તો તે

આપણે આત્મા છે આપણે એવી શિખામણ પોતાને આપી
 કે આ કરવા જેવું નથી, છતાં ઇન્દ્રિયોના આવેગને વશ
 આપણે ન કરવાનાં કામો પણ કરી બેસીએ છીએ માટે જો
 અને અર્થમાં વચ્ચે રહેતાં આપણે બહુ સાવધ રહેવાનું
 નરકમાં રહેલો આત્મા હોવું આમુખ્ય ન બાધે અને સ્વર્ગ
 રહેલા દેવો નરકનું આમુખ્ય ન બાધે. બન્ને માટે પૃથક્ પૃ
 સ્થાનો છે મનુષ્ય માટે, ઔદરિક શરીરવાળા, સરળ, કમ
 મિવાળા માટે, પાવ્ય ગતિ અને તિર્થંચ માટે ઘાર ગતિ
 તમારો ' પાવર (power) વધ્યો, પણ તમને આ કાળમાં મે
 મળે તેમ નથી, પણ તેથી નિરાશ ન થયો 'સર્ટિફિકે
 (certificate) તો જરૂર મળશે. અમેરિકા જનારને જેમ પાસપોર્ટ
 (pass-port) મેળવવો પડે છે તેમ આપણે પણ પહે
 'પાસપોર્ટ' મેળવવો પડે છે. એ મળે ત્યારે જ પહર કર્મ
 મિના મનુષ્યો પાવ્ય ગતિમાં જાય અને ત્રીસ અકર્મભૂમિ
 અને છપ્પન અવરહીપના જુગલિયા એકમાત્ર દેવગતિમાં જાય
 સહી મનુષ્યના બસો અને બે લોક છે તેમાંથી પહર કર
 ભૂમિનાં મનુષ્યોને જ મોક્ષભૂમિના પાસપોર્ટ મળ્યો છે મા
 બાઈઓ ! સાવધાન થઈ જાઓ. બોલો, કોને પાસપોર્ટ કઢાવ
 છે ? અનત જાનીઓ કહે છે, કે ખૂબ લાગી દો તમારી પૂ
 અમલિત યત્નઓ પડ્યા છે, અને કાળ, ફાળે ફાળે કોળિયો
 કરી રહ્યો છે, માટે સાવધાન જાઓ તમે કહેશો, શું કરીએ
 ધરમાં પણ એ રોજડા પડ્યે છે અને આ ધર્મસ્થાનક
 આવીએ તો અહીં પણ એ રોજડા પડવી રહ્યાં છે કૂતર
 એક બારણેથી કાઢિયે તો એ જેમ બીજે બારણેથી અદ

શી જાય છે, તેમ રાગદ્વેષ વગેરે એક બારણેથી કાઢતાં બીજાં
રાણામાથી પ્રવેશી જાય છે ભાઈઓ ! કષાયરૂપી કૂતરાઓ
પણ આત્મા સાથે એવા તો હળીમળી ગયાં છે, કે તેમને
લાકડી લઈને બહાર કાઢશે તો ય પાછાં અદર ઘૂસી જશે તેને
ઢવાનું સહેલું નથી અનાદિ કાળથી એ તમારા સ્વભાવમાં
મોતપ્રોત થઈ ગયાં છે માટે તેમને કાઢવા માટે જબરદસ્ત
લાકડી લેવી પડશે. તો કઈ લાકડી લેશું ? એક કવિએ ગાયું છે, કે—
“વીતરાગ નામની લાકડી રે કદી પકડી નહિ હાથ જો,
ભટકાઈ મર્યો જાણે ભીતમા, તો યે માને નહિ વાત જો”

સત્તર પ્રકારનો સયમ એ વીતરાગની સમર્થ લાકડી છે.
મે લાકડી હાથમાં હોય તો કોઈની તાકાત નથી, કે કષાયનાં
કૂતરાઓ તમને પજવે આ વાત સાલળીને બીજે કાનેથી
ગદી નાખવા જેવી નથી, હૃદયમા સધરવા જેવી છે જ્ઞાનીઓ
આ વાત પોકારી પોકારીને કહેતા આવ્યા છે પણ મોહઅસ્ત
જીવો આ વાત સમજતા નથી જ્યાં સુધી તમે આ
વાતનો સ્વીકાર નહિ કરો, ત્યાં સુધી ચાર ગતિરૂપી ભીતમાં
એવા અજ્ઞાઈ મરવાના કે તમારું માથું ફૂટી જશે માટે
કષાયરૂપી કૂતરાઓને બહાર હાકી કાઢો ભગવાન કહે છે, કે
“મારા ઘરમા પણ કષાયરૂપી કૂતરાઓ અનાદિ કાળથી
પ્રવેશેલા હતા, પણ મે સયમની લાકડી હાથમા લીધી તોય
મને સુખેથી ખેસવા ન દે” તમે કહેશો, શી રીતે ?
વિશ્વભૂતિ અને વિશાખાનન્દી—એ બે કાકાના દીકરા ભાઈઓ
હતા એક વખતે એક ભાઈને બીજા ભાઈને પોતાની સ્ત્રીની

સાથે કીડા કરતો ખોઈ એરે આવ્યું તેને યમુ, કે તે પા
 ધોતાની સ્ત્રી સાથે ભોળે ભોજવે. ત્યારે વિશાખાનન્દીએ તે
 કહ્યું, “ તારે હવે રાણીઓ સાથે કીડા કરવા આવવું નહિ.
 આ અપમાનથી તેને મનમાં યમુ, કે આવા અપમાન સહ
 કરવા તેના કરતા દીક્ષા દેવી શી ખોટી ? તમને પણ અપમાન
 છૂટકા ભરવા પડતા હશે ને ? પરણીને નવીસવી આવે
 નવોહાને પણ રૂવાળમાં અને રૂવાળમાં તમે કેટલીયે વા
 હકપૂત કરતા હશે. કેટલાક વગી માન આપતા હશે, બધા
 કોઈ તિરસ્કાર પણ કરતા હશે. છતાં તમને અમારી ઝોળ
 દેવાનું મન યમુ છે ? પણ એક દિવસ તમારે એને દેવી ન
 પડશે તે સિવાય તમારો છુટકારો નથી. જેના ઘરમાં સ્ત્રી
 માન પામે છે તેના ઘરમાં લક્ષ્મી આવીને વસે છે
 યજ્ઞ નાર્યસ્તુ પૂજ્યસ્તે રમ્યસ્તે તજ વેયતા । બધા નારીઓને
 પૂજા થાય છે ત્યાં રેવતાઓ આવીને રમણ કરે છે હા તમે
 ગૃહસ્થાશ્રમી છો કોઈક વાર કંઈ કહેવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત
 પણ થાય પણ ત્યારે છિઆ સાહે ન બોલતા મગજનો કાળ
 ન ગુમાવતાં બે શાંતિથી વિચારો, તો ઘરમાં મ સ્વજન
 મુખને અનુભવી શકે. બધા શાંતિ છે ત્યાં સ્વર્ગ છે અને
 બધા કલેશ છે ત્યાં નરક અહીંથી ઉપશાંતિનો ધર્મ સાબળીને
 ધરે જઈને કોષ કરે. તો કહેશે કે ધર્મસ્થાનકમાંથી કોષ
 કરવાનું શીખી આવ્યા છો ? માટે દરેક જણે પધૂવણ સુધી
 કોષ ન કરવો. બે તમે આમરણ કોષ ન કરે, તો તો તમારો
 વિજયના ઠકા બાળે માટે કપાયને છતવાથી શો લાભ થાય
 તે સમજવાને ? તેથી વીતરાજત્વની પ્રાપ્તિ થાય. અનાદિ

કાળથી જે કૃતરાંઓ આપણી સાથે હુળીમળી ગયા છે, તે આપણે હાથમાં જળરી લાકડી લઈએ ત્યારે તેઓ કરી કરીને શું કરે? બટકુ ભરે, એટલું જ ને? એક વખતના વાત છે. અમારો ઉતારો હતો ત્યાં એક કૃતરુ બહુ ધૂરકયા જ કરે. ત્યાંની બાઈ કહે, “તમે ડરતા નહિ” એ કૃતરાનું નામ હતું રામ બાઈ રામ કહીને બોલાવે એટલે કૃતરુ આવીને બિભુ રહે બાઈ કૃતરાની ડોકે એક છાબડી બાધે અને તેને તે પોતાના દીકરાને નિશાળે જઈ આપી આવવાનું કહે, અને કૃતરુ તેમ કરે આ બોધ અમને મનમા થયું, કે એક શ્વાન પણ રોટલા માટે પોતાના સ્વામીની કેવી આજ્ઞા ઉઠાવે છે ! ત્યારે આપણે તો મનુષ્યો છીએ આપણે કૃતરાથી હેઠા જઈશું ? આપણે પણ આપણા નાથની આજ્ઞાઓ વફાદારીથી ઉઠાવવી પડશે આપણે જો આ શરીરને ભગવાનની આજ્ઞાના પાલનમા જોડશું, તો આપણે અદ્વરના મોતીઓને મેળવશું. સમજો શરીર જીવને બાધતું નથી અન્ય મત જે પચ્ચભૂતથી ઉત્પન્ન થયેલા શરીર અને આત્માને અલિપ્ત અને એકમેક માને છે, તે મતને જૈનદર્શન સ્વીકારતું નથી જૈનમત પ્રમાણે બને લિપ્ત છે, કારણ ચૈતન્ય એ ચૈતન્ય છે અને કર્મ તે જડ છે જડ હોય તે ત્રણ કાળમા જડ જ રહે. માટે ત્રણ કાળમા ચૈતન્ય અને જડ જુદા છે પણ કર્મની સત્તાના કારણે અલિપ્ત જેવા દેખાય છે વાસ્તવમા તો બને લિપ્ત જ છે માટે બનેને પૃથક્ માનીને વર્તો કષાય વગેરે દશમા ગુણુસ્થાનક સુધીજ છે છઠે ગુણુસ્થાનકે વર્તેલા મુનિઓમા પણ કષાય છે સત્તામા પડેલા હોય છતાં જો

માણસ ધર્મને સમજ્યો હોય, તો તે ઉદયને અધીન ન થાય
 આ જ ખરેખર સનાતન ધર્મ છે ઉદયકાળે તેમને ખાકો
 મારતાં તમારા જીવનમાં ખૂબ જ આનંદ આવશે. જીવતાં
 આનંદ અને મરતાં આનંદનો તમને અનુભવ થશે. માટે
 જલ્દી ધોડુ કરો, પલ્લુ જે કાંઈ કરો તે પાકુ કરો. બખીઓ
 મારીને સ્ત્રીઓ કે જેથી અહર જીવજતુ ભરાઈ
 ન જાય, અને જ્યારે સપૂર્ણ ખીલવટ થાય, ત્યારે તો કોઈ
 વગેરે ફર નાસી જાય અને વિજયની પ્રાપ્તિ થાય અને
 કથાયવિષય ઉપર આજ્ઞાન સંભવ્યું છે તો પશુપલ્લુ સુધી
 અને બને તો સદાને માટે હરેકે કથાકનો ત્યાગ કરવો.
 કથાકના ત્યાગ સુધીના ભાવ કહેવાયા. બીજા આગળ ઉપર
 અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૩૬ મુ

(મળવાર માવણ વડિ ૬)

ત્રણે કાળે સિદ્ધ થયેલી વસ્તુ તે સિદ્ધાંત જે આત્માઓ
 દ્વાદશાંગ સિદ્ધાંત સમજ્યા તે આત્માઓનો ઉદાર થઈ ગયો.
 જેને અમારા સિદ્ધાંત સાબળવાનો સુખવસર પ્રાપ્ત થયો છે
 તેને ભગવાન કહે છે કે જાવો અપૂર્વ અવસર વારે થયેલો
 મળતો નથી માટે સિદ્ધાંતનું અવલુ કરી અપ્રમાદી બનવામાં
 સહેજ સરખો વિલગ કર્યો નહિ.

વિમાનમાં બેઠેલા સૂર્યાભદ્રેવની દૃષ્ટિ ભગવાન પ્રત્યે ગઈ, એટલું જ નહિ, તે પણ ભગવાનની પાસે પહોંચી ગયા, અને ત્યાં ગયા પછી ભગવાનને સાસારિક સુખનું ન પૂછતાં પોતાનું પૂછ્યું આપણે પોતાનું ચૂકી ગયા છીએ અને પરને વળગી રહ્યા છીએ. જેને સત્ય સમજાયું છે, તેનું મન શંકા વગરનું હોય છે તે પુણ્ય અને પાપમાં શ્રદ્ધા રાખતો હોય છે આત્મા કર્તા અને ભોક્તા છે એવો નિર્ણય થઈ ગયો છે, છતાં પણ કર્મની વિચિત્ર દશા છે શ્રમણ નિર્જન્યો-માંથી પણ કોઈ કોઈ કાક્ષા મોહનીય કર્મને વેદે છે તેનું કારણ પૂછતા ભગવાન કહે છે, ‘હે ગૌતમ ! તેર કારણે મુનિઓ કાંક્ષા મોહનીય કર્મ વેદે છે.

નાણતરેહિં દર્શનાંતરેહિં ચારિત્રાંતરેહિં લિંગાતરેહિં ।

પહેલો બોલ છે નાણંતરેહિં. એક જ્ઞાનથી બીજા જ્ઞાનના વિષયમાં મુનિઓને શંકા થાય છે. તમે કહેશો, જ્ઞાન જ્ઞાનમાં અંતર કેમ ? અવધિજ્ઞાન અને મન-પર્યાવજ્ઞાન બંને જ્ઞાન છે. આનો તદ્દાવત સમજાવતા ભગવાન કહે છે કે, હે ગૌતમ ! જ્ઞાન બે પ્રકારનું છે એક અવધિજ્ઞાન અને બીજું મન-પર્યાવ-જ્ઞાન તેમાંથી જેને અવધિજ્ઞાન છે તે ચૌદ રાજલોકમાં રહેલા પરમાણુ આદિ દ્રવ્યોને જાણે અને દેખે અને અલોકમાં રહેલા અસંખ્યાત ખાડવાને જોવાની શક્તિ દે જ્યારે મન-પર્યાવ-જ્ઞાની અઢી દ્વીપમાં રહેલા સંજી પચેન્દ્રિયના મનોગત ભાવને જાણી શકે છે અવધિજ્ઞાન ત્રીજું જ્ઞાન છે અને મન-પર્યાવ-જ્ઞાન ચોથું છે. તે પછી મન-પર્યાવજ્ઞાનથી ઓછું કેમ જુઓ

છે ? આ શકા કાક્ષાનો શાસ્ત્રકર્તા ઉત્તર આપતાં કહે છે, કે
 “હે મુનિઓ ! એમા કાક્ષા મોહનીય વેદ છે ” પ્રશ્નો !
 અમે તો છાત્રસ્થ છીએ. મનમા અનેક પ્રકારના ઉછાળાઓ
 આવી જાય છે જેને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે તેને અવધિ
 દર્શનની સહાય છે તેથી અવધિજ્ઞાની વધારે જોઈ શકે છે
 અહીં દ્વીપમાં રહેલા સુની પચ્ચેન્દ્રિયના મનોગત ભાવને
 બાંધવા એ જેવી તેવી વાત નથી આત્માએ કેટલી તૈયારી
 કરી હશે, કેટલો પુરુષાધ્ય જેઠમો હશે, ત્યારે આ શક્તિ
 પ્રાપ્ત થઈ હશે ! જ્ઞાન તો બધા પાસે છે, પણ આજે જ્ઞાનનો
 ઉપયોગ અવળા માર્ગે થઈ રહ્યો છે મારે તેને સરળતાને
 માર્ગે લાવો.

સૌર્હિ ઇચ્છુય મુષસ્સ ધમ્મો સુદસ્સ વિહર ।

નિબ્બાણ પરમ માર ઘયસિત્તિવ્વ પાવપ ॥

પરમ જ્ઞાની પુરુષો આપણને કેવો સરસ બોધ આપે છે
 સરળ આત્માઓની સૌર્હિ એટલે શુદ્ધિ થાય છે જે આત્મા
 વધે છે તે આત્માની શુદ્ધિ થતી નથી તેવો આત્મા મલિન
 જ રહે છે જગવાન સરલતા ઉપર આટલો બધો ભાર મૂકે
 છે તેનું શુ કારણ છે તે જાણો છો ? જગવતી સૂત્રમાં જગ
 વાન બોલ્યા છે કે માર મિચ્છાવિદ્ધિ અમાર સમ્મ વિદ્ધિ ।
 જે માયાવી પુરુષો છે તે મિચ્છાત્વ દષ્ટિ છે અને જે માયા
 રહિત છે તે સમક્ષિત દષ્ટિ છે જ્યાં સુધી માયારૂપી ડાકણ
 આપણને વળગી રહેશે ત્યાં સુધી આપણે સમ્યક્ દષ્ટિ થઈ
 શકીશું નહિ જગવાન મહિનાથના આત્માએ છ મિત્રો સાથે

સયમ લીધો હોતો ભગવાન મલ્લિનાથના આત્માને જ્યારે સસાર પર વૈરાગ્ય આવ્યો ત્યારે પણ છ મિત્રો સાથે હતા મિત્રતા એવી કે કોઈને એક જીભ વગર ચાલે નહિ મલ્લિનાથે મિત્રોને કહ્યું, “ હું તો સસારનો ત્યાગ કરવા ઇચ્છુ છું. બોલો, તમારી શી ઇચ્છા છે ? ” છએ મિત્રોએ જવાબ દીધો, “ જે તમારો માર્ગ તે અમારો માર્ગ ” આનું નામ ખરી મૈત્રી પછી બધાએ એક સાથે દીક્ષા લીધી ભગવાન મલ્લિનાથના જીવને એવો વિચાર આવ્યો, કે “ આ છ મુનિઓ કરતા મારે ઉત્કૃષ્ટ કરણી કરવી ” એ મુનિઓને એક ઉપવાસ કરે તો મલ્લિનાથ બે ઉપવાસ કરતા, પણ કોઈને જાણવા ન દે મિત્રોથી છાનું રાખ્યું, તો આ માયાને તમે શું કહેશો ? અનન્તાનુબધી ? ના આ અનન્તાનુબધી માયા નથી જરા લહેર આવી ગઈ. અપ્રત્યાખ્યાની હોય કે પ્રત્યાખ્યાની, ગમે તે હોય, તો પણ માયા તો ખરી જ

સરળ આત્મા હોય તેની જ શુદ્ધિ થાય છે અમારો શુદ્ધ ધર્મ સરળ આત્મામાં સ્થિર રહે છે, ત્યાં જ વાસ કરે છે નિર્વાણ પરમંજાહ પરમ નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે ઘયસિત્તિવ્વ પાવયે ધૃતથી સિચાયેલો અગ્નિ જેમ પ્રજ્વલિત બની ઊઠે છે, ધૂમ્રરહિત તેમાંથી જ્વાલાઓ નીકળે છે, તેમ સરળ આત્મામાં ધર્મરૂપી ધીનું સિંચન કરવાથી જ્ઞાનરૂપી નિર્મળ જ્યોત તેમાંથી પ્રગટે છે એટલા માટે ભગવાન કહે છે, કે ભાઈઓ ! માયાનું સેવન ન કરો માયાનો વિસ્તાર ઘણો મોટો છે માયાના પ્રભાવે જીવ સસારના બંધનમાંથી મુક્તિ મેળવી

છા' આ શકા કાક્ષાનો શાસ્ત્રકરો ઉત્તર આપતાં કહે છે, કે
 “હે મુનિઓ! એમા કાક્ષા મોહનીય વેદો છે ” પ્રસો !
 જમે તો હવેસ્થ છીએ. મનમા અનેક પ્રકારના ઉછાળાઓ
 આવી જાય છે જેને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે તેને અવધિ
 દર્શનની સહાય છે તેથી અવધિજ્ઞાની વધારે જોઈ શકે છે
 અહીં દ્વીપમા રહેલા સગી પચેન્દ્રિયના મનોગત જાવને
 જાણવા એ જેવી તેવી વાત નથી. આત્માએ કેટલી તૈયારી
 કરી હશે, કેટલો પુરુષાર્થ ખેંઠ્યો હશે, ત્યારે આ શક્તિ
 પ્રાપ્ત થઈ હશે ! જ્ઞાન તો બધા પાસે છે પણ આજે જ્ઞાનનો
 ઉપયોગ અવળા માર્ગે થઈ રહ્યો છે મારે તેને સરળતાને
 માર્ગે લાવો.

સોહિં લગ્નય મુયસ્સ ધમ્મો સુવસ્સ ચિદ્ધર ।

મિધ્વાણ પરમ માર ઘયસિચિધ્વ પાવણ ॥

પરમ જ્ઞાની પુરુષો આપણને કહેવો સરસ બોધ આપે છે
 સરળ આત્માઓની સોહિં જોડે શુદ્ધિ થાય છે જે આત્મા
 વક્ષ છે તે આત્માની શુદ્ધિ થતી નથી તેવો આત્મા મલિન
 જ રહે છે ભગવાન સરલતા ઉપર આટલો બધો બાર મૂકે
 છે તેનું શું કારણ છે તે જાણો છો ? ભગવતી સૂત્રમા ભગ
 વાન બોલ્યા છે, કે માર મિષ્ટાદિદિ જમાર સમ્મ દિદિ ।
 જે માયાવી પુરુષો છે તે મિષ્ટાત્વ દષ્ટિ છે અને જે માયા
 શક્તિ છે તે સમક્તિ દષ્ટિ છે જ્યાં સુધી માયારૂપી ડાકણ
 આપણને વળગી રહેશે ત્યાં સુધી આપણે સમ્યક્ દષ્ટિ થઈ
 શકીશું નહિ ભગવાન મહિનાયના આત્માએ છ મિત્રો સાથે

સયમ લીધો હોતો. લગવાન મલ્લિનાથના આત્માને જ્યારે સસાર પર વૈરાગ્ય આવ્યો ત્યારે પણ છ મિત્રો સાથે હતા. મિત્રતા એવી કે કોઈને એકબીજા વગર ચાલે નહિ. મલ્લિનાથે મિત્રોને કહ્યું, “હું તો સસારનો ત્યાગ કરવા ઇચ્છુ છું. બોલો, તમારી શી ઇચ્છા છે?” છએ મિત્રોએ જવાબ દીધો, “જે તમારો માર્ગ તે અમારો માર્ગ.” આનું નામ ખરી મૈત્રી પછી બધાએ એક સાથે દીક્ષા લીધી. લગવાન મલ્લિનાથના જીવને એવો વિચાર આવ્યો, કે “આ છ મુનિઓ કરતા મારે ઉત્કૃષ્ટ કરણી કરવી.” એ મુનિઓ જો એક ઉપવાસ કરે તો મલ્લિનાથ જો ઉપવાસ કરતા, પણ કોઈને જાણવા ન દે. મિત્રોથી છાનું રાખ્યું, તો આ માયાને તમે શું કહેશો? અનન્તાનુબધી? ના. આ અનન્તાનુબધી માયા નથી. જરા લહેર આવી ગઈ. અપ્રત્યાખ્યાની હોય કે પ્રત્યાખ્યાની, ગમે તે હોય, તો પણ માયા તો ખરી જ.

સરળ આત્મા હોય તેની જ શુદ્ધિ થાય છે. અમારો શુદ્ધ ધર્મ સરળ આત્મામાં સ્થિર રહે છે, ત્યાં જ વાસ કરે છે. નિર્વાણ પરમંજાહ પરમ નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે. ઘયસિતિવ્વ પાવયે ધૃતથી સિચાયેલો અગ્નિ જેમ પ્રજ્વલિત બની જાહે છે, ધૂમ્રરહિત તેમાંથી જવાલાઓ નીકળે છે, તેમ સરળ આત્મામાં ધર્મરૂપી ધીનું સિંચન કરવાથી જ્ઞાનરૂપી નિર્માળ જ્યોત તેમાંથી પ્રગટે છે. એટલા માટે લગવાન કહે છે, કે લાઈઓ! માયાનું સેવન ન કરો. માયાનો વિસ્તાર ઘણો મોટો છે. માયાના પ્રભાવે જીવ સસારના બધનમાંથી મુક્તિ મેળવી

શકતો નથી. મામા જો કપાયની ત્રીજી પ્રવૃત્તિ છે આ પ્રવૃત્તિ આત્માનું અદ્વિત કરનાર છે માયાવી જીવનો સમ કરવા બહુ સાવધ રહેવું જોઈએ. કહ્યું છે, કે માયા મિષ્ટાન્નિ માસેદ માયા મિત્રતાનો નાશ કરે છે ભગવાન મસ્તિનાયના જીવે સહેજ માયા કરતા સ્ત્રીવેદ બાધી લીધું ત્યારે આપણે તો પેટ ભરી ભરીને માયા કરીએ છીએ, તો આપણું શું થશે ? તમારા સંસાર પ્રત્યે નજર કરો. બુદ્ધો, સાસુ-વહુમા માયા નણ્ણ-જાલીમા માયા, ભાઈ-ભાઈમાં માયા આ શું ?

મામા આ સંસાર તજી જઈ વતવિ કર.

સ્વામ જીવનમાં આપ પધારો થાયે લીલા સ્થર આવો

પ્રભો ! આ સંસારમાં માયાએ તો કાળો કેર વર્તાયો છે આ જાકિનીને કાઢવા જઈએ છીએ છતાં તે જતી નથી. જ્યાં સતી આવે ત્યાં વેશ્યા ઊભી રહેતી નથી; તેમ જો પ્રભો ! આપ મારા હૃદય મંદિરમાં પધારો જેથી મામારૂંપી જાકણ ત્યાંથી નાસી જાય. સરળતા વિના આત્મા સુખને માગે આવી ચડે નહિ. પ્રભો ! જે આત્માઓએ આપની પ્રતિષ્ઠા હૃદયમંદિરમાં કરી તે તો ત્યાં જ થઈ ગયા. બોલો, તમારે ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા હૃદયમંદિરમાં કરવી છે ને ? આજ જુના કલ્પરાના ઢગલે ઢગલા હોય તો ત્યાં આજના નેતાઓ પણ પગ ન મૂકે તો પછી શાસ્ત્રીના રાજા એવા ભગવતને બોલાવવા હોય તો વિષમ-કપાયના કથરા ઠાલીને અવરને સાફ કરવું પડે. અતર નાક નહિ હોય તો પ્રભુ પોતાના પગલા ત્યાં નહિ પાડે. આપણે માગા તો ફેરવતા હોઈએ,

પણ ચિત્ત કયા ફરતુ હોય છે તેનો કોઈ દિવસ વિચાર કરીએ છીએ ખરા ?

કરમા લાખી માળા, પણ વર્તનમા બોપાળા,
એવા ભક્તો ભગવાનને વહાલા નથી
તાણે મોટા ટીલા, જ્યા દોલ વાગે ઢીલા,
એવા ભક્તો ભગવાનને વહાલા નથી
મનમા રાખે માયા, અતરમા પાડે પોકારા, એવાં

ભાઈઓ ! આજે પદરતુ ધગ છે ધર્મનો મગળ દિન છે આજે ઉપાશ્રયમા કેમ આવ્યા ન હતા ? આ પ્રશ્નને સાચો ઉત્તર આપનાગ કેટલા નીકળશે ? જેનો આત્મા નિર્મળ હશે તે તો એમ જ કહેશે, કે “સતીજી ! વાત આમ હતી ” પુરુષ થઈને જો કોઈ માયાનું સેવન કરે, તો મર્યા પછી તેને સ્ત્રીની ચોનિ પ્રાપ્ત થાય અને સ્ત્રી થઈને માયાનું સેવન કરે, તો તે બીજા ભવમા નપુસક બને અમારે પણ સિંહાસને બેસીને આ ઓઢણા ઓઢવા પડ્યા છે તે માયાનો પ્રતાપ છે તમે જો માયા કરી તો તમારે પણ ભવિષ્યમાં ઓઢણા ઓઢવા પડશે એક વાર નહિ, પણ અનંત વાર હો ! માટે એ ઓઢવા ન પડે તેવું કરો. ચેતીને ચાલો જાગૃત થાઓ, આ માર્ગ જાગૃત થવા માટે મળ્યો છે માનવભવમા જાગૃત નહિ થાઓ તો ચોર્યાસીના ચક્ષરમા ફરતા પણ અત નહિ આવે આ માયાએ તો જગતમા જ્યુબીલી બતાવી. તેમા જેને ભાન થયું તે બચી ગયા, અને જેને ન થયું તે બળી ગયા એક મોટા શહેરમા

મોટું 'મેડ હાઉસ' - Mad house હતું મેડ, હાઉસમાં
 કોને રખાય તેની તો તમને ખબર છે ને ? ગાડાઓનું ધર
 એટલે મેડ હાઉસ એક વખત એવું બન્યું કે તે મેડ
 હાઉસમાં આગ લાગી અહર આશરે સો-બસો ગાડાઓ
 હતા. આગ લાગે ત્યારે શું રેખાય ? પ્રકાશ ગાડાને બને
 પ્રકાશને ન બને. આગ લાગી છે એવી ખબર મળી એટલે
 ધમધમાટ કરતા સરકારી લાયબ્રેરિયાઓ આવી ગયા. પોલીસો
 ત્યારે બાજુએ ગોઠવાઈ ગયા હાલ્તરો આવી ગયા બધાએ
 મળીને ગાડાઓને બચાવવા પ્રયાસ આહરી દીધા. ગાડાઓ
 એક-બીજાને બાધમાં લઈ નાચવા ફૂંકવા મઠી પડ્યા. ગાડા
 ઓ માંહોમાંહે કહેવા લાગ્યા કે 'આપણા મહેલમાં જનુ
 બીલી-રાયની ઘઈ છે અને આ બહારના લોકોને આપણી
 અદેખાઈ આવે છે પોલીસે અહર દોરડાં નાખ્યા અને
 કહ્યું જલદી બહાર નીકળી આવો નહિ તો જીવતા બળી
 જશે. ગાડાઓનું મોજું આ પોતાર સાંભળીને બહાર નીક
 ળતું નથી. જીલદુ કહે છે બાવ બાવ નથી આવતા. છટ
 નો મે સ-ponsoner અમને તો અહીં મજા પડે છે
 આનંદ આનંદ છે અમે બહાર નહિ આવીએ હવે બહારના
 લોકો વિમાનલુમાં રયા કે આ મૂખાઓને બચાવવા કેમ ?
 તમાઘી જ આ ? ખજ હતા તેઓ તો દોરડું પટ્ટીને બહાર
 આવતા હતા અનંતે અહર રથાતં પરલોકના પથે પડ્યા. જગતના
 જીવાતં પ્રતિજોષ આપતા બાવાત કહે છે કે આસસાર એક મેડ-
 હાઉસ - Mad-house I muste admit છે બધા સસારી
 જીવાતં માં છે આવા કવા પૂજા કોણ પામ ? માંહોય

તે જ પાપ ને ? દીકરાને પાપ ડિગ્રી તાવ ચડી જાય અને પુત્ર દવા ન પીએ તો મા શુ કરે છે તે તો જાણતા જ હશે. જે જડખા વચ્ચે વેલણુ ખોસીને દવા પાપ, કારણ કે માને પુત્ર પર હેત છે વાત્સલ્ય છે તમે આડા પડો કે ઊભા, ગમે તેટલા ધમપછાડા કરશો તો પણ દવા પાવાના તે પાવાના જ જે દવા પીએ તે જ નીરોગી અને તમારે આત્માને નીરોગી બનાવવો છે ને ? ભવરોગ કાઢવો હોય તો જીવનમા સરળતા લાવો મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મના ઉદયમા પડેલા જીવો કેવા છે ? ગાડિયા જ ને ? પેલાં ગાંડાઓ તો એક ભવ પૂરતા મેડ-હાઉસમા પુરાયા હતાં, પણ આ આત્મા તો અનાદિ કાળથી ચાર ગતિરૂપ સસારનાં મેડ હાઉસમાં પૂગતો આવ્યો છે આ આત્મા સસારના અગ્નિને જ્યુબિલીની રોશની માની રહ્યો છે આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિની જવાલાઓથી અસ્ત થઈને તે બળી રહ્યો છે, છતા તેને તેનું ભાન નથી અમે વીતરાગની વાણીરૂપી બખાવાળા fire-brigade લઈને આગને ખુઝાવવા તમારા માટું ગાને આગણે આવ્યા છીએ વીતરાગના fire men-આગ ખુઝાવનારાઓ-મુનિઓ ગામેગામ ગયાં છે પ્રત્યેક દિવસ નિયમિત એક કલાક સુધી વીતરાગની વાણી રૂપી પાણીનો નિર્માળ ઘોઘ વરસાવે છે પણ સસારી જીવો કહે છે, કે “અમારે તો આ જ્યુબિલીની રોશની મૂકી તમારા ત્યાગની શાંતિમા આવવું નથી” માયાને કાઢો માયા જશે તો સરળતા આવશે “મારા મુનિઓ પણ કાંક્ષા મોહનીય કર્મને વેદે છે” તેનું કારણ ભગવાને સમજાવ્યું હવે આવે છે દર્શનાન્તર ણીને ખાલ. તેનો અધિકાર ઘણો છે તેનું વિવરણ આગળ ઉપર અવસરે કરવામાં આવશે.

વ્યાખ્યાન ૩૭ મું

[શુક્રવાર, આવજી વરિ ૭]

ત્રણે કાળમા સિદ્ધ થયેલા વસ્તુ તે સિદ્ધાન્ત શામપસેક્ષીય સૂત્રનો અધિકાર આવી રહ્યા છે ભગવાન કહે છે કે “હે આત્માઓ ! તમને જ્યાં સુધી તમારા સાચા સ્વરૂપનું જ્ઞાન નહિ થાય ત્યાં સુધી તમને સાચો અનુભવ પણ નહિ થાય. બધુઓ ! વીતરાગનું વધન કેવું તત્ત્વસ્પર્શકૃતિ—આત્મ અને અભાષિત છે ! વીતરાગનો ધર્મ અખંડ અને અભાષિત છે આ ધર્મનું સેવન કરે તો આત્મા કૃતકૃત્ય થઈ જાય. આ જ ધર્મને સેવીને સૂર્યાસદેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા છે

હવે ભગવાન ઉદ્યાનમા પધાર્યા છે બાર જાતની પરિવહો દેશના સાંભળવા આવી રહી છે પ્રભુજી એ બધાને દેશના સંભળાવી રહ્યા છે નાથ કહે છે કે જેનો આત્મા સમકિત પામી નિમજ થઈ ગયો છે તે નિશક બને છે પણ નિશક થયેલા આત્માઓ પણ કોઈ કોઈ વખત તેર કારણોને લઈને કાક્ષા મોહનીય કર્મને વેદે છે એ કારણોમાનું પહેલું તે જ્ઞાનાન્તર. જ્ઞાન જ્ઞાનમા અવર હોય તેનું નામ જ્ઞાનાન્તર. બીજું દેશનાન્તર. સામાન્ય જ્ઞાનને પ્રભુ દર્શન કહે છે તના બે ભેદ છે : ઘણું અને અઘણું ઘણું અને અઘણું એમ કેમ કહ્યું તે સમજાવતા ભગવાન કહે છે કે અઘણું સામાન્ય પ્રકારે દેખે છે જ્યારે ઘણું વિશેષ પ્રકારે દેખે છે દર્શન એટલે સમકિત. સમક્રીતના

વિષયમા શકા ઉત્પન્ન થાય ? ઉપશમ સમકિત અને ક્ષયો-
પશમ સમકિત એવા સમકિતના બે ભેદ છે શિષ્ય શકા
કરે છે, કે બન્નેને જુદા કહેવાનું કારણ શું છે ? ઉત્તર આપતા
ભગવાન કહે છે, કે બંને જુદાં છે ઉપશમ ભાવ અને ઉપ-
શમ સમકિત અને ક્ષયોપશમ ભાવ અને ક્ષયોપશમ સમકિત
પૃથક્ પૃથક્ છે. ક્ષયોપશમ ભાવ પ્રત્યેક સસારી આત્માને
હોય, કારણ કે પુરુષાર્થ વિનાનો કોઈ જીવ નથી જ્યા
આત્મા છે ત્યા ક્ષયોપશમ ભાવ હોય છે પછી પુરુષાર્થ
સવળો છે કે અવળો તે જુદી વાત છે નિગોદથી, વનસ્પતિથી
માંડીને ચાર ગતિ-મનુષ્ય સુધીના જીવો ક્ષયોપશમ ભાવમા
પડેલા છે. ક્ષયોપશમ સમકિતની વાત જુદી છે ક્ષયોપશમ
સમકિત અને ઉપશમ સમકિત એ દર્શનના ભેદ છે ક્ષયો-
પશમમા વિપાકનો ઉપશમ અને મિથ્યાત્વનો ઉદય હોય છે
દૃષ્ટાન્ત તરીકે, એક ઘરમા બે નળ હોય, તેમાંથી એકમાં ગરમ
પાણી આવે અને બીજામા ઠંડુ અહીં જેમ બન્નેના પ્રકાર
જુદા છે, તેમ સમકિતના પણ પ્રકાર જુદા છે જે આત્માને
ઉપશમ સમકિત થયું છે, તે આત્મા મિથ્યાત્વના ઉદય-પ્રદે-
શમા નથી હોતો માટે ઉપશમ સમકિત અને ક્ષયોપશમ
સમકિતને શાસ્ત્રકારોએ જુદા બતાવ્યાં છે ઉપશમ ઢાકેલું છે,
જ્યારે ક્ષયોપશમ સમકિતવાળો કંઈક ક્ષય કરે છે અને કંઈક
દબાવે છે બન્નેનું કામ જુદું છે, માટે શાસ્ત્રકારોએ ભેદ
પાડેલા છે તેથી શકા કરવાનું કંઈ કારણ નથી

ત્રીજું કારણ ચારિત્રાન્તર છે હે મુનિઓ ! ચારિત્ર ચારિ-
ત્રમા અતર તે કાક્ષા મોહનીય કર્મને વેદે છે હે ભવ્ય

આત્માઓ ! ભગવાન સિવાય આત્માનું અમૂલ્ય સ્વરૂપ કોણ સમજાવી શકવાનું હતું ? શિષ્ય શકા કરે છે, કે “ ચારિત્ર ચારિત્રમા અતર કઈ રીતે સમાવે ? ” ભગવાન કહે છે, ‘ હે શિષ્ય ! ચારિત્ર તે ચારિત્ર જ છે ’ શિષ્ય પૂછે છે, “ તો પછી બન્ને વચ્ચે એક પાડવાની શી જરૂર ? જુઓ એક માણસે સામાયિક ચારિત્ર જહણું હતું તેમાં સર્વથા, સર્વ પ્રકારે, પાપનો ત્યાગ થાય છે, તો હે ભગવન ! ઉદોપધ્યાનીય ચારિત્ર આપવાની શી જરૂર ? આમ કેમ ? જોન હશું નમાં આવા આતરા શા માટે ? ” આ શકાનો ખુલાસો કરતાં શાસ્ત્રકરો કહે છે, કે ધોવીસ તીર્થ કરોના સાધુઓ છે તેમાંથી પહેલા તીર્થ કરના સાધુઓ ઉચ્છુલ્લહા છે બ્યારે બાવીસ તીર્થ કરના સાધુઓ ઉચ્છુલ્પન્ના છે ધોવીસમા તીર્થ કરના સાધુઓ પકજા છે માટે ઉદોપધ્યાનીય આપવાની આવશ્યકતા ઊભી થઈ બાવીસ તીર્થ કરના સાધુઓ ઉચ્છુલ્પન્ના છે તેઓ સામાયિક ચારિત્ર અગીકાર કર્યા પછી તે જ ભાવે તેનું પાલન કરે છે કદાચને હોય હાગે તો તે જ કહે આલોની પડિહતી નિચક્ક થઈ બાધ છે

ઉચ્છુલ્લે જગુ ચરણ અને પ ના એટલે પ્રના બુદ્ધિ નેઓની બુદ્ધિ ચરણ છે તેમને ઉદોપધ્યાનીય ચારિત્રની જરૂર નથી ઉદોપધ્યાનીય એટલે શું ? પૂર્વ પર્વાવનો છેદ કરવો અને બીજા પર્વાવનું આપન કરવું તેનું નામ ઉદોપધ્યાનીય સામાયિક એટલે શું ? જેની અદર સમજાવનો હાલ થાય તેનું નામ સામાયિક પહેલા તીર્થ કરના સાધુઓ ઉચ્છુલ્લ અને

જડ છે, માટે તેમના માટે છેદોપસ્થાનીય ચારિત્રનું વિધાન
અતાવ્યું ઉચ્ચ એટલે સરળ, પણ આથે જડ પણ છે ઘણા
એવા હોય કે વાતને ઇગિતથી-ઇશારાથી સમજી જાય, જ્યારે
કેટલાક એવા જડ હોય છે કે તરત ન સમજે ઉચ્ચ-
જડા માટે એક દષ્ટાન્ત છે એક વખતે પહેલા તીર્થ કરના
સાધુઓ ગોચરી લેવા માટે નગરમાં જાય છે તમને અનુભવ
હશે તો સમજી શકશો, કે ગોચરી કેમ થાય છે. પણ અત્યારે
તો તમે ‘આ ભવ મીઠો, પરભવ કોણે દીઠો’ એ સૂત્રમાં
માનતા થઈ ગયા છો હવે મુનિ ગોચરી લઈને પાછા વળતા
હતા ત્યાં કોઈ નટને નાચતા જોયો મુનિને નૃત્ય જોવાનું
મન થયું અને તે રસ્તામાં ઊભા રહી ગયા સાધુ જ્યારે
ઉપાશ્રમે આવ્યા ત્યારે ઘણું મોડું થઈ ગયેલું ગુરુએ પૂછ્યું,
“હે શિષ્ય ! આટલો બધો વિલંબ કેમ થયો ?” શિષ્યે
જવાબ દીધો, “હે ગુરુદેવ ! માર્ગમાં એક નટડી હતી તે
જોવા ઊભો રહી ગયો તેથી મોડું થયું ” ગુરુએ કહ્યું, “હે
શિષ્ય ! આપણાથી આવા દશ્યો ન જોવાય નટડી તો શુ
પણ ભીતમાં ચીતરેલી સ્ત્રીને પણ ન જોવાય ” આવી ભગ-
વાનની આજ્ઞા છે કોઈ અલકારોથી શોભતી હોય તો પણ
તેના પ્રત્યે દષ્ટિ ન કરવી અને કદાચ અન્તણુતાં દષ્ટિ પડી
જાય તો સૂર્યને જોતાં જેમ આખને બીજે ફેરવી લઈએ છીએ,
તેમ દષ્ટિને બીજી દિશામાં વાળવી આમ, પુરુષે સ્ત્રી સામે
અને સ્ત્રીએ પુરુષ સામે દષ્ટિ ન કરવી. તમે કહ્યો, આમ
શા માટે કરવું ? તો હે દેવાનાપ્રિયા ! જ્યાં સુધી મન પર
control કન્ટ્રોલ, કાબૂ, ન હોય, શીલવ્રત બરાબર પાળી

ચકાત ન હોય, પાંચે ઇન્દ્રિયો દ્વારા મીટરના કૂચવર-વેળાએ જેમ 'પ્રેક' લગાડવાની આવડત ન હોય, ત્યાં સુધી પરનારી કે પરપુરુષ સામે ભોવામાં ભોખમ રહેલું છે. મીટરનો કાંકનાં 'પ્રેક' યથાપ્રસંગે ન લગાડે તો શું થાય તે તમે કયા નર્મ બાણતા? કા તો મીટરના બુઝેબુઝા છિડી બાધ જીને કાં તે કોઈ નિર્દોષ છવ માથે બાધ. તેવું જ તુકચાન પરનારી, પરપુરુષ પ્રત્યે દષ્ટિ કરવામાં છે. શિષ્યે પોતાનો અપરાધ કબૂલ કર્યો.

બળી, એક વખત બોચરી લેવા પેલા સાધુ નીકળ્યા. માઝમાં પાછુ પહેલાનું દસ્ય નજરે પડ્યું. સાધુ બોચરી માટે પરિભ્રમણ કરી રહ્યા છે. માધુકરી-બોચરીનું નાથે કેવું અદ્ભૂત વર્ણન કર્યું છે! તદ્વા વુમસ્ત પુરુષેસુ મમરો બાબિયાર, રસ જ ય પુષ્ક કિણ્તમેદ મો ય પીવેદ અપ્પયમ્. જેમ જમણે પુષ્પ પર બેસે છે અને તેના રસને ખીંચે છે. જ્યાં પણ તે પુષ્પને જણ પણ કલેશ ઉપજાવતો નથી તેમ સાધુએ પણ જમરની જેમ મોઢી બોચરી કરે. લાવેલી બોચરી ગુને અત્યવે ગુરુએ વહેચી આપેલા ભાગમાંથી ય ગુરુકલને આમત્રીને આપે. ખજી જે વધે તેમાંથી બોચરી કરવા બેસે. મસંચિમાળી જ હુ તક્સ મોક્ષો છે આત્માઓ! તમારા સવિભાગવાજાને આખ્યા વિના તમારે જન્મવું નહિ. સવિભાગ કર્યા વિના જન્મે તો જન્મનારનો મોક્ષ થાય નહિ. તમારે પણ તેમ કરવાનું છે, જે બીજની કસકાસ કરતો નથી, તે પોતાની યુક્તિ કરી ચકતો, નથી. તમે જે લક્ષ્મી બેઠકી કરી રહ્યા છો તે તમારા બેઠકાની

નથી તેમાં તમારાં કુટુંબ, સઘ-બધાયનો ભાગ છે ને તમારે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવો હોય તો ભાગ પાડતા શીખો. એકલ-પેટા ન બનશો તમારા ભાઈના દીકરાઓ ભૂખે મરતા હોય અને તમે રસપુરી આરોગો તો સમજજો. કે એ રસ નથી પણ હળાહળ ઝેર છે જ્યાં સુધી આત્મા પવિત્ર એવા આ મને ન સ્વીકારે ત્યાં સુધી મોક્ષ થાય નહિ હે મુનિઓ !

મે પણ પેટભરા ન થશો એક વખત એવું બન્યું, કે એક સાધુ ગોચરી માટે નીકળ્યા કોઈને ત્યાં મગની દાળના વડાં લાવેલા હવે આ મુનિ મગની દાળના વડાના ભારે શોખીન તે કે દિક્ષા લીધી છે, પણ રસેન્દ્રિય પર સયમ રાખવો બહુ મુશ્કેલ છે સાધુ જ્યાં બાઈ વડા તળતી હતી ત્યાં પહોંચી ગયા બાઈએ કહ્યું, સાહેબ ! પધારો, પધારો મારું આગણું પવિત્ર કર્તુ' ” બાઈએ સાધુને વડા વહોરાવ્યા પછી બીજી વસ્તુઓ વહોરાવી વડાં વહોરાવતા બાઈએ પહેલા પાચ વડા લીધા, પછી ઢસ છતાં સાધુ ના કહેતો નથી આમ કરતા જ્યારે બત્રીસ વડાં સાધુના પાત્રમાં પડ્યા ત્યારે સાધુએ મનમાં વિચાર કર્યો કે સોળ સાધુઓ છે એટલે મારે ભાગે બે આવશે. મુનિને જોઈતું હતું તે મળી ગયું એટલે મુનિ પાછા વળ્યા “દરેકને ભાગે બખબે વડા આવશે” એવો વિચાર કરતા મુનિ ચાલ્યા જાય છે કેવા મુનિ છે ! ત્યાં રસ્તામાં એક શેરી આવી સાધુએ કહ્યું. “લાવ ને, અહીં બેસીને બાઈ લઉં ” માણસનો આત્મમરમ ક્યારે બદલાઈ જાય છે તેની કોઈને બબર પડતી નથી શેરીનો લાલ મળ્યો કે બાવાનું પ્રલોભન જોઈ કરી બેસ્યું સાધુએ-બેત્રણ વડા બાધા, અરે બાધા તો બાધા પણ ખૂબ

સ્વાદથી ખાધા કાનકના ઘરની સ્ત્રોત્રી જાતજાતના સ્ત્રીઓ
 સુસ્વાદિષ્ટ બનેલી ખાધસામગ્રી જુઓ તો ખરા ! વડા જેથી
 વસ્તુએ મુનિના ભાવ પલટાવી નાખ્યા ! ભગવાનનાં વચનો વડા
 કરતા કેટલાંય વધારે સ્વાદિષ્ટ છે સુલસ્કાર કરી મુનિ તમને
 ખવડાવી રહ્યા છે છતાં ખાવામાં તમને સ્વાદ શીઠને આવતો
 નથી ! વડાજીથી પ્રભુની વાળી તો સારી છે, પણ ભાવ સારા
 નથી તેથી તમને સ્વાદ આવતો નથી પ્રભુનાં વચનજીથી વડા
 અમૂલ્ય છે પણ જીવજીથી જીભ સારી નથી માટે તમને સ્વાદ
 આવતો નથી ખાતાં ખાતાં એ જ વડા બાકી રહ્યા મુનિને
 યમુ, કે બે રાખવા કરતા એક જ રાખવું સારું એમ વિચારીને
 એક વડા ખાઈ ગયા બાકી એક જ વડા બચ્યું સાધુ શુરુની
 પાસે ગોચરી લાગ્યા જે પ્રમાણે મહાત્મા કહ્યું હોય તે જ
 પ્રમાણે શુરુ પાસે કહેવું જોઈએ એવો નિયમ છે એક વડાને
 બેતા જ શુરુ લમણ ગયા શુરુએ કહ્યું 'હે શિષ્ય, તને
 આવી તે ભાવિક કાવિકા કેવળ મળી, જેણે તને એક જ વડા
 વોરાવ્યું ? શુરુ તો શાસ્ત્રના બલુકાર છે તેમને યમુ, કે

બે દુઠ્ઠો ઠપકો આપીશ તો ભયનો માર્ગો જૂઠું બોલશે, પણ
 બે મીઠા શબ્દો વાપરીશ તો તેનામાં નમ્રતા આવી જશે અને
 મધુરા અવકાશથી આવી વાત કહી દેશે." શુરુ કહે છે

ભાઈ ! ગભરાઈશ નહિ. જે બધું હોય તે કહી દેને ' શિષ્યે
 કહ્યું શુરુદેવ ' સાચું કહ્યું ? મેં એકત્રીસ વડા ખાધા અને
 આ એક બચ્યું ત અહીં લાગ્યો છું ' શુરુને વિચાર થયો કે
 આત્માના અધ્યવસાય ક્યારે પલટાય છે તેની કોઈને અજર
 પ તી નથી હવે જુઓ જગમદેવના સાધુઓ ! નદીને નાવતી

જોઈ પેલા સાધુ તો જોવા ઊભા રહી ગયા વિલખ થયો
એટલે ગુરુએ શોધ કરાવી. ત્યાં તો સાધુ ગોચરી લઈને આવી
પહોંચ્યા ગુરુ કહે છે, “હે શિષ્ય! મોડું કેમ થયું?” સાધુએ
જવાબ દેતા કહ્યું, કે “ગુરુદેવ! એક નટ નાચતો હતો તે
જોવા ઊભો રહ્યો” ગુરુદેવે કહ્યું, “ભાઈ શિષ્ય! તમને ના
પાડી હતી કે નટનું નાટક ન જોવાય” શિષ્યે કહ્યું, “ગુરુદેવ!
આપે તો નટનું નાટક જોવાની ના પાડી હતી નટનું નાટક
જોવા ક્યાં ના પાડી હતી?” ભગવાન કહે છે, આવા સાધુ-
ઓનું નામ ઉજ્જુજડ હવે ચોવીસમા તીર્થ કરના વારાના વક-
જડા સાધુઓ કેવા હોય તે સમજાવતા કહે છે, કે વકજડા એટલે
ગુરુ સમજાવે તોય ન સમજે અને પોતાના કક્ષાને વળગી
રહે એટલું જ નહિ, પણ સામા ગુરુને પૂછે, કે ‘તમે પહેલા
શું કરતા?’ વકજડા ગુરુના છિદ્રો જુએ પણ પોતાની ભૂલ
ન સુધારે આ કારણે ચારિત્રાન્તરના ભેદ પડ્યા છે હવે
લિંગાન્તરમાં શો ભેદ છે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૩૮ મું

(ગુરુવાર, શ્રાવણ વદિ ૮)

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર આવી રહ્યો છે સૂર્યાભદ્રે
ભગવાન મહાવીરને છ પ્રશ્નો પૂછ્યા ભગવાન તો તેજના
અધાર છે તેમનું સૌન્દર્ય અનિર્વાચનીય અને અદ્ભુત છે

સ્વાહથી ખાધા આવકના ધરની રસોઈ જાતબતના ચક્ષાણી
 સુસ્વાદિષ્ટ બનેલી ખાવસામગ્રી જુઓ તો ખસ ! વડા જેસે
 વસ્તુએ મુનિના ભાવ પલગાવી નાખ્યા ! ભગવાનના વચનો વડા
 કરતા કેટલાય વખારે સ્વાદિષ્ટ છે સુસસ્કાર કરી મુનિ તમને
 ખવડાવી રહ્યા છે છતાં ખાવામા તમને સ્વાદ શીકેને આવતો
 નથી ? વડાજીથી પ્રભુની વાણી તો સારી છે પણ ભાવ સારા
 નથી તેથી તમને સ્વાદ આવતો નથી પ્રભુનાં વચનથી વડા
 અમૂલ્ય છે પણ જીવડીથી જીભ સારી નથી માટે તમને સ્વાદ
 આવતો નથી ખાતાં ખાતાં બે જ વડાં બાકી રહ્યાં મુનિને
 ઘમુ, કે બે રાખવા કગ્તા એક જ રાખવું સારું, એમ વિચારીને
 એક વડું ખાઈ ગયા બાકી એક જ વડું બચ્યું સાધુ ગુરુની
 પાસે જોયરી લાવ્યા જે પ્રમાણે મહત્વ ઠપું દોય તે જ
 પ્રમાણે ગુરુ પાસે કહેવું એઈએ એવો નિયમ છે એક વડાને
 બેતાં જ ગુરુ સમજી ગયા ગુરુએ કહ્યું “હે શિષ્ય તને
 ખાવી તે ભાવિક ધાવિકા કોણ મળી, જેણે તને એક જ વડું
 વોરાવ્યું ? ગુરુ તો ચાચના બળકાર છે તેમને ઘમુ, કે
 ‘ બે લું ઠપકો આપીશ તો બચનો માર્યા જૂઠું બોલશે, પણ
 બે મીઠા ચન્દો વાપરીશ તો તેનામા નમ્રતા આવી જશે અને
 મધુરા બવહારથી સાચી વાત કહી દેશે.” ગુરુ કહે છે
 ભાઈ ! ગભરાઈશ નહિ જે બ મુ દોય તે કહી દેને ! શિષ્યે
 કહ્યું ગુરુદેવ ! ત્યાગુ કદુ ? બે એકત્રીય વડા ખાધાં અને
 આ એક બચ્યું ત બહી લાવ્યો છુ ગુરુને વિચાર થયો કે
 આ માના અધ્યવસાય ક્યારે પલગાય છે તેની કોઈને ખબર
 પ તી નથી હવ જુઓ જાબદેવના સાધુઓ ! નદીને નાવલી

જેઈ પેલા સાધુ તો જોવા ઊભા રહી ગયા વિલખ થયો એટલે ગુરુએ શોધ કરાવી. ત્યાં તો સાધુ ગોચરી લઈને આવી પહોંચ્યા ગુરુ કહે છે, “હે શિષ્ય! મોડું કેમ થયું?” સાધુએ જવાબ દેતાં કહ્યું, કે “ગુરુદેવ! એક નટ નાચતો હતો તે જોવા ઊભો રહ્યો.” ગુરુદેવે કહ્યું, “ભાઈ શિષ્ય! તમને ના પાડી હતી કે નટનું નાટક ન જોવાય.” શિષ્યે કહ્યું, “ગુરુદેવ! આપે તો નટીનું નાટક જોવાની ના પાડી હતી નટનું નાટક જોવા ક્યાં ના પાડી હતી?” ભગવાન કહે છે, આવા સાધુ-ઓનું નામ ઉજ્જ્વલ હવે ચોવીસમા તીર્થ કરના વારાના વક્રજડા સાધુઓ કેવા હોય તે સમજાવતા કહે છે, કે વક્રજડા એટલે ગુરુ સમજાવે તોય ન સમજે અને પોતાના કંઠાને વળગી રહે એટલું જ નહિ, પણ સામા ગુરુને પૂછે, કે “તમે પહેલા શું કરતા?” વક્રજડા ગુરુના છિદ્રો જુએ પણ પોતાની ભૂલ ન સુધારે આ કારણે ચારિત્રાન્તરના ભેદ પડ્યા છે હવે લિંગાન્તરમાં શો ભેદ છે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૩૮ મું

(ગુરુવાર, શ્રાવણ વદિ ૮)

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે સૂર્યાભદ્રે ભગવાન મહાવીરને છ પ્રશ્નો પૂછ્યા ભગવાન તો તેજના અધાર છે તેમનું સૌન્દર્ય અનિર્વચનીય અને અદ્ભુત છે

તેઓ કાન્તિનો ખજાનો છે પ્રભુનો દેહ અને આત્મા-બન્ને સૌન્દર્યથી ઝળકતી રહ્યાં છે દેહની ચોભા તો અનિત્ય છે, જ્યારે આત્માનું સૌન્દર્ય નિત્ય અને શાશ્વત છે હે આત્માઓ ! અનન્ત કાળ વહી ગયો છંતા હજી તમે તમારા આત્મતત્ત્વને પિછાવ્યું નથી જ્યાં સુધી તમને તમારા જ આત્મતત્ત્વની કુચિ નહિ થાય, ત્યાંસુધી તમારાથી એક પણ સારું કામ થઈ શકશે નહિ. એક કવિએ કહ્યું છે, કે—“ જ્યાં લગી આત્મા અજમા છે ત્યાં લગી મહાવીરનું નામ તું લે ” જ્યાં સુધી આ દેહમાં ધિતન છે ત્યાંસુધીમા ભગવાન મહાવીરના નામનું સ્મરણ કરી લે. જે દિવસે આત્મા આ દેહમાંથી છૂટ્યો તે જ સુધી બધીય સાધનાઓ અટકી પડશે. માટે જ આત્માની ઓળખાણ વગર સફળ સાધના પણ શક્ય નથી માટે જ નાથને કહેવું પડ્યું છે, કે—

જ જા જાણર સે સવ્ય જાણર ।

જે એકને જાણે છે તે સર્વને જાણી શકે છે અને જે સર્વને જાણે છે તે એકને પણ જાણે છે છ દ્રવ્યો, ચાર નિષ્ક્રિયા, સાત નય વગેરે આત્મજ્ઞાનીને શોખ્યા-લીનાર દેખાય છે એક મહાત્માએ કહ્યું છે કે ‘ આત્મજ્ઞાન્તિ સ્વયં રોગ નહી, સદૃશ્યદુર્લભ સુખલક્ષ આત્મજ્ઞાન્તિ જેવો બીજો કોઈ રોગ આ જગતમાં નથી જે સહે આત્મજ્ઞાન્તિ ગઈ તે જ સહે સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થાય છે સૂર્યાભિદેવ ભગવાનને પૂછે છે ‘ હે ભગવાન ! આ સૂર્યાભિ જ્ઞાન્તિ ગળી છે કે કેમ ? ’ ભગવાન કહે છે, “ હે સૂર્યાભિ ! તું સમ્યક્દષ્ટિ છે આ વચનો સામળી સૂર્યાભિને

કેટલો આનન્દ થયો હશે! તમને વેપારમાં લાખ રૂપિયાનો નફો થયો એવા સમાચાર તમારો મુનિમ આપે ત્યારે કેટલો આનન્દ થાય છે! ભાઈઓ! તમારી પત્ની આવીને પૂછે, કે આ તાર કોનો છે? ત્યારે તમે કહોશો, “જાણતી નથી? આજે વેપારમાં એક લાખનો નફો થયો તેનો તાર છે. માટે આજ તો લાખસીનું આંધણ મૂક.” લાખ રૂપિયા મળતાં, જુઓ, ઘરની રોનક કેવી બદલાઈ ગઈ! ત્યારે જેની કિંમત થઈ ન શકે એવું અમૂલ્ય સમ્બન્ધ દર્શન તમે પ્રાપ્ત કરો ત્યારે શો અનુભવ થાય તે વર્ણવ્યો જાય તેમ નથી એ તો અનુભવે જ સમજાય. તમે ગોળ તો ખાધો હશે કોઈ આવીને પૂછે, કે સ્વાદમાં તે કેવો લાગે છે? તમે કહોશો, મીઠો-મધ જેવો. મધ કેવું મીઠું? સાકર જેવું સાકર કેવી મીઠી! તમે થાકીને કહોશો, ભાઈ, બહુ લપલપ કરે શું વળવાનું હતું? મૂકને મોઢામાં કટકી, એટલે તને ખખર પડશે કે ગોળ કેવો છે! મારા કહેવાથી તને ખખર નહિ પડે તારી જીભ જ તને કહી દેશે. આત્મજ્ઞાન થયા પછી આત્મામાં કેવી ઝલક આવે છે એવા પ્રશ્નો પૂછનારને એટલું જ કહેવાનું, કે એ બધી માથાફાડ મૂકી દો. તમે જાતે જ અનુભવો જાનીઓ કહે છે, કે સસારની માથાફાટનો ત્યાગ કરો સમકિતી આત્માઓ પણ પાછા સમકિતમાથી રચુત થઈને તેમ જ શ્રમણ નિર્ઝન્યો પણ કાશ્મા મોહનીય કર્મને વેદે છે હવે ચોથું કારણ લિંગાન્તરની વાત કરીએ લિંગાન્તર એટલે લિંગ લિંગમાં ફેર. દાખલા તરીકે, જેમ ભગવાન પાર્શ્વનાથના શિષ્યો અને ભગવાન મહાવીરના શિષ્યો એક સ્થળે ભેગા મળ્યા ગૌતમ સ્વામીના શિષ્યો

તેઓ કાન્તિનો ખજાનો છે પ્રભુનો દેહ અને આત્મા-જન્મે સૌન્દર્યથી ઝળહળી રહ્યાં છે દેહની શોભા તો અનિત્ય છે, ત્યારે આત્માનું સૌન્દર્ય નિત્ય અને શાશ્વત છે હે આત્માઓ ! અનન્ત કાળ વહી ગયો છતાં હજી તમે તમારા આત્મતત્ત્વને પિછાણ્યું નથી જ્યાં સુધી તમને તમારા જ આત્મતત્ત્વની ડુમ્મિ નહિ થાય ત્યાંસુધી તમારાથી એક પણ સાદુ કામ થઈ શકશે નહિ. એક કવિએ કહ્યું છે, કે—“ જ્યાં લગી આત્મા અજન્મા છે ત્યાં લગી મહાવીરનું નામ તું લે ’ જ્યાં સુધી આ દેહમાં ચેતન છે ત્યાંસુધીમા ભગવાન મહાવીરના નામનું સ્મરણ કરી લે જે દિવસે આત્મા આ દેહમાંથી છૂટ્યો તે જ ક્ષણથી બધીય સાધનાઓ અટકી પડશે માટે જ આત્માની ઓળખાણ વગર સફળ સાધના પણ શક્ય નથી માટે જ નાધને કહેવું પડ્યું છે કે—

જે વગ જાણે છે સર્વ માણર્થ ।

જે એકને જાણે છે તે સવને જાણી શકે છે અને જે સવને જાણે છે તે એકને પણ જાણે છે હ રૂપે, આર નિરૂપે, સાત નમ વગેરે આત્મજ્ઞાનીને ક્ષાન્તિ-ક્ષાન્તિ દેખાય છે એક મહાત્માએ કહ્યું છે કે આત્મજ્ઞાન્તિ સમ રાગ નહીં, સદ્ગુરુ વૈદ્ય મુનિશ્વર આત્મજ્ઞાન્તિ જેવો બીજો કોઈ રાગ આ જગતમાં નથી જે ક્ષણે આત્મજ્ઞાન્તિ ગઈ તે જ ક્ષણે સમક્રિયની પ્રાપ્તિ થાય છે સૂર્યાભિદેવ ભગવાનને પૂછે છે “ હે ભગવાન ! આ સૂર્યાભિ જ્ઞાન્તિ ગળી છે કે કેમ ? ” ભગવાન કહે છે, “ હે સૂર્યાભ ! તું સમ્યક્ગિ છે આ વધનો સાભળી સૂર્યાભને

કેટલો આનન્દ થયો હશે! તમને વેપારમાં લાભ રૂપિયાનો નફો થયો એવા સમાચાર તમારો મુનિમ આપે ત્યારે કેટલો આનન્દ થાય છે! લાઈઓ! તમારી પત્ની આવીને પૂછે, કે આ તાર કેનો છે? ત્યારે તમે કહોશો, “બાણુતી નથી? આજે વેપારમાં એક લાભનો નફો થયો તેનો તાર છે માટે આજ તો લાપસીનું આધણુ મૂક ” લાભ રૂપિયા મળતા, જુઓ, ઘરની રોનક કેવી બદલાઈ ગઈ! ત્યારે જેની કિંમત થઈ ન શકે એવું અમૂલ્ય સમ્યગ્ દર્શન તમે પ્રાપ્ત કરો ત્યારે શો અનુભવ થાય તે વર્ણુવ્યો બીજા તેમ નથી એ તો અનુભવે જ સમજાય તમે ગોળ તો ખાધો હશે કેઈ આવીને પૂછે, કે સ્વાદમાં તે કેવો લાગે છે? તમે કહોશો, મીઠો-મધ જેવો. મધ કેવું મીઠું? સાકર જેવું સાકર કેવી મીઠી! તમે થાકીને કહોશો, લાઈ, બહુ લપલપ કરે શું વળવાનું હતું? મૂકને મોઢામાં કટકી, એટલે તને ખબર પડશે કે ગોળ કેવો છે! મારા કહેવાથી તને ખબર નહિ પડે તારી જીભ જ તને કહી દેશે આત્મજ્ઞાન થયા પછી આત્મામાં કેવી ઝલક આવે છે એવા પ્રશ્નો પૂછનારને એટલું જ કહેવાનું, કે એ બધી માથાફાડ મૂકી દો તમે બંતે જ અનુભવો જાનીઓ કહે છે, કે સસારની માથાફૂટનો ત્યાગ કરો સમકિતી આત્માઓ પણ પાછા સમકિતમાથી રચુત થઈને તેમ જ શ્રમણ નિર્ઝન્યો પણ કાલા મોહનીય કર્મને વેદે છે હવે ચોથું કાળુ લિગાન્તરની વાત કરીએ લિગાન્તર એટલે લિગ લિંગમાં ફેર. દાખલા તરીકે, જેમ ભગવાન પાર્શ્વનાથના શિષ્યો અને ભગવાન મહાવીરના શિષ્યો એક સ્થળે ભેગા મળ્યા ગૌતમ સ્વામીના શિષ્યો

એટલે બ્રહ્મવાન મહાવીરના શિષ્યો કેશી સ્વામી આધાર્ય છે તેમના પણ શિષ્યો છે આવસ્થિત નગરમાં બન્નેના શિષ્યો ગોચરી માટે નીકળ્યા છે એક બીજાને બોધને કાક્ષા મોહનીય કર્મને વેદવા લાગ્યા, કે આ પણ મોક્ષ માટે નીકળ્યા છે અને અમે પણ મોક્ષ માટે નીકળ્યા છીએ તો અમારી અને તેમની પ્રવૃત્તિમાં ફેર કેમ? કપડામાં ફેર કેમ? યુનિ કોએ પોતપોતાના ગુરુઓ આગળ જઈ આ ચક્રાનું નિવેદન કર્યુ ત્યારે ઔતમ સ્વામીને યસુ કે ચક્રાનું સમ્બધાન કરવું બોધ્યે ત્યાં કેશી સ્વામી સપરિવાર ઔતમ સ્વામી પાસે આવે છે તેમન બોધને,

પલાસ કાસુય તથ્ય પશ્ચમં કુસતજાળિ ચ ।
ગાયમસ્સ નિસેજ્જાય ક્ષિપ્પ સપણામય ॥

ગાતમ સ્વામીએ પલાસનું આસન લાવી તે પર કેશી સ્વામીને બ્રહ્મવાનું આમત્રણ કર્યું આસનનો સ્વીકાર કરીને કેશી સ્વામીએ કહ્યુ હે મહાનુભાવ! આપની આજ્ઞા હોય તો ના એક પ્રશ્ન પૂછવા છ

પુજ્ઞઃ મમ્તે જહિજ્ઞઃ ત કેસિ ગોયમ મમ્મતી ।
તજ્ઞાં કર્મી ધણુમ્નાય ગાયમં રણમમ્મતી ॥

ક ॥ વામી ૫ ॥ ૧૧૮ ॥ સ્વામીન કહ્યુ હું એક પ્રશ્ન પૂછું ? ॥ ૧૧૮ ॥ વામીએ ક્યુ 'જહિજ્ઞઃ-જ હરિહા હોય તે પૂ' ॥ આ ૧૧૮ માં યા ૧૧૮ કશાં સ્વામી આ પ્રમાણે બોલ્યા-

અર્થ તમન ત ન ચક્ર આ મના મો, કોણ? હી ૧૧૮ ક ॥ ૧૧૮ માં ॥ અને ૧૧૮ સ્વામી તાના છે

પણ જ્ઞાનમાં ગૌતમ સ્વામી મોટા છે અને કેશી સ્વામી નાના છે. સયમમાં કેશી સ્વામી મોટા છે અને જ્ઞાનમાં ગૌતમ સ્વામી મોટા છે. હવે પ્રશ્ન એ થાય છે, કે બન્નેના લિંગમાં-કપડાઓમાં ફરક કયા કારણે ?

પુરિમા ઉજ્જુજડા ઉ વકજડા ય પચ્છિમા ।
મજ્જિમા ઉજ્જુપન્ના ઉ તેણ ધમ્મે દુહા કપ ॥

પહેલા તીર્થ કરના સાધુઓ સરળ અને જડ બુદ્ધિવાળા છે, અને મધ્યમ, બાવીશ તીર્થ કરના સાધુઓ ઋજુ અને પ્રજ્ઞાવાળા છે, બ્યારે ચરમ તીર્થ કરના સાધુઓ વક અને જડ બુદ્ધિવાળા છે મોક્ષનુ અદ્ભુત સાધન તો સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર છે બન્નેએ મોક્ષનુ સાધન તો એક જ બતાવ્યું છે, તો પછી કપડામાં ફરક શા માટે રાખ્યો છે ? માણસોની પ્રકૃતિમાં ભિન્નતા છે તેથી ફેર રાખ્યો છે પચરંગના કપડાને મહાવીર રાખે તો આ વકજડા છે તે પાસત્યા થઈ જાય, અને ને પાસત્યા બને તો મોક્ષમાં જવા માટે મોળા પડે. દરદી નળળો હોય તો દાક્તરને જેમ વિશેષ કાળજી રાખવી પડે છે, તેમ મોક્ષમાં જનાર શિષ્યો પણ ને નળળા હોય તો ગુરુને સવિશેષ ધ્યાન રાખવું પડે ત્યાર પછી આવે છે, પ્રવચનાન્તર । પ્રવચનાન્તર એટલે પ્રવચન પ્રવચનમાં ફેર આમ શા માટે ? પહેલા અને છેલ્લા તીર્થ કરના શાસનમાં ચાર મહાવ્રત અને છઠું ગત્રિલોજન અને બાવીસ તીર્થ કરના શાસનમાં ચાર મહાવ્રત અને પાત્રમું ગત્રિલોજન, એ વિષે વિધાન છે. આ તદ્દયત શાને એવી શકા મુનિઓને લિપજી છે ભગવાન કહે છે

કે “બાવીસ વીર્થકરના સાધુઓ જનુ અને પ્રજાવાળા છે
 જરા ઈશ્વરો કરીએ તો સમજી જાય તેવા છે થોડા મહાવત
 એટલે મૈથુનત્યાગ, અને પાંચમું મહાવત પરિવ્રજ્યાગનું છે કહે
 સ્ત્રી એ પરિવ્રજ છે માટે પાંચમું ચોથામા સમાઈ જાય છે,
 કારણ કે મૈથુનત્યાગમા સ્ત્રીત્યાગ પણ અતર્ગત થઈ જાય છે
 આ સુબધમા પાઠ આવે છે સપ્તામો વહિસામો હેરમખમ્ ।
 ‘હું જીના પરિવ્રજથી સવધા નિવર્તુ’ છું આમ ચોથું
 મહાવત પાંચમા મહાવતને ચોલાનામા સમાવી દે છે તેથી
 તેને જુદું ન ગણાવ્યું પહેલા અને છેલ્લા વીર્થકરના
 સાધુઓ માટે જુદું પાઠનું, કારણ કે તે સાધુઓ જનુપ્રજા
 નથી સ્ત્રીત્યાગ શબ્દનો મુક્તિપૂર્વક અર્થ કરી સ્વછંદા-
 ચરણ માટે બારીઓ શોધી કાઢે એવી બુદ્ધિવાળા તે સાધુઓ
 છે તેથી તેમના માટે પૃથક્ વિધાનની આવશ્યકતા કોઈ થઈ
 કેવળ જ્ઞાનરૂપી બરીસા વડે થોવા અને પાંચમા આરાના બાજ
 હસ્તામલકવત બાણીને જીવન ઉન્નત કેમ બને એ માટે
 ભગવાને વિધિવિધાનો કરેલા છે બાવીસમા વીર્થકરના વારામા
 નવ વા- જ્ઞાનચયનું પાલન તો બધાય માટે સરખું નવ
 વા- વિશુદ્ધ પ્રજ્ઞચયના પાળનારા ધમણસૂત્રમા તમે જાણો
 છો ને કે શિયળ એ તો રથ છે અઠાર હજાર શિલાગ રથ
 ધારા એ તેનું એકવાર ખ ન થયું તો મુનિ મુનિભાવમાથી
 મ્યુન થઈ જાય બા-લા માટે મુનિઓને નવ વા- બતાવી
 તમારે પણ પ્રજ્ઞચયનું રક્ષણ કરવાનું છે જેવું વાવેવર કરે
 પણ એ તે બનશે વા ન કરે તો તેના પાકને પશુ-પત્નીઓ
 ખાઈ જાય તેમ / જે જ્ઞાનચયનન સ્વીકાર્યું છે અને વાઠ

નથી કરી તો તેના વ્રતનો લોપ થઈ જાય માટે જેણે વ્રત લીધા છે તેણે અને જેણે નથી લીધા તેણે પણ વાડતું લક્ષ્ય રાખવું જોઈએ ગૃહસ્થાશ્રમમા પણ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરી શકાય છે સતી સીતાનું હરણ થાય છે રામ અને લક્ષ્મણ તેની શોધમા અરણ્યમા નીકળી પડે છે ચાલતા ચાલતા માર્ગમા એક સોનાનો અલકાર ભૂમિ પર પડેલો, તે રામચંદ્રે જોયો તેમણે લક્ષ્મણને પૂછ્યું, “ભાઈ! આ અલકાર તારી ભાભીનો છે? તું એ ઓળખી શકે છે?” ત્યારે, જુઓ, લક્ષ્મણ તેનો કેવો સુંદર જવાબ આપે છે! ભારતની લબ્ધ ભાવનાને અમર કરતો તેનો જવાબ હતો કે,

નાહ જાનામિ કેયૂરે નાહં જાનામિ કુણ્ડલે ।
નૂપુરે ત્વમિજાનામિ નિત્ય પાદાભિવન્દનાત્ ॥

“હિ બન્ધુ! ભાભીના કેયૂરો અને કુંડળો કેવા હતા તેની મને ખબર નથી. હું તો માત્ર નૂપુરોને ઓળખી શકું, કારણકે નિત્ય તેના પગમા પ્રણિપાત કરવાને કારણે મને તે સુપરિચિત છે” કેવી મર્યાદા! એક જ ઘરમા સાથે રહેવા છતાં, લક્ષ્મણે સીતાજીના ચરણથી ઉપર કોઈ કાળે નજર નથી કરી તેમના જીવનમા કેટલો સચમ હશે! માટે જ સોળ સતીઓમા સીતાજીનું નામ લેવાય છે અને આજે સીતાજીની બહેનો સામે નજર કરો તો! ખુલ્લે ચોટલે ફરતી, ખેસવા-ઊઠવામા મર્યાદાનું ભાન ન રાખતી એવી દુનિયા રાતના અધકારમા તારા જુઓ, પણ હવે તો ધોળા દિવસે તારા જોવાનો વખત આવ્યો છે. આપણને આ જીવન બ્રહ્મ-

અર્થના વિકાસ કરવા માટે મળ્યું છે એક લાહોર કોલેજની અધિકારીના લેખમાં વાંચેલું, કે કોલેજ જતી યુવતીઓમાંથી સેકે પચોતેર ગર્ભપાત કરે છે ! આપણા માટે આ હલ્કત ગોલાસ્પદ કહેવાય ખરી ? તમે કહેશો કે “કોલેજમાં ન મૂકીએ તો સારા મૂરતીયો ન મળે” પણ જેણે કૌમાર્યનો ભગ ઠર્યો છે એવી કુમારિકા સારા મૂળવીયાને મેળવીને પણ સસારને શી રીતે ઈભળવાની હતી ? તમને જોન શાસનમાં મદદ છે કે નહિ ? તમે તો હલાલ માત્ર છો જે સમયે બાળક માતાના ગર્ભમાં આવે ત્યારે તે છ બોલ બોમીને જ આવે છે તેમાં તમે જરા પણ મીનમેજ કે ફેરફાર કરી શકો તેમ નથી. કોલેજિયન મૂરતીયો ન મળે અને વેપારી મળે તો કયું આશ ફાટી પડવાનું હતું ? અને ધારે કે માટી ઘવા પછી પણ કોઈ જ ન મળ્યું તો શું થઈ ગયું ? આ મૂરતીયો તો તૈયાર જ છે માટે છવનમાં સસ્કાર તો બેઠ્યો જ સસ્કાર બે પ્રકારના છે એક સુસસ્કાર અને બીજો કુસસ્કાર. કુસસ્કારથી તમારાં ઘરનાં બચાવો તમારી દીકરીઓ અને બહેનોને ફેશનનો ત્યાગ કરવાનું કહો. સાદાઈ અપનાવતાં તેમને શિખવાડો. સાદાઈ કેળવાશે તો વૈરાગ્ય પણ આવશે, માટે સમજો.

મહાવીર સ્વામીના વારામાં પણ મહામત્ર અને બાવીસ તીર્થકરોના વારામાં ચાર મહામત્ર છે એમાં જરા પણ ફેર નથી. ભગવાનના જે પ્રવચનો છે તેને જે ધારણ કરે તે બહુસૂત્રી સાધુઓ પણ કાદા મોઢનીચ કમનિ વેદે તમને શકા થશે કે એક બહુસૂત્રી આમ કહે છે અને બીજા

બહુસૂત્રી તેમ કહે છે, તો બેમાઘી સાચું કોણ ? કોનું માનવું ? જેટલા પ્રમાણમા આત્માએ ક્ષયોપશમ કર્યો હોય તેટલા પ્રમાણમા ઉઘાડ થાય તેથી ઉઘાડની ભિન્નતાને કારણે પ્રવૃત્તિ તથા બોલવામા ફેર પડી જાય છે શાસ્ત્રકારો કહે છે, કે આ વાત પ્રમાણ યુક્ત છે.

હવે સાતમું “કલ્પાન્તર” વિચારીએ કલ્પ કલ્પમા પણ અતર છે સાધુઓ બે પ્રકારના બતાવેલા છે જિનકલ્પી અને સ્થવિરકલ્પી જિનકલ્પી નગ્ન રહે અથવા એક કપડું ગળે, જ્યારે સ્થવીરકલ્પી પાતરા વગેરે ગળે છે જિનકલ્પીની કરુણી આકરી છે, જ્યારે સ્થવીરકલ્પી તો ખાતાં-પીતા કરુણી કર્યા કરે છે જિનકલ્પીનો મોક્ષ પહેલો થવો જોઈએ આમ બન્ને કાંક્ષા મોહનીય કર્મને વેદે છે ભગવાન કહે છે, કે શકા-કબા કરવાની કોઈ જરૂર નથી, કારણ બન્ને ભગવાનની આજ્ઞામા છે માટે એમનો મોક્ષ થાય, થાય ને થાય જ પણ જો જિનકલ્પી હોય પણ ભગવાનની આજ્ઞામા ન હોય, તો ‘ન હિ તસ્સ મોક્ષો’ તેનો મોક્ષ થતો નથી. સ્થવીર કલ્પી બહુ તપ કરી શકતો નથી, પણ તે ભગવાનની આજ્ઞામા હોવાથી તેનો મોક્ષ થાય છે માટે બન્નેની ક્રિયા ભગવાનની આજ્ઞાને વશવર્તી હોવી જોઈએ આજ્ઞાવિરોધી તેમનું વર્તન ન હોવું જોઈએ આવો ઉપદેશ આપીને ભગવાને જીવોના કાંક્ષા મોહનીય કર્મ કાઢી નાખ્યા જેના કાઢ્યા તેના ગયા અને જેના રહી ગયા તેના રહી ગયા હવે, સૂર્યાભદેવનો પ્રશ્ન છે કે હું “સમકિતી છું કે મિથ્યાત્વી ?” જો સળગ સમકિતી કોઈ હોય તો તેનો ત્રીજો, સાતમે અથવા

પરમે ભવે પણ મોક્ષ થાય અને જો કાક્ષા મોહનીય કર્મને
 વેદે તો અર્ધ' પુદ્ગલપરાવતી' બને અને સંસારમાં જાડે
 સંસારસાગરને પાર કરવા માટે શ્વાસકારોએ કેવો સુદર
 ઉપાય બતાવ્યો છે ! આપણે આજણે સુદર અવસર આવી
 રહ્યો છે ધર્મીને તો પ્રતિદિન અવસર જ છે, પણ જે નથી
 સમજતા તે જ વાયદા અને ઠાંધા કરે છે માટે સમજે
 તપ કરવાનો અવસર આવ્યો છે ઝુકી પડે તપ કરવાથી
 કોઈ દિવસ દરદ યવાનું નથી તપ કરતાં જો વેદનીય કર્મનો
 ઉદય હોય તો રાગ આવે. માટે તમે તમારું પોતાના હાથે
 જ શીકેને બગાડો છો ? આ તો તમારા જોઈ ભવનાં સાથી છે
 જો તેઓ તમારા સાથા કૃતૈષીઓ હોય તો આ ભવ અને
 પર ભવ સુધારવામા સહાય કરે હવે શું આવશે તે આશ્ન
 ઉપર અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૩૬ મું

[શુભ્રાર માવણ વર્ણ ૬]

રામપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર સાચી રહ્યો છે નાથ જોમ
 કહે છે કે-હે આત્માઓ ! તમારા આત્માનો આશ્રય હો
 જે જે આત્માઓએ પોતાનો આશ્રય લીધો તે તે પરમ
 પદને પામી ગયા. તમારી ભવનશક્તિ ત્રણે કાળમા જમવતી
 છે, કારણ કે જ્યારે જુઓ ત્યારે આત્મા ભવતો જ છે જો

તમારે સાચુ જીવન જીવવું હોય, તો જેનામાં જીવનશક્તિ ભરેલી છે એવા તમારા આત્મા તરફ જોતા શીખો. અનંત આત્માઓ શરીર વગરના છે, કારણ કે સિદ્ધોને શરીર હોતા નથી, છતાં તેઓ સુખમય જીવન વ્યાપીત કરી રહ્યા છે સુખ એટલે શું ? જેને ભોગવતા ત્રણે કાળમાં કટાણો ન આવે, તેનું નામ સાચુ સુખ. હે દેવાના પ્રિયો ! જેઓ આત્માની આવી જીવનશક્તિને જાણે છે, તેમને ભગવાન મહાવીર સમ્યગ્દષ્ટિવાળા કહે છે તેઓ મૃત્યુ પર વિજય મેળવે છે તમારે મૃત્યુ પર વિજય મેળવવો હોય, તો તમારા આત્મા પ્રત્યે દષ્ટિ કરો. અનાદિ કાળથી આત્માની દષ્ટિ દ્રવ્ય તરફ ન રહેતા પર્યાય તરફ જ રહી છે, માટે અવસ્થાઓ બદલાયા કરે છે જે જે શરીર બદલાયા, તે તે પર્યાયે પલટાયા તેમાં જીવે મારાપણુ માન્યુ છે ભગવાન જીનેશ્વર કહે છે, કે આ માનવલવ દ્રવ્ય તરફ દષ્ટિ કરવા મળ્યો છે કુટુમ્બ પ્રત્યે તો અનંત કાળ સુધી દષ્ટિ કરી, તોય સાર્થક ન થયું. ભગવાન કહે છે, એક વખત આ લપનો ત્યાગ કરી જીવો પછી કેવું સુખ મળે છે ! કેટલી લહેજત આવે છે ! જુવારના રોટલા ખાનારને દૂધપાકના સ્વાદની કયાથી પિછાન હોય ? તમને શું લાવે ? દૂધપાક કે રોટલા ? દૂધપાક ભેઈતો હોય તો દષ્ટિ કેળવો તમે તમારું જીવન પગમા શોધી રહ્યા છો તે જાંતિ છે આપણે આપણી જીવનશક્તિથી જ જીવી રહ્યા છીએ જે આ જીવનશક્તિને જાણે છે, તે અનંત ચતુષ્ટય લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે તે જાણે છે, કે “ભગવાન ! તમારો જય હો, વિજય હો”

અનેક ભવ્ય જીવોના આધાર એવા તીર્થંકર દેવોએ જીવન-
મરણના પાશમાંથી છૂટવા માટે ભવ્ય જીવોને આ સજીવની
મંત્ર આપ્યો છે તેમણે નારીએ નારીએ આત્માના અસ્તિત્વ
મહિમાને બતાવ્યો છે જેમ પારસમણિના સ્પર્શે લોખંડ
મુવણું બની જાય છે, તેમ લોખંડ જેવા જીવો ભગ-
વાનનો સગ મવાથી સત બની જાય છે પારસમણિ
તો લોહનો સ્પર્શ થાય તો જ તેને મુવણુંમાં પરિવર્તિત
કરે પણ સતનો આત્મા તેને સ્પર્શે તો પોતાના જેવા
બનાવી દે આ કઈ જેવો તેવો લાભ છે ? જોટલા જ માટે
ભગવાન કહે છે, કે જીવનની ક્ષણજાનુરતા જોઈને બુદ્ધિવાળા
જીવોએ આત્મકલ્યાણ માટે સતસમાગમ સાધવો પ્રયોજે જ
જરૂરી છે બાલ્યાવસ્થા અને મુલાવસ્થાને અનિત્યતા લાગુ
પડેલ છે આવો ક્ષણજાનુર દેહ જીવને શરણભૂત કેમ થશે ?
શાનીઓએ કહ્યું છે કે—

દશનમોહ વ્યતીતર્થ ઉપવ્યો ભોધ ?

દેહ ભિન્ન દેવદ્ય ચૈતન્ય જ્ઞાન ને

તેથી પ્રકીર્ણ બારિત્રમોહ નિકેડાએ,

વર્તે જોડું શુદ્ધ સ્વપ્ન જ્ઞાન ને અપૂર્વ

અર્થ—ચેતન દેહથી તદ્દન નિરાળો છે જોડું ચૈતન્ય,
સચેતન શરીરમાં વ્યાપ્ત છતાં જ એ ચૈતન્યશક્તિ પોતાના-
સ્વધર્મમાં અવગણ્યે સ્થિર છે પૌદ્ગલિક ધર્મ-પરધર્મમાં
એ ભળી નથી જઈ બાવા ચંચાલ જ્ઞાનનો અનુભવ દર્શન-
માહને વટાવી ગયા પછી સહેજે ધઈ જાય અને જોશી કંઈ
કંઈ બારિત્રમોહના જનિત આવરણો દૂર થતાં પ્રાટ જણાઈને—

નિજના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં જ મનનું વલણ સ્વાભાવિક વર્ત્યા કરે હે પ્રભુ ! એવો અપૂર્વ અવસર ક્યારે આવશે ? અહો ! નિર્લેપતામા કેવું સુંદર અનુપમ સુખ વિલસી રહ્યું છે ! વાહ, કેવી મધુરી ક્ષણ ! પણ આ મોહનો મહાસાગર વટાવ્યા વિના એ ગાઢ આનંદ કેમ મળે ? અરે, જે આનંદ મેળવે તે ચૈતન્યના સ્વધરનો લાભ છે માટે દેહથી ભિન્ન ચૈતન્ય જે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રથી સમૃદ્ધ છે, તે જ તમારૂં શરણ્ય થશે માટે એ તત્ત્વને લક્ષ્યમાં લો તેમ નહિ કરો ત્યાં સુધી સુખ અને શાન્તિ મળવાના નથી શાન્તિને પ્રાપ્ત કરવા માટે જિનેશ્વર દેવોએ કેવા સુંદર માર્ગો દર્શાવેલા છે ! એક પગ પરમેષ્ઠીમા, નવકારમાં કેટલો પાવર (Power)—મહિમા ભરેલો છે ! 'નમો અરિહંતાણમ્' માના નમો પદમા શાસ્ત્રકારોએ કેટલી નિર્માળતા રહેલી છે તે બતાવ્યું છે ભગવાન કહે છે કે તમારા ઘરની અંદર આવી શાશ્વત વસ્તુ પડેલી છે તેને મૂકીને બીજાનો શીદને આશ્રય લો છો ? નવકાર મંત્રના પદે પદે અદ્ભુત ચમત્કાર ભરેલો છે આત્મદ્રવ્ય તરફ દૃષ્ટિ કરે તો ભગવાન બની જાય. જૈન શાસનની અંદર નવકાર મંત્ર અનિર્વચનીય શાન્તિ, આત્માનું ઐશ્વર્ય અને કલ્યાણ પ્રાપ્ત કરવાનું સુંદર સાધન છે. દાકતર અકસીર દવા આપે, પણ જો દર્દીને દાકતરમા શ્રદ્ધા ન હોય તો દવા કારગત ન નીવડે—પછી ભલે ને તે સોનાની ભસ્મની બનાવેલી હોય, તેમ તમને શ્રદ્ધા નહિ હોય, તો મંત્ર શું કરી શકે ? શ્રદ્ધાથી દવા લેતા જેમ રોગ આલ્યો જાય છે તેમ શ્રદ્ધાથી નવકાર મંત્ર ભણવાથી ભવનો રોગ

વાક્યો જશે આ છપે હજી તેનો પૂરેપૂરો લાભ હજી થો
 નથી મારે જે ભાવપૂર્વક લાભ લે તેને જ્ઞાન-ચક્ષુ ઉપજે તો
 કર્મને ખપાવે અને ઉત્કૃષ્ટ રસ ઉપજે તો આ છપ તીર્થંકર
 નામજોત્ર બાધી કે શાસ્ત્રકારો કહે છે, કે પાત્ર નવકાર
 મત્રમા ચૌદ પૂર્વનો સાર સમાવી દીધો છે અશ્વિત, સિદ્ધ,
 આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુસાધ્વીમાં આ દુનિયાની સમસ્ત
 વસ્તુઓનો સમાવેશ થઈ જાય છે એને પદ્ય પરમેષ્ઠી
 કહેવાય છે અને જે નવકાર બોલાય છે તે સાતકર પાત્ર
 કાર વગેરે કેમ ન બોલાય? એને નવકાર મત્ર કહેવામાં
 શાસ્ત્રની શી ખૂબીઓ છે! પાત્ર નવકાર મત્રના એકકરે
 ૧૦૮ ગુણ છે ત્યારે નવકારવાણીના પણ ૧૦૮ પાસાઓ છે
 આગળીઓના બાર વેદો બારને નવે ગુણીએ એટલે ૧૦૮
 થાય. ૪૨ એટલે હાય હાથના વેદોથી નવ વખત ગણીએ
 એટલે ૧૦૮ ગુણ થાય એટલે એને નવકાર મત્રનું નામ
 આપ્યું ત્યારે પદ્ય પરમેષ્ઠિમા ચાર ત્રણ બે કે એક ન
 કહેતા પાત્ર કેમ કીધા? ભગવાન કહે છે કે જ પછી જ
 આવે તો તેનો ગુણ ૫ થાય. ઈષ્ટ તત્ત્વ અને તારવી તાર
 વીને તારબુ તો એનો સમાવેશ પાત્રમાં જ થાય છે એ
 અશ્વિત હોય અસોયા કેવળી હોય તો પહેલા પદમાં ચારનો
 સમાવેશ થઈ જાય છે એ પરમેષ્ઠિઓ તીર્થંકર અશ્વિત
 ભગવાનો સિદ્ધ ભગવાનની બોળખાણુ આપે છે મારે
 આપણા ઉપકારી અશ્વિત ભગવાન છે મોગ તો સિદ્ધ છે,
 પણ સિદ્ધનો માગ બતાવનાર બે કોઈ હોય તો તે અશ્વિત
 ભગવાન. સિદ્ધ ભગવાને આઠ કર્મનો ધ્વજ ક્યો છે, છતાં

એમને ખીજા કેમ મૂક્યા ? કારણ કે સિદ્ધને ઓળખાવનાર અરિહંત છે માટે આપણે એમને પ્રથમ નમસ્કાર કરીએ છીએ બધા સિદ્ધ ભગવાનોનું સિદ્ધપણુ એક જ પ્રકારનું છે આચાર્ય ૩૬ ગુણના ધારક હોય અને દ્વાદશાંગ ગુણના પણ ધારક હોય પાત્ર આચાર પોતે પાળે અને પળાવે. એવા ધર્મના સ્તલ અને ધુરધર વગેરે જુદા જુદા હોય આચાર્યના ૩૬ ગુણ જેને કેવળીઓએ સ્વીકાર્યા છે તે પદવી ધારણ કરીને બેઠા હોય, પણ જે દ્વાદશાંગ ઉપર પ્રેમ ન હોય, આગમ ઉપર જોઈએ તેવો ભાવ ન હોય તો તેમનો ત્રણ પદમા સમાવેશ ન થાય જૈનશાસન તો ગુણનું પૂતરી છે, વ્યક્તિનું નહિ ઉપાધ્યાયજી પોતે સૂત્રસિદ્ધાન્ત ભણે અને ભણાવે, એ તેમનું કર્તવ્ય છે તે ગમે તેટલા હોય પણ તેમની પદવી એક સરખી છે માટે ‘ઉપાધ્યાયજી મહારાજ’ કહ્યું પાત્રમુ પદ ‘નમો લોપ સવ્વ સાહુણમ્’ પત્ર પર-મેઠીમા સાધુધારી પદો ચાર છે અરિહંત, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ-સાધ્વી તેમા જઘન્ય બે હજાર કરોડ અને ઉત્કૃષ્ટ નવ હજાર કરોડ છે એવી શાસ્ત્રકારોની ગણતરી છે વેશધારી નહિ પણ ભગવાનની આજ્ઞામા રહી જે આજ્ઞાને ધારણ કરતા વિચરે છે, તેને જ અમે ‘મુનિ’ કહીએ છીએ. એવા મુનિઓ નેવ સયં પુઢવી સત્થ સમાર ભાવેજા । પોતે છ કાયનો આરભ કરે નહિ અને ખીજા પાસે કરાવે નહિ અને કરતાને અનુમોદે નહિ એવાને જ અમે મુનિ કહીએ છીએ એવા મુનિઓ વિષે ભગવાન કહે છે, કે લજ્જમાણા પુઢો પાસ-છ કાયના આરભથી શરમાતા એવા અમારા

મુનિઓને જુદા જુદા રૂપો છે કાચનો આરભ કરીને જે
 લોકો એમ જોયે કે મળમારા માત્તિ પગેય વળમાજા-
 નમે અણુઆર બીજો, સાધુ છીજો એમ જો મુખથી જોયે
 છે પણ પૃથ્વીકાય વગેરેનો આરભ કરે છે અને એમ કહે
 છે, કે ધર્મનિમિત્તે દ્વિસા કરવાથી પાપ લાજતુ નથી. કડી
 કાપડી વગેરે આમ જોયે છે તે ખાપ । સાધુ નામ ધારણ
 કરીને છ કાચનો આરભ કરી રહ્યા છે આરભથી શરમાવા
 એવા મુનિઓને આવા મુનિઓથી જુદા રૂપો યાદ રાખજો,
 ભગવાન શુ જનાવે છે ? જે છ કાચનો આરભ નથી કરતા
 તેજ મુનિ છે તે બે હજારમાંથી ઉત્કૃષ્ટ નવ હજારમાં આવી
 વ્યય છે પણ જો ધર્મ નિમિત્તે દ્વિસા કરે, તો તેની ગણ
 તરી નવ હજારમાં ન થાય આમ આપ્યારાજ સૂત્રનું કહેવું
 છે અરે ! અન્ય વીધીઓના સાધુઓ પણ છ કાચનો આરભ
 કરે છે પણ અમાવાસ્થા જેવી તિથિ આવે ત્યારે તાપસી
 પણ અનાકુટી કરે છે પણ આકુટી કરતા નથી જાનો અથ
 જો કે તાપસીની પરિવ્રજ્યામાં લોકડાં વગેરે કાપીને લવાય,
 પણ પર્વને દિવસે ન કપાય. ભગવાન કહે છે કે મારે
 સાધુ તે નિવૃત્ત અનાકુટી છે માટે આવકોથી તિથિઓમાં
 લીલોતરી ભયજ્જયક કરીને ન ખવાય જૈનશાસનમાં અવ
 તાર લેનારના ઘરમાં પર્વમાં અને પર્ણપણમાં લીલોતરી કપાય ?
 ઘરના મોવળી જો ન ખાય, તો છોકરાઓ પણ ન ખાય.
 પાકીના દિવસે તમારા ઘરમાં બગાડ વગેરે કપાવા ન જો જો
 આ ભવ ખાવા માટે નથી મળ્યો પણ ત્યામ કરવા માટે
 મળ્યો છે આ વાત જોઈ દષ્ટાતથી વિચારીજો

એક નગર હતું તેમાં રાજા, રાણી અને દીકરો—એમ ત્રણ જણાં રહેતા હતા રાજાને એક વિચાર આવ્યો કે—પૂર્વના પુણ્યનું હું ફળ ભોગવી રહ્યો છું તેથી હવે આ સાદ્ધર્મી મળી છે આ ઐશ્વર્ય ખાવા—પીવા માટે નથી મળ્યું. પણ સદુપયોગ કરવા માટે મળ્યું છે આમ વિચારતા વિચારતા રાજાને વૈરાગ્ય ઊપજ્યો. તેણે રાજ્યનો ત્યાગ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો રાણીને બોલાવીને કહે, “હું તો તાપસની દીક્ષા લેવાનો છું.” રાણી ખૂબ જ ડાહી અને શાણી હતી, માટે આડંબીલી રૂપ ન થતા રાજા સાથે સમત થઈ તમને જો કદાચને વૈરાગ્ય આવે ને સચમ લેવાનું મન થાય, તો તમારી સ્ત્રી તમને શું કહે? “જેસો ને હવે જો દીક્ષા લેવી હતી તો *marriage*—લગ્ન શીદને કર્યા?” બીજે દિવસે રાજા પોતાના કુવરને રાજગાદી આપે છે કુવર માને પૂછે છે, “મા! પિતાજી પોતાના જીવતા મને રાજગાદી કેમ આપે છે?” માએ કહ્યું, “તારા પિતા રાજ્યમાં લોભાય તો નરકમાં પડે, માટે રાજ્યનો ત્યાગ કરી દીક્ષા લેવાના છે, પુત્ર! તું અતરાયરૂપ ન થજે” પુત્રે કહ્યું, “મા! તું આ શું કહી રહી છે? પિતાજી સાચે જ દીક્ષા લેવાના છે?” માએ કહ્યું, “સાચી વાત છે, બેટા!” પુત્રે કહ્યું, “મા! તમે જ કહેતા હતાં ને, કે રાજેશ્વરી તે નરકેશ્વરી રાજ્યલક્ષ્મી તો અચળ છે જે જે કર્મો જીવ કરે છે તે તે બધા ચ તેને ભોગવવા પડે છે જો રાજ્યલક્ષ્મી ભોગવતા મારા પિતાજી નરકમાં જાય તો પછી તેને ભોગવતા હું શું નરકમાં ન જઉં? માટે, તમારે માફ પણ રક્ષણ કરવું પડશે હે પિતા! જે સ્થાને તમે તે સ્થાને હું” પિતા

કહે છે ' પુત્ર ! તું મારા જેવડો ધાય ત્યારે ત્યાગ કરજે
અત્યારે તો તારો ભોગવવાનો સમય છે ' પુત્ર કહે, "ત્યાગ
માટે વયની મર્યાદા નથી હોતી. માટે હું પણ તમારી સાથે જ
હીક્ષા લઈશ." આમ બાપદીકરાએ સાથે તાપસની હીક્ષા
લીધી અને ખાળવાનું શરૂ કર્યું. એક સમયે મોટા તાપસે
જ્ઞાના કરી, કે ' આવતી કાલે અમાવાસ્યા છે માટે દરેકે
આવતી કાલે અનાકુટી કરવી અને કોઈનું છેકનસેકન કરવું
નહિ." ધર્મરુચિ પૂછે છે પિતાજી ! આવતી કાલે અનાકુટી
કરવાનું કહ્યું અને પરમ દિવસે કેમ નહિ ? ' પિતા કહે છે,
' કાલે અમાવાસ્યાનો દિવસ છે, માટે કળકૂલ તોડાય નહિ
તેથી અનાકુટી કરવાની, કોઈ જીવની હિંસા કરવી નહિ ' પુત્ર
કહે ' પિતાજી ! અનાકુટી એક જ દિવસની કેમ, દરરોજની
કેમ નહિ ? ' એ પ્રમાણે બાપ દીકરા વાત કરી રહ્યા છે
ત્યા આચારના અમૂલ્ય રત્નો સમા જન સાધુઓના પુરુષર
મુનિઓને વિદ્યાર કરતા તમણે જોયા પુત્રે મુનિઓને પૂછ્યું,
જાણે તમારે અનાકુટી નથી ? મુનિઓએ કહ્યું ' અમે
તો જિનેશ્વરના અનુયાયીઓ છીએ અમારે તો હમેશા અના
કુટી છે નવ નવ કોટિએ અને ૨૭ ભાગે અમારે પાપ કર્વા,
કરાવવાં અને અનુમોદવા કહ્યે નહિ મન, વચન અને કાયાથી
૨૭ પ્રકારના પાપના અમને પશ્યખાણુ છે, જૈનનો મુનિ નવ
ભાગે કોઈ જીવની હિંસા ન કરે આ સાંભળી ધર્મરુચિ
વિચાર કરવા લાગ્યો. અહીં તો માત્ર અમાવાસ્યાની અનાકુટી
અને બાકીના દિવસોમાં હિંસા અહાહા ! જ્ઞાના કરતા તો
નિત્યની અનાકુટી રાખવી તે જ મેવસ્કર કહેવાય ' આવા

વિચાર કરતા કરતા તેને ત્યા ને ત્યા જ જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું જ્ઞાનમાં તેણે પોતાનો પૂર્વભવ જોયો “ અહો! પૂર્વે હું પણ આવો સાધુ હતો ” એમ મુનિ પાસે જઈ સાધુપણું સ્વીકારી તેણે કહ્યાણુ કર્યું માટે ‘ નમો લોણ સવ્વ સાહુણમ્ ’ મા જેવા તેવાનાં નામો ન આવે એ પચપરમેષ્ઠિનું તમે સ્મરણ કરો અને કરાવો અને જો ઉત્કૃષ્ટ રસ આવે તો તીર્થ કરવું નામગોત્ર બાધી દે પર્યુષણ પર્વ આવી રહ્યા છે માટે મહાન્ નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરો અને મોજશોખ ઓછા કરો બધુઓ! દયા પાળવાનો અપૂર્વ અવસર આવ્યો છે. માટે ધર્મ કરો જેટલું ધર્માચરણ વધશે, તેટલો તમારો આત્મા સ્વાશ્રયી થશે ત્યા સુધીના ભાવ કહેવાયા બીજા આગળ અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૪૦ મું

[ગનિવાર, ગ્રાવણ વદિ ૧૦]

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે. એમા સૂર્યાભદ્રેવનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે ભગવાન જગતના જીવોને કહે છે, કે હે આત્માઓ! પુરિસા સચમેય સમમિજાણાહિ । હે પુરુષો! સત્યનું સમ્યક્ પ્રકારે જ્ઞાન કરશો, તો તમારો આત્મા સમકિતી બનશે જ્યા સુધી સત્યનું સમ્યક્ પ્રકારે જ્ઞાન ન થાય, ત્યાં સુધી ભાન પણ ન આવે જ્યા સુધી

જ્ઞાન ન આવે, ત્યાં સુધી કિતાહિતનો વિવેક ન યામ. એટલા જ માટે જગવાન કહે છે કે હે પુરુષો! તમે સત્યને બાંધો. સત્યની જોળખાણ વગર આપણે અનતકાળ જોળે મર્યો છે માટે જ આચાર્યસૂત્રમાં નાથ ભાષ્યા છે, કે—પાસ લોપ મહમ્મયમ્। જુઓ લોક મદા લયવાળો છે માટે સત્યનું જ્ઞાન કરેલ. લોકમાં જ્યાં દષ્ટિ કરશે, ત્યાં જમનું સામ્રાજ્ય વિસ્તરેલું નજરે પડશે. માટે સત્યને સમજવા ઘઈ જાઓ

આટલો બધો જાર મૂકીને જગવાન આપણને સત્યનું જ્ઞાન મેળવવા શા માટે કહે છે? સુદૃઢમ્ જ પુરુષા। શ્રેષ્ઠ મર્મનું મવણ મણુ ફલંભ છે જ્ઞાન, શિયળ, તપ અને જાવ નામય અહિંસા મર્મ સાલજવા મળે તે પણ અતિ ફલંભ છે માટે પુણ્યના મીઠા ઉદ્યમથી જે સુયોગ મળ્યો છે, તેનો લાભ લઈ લેલ. સાલજીને આચરણમાં મૂકેલ. જ્યાં સુધી સત્ય દ્વારા આત્મા આચરણ નહિ કરે ત્યાં સુધી આત્મા અલખ નહિ બને. જેનું સપૂર્ણપણે વણ ન ન ઘઈ શકે તે અલખ આપણે આત્મા કેવો છે? અલખ. જો અલખ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવા માટે ભાઈઓ તમારે સત્ય સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરવી પડશે અનત કાળ જોળે મર્યો છે માટે વતમાનમાં જોવો પુરુષામ્ જાહેરો જેથી આત્મા અલખની પ્રાપ્તિ કરી લે અલખની પ્રાપ્તિનો અવસર જાઓ છે માટે તેને વધાવી લેલ પહેલાં અલખ કશું હવે અલક્ષ્ય કહે છે અલક્ષ્ય એટલે શું? જેનું સ્વરૂપ સપૂર્ણપણે લક્ષ્યમાં ન આવે તે અલક્ષ્ય. આ કેનાં ગણાં જવામ છે? દેહદેવજિવામાં બેઠેલા અલખ ચૈતન્ય દેવના જે અનત સિદ્ધો અલખને પામી

ગયા તે રમતમા નથી પામી ગયા તે ભૂલતા નહિ. ખાતા—
 પીતા, મોજશોખ કરતા અલખની પ્રાપ્તિ ન થાય પણ મહાન
 ઘોર દુઃખોને સહન કરવાથી તેની પ્રાપ્તિ થાય તેમણે ભયકર
 પુરુષાર્થ કરીને અલખની પ્રાપ્તિ કરીછે તમારી માફક બેસી
 રહ્યા ન હતા અરે! ચાર જ્ઞાનના ધણી ગૌતમને ભગવાન શુ
 કહે છે? સમયં ગોચમ મા પમાયણ. આખના એક નિમેષમા
 અગણિત કાળ વહી જાય છે તો, “ હે ગૌતમ! અલખની
 પ્રાપ્તિ માટે એક સમયનો પ્રમાદ તારે કરવો જોઈએ નહી ”
 શુ ગૌતમ પ્રમાદી હતા, જેથી ભગવાનને આમ કહેવું પડ્યું ?
 ના આ ઉપદેશ તો ગૌતમને ઉદ્દેશીને પ્રત્યેક આત્માથી જીવ
 માટે છે એક ઘરમા પાંચ વહુવારુઓ હોય, તો શિખામણ
 કેને અપાય? પાચમા જે ડાહી હોય કે મોટી હોય, તેને જ
 અપાય ને? ડાહી અથવા મોટીને કહીએ એટલે બીજી બધી
 સમજી જાય માટે ભગવાને ગૌતમને કહ્યું તે ખરાખર જ છે
 જ્યાં સુધી આત્મા છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકે ખિરાજેલો છે, ત્યાં સુધી
 તેના ભાવ પ્રમાદના જ છે. એટલે તો તેને પ્રમાદી ગુણસ્થાનક
 કહ્યું છે પ્રમાદ કેવો? ઘી વગરનો પણ ઘીથી ખરડાયેલા ઘડા
 જેવો અવશેષ રહી ગયો છે છઠ્ઠું ગુણસ્થાનકે બેઠેલા ગૌતમ
 સ્વામીને સાતમા ગુણસ્થાનકની લહેરો આવ્યા જ કરે છે,
 કારણ કે સાતમાની સ્થિતિ અતર્મુદ્ધૂર્તની છે પરિણામની
 ધારા ભપકે ખરી, પણ અતર્મુદ્ધૂર્તથી વધારે રહે નહિ, કારણ
 કે સ્થિતિ અતર્મુદ્ધૂર્તની છે સાતમા ગુણસ્થાનથી છઠ્ઠું આવે
 માટે ભગવાન કહે છે, કે—

નિર્મળ ગુણ મળી રોહણ ભૂધરા, મુનિજન માનસહ સ જિનેશ્વર
અન્ય તે નમરી, ધન્ય તે વેળા માતપિતા કુલ વશ જિનેશ્વર ધર્મ

પૃથ્વીને વિષે વિચરનારા, નિર્મળ ગુણને ધરવાવાળા એવા
મુનિઓ માનસ સંશોધનના હસ છે તમે કયાના હસ છો? ધન્ય
છે એ હસવાને! ધન્ય છે એ નગરીને, જ્યાં એ વિચરતા હોયે!
ભગવાન કહે છે કે એવા મુનિઓ અમારા વીતરાગના હિંદોળે
હી થી રહ્યા છે ભાઈઓ! તમારે અમારા હિંદોળે હી ચલુ
છો? તમે જે હિંદોળે હી ચા છો, તે તો તમને માત કે આઠ
કમ બધાવે છે અમારો હિંદોળો તો એ કમોનિ તોડે છે,
માટે, હે ગુરુઓ! ક્યાં સુધી રમતો રમશો? ત્રત્સને
બાણે તમારી રમતો તો કોલસાની દલાશી છે તે તમારે ન
કરવી જોઈએ. કરશો તો કાળા થશો વીર ભગવાન ગૌતમને
કહે છે કે છઠેકે સાતમે ગુણસ્થાનકે હી ચનાર છઠ્ઠે બેસે એ
લહેર લેનાર મુનિઓ માનસસંશોધનના હસવા છે એનો સમ
કરે તો આત્મા મહાન બની જાય એવું ભગવતીસૂત્રમા વિધાન
છે એટલા માટે ભગવાને ગૌતમને ચેતવ્યા જેથી તેનામાં
પ્રમાદ ન આવે. આપણે ધોવીએ કલાક પ્રમાણમા જ છુવત
વ્યતીત કરતા હોઈએ તો આપણી શી રશા થાય? બધુઓ!
એ વાત તો આપણાથી અબજી નથી. અમારા મુનિઓ છઠે
ગુણસ્થાનકે હી ચકતા કાશ્યા મોહનીય કમને વેદે છે ભાવાને
કહ્યું છે કે તેર કારણે મુનિઓ કાશ્યા મોહનીય કમને વેદે
છે હવે આવીએ માર્ગાન્તર કારણ પર કોઈને શક થશે કે
જિનેશ્વરનો માર્ગ તો એક જ છે પછી માર્ગાન્તરની વાત
કેમ કરે છે? ભગવાન કહે છે કે માર્ગમા શકા શુ વેશ્યાની?

જિનેશ્વર દેવનો માર્ગ છે તે જ સોચો છે, તો પછી શકાનું કારણ શું ? એક આચાર્ય ૨૦ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ બતાવે અને બીજા ૪૦ નો બતાવે, ત્યારે જો કે માર્ગ તો એક જ છે છતાં શકા થાય, કે આ બેમાથી સાચું કેનું માનવું ? શકાનું નિવારણ કરતાં લગવાન કહે છે, કે જે કોઈ આચાર કે વ્યવહાર આગમયુક્ત હોય તે સાચો માનવો, કારણ કે સિદ્ધાન્તમા પાંચ પ્રકારના વ્યવહાર ગ્રાહ્યા છે આગમ, સૂત્ર, ધારણા, આજ્ઞા અને જિતપરપરા વ્યવહાર આગમ પ્રમાણે ગ્રાહે તે આરાધક છે અને સૂત્ર પ્રમાણે ગ્રાહે તે પણ આગધક છે શ્રુતધર મુનિઓની જેમ પડવાથી ગુરુમુખે કરી સૂત્રની ધારણા પ્રમાણે ગ્રાહે તે પણ આરાધક છે જ્યારે આગમના, સૂત્રના, અને આચાર્યના તોટા પડે, ત્યારે ગુરુ મહારાજ જે આજ્ઞા કરે તે પ્રમાણે ગ્રાહવું તે જિતપરપરા વ્યવહાર છે તે પ્રમાણે ગ્રાહનાર પણ આરાધક છે સિદ્ધાન્તની અદર આવશ્યક સૂત્ર આબ્યુ આવશ્યકની અદર છ આવશ્યકનું પ્રતિકેમણ આબ્યુ, સામાયિક, ઔવિસથ્યો, વદના, પ્રતિકેમણ, કાઉસગ્ગ અને પરચખાણુ આ છમાથી પાંચમો કાર્યોત્સર્ગ તમારે કરવો કેટલા લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરવો તે એમા નથી બતાવ્યું ૨૦ કે ૪૦ કે ધર્મધ્યાન કરવું, એવું કોઈ પણ પ્રકારનું વિધાન નથી માટે ૧૦ કે ૪૦ નો કરે તોય કાઉસગ્ગ છે ધર્મધ્યાનનો કરે તોય કાર્યોત્સર્ગ છે કોઈ પણ સપ્રદાયમા ૨૦ કે ૪૦ નો કહેવા પ્રમાણે કરે તે આજ્ઞાનો આરાધક છે ૪૦ વાળો જો એમ માને કે તે સાચો અને બીજા જોટા એમ માની વિત-કાવાદમા ઊતરે તે આજ્ઞાનો આરાધક નથી. જૈન શાસનમા

તો અવધાને ટાળવાનું છે ઉપશાન્ત બનવાનો અવસર રૂમરૂમ કરતો આવી રહ્યો છે ‘અઈ સો અઈ, અઈ સ્ત્રી’ એ ઉક્તિને યાદ કરી અવસરનો સુદુપયોગ કરી લે. માર્ગ માર્ગમાં અતર નથી. એટલા માટે ભગવાન શિષ્યને બતાવી રહ્યા છે, કે બારપથી કે તેશપથી નથી, પણ મોક્ષના પથી છીએ. માટે હે પુરુષો! સત્યનું આચરણ કરો. પ્રતિક્રમણ માટે અપ્રી મટે કોઈ કહેશે, કે અમારે તણ મુર્છા જ્યારે બીજા કહેશે કે મમણસૂત્ર વિના પ્રતિક્રમણ નથી એમ તમે શા માટે વિવાદ કરો છો? પ્રતિક્રમણમાં છ આવશ્યક છે ત્યારે દેશવાસી કે સ્થાનિકવાસી છ આવશ્યકનું પ્રતિક્રમણ કરનાર કાંઈ બે કલાક દસઘડી રાખે પણ છઠો આવશ્યક પ્રત્યાખ્યાનના સમયે પ્રત્યાખ્યાન થવા જોઈએ. અત્યારે આપણે દેખાદેખીમાં એ ચર્ચા રહ્યા છીએ. કોઈ લાગુ પ્રતિક્રમણ કરે તો તેની વાહવાહ બોલાવ. દેશવાસી બે કલાક કરે અને આપણે પોણા કલાકમાં કરીને બિલા વધે એ મુમજણ અને પશ્ચાત્તાપપૂર્વક કરેલું પ્રતિક્રમણ જ સાચું પ્રતિક્રમણ તો રસાયન છે રસાયન જેમ શાગને નાખી દે તેમ પ્રતિક્રમણ પાપનો નાશ કરે છે પ્રતિક્રમણ કરતાં-તો છવ વીધ કર નામજોત્ર બાંધી દે અહીં બેઠેલામાથી પૂછીશું, તો પ્રતિક્રમણ કરવાવાળા કેટલાં નીકળશે? જેમ જાણવુંના દીકરાને જનોઈ વચર ન ચાલે, તેમ જોનના દીકરાને પ્રતિક્રમણ વિના ન ચાલે. એક દિવસ પ્રતિક્રમણ કરે અને બીજે દિવસે છોડી દે તો શું કલ્યાણ થાય? ભગવાન કહે છે કે આ મનુષ્યભાવ ભવ શશિ કાપવા માટે મળ્યો છે તો તમારી પાસે કાતર નહિ હોય તો શેનાથી કપારો? ક્રિયા બે કાતર છે કોઈ પણ રીતે

સમ્યક્ કરણી કરી તમારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરો. અપૂર્વ અવસર આવ્યો છે તો તમને પ્રમાદ કરવો પાલવે તેમ નથી માટે દરેકે સત્કરણીમા જોડાવુ જોઈએ ઢાર પણ સાજ પડે ઘેર આવે છે. તમને શેની ઉપમા આપવી ? આપણે જન્મ્યા ત્યારથી જ સાજ પડી ગઈ છે દિવસ આથમતો જાય છે અને આપણે આજ-મરણ મરી રહ્યા છીએ તો હવે ઘર લણી વળો ઘેર આવ્યે જ તમારો છૂટકો છે નહિ આવો ત્યા સુધી અમારા કે તમારા ગજ વાગે તેમ નથી ઢાર ઘરે આવે ત્યારે ઢારને ખીલે બાધવાની ધણીને સમજ પડે તેમ તમે જો અહીં આવો, તો તમને વીતરાગના ખીલે બાધવાની અમને સમજ પડે હરાયા ઢાર સીધે સીધા ન આવે, તો ધણી ડરો નાખે. ડરો કેને નખાય ? હરાયા ઢારને તો શુ આપણે હરાયાં ઢાર છીએ ? નહિ જ આપણે આવો સુદર માનવ-અવતાર પામ્યા છીએ, માટે ડરાની આશા અમારા પાસેથી ન રાખશો. અમારે તો તમને ખીલે બાધવા છે બાર મહિના તો ઘેર ગયા પણ પર્યુપણમા તો બધાઓ લગવાનનુ કહેલું ખીજું કંઈ ન થાય, તો હ મેશા સ્વાધ્યાય, પ્રતિક્રમણ વગેરેમા તો તમારો અમૂલ્ય સમય પસાર કરો, જેથી તમારું કલ્યાણ થાય. ક્રિયા એવી કરો, જેથી તમારો આત્મા રામ જેવો થાય. પણ “રામ નામ જપના ઔર પરાયા માલ અપના” એવું ન કરશો. પણ નિષ્કામ લાવે લગવાનનુ સ્મરણ કરજો “હ લગવાન આ લોક અને પરલોકના સુખ માટે હુ તમારું નામ નથી જપતો, સો વર્ષ છુવુ તે માટે નહિ, પણ હુ અથી સુક્ત થવા માટે, એકાન્ત નિર્જરા માટે હું આપનુ સ્મરણ

કરુ છું ” એવું કહેતા રહેશે. જે આત્માઓ શુદ્ધ ભાવથી નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરે, તેના માટે તો નિર્જરા સિવાય બીજો કોઈ હેતુ ન ચલાવે જે આત્માઓ શુદ્ધ ભાવથી નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરે છે તેને કેટલો લાભ થાય છે તે બતાવવા કહે છે કે

“ આશ્વિનીય લાખ ત્રેસક હ નર બર્ષે જાસક પદ,
ત્રાસુધી તે ભોગવે નવકાર મંત્રનું સ્મરણ.”

જે દ્રવ્યથી કરે તે ૧૬ લાખ, ૬૩ હજાર અને ૨૬૨ પદ્મોપમ દેવનું આશુધ્ય બાધે એ વખતે જો આશુધ્યનો બાધ પડ્યો ન હોય, તો નરક અને તિર્થંકના નદાવા કરી નાખે અને જો ભાવપૂર્વક કરે, તો કમના કુક્ષા ઉડાડી દે આવો અદ્ભુત છે પદ્યપરમેષ્ઠી મહા નવકાર મંત્ર એ કુખને કાઢે, પણ કોઈ કાળે કુખને આપે નહિ. થોડી વાર ધ્યાન કરે તો ૪૨ કરોડ, ૨૬ લાખ ૬૨ હજાર અને ૬૬૩ પદ્મોપમ દેવતાનું તે શુભ આશુધ્ય બાધે તમને ન્યાસ કરવા માટે ભગવાને કેવા સુંદર રક્તા બતાવ્યા છે ! ઉપવાસ કરવા અથવા પઠે, પણ નવકારમંત્ર તો સુખેથી જાપાજ તો જોઈ તો તમારામાં કોણ પ્રકાશ-મહાદુર છે ! ઉઠીને જિભા યવા જોઈએ કોઈ બહાનું ન કાઢશે. એને પ્રતાપે તો તમે જિજ્ઞાસા છે... ભાઈઓ ! તમારે કારણે શાસન કે શાસનના કારણે તમે ? તમે કહેશો, મહારાજને તેજા છે તો લાડુ આપીને મહારાજને ખુશી કરીએ.” મહારાજ જે માંજે તે આપે. અમને તમારા લાડવા નથી જોઈતા પણ પ્રભુના લાડવા જે દૂધ સાકરથી મીઠા

પ્રભુના નામના તમે લાડવા લો, એવું અમને જોઈએ છે માટે
નવકારમંત્રનો જાપ જપો જૈનના ઘરમાં આઠ દિવસ લીલોતરી
ન કપાય રાતના ભોજન પણ ન કરાય

વ્યાખ્યાન ૪૧ મું

[રવિવાર, શ્રાવણ વદિ ૧૧]

જીવનની સુધારણા

ત્રણે કાળે સિદ્ધ થયેલી વસ્તુ તેનું નામ સિદ્ધાંત

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ગાલી રહ્યો છે એમા
ભગવાન આત્માથી જીવોનું સ્વરૂપ બતાવી રહ્યા છે ભગવાન
કહે છે, જે જીવન આપણને પ્રાપ્ત થયું છે, તે જીવનની
સુધારણા કરો. આપણને મહા મોઘુ જીવન મળ્યું છે, તો
તેમા કસૂર છે તે સુધારીને સુધારણા કરવી જેને જેને જ્ઞાનીના
અમૃત વચન રુચ્યા, તે તો જીવનસુધારણા કરી ગયા જ્ઞાની
કહે છે, કે જે મન, વચન અને કાયા આપણને પ્રાપ્ત
થયા છે, એમા પહેલા મનની સુધારણા કરવી જોઈએ
જ્યાસુધી મન નિર્મળ અને સ્વચ્છ ન બને, ત્યાસુધી
આત્મકલ્યાણ થાય તેમ નથી જેનું મન-સ્વચ્છ-ચોખ્ખું નિર્મળ
તે જ જીવન ઉન્નત કરી શકે છે આત્મા નિર્મળ થયા વિના
આત્મકલ્યાણ થયું નથી, થવાનું નથી અને થશે પણ નહિ
માટે મધુર, પ્રિય અને હિતકર વચન બોલો જે વચન

બોલવાથી બીજાને આઘાત થાય, તેવા વચન બોલવા નહિ.
ચાર પ્રકારના ક્રોધ, માન, માયા અને દોષો કરીને આ જીવ
અસત્યનું આચરણ કરે છે માટે જગવાન કહે છે કે મધ્યકર,
હિતકર, મીઠું મધુરુ બોલો, જેથી તમારી જીવનસુખારણ્યા
માથા ધ્રુવસ્તે બે હાથ, બે કાન, બે પગ વગેરે આપણને
આપ્યાં છે, પણ આપણને જીભ એક મળી છે એનું કારણ
શું ? જીભ તો એક છે પણ એના ઘોઘીદાર ઠર છે એમાં
બે ઘોઘીદાર હોઠ એવા જળ્યરહ્યા છે કે તેણે બે હોઠની વચ્ચે
જીભને રાખી છે છતાં પણ તે જીભ બોલી પણ બગાડે અને ખાઈ
પણ બગાડે અત્યારે જેટલા સમઢાપો કે મતો નીકળ્યા છે,
તે બધા એક જીભડીના કારણે જ નીકળ્યા છે માટે જીભને
ધૂબ જ વશ રાખવી એઈએ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના છઠા અધ્યયનમાં
પ્રભુજી બતાવે છે, કે—

મજસ્તા મકરેસ્તા ય વ્યધમોષ્ણપરગ્નિજો ।

વાયાધિરિયમેષેજ સમાસ્તાસેમ્તિ મપ્યયમ્ ॥

મજસ્તા મકરેસ્તા ય એટલે બણે છે બોલે છે, પણ
આચરણ કરતા નથી વ્યધમોષ્ણપરગ્નિજો—બુધથી બધ
અને મીઠાની વાતો કરે છે તે વાયાધિરિયમેષેજ તે તેનું
બોલવા માત્રથી છે, અને સમાસ્તાસેમ્તિ મપ્યયમ્— પોતાના
આત્માને આશ્વાસન આપે છે અને ચર્ચા કરીને જગનને
પણ ગભાવી મૂકે છે

એક કવિએ કહ્યું છે કે—

ચર્ચા કરીને ગગન ગળવ્યુ રે,
બહુ અન્યને બોલી બતાવ્યુ રે,
શકે મનને નવ સમજાવ્યુ રે,
અતિ લૂખું રે, ભીતર હજી ન ભીજ્યુ
જે બુદ્ધ જનોએ બતાવ્યુ

અંતરથી લેદ જ્ઞાન થયા વિનાનું જ્ઞાન લૂખું છે એવી
ચર્ચા કરે કે ગગન ગાળી ઊઠે અને હૃદય પણ ધ્રુજી
ઊઠે, પણ એણે શકે એવા મનને સમજાવ્યું નથી “અતિ
લૂખું રે ભીતર હજી ન ભીજ્યુ” અંતર એવું લૂખું
રાખ્યું, કે પોતે બીજને પડકાર કર્યો, પણ પોતાનું હૃદય જરા પણ
ભીજ્યું નહિ ગૌતમી મુખે તો બધું અને મોક્ષની વાતો
કરે છે જે સાલજતા આપણે પણ આશ્ચર્યચકિત બની જઈએ
અને વળી કહે છે, કે અમારા મતમા આવો તો હથેળીમા
મોક્ષ કે એ બધું એક બોલવા માત્ર, લણવા માત્રથી
જે બોલે છે પણ વર્તનમા કાઈ મૂક્યું નથી બધું અને મોક્ષની
વાતો કરે તે બિચારા વચન માત્રનું વીર્ય ફેરવી રહ્યા છે, અને
એમના આત્માને શિખામણ આપીને રાજી-ખુશી કરે છે, અને પાછા
બોલે છે, કે ધર્મ નિમિત્તે હિંસા કરતા કાઈ પાપ નથી લાગતું.
આવું બોલનારાઓ માર્ગને પામ્યા જ નથી સમજાવે, પાપ તે પાપ
જે પછી લલે તે ધર્મ નિમિત્તે કે સ સાર નિમિત્તે હોય, પણ જે પાપને
પાપ માને છે, તેને જ અમે વીતરાગના સાધુ કહીએ છીએ આવા
સાધુ થયા પછી તેર કારણે કાક્ષા મોહનીય કર્મને વેદે છે તે
વિવેચન ચાલી રહ્યું છે “મતાતરેહિ” મતમતમા ફરક કેમ ?
એક મતવાળા અને બીજા મતવાળા પણ કહેવાય, ત્યારે
જેન શામનમા તો એક જ મત છે ફરક કેમ ? આચાર્ય

બોલવાથી બીજાને આઘાત થાય, તેવા વચન બોલવા નહિ.
 ચાર પ્રકારના ક્રોધ, માન, માયા અને દોષો કરીને આ છવ
 અમૃત્યનુ આચરણ કરે છે માટે ભગવાન કહે છે, કે મમ્યકર,
 હિતકર મીઠું મધુરુ બોલો, જેથી તમારી જીવનસુધારણા
 થાય કુદરતે બે ઠાથ, બે ઠાન, બે પગ વગેરે આપણને
 આપ્યા છે પણ આપણને જીભ એક મળી છે એનું કારણ
 શું ? જીભ તો એક છે પણ એના ચોક્કસ કાર છે એમાં
 બે ચોક્કસ કોઈ એવા જીભરહસ્ય છે કે તેણે બે કોઠની વચ્ચે
 જીભને રાખી છે છતાં પણ તે જીભ બોલી પણ બગાડે અને ખાઈ
 પણ બગાડે અત્યારે જેટલા સપ્રદાયો કે મતો નીકળ્યા છે,
 તે બધા એક જીભડીના કારણે જ નીકળ્યા છે માટે જીભને
 પૂખ જ વશ રાખવી જોઈએ ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના છઠા અધ્યયનમાં
 પ્રભુજી બતાવે છે કે—

મયન્તા મકરેન્તા ય વચ્ચમોક્ષપરિણિવો ।

વાવાધિરિયમેત્તેણ સમાસાસેન્તિ મપ્યયમ્ ॥

મયન્તા મકરેન્તા ય એ લી બણે છે બોલે છે, પણ
 માયણ કરતા નથી વચ્ચમોક્ષપરિણિવો—સુખથી બધ
 અને મોક્ષની પાતા કર છે તે વાવાધિરિયમેત્તેણ તે તેનું
 મોક્ષવા માત્રથી છે અને સમાસાસેન્તિ મપ્યયમ્— પોતાના
 આ માન આધાનન આપ છે અને પાતા કરીને ગગનને
 પણ પાતા મૂકે ૬

ચર્ચા કરીને ગગન ગમવ્યુ રે,
બહુ અન્યતે બોલી બતાવ્યુ રે,
શકે મનને નવ સમજવ્યુ રે,
અતિ લુપ્તું રે, ભીતર હજી ન ભીજ્યુ
જે બુદ્ધ જનોએ બતાવ્યુ

અંતરથી ભેદ જ્ઞાન થયા વિનાનુ જ્ઞાન લુપ્ત છે એવી
ચર્ચા કરે કે ગગન ગાજી ઊઠે અને હૃદય પણ ધ્રુજ
ઊઠે, પણ એણે શકે એવા મનને સમજવ્યુ નથી “અતિ
લુપ્તું રે ભીતર હજી ન ભીજ્યુ” અંતર એવું લુપ્તું
રાખ્યું, કે પોતે બીજને પડકાર કર્યો, પણ પોતાનું હૃદય જરા પણ
ભીંજ્યું નહિ ગૌતમી મુખે તો બધે અને મોક્ષની વાતો
કરે છે જે સાલજતા આપણે પણ આશ્ચર્યચકિત બની જઈએ
અને વળી કહે છે, કે અમારા મતમાં આવો તો હથેળીમા
મોક્ષ કે એ બધું એક બોલવા માત્ર, લણવા માત્રથી
જે બોલે છે પણ વર્તનમા કાઈ મૂક્યું નથી બધે અને મોક્ષની
વાતો કરે તે બિચારા વચન માત્રનું વીર્યદ્વેશવી રહ્યા છે, અને
એમના આત્માને શિખામણ આપીને રાજી-ખુશી કરે છે, અને પાછા
બોલે છે, કે ધર્મ નિમિત્તે હિંસા કરતા કાઈ પાપ નથી લાગતું
આવું બોલનારાઓ માર્ગને પામ્યા જ નથી સમજજો, પાપ તે પાપ
જે પછી લલે તે ધર્મ નિમિત્તે કે સસાર નિમિત્તે હોય, પણ જે પાપને
પાપ માને છે, તેને જ અમે વીતરાગના સાધુ કહીએ છીએ આવા
સાધુ થયા પછી તેર કારણે કાક્ષા મોહનીય કર્મને વેદે છે તે
વિવેચન ચાલી રહ્યું છે “મતાતરેહિ” મતમતમા ફરક કેમ ?
એક મતવાળા અને બીજા મતવાળા પણ કહેવાય, ત્યારે
જેન શાસનમા તો એક જ મત છે ફરક કેમ ? આચાર્ય

મહારાજ સિદ્ધસેન દિવાકર એમ માનતા હતા, કે કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન એક સાથે જ હોય છે ત્યારે આચાર્ય બ્રહ્મ જાણી એમ માનતા હતા કે કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન એક સાથે ન હોય એવી શકા કરીને જીવો કાક્ષા મોહનીય કમને વેરી રહ્યા છે ભગવાન ખુલાસો કરતા એમ કહે છે, કે જે મત આગમના અનુસારે હોય તે મત સત્ય છે, કારણ ખન્ન વણા સૂચના ઉર મા પદમા નામે એમ કહ્યું છે, કે જ સમય જાણદેવ ન પાસદ— જે સમયે કેવળીઓ બાણે છે તે સમયે કેવળીઓ દેખતા નથી. જેને મતમા શકા ઉત્પન્ન થઈ છે તેને પ્રભુજી કહે છે, કે ‘ જ મે પક્ષપાતે વીરે ભગવાન વીરનુ શાસન પક્ષપાતવાળુ નથી, કારણ બધા પક્ષપાત છે ત્યાં પક્ષપાત છે પક્ષપાતવાળા લોકવાવાણાનુ એક અંગ ખોટું પડી ગયું હોય તેને દરેક કામમા કેટલી મુશ્કેલી ભોગવવી પડે। તેનુ અર્થુ અંગ નકામુ થઈ જાય છે તેનાથી કઈપણ કામ થતુ નથી બધાં જુઓ ત્યાં સપ્રદાયો વધી મતો વધી પડ્યા છે સપ્રદાય બધે હોય, પણ જો સપ્રદાયવાદ લાગુ પડે તો પક્ષાપાત થાય. જો એક અંગ નબળુ હોય તો બીજુ પણ નબળુ પડે. પણ જો અંગ સતેજ હોય તો કામ પણ સુંદર કરી શકે માટે દરેક મુમુક્ષુએ કોઈનો પક્ષ ખેંચવો નહિ. સમજણ વિનાની હા છે તે ખોટી છે

દૃષ્ટાન્ત-એક શુરુ હતા તેમને જો શિષ્ય હતા, જન્ને અભિ માનના પાશ હતા. ‘ચેલો બાણે હુ’ અને ‘ચેલો બાણે હુ’ માદ રાખજો, કે અહંભાવે જે બગાડયુ છે તે બીજાએ

નથી બગાડયું બધુઓ ! જો આ રીતે જીવન ગુજરીશું તો કયાંયે ઠેકાણું પડે તેમ નથી વક્રીલ એમ જાણે છે કે હું કરીશ તેમ થાય છે બેરિસ્ટર, ડોક્ટર, સઘના મોવડીઓ, પ્રમુખ વગેરે એમ જાણે, કે જેવી અમે પ્રમુખની પદવી દીપાવી તેવી બીજા કોઈએ દીપાવી નથી. દીકરામા, દીકરીમા, વહુવારુ-ઓમા, ગુરુઓમા, શિષ્યમા-જ્યા જુઓ ત્યા આની જ ઊધર્મ લાગી છે, કારણ મનુષ્ય ગતિમા એનું રાજ્ય પ્રવર્તે છે એક માન અને બીજું મૈથુન શાસ્ત્રકારો અલ્પ બહુત્વ કરતાં કહે છે, કે મનુષ્ય ગતિમા આ બેની બહુલતા છે માટે સાવ-ધાન રહેવાની જરૂર છે, નહિ તો આપણું ગાફૂ ઊધુ વળી જશે આ શિષ્યો એટલા બધા અભિમાની, પેલો જાણે કે હું વિનય કર, બીજો જાણે કે હું કરુ, તેથી મારો કહેવાઉં. વિનય-સેવા કરવાની ભાવના ઉમદામા ઉમદા છે, પણ જોડે ગટર લાગુ પડેલી છે સદ્વિચારનું પાણી કયા જાય છે ? ગટરમા જો બગીચામા જાય તો ફળ આપે ત્યારે આપણે તો એવું નથી ને ? ગુરુ મહારાજની તબિયત બહુ સારી નથી કળતર બહુ થાય છે આચારાગસૂત્રના બીજા શ્રુતસ્ક-થમા પ્રભુ બોલ્યા છે, કે શ્રમણ એટલે સાધુ સાધુ એટલે શ્રમ-જીવી શિષ્યની પણ સેવાને ન ઇચ્છવી આ મુનિપણાનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે સગમે ભગવાન મહાવીરને ઘણા ઉપસર્ગ આપ્યા. તે સાભળતાં પણ આપણને અરેરાટી ઉત્પન્ન થઈ જાય જોજો હો, મગમ ઉપસર્ગ આપે છે તે વખતે શંકેન્દ્ર કહે છે, કે પ્રભુ ! હવે આપને ઘોર ઉપસર્ગ પડવાના છે, માટે આપ આજ્ઞા આપો તો હાજર રહું પ્રભુ પોતાની લાક્ષણિક અને મીઠી મધુરી

ભાવામા જડખાતો. જવાબ આપે છે, કે ઇન્દ્ર, તીર્થંકરો કોઈની સહાય ઇચ્છતા નથી, કારણ શૂર, 'વીર' અને 'ધીર'—એ ત્રણનું લેખણ લાગ્યું છે કમને કાપવામા ભગવતો શૂરા' છે 'વીર'—આત્માના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવા માટે, વીર રસને ઉત્પન્ન કરી વીરપણ ઉત્પન્ન કર્યું 'ધીર' જે પુરુષ પરિપક્વ-ઉપસર્ગને સહન કરે તે 'ધીર' 'શૂરો શૂરા વાસુદેવ વાસુદેવને મુદ્ધમાં શૂરા કહ્યા છે 'તમે શૂરા મળવાર છે' સમામા શૂરા અશિક્ષિત વીતરાગ છે ત્યારે ભગવાનને ત્રણ લેખણ લાગ્યાં શૂર વીર ને ધીર ભગવાનને ઉપસર્ગ પડ્યા ત્યારે ઇન્દ્ર કહ્યું, કે આપની સેવામા હાજર રહીએ બધુએ સમજાવ્યું! ભગવાં છે ને? આપણે પણ પ્રભુજીના આદર્શને અપનાવતાં શીખીએ, તો જરૂર જીવનમુધારણા થાય. નાથ કહે છે કે મુક્તિને પ્રાપ્ત કરવી તે જ શેષ છે એક કલાક નવકાર મંત્ર મણવાની વાત કરી ત્યાં તો કેડ-માથુ ડુબે, પણ દુકાને રહ કલાક કામ કરતા ન દુબે

તીર્થંકર દેવ કેટલા ગુણસ્થાનક રૂપો? બોલો! શુ બોલીએ? બધુએ! રીકરાનું નામ પૂછીએ તો જલદી બોલો ત્યારે તીર્થંકર દેવ કેટલા ગુણસ્થાનક રૂપો? ૪, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૩, ૧૪ બાકીના પાંચ ન રૂપો? ૫ મુ ગુણસ્થાનક કાયરનું છે શૂરવીરો તો મેદાનમા છે તમે ક્યા છો? આવા બ વીરના રીકરા મધ પીછે—નહ કરો, તો આપનું શુ માય? આપણે બોલીએ છીએ કે મમજુ ભગવાન મહાવીર સિદ્ધાથનો લાડીલો પેર લાડી લાડી નમારા

જોટલી મિલકત ન હતી? હતી, છતાં પણ એ મહાન પુરુષ
લાત મારીને નીકળી ગયા, કારણ બાલ્ય વયમા સુસસ્કાર
સાથે લઈને આવ્યા છે અને પાછા માતાએ પણ કેવા હાલરડા
ગાયા છે, કે-હે દીકરા!

થાળે દુનિયામા વીર, બનજે ધીર-ગભીર આજે,
દુનિયામા વીર બનજે,
ધીર-ગભીર બની જગતના મોહને જીતીને,
જૂઠા જગતના મોહ ત્યજીને,
સસારના મુખ તુરંત સમજીને,
રાજરમણીના મુખ, તેને માની લેજે દુખ,
સયમ લઈને આ જીવન દીપાવજે,
મૂતેલા વિશ્વને જગાડજે

આ ત્રિશલા માતાના હાલરડા ત્યારે, યેનડીએ તમારાં
હાલરડા કેવા? દીકરો આવ્યો હસી ને પાટલો ગયો ખસી
નાથ કહે છે, કે બાબો સૂઈ ગયો છે તેને ઉઠાડો અરે આ
દેહ-દેવળિયામા પડેલો અજાની જીવ બાબો છે ત્યારે વીર-
વાણીના હાલરડા ગાઈને અમારા મોઢા દુખવા આવ્યા, તો ચે
બાબો જાગતો નથી ગુરુ મહારાજની તબિયત ખીમાર છે
લગવાને તો શિષ્યો પાસે પણ સેવા કરાવવાની ના પાડી, તો
ગૃહસ્થ પાસે તો કરાવવી જ ન જોઈએ બનેને વિનયની લાવના
છે, પણ અલિમાન છે આજે ગુરુના પગ દબાવે છે ત્યારે
એકનુ નામ ધાધલિયો અને બીજાનુ નામ ધમાલિયો ધાધલિયો
ધાધલ કર્યા કરે અને ધમાલિયો ધમાલ કર્યા કરે અત્યારે
આ જ રીતે ધાધલ અને ધમાલ આલી રહી છે ધાધલિયા

શિષ્યે વિચાર કર્યો કે એક પગ મારે અને એક પગ ધર્માવિધાએ
 હાથે જ ને જલ્દી પગને વળાવ્યા ગુરુ ખૂબ શાત અને અશ્વિર
 છે હવે ધર્માવિધાને લગુશ્ચકાની હાજત થઈ ધર્માવિધાને તે
 કહે છે કે 'હુ બાઈ છુ પણ પગને આવ ન આવે'
 ધર્માવિધો ગયો. ગુરુ મહારાજ કહે છે, કે 'આ પગવાળો
 કયા ખર્ચો? મને ખૂબ જ કળતર થાય છે આ પગ ફાળ્યો.'
 ધર્માવિધાને પગ ફાળવતો એકને ખૂબ ગુસ્સો થયો અને
 મારો પા તુ ફાળવે છે? મારા પગને તુ કેમ ફાળવે છે?
 મારા પગને અઠકચો જ કેમ? ધર્માવિધો કહે છે કે ગુરુ મહા
 રાજને ખૂબ જ કળતર થાય છે મારે ફાળવુ છુ તુ મારા
 પાને અ કયો તો હુ તા. પગને ખતાવી દઉં ત્યારે
 ધર્માવિધાએ નહા મારવા માઠચા, ત્યારે પેલાએ પણ મારવાનુ
 શરૂ કર્યુ બન્નેમાંથી એકે ન સમજ્યા કે મૂળ તો ગુરુ
 મહારાજ છે એનો વિચાર એમાંથી એકે થે ન કર્યો. ગુરુ
 હાડા થઈ ગયા. એમ રાષ્ટ્રની અંદર સમગ્રી અંદર ને
 ધર્માવિધા જેવા પાકે તો મૂળશાસન પ્રમાણ ગુરુને નુકસાન થાય.
 રાષ્ટ્ર રાષ્ટ્ર લડે તો નુકસાન કેને થાય? ધરધરમા લડે તો
 કુટુંબમા નુકસાન થાય મારે ભગવાન કહે છે કે ભાઈઓ!
 તમે ન લડશો, મત-મતાવરમાં એ સાધને આગમને ન
 ભૂલશો. પેલો કહે છે, મારો મત સાચો, બીજો કહે,
 કે મારો મત સાચો ત્યારે પન્નવણમાં નાથ ખુદાસો આપે
 છે, કે બલુવાનો અને દેખવાનો સ્વભાવ હુદો છે
 "મ ગાંતરેદિ" ભગવાને શાસ્ત્રમાં ઝંજિરના બંને શાકાના
 કપાયના ભાંગા, દિ સાના ભાંગા ખતાવ્યા, ત્યારે જાણા
 ભાગ્ય

ભાગામા અતર ભગવતી સૂત્રમાં ચાર પ્રકારના ભગ
 બતાવ્યા છે . (૧) દ્રવ્યથી હિંસા, ભાવથી નહિ. (૨) ભાવથી
 હિંસા, દ્રવ્યથી નહિ (૩) દ્રવ્યથી-ભાવથી હિંસા નહિ (૪)
 દ્રવ્યે અને ભાવે હિંસા આ ચાર ભગ બતાવ્યા એમાં કોઈ
 આચાર્ય ત્રિભગ, દ્વિભગ, ચાર ભગ માને છે એમાં કોઈ
 કહે, કે, દ્વિભગ સાચો એમાં શકા ઉત્પન્ન થાય તેનો ન્યાય
 અતાવતા નાથ કહે છે, કે ઈર્ષ્યા સમિતિથી ચતનાપૂર્વક ચાલતાં,
 ઉપયોગપૂર્વક ચાલતા સાધુના પગની નીચે કોઈ કીડી વગેરે
 મરી જાય તો દ્રવ્યહિંસા છે, પણ ભાવહિંસા નથી એક
 શિષ્ય અને ગુરુ ગૌચરી જઈ રહ્યા છે ત્યારે ગુરુના પગમાં
 મૃતક દેડકીનું કલેવર આવ્યું ગુરુ શિષ્ય સાજના સમયમાં
 પ્રતિક્રમણ કરી રહ્યા છે, તે વખતે શિષ્યે કહ્યું, કે ગુરુદેવ !
 દેડકી કચરાઈ છે તો પ્રાયશ્ચિત લ્યો આ કહેવાનો અધિકાર
 શિષ્યનો નથી, છતાં ભાન ભૂલેલો શિષ્ય વારંવાર કહ્યા કરે છે,
 કે પ્રાયશ્ચિત લ્યો, પ્રાયશ્ચિત લ્યો ગુરુ કહે છે, કે ભાઈ !
 હું ઉપયોગપૂર્વક ચાલતો હતો, છતાં કલેવર આવી ગયું
 શિષ્ય કહે છે, કે પરને દડ આપો છો, પણ પોતાને લેવો
 નથી ગુરુ કહે છે, કે પ્રાયશ્ચિત સત્યનું હોય કે અસત્યનું ?
 ગુરુ શાત હતા, પણ શિષ્યના નિમિત્તથી ગુસ્સો ચડ્યો
 અને કહેવા લાગ્યા, કે જ્યારથી ગૌચરી જઈને આવ્યા ત્યારથી
 માથું ખાઈ જાય છે બધુઓ ! જેમ તમને વિનયવાન દીકરા
 -દીકરી મળવા મુશ્કેલ છે, એમ વિનયવાન શિષ્ય મળવા
 પણ દુર્લભ છે જ્યાં સુધી રાણી સાહેબ નથી આવ્યા ત્યાં
 સુધી તો માતા-પિતાના પડતા બોલ ઝિલાતા હોય, પણ જ્યાં

રાણી સાહેબ આબ્યા તો મોટા ભાગે મા-બાપને ડીડી જાણતા
 (નાકર) ઠહીને બોલાવે; માટે એવું જ્ઞાન આપે, કે આ ભવ
 અને પરભવ-બંને ભવ સુધરે ગુરુ મહારાજ કહે છે, કે શા
 માટે ઉતાવળો થાય છે? ત્યાં શિષ્ય શુ બોલે છે? કાંઈ તમારા
 વચનથી બઠ્ઠી જઈ તેવો નથી, ગુરુ મહારાજ! પાપનું પ્રાચલિત
 સ્થો ઉં સૂત્રના પહેલા અભ્યસનમાં ભગવાન બોલ્યા છે કે
 મિતંપિ અણ્ડં પદ્મરેન્થિ સીસાં માખણુ જેવા ક્રોમળ, પ્રકૃતિએ
 સુવાળા ગુરુને પણ કોષી બનાવે છે, અને જ્યેષ્ઠ જેવા શિષ્યો
 હોય છે, કે કોષી ગુરુને પણ ક્રોમળ થાત બનાવી દે છે
 આ શિષ્ય આખો દિવસ અને રાતે પણ જીવ ખાઈ ગમે,
 ત્યારે રબોહરણ શા માટે છે એ લક્ષણુ લઈ ગયું અને ગુરુ
 શિષ્યની પ્રાણ દોઢયા પણ માંભલા સાથે માથુ પગલાં
 ગુરુને વાળ્યું એ વખતે કોષના આવેશમાં આશુધ્યનો બધ
 પડ્યો અને મરીને તિર્થંચ યોનિમાં ચરકૌશિક સપ પથ્થે
 ઉત્પન્ન થયા નાશ કહે છે, કે જેની તિલ્લેરી જરેલી છે તેને
 તિલ્લેરી પર ખૂબ આસક્તિ-ભાવ હોય છે તે મરીને દણ્ડીધર
 સપ થાય છે જ્યેષ્ઠ મોટા સદ્ગુણ હતા. ધન ધણુ અને
 ધરમા પતિ-પત્ની બે જ હતા, પણ લોભના કાશ હતા.
 ખાવામાં તેલ ને ચોળા ખાયા. રૂપિયા લઈને જભારમાં વ્યય
 અને પસીના વળે તો કહે- શાંચિ મા, તને વટાવુ તે ધનની
 આસક્તિમાં મરીને તિલ્લેરી ઉપર દણ્ડીધર થયા. શેઠ કાળ
 કરી ગયા પછી જ્યેષ્ઠ વખતે તેમની પત્નીને ધણુ કે-લાવ,
 તિલ્લેરી ખોલુ તેમાં શુ છે? ન્યા ખોલવા અઈ ત્યાં તો
 સપ દૂ, દૂ કરવા માંડ્યો. સી તો ભાગી તો ભાગી, બાપનું

નામ લઈને ગઈ સ્ત્રી પણ મરીને તિલ્લેરી ખોલવાના લાવમા નાગણીપણે ઉત્પન્ન થઈ આ આપના ઉપર ઉતારવાનું છે નિર્ધારીયાનું ધન કયા જાય? સરકારમા શેઠની પાસે પૈસા ઘણા હતા, એટલે બનેના મરી ગયા પછી અમલદારો આવ્યા અને જેવું ધન લેવા જાય છે ત્યા નાગ ને નાગણી દીઠા. તેમનું શું ગળું ! તે પણ લાગી ગયા પર્યુષણ પર્વ આવે છે માટે ધનની આસક્તિ છોડો પર્યુષણ પર્વના પાત્ર કર્તવ્ય છે (૧) અમારી પડક (૨) સાધમી વાત્સલ્ય (૩) અક્રમની તપશ્ચર્યા (૪) જેમ બને તેમ સદ્કર્તવ્યમા સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રમા સમયનો સદુપયોગ કરવો (૫) અમતખામણા આ પાત્ર કર્તવ્યમા માટું ગાના લાઈઓ કેટલા આગળ વધે છે તે જોઈશું ત્યા સુધી લાવ કહેવાયા બાકી અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૪૨ મું

[સોમવાર, શ્રાવણ વદિ ૧૨]

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે માણસને જ્યા સુધી પોતાનું કર્તવ્ય ન સમજાય ત્યા સુધી તે પોતાના વાસ્તવિક સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ આ જીવનનું પ્રધાન કર્તવ્ય છે સમ્યક્ દર્શનની પ્રાપ્તિ આ માનવલવમાથી જ ઘણા સમ્યક્ દર્શનને પ્રાપ્ત કરી ગયા છે, અને ત્યા બેઠા બેઠા ત્રિકાળ-નાથને નિહાળી

રહ્યા છે એક બ્રાહ્મ દેવાધિદેવ છે અને બીજી બ્રાહ્મ કિંમતને સમજી ગમેલા સૂર્યાસદેવ છે જગતની અદર દેવો તો પશ્ચાત્ત એવા, પણ દેવાધિદેવની તોલે આવે એવા એકમ ન એવા ભક્ત ભગવાનને નિહાળતા શુ બોલે છે ?

“ આ તો દેવાધિદેવ કહેવાય, દીવો શાસનનો,
જેના હથેળે પાપો ધાવાય, દીવો શાસનનો.

ભગવાનને જોતા ભક્તનું હૃદય કેવું તરંગિત થઈ ઉઠે છે ! તરંગે ચડીને સૃષ્ટિનું જ્ઞાન જૂહીને તે પ્રભુના વચનને સામગી રહેલ છે હે પ્રભુ ! હે મારા નાથ ! આ સૂર્યાસ ભવ્ય છે કે અભવ્ય ? આ સૂર્યાસ સમ્યક્ત્વી છે કે મિથ્યાત્વી ? જુઓ અવરૂપને બ્રહ્મવાની તેને કેટલી તાલાવેલી છે ! ચિત્, ધન આનંદને બ્રહ્મવાની શી ઉત્ક્રાંતિ ! ભગવાન કહે છે, “ સૂર્યાસ ! તે સમ્યક્ હથેળની પ્રાપ્તિ કરી લીધી છે અને સમ્યક્ જ્ઞાનને પણ તે પ્રાપ્ત કરી લીધું છે ચિત્ એટલે જ્ઞાન અને ધન એટલે સમૂહ જ્ઞાનનો સમૂહ તેનું નામ ચિદ્રૂપન તેની પણ ઝાંખી હે સૂર્યાસ ! તને થઈ ચૂકી છે પૂર્વ જે તે પ્રાપ્ત કર્યું ન હતું તે તે પ્રાપ્ત કરી લીધું છે આ આજગતા સૂર્યાસદેવના દેયામા કેવા રૂપના મોઢ ઉછળ્યા હશે ! દોઢના ધરે વડો મુઠ્ઠી પારણું બધાનું નહોતું અને પુત્રજ મધાય તો તેને કેટલો આનંદ થયો ? ‘ હે સૂર્યાસ ! તું સમ્યક્ દષ્ટિવાળો છે મિથ્યા દષ્ટિવાળો નથી ” આ આજગતા જ સૂર્યાસને ઉદ્દેશ્ય ઉછળી રહ્યો છે કારણ કે સમ્યક્ હથેળનો મહિમા આદર્શાદક છે એ જો એક

વખત આત્માને સ્પર્શ કરી જાય તો પછી અન્ય સુખો જરૂરના રોટલા જેવા તુચ્છ લાગે, અને સ્પર્શ થયા પછી પણ વિદ્વેતો તો ઊભેલા જ છે લક્ષ્મીવાનને અસાવધ રહેતાં જેમ હુટાઈ જવાનો ભય છે, તેમ સમ્યગ્ દર્શીને પણ ભય છે સમ્યગ્-દર્શન એ તો સતીપણા જેવું છે. સતી જેમ સ્વામીને સર્વસ્વનું અર્પણ કર્યા પછી છોડે નહિ તેવું સમ્યગ્ દર્શનનું છે. સ્પર્શ્યા પછી કદાચ એ અવળો પડી જાય તો પણ તે તેને છોડે નહિ, કારણ કે સોયમા દોરો પરોવાઈ ગયો છે આત્મારૂપી સોયની અદ્વર સમ્યગ્ જ્ઞાનનો દોરો પરોવાઈ ગયો છે માટે તે ખોવાય નહિ અને જો ખોવાઈ જાય તો તરત મળી પણ જાય.

“દર્શન મોહ વ્યતીત થઈ ઊપજ્યો બોધ જે,
દેહ ભિન્ન કેવળ ચૈતન્યનું જ્ઞાન જે,
તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્ર મોહ વિલોકીએ,
વર્તે એવું શુદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન જે”-અપૂર્વ અવસર૦

દર્શનમોહ ગયા પછી જે જ્ઞાનગંગા પ્રગટે, તે શાનો બોધ કરે? ‘દેહ તે હું નહિ’ દેહાધ્યાસે આ શરીરને ધોળું છે માટે જેમ જેમ દેહાધ્યાસ છુટતો જાય, તેમ તેમ આત્મા વધુ ને વધુ જ્ઞાન પ્રત્યે ઢળે શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે, કે “હે ગુરુદેવ! દર્શનમોહ કેને કહેવાય?” કર્મના નિમિત્તે વર્તમાન પર્યાયમા જે પરિણતિ થાય તેમા મમત્વ ભાવ તે દર્શનમોહ એવું શાસ્ત્રકારો કહે છે આવું તમે કોઈ દિવસ સામળ્યુ છે? અનાદિ કાળથી રખડપટ્ટી કરી તે કોના કારણે? એક વખત

સોટી વાળે, એ વખત વાળે, અનેક વખત વાળે છતાં ન
અમળે, તેને કેવો કહેવો ? નહીંસૂત્રમાં ભગવાને ૧૪ પ્રકારના
ઓતાઓ ગણાવ્યા છે

“ક્ષેલણ કુલ્લગ બાલળી પરિપુષ્પગ હંસ મહિસ મેસે ચ ।
અસગ જલ્લગ ચિરાલી જાલગ શો મેરી મામિરીસા ॥

ક્ષેલણ એટલે પથ્થર એના પર ૧૪ ઠલાક અશળધાર
વરસાદ વ સે તો ચ એ બીજાચ ? એ તો કોરો જ રહે.
તેમ જાવ્યની બહાર પથ્થર જેવા આત્માઓ પડ્યા છે અજાણ્ય
તો કોરડુ મગ જેવા છે બહેનો । તમે મગને અભિમા સિઝાવો
તો ચ તે તેવા ને તેવા જ રહે છે ને ? કોરડુ મગને લાખ બાકે
બાકો તો ચ તે દૂરો ન પડે એવી જ રીતે અજાણ્ય આત્મામાં
મોહનીય કર્મની ૨૬ પ્રકૃતિ સત્તામાં છે, તો તેમાં કુલ્લગ
ઠલાકી આવે ? ઠલામ પ્રગટ તો ન થાય, પણ એ સતના
સમાજમાં આવે તો ચ ખતર ન રીજળે માટે એવાને ભગવાને
કોરડુ મગની ઉપમા આપી. જાણ્યમાં પણ એવા મણા પથ્થર
જેવા પ થા છે જેના પર વીરવાળીના ધોધમાર વરસાદ વરસે
તો ચ પહળે નહિ કેટલાક કૂટેલા થકા જેવા હોય છે નેવાં
નીચે મૂકે તો પાણીથી છલોછલ બરાઈ જાય, પણ તળિયામાં
છિદ્ર હોવાથી તરત ખાલી થઈ જાય. ભગવાન કહે છે કે
કેટલાક ઓતાઓ એવા હોય છે કે બ્યારે બ્યાજાન સાંભળતા
હોય ત્યારે રસબસબમાં રેખાય પણ જિઠે ત્યારે ખાલીખમ
તેઓ એમ માનતા હોય છે, કે મહારાજનો ધમ છે કહેવાનો
અને આપણો ધર્મ છે સાંભળવાનો ત્યારે શુ મહારાજ નવરા

છે ? ના ઉપદેશને શ્રવણ કરનારમાં જો એકને પણ અસર થાય તો મહારાજને લાલ જ છે બોલો, લાલ છે કે નહિ ? અને કદાચ ન થાય, તો પણ અમારે તો નગદ નાણા છે. આ તો સદ્ધર પેઢી છે. અહીં ખોટના વેપારને સ્થાન જ નથી. અમને તો ધણીની ખાતરી છે તમે જો નાણાં ભરો, તો તમને જરા પણ ખોટ નથી છે ખાતરી ? સમય તે નાણુ છે, નાણુ તે ટાણુ માટે જો તમારા સમયનુ નાણુ સદુપયોગમા વપરાયું, તો સદ્ધર પેઢીમા જમા થશે આટઆટલુ કહીએ છીએ, આટઆટલી advertisements જાહેરાતો ખહાર પાડીએ છીએ, છતાં જો તમને સામાયિક, પ્રતિક્રમણ વગેરે કરવાનુ મન ન થાય તો હવે અમારે શાની જાહેરાત કરવી ! સૂર્યાભદ્રેવ તો પૂર્વે સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, યાવજીવનના છઠ્ઠ કરી સદ્ધર બે કમા નાણા જમા કરી બેઠા હતા અને તે પછી ? વીતરાગની બેન્કના તે મેનેજર થશે. તમે કોની બેન્કના મેનેજર થશો ? આની કંઈ કિંમત સમજાય છે ખરી ? તમે પત્ની, પુત્ર, પરિવારની કિંમત આક્રી છે, પણ ગુરુની કિંમત આક્રી છે ? નહિ જ. જેણે કિંમત આક્રી તે પામી ગયા રાયપશેણીય સૂત્રમા એક સૂર્યાભદ્રેવનો પૂર્વ ભવ અને ખીજો દેવનો ભવ અપૂર્વ વાણીમાં વર્ણવ્યો છે ‘જાણી તેણે માણી, માણી તેની કમાણી’ તમે ખોટનો વેપાર કરી રહ્યા છો યાદ રાખજો, એ પેઢી તમને તારવાની નથી માટે સત્યના શરણ લેતા થઈ જાઓ જે સમયે ખોળિયામાથી આત્મા નિકળશે તે વખતે તમારી રમણી તમારા પડખે પળ વાર પણ ઊભી નહિ રહે અરે ! શુ કહેશે ? “ જરા ઊભા રહો, મારે વિલ પર સહી કરાવવાની છે ”

પણ તેને ક્યા ખબર છે, કે સહી કરનારો તો ક્યાનો પ
 ઊપડી ગયો છે—જગોચરના માલે? માટે, વિચારો તમારા
 સબ ધો કોની સામે છે? દેહની સામે છે? ના રસ્તામાં કોઈ લોહી
 નીકળતા રક્તપિત્તિયાને જુઓ છો ત્યારે તેના પર તમને ક્યા
 આવે છે બીજાને દુઃખી જોઈને તમારા હૃદયમાં કરુણા ઊપજે
 છે પણ પોતાની ક્યા હજી આવી નથી જો આવી હોય,
 તો રાત્રી જઈ જાય તમે અમારી પાસે ચામાટે આવ્યા
 છો? પૈસા, ઓકરાઓ માટે? ના. જોલો, તે માટે આવ્યા હો,
 તો તે અમારા વીતરાગ ભગવાને હેય બતાવેલ છે જો તો અમે
 છોડવાનાં, છોડવાનાં અને છોડવાના જ કદાચ આ વાત
 તમને બારે પણ પડી જાય હાજરનો ડોઝ દરદીને કોઈક વાર
 બારે પડી જાય છે પણ હાજર તો દરદીના ક્ષિતમાં જ તેના
 પર ક્યા લાવી, આકરો ડોઝ દે છે, કારણ કે હાજરને તો
 રાજ કાઢવો છે તેમ અમારું લક્ષ્ય પણ તમારા રાજને
 દૂર કરવા પર છે અપૂર્વ મહાત્મ્યથી ભરેલા પર્વુષણ પર્વો
 આવી રહ્યા છે એમાં તો સવર અને ત્યાજના ધોષ વરસવા
 જોઈએ. જોનોએ જોટણ મહત્વ ધનને આપ્યું છે તેટલું મહત્વ
 સમયરૂપી નાણાંને નથી આપ્યું તેનું મહત્વ તેમને સમજાયું
 જ નથી. ધન દેખાડેથીનો નથી ધર્મ કરજિયાત નહિ
 પણ મરજિયાત છે મહારાજ કહે છે એટલે કર્યું
 એમ? ના મહારાજ તો અતરના વૈદ્ય છે રાજ કાઢવા
 માટે જે હવા આપે છે તે હવા તમારે ખાવી જોઈએ તો
 જ રાગનો નાશ થાય શિખ્ય ખૂંટે છે ‘ચારિત્ર મોહનીય
 ઠાને કહેવાય? દર્શન મોહ અને ચારિત્રમોહ તેમાં દર્શનીયની

ત્રણ પ્રકૃતિ અને ચારિત્ર મોહનીયની રચ પ્રકૃતિ છે. જે આત્મા મમત્વ સેવતો હોય, તે મારાપણાની ખુદ્ધિ ટળી જતાં, વર્તમાન પર્યાયની અદર જ ચારિત્રમોહનીયની પ્રકૃતિને વેદતા જે કંઈ શુભ કે અશુભ લાવ ઉત્પન્ન થાય, તેને આત્મા ભૂત, વર્તમાન અને લવિષ્યકાળનો માને તેને ચારિત્ર મોહનીય કહે છે જ્યારે સમ્યક્ત્વ મોહનીય ઉદયમાં આવે ત્યારે મુનિઓ પણ કાક્ષા મોહનીય કર્મને વેદે છે. હવે જે બોલ બાકી રહ્યા છે, તેની વ્યાખ્યા અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૪૩ મું

(મગળવાર, શ્રાવણ વદિ ૧૩)

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર આલી રહ્યો છે જગતના જીવોને તરવાના વિષય, કષાય પર અક્રુશ અને અરુચિ-એ ચાર સાધનો છે વિષય પ્રત્યે અરુચિ કેળવો કષાયો પ્રત્યે અક્રુશ લાવો સાચા ગુણો પ્રત્યે અતરનો પ્રેમ લાવો અને વીતરાગના બતાવેલા ધર્મને અનુસરો. ભગવાન કેવી સોનેરી શિખામણ આપે છે ! આ બધું જીવ ક્યારે કરતો થાય ? જડ અને ચૈતન્ય વચ્ચેના ભેદનું જ્યારે જ્ઞાન થાય, ત્યારે જીવને આ બધું રુચે ભગવાન કહે છે, કે અમે જ્ઞાનીઓ વારવાર પોકારી પોકારીને જે કંઈ કહી રહ્યા છીએ, તે તમારા હિત માટે છે આગળ વધવાનાં-પ્રગતિ કરવાના સાધનો ચાર

અતિમાંથી એક માત્ર માનવજાતમાં જ મળે છે આ દેહની
 ધણી કિમત છે આ દેહને વિવશ, કષાય અને પ્રમાદમા
 દૂબેલો રાખ્યો નહિ જેલો રાખ્યો તેટલું તમારું પતન
 વધારે થશે જો પ્રગતિ કરવી હોય, તો માનવજાતને
 સદુપયોગ કરે. સૂર્યાભિદેવે ભગવાન પાસેથી આ ચાર
 મામં બહી લીધા. આત્માનું સાચું જ્ઞાન મેળવીને તેમણે
 જીવને કૃતાઈ કરી લીધી. સ્વરૂપને બહુવાચાળા સૂર્યાભિદેવ
 ભગવાનને પ્રશ્ન કરે છે ‘ ભગવાન! આ સૂર્યાભિ સમ્યક્દષ્ટિ
 છે કે મિથ્યાત્વ દષ્ટિ? ’ ભગવાને કહ્યું, “ ભાઈ! તું સમ્યક્
 દષ્ટિ છે તરવાનાં ચાર સાધનો તે બહી લીધા છે ’
 તમારે તરવું છે કે દૂબવું છે? જો તરવું હોય, તો જે
 માગે સૂર્યાભિદેવે સ્વીકાર્યો તે તમે પણ સ્વીકારી લો. આજળ
 ભગવાને કહ્યું છે, કે તેર કારણોને લઈને મુનિઓ કાક્ષા
 મોહનીય કર્મને વેરે છે તેમાંનું ન્યાન્તર કારણ હવે સમજાવે
 છે માનવજાત ત્યાગભૂમિ છે ત્યાગભૂમિ પર આવીને, જો
 રગભર્યા ન નાચીએ તો ક્યા નાચીશું? હે ભગવાન!
 કેટલાક મુનિઓ સમ્યગ્દષ્ટિ પ્રાપ્ત કર્યા પછી પણ કાક્ષા
 મોહનીય કર્મને વેરે છે તેનું શું કારણ? સાચી દષ્ટિ પામ્યા
 પછી પણ મુનિઓ વમળમા પડી જાય છે જગતની સર્વ
 વસ્તુઓ નિત્યાનિત્ય છે એકાન્ત નિત્ય નથી તેમ અનિત્ય
 પણ નથી નિત્ય અને અનિત્ય જો તો વિશાળી ધર્મી છે
 આ પ્રકારની શકા મૂઝવી રહી છે, તો નિરાકરણ કરે. ”
 ને ભગવાન કહે છે, હે મુનિઓ! તમે શકા-કાક્ષા-ને
 વેર્યો નહિં જો પ્રકારના નય છે એક દ્રવ્યસ્થિતક અને

ખીજો પર્યાયાસ્તિક દ્રવ્યાસ્તિક નયથી વસ્તુ અનિત્ય છે. લિન્ન લિન્ન અપેક્ષાએ એકાત દૃષ્ટિથી વસ્તુઓને જુઓ. અનેકાંત દૃષ્ટિએ જુઓ. જેમ પિતા અને પુત્ર એ બે જુદી જુદી વ્યક્તિઓ છે, છતાં પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર છે અને પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા છે સ્યાદ્વાદ એ જૈન શાસનનો સિદ્ધાંત છે તેને સ્વતત્ર ધર્મ કહે છે, કારણ કે તે સ્વતત્ર હોવા છતાં અનેક દૃષ્ટિઓનું લાન કરાવે છે. કોઈ બળ્યો જળ્યો આવ્યો હોય અને પ્રભુનો સ્યાદ્વાદધર્મ સાલજો, તો તે ફરી જાય આપણને ઠરવાનું શાસન મળ્યું છે, કેટલાં તમારાં સદ્ગુણીય કહેવાય ! સ્યાદ્વાદ ધર્મમાં તમે અવતર્યા છો. લગવાનું શાસન એમ કહે છે, કે તમે સમાધિને પ્રાપ્ત કરો ગૌતમ સ્વામી લગવાનને પૂછે છે, “ હે પ્રભુ ! સમાધિ કેવી રીતે થાય ? ” લગવાન કહે છે, “ હે ગૌતમ ! સમાધિ તો ચાર પ્રકારની છે ” દશવૈકલિક સૂત્રમાં બતાવ્યું છે તેમ વિનય સમાધિ, શ્રુત સમાધિ, તપ સમાધિ અને આચાર સમાધિ. પર્યુષણ પર્વનું ત્રીજું કર્તવ્ય તપ છે માટે આજે આપણે તપસમાધિની જ વ્યાખ્યા કરીશું લગવાને તપશ્ચર્યાના બાર ભેદ બતાવ્યા છે છ પ્રકારના બાહ્ય તપ અને છ પ્રકારનાં આભ્યંતર તપ બાર પ્રકારના તપમાં અણુસણુ તપને પ્રાધાન્ય આપ્યું છે ઘણા લોકો એમ કહેતા હોય છે, કે લાઘણી કરવાથી શો ક્ષાલ થવાનો હતો ? બહુઓ ! સયમ અને તપથી દેહનું દમન નહિ કરો, તો તમારો આ દેહ રોગના દમનથી દબાશે “ સયમ અને તપથી આત્માને દમવો લલો , નહિ તો બીજા વધ ને બધનોથી લે દમાશે ” લગવાન કહે છે, કે પરવશે દમ્યા કરતા સ્વવશે

કમ્બો કરશે. તો તમારુ કલ્યાણ થશે આભ્યતરે તપ વિકસન
 પમે લઈ લાય છે પણ જાણ તપ વિના સાધક ન થવાય
 ઈન્દ્રિયો ઉછાળો મારવી હોય, શરીરમાં લોહી ઊછળતુ હોય
 ત્યારે અભ્યતર તપ આચરવું કંઈ પણ થઈ પડે છે
 આભ્યતરને માન આપી જાણને અવગણવું એ ભૂલ
 છે, એક સમયે ભજવાન મહાવીર સમોસરણમા બેઠા
 હતા ત્યાં મેલિયું મહારાજ આવ્યા. આવીને, વહન કરીને
 પૂછે છે 'તમારા આ ચૌક હજાર સાધુઓ અને છત્રીસ
 હજાર સાધ્વીઓમા દુશ્કર ઘોર કરણી કરનાર કોણ છે? ભજ
 વાને જવાબ આપતાં કહ્યું, 'ઘોરમા ઘોર તપશ્ચર્યા કરના
 મત્તા અણુઝાર છે કાળજામાંથી વિકાર જતો રહે, તો બધુ જ
 રુએ.' આપણે અશક્ત હોઈએ તો આ ન કરી શકીએ.
 પણ તેમા વિશ્વાસ તો રાખવો જોઈએ. મત્તા અણુઝારે ઘોર
 તપશ્ચર્યા કરતાં પારણે ઊખડિયા આહાર લીધા છે અમારી
 બેનડીઓના તો પારણાં જ છુદા? અને ઉત્તર-પારણાં જુદા!
 ઊખડિયા કોને કહેવાય? તમને તો રપ જાતની વસ્તુઓ
 ખાવા મળે એટલે એના અથની કે નામની કંઈથી ખબર હોય?

ભજવાન કહે છે 'પાછો ફર મારો સાધુ ચક્રવર્તી' હોય કે
 ફરિદ્દી, પણ અમારી પાડે તે પૂજનીય છે.' નીચલામાં હસ
 જાતના કલ્પ છે ચક્રવર્તી'એ દીક્ષા લીધી હોય તે પહેલાં જો
 તેના નોકરે દીક્ષા લીધી હોય તો નોકરને ચક્રવર્તી'એ પ્રણામ
 કરવું જોઈએ. અહીં તો ન્યાયનો મામું છે પક્ષપાત નથી.
 ભજવાને મુનિઓને પણ કહ્યું છે કે તમે જ્યારે ઉપદેશ

આપો ત્યારે દષ્ટિમાં ફેર ન રાખશો. જેવી રીતે તમે ઉત્તમ પુરુષ નરેન્દ્ર ચક્રવર્તીને ઉપદેશ આપો, તેવી જ રીતે ગરીબને અણુ આપજો. ચક્રવર્તી આવે તો આગળ ન બેસાડવો. તમે શાના પૂજારી છો ? ન્યાયના કે લક્ષ્મીના ? ધનના અંબુગારને જો સ્નાન લવ આયુષ્ય વધારે હોત તો તે મોક્ષમા ગયા હોત. પણ કર્મ અધૂરા રહ્યા, તેથી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા થાકીને થાક-ખાવા જવું પડ્યું એમ શાસ્ત્રકારો કહે છે હે ભગ્યો ! તમારા આત્માને દમવો જ શ્રેષ્ઠ છે બોકડાની પેઠે જો તમારાં મોઢાં ચાલ્યા જ કરશે, તો કયા ઉતારા કરવા છે ? આ લવ કર્મથી હુળવા થવા માટે મળ્યો છે, ભારે થવા માટે નથી મળ્યો. એક અશક્ત મજૂર પાત્ર મળુનો બોલો ઉપાડીને ચાલે ત્યારે વારે ઘડીએ તે થાકી જ જાય ને ? વચમાં વચમા બોલો હેઠો મૂકી તે વિશ્રાન્તિ લે ત્યારે જ તેને હાથ થાય લગવાનનો જન્મ ચૈત્ર શુદ્ધ તેરસનો છે આપણા પરમ પવિત્ર પિતાનું જન્મ કલ્યાણિક વચાય છે. વરં મે અપ્પા દત્તો ! હે આત્માઓ ! તમારા આત્માનું દમન કરો જે ભૌતિક આઝાદી મેળવી છે તેના માટે આનંદિત થાઓ છો, પણ સાચી આઝાદી શામાં છે ? સાચી આઝાદી સયમ અને તપથી જ મેળવી શકાય સાચી આઝાદી ન આવે ત્યાં સુધી પરદેશી એવા કર્મની ગુલામી પેઠવી જ પડશે મહાત્મા ગાંધીજીએ સત્ય અને અહિંસાની લડત ઉપાડી તમને આઝાદી અપાવી તેના કરતાં સરમ આઝાદીનો માર્ગ તમને લગવાન વીતરાગ બતાવે છે. તમે ‘ આગે કદમ ’ કરો, તો આઝાદી મળશે. આ આઝાદી તો એક લવની છે, પણ લગવાનના માર્ગની આઝાદી તો

તમને અમર બનાવશે. ભારતની પ્રજાએ સત્ય અને અહિંસાને અપનાવી સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત તો કરી પણ તેનો નિભાવ કેવો કરશે ? એ આઝાદી ટકશે કે નહિ ? એ ટકાવવી મુશ્કેલ છે આજે ઇર્ષ્યાએ આપણુ નિકટન ઠાઠી નાખ્યું છે નેતા નેતા વચ્ચે ઇર્ષ્યા ! રાષ્ટ્ર રાષ્ટ્ર વચ્ચે ઇર્ષ્યા. બ્યાસુધી આપણે ન્યાય-નીતિને નહિ અપનાવીએ, ત્યા સુધી આપણને સાચી આઝાદી નહિ મળે. માટે તપ અને સમમથી આત્માને હમી એ નહિ હમી, તો પરના બન્ધનથી તમારે હમાવું પડશે. માટે સ્વહૃદયે હમતા થઈ જાઓ. ઔતમ સ્વામી ભગવાનને પૂછે છે, 'આત્માની આઝાદી પ્રાપ્ત કરવા માટે રાગદ્વેષરહિત તથા રૂપનો સાધુ નિત્ય સોજીને તેથી શો લાભ થાય ? ત્યારે ભગવાન કહે છે કે સામગ્રી "સો વર્ષના નારકીના બાપેલા કર્મના ફળીયાને" તે તોડી નાખે. ભગવાને આ માર્ગ બતાવ્યો. પણ તમારે તો સવારમાં ઘા વિના ન થાલે. જ્યાં સુધી તમે બ્રહ્મને વહાલા કરશો ત્યા સુધી આ માર્ગ નહિ અપનાવી શકો. ઘા બીડી અને નિહાનો બ્રહ્મની સત્ય-ધર્મને અપનાવી શકો નથી પોલા ઉપર પોરસી કરીએ તો શો લાભ થાય ? એક ઉપવાસ પર પોરસી કરે તો બે ઉપવાસનો લાભ મળે. જે આત્માઓ અમારા પોવા, સવર અને સામાયિકને ધતિમ માને છે તેમની પરજવમાં શી દયા થશે ? અર્ધા મુહૂર્તનું સવર કરે તો ? ૪૫ કરોડ ૨૬ લાખ ૬૧ હજાર ૬ સો ૫૨ થોપમ નરકના ફળિયાને તોડી નાખે અને દેવતાનું શુભ આમુખ્ય બાપે એમ ક્ષમા છે ઔતમ સ્વામી પૂછે છે "હે ભગવન્ ! આત્મા એ એક સામાયિક કરે તો તેને શો લાભ થાય ? આધિ,

વ્યાધિ અને ઉપાધિના તમે ઘણા વ્યાપાર કર્યા, પણ જો આત્માને ઓળખવાના વ્યાપાર કરો, તો સાચી આઝાદી મળે. “શિર જાવે તો જાવે, પણ આઝાદી ઘર આવે” એવું તો તમે ઘણી વાર ગાયું છે તો “દેહ જાવે તો જાવે, પણ ધર્મ ઘર આવે” એવું બોલતા ક્યારે થશે? પરત્રત્તત્તનો જેમા છાટો ન હોય તેનું નામ સ્વત્રત્તતા જવાહરને સરકારના કાયદા-કાનૂનો પાળવા પડે, તો આઝાદી કેમ કહેવાય? વહેવાર પાળવા પડે તેમ જો વીતરાગની આજ્ઞા પળાય, તો સાચી આઝાદી મળે. “એક સામાયિક કરવાથી દર કરોડ, પદ લાખ, રૂપ હજાર અને દરૂપ પદ્યોપમ ઝાઝેરા નારકીના દળિયા તૂટે, અને દેવતાનું શુભ આયુષ્ય ખાધે” સામાયિક એવી કરો કે એવો લાભ મળે શ્રાવકને શોભે તેવા વ્રત, પ્રત્યાખ્યાન કરો અને એવી કરણી કરો, જેથી સામાયિકને દોષ ન લાગે. સમનધિક એટલે સમભાવમા આવે તેનું નામ સામાયિક

એક ડોસીમા હતા તેને સામાયિક પર ખૂબ જ શ્રદ્ધા સામાયિક કર્યા વિના તેને ચેન ન પડે રોજ ત્રણ સામાયિક તો કરે જ કરે માણ દાગીના કરતા સામાયિકની કિંમત વધારે આકતા બે ડિઝી તાવ ગ્રહ્યો હોય પણ તે સામાયિક ન ચૂકે પછી તો દીકરો પરણાવ્યો અને ઘરમા વહુને લાવ્યા પણ કોઈ વખતે, છદ્મસ્થની લહેર છે ને? આગળના શ્રાવકો ધર્મ પોષધ-કરણી કરવા અલગ ઓરડી રાખતા જેવા વાતાવરણમાં આપણે બેસીએ, તેવી ભાવનો આપણને થાય અહી આવો

છે. ત્યારે તમને કેવી ભાવના થાય છે ? અને સિનેમામાં
 જાણો છે ત્યારે કેવી ભાવના થાય છે ? માટે ભગવાન કહે
 છે, કે ધર્મસ્થાનકમાં બેસીને શાંતિથી ધર્મક્રિયા કરે. ધર્મ
 સ્થાનકમાં જ સુદૃઢ રીતે ધર્મક્રિયા કરી શકે. ધર્મસ્થાનમાં
 બ્રહ્મચારીઓનો વાસ હોય છે તેથી તેમના પન્માણુઓની
 સુવાસ ત્યારે તરફ ફેલાયેલી હોય છે તે પરમાણુઓનો બે
 સ્પર્શ થાય તો તેહ ચૈત્યનો અનુભવ કરે. ઉપર પરમાણુઓનું
 પાણીમાં પરિવર્તન કરી નાખે તેથી જ સતોના શિતળ પર-
 માણુઓ વ્યક્તિના ભાવમાં હ્રદી જ અસર કરે છે. ઠોસીમાં
 તો રાજ સામાયિક કરે તેવામાં જોક મેમાન આવ્યા એસીમાં
 સામાયિકમાં બેઠેલા નવી આવેલી વહુને ધરના કામકાજની
 બહુ ખબર નહિ પાણી આગવા માટે વહુ ગળણુ ચોષવી
 હતી પણ તેને મળે નહિ, જો સાસુએ બેસુ એટલે તેણે જોક
 ઉઠિત ગાઈ વહુને ઇશારાથી સમજાવ્યું. 'મારે શાંતિનાથનું
 ચરણુ સામે ટોડલે પડ્યું છે ગળણુ વહુ ચપળ હતી.
 સાસુનો ઇશારો સમજી ગઈ ત્યાં સાસુને યાદ આવ્યું,
 કે વહુને દ્રવ્યનું કહું નથી તો લેતી વખતે મૂંઝાશે એટલે
 ફરીથી તેણે ઉઠિત ગાઈ સમજાવ્યા કહી. 'મારે પાર્થનાથનું
 ચરણુ વહુ તારે અંદી શેર જ દ્રવ્ય લેવું.' વહુ સમજી ગઈ
 વહુ અને સાસુ-બન્ને ચપળ, એટલે સામાયિક દ્વારા મુરકેલીને
 તોડ કાઢી લીધા. અને શકાને ટાળી પવિત્ર ઘર ૧૨ મે
 બાલ નિમમાતર નિમમ નિમમમાં અતર ઠાઈ સાસુઓને
 એવો ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે સાસુઓ અભિગ્રહ કરે છે-
 નવકારશી, પોરસી ઉપવાસ, ચૌવિહાર આદિ અનેક પ્રકારના

નિયમો લે છે એમા મુનિઓને શકા ઉત્પન્ન થાય છે, કે મુનિઓ તો સાવધ પચ્ચખાણુ કરીને બેઠા છે, એમને વળી ઉપવાસ, પોરસી વગેરે કરવાની શી જરૂર? આવું કાક્ષા-મોહનીય કર્મ ઉત્પન્ન થાય સાધુ જીવન પ્રાપ્ત કર્યા પછી વિશેષ પ્રકારે પ્રમાદને ટાળવા માટે આ અભિગ્રહો-નિયમો ધારણ કરે છે ત્યારપછી આવે છે “પ્રમાણાતર” જે જીવો કાક્ષા મોહને ટાળે તે જ નિર્મળ અને પવિત્ર બની શકે છે

વ્યાખ્યાન ૪૪ મું

(ગુરુવાર શ્રાવણ ગુરુ ૮)

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે. ભગવાન વીતરાગ દેવની પરમ મગલમય વાણીનો પરિચય સૂર્યાલદેવ કરી ગયા છે તે પ્રસંગ ચાલી રહ્યો છે સૂર્યાલદેવ પ્રભુને ખૂંચે છે, “હે પ્રભુદેવ! આ સૂર્યાલ સમ્યગ્દષ્ટિ છે કે મિથ્યાત્વદષ્ટિ?” પ્રભુએ ઉત્તર દેતા કહ્યું, “હે સૂર્યાલ! તારૂં સમ્યક્ત્વ સળગ છે” આ સાભળતા, સૂર્યાલના પ્રમોદનો પાર ન રહ્યો તેને મનમા થયું, “ખરેખર, મારા આત્માની પ્રમોદદશા કેટલી બધી વૃદ્ધિગત થઈ કે તે પરમ પદને પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય બની ગઈ” ભગવાને કહ્યું, “હે સૂર્યાલ! તારો પ્રયાસ મહાન છે તેનું પ્રમાણ તારો અતરનાદ છે,” નિષ્કલક એવા મોક્ષની પ્રાપ્તિ અને સહજ, સ્વતંત્ર

આનંદ-એ તો આત્માનો પ્રકૃતિસિદ્ધ અધિકાર છે જગતનાં સર્વે સુખો અને દુઃખોની પેઠે પાર આનંદનો જે મહાસાગર પાસવાર ઊછળી રહ્યો છે તે આત્માનો આનંદ તમને કોઈકાળે મળે તેમ નથી દેવતાનો ઉપયોગ પણ સ્થિર રહેતો નથી તેથી તાં સૂર્યાશ આ વાતનો નિમિત્ત ભગવાનને પૂછીને કરી દે છે મનુષ્ય ઉપયોગ સ્થિર કરે છે તેથી શાસ્ત્રકારો કહે છે કે માનવ પોતાના આત્મા પાસેથી સ્થિર ઉપયોગ કરે તો તે અનુમાનથી બાણી શકે છે દેવની પાસે તે શક્તિ નથી અને ઉપયોગ પણ સ્થિર નથી ભગવાન કહે છે કે જીવ છ કારણે સમક્ષિતને પામે છે એ જીવ અતરંગ હયા પાળે તો તે સમક્ષિતને પામે; સત્ય બાણને વ્યવહાર કરે તો તે સમક્ષિતને પામે, શુદ્ધ નિર્માળ એવા શીલનુ એ તે પાલન કરે તો તે સમક્ષિતને પામે; હે દેવાનાં પ્રિયો! જીવ એ ચાર દ્રવ્યો અને બાવપરિમિતને પરિહારે તો તે સમક્ષિતને પામે, પાંચ પુદ્ગલ ઉપરથી પોતાનું મમત્વ ઉઠાવી દે તે સમક્ષિતને પામે

ભગવાન શાનો નિર્દેશ કરી રહ્યા છે? વિદ્યાસુ જીવેક કેવી રીતે સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ કરી શકે તે બતાવી રહ્યા છે કષાયની ઉપશાન્તિ કરે તો આત્મા નિમગ્ન બની બાબ.

આને દુબળી આઠમ છે હે દેવાના પ્રિયો! દુબળી આઠમતા રહસ્યને તમે બાણો છે બધા? કહાય તમારામાંથી કોઈ કોઈ એવી માન્યતા ધરાવતાં હશે, કે પશુ પણ પૂરા ધામ એટલે જ પતી યશુ અને ધમકિયા દુર્જાળ બની ગઈ.

પણ વાસ્તવમાં તે માન્યતા ભૂલભરેલી છે જનતા તો એમ પણ જોલે છે, કે “થયા સવત્સરીના પારણાં, અને મૂક્યા ઉપાશ્રયના ખારણાં” આમ માનવું તે ખરાખર નથી. જરા સમજો. ભગવાન કહે છે, કે સવત્સરી પર્વની આરાધના કરીને તમે જે વિષય કષાયોને દુર્બળ બનાવ્યા છે તે પુનઃ સશક્ત ન બની જાય તે માટે તમને સાવધ અને જાગૃત રાખવા આ દુર્બળી આઠમ આવી છે હિ દેવાના પ્રિયો! શરીરમાં કોઈ વ્યાધિ ઘર ઘાલીને પડ્યો હોય અને તમે જો ખાવાપીવામાં પથ્યનું પાલન ન કરો તો શુ પરિણામ આવે? ખોરાજથી શરીરની પુષ્ટિ થવાને બદલે રોગની પુષ્ટિ થવાની આત્મા જ્યાં સુધી વિષયના રગથી ઘેરાયેલો હશે, ત્યાં સુધી તેણે કરેલી ધર્મક્રિયામાં શક્તિનો અભાવ રહેવાનો. રોગગ્રસ્ત શરીરવાળો ગમે તેટલા ટોનિકો (tonics) પીએ, શક્તિની દવાઓ ખાય અને સાત્ત્વિક આહાર લે, છતાં તેનું શરીર મજબૂત નહિ બને પહેલા દર્દને કાઢવું જોઈએ પછી શક્તિ સ્વયં આવી જશે માટે જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે વિષય-કષાયને દુર્બળ પાડ્યા સિવાય ગમે તેટલી ધર્મક્રિયાઓ તમે કરશો, તોય આત્મા સશક્ત નહીં બને, માટે આત્માને તમે સશક્ત બનાવો અને વિષય-કષાયોને દુર્બળ કરો આપ જ્યારે ઘરની બહાર નીકળો છો ત્યારે ઘરમાં હો છો તેવા જ નીકળો છોકે સ્વચ્છ કપડામાં? તમે કહેશો, કે ગદા કપડામાં બહાર નીકળીએ તો બીજાને મોઢું શી રીતે બતાવી શકાય? તમને મેલા કપડામાં બહાર નીકળતા શરમ આવે છે, પણ મેલા મનથી નીકળતા શરમ નથી આવતી મન જ્યાં સુધી મેલું

આનંદ-એ તો આત્માનો પ્રકૃતિસિદ્ધ અધિકાર છે જગતનાં સર્વે સુખો અને દુઃખોની પેઠે પાર આનંદનો જે મહાસાગર પાશવર છિછળી રહ્યો છે તે આત્માનો આનંદ તમને કોઈ કાળે મળે તેમ નથી દેવતાનો ઉપયોગ પણ સ્થિર રહેતો નથી તેથી તો સૂર્યાશ આ વાતનો નિશ્ચય ભગવાનને પૂછીને કરી દે છે મનુષ્ય ઉપયોગ સ્થિર કર છે તેથી શાસ્ત્રકારો કહે છે કે માનવ પોતાના આત્મા પાસેથી ચિર ઉપયોગ કરે તો તે અનુમાનથી જાણી શકે છે દેવની પાસે તે શક્તિ નથી અને ઉપયોગ પણ સ્થિર નથી ભગવાન કહે છે કે હવે છ કરણે સમક્ષિતને પામે છે એ હવે અતરંગ દયા પામે તો તે સમક્ષિતને પામે શત્રુ ભાવાનો વ્યવહાર કરે તો તે સમક્ષિતને પામે શુદ્ધ નિમગ્ન એવા શીલનુ એ તે પાલન કરે તો તે સમક્ષિતને પામે, હે દેવાનાં પ્રિયો! હવે એ આર દ્રવ્યો અને ભાવપરિવ્રતને પરિહાર તો તે સમક્ષિતને પામે પાપ પુણ્ય ઉપરથી પોતાનું મમત્વ છઠાવી દે તે સમક્ષિતને પામે

ભાવાન શાના નિરેશ કરી રહ્યા છે? વિસ્મય હવે કેવી રીતે મમક્ષિતની પ્રાપ્તિ કરી શકે તે બતાવી રહ્યા છે કરામની ઉત્થાન્તિ કરે તો આ ના નિમગ્ન બની બાધ.

આજે દુબળી આડમ છે હે દેવાના પ્રિયો! દુબળી આત્મના અન્ધને તમે જાણ્યા છે મરા? કદાચ તમારામાંથી કોઈ કોઈ એવી માન્યતા ધાવતા કરશે કે પશુપદ પૂરક શાય એ દુબળુ પતો યુ અને પમ ક્રિયા દુબળ બની ગઈ.

પણ વાસ્તવમાં તે માન્યતા ભૂલભરેલી છે જનતા તો એમ પણ જોલે છે, કે “થયા સવત્સરીનાં પારણા, અને મૂક્યાં ઉપાશ્રયના ખારણાં” આમ માનવું તે ખરાખર નથી જરા સમજે ભગવાન કહે છે, કે સવત્સરી પર્વની આગધના કરીને તમે જે વિષય કષાયોને દુર્બળ બનાવ્યા છે તે પુનઃ સશક્ત ન બની જાય તે માટે તમને સાવધ અને જાગૃત રાખવા આ દુર્બળી આઠમ આવી છે હે દેવાના પ્રિયો! શરીરમાં કોઈ વ્યાધિ ઘર ઘાલીને પડ્યો હોય અને તમે જો ખાવાપીવામાં પચ્યનું પાલન ન કરો તો શું પરિણામ આવે? જોરાકથી શરીરની પુષ્ટિ થવાને બદલે રોગની પુષ્ટિ થવાની આત્મા જ્યાં સુધી વિષયના રગથી ઘેરાયેલો હશે, ત્યાં સુધી તેણે કરેલી ધર્મક્રિયામાં શક્તિનો અભાવ રહેવાનો રોગગ્રસ્ત શરીરવાળો ગમે તેટલા ટોનિકો (tonics) પીએ, શક્તિની દવાઓ ખાય અને સાત્ત્વિક આહાર લે, છતાં તેનું શરીર મજબૂત નહિ બને પહેલા દર્દને કાઢવું જોઈએ પછી શક્તિ સ્વયં આવી જશે માટે જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે વિષય-કષાયને દુર્બળ પાડ્યા સિવાય ગમે તેટલી ધર્મક્રિયાઓ તમે કરશો, તોય આત્મા સશક્ત નહીં બને, માટે આત્માને તમે સશક્ત બનાવો અને વિષય-કષાયોને દુર્બળ કરો. આપ જ્યારે ઘરની બહાર નીકળો છો ત્યારે ઘરમાં હો છો તેવા જ નીકળો છોકે સ્વચ્છ કપડામાં? તમે કહેશો, કે ગદા કપડામાં બહાર નીકળીએ તો ખીજને મોઢું શી રીતે બતાવી શકાય? તમને મેલા કપડામાં બહાર નીકળતા શરમ આવે છે, પણ મેલા મનથી નીકળતા શરમ નથી આવતી મન જ્યાં સુધી મેલું

હોય, તો બીજાને મોડું કેમ બતાવાય ? તમારા મોઢાને સાર કરતાં તો તમે કરતાં નથી આજો દિવસ લૂછ લૂછ કર્યા કરો છો અને મુનિઓ તેમ કરતાં છતાં તમે મુનિઓથી વધારે રૂપવાળા દેખાઓ છો ? નહીં જ રૂપ પ્રજ્ઞ ચર્ચમાં રહેલું છે તેના વિના રૂપાળા ન થવાય. મુનિઓ પ્રજ્ઞચર્ચનું પાલન કરે છે તેથી તેઓ તમારા કરતાં વધારે કાન્તિવાળા અને સુંદર દેખાય છે. મારે ભગવાન કહે છે, કે તમે શાસ્ત્રરૂપી રૂપસુમા પોતાનાં મુખને બોર્ષી જામરૂપી દુઝુલોને છુલો અને કાઠો આજે આપણી સ્થિતિ નાનાં બાળક જેવી થઈ ઈ છે જેમ નાનું બાળક મીઠાઈ બિસ્કીટ ઇત્યાદિ ચીજો મારે માથાપ સાથે કળિયા કરે છે, તેમ તમે વિદ્ય અને કળાએને ખાતર ધમ સાથે ઝંઘાળો કરી રહ્યા છો. બધાંસુધી તમારી મન કામના પૂણ્ણ થતી નથી ત્યાં સુધી તમે ધર્મનો વિચાર પણ કરતાં નથી. તમે કહેશો : 'મહા રાજ ! તમારા આટલા રૂઝાં સેબ્યા, આટલાટલી ધમ કિ-યાઓ કરી, છતાં કું શુ મળ્યું ? ત્યારે ધમને અવગણનારા મોટરામાં મહાલે છે. ભાઈઓ ! ઉપસ્થા દેખાવથી તમે રખે ભરમાતા ધર્મ—અધમ પાપ—પુરુષની વાતો અનોખી છે તેનો મમ સહજમાં સમજાય તેવો નથી કોઈનાં વતમાન સુખથી આઠે રસ્તે દોરવાઈ ન બાળો. તે તો તેનાં પૂર્વકૃત કર્મનો ઉદય છે શુભ કર્મના ઉદયે સુખની પ્રાપ્તિ થાય, અશુભ કર્મના ઉદયે દુખની તમે જે વર્તમાનમાં ધર્મચરણ કરી રહ્યા છો તે ના નિર્જા છે તેનું કું ચીઘ મળે પણ ખરું અને ન પણ મળે. જેવું જાતજાતનાં બીજ વાલે છે

બધાનુ કળ શીઘ્ર અને એક કાળે નથી મળતું. કોઈનું કળ આઠ દિવસે મળે છે તો વળી કોઈનુ આઠ વરસે. વિલ-
બથી કંઈ ખેડૂત નિરાશ થતો નથી લાવિ કળની આશાએ.
તે તો વાવણી કરતો જ રહે છે. ખેડૂત જેમ કળના કાળ
પ્રત્યે ઉદાસીન બની, કળ માટે આશાવાદી બની રહે
છે તેમ આપણે પણ આશાવાદી બની શુભ કર્મો
કરતાં જ રહેવું જોઈએ બધુઓ! ધર્મને દુર્ભાગ ન બનાવો,
કષાયોને દુર્ભાગ બનાવો લોકો તો એમ પણ કહેશે, કે ઉપા
શ્રય દુબળું પડી ગયું, કદાચ તમે પણ તેવું જ માનતા હશે,
પણ ખરેખર તેવું નથી પર્યુષણ પર્વમા ધર્મની આરાધના
કરીને આત્માને તમે સશક્ત બનાવ્યો છે તે આત્મા રખે ને
દુર્ભાગ બની જાય, માટે સાવધ રહેજો, એવો સંદેશ છે આ
દુબળી આઠમનો ભગવાન કહે છે, કે બાહ્ય શત્રુઓ કરતા
આભ્યંતર શત્રુઓ વધારે ભયકર હોય છે એટલા માટે જ
અનાથી મુનિને કહેવું પડ્યું, કે ગજાનો કાપનાર શત્રુ જે
આપણુ ખૂરુ નથી કરી શકતો, તે આપણા પોતાનો જ
આત્મા કરી શકે છે

न त अरि कंठं छेत्ता करेद्
जं से करे अण्णण्या दुरण्ण्या ।
से नाहद् मच्चुमुहं तु पत्ते
पच्छाणुतावेण दयाचिह्णो ॥

મોટામા મોટો શત્રુ કોણુ ? દુરાત્મા માટે જ્ઞાનીની શિખા
મણુ માની લો હવેથી બીજાને શત્રુરૂપે જોશો નહિ કારણુ ?
આત્માના આઠ પ્રકાર છે દ્રવ્ય, કષાય, જોગ, ઉપયોગ, જ્ઞાન,

દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્ય આત્મા દ્રવ્યાત્મા અસખત પ્રદેશી પોતે જ છે જ્યારે જો આત્મા ક્રોધ, માન, માયા વગેરે કળાયોમાં ભેટાય છે, ત્યારે તેને કલ્યાણાત્મા કહેવામાં આવે છે આત્મા જ્યારે મન વચન અને કાયાના ભેજમાં પ્રવૃત્તી બાય છે, ત્યારે તેને ભેજાત્મા કહેવામાં આવે છે, આવી રીતે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રમાં રમતો આત્મા તે તે અભિમાનને પામે છે, છેલ્લો રહ્યો વીર્યાત્મા જે પુરુષાણ કરે તે વીર્યાત્મા આત્મા તો જોનો જો જ છે પણ જુદી જુદી ઉપાધિએ કરી તે જુદા જુદા નામથી ઓળખાય છે જો તમે જોને ઉપયોગમાં ૧ખશે તો તમારો આત્મા બળવાન અને શક્તિશાળી બનશે પણ જો તેને કાયામાં રાખશે તો તે દુર્બળ બનશે દુર્બળી આક્રમણ સંદેશ જો જ છે કે તમે તમારા વિનમ-કળાયોને દુર્બળ કરો પણ ધર્મ ક્રિયામાં દુર્બળ બનતા નહિ સિનેમાના ૧૬ પાત્રેથી પસાર થનારને જેમ સિનેમા યાદ આવે, વકીલને ભેટા જેમ કોર્ટ યાદ આવે, ટાકનારને ભેટા જેમ હવાખાનાનું સ્મરણ થાય, કંદોઈને ભેટા મીઠાઈની મીઠી (જાણી) યાદ આવે, સાધુ જોને નીરખતા ધન યાદ આવે તેમ જ્ઞાનીઓને વિનમ કાયાને અપીન થયેલા તમને ભેઈને કરુણા આવે છે વિનમ-કલાયને વશ વળી રહેલો આત્મા નરકમાં જાય છે નરક છે તે તો તમે જાણો છો નરક સાત છે ઠઈ ઠઈ ધમા, વશા, શિલા અતના રિધા વગેરે સાત દ્રવ્ય નરકો છે વળી ક્રોધ, માન, માયા વગેરે બાવ નરકો પણ છે જો તમારે ૫૦૫ નરકથી બચવું હોય તો પહેલા બાવ નરકથી

અચો જો લાવ નરકમા સરી પડ્યા, તો દ્રવ્ય નરક તો તમારુ સ્વાગત કરવા તૈયાર જ છે જો કોઈને સાત માળનો મહેલ રહેવા મળે, તો તે પાપખાનામા રહેવાનુ ઇચ્છે ખરો? દ્રવ્ય નરક, આમ તો આપણાથી ઘણે દૂર છે પણ જો અહીં આપણે લાવ નરકને ઉત્પન્ન કરીએ તો ત્યાની ટિકિટ નીકળી જ સમજો. તમે જ તમારા આત્માના નરકના સર્જનહાર છો તમારા મનમાં વિચાર આવે, કે “પર્યુષણ પર્વમા આઠ દિવસનુ કામ ચડી ગયુ છે માટે ઘરે રહું અને ધર્મક્રિયા પાછળથી કરીશ ” ભગવાન કહે છે, કે ભાઈ! આવી રીતે તારા આત્માને દુખજો ન પાડીશ સશક્ત બેનીને દુર્બળ થઈ જઈશ? પુત્ર ખાતો હોય, પીતો હોય, છતા મા-બાપને શુ એમ નથી થતુ કે દીકરો કેમ દુખજો પડી ગયો? જાનીઓ કહે છે, કે જેમ દીકરો દુખજો પડતા ધ્યાન આપવુ પડે છે, તેમ જ્યારે તમારો આત્મા દુર્બળ બને છે ત્યારે ધ્યાન કેમ આપતા નથી? દીકરો દુખજો પડે, તો દાકતરની પાસે દોડો છો ને? ઇન્જેક્શન, દવા વગેરે અપાવોને? એમ દુખજા આત્માને ધર્મગુરુ પાસે લઈ જઈને ઇન્જેક્શન અપાવવું જોઈએ ને? મધુમેહથી-ડાયાબિટીસથી પીડાતા દર્દીને રોજ ઇન્જેક્શન આપવુ જોઈએ ને? હા જ તો ત્યારે, રોગને નિમત્રણ આપનાર તો આપણે જ છીએ કારણ, આજે જનતાનો મહાવ્યાધિ જો કોઈ હોય તો તે તૃણાનો છે પછી ભલે તે તૃણા કુટુમ્બની હોય કે ધનની બધુઓ! આખુ આયુષ્ય દેહને અર્થે ખર્ચી નાખો છો, તો હવે આત્માને સશક્ત નહિ બનાવો તો શુ કરશો? અમે જો બે સામાયિક તમને કરાવીએ

તો તમને ઠટાળે આવે. પણ ધીવીસ કલાક કાનમા ભૂજગા
અડકડીને બેસતાં ઠટાળે નથી આવતો! જુઓ ને, આઠ,
હસ ઉપવાસ કરી નાખ્યા એટલે પત્યુ એમ નથી જેમ તપ
કરીને દેહને દુબળો પાડે છે, તેમ જ આત્માની સાથે મારે
કોષ માથા, માન વગેરે ન કરવું એવો ચક્રવ્ય કરીએ તો જ
આત્મા સશક્ત બને. પણ સગ આધળો છે ધારે કે તમે
જમવા બેડા છે. ત્યાં કોઈનું બાળક આવીને બગાડ કરે તો તમને
કોષ આવે ને? અને તમારું પોતાનું જ બાળક બોળામા બેડું
હોય અને બોળે બગાડે તો તમને કંઈ નહિ થાય. આ શું
છે? આને દષ્ટિરાગ કહે છે જ્યાંસુધી તમારામા દષ્ટિરાગ હોય
ત્યાંસુધી તમારું કશુંજ નહિ થાય.

ન્યૂનનું નામ તમે સાબળ્યું છે? તેને પુસ્તકો વાચવાને
પૂજ જ શોખ તેના મોટા ભાગનો સમય પુસ્તકોના વાંચ
નમા જ વ્યતીત થતો. કંઈ સારું વાચવામા આવે તો પોતાની
નોંધપોથીમા તપકાવી લે જેમ તમે બ્રાહ્મણ સાબળતાં
સાબળતા તાચણ કરી લે છે. તેમ જામ ત્રીસ વર્ષ સુધી
જુદા જુદા સ્થળેથી તેણે પૂજ જ તત્ત્વ લેશુ કમું તે બધા
કામગિયાઓ પોતાના ટેબલ પર જ રાખતે. રાતે વાંચે
ત્યાર ટેબલ પર મીલુબત્તી મૂકીને વાંચે. એક વખતે મીલુ
બત્તી રામ કરવી બૂલી ગયો. તેના પાગેલા કૂતરાએ, જ પલા
કરવાના એના સ્વભાવને વશ થઈને, મીલુબત્તીને ઊંધી પાડી
બધા કામળે બગીને રાખ થઈ ગયા ત્રીસ વરસની મહેનત
પર પગ વારમા પાણી ફરી ગયું! તમારા જરૂરી કામગને

કોઈ નાદાન બાળક આવીને પાણીથી ભીજવી નાખે તો તમને શુ થાય? કોઈ આવે ને? પણ ન્યૂટનનું વર્તન જુઓ પોતાના કૂતરા કાચમડ પર તે ગુસ્સે થતો નથી. તેને હાથથી પ પાળતા કહે છે, “બેટા! તને શી ખબર? મારી કાળી મહેનત આજે ધૂળમા મળી ગઈ! પણ તને તેની શી બાણુ હોય?” અમારી બેનડીએ ચૂલે ઘી મૂક્યું હોય અને તે બળી જાય તો શુ થાય? ત્યારે લગવાન કહે છે, કે અનાર્યામા આવી ક્ષમા! અને મારો શ્રાવક જો ક્ષણ ક્ષણમા કોઈ કરે, તો તેમા આર્યાનું લક્ષણ છે એમ કહેવાય ખરું? ગજસુકુમારને યાદ કરો તમે ગજસુકુમારના શિષ્યો તો કહેવાઓ ને? હા. તો તમારી જીલને કોદાળી ન બનાવો સોય અને કાતરની ખબર છે ને? સોય શુ કરે? લેગા કરે અને કાતર શુ કરે? કકડા કરે, જુદા કરે લગવાન કહે છે, કે જ્યારે આત્મા નિર્જરા કરે, સંવરમા આવે ત્યારથી તે ધર્મની શરૂઆત કરે છે તેને લગવાન કહે છે, કે જ્યારે આત્મા ઉઠે ત્યારથી જો તે ધર્મની શરૂઆત કરે તો તે અમર ગતિને પ્રાપ્ત કરી જાય ખધક મુનિ, અર્જુન માળી, છ છ જીવોની ઘાત કરનારે પણ સતનો લેટો થતા દીક્ષા લીધી પછી છ છ મહિના સુધી ઘોર ઉપસર્ગ પડ્યા કોઈ લાડી લઈને, “મારો, મારો” કહે, કોઈ “આણું તો મારા કાકી-mat વગેરેને માર્યા છે, માટે મારો,” કહેતું પાછળ પડતું અર્જુન માળી છઠ્ઠું છઠ્ઠુંના પારણા કરતા ગૌચરી જાય ત્યારે કોઈ ‘મારો, મારો’ કહે તો પણ તે સમભાવે સહન કરે લગવાન પણ કહેતા. કે “અર્જુન માળી, તારા કર્મો ઉદ-

ચમા આવ્યા છે આ લોકો તારા ચત્રુ નથી પણ મિત્ર છે ”
 આપણે પણ આપણા ઉપર જેમ જેમ ઉપસર્જ, પરિવહ પડે
 તેમ તેમ ઠરતા જવું બોધ્યે જે ઠરે તે ઠરી જાય અને જે
 બળે તે બળી જાય. આને આપણે દૂબળી આક્રમનાં રહસ્ય
 અને માહાત્મ્ય ઉપર વ્યાખ્યા કરી સૂર્યાભિદેવ વિષય-કથાપને
 દુષળા પાડીને દેવલોકમા ગયા છે સુરિકતાએ કહ્યું છે એવું
 તો તમને કોઈ નથી કરતું ને? માટે જિનવાણીની રાસડી
 પામે રાખે. જૌતમ સ્વામી ભગવાનને પૂછે છે “ઝેર તો
 પ્રાણુ કરી લે પણ કોષ શું કરે?” કોષ તો ઝેરનું પણ
 ઝેર છે એકીણુ તો ખાનારને જ મારે પણ કોષ તો કરનારને
 તેમ જ સામાને પણ બાળે માટે કદાપિ કોષ ન કરશે. જૌતમ
 સ્વામી ભગવાનને પૂછે છે કોષને શાન્ત કરવાનો ઉપાય
 શો? હવે ભગવાન શો પ્રત્યુત્તર આપે છે તે સામળતાં
 અમૃતના કેવા કૂવારા બિડશે તે આગળ ઉપર અવસર કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૪૫ મું

[સનિવાર, અપિઠ માસ્ય શુદ્ધ ૧]

રાયપસેલીય સૂત્રનું બીજું ઉપાગ યાત્રી રહ્યું છે ત્રિકા
 જનપથ મમણ ભગવત મહાવીર પાસે સૂર્યાભિદેવ પોતાનો
 નિવૃત્ત કરાવે છે તે પૂછે છે હે ભગવાન! મારી મુશળી
 દયા મગમ છે કે તની અદર ગાળડ પડેલું છે? હે

સૂર્યાલ ! તારી સવળી દશા સળગ છે, તેની અદર ગાળકું
 પડેલું નથી. આ સ્વરૂપ બતાવતા નાથ શું કહે છે? જીવ,
 અજીવ આદિ નવ અવસ્થાઓ છે જેને જેવા ભાવ છે તેવા
 ભાવે આત્માના અતરના પરિણામ દ્વારા પ્રતીતિ, શ્રદ્ધા, રુચિ
 કરવી. ભગવાન કહે છે, કે જીવની શક્તિ જીવમા છે. અજીવની
 શક્તિ અજીવમા છે નિશક રુચિ કરીને આત્મા અને જડનો
 ભેદ સમજવો તેનું નામ સમકીર્ત જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે શ્રદ્ધા
 તો દરેકમા છે, પણ એ વસ્તુ તત્વત ન હોય તો દરેક
 જ્ઞાન ઉત્પન્ન થતું નથી, કારણ કે સવળી કે અવળી શ્રદ્ધા
 તો છે જ પણ અનાદિ કાળથી જીવને વિષયમા શ્રદ્ધા છે
 પણ જો અતીન્દ્રિયમા શ્રદ્ધા થઈ જાય તો આત્માનું કલ્યાણ
 થઈ જાય તમારી શ્રદ્ધા શામા છે? અનાદિ કાળથી તમારી
 શ્રદ્ધા ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા રહી છે તમે કોઈ દવા પીઓ
 છો ત્યારે તમને શ્રદ્ધા હોય છે ને કે આ દવા પીવાથી સારું થઈ
 જશે તમને શ્રદ્ધા છે કે એક પડીકી પેટમા જશે અને સારું
 થઈ જશે આમ, શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ નામનો ગુણ આત્મામા છે જ
 પણ એ શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ ઇન્દ્રિયોના વિષય પરત્વે બધાઈ ગઈ
 છે માટે તમે અનાદિ કાળથી ‘હું’ પણ માન્યું છે અને
 શરીર મારું છે એમ માનતા આવ્યા છો આ દેહાધ્યાસની
 શ્રદ્ધા થઈ સાકર ગળી, મીઠું ખારું અને એળિયો કડવો છે
 એ તમે શાથી જાણ્યું? આત્માએ એ ચીજોને જીલ ઉપર
 મૂકી ત્યારે તેના સ્વાદનો અનુભવ થતા ખબર પડી ને? હા.
 કોઈ મૂર્ખ આવીને તમને કહે, કે સાકર તો કડવી છે ત્યારે
 તમે તેને શો જવાળ આપશો? તમે કહેશો, જા, જા, સાકર

તો મીઠી છે, કારણ કે તેનું ગળપણ તમે પોતે અનુભવ્યું છે. આ સ્વાનુભવના બેરે તમે પેલા મૂખની વાત નકારી છો. જ્ઞાનીઓ કહે છે કે તમારો નિજ ગુણ સંકલ્પ આ વિકલ્પ રહિત છે એ શોખો બહાર નહિ મળે. સાકરે ગાંજડો લઈ, કાઈ બાળકને કહે, “લે બેટા! આ સાકર મીઠી અને મધુરી છે” તો તે લેવા બાળક આકર્ષિત ને? નાનું બાળક પણ સાકર જોતા કહેશે કે મને આપો આપો એમ જિનેશ્વર ભગવાનની વાતો સાકર કરવાયે વધ્યાં મીઠી છે, તો તમારે બાળક જેવી પણ મદ્દા તો કરવી પડે ને? આત્મા નિર્વિકારી નિર્મળ અને પવિત્ર છે એવો આત્મ જ્ઞાને બખટ ગુણમાથી બહાર જઈને દુઃખી દુઃખી થઈ રહ્યો છે જે આત્મા, આત્મા સિવાય પરમા પોતાપણુ માને છે તેને મિથ્યાત્વ કહેવામા આવે છે પોતાનો ગુણ પરમા જે ન માને તે સમકીર્તી પોતાનો ગુણ પરમા ખતવે તે મિથ્યાત્વી આ વાતનું મનમા શટ્ક કરો અને વિચાર કરો, કે ચોવીસ કલાકમાથી હું કેટલી વાર સ્વમા અને કેટલી વાર પરમા સમણ કરું છું! સમકીર્તને કઈ શીગડાં ઢોલો નથી મિથ્યાત્વી આત્માઓએ જે વાત પોતે માની છે તેમાં તેઓ કેટલા બધા નિગ્રહ બની ગયા છે! એમા આત્માને શકાનું સ્થાન નથી તમે જાણા માટે કેમ ચાલતા નથી? તમે કહેગો કે તમ પ્રભાવ જ નહિ માટે તમે સીધા ચલાવ તેવો નિર્ણય કર્યો છે ને? હા એમ ભગવાન કહે છે કે સીધા જ ચાલવું બેઈએ કારણ કે ચાલવાના પગ જ કામ આવે પણ માથું કામ ન આવે એમ મોહમાત્રમા પ્રભાવ કરવા માટે જ્ઞાન

અને ક્રિયા વડે જ ચલાય, કારણ કે જ્ઞાન માર્ગ ખતાવે અને ક્રિયા ચાલવાનું કામ કરે જેમ તમે શ્રદ્ધા કરી છે, કે ચલાય તો પગ વડે જ, તેમ તમે નિર્ણય કરી લો કે સમ્ય-ગ્જ્ઞાન, દર્શન અને આરિત્ર વિના ન ચલાય સાલજનારે સધિ કરીને જ ચાલજવું જોઈએ, નહિ તો ઊંધું સમજાઈ જાય

એક છોકરો હતો તે, ઘડીએ ઘડીએ સીડી પર ચડે અને ઉતરે તેની માને આ વાતની ખબર નહિ, પણ પાડોસણે જોયું કે આ છોકરો ચડઊતર કર્યા કરે છે! દાદરો ખહાર હતો એટલે પડોસણે જોઈ શકી તેણે કહ્યું, “અલ્યા, પડીશ તો મરી જઈશ” હવે તેનાથી ‘પડીશ’ શબ્દ ધીમેથી અને ‘મરીશ’ શબ્દ મોટેથી બોલાયો.

‘મરીશ’ શબ્દ માને કાને પડ્યો સાલજતા જ તેને ખૂબ ક્રોધ ચડ્યો, કે પડોસણે મારા દીકરાને મરવાનું કહે છે તાવનો પારો તો ચડી ચડીને એક સો ને દસ સુધી ચડે, પણ ક્રોધના પારાનો તો પાર જ્ઞાની પણ પામી શકે તેમ નથી શબ્દની સધિ નહિ સાલજવાથી બન્ને વચ્ચે કલહ થઈ પડ્યો, અને ઝગડો ઠેઠ કોટે’ ચડ્યો એમ શાસ્ત્રની સધિ જો તૂટી જાય તો સમજનાર ઊંધું જ સમજે, જ્ઞાનીઓના આશયને ન સમજતા વિતડાવાદમાં ઊતરી જવાય માટે દરેકની વાત ખરાબર સાલજવી જોઈએ

એક વખતે, એક સાધુ ગ્રામ, નગર, પુર, પાટણ, ફરતા ફરતા એક ગામમાં પધાર્યા ગામની સડક તૂટી ગયેલી એટલે સાધુ મહારાજના પગમાં ખાડા વગેરે મડી ગયા સાધુને થયું,

કે-સાવ, પગે કંઈક લગાડુ ત્યાં તો બધા લોકો હસીને કહ્યા
 આવ્યા. એમને કહેવા લાગ્યા, “આહાહા! મહારાજના પગમાં
 તો બહુ દરદ છે માટે દવા લગાડો. કોઈકે કહ્યું, “મહા
 રાજા! મારે ઘેર વેસેલાઈન છે, કહો તો ઘેર જઈને લઈ આવું
 ” સાધુએ કહ્યું “સાવવાની જરૂર નથી. અપ દરો તો હું
 પોતે જ લઈ જઈશ. સાધુ તો તેને ઘેર જઈને દવા લઈ
 આવ્યા. મહારાજ વૃદ્ધ ભદ્રિક અને સ્વસ્થ સ્વભાવના હતા,
 એટલે કાબલીમાંથી મલમ કાઢી લગાવીને કાબલી આથી મૂકી.
 ત્યાં કોઈ આવકે હસીને કહવા આવ્યો. તે વહન કરતો ભગ
 વત્સ તેની દૃષ્ટિ તો પેલી કાબલી ઉપર જ કાબલી ઉપર
 સિગારેટ એમ લખેલું આ આવકને વિચાર આવ્યો કે શું
 સાધુ પણ સિગારેટ પીતા હશે? સાધુએ કહ્યું “વહન કરતાં
 પણ તમારી દૃષ્ટિની અપજ્ઞતા કેવી છે?” આ કાબલીને મોઢા
 મોઢા કંઈ કહેવાની તો ક્ષિપ્ત ન થાઈ, પણ ઘરે જઈને
 બધામને કહેવા લાગ્યા. આજે તમને એક વાત બતાવું હું,
 મારા પર વિશ્વાસ નહિ કરો અને સાધુને ‘હા હા, હા હા’
 કયા કરશે તો જનશાસનમાં ગજબન થઈ જશે. માટે મારી
 સાથે જલદી યાત્રો બીજાનું કહ્યું આ? તારી વાતમાં
 તત્ત્વ કંઈ છે? બધા ઉઝેરાઈ ગયા પણ એક જાણી આવક
 હતો તણે કહ્યું કાઈ પણ વાતનો તાત્કાલિક સિવાય
 નિબંધ પ આવવામાં આવતું પતન છે બરાબર તપાસ
 કરીને નિબંધ બાંધીએ તો જ આપણી ઉન્નતિ થાય, માટે
 વાત શું છે તં કહો. ત્યાં કહે સાધુ સિગારેટ પીએ છે
 ત્યાં આવકે કહ્યું ‘અરે! જા જા તં કંઈ પીએ?’ ત્યારે

પેલો કહે, “ચાલો મારી સાથે. હું તમને ડબી બતાવું જે ડબીમાથી સિગારેટ નીકળશે તો તમને ચાર તમાચા મારીશ ” પેલા ડાહ્યા શ્રાવકે બધાને પગે લાગીને કહ્યું, “ભાઈઓ ! ઉશ્કેરાઓ નહિ, ધીરા પડો ” ટોળાને આવતું જોઈ મહારાજ તો વિચારમાં પડ્યા, કે “આ છે શું ? મેં તો કંઈ ગુનો કર્યો નથી, તો પછી આ ધાધલ શાની ? ” પેલો ડાહ્યો શ્રાવક કહે, “તમે બધા ખસી જાઓ ” તેણે મહારાજને પૂછ્યું, “આ ડબીમાં શું છે ? ” મુનિ કહે, “તેમાં મારે પગે લગાડવાની દવા છે ” આ સાંભળી વૃદ્ધ શ્રાવકને થયું, કે તે બધાથી દૂર રહ્યો તે ઠીક જ થયું નહિ તો જૈન સાધુ પર અકારણ કલક લગાડત. તેણે પૂછ્યું, “આ ડબી આવી ક્યાથી ? ” સાધુએ કહ્યું — “એક શ્રાવકના ઘેરથી તેનું નામ તો નથી જાણતો, પણ તેના ચોકમાં બે જાળીઓ છે, તેમાંથી પ્રવેશ થાય છે ” “મહારાજ ! તમે શાન્તિથી બેસો ” કહી સઘ ઊપડ્યો પેલા શ્રાવકને ઘરે ત્યાં જઈને પૂછ્યું “તમારા ઘરે સાધુ આવ્યા હતા ? ” ઘરઘણી કહે “હા ” “તે કંઈ લઈ ગયેલા ? ” “હા. સિગારેટના ડબામાં વેસેલાઈન હતું તે મેં પગે લગાવવા માટે આપેલું,” સઘપતિ બધાને કહેવા લાગ્યા, “ચાલો, મારી સાથે ” સાધુ પાસેથી ડબી લઈ, ઉઘાડીને બધાને બતાવી વેસેલાઈન જોઈને બધા ઝખવાણા પડી ગયા માટે ભાઈઓ ! ચોક્કસાઈ કર્યા પહેલા ઉતાવળ પગલું કોઈ દિવસ ભગ્ન નહિ ભગવાન તો ત્યાં સુધી કહે છે, કે

“તેયેલું, સાંભળેલું સૌ, જે પીડા પરને કંઈ,
તેવું કંઈ ના વઢે ભિમું, ગૃહસ્થાચારને તજે ”

સાધુ, જે કંઈ જુએ, - સાચળે, તે કોઈ દિવસ બીજા
આગળ વળીને નહિ ત્યારે તમે તો સાધુના ઉપાસક છો ને ?
હા તો તમારામા પણ જો ગુણ હોવો જ જોઈએ. માટે વા
તનો નિર્ણય કર્યા પહેલાં જો આપણે કંઈ જાણીએ, તો જ
સિચાણા પડી જવાનો પ્રસન્ન આવે પેલા પુરુષને પશ્ચાત્તાપ
થયો તેણે સાધુને કહ્યું, મહાશય ! મેં આપની નિદા કરી
છે માટે આપને ખમાવુ છું ' મુનિએ કહ્યું, "તમે જો
ઉતાવળે પગલું ભર્યું ન હોત, તો ખમાવવાનો વખત ન
આવત. માટે જ ભગવાન કહે છે ક-જાણ્યો ! જોવા તપામ્યા
વિના કોઈ દિવસ જોઈશો નહિ અને જો જોઈશો તો પસ્તાશો
અને આ માના મૂળ જ્ઞાન સ્વરૂપને ભૂલી જશો માટે જ્ઞાને
પ્રાપ્ત કરવું જો જ આપણુ પ્રધાન ધ્યેય હોવું જોઈએ આવડી
કાલ આપણુ મગગ દિન છે કારણ કે તમારા માનેલા કલાત્મ
અમગગ પણ ધર્મ જાય ત્યુ ધર્મ તો ઉત્કૃષ્ટ મગગ છે
જન આણે અનુ મહોત્સવ આવે તે મહાન મગગ દિન
છે ભગવાન જ્ઞાનયયની જે કિમત આપી છે તે સાનાન્મ નથી.
જેમ આ કમ ના મોહના વિજય કડિન છે તેમ પામ પ્રતોમાં
આશુ પ્રત મહાન કડિન છે મુરવીરો પણ સમજે છે કે મોહ
કાલવો હું છ મોહની આખા રના ભગવાન કહે છે, કે
જ મુજબ તનુ નામ મોહ જ મોહ ઉપર વિજય મેગવે તે
આ ના અખ જ્ઞાનયયનુ પાલન કરી શકે જ્ઞાનયયનુ
વાન્તવિક પાલન ન આ ના કર છ તનુ રચના મોહ ઉપર
શો ૧૫ ૧ વિજય મગગથી હોય છ તનુ મોહ ઉપર વિજય
મગગ પાલન ૧ જ્ઞાનયયનુ પાલન કરી શકતા નથી જ્ઞાનયય

લેવાની નવાઈ નથી, નલાવવાની જ નવાઈ છે લગવાન કહે છે, કે તમે તમારો અનંત કાળ વાસનામા કાઢ્યો છે આ માનવ અવતાર, આ અવસર વિષયને તોડવા માટે મળ્યો છે ફરીથી આવો અવસર મળવો મુશ્કેલ છે માટે કોને ખબર છે? ક્યું એ કામ અને કરવું એ વાયદો લાઈઓ! જે કરવાથી તમારું પતન થાય, તેનાથી તમારે દૂર રહેવું જોઈએ, અચવું જોઈએ અપ્રહ્મચર્યે તો આપનો વિનાશ નોતર્યો છે જો તમે બધા ચાર ગતિમા રખડપટ્ટી કરી રહ્યા હો તો તે એક માત્ર અપ્રહ્મચર્યને કારણે શ્રીમદ્ પશુ ખોલ્યા છે, કે “સુખ પ્રાપ્ત કરતા સુખ ટળે છે લેશ એ લક્ષ્યે લહો” જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે અપ્રહ્મચર્ય તો અનર્થની ખાણ છે

खणमिच्छ सुखा बहुकाल दुक्खा

पगामदुक्खा अणिगामसुक्खा।

संसार मोक्खस्स विपक्ख भूया

खाणी अणत्थाण उ काममेगा ॥

વિકારની ઉત્પત્તિમા આપ એમ માનો છો કે તમે સુખ ભોગવો છો, પણ જ્ઞાની કહે છે, કે ક્ષણિક સુખની ખાતર અનંત, નિર્વિકારી અવસર તમારા હાથમાથી ચાલ્યો જાય છે. માટે લાઈઓ! ઘણા કાળના દીર્ઘ દુખને તમે શામાટે નોતરી રહ્યા છો? આવું યોગ્ય ઉમરે સમજવા છતાં જો આપણે પોતાના પર કાબૂ ન રાખીએ, તો આપણા જેવો ખીજો મૂર્ખ કોણ? રાત્રિ અને દિવસ અફળ ચાલ્યા જાય છે કારણ વિષય અફળ છે માટે વિષયનું સેવન કરનારના રાત્રિદિવસ અફળ જાય છે. માટે, લગવાન કહે છે કે આ માનવજીવન રામ અને

શમા માટે નથી મળ્યું, પણ મહાવીર જેવા યવા માટે મળ્યું
 છે હે દેવાના પ્રિયો! જિનેશ્વર ભગવાનને નિર્દોશેલા પ્રજા-
 ચંદ્ર તો જોઈએ અગીકાર કર્યા છે, તેઓએ પોતાના જીવનને
 સફળ બનાવી રીધાં છે તમારે પણ જીવનને સફળ બનાવવું છે ને!
 જે દિવસે આત્મા અનાદિ કાળના વિભાવને મૂકે તે
 ધરી અને તે દિવસ ધન્ય છે આરાધનાના વધુ અભ્યાસ માટે
 તત્પર રહેવું જોઈએ. સ્વમાં શમણ કરવું તેને ભગવાન ઉત્કૃષ્ટ
 પ્રજાચર્ય કહે છે અને જેનું મન લીધું પોતું હોય
 તેને અનુમોદન આપી પ્રોત્સાહિત કરવાં જોઈએ જે દિવસે
 આત્મા સસારથી છૂટે, તે દિન મંગળ છે પ્રજાચર્યના મ્વી
 કારનારને શીઘ્ર ધર્મપ્રાપ્તિ યાય છે ભગવાન મહાવીર સચમ,
 મહોત્સવ સહિત કેમ લીધો? એકલા ન જીવરી શકતો
 સજામાં મત લેનાર પર મોટો અકુશ રહે છે હવે આવતી
 કાલનું આજ્ઞાન પ્રજાચર્ય પર જ રાખીશું તે અવસરે કહેવાશે.

આજ્ઞાન ૪૬ મુ

(રવિવાર અધિક પ્રાત્ન શુદ્ધ ૧૧)

પ્રજાચર્યના મહિમા

મૃમેષ્ય મહમસ્સ મહાદોષ સમુસ્સયમ્ ।

તમ્હા મેહુજ સંસમા મિમાપ્થા વસજયંતિ ખ ॥

ભગવાન જિનેશ્વર દેવે પ્રજાચર્યની મહત્તા બતાવતા

કેવુ સુદર વિધાન કરેલુ છે ! જ્યા સુધી અનર્થ વસ્તુને આત્મા ન સમજે, ત્યા સુધી અર્થની મહત્તા આત્માને ન સમજાય લગવાન શુ બતાવી રહ્યા છે ? સર્વ દોષોનુ મૂળ બે કોઈ હોય તો તે અપ્રહ્મચર્ય છે ‘મહાદોસ સમુસ્સયમ્’ મહાન દોષને બે કોઈ ઉત્પન્ન કરનાર હોય તો તે અપ્રહ્મચર્ય છે માટે નિર્ઞન્થોએ મૈથુનનો સગ વળ્યો છે મૈથુનનો સંસર્ગ મહાન દોષને ઉત્પન્ન કરનાર છે, માટે જ તેનો પરિચય નિર્ઞન્થોએ સર્વથા વળ્યો માન્યો છે જાનીઓ કહે છે, કે અપ્રહ્મચર્ય ઘોર, દુષ્ટ પ્રમાદનુ ઘર છે મુનિઓ તેની ઈચ્છા કરતા નથી તેઓ તેને ત્યજે છે અપ્રહ્મચર્ય ચારિત્રના ભેદનો નાશ કરનાર છે માટે ‘નાયરન્તિ મુણિલોચમ્ મુનિઓ આવા અપ્રહ્મચર્યને આચરતા નથી પ્રહ્મચર્યનુ પાલન કર્યા પછી પ્રહ્મચારીએ કેવી રીતે વિચરવુ તે કહે છે

“ જહા કુકકુડ પોયસ્સ નિચ્ચ કુલલઓ મયમ્ ।

પવ ચુ વંમચારિસ્સ હત્થી વિગ્ગહઓ મયમ્ ॥ ”

જેમ કૂકડાના બચ્ચાને ખિલાડીનો સદાય ભય રહે છે, તેમ પ્રહ્મચારીને સ્ત્રીના સસર્ગથી પ્રહ્મચર્યના નાશનો ભય ગ્રહે છે કૂકડાનુ બચ્ચુ જેમ ખિલાડીથી ડરતુ રહે છે, તેમ પ્રહ્મચારીએ સ્ત્રીઓથી સદાયે ભય પામતા ગ્રહેવુ બોધ્યે ગૌતમ સ્વામી લગવાનને પૂછે છે, “ હે પ્રભુદેવ ! આત્મા તો પ્રહ્મ સ્વરૂપ છે, તો પછી અપ્રહ્મના પરિણામ ઉત્પન્ન થવાનુ કારણ શુ ? ” લગવાન કહે છે, “ હે ગૌતમ ! ચાર સજાઓ છે આહાર, ભય, મૈથુન અને પરિગ્રહ, ” તીર્થ કર લગવાન આ બધું

કેવળ જ્ઞાન વડે ભેઈને કહે છે આર ગતિ, યોગીસ ૬૩૬
 અને ધ્યાયી લાખ યોનિયોના જીવોને આ ચારે સજ્ઞા લાજુ
 પડેલી છે તમે કદાચ એમ માનતા હશે કે માત્ર મનુષ્યો
 જ મૈથુનને સેવી રહ્યા છે તેમ તો નથી ચારે ગતિના જીવો
 મૈથુનવૃત્તિને સેવી રહ્યા છે ભે ફેર હોય તો માત્રાનો જ
 છે પણ એક માન અને બીજુ મૈથુન—એ બે સજ્ઞાઓ બીજા
 કરતા મનુષ્ય ૫ વધારે છે માટે માન અને મૈથુનથી મનુષ્યે
 વૃષ્ણ જ સાવધ રહેવાનું છે ઠાણાંગ સૂત્રમા જાણવાન કહે છે,
 કે મૈથુન યજ્ઞા જીવને ઉત્પન્ન થવાના ચાર કારણો છે
 પહેલું કાલુ શરીરની પુણ્ય લોહી માસ અને મજ્જાથી
 શરીર મદુ જ પુણ્ય હોય ત્યારે મૈથુનવૃત્તિ પ્રબળ બને છે
 નાટે પુષ્ટિકારક આહાર અને ઔષધોનું સેવન જેટલું વધારે તેટલું
 પ્રજ્ઞાપ્રય પાલનનું કામ અધરૂં પ્રજ્ઞાપ્રયોધી જેટલું શરીરને
 પુણ્ય કરશે અને ભે સાથે તપ નહિ કરે તો પ્રજ્ઞાપ્રયમં જગ
 ન લો નિમ્ન થશે જ્યારે બીજા પમે શાસ્ત્રકારો એમ કહે છે
 ૫ શરીરમાય જનુ ધર્મસાધનમ્ ધર્મ કરવાનું પ્રધાન
 અને પહેલું નાધન તો શરીર છે શરીરને વે ફી નાખે તેનો
 નાશ કરી નાખે એવું કહેવાનો ઉદ્દેશ નથી પણ કહેવાનું
 મ છ કે વિવચના ઉપબોધને અથે શરીરને પુણ્ય ન થનાવશે
 શરીરને પુણ્ય અને નીરાગી રાખવું ભેઈએ, પણ તે આત્માના
 કાર વિવચના ૧૪ નહિ નીરાગી શરીર આપણને ધર્મમાં
 સહાય કરે છે બાવાન કહે છે કે બાઈઓ! તમારા શરીરની
 રા કરનાર તમા વીચ છે જેટલી વીચતા રહ્યા તેટલું
 આ મા અને શરીરનું કલ્પ અને ૮ હુ વીચનું પતન તેટલું

આત્મા અને શરીરનું પતન જાનીઓ કેવી સુદર વાત કરે છે ! ખીજુ કારણ ત્રણ વેદ છે તેનાથી જીવને મૈથુન સેવવાનું મન થાય છે આત્માનો વિકાર જેટલો મોળો પડે, તેટલું બ્રહ્મચર્ય પાળવાનું મન વધારે થાય સ્ત્રીવેદ કે પુરુષવેદની પ્રકૃતિ સત્તામા પડેલી છે, અને તે જ્યારે ઉદયમા આવે છે ત્યારે મૈથુન સેવવાની સંજા ઉત્પન્ન થાય છે પણ તે સમયે જો તે વૃત્તિને લાત મારે તો બ્રહ્મચર્ય પાળવાની ભાવના થાય બ્રહ્મચારીએ એ વાત ધ્યાનમા રાખવાની છે, કે તેના આત્મામા બાધેલા વેદના દળિયાનો ક્ષય કરવા તેણે બ્રહ્મચર્ય—વ્રતને અગીકાર કર્યું છે જો અવેદી ભાવનું લક્ષ્ય ન થાય તો વિકાર તેને પજવે અને જો વિકાર પજવે તો આત્માનું પતન થાય ભગવાન કહે છે, કે ભાઈઓ ! આ ખીજુ કારણ છે મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિને લઈને જીવ મૈથુનને સેવે છે તમે જો કારણને પુષ્ટ કરશો તો કાર્ય નીપજશે જ

“ કારણ જોગે હો કારજ નીપજે રે, એમા કોઈ ન વાદ,
પણ કારણ વિણ કારજ સાર્થિયે રે, એ નિજ મત ઉન્માદ ”

તમે જો ચાર કારણોને સમજીને આચરતા શીખી જાઓ, તો જે કામ તમને દુષ્કર લાગે છે તે સુકર અને સહેલું બની જશે હવે ત્રીજુ કારણ છે શૃંગાર શરીરને શોભતા શણગાર કરવાથી જીવને મૈથુનની સંજા ઉત્પન્ન થાય છે જેને બ્રહ્મચર્ય પાળવાની ઈચ્છા છે, તેણે પોતાના શરીરને સાદુ જ, શણગાર વગરનું જ રાખવું જોઈએ જો શરીર આભૂષણોથી અલકૃત અને વિભૂષિત કરવામા ન આવે, તો ખીજા મારે આપણે

મૈથુનના કારણે ૩૫ ન થઈએ પ્રહસચર્યની કૃત્યા થાય તેવી વાતો, તેવા વિદ્યાસો, તેવા વિચારો વગેરે કરવા અને સામગ્રી વાધી આત્માને વિકાર ઊપજે છે નવલકથાઓ સામયિકો વગેરે વાચવાથી પણ આત્મામાં વિકારો ઉત્પન્ન થાય છે માટે ભગવાન કહે છે, કે દિનપ્રતિદિન એ નાવણ, ધોવણ અને શોભતા શણગાર પ્રહસચારી કરે તો તેનું પ્રહસચર્ય લૂટાવાનો ભય રહે. દશવૈકાલિક સૂત્રમાં ભગવાને કહ્યું છે કે-

વિમૂસાવશ્ચિય મિષ્ણુ કમ્મ ય ધર ચિન્નકળમ્ ।
સ સારસાવરે ઘોરે જેણ પહર પુરુસ્તરે ॥

વિમૂળાનો કરનાર ચીકણા કર્મો બાંધે છે અને તે ઘોર એવા સસારસાગરમાં પડે છે પ્રહસચર્ય ભગવાની કેટલું નુકશાન થાય છે તે વણુબુ માટે સાક્ષાત્તી જ પ્રહસચર્યનું રક્ષણ થાય છે આપણે કોઈના નિમિત્તરૂપ ન બનીએ તેટલા માટે સાધુઓ માટે શ્વેત વસ્ત્રના પરિધાનનું વિધાન ભગવાને કર્યું છે સાધુ કારણ છે ભોગ નજરે લેવાથી પણ મૈથુન સહા ઉત્પન્ન થાય છે આ ધ્યાર કારણોમાં ત્રણ કારણો બાહ્ય છે અને એક આશ્વતર છે બાહ્ય કારણોનો ત્યાગ કરવાથી અપ્રહસચારીનું અપ્રહસચર્ય નબળું પડી જાય છે, સામે સામે આશ્વતર કારણ પણ નિબળ બને છે ભગવાન કહે છે કે -હે મુનિ! શ્રીને કેળીને કદાચ તમને મૈથુન સહા ઉત્પન્ન થાય તો તે જખતે તમારે એમ વિચાર કરવો કે એ તો જ સામદ મોર્ગપિ મદ્ગપિ તીસે શ્રી મારી નથી અને હું

એનો નથી જેમ સૂર્ય સામે દદિ પડે અને દદિને જે ચી લઈ એ છીએ, તેમ સ્ત્રીની સામે જેવી લોગ-વિકારની દદિ પડે કે તેવી જ તે પાછી જે ચી લો એવી જ રીતે, સ્ત્રીએ પણ પુરુષ સામેથી દદિ જે ચી લેવી જોઈએ કોઈ કોઈ સ્થળે સ્ત્રીને રાક્ષસી કહી છે, પણ તેવું નથી તમારામા જો તે રાક્ષસી-ભાવને ઉત્પન્ન કરે, તો તે રાક્ષસી છે અને દેવી ભાવને ઉત્પન્ન કરે તો તે દેવી છે આ વાત એક દષ્ટાન્તથી સમજાવીએ

એક સમયે શિવાજી મહારાજે શત્રુના રાજ્ય પર ચડાઈ કરી અને રાજ્ય જીતી લીધું તે રાજ્યમા એક કુવરી તેજ તેજના અખાર સમી હતી તેને જોઈને સૈનિકોને થયું, કે આવા અદ્ભુત લાવણ્યવાળી રાજકન્યાને જો મહારાજ પાસે લઈ જઈશું તો તે બહુ ખુશી થશે તેઓ રાજકન્યાને લઈને શિવાજી પાસે આવ્યા આ વખતે શિવાજીનાં માતા જીજ્ઞા પાસે જ બેઠા હતા તેણે મનમાં વિચાર કર્યો, કે આજે મારા બોળામા આબોટનારનું પારખું કરવાનો વખત આવ્યો છે જોઉ તો ખરી, એ આજે શું કરે છે ! આખી સલા ખીચોખીચ ભરેલી છે આવી સુદર રાજકન્યાનું શિવાજી શું કરશે તે જોવા-જાણવા સહુ કોઈ ઉત્સુક છે માતાને પણ પોતાના પુત્રનું પારખું જોવાના કોડ છે. શિવાજી શો જવાબ આપે છે ? લાઈઓ ! આ જગત તો વહુરત્ના વસુ ઘરા છે જગતમા ધર્મીઓ છે અને અધર્મીઓ પણ છે શિવાજી કહે છે, “ મા ! તારી કુક્ષિમા હું જો જન્મ્યો હોત, તો તારા અપાર સૌન્દર્યને હું પણ પામત બહેન !

તું મારી ભગિની છે અને હું તારો ભાઈ છું. તુમો, સાથે ચલાવીને સ્ત્રી-રત્ન હાથમા આવે છે છતાં તે સ્વીકારતો નથી. પોતાની વૃત્તિ પર સવચ્છ રાખી રાજકન્યાને બહેનના પદે સ્થાપે છે. સમુખ પહેલી વસ્તુ ભેઈ વૃત્તિઓ પર કાપ મૂકવો તે સહેલું નથી. સાધારણ માણસના ગભ્ભ બહારની એ વાત છે શિવાજીનું આ કથન સાબળી છુલ્લાના હાથના પાશ રહેતો નથી. 'શાબાશ! ધન્ય છે પુત્ર! તે મારી કૂખ ઉભળી' આવા ઉદ્ગારો તેના જ્ઞાનદલમાં હેમામાથી સ્વયં નીકળી પડે છે. આજે માતૃ માતૃત્વ સાથે કમ્યુ ' તમે તમારી માતાઓના માતૃત્વને અધી રીતે સાચાં કર્યું છે? ભગવાન કહે છે કે આ જગતની અપાર વસ્તુઓ તમને ખાવાપીવા અને ઉપસોગ માટે નથી, પણ તે ઉપરથી વૃત્તિ ઉઠાડવા માટે મળી છે. શિવાજી કથાના હતા તેની ખબર નથી પણ તેનું દયાત દોકો માટે કેટલું ઉપકારક થઈ પડ્યું! મહાવીરના આવક પણ આવા જ હોય તો તેમનું દયાત દેતા અમને કેટલો જ્ઞાનદ થાય! અમને કેટલું જોશ મળે! જેમ શિવાજીને થયું કે આ સ્ત્રી મારી બહેન છે—

This woman is my daughter તમને પણ કોઈ સુંદર સ્ત્રીને બેઈન થવું ભેઈએ કે આ મારી નથી અને હું તેનો નથી માટે મોઢનો વિજય કરો. બ્રહ્મચર્યનો પ્રભાવ તો કોઈ અવલુનીય અને અલૌકિક વસ્તુ છે જે ભાઈ કે બહેન જે દિવસે પોતાની વૃત્તિ પર કાપ મૂકશે, તે દિવસ તેના માટે સોનાનો ઊમરો. વૃદ્ધાવસ્થાના વધવા સાથે વૃત્તિઓ પણ વધતી જાય છે. તુમ્હા જ મીર્જા વયમેજ મીર્જા આપણે છુલ્લા થઈએ

છીએ, પણ આપણી તૃષ્ણા તો જીર્ણ બનતી નથી તે તો વયના વધવા સાથે વધારે યુવાન થતી ચાલે છે માટે, આ સ સારમા ખૂબ જ સાચવીને, સાવધ રહીને ચાલવા જેવું છે પાચ હજાર ગુમાવો છો તો તે મનમા ખટકે છે. પણ ભાઈઓ ! ધન ગુમાવતાં આપણે કાંઈ પણ ગુમાવતા નથી એક અગ્રેજ કવિએ કહ્યું છે, કે—

If wealth is lost, nothing is lost,

If health is lost, something is lost,

But if character is lost, everything is lost

જેણે ધન ગુમાવ્યું તેણે કાંઈ પણ નથી ગુમાવ્યું, જેણે સ્વાસ્થ્ય ગુમાવ્યું, તેણે કંઈક ગુમાવ્યું, પણ જેણે ચારિત્ર ગુમાવ્યું તેણે તો બધું ગુમાવ્યું તેનો તો સર્વનાશ નાશ થયો ભાઈઓ ! હજી પણ અમારે તમને પરસ્ત્રી, પરધન, વગેરેના ત્યાગ માટે ઉપદેશ આપવો પડે તે કેવું કહેવાય ? જૈન કુળમા આવું હોય જ નહિ જાનીઓ કહે છે, કે તમે તમારી જવાબદારી સમજો જે કુળમા જન્મ્યા છો તે કુળની જવાબદારી નહિ સમજો તો તે જવાબદારી જોખમદારી થઈ જશે માટે, જીવનને ઉજ્જવલ કરવા બ્રહ્મચર્ય વ્રતને અપનાવવું પડશે ધન્ય છે તે આત્માને, જે બ્રહ્મચર્ય વ્રતનો સ્વીકાર કરે છે તેને અલિનન્દન આપો ભાઈઓ ! તમારે માટે એ શુભ અવસર ક્યારે આવશે ! વૃત્તિઓને કાળૂમા રાખવી તે કાંઈ કાયરનું કામ નથી, પણ શૂરવીરોનું કામ છે બ્રહ્મચારી તો દેવોથી પણ ચડે તેને દેવો પણ નમે. ચપટી વગાડીએ એટલી વારમા જમ્બુદ્વીપને ચોવીસ વાર ફેરા ફરી આવવાનું

આને ઘણા કહે છે, કે અમે પાળીએ છીએ તો પછી પ્રત્યા-
ખ્યાનની શી જરૂર છે? તે વિચારવાનો આને no time-
સમય નથી પણ લગવાન કહે છે, કે—

દેવદાણવગન્ધર્વા જક્ષસ્ત્રક્ષસકિન્નરા ।

વંમયારિ નમસન્તિ દુષ્કરં જે કરન્તિ તે ॥

જે સ્ત્રી વિનાનો છે અને લોગ ભોગવતો નથી, તેને અમે
ત્યાગી નથી કહેતા, કારણ કે “ ન મળી નારી એટલે બન્યા
અહ્મચારી ” પણ લગવાનના કોઠામાંથી નીકળેલી જે ગંગા,
તસ્સ પડિક્કમામિ, નિંદામિ, ગરિહામિ, અપ્પાણ વૈસિરામિ’
કરે, તેને જ અમે ત્યાગી કહીએ છીએ તે જ સાચો ત્યાગી
છે જેમ તમે મકાન ખરીદ્યું, પણ જ્યાસુધી તે સરકારમાં
રજિસ્ટર નથી થયું ત્યાસુધી તમારું કહેવાતું નથી, એમ
જ્યાસુધી તમારું નામ જિનેશ્વરના રજિસ્ટરે ન ચડે ત્યાસુધી
તમે વસ્તુના સર્વ રીતે અધિકારી થઈ શકતા નથી પરંતુ આણું
એ જીવને કાપ્પમાં લાવનાર છે પરંતુ આણું શેના થાય? પાપના
એટલા માટે જ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, કે ઘોરમાં ઘોર કરણી
કરી જો કોઈ દોષ લાગ્યા હોય અને તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરે તો
તેમાંથી મુક્ત થઈને આરાધક થાય છે ત્યાસુધી લાવ કહેવાયા
હોયે આગળ અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૪૭ મું

(સોમવાર, અધિક માસ શુક્ર ૧૨)

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે ભગવાન સુધર્મા સ્વામી જન્મ્યુછને પરમ તારકની અમૃત જેવી મીઠી વાણીનાં શરભત પાઈ રહ્યા છે અને જન્મ્યુછ એ મીઠા શરભતનું પાન કરી રહ્યા છે એમાં, ભગવાન સુધર્મા સ્વામી શું કરમાવે છે? તે કહે છે, ‘હે જન્મ્યુ! મારા તારક ભગવાન એમ કહેતા હતા, કે આ છવે અનંત પુદ્ગલ પાવત’ કર્મા પણ હજી એવું ઠેકાણું પડતું નથી.’ આત્મા જે બાંધત યાવ, તે તે તત્ત્વને પામી લાય એવો અવગ્રહ પણ મળી આવે છે, અહો! જેને આત્માની નિશકતા થઈ ગઈ તે આત્મા પછી જડમાં રહે નહિ. પણ અનાદિ કાળથી આપણે આત્મા જડના બંધાને જડમાં નિશક થઈને બેઠો છે દુનિયાના છવે પરની પ્રતીતિ કરવા ડોઝધામ કરી રહ્યા છે, પણ ત્યારે સાચી પ્રતીતિ થાય ત્યારે જ લાભ થાય. ખોટી પ્રતીતિમાં આપણે પણ જ ગુમાવ્યું છે માટે ભગવાન કહે છે, કે ખોટામાં એક એક છવે કેવો નિશક થઈને વને’ છે! તેમાં જરા પણ તે શકા રાખતો નથી બાળક જ મે છે ત્યારે માતાપિતા એમ માને છે કે તે ખૂબ જ ભણ્યો, ખૂબ જ હોશિયાર થયો એવું તેનું લલાટ કઢી આપે છે મોટે થયે તે ખૂબ તેજસ્વી થયે તેના તેના લક્ષણો જણાય છે એવી જ રીતે આત્માવાદી માટે પ્રતીતિ વિશે શકાને મ્થાન નથી પછી જલેને રીકરા મોટા

થાય અને માખાપને ઘરમાથી કાઢી મૂકે ! એવુ શુ નથી
 બનતુ ? બને છે ભગવાન કહે છે, કે પહેલા આશાવાદી અને
 પછી નિશક થઈને તે રહે છે બંધુઓ ! ભગવાન કહે છે,
 કે જ્યાં શકાને સ્થાન છે ત્યાં તમે નિશક થઈને બેઠા છો.
 જે આત્મા પુણ્યમા અને પુણ્યના ફળોમાં નિશક થાય, તે
 આત્મા એવા ગુણસ્થાનકે ચડી જાય માટે, બાપુ ! તુ એક
 ચાર નિશક થઈ જા પરમા તુ નિશક થયો પણ હજી
 પોતાનામા નથી થયો ભગવાન કહે છે, કે આત્માની નિશક-
 દશાની વાત કરતા હોઈએ પણ જેવી જડની ઋદ્ધિની વાત
 આવે ત્યાં આત્મા નાચવા માટે અને આત્માની ઋદ્ધિની
 વાત આવે ત્યારે તે મૂગો થઈ જાય છે જીવ કહે છે, કે
 અમે શુ કરીએ ? પાત્રમા આરામાં મોક્ષમાં કયા જવાય છે ?
 અરે ! ભાઈ ! એકાવતારીપણુ તો મળે છે ને ? તો જેટલી
 ઋદ્ધિ મળી છે એટલીને તો પહોંચી વળ ધર્મમા આત્મા
 શકા વેદી રહ્યો છે દીકરો મોટો થશે ત્યારે ઘરમા વહુનાં
 કકુવરણા પગલા થશે અને અભરે ભરાશે ભગવાન કહે છે,
 કે જ્યાં નિધાન પડયુ છે ત્યાંતુ મહાત્મ્ય સમજાતુ નથી
 અને જ્યાં નથી તેનુ સમજાય છે આનંદઘનજી મહાત્મા કહે છે,
 કે—

પરમ નિધાન પ્રગટ મુખ આગળે,
 જગત ઉદ્ધાધી હો જ્ય જિનેશ્વર,
 જ્યોતિ વિના જુએ જગદીશને,
 અધોઅધ પલાય, જિનેશ્વર

ભગવાન ધર્મ જિનેશ્વરનુ સ્તવન કરતા આધ્યાત્મિક યોગી

જ્ઞાનન્દનનું મહાત્મા એમ બોલે છે, કે જે પ્રસો ! અમારી
 અવળાઈના પોઠાર કોની આગળ જઈને કરીએ ? ‘પરમ
 નિધાન પ્રગટ મુખ આગળે ચક્રવર્તીના મહેલમાં જે નિધાન
 પઠ્યાં છે, તેનાથી કશુંય વધારે કિમતી નિધાન અમારા ઘરમાં
 ભર્યાં છે ચક્રવર્તીના નિધાન એકેન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય છે,
 પણ આ રીતી પાસે તો નિધાન હરપુર ભર્યાં છે પ્રભુ ! આપની
 વાણી અને સૂત્ર જ્ઞાનરૂપી નિધાન મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અવ
 ધિજ્ઞાન, મનપર્યાવ જ્ઞાન અને કેવળ જ્ઞાન, સ્વસ્વજ્ઞાન
 દર્શન અને ચારિત્રરૂપી નિધાન ભરેલા છે, છતાં આત્મા એ
 નિધાનને ઝાળખતો નથી અને બહાર બટકા ભરવા બંધ છે
 જ્યેષ્ઠિ વિના જુએ જગદીશને નાથ ! તમારા નિધાન અમે
 કેમ મેળવી શકતા નથી ? જમ્બુદ્વીપ પ્રજાસિમા ભગવાને
 કહ્યું છે કે હસ્ત મહાગજ જ્યારે છ બેઠ સાધવા જવા
 ત્યારે સાધવા સાધવા તમિસ્રા નામની ગુફા આગળ આવ્યા
 એ સાધ્યા વિના કોઈથી બહાર ન નીકળાય એ ગુફામાં એવું
 અધાડું છે કે ચક્રવર્તીની પણ તાકાત નથી કે તે એને
 છિસ્ત્રથી શકે એ ગુફાના રક્ષક કૃતમાલ અને નૃતમાલ કેવો
 એને સાધવા માટે અક્રમ કરે. દેશ સાધવા માટે તેર
 તે અક્રમ કરવા પડે અને એમના સેનાપતિ યુજસેનને પણ
 અક્રમ કરના પડે એક પાદ માટે તો દ્વાર તોડી
 નાખે એવા રજતા સાનમ્યવાળા છે પણ સાધવા માટે તેમને
 બીજા દેશોમાં જુ પડે છે સેનાપતિ વમેરે રત્ન છે એમાં
 એ રત્ન એવું છે કે જ ચક્રવર્તીને પ્રકાશ આપે છે દેવને
 સાધ્યા પછી એ નવા પ્રકાશ હોય તો આખી સેના ગુફાને

ઉલ્લઘી જાય આપણો દેશ કયા છે ? મોક્ષમા એ દેશને સાધવા જવું છે તો કેટલો પ્રકાશ જોઈશે ? આપણી આસપાસ મિથ્યાત્વરૂપી તમિસ્રા ગુફાનું ઘોર તિમિર—અધકાર પડેલ છે ત્યાં તો એક વૈતાલ્ય પર્વત છે, પણ આપણા દેશમા તો આઠ આઠ ડુંગરાઓ આડા પડેલા છે તેમાના ચાર તો ઘાતી છે, પણ આપણે તો તમિસ્રા રૂપી મિથ્યાત્વનો નાશ કરીને પ્રકાશમા જવું છે તો જિનેશ્વરની વાણીરૂપી જ્યોતિ અને સર્વલાઈટ જે આપણી પાસે નહિ હોય, તો આપણે આત્મ દેશને સાધી નહિ શકીએ

ઘાતી ડુંગર આડા અતિ ઘણા, તુજ દરશણુ જગનાથ,
ધિક્કાર કરી મારગ સચરુ, સગુ કોઈ ન સાથ

હે નાથ ! ભરત ચક્રવર્તીને તો દેશ સાધવામા માત્ર એક વૈતાલ્ય પર્વત આડો પડ્યો છે પણ હે દયાળુ નાથ ! અમારે પણ તમારા દર્શન કરવા છે, પણ અમારા માર્ગમા ચાર ઘાતી કર્મના ડુંગરાઓ આડા પડ્યા છે અરે, ભાઈ ! અનંત કાળ સુધી પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુ પર પ્રહારો કર્યા, ક્રોધ આવ્યો ત્યારે સ્ત્રી ઉપર પણ ઘા કર્યો પણ જ્યાં સુધી ઘાતી કર્મો ઉપર ઘા ન થાય ત્યાં સુધી દેશ નહિ સધાય માટે એક, જે નહિ પણ ચાગ, આત્માના ગુણની ઘાત કરનાર ડુંગરા પડ્યા છે, તો હે પ્રભુ ! ‘ઘાતી ડુંગર આડા અતિ ઘણા’ છે, તો આપના દર્શન અમને શી રીતે થશે ? જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વરૂપી તમિસ્રા ગુફાનું દ્વાર ન ઊઘડે, ત્યાં સુધી અમને આપના દર્શન કેવી રીતે થશે ? ભગવાન ! મારી શી વાત કરુ !

કદાચ કોઈ ભવમા દ્વાર ઊભાવાના અવસર આવ્યા હશે પણ તે વખતે એ બિદ્ધાઈ કરી અને કહ્યું કે ભગવાન શુ કહેવાના હતા! હું કહું છું તે જ આમ છે દ્વાર ખૂલવાનો વખત આ યો પણ હું જ પાછો પગાયો. કોઈ કોઈ દ્વાર એવા હોય છે કે ઉઘાડવા જઈએ તો ત્રાસ પછડાય. 'ભગવાન! હું એવો એકલપેટો થઈ ગયો કે બ્રહ્મપણામાં સરી પડ્યો અને સાથીઓએ પણ મારો સાથ છોડી દીધો. નાથ! તમારું પરમ નિધાન પડેલું, પણ હું દુર્ભાગી મિથ્યાત્વનું દ્વાર ઉઘાડી શક્યો નહિ. તમારે શુ જોઈએ છે? નિધાનનું નામ સાંજળ ત્યા તો તમારા મોઢા પહોળા થઈ જાય છે પણ નિધાન તો અદૃશ્ય પાયા છે બહાર શીદને શોધો છો? સૂર્યાભિદેવે નિધાન પ્રાપ્ત કર્યું તો તેને ભગવાનના હશન થયા. તમારે હશન ક'વા છે ને? ક્યારે? નિધાન પ્રાપ્ત થયા પછી દેવોનો કળાઓ પણ ઝગે નહિ આશ્વાત કામદેવ જેવા પણ નીચે છતરે તોય ચલાયમાન થાય નહિ આ મા તમિન્ના સુદાના દ્વાર ઉઘાડીને ભગવાનના હશન કરી શકે છે સમ્યક્ જ્ઞાનવાળાને આવશ્યક કેવળ નાનની પ્રતીતિ થાય છે નિરાશરણ કેવળ જ્ઞાન તો તેશમા ગુણસ્થાનકે છે હવે, સૂર્યાભિદેવ નિઃશંકપણુ પ્રાપ્ત કરીને ભાવાનને પૂછ છે 'હે ભગવાન' આ સૂર્યાભિ સમ્યક્ દર્શિ છે કે મિથ્યાદર્શિ? ત્રાગજ અને ત્રાગજ રહે તો સમઘીત પદ ભવની વખારે ત ઉઠસે નહિ અને જો સમઘીતને ઉઠસી જાય તો અથ પુદ્ગલ પરાવત રખડે, પણ જનન્ત ભવની અવગ્રાએ જો પરીત કહેવાય કારણ કે જનનમાં જનન પુદ્ગલો છે એના જ નવા નવા પુદ્ગલો પ્રદણ

કરતો જાય અને જૂના જૂના છોડતો જાય માટે ‘વંધે લગા’ અને ‘મૂકે લગા’ આવા અનન્ત પરમાણુઓથી ૧૪ રાજલોક લય્યા પડ્યા છે એ બધા પુદ્ગલ પરાવર્તને આપણુ જીવે પણુ ઝાઝી ઝાઝીને મૂક્યા છે એક પુદ્ગલ પરાવર્તમા અનત કાળ વહી જાય તે કાળ આપણા જીવે અનત વાર કાઢ્યો છે વીશ કોડા કોડી સાગરોપમનુ એક કાળચક્ર થાય. ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીમા બે ચોવીસી જાય એવી અનન્ત ચોવીસી જાય ત્યારે એક પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય આવા ઘોર દુષ્ઠ સહન કરીને આત્મા આ માનવલવમા આવ્યો છે હવે જો આપણે આ લવને મોજશોખ અને વાડી-લાડીમા વેડશી નાખીશુ, તો ફરીથી આવા પુદ્ગલ પરાવર્તો કરવા પડશે બધુઓ ! એક પાત્ર દિવ્યનુ દુષ્ઠ સહન કરતા ત્રાસી જાયો છો, તો અનન્ત કાળનુ દુઃખ તમારાથી કેમ કઢાશે ? માટે એક લાણુનો પણુ પ્રમાદ ન કરો અમને તમારી દયા આવે છે

‘ધર્મ વિના નથી કોઈ સજુ આ સસારમા’ જો પોતાનો સ્વાર્થ સધાતો નહિ હોય, તો મા પણુ તમારી સગી નથી. માટે, દુર્ગતિમા પડતા જીવને ધર્મ એક જ સહાય કરનાર છે દુષ્ઠમાથી છૂટી છૂટીને પ્રકાશના લવમા આવ્યા છો. શરૂઆતમા આપણે ત્યા કોડિયા હતા, ત્યારે પ્રકાશ કેવો હતો ? જ્ઞાનસ આવ્યા એટલે કોડિયાને ફગાવી દીધા ને ? અને મુખઈ જેવા શહેરમા શુ આવ્યુ ? વિજળી-લાઈટ અને રાતને પણુ દિવસમા ફેરવી નાખે તેવી ટયૂબલાઈટ આવી. માટે જેમ જેમ વધારે પ્રકાશવાળી વસ્તુ મળતી ગઈ, તેમ તેમ

જૂનીનો ત્યાગ થતો ગયો શા માટે? તમને જ્ઞાન થયું, કે
કેડિયાં કરતાં જ્ઞાનસંબંધને જ્ઞાનસં કરતા વિજ્ઞાની-લાઈ વધારે પ્રકાશ
આપે છે પણ આ બધા કરતાં વધારે ક્ષી મતી શું છે? આખા
લાઈટ હોય પણ ચંદ્ર ન હોય, તો બધું નકામું છે ત્યારે
સમજો છો ને? ચંદ્ર હોય, પણ રેફરેક્શનમાં બેઠેલો ચૈતન્ય
રેવ જો જોઈ જાય તો? કોની ક્ષી મત વધારે? ચંદ્રની કે
આત્માની? આત્મા નથી તો ચંદ્ર નથી અને જો ચંદ્ર નથી
તો લાઈટની પણ ક્ષી મત નથી જો તમે સૂર્ય નિરીક્ષણ
કર્યો તો તમને જણાયે, કે સદુચી વધારે મૂલ્યવાન જો કંઈ
હોય તો તે આત્મતત્ત્વ જ છે તેના સિવાય બધું નકામું
છે—Tatva 100 છે જ્ઞાની કહે છે, કે 'દીવો લઈને ફૂલે પડ્યો
ખિન્ન છે મુજને ખરે'

આખો આલતા આલતા ન જોઈ શકવાના કારણે કહાય
ફવામા પડી જાય, પણ, ભગવાન! અમે તો જોવા પાક્યા
કે આખો હોવા છતાં ફવામા પડતું મૂક્યું માટે મેધક્રમારે
અને મૃગયુત્રે તેમની માતાને કહ્યું કે 'હે માતા! સ્વ
લાખેલી જાય રે ભાઈઓ! કેટલી તૈયાર કરો ત્યારે આ
સખ્તો તેમના મુખમાંથી નીકળ્યા કરો? 'મા! અનન્ત
જોવીસી ગઈ અને દીવો લઈ ફૂલે પડ્યો હતો. મા! ફૂલે
બીજા માતા નથી કરવી જુઓ! તમને કેટલા અવેગ
અને નિવેગ જોવા કરો? પુરુષ પશવતનની વાત કરતા
શાસ્ત્રકારો કહે છે કે જ્ઞાન પુરુષ પશવતમા જાયે સ્થા
મૂકે સ્થા મા આ માણે પા મા ધોર દુખો સહન કર્યા છે

તેમા વળી, કાકતાલીય ન્યાયે-કાગડાને જેસવુ અને કાળતુ પડવુ-આપણે ચેતી જવુ જોઈએ સૂર્યાલદેવ નાથને પૂછે છે, “હે નાથ! હું પરીત સસારી કે અપરીત?” પ્રભુ! આપ એમ ફરમાવો છો કે સમ્યક્ સજગ અને સજગ રહે તો પદર ભવથી વધારે ન કરે કા તો ત્રણ ભવ, ચાત ભવ કે પછી પદર ભવે, કે કદાચ સમ્યક્ત્વને પામી જાય તો એવા આત્માને પરીત સસારી કહે છે “નાથ! આપ પદર ભવવાળાને અને ત્રણ ભવવાળાને પરીત સસારી કહો છો, તો સૂર્યાલ કંઈ દશામા છે? શું પરીતમા પદર ભવ લેવાના છે? નાથ! સૂર્યાલને રખડવાનો હજી કેટલો કાળ બાકી છે?” ભગવાન કહે છે, “બાપુ! તું સસારી છો એમા પણ તારે તો આ દેવનો ચરમ ભવ છે, રખડવાનું નથી” પ્રશ્ન પૂછવાની ખૂબી તો જુઓ પરીત હોવા છતાં કેટલાક આત્માઓ દુર્લભબોધી હોય છે “હે ભગવાન! આ સૂર્યાલ દુર્લભબોધી છે કે સુલભબોધી?” ભગવાન કહે છે, “ભાઈ! તું સુલભ બોધી છે જ્યારે તું દેવનો ભવ છોડીને મનુષ્યભવમા જઈશ, ત્યારે તને સહેલાઈથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થશે”

ભૂગુ પુરોહિતના પુત્રોએ દુર્લભબોધી કર્મ બાધેલુ તેથી ધર્મની પ્રાપ્તિ સહેલાઈથી ન થઈ આની સઘિ મેળવતા સૂર્યાલદેવ કયા પ્રશ્નો કરશે તે આગળ ઉપગ્રં અવસરે કહેવાશે.

જૂનીનો ત્યાગ થતો અમે શા માટે? તમને જ્ઞાન થયું, કે કોઈકા કરતાં જ્ઞાનસ અને જ્ઞાનસ કરતા વિજ્ઞાની-લાઈ વધારે પ્રકાશ આપે છે પણ આ બધા કરતા વધારે સ્ત્રી મતી શું છે? આખા લાઈટ હોય પણ ચમું ન હોય, તો બધું નકામું છે ત્યારે સમજો છે ને? ચમું હોય, પણ દેહદેવળમાં બેઠેલો ચૈતન્ય દેવ જો કોઈ જાય તો? કોની સ્ત્રીમત વધારે? ચમુંની કે આત્માની? આત્મા નથી તો ચમું નથી; અને જો ચમું નથી તો લાઈટની પણ કિંમત નથી જો તમે સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરશો તો તમને જણાયે કે સદુષ્ટી વધારે મૂંઝવણને કંઈ હોય તો તે આત્મતત્ત્વ જ છે તેના સિવાય બધું નકામું છે—Total loss છે જ્ઞાની કહે છે કે ‘દીવો લઈને ફૂલે પડ્યો પિછાર છે મુજને ખરે

આખો જાણતા જાણતા ન જોઈ શકવાના કારણે કદાચ ફૂવામાં રહી જાય, પણ ભગવાન! અમે તો એવું પાક્યા કે આખો હોવા છતાં ફૂવામાં પડતું મૂક્યું માટે મેધક્રમારે અને મૃનાપુત્રે તમની માતાને કહ્યું કે ‘હો માતા! લજ્જા લાખેણી જાય રે ભાઈજો! કેટલી તૈયાર હશે ત્યારે આ શબ્દો તેમના મુખમાંથી નીકળ્યા હશે? ‘મા! અનન્ત ધોવીઓ ગઈ અને દીવો લઈ ફૂલે પડ્યો હતો મા! હવે બીજી માતા નથી કરવી જુઓ! તમને કેટલા અવેગ અને નિવેગ કિપક્યા હશે? પુરુષ પરાવતનની વાત કરતાં શાસ્ત્રકારો કહે છે કે ત્યાગ પુરુષ પરાવતનમાં થયે સગા મૂકે સગા મા આ માણે થા મા થો ફૂાખો મદન કર્યા છે

તેમાં વળી, કાકતાલીય ન્યાયે-કાગડાને જેસવુ અને કાગનુ પડવુ-આપણે એતી જવુ જોઈએ સૂર્યાલદેવ નાથને પૂછે છે, “હે નાથ ! હું પરીત સસારી કે અપરીત ?” પ્રભુ ! આપ એમ ક્ષરમાવો છો કે સમ્યક્ સજગ અને સજગ રહે તો પદર ભવથી વધારે ન કરે કા તો ત્રણ ભવ, સાત ભવ કે પછી પદર ભવે, કે કદાચ સમ્યક્ત્વને પામી જાય, તો એવા આત્માને પરીત સસારી કહે છે “નાથ ! આપ પદર ભવવાળાને અને ત્રણ ભવવાળાને પરીત સસારી કહો છો, તો સૂર્યાલ કંઈ દશામા છે ? શું પરીતમા પદર ભવ લેવાના છે ? નાથ ! સૂર્યાલને રખડવાનો હજી કેટલો કાળ બાકી છે ?” ભગવાન કહે છે, “બાપુ ! તું સસારી છો એમા પણ તારે તો આ દેવનો ચરમ ભવ છે, રખડવાનું નથી ” પ્રશ્ન પૂછવાની ખૂબી તો જુઓ પરીત હોવા છતાં કેટલાક આત્માઓ દુર્લભબોધી હોય છે “હે ભગવાન ! આ સૂર્યાલ દુર્લભબોધી છે કે સુલભબોધી ?” ભગવાન કહે છે, “ભાઈ ! તું સુલભબોધી છે જ્યારે તું દેવનો ભવ છોડીને મનુષ્યભવમા જઈશ, ત્યારે તને સહેલાઈથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થશે ”

ભૃગુ પુરોહિતના પુત્રોએ દુર્લભબોધી કર્મ બાધેલું તેથી ધર્મની પ્રાપ્તિ સહેલાઈથી ન થઈ આની સધિ મેળવતા સૂર્યાલદેવ કયા પ્રશ્નો કરશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે .

વ્યાખ્યાન ૪૮ મું

(મજ્જિમાર અધિક આવણ ગુહ ૧૩)

રાયપસેવીય સૂત્રનો અધિકાર આત્મી રહ્યો છે જગતના
જીવાને પ્રતિબોધ કરતા ભગવાન કહે છે, કે બધુઓ! જ્યાં
મુખી તમે તમારા આત્માને ધર્મમાર્ગે નહિ વાળો ત્યાં મુખી
તમે સાચા મુખને પામશો નહિ અનાદિ કાળથી
આ આત્મા દેહના ધર્મને વગર રહ્યો છે.
પણ પ્રભુ કહે છે કે ભાઈઓ! એ તમારી વસ્તુ નથી.
સમાધિ સ્વીકારીને અતરની શક્તિને યોગ્યતા થી ખેંચી
આમુ જ્ઞાન કરો કે સસાર કેમ કરીને જો એ ભાવનાથી
ધર્મ કરતા ધર્મ જાણા ભગવાન કહે છે ભાઈ! જરા સમજ
તા ખરા તારો ત્રિકાળી સ્વભાવ ઊઠીને તુ કયા જઈ રહ્યો છે
તના વિચાર કર્યો છે ખરો? ઠરવાના ઠેકાણા મળ્યા છે, માટે
ગુરુની પાસ જાઓ ગુરુ જોઈશું? જે અધિકારમાંથી પ્રકાશમાં
લઈ જાય તે ગુરુ જો ગુરુ તમને શાશ્વત મુખની મુખજ
આપશે એ માટે ગુરુ કેળવવી પડશે જિજ્ઞાસાવૃત્તિ બેઈશે,
સ્વતંત્રતા અને સ્વસ્થ દિત્રાના ધણ અતર છે જ્યાં
મુખી તીક્ષ્ણ મુક્તિથી વિચારશો નહિ ત્યાં મુખી તમને આ
વાતની નમ જ પણ નહિ પડે સ્વસ્થ દિત્રા તે હવેલેલુ થાય છે,
પતનનુ કા નુ છે ત્યાર સ્વતંત્રતા તો જીવનુ-આત્માનુ
મિય છે અને ત આ નામાંથી જ જ મે છે સ્વતંત્રતા જ
તે ચાલતા ખાત નથી જ પ્રાપ્ત થાય છે જ્યાં મુખી

આત્મામા પ્રકૃતિની પરાધીનતા છે, ત્યાં સુધી સ્વચ્છંદિતા રહેવાની સ્વતંત્રતામા કર્મની પ્રકૃતિ આત્માને અધીન રહે છે સ્વચ્છંદિતામા આત્મા પ્રકૃતિને અધીન બની જાય છે આટલો બધો ફરક છે આ બન્ને વચ્ચે એક ગુલાટ ખાઈ જઈએ, તો અનંત કાળથી આત્મા જે પ્રકૃતિને અધીન બની ગયો છે તે જોરમા આવી જાય છે ભર્તૃહરિએ કહ્યું છે, કે મોગા ન મુક્તા વયમેવ મુક્તા. । અમે ભોગોને ભોગવ્યા નહિ પણ ભોગો અમને ભોગવી ગયા એટલા માટે જ આનંદધનજી મહાત્મા કહે છે, કે હે ભગવાન ! તમારો પથ તો ન્યારો છે જ્યારે હું નિહાળુ છું, ત્યારે—

“પંથડો નિહાળુ જે બીજા જિન તણો જે,

અજિત અજિત ગુણધામ,

જે તેણે જીત્યા જે તેને હું જીતિયો જે,

પુરુષ કીમ્યુ મુજ નામ ” પથડો.

આ પશ્ચિત્તોમા અપૂર્વ રસના ઘૂટડાઓ ભર્યા છે બીજા ભગવાનનું નામ શું ? અજિતનાથ—પ્રભુ ! આપનું નામ અજિત કેમ પડ્યું ? જે શત્રુઓ એમના પિતાને વશ થતા ન હતા, તે તેમના માતાના ગર્ભમા આવ્યા પછી વગર જીત્યે વશમા આવી ગયા, શરણે થયા, માટે તેમનું નામ અજિતનાથ પાડ્યું. આ દ્રવ્ય નામ હવે ભાવ નામની મેળવણી કરીએ છીએ નાથ ! તમારા માતા-પિતાએ તો અજિત નામ પાડ્યું, પણ આપ તો અજિત, અજિત એટલે કોઈથી ન જિતાય તેવા, ગુણના ધામ છો ‘જે તેણે જીત્યા જે તેને હું જીતિયો જે !’ હે મારા નાથ ! જે મોહનીય કર્મની રટ

પ્રકૃતિઓ, જે ધનધાત્રીની પ્રકૃતિ અને જે શત્રુઓ અમને
 અનાદિ કાળથી હતી રહ્યા છે જેણે અમને હતી લીધા છે,
 તેને પ્રભુ! આપ હતી ગયા છે પ્રભુ! જેને તમે હત્યા
 તે અમને હતી ગયા પછી 'પુરુષ ક્રીઝ્મુ મુજ નામ નાથ!
 મરહ તમે કે અમે? અમે પુરુષ યાના? પુરુષ કોને કહેવાય? પુરુ-
 પાથ કરીને કર્મશત્રુઓને જે હતે તેનું નામ પુરુષ ભગવાન
 કહે છે ભાઈઓ! અન્નિતનામે જે કર્મને હત્યા તે કર્મને હત
 વાનું તાણું તો આશુ બલ્ય છે 'યમનયને કરી ભેવતાં રે'
 યમનયન એટલે આ જે યશુ છે તે વડે તમારો માર્ગ ભ્રેષ્ઠ
 શકાય નહિ ચામઠાના અશુભી આપણે માર્ગ ભેવાથી તો
 આખો સસાર ભૂલના પડી ગયો છે ભો આપને ભેવા હોય,
 તો દિવ્ય નેત્ર વડે આપને ભ્રેષ્ઠ શકાય યમનયનથી ભેવા
 કયાથી દેખાય? દિવ્ય નેત્રથી જુઓ તો જ ખબર પડે સૂર્યા
 ભરેલે દિવ્ય નેત્ર વડે દેવલોકમાં બેઠા બેઠા ભગવાનને ભેવા
 એટલે તો એમને પ્રભુ કરવાનું સૂઝ્યું કે આ સૂર્યાસ પરીત
 ન નારી કે અપરીત? એ વ્યાખ્યા આપણે કરી ગયા છીએ

હવે ત પૂછે છે કે સુલભભોધી છે કે દુર્લભભોધી?
 જુઓ પરીતમા પણ સુલભ અને દુર્લભભોધી બન્ને સભવે
 પરીતમા પણ અવા છવા પડ્યા છે જેમણે દુલભભોધીનું
 કર્મ ઉપાજન કર્યું હોય એટલા મારે જ સૂર્યાસ પૂછે છે
 'હે નાથ! હું અહીંથી ન્યા ચવીને જઈશ ત્યા
 મને ધર્મ સુલભ ધર્મે કે દુલભ? ભોધીના ત્રણ પ્રકાર
 છે જ્ઞાનભોધી ઇશનભોધી અને ચાસ્ત્રભોધી કેટલાક છવો
 દુર્ભોધીનું કર્મ ઉપાજન કરે છે તેઓ ભાવના હોવા છતાં

સહેજે પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી ધ્યાનમા રાખો, કે આ વસ્તુ સ્વીકાર્યા વિના છૂટકો નથી સ્ત્રી વગેરે આડા પડે તો આપણને વસ્તુ પ્રાપ્ત થવા ન દે દુર્જોધીનુ કર્મ શાથી ઉત્પન્ન થાય છે? બીજા જીવોને અગવડમા મૂકીને જે પોતે સગવડને પ્રાપ્ત કરે, તે જીવો દુર્લભજોધીનુ કર્મ ઉત્પન્ન કરે છે જે કોઈના વ્યવહાર સુદર ન હોય, તો તેને જોધી સુલભપણે પ્રાપ્ત થતી નથી માટે નીતિ ઉપર કુહાડો મૂકે એવો તમારો વ્યાપાર ન હોવો જોઈએ, પણ ધર્મને શોભે તેવો હોવો જોઈએ આપણે ધર્માચરણ કરતા હોઈએ, 'તહેત પ્રમાણુ' કરતા હોઈએ, જિનેશ્વર દેવના કુળમા જન્મ્યા હોઈએ, પણ જે આપણો સસારનો વ્યવહાર ધર્મને શોભે તેવો ન હોય તો ધર્મને કલક લાગે. માટે તમારો વ્યવહાર શુદ્ધ રાખો રખ લાખનો નફો થતો હોય પણ જે તેથી બીજાને નુકસાન થતુ હોય, તો ધર્માત્માએ તેવા વેપારથી થલી જવુ જોઈએ 'મારાથી આ કામ ન થાય,' એવુ વિચારી તેણે એ કામ પડતુ મૂકવુ જોઈએ આવા પ્રત્યેક ધર્માત્માથી આપણી શોભામા વૃદ્ધિ થાય છે

દૃષ્ટાંત—જોરડી ગામનો એક દાખલો આયુ છુ એક શ્રાવક હતો, તે બધી રીતે સુખી હતો પણ સત્તાનમા તેને કંઈ ન હતુ નાની સરખી હાટડી હતી. ગામમા વાણિયો સુખી ગણાતો તે જ ગામમા એક મુસલમાન ટાગાવાળો હતો. તે આખો દિવસ દોડધામ કરે છતા તેને ખાધાખોરાકી જેટલું પણ ન મળતુ તેને એમ થયુ, કે આના કરતા તો કસાઈનો ધંધો કરીશ તો સુખી થઈશ પણ કંઈ પૈસા વગર કસાઈનો ધંધો થાય છે? ઘેટા-બકરા લેવા માટે પૈસા તો જોઈ એ ને?

પ્રકૃતિઓ ને ધનધાત્રીની પ્રકૃતિ અને ને શત્રુઓ અમને
અનાદિ કાળથી છતી રહ્યા છે જેણે અમને છતી લીધા છે,
તેને પ્રભુ! આપ છતી ગયા હે પ્રભુ! જેને તમે છત્યા,
તે અમને છતી ગયા પછી, 'પુરુષ ક્ષીસ્તુ મુજ નામ નાથ!
મજ તમે કે અમે? અમે પુરુષ શાના? પુરુષ કોને કહેવાય? પુરુ-
ષાઈ કરીને કર્મશત્રુઓને ને છતે, તેનું નામ પુરુષ ભગવાન
કહે છે ભાઈઓ! અજિતનાથે ને કર્મને છત્યા, તે કર્મને છત
વાનું ટાણું તો આશુ બાધ છે 'અર્મનયને કરી ભેવતા રે"
અમનયન કોણે આ ને અમુ છે તે વડે તમારો માર્ગ બોધ
શકાય નહિ. આમઠાના યજ્ઞથી આપણો માર્ગ બેવાથી તો
આખો સસાર ભૂલમા પડી ગયો છે બે આપને બેવા હોય,
તો દિવ્ય નેત્ર વડે આપને બોધ શકાય. અમનયનથી બેતાં
ક્યાથી દેખાય? દિવ્ય નેત્રથી જુઓ તો જ ખબર પડે. સૂર્યા
બહેવે દિવ્ય નેત્ર વડે દેવલોકમા બેઠા બેઠા ભગવાનને બેયા
અણે તો એમને પ્રશ્ન કરવાનું મૂઝવું કે આ સૂર્યાલ પરીત
અસારી કે અપરીત? બે બ્રાહ્મણ આપણે કરી ગયા છીએ.

હવે ત પૂછ છે, કે સુલભબોધી છે કે દુર્લભબોધી?
જુઓ પરીતમા પણ સુલભ અને દુર્લભબોધી બન્ને સમવે.
પીતમા પણ બેવા છતાં પડ્યા છે જેમણે દુર્લભબોધીનું
કર્મ ઉપાજન કરું હોય એટલા મારે જ સૂર્યાલ પૂછે છે,
હે નાથ! જુ અહીંથી જ્યાં સધીને જઈશ ત્યાં
નન ધમ સુલભ ધરે કે દુર્લભ? બોધીના ત્રણ પ્રકાર
છ નાનસાથી દશનબોધી અને ધારિત્રબોધી. કેટલાક છવો
બોધીનું કર્મ ઉપાજન કરે છે તેઓ ભાવના હોવા છતાં

સહિજે પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી ધ્યાનમા રાખો, - કે આ વસ્તુ સ્વીકાર્યા વિના છૂટકો નથી સ્ત્રી વગેરે આડા પડે તો આપણને વસ્તુ પ્રાપ્ત થવા ન દે દુર્ગોધીનુ કર્મ શાથી ઉત્પન્ન થાય છે? ખીજા જીવોને અગવડમા મૂકીને જે પોતે સગવડને પ્રાપ્ત કરે, તે જીવો દુર્લભબોધીનુ કર્મ ઉત્પન્ન કરે છે. જો કોઈનો વ્યવહાર સુદર ન હોય, તો તેને બોધી સુલભપણે પ્રાપ્ત થતી નથી માટે નીતિ ઉપર કુહાડો મૂકે એવો તમારો વ્યાપાર ન હોવો જોઈએ, પણ ધર્મને શોભે તેવો હોવો જોઈએ આપણે ધર્મચરણ કરતા હોઈએ, 'તહેત પ્રમાણુ' કરતા હોઈએ, જિનેશ્વર દેવના કુળમા જન્મ્યા હોઈએ, પણ જો આપણો સસારનો વ્યવહાર ધર્મને શોભે તેવો ન હોય તો ધર્મને કલક લાગે. માટે તમારો વ્યવહાર શુદ્ધ રાખો રપ લાખનો નફો થતો હોય પણ જો તેથી ખીજાને નુકસાન થતુ હોય, તો ધર્મત્માએ તેવા વેપારથી થભી જવુ જોઈએ 'મારાથી આ કામ ન થાય,' એવુ વિચારી તેણે એ કામ પડતુ મૂકવુ જોઈએ આવા પ્રત્યેક ધર્મત્માથી આપણી શોભામા વૃદ્ધિ થાય છે

દૃષ્ટાંત—બોઝી ગામનો એક દાખલો આપુ છુ એક શ્રાવક હતો, તે બધી રીતે સુખી હતો પણ સત્તાનમા તેને કંઈ ન હતુ નાની સરખી હાટડી હતી. ગામમા વાણિયો સુખી ગણાતો તે જ ગામમા એક સુસલમાન ટાગાવાળો હતો. તે આખો દિવસ દોડધામ કરે છતા તેને ખાધાખોરાકી જેટલું પણ ન મળતુ તેને એમ થયુ, કે આના કરતા તો કસાઈનો ધધો કરીશ તો સુખી થઈશ પણ કંઈ પૈસા વગર કસાઈનો ધધો થાય છે? ઘેટા-બકરા લેવા માટે પૈસા તો જોઈ એ ને?

બીજેથી તો મળવાનો સંભવ ન હતો. એટલે તે ગયો. પેલા
 આવક શેક પાસે. શેક પૈસા તો આપ્યા, પણ એ વખતે
 પર્ચુપણ પર્વ આવી રહ્યા હતા. શેકાણીને મોઢે અઠાઈ છે
 શેકે કહ્યું, “ મારા પહેલાના ૨૦૦ રૂપિયા આપી દે ને નહિ
 આપે તો ભેળે આવવી કાલે તારા ઘર પર જાતી લાવુ
 છું કે નહિ ! ” શેકાણી બેઠા બેઠાં ભેળા કરે છે તે વિચાર
 કરે છે, કે “ શેકથી ઉપવાસ તો થઈ શકતા નથી. આ બાપડો
 કેટલું કરમરે છે શેકનું જસો રૂપિયા વગર અત્યારે શું અટકી
 પડવાનું હતું ? ” માણસ આજીવિકા માટે કેટલો કમળ
 બની બસ છે ! કહેવત છે ને, કે ‘ પેઠું કરાવે વેડ ’ મુસલમાને
 શેકને કહ્યું શેક ! મારે કસાઈનો ધંધો ચરૂ કરવો છે, માટે
 પૈસાની જરૂરત ઊભી થઈ છે અત્યાર સુધી એક ટંકો વ્યાજ
 આપતો હવેથી બે ટંકા આપીશ. શેકાણી આ બધું સાંભળી
 રહ્યા છે તેને સાતમો ઉપવાસ છે બે ટંકા વ્યાજની વાત સાંભળી
 શેક તો રાજી રાજી થઈ ગયા તેમણે શેકાણીને કહ્યું “ બા,
 જલદી રૂપિયા ગણી આપ. ” પણ શેક ! આ રૂપિયાથી
 હું કસાઈનો ધંધો કરવાનો છું. પેલા ટાંગાવાળાએ કહ્યું
 એ અમારે ભેવાનું ન હોય અને સ્વત્વરીના દિવસે
 બધામને ખમાવી દાશ શેકે કહ્યું બે ટંકા વ્યાજ કેટલું
 જવા દે ? આ સાંભળીને શેકાણી તો આશ્ચર્ય બની ગયા
 તેને મોઠા આવાન લાગ્યા તેણે શેકને કહ્યું, ધર્મને ન શોભે
 તવુ કામ તમારાથી થાય ? યાદ ! ખજો હજારો છવો કપારો
 અને એનું પાપ તમારે બોમવવું પડ્યું એ વખતે હું પણ તમને
 ઉડાવી ચડીશ નહિ. શેકે કહે, વલસી મા મા ભેડ મોટી

ધર્મની પૂંછડી ! જેને ઘેર ભક્તિભાવ પેહું, તેનું ઘર વઠયું, તે વાત સાચી જ છે ” શેઠાણી કહે, “સ્વામીનાથ ! ફરીને વિનવું છું, કે આવું અધર્મ્ય કૃત્ય ન કરો. આ ચાવી મારી પાસે છે, પણ તિજેરી તો તમારી છે આ લ્યો તમારી ચાવી આના પહેલાના લેણા બસો જમા અને પાચસો ખીજ નહિ આપો ત્યાં સુધી મારે આહારપાણી હરામ છે ” જૂઓ, કેવી સ્ત્રી છે ! બહેનોને ધર્મ શિખે, તો તેઓના પતિને પણ સમજાવી શકે તમે કોઈ દિવસ તમારા પતિ કે ફીકરાને પૂછ્યું છે કે કેવું ધન લાવ્યા છો ? આ સ્ત્રી કહે છે, “નાથ ! ધર્મનો આદર કરતા આ દેહ બે પડી જાય, તો તેમાય સાક્ષ્ય છે.” એક વાણિયણુમા ચાવી શક્તિ કયાથી આવી ? આત્મા-માથી ધર્મો રક્ષતિ રક્ષતઃ ! બે તમે ધર્મનું રક્ષણ કરો, તો ધર્મ તમારું રક્ષણ કરશે આહારપાણીના ત્યાગની વાત સાલણી શેઠના હાજી ગગડી ગયા રૂપિયા જશે તે પોષાશે, પણ ઘડપણુમા સ્ત્રી વિના કેમ જિવાશે ? શેઠ સમજી ગયા. સ્ત્રીએ કહ્યું, “નાથ ! આલવિકા માટે એને કસાઈનો ધધો કરવો પડે, પણ તમારો જન્મ તો જૈન શાસનમા થયો છે તમારાથી એને કેમ મદદ કગાય ?” શેઠે પેલા ટાગાવાળાને કહ્યું, “ભાઈ ! મારી સ્ત્રીના અઠાઈ નિમિત્તે અગાઉના લેણા નીકળતા રૂપિયા બસો માફ કરુ છું અને આ પાચસો સામે ચલાવીને તને ઉધાર આપુ છું પણ તે એક શરતે, કે તારે જીવતા સુધી કસાઈનો ધધો ન કરવો ” ટાગાવાળો રાજી રાજી થઈ ગયો. શ્રાવિકાએ ધર્મભાવનાથી શેઠની સાન ઠેકાણે આણી વ્યાજના લોભમાથી પતિને મુક્ત કરી તેને ધર્મમાર્ગ પર

આવશે. ટાગાવાળાને પણ ધનુ, કે જે ધર્મ પ્રમાણે તે આવશે તો તે સુખી થશે. તેણે પાંચ એ રૂપિયામાઘી એક નાનકડી દુકાન કરી અને ખીંચે ખીંચે કરતા વેપારમા તે થોડને પણ પી ગયો. કહેવાનો આશય એ છે કે રાખીનાથી દેહની શોભા વધારવા કરતા ધર્મ કરીને તમારી શોભા વધારો તેમ કરશે તો તમે પણ સુલભભોધીપણુ પ્રાપ્ત કરશો.

હવે સૂર્યાલ પૂછે છે 'હે પ્રભુ! આ સૂર્યાલ જ્યાં જશે ત્યાં સુલભભોધી થશે કે?' ભગવાને કહ્યું 'હે સૂર્યાલ! તું તો સુલભભોધી છે. આ સાંભળીને સૂર્યાલના આનન્દને સીમા નથી રહેતી. હવે તેના હૈયામા સનાતો નથી ત્યાર પછી, ગૌતમ સ્વામી પૂછશે, "ભગવાન! આ સૂર્યાલનો પૂવ ભવ શો હતો? ત્યાર પછી પરદેશી રાજાનો આગ્રહ ભવ કહેવાશે. જે સાંભળશે તેને અનેશ આનન્દ આવશે.

વ્યાખ્યાન ૪૯ મું

[શુક્રવાર, અધિક માવણ વરિ ૫]

મધુઓ! નાની ગુરુવાની વાણી એ તો જલુમોહાં રત્ન જવી છે જે આ માઓએ એ વાણીનો સ્વાદ વાખ્યો એમાં શ્રદ્ધા કરી અને જેના હૃદયને તના સ્પર્શ થયો, તે આત્માઓ તત્ત્વ ઘટ્ટ ગયા. ભગવાન ભ ય છવોને કહે છે, કે હે આ માઓ! તમારો આ માને ભવ્ય કરવાનો અપૂર્વ અવસર

તમને પ્રાપ્ત થયો છે. દેવોને પણ દુર્લભ એવા આ માનવલવની કિંમત તમે જ્યાસુધી નહિ સમજો ત્યાસુધી બધું બર્થ છે. માનવલવની મહત્તા ખાવાપીવામા અને મોજશોખ કરવામા નથી, પણ સત્ય અને અહિંસામા છે માટે અમારી વાતને સૂલશો નહિ જાની ભવ્ય જીવને કહે છે, ભાઈ! આજે મહા-મૂલો અવગર મળ્યો છે, તે કર્મનો નિવેડો કાઢવા માટે મળ્યો છે ભાઈ! તુ આખી દુનિયાનો જાણકાર થયો ભૂગોળ અને ખગોળનું તે જ્ઞાન મેળવ્યું. પણ તે તારો પોતાનો ઇતિહાસ હજી જાણ્યો નહિ તુ કોણ છો? કયાથી આવ્યો અને તારું સ્વરૂપ શું છે! તે ઇતિહાસ અદ્યાપિ તે જાણ્યો નથી હે મુમુક્ષુ! તું તારી દરકાર કેમ રાખતો નથી? યાદ રાખજો, કે વહેલા કે મોડા દરેકને મરવાનું તો છે જ માનવલવમા અમર થવાના ટાણા મળ્યા છે, માટે, ભાઈ! શાન્તિ મેળવવા આ જીવે ઘણાંયે કામો કર્યા, પણ સાચી શાન્તિ શામા છે? આ બાબતનો જીવે કદાપિ વિચાર કર્યો નથી દેવોને વલ્લભ એવા હે આત્માઓ! સાલજો કર્મના મૂળીયા કાપ્યા વિના જીવોને છૂટકો જ નથી પણ આત્માએ તો જન્મ-મરણના મૂળીયા વધારી નાખ્યા છે અને વધારતો જ રહ્યો છે ભગવાન કહે છે કે ભાઈ! જ્યાસુધી તુ વિકારમા છો ત્યાસુધી તને નિર્વિકારી ભવની શી લહેજત છે તેની ખબર નહિ પડે જો કોઈ સ્વાદિષ્ટ વસ્તુ ખાવા મળી જાય, તો લહેજત આવે ને? હા જ તો એમ વીરવાણી સાલજતા તમને લહેજત આવે છે? ભાઈ! સાથા તો ઘણાંયે ધુણાવ્યા, પણ હવે મનને ધુણાવતા શીખો આ સૂર્યાલ દેવ પૂર્વ ભવમા મન ધુણાવીને આવ્યો છે,

હે જગતના ભૂષણરૂપ ભગવાન ! હે પ્રાણીઓના નાથ ! એમા કોઈ આશ્ચર્ય નથી કે તમારા ગુણોની સ્તુતિ કરનાર મનુષ્ય તમારા જેવો જ બની જાય છે ભલા એવા સ્વામીથી શો લાભ કે જે પોતાના સેવકને પોતાના જેવો બનાવી ન શકે ? અર્થાત્ આપની સ્તુતિ કરનાર આપના જેવો જ બની જાય છે એક શેઠને અતુરૂપ થઈને રહેનાર નોકર પણ શેઠની કૃપાથી શેઠતુલ્ય થઈ જાય છે, તો આમા શું આશ્ચર્ય છે ?

ભગવાન પાસે કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન છે, તે તમારે ‘કેવળ-જ્ઞાન’ (કોળિયો મેળવવાનું જ્ઞાન) જોઈએ છે, તો એ કેમ મળે ? પ્રભુ પાસે ભૌતિક માગણી કરાય જ નહીં કર્મવશાત્ જે કોઈ મળે તેમા સતોષ રાખો સૌને પોતાના પુણ્ય પ્રમાણે મળે છે મોટી મહત્વા-કાક્ષા કરવાથી કોઈ વળવાનું નથી

સહજ મિલા સો દૂધ વરાવર, માંગ લિયા સો પાની ।

ચેંચ લિયા સો રક્ત વરાવર, ગોરખ ઘોલ્યા વાળી ॥

ભવ વધારવા માટે વ્રત કરશો નહીં, નહીંતર ‘ઘટીની ઉંદરડી થાળામા કે ગાળામા’ જેવી હાલત થશે ‘બળદ ધાત્રીનો બહુ ફેર, તોય પોતાને ઘેર’—એમ તો ધાત્રીનો બળદ પણ ધાણીના ફેરા કરતો સેકડો ગાઉ ચાલે છે, છતાં ધાણીથી દૂર એક ડગલું પણ જઈ શકતો નથી ભયે થોડું કરો, પણ સાચું કરો, કારણ કે—

કોડ ક્રિયાથી ના મળે, તે એક પલમાહિ મળે,
દરિદ્રતા દૂર રહે, શોક ને સતાપ ટળે,
એવા દેવાધિદેવના જે જઈ ચરણે પડે,
ભવોભવના કીધા સહુ પાપ ને પરિપાપ ટળે
જેન સચુકામડળનું કાજ સર્ધું રે,
ભૂલ્યા તારુ નામ, વખત ગયો રે,
મોડ તાણી સુવામા જનમ ગયો રે ભૂલ્યાં

જે કંઈ ક્ષિપ્ય કરો તે સમગ્રજી જોઈને કરે. પેદમાં જન્મ્યા જ્યો
 હોય તેન ઠીક કરવા માટે પોતે કરો. તો પેદ સારુ થઈ જાય એટલે
 જ સાત મળશે. પણ સમર્થિતસદિત અને રાજદેવ રહિત થઈને
 એક પોષક કરો તો ૨,૭૭ ૭૭ ૭૭ ૭૭૭ પચોપચ એટલું શુભદેવતાનું
 આયુષ્ય જન્મ્યા. કોઈ દરિદ્રી માણસને આશ્ચર્ય થઈ શકે કે તુ ?
 જોઈએ તે માગી લે અને એ દરિદ્રી માણસ એક મૂડી જ્યો માત્ર
 તો તેન કુશિમાન કેવી રીતે કહી શકાય ? એમ પ્રશ્નકર્તા કરી શકે
 નુખ મેળવવાને બદલે બૌદ્ધિક મુખની માગણી કરનાર કેવા કહેવાય ?

સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ વિચિન્નુ । સિદ્ધ જન્મવાન પામેથી તમે શુ માગો
 છે ? સિદ્ધ પદ મેળવવા કેટલો પ્રયત્ન કરવો પડે ? શાવો ક્યો મંઈ નહીં
 વળે. શ્રી દેવચંદ્ર મહારાજ જન્મવાનની સ્તુતિ કરત્યા કહે છે કે—

કમળ પત્તુ પદોએ નહીં નવિ પદોએ હો તિર્કા પ્રમથાન ૧

૨ પદોએ તે તુમ કરો નવિ શામે હો કોઈનો જન્મવાન ૨

કમળ નિષ્કલ શુ પ્રીતકી

હે જન્મવાન ! આપની સાથે પ્રીત જાણવા માટે કોઈ કમળ
 સ્કોચાગી થકે બરો ? અને જે આપની પાસે પહેલે તે તો આપના
 જ્યાં મ્ની તમ છે એ રાજ્ય જાણી શકે નહીં. તો પછી હે પ્રભુ !
 આ નિઃશ્રી ને કુ સાગી આપ સમતાથી બરપૂર અને કુ કોષથી
 ભરપૂર મારો ન તમારો મેળ કેમ મળે ? તમે જેને જોઈના એની સાથે
 મારે જાણના પ્રમ ! આ કેમ ચાલે ? કોઈ પ્રશ્નને એના સ્નેહીજન
 સાથે જાણના હોય ન એની ધિરી કસી કસીને એ સ્નેહીજન સાથે
 વાતો કરી શકાય તો કુ અમુક સાગી આપણે પણ એવું જ કરી
 છે પ્રભુ ત્વે પછી તો પાપો પણ જાયો રાગ દેવ જાદિ સાથે
 મત્રા આપો મારે દવ સમજન છેડે તો સાગી પ્રીત જણાઈ.

મુકુમાલિકા સમયને તથે ગ્રી સ્વાધ્યાય મનન, ચિન્તન અને
 તત્ત્વ શાસ્ત્ર દત્ત આ કિવસ સાગી મુકુમાલિકા પોતાના ઊરથી
 પ્રવાલિકા પાને આવીત કહવા સાગી હે પ્રભુ ! ને આપની જાણ

હોય તો આ ચપાપુરીની બહાર આવેલા સુભૂમિભાગ નામના ઉદ્યાનમાં છઠ્ઠ-છઠ્ઠના પારણા કરીને સૂર્યની આતાપના સાથે તપ કરુ ' ગોવાલિકા સાધ્વીજીએ જવાબ આપ્યો, 'તમે જે વાત કરો છો તે આપણને કદપે નહીં આપણે ધર્મસમિતિ, આદ્યનસમિતિના પાળનાર અને ગુપ્તિ રાખનારા છીએ. માટે જે મકાનમાં સૂર્યનો તાપ આવતો હોય તે મકાનમાં પછેડી બાધીને આતાપના લેવાય સ્ત્રીજાતિ માટે ખુદ્દી જગ્યામાં આતાપના અને એક પગે બેસા રહીને તપ કરવાની લગવાને આજ્ઞા આપી નથી, કારણ કે સ્ત્રીઓએ બહુ સાવધાનીથી રહેવાનું છે '

આ પ્રકારે ગુરુશ્રીએ સુકુમાલિકાને સમજાવી સુકુમાનિકાને તો હિજાબો જ આપ્યો હતો એથી તે વિચારવા લાગી કે 'મે જે તપ કરવાનું ઇચ્છ્યું છે તેની ના કેમ પડાય ?' પણ જે શિષ્ય કે શિષ્યા સિદ્ધાન્તના નિયમ પ્રમાણે ન ચાલે તો એને ચલાવી લેવાય નહીં ગુરુશ્રીની એ ફરજ છે કે પોતાની શિષ્યાઓને સિદ્ધાન્તના નિયમમાં રાખે ગુરુશ્રીની જવાબદારી બહુ મોટી છે માત્ર દીક્ષા આપી દેવાથી બહુ જ કર્તવ્ય સમાપ્ત થતું નથી પોતાના શિષ્યો માર્ગે છે કે હિન્માર્ગે છે એની જવાબદારી ગુરુની છે ચલાવી લેનાર ગુરુ એ સાચા ગુરુ નથી ગોવાલિકા સાધ્વીજીએ સુકુમાલિકાને સ્પષ્ટ કહી દીધું કે તમારાથી તપશ્ચર્યા માટે સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનમાં નહીં જવાય

દૃષ્ટાન્ત—ગોડલ સમપ્રદાયના કુગરસી સ્વામીના ભત્રીજા માનકુ વર-આઈ સ્વામીએ પણ નાની વયમાં દીક્ષા લીધી હતી ફરતા ફરતા તેઓ એક નાના ગામડામાં ગયા માનકુ વરનાઈ સ્વામી જેટલા જ્ઞાની હતા તેટલા જ સ્વરૂપવાન અને તેજસ્વી હતા ગામમાં વાણિયાનું એક જ ઘર હતું ગામમાં તેમણે બેઠા આપ્યો તેમના ઉપદેશથી ઈતર ધર્મના લોકો પણ ખૂબ આકર્ષાયા તેમાં ગામનો એક યુવાન કાઠી દરબાર સાધ્વીજીના રૂપની પાછળ આકર્ષાયો ઇન્દ્રિયાલિપ્ત બનેલી દષ્ટિ વિષયોનું જ ધ્યાન ધરતી હોય છે. દરબારે વાણિયાને કહ્યું, 'આવતી કાલે તમારે ત્યાં બિતરેલા સાધ્વીજીને જવા દેશો નહીં એનું રૂપ મને બહુ ગમે છે '

આ કાઠી દરબાર બહુ દૂર અને વિપયાન્ધ હતો અને વાલ્મીકે
 ઝેલો હતો. દરબારની આગામી ઉદ્ધવન યે પસ્તિયામ હાવે એને
 એ બરખર સમજતો હતો. આથી વહેલી સવારમાં ઝીંને તેણે ઘોડા
 દોડાવીને એ ગામથી ત્રણ ચાર ગાઉ દૂર આ કુબરથી સ્વામી હતો
 ત્યાં જઈને તમામ હાજીઓની સંજાગી તરતોતરત વિદાર કરીને
 કુબરથી સ્વામી દરબારન ગામ પહોંચ્યા. અગાઉથી જઈને વાલ્મીકે
 સાખીછને તૈયાર કરી રાખ્યાં હતાં. ગુરુ પહોંચ્યા ને સાખીછને
 તરત વિદારની આગા કરી તેઓ ખરે બપોરે વિદાર કરી ગયા.
 પોતાની સિધ્ધા માનકુવરજાઈને જણાવીને એ દરબારની હદ બહાર
 પહોંચાડી દોષાં અને પોતાના જવારામાં સાખીછને સુવાવીને એ
 કુબરથી સ્વામીએ આખી રાત ખડે પડે ચોકી કરી. ક્યારે કુબરો
 આવે એ જ રાત્રી જોવાતી હતી, પણ સાંજરહાત એવું કંઈ જન્યુ
 નહીં રાતમાં આ દરબારની દિશિ બહારથી અને એને પોતાની શૂદ્ધ શમ જઈ
 સવાર પાંચુ અને દરબારે વાલ્મીકાને ત્યાં જઈને તપાસ કરી કે પેલાં
 સાખીછ ક્યાં ગયાં ?

વાલ્મીકે ત્યાં જ આપ્યો. અગામી એ સાખીછના ગુરુદેવ
 પંચમાં અને તેઓ તેમને પોતાની સાથે લઈ ગયા છે.

દરબારે જઈ તમે મારી સાથે એ ગુરુદેવની પાસે ગામે કુ
 વિપયાન્ધ જન્યા હતો. પરંતુ હવે મન તેના પસ્તાવો થાય છે. મારે
 તેમની કથા માગવી છે.

દબ ની શુદ્ધ કથેલી જુદી તેઈને વાલ્મીકે. પણ દરબારની
 સાથે ૧ માં ગરથી મદા. ૧ માસે આપ્યો. દરબારે મદારજનની
 અને સાખીછની કામગામના કરી અને તે દિવસથી પરથી પર
 માવ છવન કુદરિ નહીં ક વાની પ્રતિષ્ઠા થીથી.

ત્યાં રી માં કુબરથી મદારા ૭ માનકુવરજાઈ સ્વામીને આગા

કરી કે તમારે જ્યારે જ્યારે વિહાર કરવો હોય ત્યારે ત્યારે હાથે પગે
અને મોઢા પર કાલસાનો ભૂકા લગાડીને જ જવું

આમ પોતાના શિષ્ય-શિષ્યાની સપૂર્ણ જાં
હોય છે આર્યા ગોવાલિકાએ પણ એ જ જવાબદારી
સાધીને સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનમાં જવાનો નિષેધ-૫૩
અનશે તે અવસરે

આ કાઠી દરબાર જનુ કૂર અને વિશ્વાનંદ દત્તો અને વાલ્મીકે
એકમો હતો. દરબારની આગામી ઇશ્વરના ડેવું પરિણામ લાવે એને
એ બરાબર સમજતો હતો. આથી વડેલી સવારમાં જીડીને તેણે ઘોડા
દોડાવીને એ ગામથી ત્રણ ચાર ગાઉ દૂર જ્યાં કુઝરસી સ્વામી હતા
ત્યાં જઈને તમામ દહીકત કાઠી સજાગીલી તરવોતરત વિદ્યાર કરીને
કુઝરસી સ્વામી દરબારને ગામ પહોંચ્યા બગાઈથી જઈને વાલ્મીકે
સાખીજીને તેમણે કરી રાખ્યાં હતાં. ગુરુજી પહોંચ્યા ને સાખીજીને
તરત વિદ્યારની આગામી કરી તેઓ ખરે જાણે વિદ્યાર કરી ગયા.
પોતાની સિધ્ધા માનકુવરજાઈને જાણીને એ દરબારની હલ નકાર
પહોંચાડી દીધાં અને પોતાના ઉતારામાં સાખીજીને મુઠાવીને એ
કુઝરસી સ્વામીએ આખી રાત ખડે પડે મેઢા કરી ક્યારે કુમલો
આવે એ જ રહ જોવાની હતી. પણ સામ્યવચાત્ એવું કાંઈ જનુ
નહીં રાતમાં આ દરબારની દષ્ટિ નક્કાઈ અને એને પોતાની ભૂલ સમજાઈ
સવાર પાંચ અને દરબારે વાલ્મીકાને ત્યાં જઈને તપાસ કરી કે પેલાં
સાખીજી ક્યાં ગયાં.

વાલ્મીકાએ જવાબ આપ્યો, જવાનક એ સાખીજીના ગુરુદેવ
પ્રધાર્માં અને તેઓ તેમને પોતાની સાથે જઈ ગયા છે.

દરબારે કહ્યું તમે મારી સાથે એ ગુરુદેવની પાસે ગાસો કુ
વિશ્વાનંદ જન્મ્યો હતો, પરંતુ હવે મને તેના ખતાવો જાણ છે. મારે
તેમની ક્ષમા માગવી છે.

દરબારની શુદ્ધ ધર્મેલી છુદિ જોઈને વાલ્મીકે. પણ દરબારની
સાથે જ મી કુઝરસી મહારાજ પાસે આવ્યો. દરબારે મહારાજની
જાને સાખીજીની ક્ષમામાગ્યા કરી અને તે દિવસથી પરમી પર
વાવજાનન કુદરિ નહીં કરવાની પ્રતિજ્ઞ લીધી.

ત્યારથી મી કુઝરસી મહારાજે માનકુવરજાઈ સ્વામીને આગામી

કરી કે તમારે જ્યારે જ્યારે વિહાર કરવો હોય ત્યારે ત્યારે હાથે પગે અને મોઢા પર કાલસાનો ભૂંડો લગાડીને જ જવું !

આમ પોતાના ગિણ્ય-શિષ્યાની સપૂર્ણ જવાબદારી ગુરુને શિર હોય છે આર્યા ગોવાલિકાએ પણ એ જ જવાબદારી સમજીને સુકુમાલિકા સાધ્વીને સુબ્રમિભાગ ઉદ્ધાનમાં જવાનો નિષેધ કરી દીધો હવે ત્યાં થું ખનશે તે અવસરે

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૭૬

(મોમવાર, તા ૨૩-૯-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રજ્ઞા ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

નાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનનો અધિકાર ચાલે છે ગુરુના વચનોમાં અખડ વિશ્વાસ રાખવાથી જ પોતાને મોક્ષ મળશે એમ માનવાને બદલે સુકુમાલિકાએ ગુરુવાક્યનો અનાદર કર્યો સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું છે કે સાધ્વીએ આતાપના લેવી હોય તો ઉપાશ્રયમાં ફરતી પછેડી બાધીને, સ્થિર રહીને જ લેવી પરંતુ એ વાક્યને સુકુમાલિકાએ શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્વીકાર્યું નહીં તેને એ ગમ્યું પણ નહીં સ્વચ્છન્દી જીવેને સિદ્ધાન્તવાક્ય ગમતું નથી શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર કહે છે કે—

સ્વચ્છન્દી મત આગ્રહ તજી, વર્તે સદ્ગુરુ લક્ષ,
સમજિત તેને ભાખીયું, કારણ ગણી પ્રત્યક્ષ,
માનાદિક શત્રુ મહા, નિજ છ દે ન મરાય,
જતા સદ્ગુરુ શરણમાં, અદ્યપ્રયાસે જાય

સ્વચ્છન્દે વિચરેને જ જીવે પોતાનું જીવું વાળ્યું છે, મતાગ્રહ અને દુરાગ્રહ તજીને જે સિદ્ધાન્તને સમજે તો જ મોક્ષે જવાય 'છૂદે

નિરોદ્દેશ્ય ઈષદ મોક્ષ'—પોતાની હિંમતનો નિશાન કરે તો મોક્ષ મળે. દેશવેશ રાજના ધોણી કિંમત સામ્ય રૂપિયા હોય છે. પણ સ્વચ્છદી ધોણી કિંમત નથી રાજા પ્રતાપનો. ચેતક સિક્કા અને માસિકને વધારે ધોડો હતા તો જ તેને દનિકાસમાં રથાન મળ્યું છે. સિંચને શુરુ પ્રત્યે વિનય રાખવાનું ભગવાને કહ્યું છે. કાલુષ્યશૂર્યમાં ભગવાને કહ્યું છે કે મામાપ શૈલ-સ્વામી અને શુરુ એ ત્રણના ઉપાસરનો બહોળો વળી શકતો નથી. ને પુત્ર વિનય કરે છે તે બાળક પર જ પ્રજ્વળેલો હાથ કરે છે. પોતાની ક્ષીનો પણ સર્જને ને બાળક વડીસોને ધનકાવે છે. ભગવા વડીસો નીચ બેઠા હોય ને પુત્ર ખુરશી પર બેસે અને વડીસનો અવિનય કરે એ પુત્ર વડીસોને કેવો લાગે ! બાળની કોસેને તો અવિનયનાં ધર જતી ગઈ છે.

દૃષ્ટાન્ત—એક કોમેનિયને એક જાહેરી અસહ્યતાથી ટાપવી મારી. પ્રિન્સિપાલે તેનો બા અવિનય જોઈને પત્રિકા રૂપિયા ૬૩ અને એક કલાક જેટલા રહેવાની શિક્ષા કરી. બા સંજોગે કોમેનિયન મોલ્લો, તમ બાપા ! પ્રેમની કિંમત માત્ર પત્રિકા જ રૂપિયા આઠી, પણ મની કિંમત ૬ વધારે ચૂકવવા માશુ છું. બાપ કહીને તેણે એ છેલ્લીના ગ્રાહ પર બીજી ટાપવી લખાવી અને ખિસ્સામાંથી પચાસ રૂપિયા પ્રિન્સિપાલના ટેબલ ઉપર ફેંકીને એ બેઠ્યો. હવે ૬૩ એક કલાકને બદલે ૬૫ કલાક સખા રહ્યો ! બાપા અવિવેકી માટે પદ્ધતિ બહોળો અને બધાનું સમ નવો કે ગાર્ડ Character is the best property—ચારિત્ર એ તો ઉભા ! બા બતા છે સુક્રમાસિકને મુરશ્કીએ અટકાવી તમા ગત પ્રશ્નોના અપરાધ દેખાયા.

પતી આ તમા પ સખાને, કે હાંએને ઉછેરે રમેઈ કરે, તમાર અન અ કલ્પ કે મારો તમા આ તમા પારો તો તમ એને શા ત્યામ આ તમા બ્યા પર જ એનું છે એ કોઈ બધાથી આવેલી તાક ૩ નથી પડી તમની માથણી કરે એ કેવી અસહ્યતા છે તેવી

જ રીતે જે શિષ્ય ગુરુસેવાના કે પોતે કરેલા વિનયના બદલામાં માન કે પ્રશંસા માગે તે અવિનયી શિષ્ય છે

દૃષ્ટાન્ત—અમેરિકાની એક બાઈ સાસુ અને પતિથી કટાણીને એક માનસશાસ્ત્રી પાસે આવીને કહેવા લાગી, ‘મારી સાસુ મારી પાસે ખૂબ કામકાજ કરાવીને મારા પર ટકટક કર્યાં કરે છે અને મારે પતિ મારી કદર નથી કરતો નથી, માટે તેનો ઉપાય બતાવો.’ માનસશાસ્ત્રીએ કહ્યું કે, ‘તમે કહો છો કે હું નિર્દોષ છું, તો તમારી નિર્દોષતાને હું માની લઉં છું, પણ જેનામાં સતોષ ન હોય એ નિર્દોષ કવી રીતે ગણાય ? તમે બધાને ખરાબ કહો છો, પરંતુ તમે પોતે પોતાનો દોષ જોઈ શકતા નથી કરી છૂટવું એ માનવધર્મ છે, પણ કરીને કંઈક લેવાની ઇચ્છા કરવી એ સ્વાર્થ છે’

વૃક્ષને કોઈ પથ્થર મારે તો તે પથ્થરના બદલામાં ફળ આપે છે તમને કોઈ પથ્થર મારે તો તમે ફળ આપો છો કે ગાળો ? માનવ-જીવન પરોપકાર માટે છે

પરોપકારાય ફલન્તિ વૃક્ષાઃ પરોપકારાય દુહન્તિ ગાવઃ ।

પરોપકારાય વહન્તિ નદયઃ પરોપકારાર્થમિદં શરીરમ્ ॥

ફળ આપીને વૃક્ષો પણ પોતાનું પરોપકારીપણું આપણને બતાવે છે ઘાસ ચરનારી ગાય દૂધ આપે છે, મળમૂત્ર ધોવા છતાં નદીઓ નિર્મળ જળ આપે છે મનુષ્યે તેમની પાસેથી પરોપકારનો ગુણ લેવા જોવો છે સતો પણ પરોપકાર માટે ગામેગામ ફરીને તીર્થ કરદેવનો સંદેશો ઘેરઘેર પહોંચાડે છે માટે મહાપુણ્યે મળેલો માનવસવ સુધારી લેન્ને ગોવાલિકા સાધ્વીને સુકુમાલિકાને શિષ્ય બનાવીને કોઈ વશ વધારવો ન હતો સતો તો મોક્ષમાર્ગનો સથવારો છે તેઓ કહે છે, કે ચાલવાનું તમારે પગે છે સતોના વાક્યોમાં શ્રદ્ધા રાખશો તો એને સથવારે તમે પણ મોક્ષમાં પહોંચી જશો ગુરુ તો બધા વિદ્યાર્થીઓને એકસરખું જ જ્ઞાન આપે છે, પણ સૌ પોતપોતાના ક્ષયોપશમ પ્રમાણે તેને ગ્રહણ કરે છે

અઝામાં જે ગુણ જણ મહાગુ તે અઝાજળ,
 મટરમાં ગુણ જણ ગદુ તે મહાગુ છે
 ખારે દરિયે ગુણ તે ખારેખરુ ખારુ ગુણ
 જસમાં ગુણ તે જસરૂપ થઈ જસુપ છે
 શરણેએ શાખો રસ થયો શરણીના રસ રૂપ,
 ચૂનામાં ગુણ તે ચૂનારૂપ થઈ ચણુપ છે
 એક જ આકાશની પેદાશ દ્વાયે દ્વયપતરામ,
 જેવા જેને જોત મળ્યો તેવું તે ત્યુપ છે

વીતરાજની વાણી એક જ હોવા છતાં પાત્ર પ્રમાણે ગુણ આપે
 છે કુબાર મારી લાવીને, તેને ઘેઘા મારીને કામળ બનાવી પાણી
 રેશને તેને પવડે લાતો મારીને ચીકણી બનાવે છે તે પછી તેના
 પિંડ બનાવી માકલ પર ચણવીને માટ તૈયાર કરે છે તેને ટપલાં મારીને
 સરખુ કાંઈ ગાદ તેની અગ્નિપરીક્ષા કરે છે ત્યારે તે પાણી ભરવા થોડા
 થોડા તૈયાર થાય છે તેવી જ રીતે કુખ સદન કરીને અને નમ્રતા
 રાખીને ૧ સિખ્ય અભ્યાસ કરે છે તેને જ વિદ્યા કહે છે મહારા
 મમદ મેઢાવી છોપ કિન્હી સે માયપ —મેઢાવી મહુખ દ્યેશાં નમીને
 જ માથે હ નુસ્તી જાગાનુ પાલન કરુ એ સિખનુ જાલ્ય છે
 જન એવા વિનમ્રતાન સિખ્ય સાકામાં દર્શિતે પામે છે

દૃષ્ટાન્ત—મારવા પ્રદેશમાં કુલ્લા નામનાં એક સાખીજ પોતાનાં
 ગુસ્સી સાથે વિદાર કરતાં હતાં કુલ્લા સાખી જામતાં હતાં તે ગુસ્સી
 સતા હતા ત્ર સતી વખતે કુલ્લાજીએ મારવાને સાંજળ મારી, પછી
 હાથ ખીસા સમાવવા તેઈએ એ મળ્યો નહીં એટલામાં ગુસ્સીએ
 નમીન પૂરું બગાડી કરે છે કુલ્લાજીએ કહ્યું મારવા
 સાંજળ તો વાની દોરી સુખ ખીનો જાવવો હ એ મળતો નથી
 અર્ધનિઝામા કુલ્લારી ક્યારેઈ ગુણ કે તારી આમળી તો છે ને
 જન નુખા તો નિઝાબીન થઈ મયા અદા કુલ્લાજીએ ગુસ્સાજનને

શિરોધાર્ય ક્યુ સાંકળ દઈને પોતાની આગળી ખીલીને ઠેકાણે લગાવીને ત્રણ પ્રહર સુધી એમ ને એમ તેઓ ઊભા રહ્યા એથે પ્રહરે ગુરુણી ઊઠ્યા અને જુએ છે તો કુદણા એમ ને એમ ઊભેલ છે તેણે પૂછ્યું, 'ત્યા કેમ ઊભા છો ?' કુદણાજીએ વિનયથી કહ્યું, 'આપની આજ્ઞા મુજબ ઊભી છું' ગુરુણીએ ઊઠીને જોયું તો સાંકળના ઉપર લગાવેલી આગળી સૂજ ગઈ હતી આનુ નામ છે ગુરુની આજ્ઞાનુ પાલન ! 'હવે કિચ્ચાણં સરણં મૂઘાણં જગદ્દે જહા'—એમ પ્રાણીઓને પૃથ્વી આધારભૂત છે, તેમ વિવેકી શિષ્ય જગતના આધારરૂપ બને છે

અવિવેકી શિષ્ય ગુરુને ભારરૂપ બને છે આવા શિષ્યો જ્ઞાનમાં પણ કોરા રહી જાય છે ગુરુની આજ્ઞાનુ પાલન ન કરનાર શિષ્યોને શુદ્ધિનો ઉધાડ પણ ન થાય તો પછી દેવજ્ઞાન તો ક્યાંથી જ થાય ? માટે વડીલોની આજ્ઞાનુ પાલન એ પુત્રનો અને શિષ્યનો ધર્મ છે

દૃષ્ટાન્ત—માકદીપુત્રો જિનપાલ અને જિનરક્ષિત અગિયાર વાર સમુદ્રમાર્ગે પરદેશ જઈ આવ્યા ધન પણ ખૂબ મેળવ્યું અને હવે ખારમી વાર પરદેશ જવા માટે બંને જણા માતાપિતાની આજ્ઞા લેવા આવ્યા માતાપિતાએ કહ્યું, 'બેટા ! આપણી પાસે અખૂટ ધન છે અને ખારમી વાર પરદેશમાં જવું એ અપશુકન ગણાય છે, માટે તમારે ખારમી વાર પરદેશ જવાની જરૂર નથી'

પરંતુ જિનપાલ અને જિનરક્ષિતે હઠાઘડ કરતા કહ્યું, 'અમે અગિયાર વાર તો સમુદ્રને ખેડી નાખ્યો છે, એટલે અમારા માટે અપશુકનનો ભય નથી માટે આજ્ઞા આપશો તોય અમે જઈશું અને નહીં આપો તોય જઈશું !'

આમ માતાપિતાની આજ્ઞાનો અનાદર કરીને વહાણોમાં માલ ભરીને બંને જણા વેપાર માટે નીકળ્યા થોડા દિવસ બાદ સમુદ્રમાં તોફાન આવ્યું અને એક પછી એક વહાણો ફૂંચવા લાગ્યા છેલ્લા વહાણમાં જિનપાલ અને જિનરક્ષિત બંને બેઠા હતા. છેવટે એ વહાણ પણ તૂટી

પાપુ ભાવ્યોએ જ નેના હાથમાં વહાણનાં પાટિયાં ખાલી કર્યાં અને તરતાં તરતાં આંધ્રે દિવસે એક કિનારા પર ફેંકાઈ વધા નધારે જન્ને જણાને શુદ્ધિ પાળી ત્યારે જ ને જણા કિનારા પરના વનમાં જવા લાગ્યા ત્યાં જોયું તો એ રત્નદ્રીપ હતો. સુદર ઉદ્યાનમાંથી જન્ને જણાએ કહેલો. આદ્યાર ક્યો અને ત્યાં આવળ જવા લાગ્યા ત્યાં સોમેશ ચણુનારો ધારણુ કરેલી અને અત્યંત સ્વરૂપવતી સ્ત્રી તેમને સામ મળી. હાવભાવ અને કટાક્ષ કરતી એ સ્ત્રી મોલી, આ દીપ્તી હુ માસિક હુ મારુ નામ રમણાદેવી છે જો તમે મારે ત્યાં આવશો અને મારા કહેવા પ્રમાણે કરશો તો તમને સ્વર્ગીય મુખો અને ઉપજોગો મળશે. જન્ને જણા રમણાદેવીના હાવભાવમાં મોહ પામી વધા અને તેના જ રામભવનમાં રહેવા લાગ્યા. રમણાદેવી પશુ તેમને ખાનપાન અને ઉપજોગો આપવા લાગી.

ભાવના બીજાંરીઓ વર્તમાનને જુએ છે પરંતુ ભવિષ્ય સામ દષ્ટિ પશુ કરતા નથી. જિનપાશ અને તિલકિનને ધરના કરતાં પશુ વધારે સુખ મળવા લાગ્યું તેઓ ધરનાર ને વ્યાપારને ભૂલીને ભોગમાં મગ્ન બની ગયા.

આ નયણાદેવી કમળી કોટિની દેવ નતિની એક સ્ત્રી હતી. ભૂલા પડેલા મુસાફરોને ભાળવીને એ આવા ૮ કામ કરતી હતી. આવા તો કેટલાય ભાવના બીજાંરીઆતા તેણે વિનય સમર્પી હતો પરંતુ તિલકાશ અને તિલકિનને તો તણે વર્જના મુખની આશુ મળી ગઈ દોષ તેમ માનવું હતું.

અ ર દરજિ નિ ઇન્દ્રની વણાને આજ્ઞા થઈ કે આજ્ઞા સરભમમુન્ન મક કરી ના મા. વણાને ઇન્દ્રની આજ્ઞા પાળ્યા વિના છ ૧૮ ૧ આજ્ઞા ૪ જન્ને આજ્ઞાએત હ્યુ મારે સરભમમુન્ને મક કર ૨ મગ સામ મમમ પુ ૧ ૧ તમ બ ન આ મદેશમાં જ ૪ ૧ તમ મ મુખમ મ તમના મજાક મી અમ કતા એ મારા

વિના તમને એન ન પડે તો પૂર્વ, પશ્ચિમ અને દક્ષિણના ઉપવનોમાં ફરવા જાઓ, પરંતુ ઉત્તર તરફના ઉપવનમાં જવાની ભૂલ કદાપિ કરશો નહીં.

જિનપાલે અને જિનરક્ષિતે પૂછ્યું, 'દેવી! અમને તમારા વિના એન તો નહીં જ પડે, એમ છતાં તમારી રાહમાં અમે દિવસો વીતાવી દઈશું, પરંતુ એ તો બતાવે કે ઉત્તરદિશાના ઉપવનમાં જવાની તમે ના કેમ કહો છો?' -

'તમે તો મારું સર્વસ્વ છો,' રચણા બોલી, 'ઉત્તરદિશામાં કાળો અને ભય ફર નાગ રહે છે એના કૂડાથી પણ માનવનો વિનાશ થાય છે.' આમ કહીને રચણા ચાલી ગઈ.

દેવી ચાલી ગઈ અને જિનપાલ અને જિનરક્ષિતને એએની થવા લાગી એકવાર તેઓ પૂર્વના ઉપવનમાં ફરી આવ્યા, પછી પશ્ચિમ અને દક્ષિણના ઉપવનોમાં પણ જઈ આવ્યા, પરંતુ રચણા વિના બંનેને કયાંય એન પડતું નથી આથી બંને જણાએ વિચાર કર્યો કે આજે તો ઉત્તર તરફના ઉપવનમાં જઈએ જોઈએ તો ખરા કે એ નાગ કેવો છે?

અને તેઓ ઉત્તરદિશાના ઉપવનમાં પ્રવેશ કરવા લાગ્યા, પરંતુ તેમને બગીચામાંથી અસહ્ય દુર્ગંધ આવવા લાગી મોઢે ડૂંચે દેઈને એ બંને આગળ વધ્યા, ત્યાં તો એક મોટો હાડકાનો ઢગલો જોવામાં આવ્યો. આશ્ચર્ય પામતા બંને જણા આગળ જવા લાગ્યા, ત્યાં એક પુરુષને શળી પર ચડાવેલો હતો અને હવે તેને મરવાતે થોડીક જ વાર હતી બંને જણાએ પામે જઈને તેને પૂછ્યું, 'ભાઈ! તમારી આવી દશા કાણે કરી?' -

'રચણાએ!' શળી પર ચડેલા માણસે કહ્યું. 'હું પણ એક દિવસ સમુદ્રના તોફાનમાં ભૂલો પડીને તમારી માફક જ રત્નદ્વીપમાં આવી પડ્યો અને તમારી જેમ જ એના મોહમાં ફસાઈ ગયો. ન્યાં

તમે જન્મે જાવ્યા એટલે મારી આ હજી સર્વ આ સ્વભાવની જેવી છે જાણ તો અનેક પુરોના તેણે પ્રાણ સર્વ લીધા છે અને પછે જ્યારે ઠાઈ બી ૧ મુજબ મળશે એટલે તમારી પણ મારા જેવી જ હજી જવાની છે

મરવાની પડીએ પહેલેથી પુરુષની આ વાત સાંભળીને આ જન્મે ભાઈએ કંપી લીધા તેમણે પૂછ્યું ભાઈ ! તમે તો હવે મૃત્યુ પામવાના જ છો પણ જ્યારે જ્યારે હોય તો તેનો ઠાઈ ઉપાય છે ખરો ?

હા એક ૮ ઉપાય છે જ્યાંએ મોટો પુરુષ બેઠો પૂર્વના વનમાં એક વક્ત્રુ મંદિર છે દરેક સોમવારે સવારે એ વક્ત્રુ ધોણતુ સ્વરૂપ ધાન્ય કરીને ઉચ્ચાર કરે છે કે 'કં તારયમિ ! કં પારયમિ'— હુ કેને તારું ? કેના ઉદ્ધાર કરું ? ને તમે એ જ વળતે દાનર સર્જીને એ ધોણતુ પ્રાથના કરશો કે 'માં તારય માં પારય'—અને તારો નાશ ઉદ્ધાર કરો તો એ ધોણતુ પોતાની પીઠ પર બેસાડીને તમને તમારે જે પહેલાંથી હતો જન્મ તમે તમારો ઉદ્ધાર કરવામાં જરાબર મજત રહેશો તો જ જન્મી શકશો કારણ કે તમે ધોણતુ પર સવાર થશો કે તરત જ એ દેવીને ઉપયોગથી ખબર પડી જશે, અને એ તમારી પાછળ જાવીને તમારી આમળ રાશે, કરમરશે અને છેવટે અનેક ધમકીઓ પણ આપશે ! પણ તમે ને જેના દાવખાવમાં કે પ્રસોજનમાં હસાર્જન પાછુ વાળીને નેશો તો એ ધોણતુ વમને પાછાંને આપ્યો જો માટે ઠાઈપણ રીતે પાછુ વાળીને નેશો નહીં !

જાણુ કહીને એ પુરુષ તો મૃત્યુ પામી ગયો જરાબર સોમવારને દિવસે સવારના ૪ જન્મે ભાઈએ વક્ત્રુ મંદિર પાસે જાવ્યા ત્યાં એક ખમ્બ તેમના જોવામાં આવ્યો એ માનવભાગમાં બેઠી રહ્યો હતો

કં તારયમિ ! કં તારયમિ ! જન્મમાં જન્મે ભાઈએ બેઠ્યા માં તારય માં પારય ! અને જ્યારે પોતાની પીઠ પર બેઠીને બેસાડી દીધા જ ન ભાઈએને સર્વ ધોણતુ વાળુવેન આસવા માંડ્યું

પરંતુ ઉપયોગદ્વારા આ બનાવને બાળી લઈને રચણાદેવી તેમની પાછળ આવી પ્રથમ તો બહુ કામળતાથી અને મનમોહક શબ્દોથી સંબોધીને કહેવા લાગી, ‘ અરે, તમે કેમ ચાલ્યા બાવ છો ? મેં આપેલા સુખોમા તમને બંનેને કાઈ ખામી લાગી હોય તો પાછા વળો હું તમને દિવ્ય સુખોપભોગ વડે તૃપ્ત કરીશ ’

પરંતુ બંને ભાઈઓ મજ્જમ હતા કાઈએ પાછું વાળીને તેની સામે જોયું નહીં આથી એ કાલાવાલા કરીને કહેવા લાગી, ‘ મને છોડીને તમે ચાલ્યા બાવ છો, તો શું તમને મારી દશા માટે ચિંતા પણ થતી નથી ? હું હવે કોને આધારે રહીશ ? મારા ઉપર દયા કરીને એકવાર મારી સામે તો જુઓ । ’ આ શબ્દો સાંભળ્યા છતાં જિનપાલ અને જિનરક્ષિત બંને અડગ રહ્યા આથી રચણાદેવી ક્રોધ કરીને કહેવા લાગી, ‘ તમને આટઆટલા લાડ લડાવ્યા તેની તમને શરમ પણ રહેતી નથી ? જતા જતા મને મોં પણ બતાવવા તમે તૈયાર નથી ? તમે બંને જેટું ખાધું તેનું જ ખોદવા તૈયાર થયા છો હું પણ જેવીતેવી નથી જો હું ધારુ તો ભલભલાના પ્રાણુ લઈ શકું છું, પણ તમો બંનેને તો મેં પ્રાણુથી અધિક સાચવ્યા છે માટે એકવાર મને મુખ બતાવતા બાવ । ’

આવા વાક્યો સાંભળીને જિનરક્ષિતના મનમાં થયું કે રચણાદેવીની વાત તો સચી છે આપણને એણે સાચવ્યા છે, તેના બદલામાં જરાક મોહું બતાવવામાં શો વાધો છે ? ’ જિનરક્ષિતનો આ મનોભાવ રચણાએ બાળી લીધો આથી એ તેને જ ઉદ્દેશીને કહેવા લાગી, ‘ જિનરક્ષિત ! તમારો ભાઈ તો વચનબ્રષ્ટ છે, પણ તમે મને તેના કરતા અધિક પ્રિય છો માટે એકવાર મને તમારા મુખનું દર્શન કરાવો, એટલે હું સતોપ માનીને પાછી ફરી જઈશ ’

અને જિનરક્ષિતનું મન પીગળી ગયું તેણે રચણાના સામે જોયું । તત્કાલ એ ઘોડા પરથી ઊઞ્છી પડ્યો, અને જિનપાલને લઈને ઘોડા વાયુવેગે આગળ વધ્યો ।

નિનરક્ષિતનું પતન થયું અને વીરેલી વાપણ સમી સ્થળાએ નિનરક્ષિતને પકડીને તેના દુઃખ કરી નાખ્યા અને એ દુઃખ જળચરોના અધિ તરીકે આપી દીધા । નિનપાસને મલો ઉઘાનમાં મૂકી દીધા.

જળવાનની વાણી જધાને એકસરખું જ્ઞાન આપે છે વધારથી આપ્યાને જો તમે વધાર રહેશો તો જો તમને તમારે સાથે ધેર પહોંચાડી દેશે અને જો સ્થળારથી મોઢાયાવાને આધીન જની જશે તો તમારો વિનાશ થઈ જશે । નિનપાસ એકસો ધેર આવ્યો અને માતાપિતાને વદન કરીને કહેવા લાગ્યો આખી આત્મનું ઉત્સાહન કરવાનું ફળ જાઓ જાનેને મળી ગયું અને તેમાં નિનરક્ષિત સ્થળાના વાક્યો પર વિશ્વાસ રાખીને મૃત્યુને આધીન જની ગયો । તેણે માતાપિતાને જધી વાત કરી અને સસારનાં સુખો ખરનો પોતાનો વૈરાગ્યભાવ પ્રદર્શિત કર્યો । દીક્ષા લઈને, મુનિ જનીને, તેણે મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ કરી.

રત્નદ્રીરથી સસારમાં તમે પશુ જાવી પડ્યા છે । હવે જો નિશ્ચય કરવાનો રહે છે કે તમારે સ્થળાને આધીન જનવું છે કે વધારે આધીન જનીને મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરવું છે । જળવાનની વાણી પાળનારને સસારમાં જટકવું પડતું નથી અને ? વિષયમાં અથ જાને છે તેનું પરિશ્રમનું ટળતું નથી.

સુશ્રુભિભાએ શ્રુવાક્યનું ઉત્સાહન થયું અને સ્વેચ્છાસરી જનીને એ સુશ્રુભિભાજ નામના ઉઘાનમાં જઈને તપ અને આત્માપના કરવા લાગી.

ૐ શાન્તિ.

*

અધ્યાયન : ૭૭

(મ ગળવાર, તા. ૨૪-૯-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રજ્ઞા ત્રણે કાળમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનનો અધિકાર ચાલે છે નિર્ઝન્યીએ સુકુમાલિકાને ના પાડી, છતાં તેને સ્મૃત્યુ નહીં અને એ સુભૂમિલાગ ઉદ્યાનમા છડે છડના તપ કરી તથા સૂર્યની આતાપના લઈને ઉપાશ્રયમા આવીને પારણા કરવા લાગી આ અપાપુરીમા એક લલિત ગોષ્ઠિ સિનેરી ટોળી]ના પાચ સભ્યો રહેતા હતા માખાપની આજ્ઞાનુ અને રાજનિયમોનુ પણ ઉલ્લંઘન કરીને મદિરાપાન, વ્યભિચાર, ચોરી, લૂટફાટ અને દૂત રમણુ એ તેમનુ કામ હતુ આવા નિરકુશ જીવો માટે જ્ઞાનીઓ કહે છે—

દાખ વિના દુનિયા વિષે, નીતિ ન પાળે કાય,
નાવ ગહે નહીં નીગમા, જો લગર નવ હોય

આ પાચ જાણુની સ્વચ્છન્દ ટોળકી છેલ્લે પાટલે જઈ બેઠી હતી તેમના માખાપોએ તેમને સુધારવાના અનેક પ્રયત્નો કર્યા, પરંતુ ફટેલા હાડકાના દુકડાઓમાવી પાત્ર કેવી રીતે બનાવી શકાય? આવા પુત્રો થવા એ માખાપના સતાપનુ કારણ છે

‘મા બાપનુ માને નહીં, એ પુત્રને ધિક્કાર છે’

પોતાના પુત્રોને આવા કુમાર્ગગામી બનેલા જોઈને માખાપને એમ થતુ હતુ કે આના ક્રતા તો વાઝિમા રવા હોત તો શું ખોટુ હતુ ?

જન્મતર્મા જેને સત્તાન ન હોય તે દુખી છે જેને સત્તાન થઈને મૃત્યુ પામી જતાં હોય તે પણ દુખી છે પણ એ જન્મેના દુખ કરતાં જન્મેજન્મ દુખ કુપુત્રનાં માળાપને હોય છે ખાલા કુપુત્રો માતાપિતાના ઉપકારોને જૂસી જઈને સ્થૂં સમાન દુખો જિમાં કરે છે

નાના થઈ મોટા થઈ બીના થઈ ડોચા થઈ
ઉપકાર જૂથે અભાગિયા એ પુત્રને ધિક્કાર છે
મોતને કરી મન શાવતી હોટલ સિનેમાની મઠી
માળાપ મરે હાથા વિના એ પુત્રને—
સેવા કરી જાણે નહીં એ પુત્રને ધિક્કાર છે

માતાપિતાના અસીમ ઉપકારો છે જલક્ષી માતા જિંમી ઘણ ત્યારે જલના બાળકને જાણે આકાશમાં ઉડાવ્યો હોય તેમ સાચે છે એસે ત્યારે સાચે છે કે જાણે પાતાળમાં ફેંકી દીધા ખાલા જલની સલાળ રાખાં કાર વહન કરીને કરેલા ઉપકારોનો બદલો માળક કોઈ પ્રકારે વાળી શકે નહીં ઔતમસ્વામી પૂછે છે માતાપિતાને ઘણું કરાવીત પોને ઘણું કરે તેમનાં મન જન્મે સ્નાન કરાવીને પોતે સ્નાન કરે એ જન કરાવ્યા પછી જ પોતે ખાપ જન્મે સુવ્રાજ્યા પછી સૂવે તો પુત્ર માળાપનો બદલો વાળ્યો કહેવાય ! સમજાવ બેઠ્યા ના ઔતમ ! માળાપના ઉપકારનો બદલો એક જન્મથી વળી શકે જ નહીં

ફેરિયાન્ત—એક મોતને વિનયચંદ્ર નામનો મુજુવાન જન્મે વિનયચંદ્ર પુત્ર હતો એ જ્યાં આઠક વરિના થયો ત્યાં તેની માતાનું મૃત્યુ થયું સોકોના કહેવાથી શેઠ બીજું મન થયું નવી આવેલી શેઠાણી સાથે ગયું ન મિત્ર થયું એ કલંકવત પ્રભાણે કોપી, વાચાળ જન્મે કલંક સમારતી હતી શેઠા ૪ દિવસમાં શેઠના થ નો દિવાળીનો જ્ઞાનક હોવાના બહાના બ સાઈ મથા વિનયચંદ્રનું પણ નવી માતા ત્રાસ દેવા સામી, જ્ઞા વિનયચંદ્ર જન્મ સ ન કરવા લાગ્યો પણ નવી શેઠાણીનો

કારમો ક્રોધ અને માન કપાય અત્યંત હતા. ધરે ઘણી ભેસો હતી, જૂની શેઠાણીના સમયમા ગામના ગરીબ લોકો છાસ લઈ જતા હતા. નવી શેઠાણીના કર્કશ સ્વભાવથી એ બધા બધ થઈ ગયા ભેસોને છાસ પાઈ દે, પણ ગામલોકોને મળે નહી શેઠાણી બહુ તોછડા સ્વભાવની હોવાથી સગાવહાલા પણ શેઠને ત્યા આવતા જતા બધ થઈ ગયા વિનયચક્રને પણ એ વારવાર ગમે તેમ બોલ્યા કરતી, પણ ધરમા લાગેલા આ જવાળામુખીને કાણુ ઠારી શકે ભલા ?

વિનયચક્ર સમજી ગયો કે નવી માતા પ્રકૃતિની નચાવેલી નાચી રહી છે, એમા એના આત્માનો કાઈ દોષ નથી આમ કરતા કરતા એ અઢાર વર્ષનો થયો અને એક સારા કુટુંબની કન્યા સાથે તેના લગ્ન થયા, પણ પહેલે જ દિવસેથી પુત્રવધૂને નવી સાસુનો પરિચય થવા લાગ્યો. સુખી ધરમાથી આવેલી કાઈની લાડિલી પુત્રીને સાસુએ ધીમે ધીમે પોતાના ધરને અનુકૂળ બનાવવી જોઈએ, પણ અહીં તો ઊલટું જ બનવા લાગ્યું પુત્રવધૂને અને તેના માતાપિતાને પણ નવી શેઠાણી ગાળો ભાડવા લાગી

થોડા દિવસો ગયા બાદ પત્નીએ વિનયચક્રને કહ્યું, ‘તમારા બા મને તો ગાળો ભાડ્યા જ કરે છે, પણ મારા માબાપે એનો શો અપરાધ કર્યો છે ? એની હાજરીમા મારી એક એક મિનિટ પણ વર્ષો જેવી જાય છે ’ પરંતુ વિનયચક્રે પત્નીને સમજાવતા કહ્યું, ‘બાનો સ્વભાવ જરો ઉતાવળિયો છે, પણ તેના મનમા આપણા માટે દુર્ભાવ નથી એ બોલે, અને તારે બીજે કાનેથી કાઢી નાખવું હૃદયમા ઉતારીએ તો દુઃખ લાગે ને ? એ એના સ્વભાવ પ્રમાણે વર્તે, તો તારે તારા સ્વભાવ પ્રમાણે થોડું સહન કરવું એ કોઈ સ્વભાવના છે, પણ આપણાથી બાળકના સામે બાળક થઈને ન બેસાય !’

પરંતુ નવી શેઠાણીના સ્વભાવમા આથી કાઈ ફેરફાર થયો જ નહીં એને તો બાણે કલેશ ને કકાસ કરવાનું વ્યસન જ થઈ પડ્યું

હવે એક દિવસ વિનયચંદ્રે પિતાને કહ્યું મારી બાએ બાળ સુધી તમને અને મને ગળે બાંધી, પણ હવે તો આ નવી આવેલી વસ્તુ ઉપર પણ વાગ્યાવૃત્તા પ્રદર્શ કરે છે અને લાગે છે કે એની સદનસંકીર્ણી હવે હૃદ બાવી ગઈ છે અને એમ સદન કસ્વાથી કંઈ મારી બાને સ્વભાવ બદલાવાનો નથી.

મારે માથે એલી બહેને, તરુવર મધ્યે લાખા
બુદ્ધાપણના કેસ બહેને (પણ) લખણ ન બંને લાખા.

જુલુ બદલાવ્યું બહેની શે છે પણ સ્વભાવ બદલવો મુશ્કેલ છે. મિત્રાણ ! એક સમય હવે કે જ્યારે આપણે બીજાના કષ્ટપ્રત્યે પલાવતા હતા ત્યારે આ ? બીજાઓ આપણે ત્યાં આપુ મારવા આવે છે મારે જો આપ આવા આવો તો હું જુદો ગઈ ગઈ આપની કૃપાથી મને બહુતર મળ્યું છે એટલે શેટલો કમાઈ લઈએ મારે આ પરમથી એક પણ વસ્તુ નેઈની નથી.

જુલુ બાગ્યાળ બગડ્યું તેવું થર બગડ્યું જેવું શક બગડ્યું તેનો દિવસ બગડ્યો જેવું બગાડ્યું બગડે તેવું વર્ષ બગડે પરંતુ ત્વી સ્ત્રી કહા હાથ તનુ તો જીવન બગડે છે ! બીજાને આપ વિનયચંદ્ર ન ગા ત્વામ આપી શકે ! વિનયચંદ્ર પત્નીને લઈને જુદો રહેવા લાગ્યા એક ઝવેરીની દુકાનમાં તેને મોઢરી મળી ગઈ અને પાતાની કુચળતાથી એ સારો રત્નપરીક્ષક બની ગયો હવે એણે સ્વતંત્ર ધર્મો શરૂ કર્યા અને ધોડા ૮ વખતમાં તેને ત્યાં જીવોની રેકમંડેશ મવા લાગ્યા આ તરફ મેંક બસાવા લાગ્યા ધીમે ધીમે તેના પરમા અના રતા સાત્તા રત્ના લાગ્યા ! કાઈ એ રૂપિયાનું ઉપાર પણ ધીરતું ન હતું કુસ સ્ત્રી પાળાના નાણી પણ બીજી કોઈ છે કુસ પથી બગડ્યું મ ની સ્ત્રી ખૂટી ત્ય ૬ કુસ પના આગેલા દુષપાક પૂરી કરતાં સ પથી માખણી પસ ન જસ સ્ત્રી વધારે મીઠી હાથ છે

પરમા જગતુ મ ૮ થનુ કાંચ જેવું દિશમાં દિવાલ પડી ગઈ હાથ તના પરમા પણ દિવાલ બની થાય છે આવા લયોગમાં

સમજી માણસે જતુ કરવાની ટેવ પાડી નેઈએ આ જતુ કરવાની—
સહન કરવાની પ્રાથમિક ભૂમિકા ગૃહસ્થાશ્રમમાથી જ બાંધી લેની નેઈએ,
કારણ કે આગળ જતા મોક્ષના માર્ગમા તો જીવે ધણુ ધણુ જતું
કરવુ જ પડે છે જતુ ક્રતા નહી શીખે, તો મોક્ષ નહી મળે વેર
અને ઝેર, ઈર્ષ્યા અને ક્રોધેશમા જે જતુ કરે છે તે ડાલો છે અને જે
પકડી રાખે છે તે મૂર્ખ છે

એક દિવસ નવી શેઠાણીએ રોડને વ્યગ્રમા કહ્યું, ‘તમે વારવાર
તમારા વિનયચદ્રને વખાણ્યા કરો છો, ત્યાં એને ત્યાં કેમ ચાલ્યા
જતા નથી ?’ શેઠની આખમાથી આસુ પડી ગયા ! આજે એના
પગ વિનયચદ્રની દુકાન તરફ વળવા લાગ્યા વિનયચદ્ર દુકાનમા બેઠેલો
હતો પિતાજીને આવતા નેઈને એ ઊભો થઈ ગયો, સાચો પુત્ર
માખાપના દુ ખને આખમાથી ઓળખી જાય છે તેણે પોતાની ગાદી
પર શેઠને બેસાડ્યા અને તિજેરીની ચાવી મોપતા એ બોલ્યો,
‘આ જે કાઈ છે તે તમારુ જ છે આજથી તમે આપણો તેજ
મારે લેવાનુ છે, પણ એ તો બતાવો કે મારી બા શુ કંઈ છે ?’

‘એવુ અહી કામ નથી, બેટા !’ શેઠ ગદગદ બનીને કહેવા લાગ્યા,
‘એ તો હવે પાડોશીમા પણ વેર બાંધીને બેઠી છે ખાવાનુ ખૂટ્યુ,
પણ એ કંઈશાને મિનજળ ઓછો થતો નથી !’ વિનયચદ્ર બોલ્યો,
‘એમ ન બને પિતાજી ! લોકો આપણને શુ કહે ? તમે અહી ને મારી
બા એકલા ત્યાં રહે તેમા આપણી પ્રતિષ્ઠા પણ શી ? હુ હમણા જ
મારી બાને તેડી લાવુ છુ’

એક જ બગલામા નવી શેઠાણી, શેઠ, વિનયચદ્ર અને તેની પત્ની
રહેવા લાગ્યા, પરંતુ નવી શેઠાણીની ઉચ્ચતા હજી એની એ જ હતી.
શેઠે એકાન્તમા તેને ઘણી રીતે સમજાવી નેઈ, પરંતુ—

नलिकागतमपि कुटिलं न भवति सरलं शुनः पुच्छम् ।

तद्वत् खलजनहृदय बोधितमपि नैव याति माधुर्यम् ॥

ફૂલરાંની વાંકી પૂછીને વાંસની નળીમાં રાખ્યા છતાં તેની વાંકાઈ
આવી જતી નથી. તેવી જ રીતે અનેક પ્રકારે બોધ પામ્યા છતાં પણ
મનુષ્યનું મિત મધુર બની શકતું નથી. નવી શૈક્ષણિકો રાજ્યને કલ્પ
ભેદને એક દિવસ સેડે વિનયવદ્રને કહ્યું. બેટા! હાથે કરીને બા
કત્તીની કાળાટ તું ધરમાં લાખ્યો છે તારી તો સદનસક્રિયાની પક્ષે હૃદ
છે તને પક્ષે હું ખ નોંધે શકાતું નથી. વિનયવદ્ર બોલ્યો. હું પક્ષ
એ જ વિચાર કરી ત્યો છું. બા બગસો બને સામાન બધું આપને
સોંપીને હું જુદો રહેવા જઈ છું.

બને વિનયવદ્ર બને તેની પત્ની જુદો રહેવા લાગ્યા, પક્ષે બની
વિનયવદ્ર પણ મૂકે ત્યાં જ જાય છે મ લક્ષ્મીદેવી તેની પાછળ પાછળ
જતા હોય. બર્માસાદરો બગસો આવી ઘરે ગયો અને શૈક્ષણિકોની
એની એ સ્થિતિ ઘરે ઘરે. બને બામ ને બામ સાત સાત વાર વિનયવદ્ર
માથાપને સાથે રાખ્યાં, બને આવી હાથે જુદો ઘસે રહ્યો. બને માતા
પિતા ૧૬ વર્ષે ગયા. એક વાર એક તિર્થે બુનિના પ્રવચનમાં શ્રેષ્ઠ
શૈક્ષણિક વિનયવદ્ર બને તેની પત્ની બેટાં હતાં. તેમાં વિનયવદ્રે બુનિની
આમળ પોતાની બધી વાત કરીને બુનિને પ્રભ ક્યો, બા માતાપિતાના
ઉપકારના બદલા મ વાળ્યો અણુમ કે હૂમ. બુનિએ જવાબ આપ્યો.

તો હજારે સમઢે —તે સમય નથી. બા શરીરની આમળના ભેદ
સીધાં તે તો પક્ષે પુત્ર માતાપિતાનો બદલો વળી શક્યો નથી. વિનયવદ્ર
કરી વા પ્રભ કરી તો પક્ષે માતાપિતાના મલ્લુમથી મુક્ત થવા
માત્ર પુત્ર હું હું નોંધ્યો. બુનિ બોલ્યા. માતાપિતાને મામ પમળીને
પુત્ર મિતમલ્લુમથી મુક્ત થઈ શકે છે.

બને વિનયવદ્રે પોતાના ૧૬ માતાપિતાને પર્માવરણ માટે મેળવ
અનુ જતા કરી આપી.

આજના પુત્રો માતાપિતા બીમાર પડે ત્યારે એક પૈસાની હવા
પક્ષે કરવા દબાવતા નથી ન સ્ત્રી બીમાર પડે તો શોકરસના હસ દર્શિયા.

ખચી નાખે છે । માતાપિતાને દુ ખો કરીનેળીજી ધર્મકાર્યો કરે છે, પણ—

અડસદ તીરથ ધર આગણીએ, તો તીરથ કરવા ક્યા જઈએ ?

એ ચરણોના ચરણામૃતથી, ગગાજળના કંઈ મૂલ્ય નથી ।

માતાપિતા અમૃત છાયા, જેનું અવનીમા મૂલ્ય નથી,

બાળક ભૂલે સેવા કરવી, એના જેવી કોઈ ભૂલ નથી

માયાપના ચરણામૃત છોડીને ગગા અને તીર્થોના જળમા ડૂબકી લગાવે તેના કોઈ અર્થ નથી ગાયના પૂછડાને આખે લગાડનાર કોઈ વાર માયાપના ચરણની રજને માથે ચડાવે છે ? એ માતા ભરી નાતમા હજારો માણસોની વચ્ચે તમને ખોળામા લઈને ખતેથી જન્મતી હોય અને તમારી બાળવયમા તમને ઝાડા થયા હોય, ત્યારે તમે એની કિંમતી સાડીઓ બગાડી દીધી હશે, છતાં એ માયાળુ માતાએ હસતે મુખે તમને સાફ કરી લીધા હશે ! આ માતાનો બદલો પુત્ર કેવી રીતે વાળી શકે ? પુત્ર પરનો પ્રેમ તો એક માતા પોતે જ સમજી શકે

દૃષ્ટાન્ત—વિધવા માતાનો પચીસ વર્ષનો એક પુત્ર મકાન ચાળતો હતો મધ્યાહનો તાપ માથા પર પડવાથી યુવાન પુત્ર પસીનાથી રેખરેખ થઈ રહ્યો હતો વૃદ્ધ માતા વારવાર કહી હતી કે ‘બેટા ! હવે સૂરજ માથે આવ્યો છે, માટે નીચે ઊતરી જ થોડો તાપ ઓછો થાય એટલે કામ કરજો’ પણ છોકરો માના પ્રેમને સમજી નહી શકવાથી માનતો હતો કે મા વૃદ્ધ છે, એટલે એને તો ટકટક કરવાની ટેવ પડી ગઈ છે. આથી એ નીચે ઊતરતો ન હતો, અને માથી પુત્રનું કષ્ટ જોઈ શકાતું ન હતું પણ પોતાના પ્રાણુપ્યારા પુત્રના દુ ખથી માના દિલમા શું થાય છે એ આ યુવાન પુત્ર ક્યાથી સમજી શકે ? આખરે વૃદ્ધ માતાને એક ઉપાય સૂઝ્યો એ પુત્રને બે વર્ષનો એક બાળક હતો તેને લઈને ફળીમા એક પાટલો નાખીને માતાએ તેના પર બેસાડ્યો. પોતાના પુત્રને તાપથી અકળાતો જોઈને મકાન પર ચડેલા યુવાનનું હૈયું તપી ગયું નીચે ઊતરીને તેણે પોતાના બાળકને છાયામા બેસાડી

દાસી દસતા દસતા મા બોલી હવે સમજીને ! તારા પુત્ર તાપમા
ન તો દતો ને તને ને કુખ થયું એ જ કુખ તને તપ્તો બેઠીને મને
થયું હવે ! પરણ માતાપિતાનાં આ કષ્ટોને કાણ ઝાળખી શકે !

માજરા બદીથી નવ નીકળે રે, માળા આઠથી નવ થાય,
નેવાં કરશે તેવાં પામશે. એ છે અચળ જગતનો ન્યાય.

ક્યુન બી બુએ એનું નામ કહ્યું. ક્યુમી સમજે છે કે જરી
વાલીને તેમથી માજરા મેળવી શકાતો નથી. તેની જ રીતે ને બુએ
માતાપિતાની સેવા કરી નહીં હોય, જલ માતાપિતાને તિરસ્કારી દૃષ્ટિથી
જમ્યા કરી એ પુત્રો એક વાર જલ તો જવાના / છે ને ! નેવાં બાળ્યાં
કરી તેવા બળશે, ને છર્પાં કરી તેવા કરશે કમનિ આ અચળ નિયમ
કાણ અટકાવી શકે ! પુરુષમાં જઈને બોલો કે હું સિદ્ધ છે તો
પુરુષમાંથી જુએ / જવાજ નીકળશે અને ને તમે બોલશો કે
તું જામાસ છે તો સામેના પ્રતિજ્ઞાને પક્ષ કરેશે કે હું જામાસ
છે એમ આ સસાર પક્ષ એક પુરુષ છે જેનું કરશે તેનું પામશે.
માટે જલો ગુરુજના અને અસક્તોની જાતે વેદથી સેવા કરે. બાહ્યસિદ્ધિ
પાંચસા સાધુઓની દેવાવચ્ચ કરી હતી. જલોના બોલ્યા સામે નેત્રો
નહી પક્ષ પોતાની જાનને પત્ય માનજો કે મારી જિજીમ્યાં આ
માતાપિતા પર્યાં થયાં તો જ મને તેમની વચ્ચાસક્તિ સવા કરવાની તક
મળી. ને કુ તાના હતો ત્યાં જ માતાપિતા સુલુ પામ્યાં હોત તે
એમના કપાજરમાંથી કુ કેવી રીતે મુક્ત થઈ શકત ! ઇલાએ માલુસ
આરિપ્રસાદ બાપાવે છે ઇલાય એકાદ શેઠીઓની માત્ર સેવાઓ કરે
છે અને ઇલાએ નસીં જાળવ્યા અને ગદ્ય શેઠીઓનાં મજમૂન સાર
કરવામાં સેવા કરવાનો સતોષ અનુભવે છે ત્યારે ? મુવાન અને
સક્તિમાથી પુત્ર જલ માતાપિતાની સેવા કરવામાં સક્ત બાપાવે છે એ
પોતાના જીવનની એક બહુમુલ્ય તક ગુમાવે છે. માટે પર્યાં માતાપિતા
સામે તત આંખેશ નહીં એની આંતરથી કરશે તો એના એક આંચી-

વૌદ્ધી તમારી જિંદગી સુધરી જશે, અને એના અતરની એક ઊની આહ—એક નિશ્વાસ તમારુ હતું ન હતુ કરી દેશે ! માટે જો એમના અણુમાથી સાચી રીતે મુક્ત થવુ હોય તો વૃદ્ધ માતાપિતાને ધર્મ પામવાની અનુકૂળતા આપજો, એમને જ્ઞાનમાર્ગે વાળજો

ચ પાપુરીની આ પાચ જણની ટોળી ચ પાપુરીમા બેશામ રીતે કરતી હતી એમને કાઈનો પણ ભય ન હતો એમના માતાપિતા ધરમા બેસીને આસુ સારતા હતા, કારણ કે એમણે માનેલા કુળના દીવાઓ

કુળનો દીવો સૌ કાઈ માને, જન્મે ત્યારે જનની રાચે,

કુળ લખવે, કૃષ્ણ લખવે, ખોળાનો ખૂદનાર બાપુ ! ખોળાનો

પલ પલ સળગે છે સંસાર.

બાળકના જન્મ વખતે માતાપિતા કસારના આધણ મૂકે છે, ઘેર ઘેર સાકર વહેચે છે એ જ કુળદીપક પુત્ર જ્યારે કુળને અને કૃષ્ણને લખવનારો થાય છે, ત્યારે માઆપના પેટમા જાણે કડકડતું તેલ રેડાય છે આ પાચ જણાની સોનેરી ટોળી સ્વતંત્રતાને નામે સ્વચ્છદ બની ગઈ હતી મોહ પર વિજય મેળવવો એ સ્વતંત્રતા છે, અને પ્રકૃતિની પાશવતાનુ નામ સ્વચ્છદતા છે આજે વાણિયાની છોકરી હરિજનને લઈને ભાગી જાય એ સ્વતંત્રતા નથી, પણ સ્વચ્છદતા કે પાશવતા છે આ પરિણામ કેળવણીને નામે ચાલતી કાળવણીનુ છે આ પાચેય જણની ટોળી ચ પાપુરીમા રહેતી દેવદતા નામની ગણિકાને ત્યા પહોંચી ગઈ ત્યા મદિરાનુ પાન કરી, સોનામહોરોની ભેટ ધરીને પાચેય જણા કહેવા લાગ્યા, ‘આપણે આજની મળ સુખમિલાગ ઉદ્યાનમા જઈને માણીએ’ અને તેઓ મદોન્મત બનીને ઉદ્યાનમા આવ્યા

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૭૮

(શુભચાર, તા. ૨૫-૬-૧૩)

જાડી નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરખા. ત્રણેય લોકમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનનો અધિકર આસે છે દેવદત્તા ત્રિલોકને રથમાં બેસાડીને પંચિત્ર એધિત પુરો. મુનુભિક્ષા નામના ઉદ્યાનમાં સાગા. ગરિહપ છોપ કાણુપરિચદ્ધિ — ને છવોને કમભોગ મીઠા કાચે છે તે મોઢાપી મહાસમુદ્ધમાં રૂની નત્ત છે ત્રિસ્યાસકા છવે સર્વસ્વના ભોગ પશુ કમભોગ મેળવે છે પત્તિલે એક પડી એક દુખની પરપરા લિપી થાય છે આ પંચિત્ર જણા ત્રિલોકને ત્રણેની શીખા બતાવવા સાગા ઉદ્યાનના એક ભાગને સુદ્ધ અને શોભાવમાન બતાવીને દેવ તાને ત્વાં બેસાડી અને ખૂદી નજમાર્ કામચલાઓ કન્યા સાગ્યા એકે ત્રિલોક પર છત્ર થયું એકે પુષ્પી માગાઓ પદે રી એકે ત્રિલોકને પોતાના બોળામાં બેસાડી, એકે તેના પગમાં મદી સગાવી અને એક તને ચક્રમર દેળવા સાગ્યે । નેણે ત્વાં નુખનુ ધાન માન્યુ હામ ને જ્ઞાન ભૂદી નત્ત છે પરન્તુ શાગ્યામાં જાં । માલની અગવા માનવામાં આવે છે

પ્રાન્ત—સત ગુપ્તમાં સના કુવારસ્થામાં રત્નાવલી નામની રથ સપ્ત પન્ન ક્યા તા ત્યા ને રથમાં એ સા જ્યા આસકા બન્યા કે તમ્મ તદિરથ ત્વારલી વિના ચન રત્ન ન દત્ત રત્નાવલીએ

વારવાર પતિને પ્રાર્થના કરી કે મારા પિયરમા મને વારંવાર બોલાવે છે, તો મને હવે એકવાર ત્યાં જવા દો. પણ લગ્ન પછી ઘણા વર્ષો સુધી રત્નાવલીને તુલસીદાસે જવા દીધી નહીં. એકવાર પિયરમાથી તેડવા આવ્યા અને આગ્રહ કરીને રત્નાવલીને તેડી ગયા. તુલસીદાસે જેમ તેમ દિવસ તો પસાર કર્યો, પણ રાતના તેઓ વિહવલ બની ગયા. ઘેર અધારી રાત્રિએ તુલસીદાસ પત્નીને મળવા માટે ઊપડ્યા નદીમા પૂર આવ્યું હતું, છતાં સાહસ કરીને અને પ્રાણને હોડમા મૂકીને તેઓ સામે કિનારે ગયા. પોતાના સસરાને ગામ પહોંચી પાછળના ભાગમાથી ચોરની જેમ તેઓ પત્નીના ઓરડામા આવ્યા. આવીને રત્નાવલીના પગ પામે ખેંચી ગયા. પગને સ્પર્શ થતા એ બગી અને પૂછ્યું, ‘આવી ઘેર રાત્રિમા તમે કેમ આવ્યા?’ તુલસીદાસે કહ્યું કે, ‘હું તારા વિના એક રાત પણ જીવી શકીશ નહીં.’ રત્નાવલી બોલી, ‘અરર! આટલું મારું રટણ કરીને તમે તમારો મોઢો માનવલવ બગાડી રહ્યા છો. જેટલું મારું રટણ કર્યું એટલું જો તમે પરમાત્માનું રટણ કર્યું હોત તો તમારો ક્યારનો ઉદ્ધાર થઈ ગયો હોત!’ પત્નીની વાત સાંભળીને તુલસીદાસની દષ્ટિ બદલાઈ ગઈ તેઓ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા અને પ્રભુભક્તિમા લીન બની ગયા.

જીવ જેવી માન્યતા કરે છે, તેવો અનુભવ કરે છે. કૂતરાના મોમા સૂકું હાડકું આવી જાય અને તેથી તેને લોહીના ઘૂટડાનો અનુભવ થાય છે, પણ એને ખબર નથી કે એ લોહી તો એના જ મોમા હાડકું વાગનાથી નીકળતું હોય છે!

ઉજ્જવલ અગે સદા ઓપતો રે, શોભાને મટારી બન્યો શ્યામ!

મનવે મૂરખ થઈને રે, હસને કર્યો છે હેરાન

અજ્ઞાની આત્માની દષ્ટિમા પણ વિકાર હોય છે એ હાથે કરીને હસપદ છોડીને ગગડાનું પદ સ્વીકારે છે અગાઉ ઉધાડું માથું થઈ જાય, ત્યારે માતા પોતાની પુત્રીને કહેતી કે તારા માથા પરથી ઓઢણી પડી જતી હોય તો ખીલા મારી દે, પણ ઉધાડે માથે નહીં.

રહેવા. એ જ પુત્રીએ આ ? જ્યાં જોઈને દેશમાં જોઈને બનુભને
 છે માલાપિત્તિ પણ પુત્રીને નહીં નેવો વેપ પહેરાવવામાં જાનદ
 માને છે જાનને તો કૈસેકો કૈસે મિલે તો ઘાટ ઘઈ ગયો
 છે સુધારાને બદલે જાજનો સમાજ વેસાજોને નભાવી રહ્યો છે
 વડવાજુવાણા એક સ્થાઈએ આવી કંઠથી શ્વિત્રાણી જીએને નિર્વાહ
 કરવા માટે સંચાએ જાપવાનું કામ શરૂ કર્યું છે પરંતુ ત્યાં સુધી
 સમાજનો બહુ મોટો ભાગ સાદાઈને ન જાપવાવે ત્યાં સુધી જાવા
 પ્રયત્નો બહુ ફળ આપી શકે નહીં

મોને રોગમય —જેટલા ભોજ એટલા રોગ છે. જે સુખને
 ભોજવા જાદ કદાચે આવ એ સાચુ સુખ નથી તમે માની લીધેલા
 સુખે જાજવા જાદ તમેજ કદાચે આવે છે ? આવતો હોય તો એ
 સુખોને મિથ્યા માનો દેવદા વેસા અને પાંચ ગ્રાંથિક પુત્રો પુત્રી
 જાજીઆમાં નિસજ જોડાએ કરવામાં જાનદ માનવા લાગ્યા જેને
 સાક્ષના કરતાં સરીરની કિંમત હોય, તેને કોઈની શરમ આવતી નથી
 પરંતુ તમામ આત્મપણેમાં શીલે પર મૂળ્યમ્ —શીલ એ મહાન
 ગુણ છે

દ કાન્ત—સીતાનું હરણ કર્યો પછી રાક્ષસે સીતાજીની પાસે
 જાણીને સાનાની લાજ, લતા અલકારે પુરુષ વિમાન જાદિત
 જનક પ્રમાણના રજૂ કર્યો પરંતુ સીતવતી સીતાએ રાક્ષસી સામે
 પણ નેણ નહીં તેડે જ્યોતિર્બિન્દા જન પ્રમાણે પરમાત્મના
 દોશથી રામને કાઢી તેનું ખુલ્લુ ચવાનું છે એમ રાવણને ખબર હતી
 એટલે એણે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે કોઈપણ જી ઉપર અધિકાર કરવો
 નહીં આવી તેણે સીતાજીને પણ કોઈ જાતના જાણી નહીં પણ
 જાણ્યા ૪ પાતાની જાનાવવાની ધારણા કરી હતી

આ રતા પુત્ર જનક આમિત્રા અને જાજની જી જનક
 પુત્રમિત્રા જાવામાં પાતાની જાને સુધારેલી સમ ? છે આ સુધારાએ
 જાજની સ કૃતિનું સ્વાનાય કાઢ્યું છે વિદ્યોમાં જાજની જે

સસ્કૃતિના વખાણુ થતાં હતા એ સસ્કૃતિ આજે રસાતળમા પ્રવેશવા તૈયાર થઈ છે આખરે થાકીને રાવણુ મ દોદરીને સીતાજી પાસે સમજાવવા મોકલી મ દોદરી મીતાને કહેવા લાગી—

મુક્તાકળનો થાળ ગ્રહીને આવે સહસ્ર ગમે નાર જો,
મ દોદરી કહે ‘ મૂકા માનુની, માન પહેરી કરો શણગાર જો ’

વહારે આવો રઘુપતિ રામ

‘ સત્ય ન ચૂક કરોડ વાતે, બોલો વિચારીને બોલ જો,
ઉદ્ધિ મૂકે મર્યાદા તોપણ મેરુ રહે અડોલ જો વહારે આવો.
લક્ષ્મણ વીરા વેગે રે આવો વેરીમા રહી હુ ઘેરાઈ,
હનુમત વીરા વેગે રે આવો, વેરીમા રહી છુ ઘેરાઈ ’ વહારે આવો.

મ દોદરીએ રત્નના આભૂષણો, લકાની સત્રાણીનુ પદ અને એવા અનેક પ્રલોભનો આપ્યા, ત્યારે સીતાજીએ જવાબ આપ્યો કે ‘ કદાચ સમુદ્ર મર્યાદા છોડી દે, છતાં મેરુપર્વત તો અડોલ ને અચલ રહે છે તેમ તારી બતાવેલી સાણખી સતીને માટે એક તણખલા સમાન છે ’ ત્યારે મ દોદરીએ પ્રશ્ન કર્યો—

‘ સત્ય હતુ સતી તાહરુ તો શિદ્ધને છોડ્યા ઈશ જો ? ’

‘ મુજને કલક રાણી, તુજને રડાપો,
એમ છોડ્યા જગદીશ જો ’ . વહારે આવો.

‘ સીતા ! તારામા જ્યારે આટલુ સત્ય હતુ ત્યારે હક કરીને રામની પાછળ શા માટે ન ગઈ ? ’ સીતાજીએ જવાબ આપ્યો, ‘ મ દોદરી ! ભાવીને કાણુ અટકાવી શકે ? એ જ કારણથી મારા પર કલક આવવાનુ છે અને તને વૈધવ્ય આવવાનુ છે, એટલે જ આમ બન્યુ ’

જ્યારે મીતાજી ન સમજ્યા ત્યારે મ દોદરીએ આવીને રાવણુને કહ્યું, ‘ તમે સીતાને લાવ્યા નથી, પણ સળગતી ચિતાને લાવ્યા છો ! તમારુ કલ્યાણુ આહતા હો તો સીતાને પાછી મોપી દો, નહીતર કુળ

અને કુકુમ્મ સહિત તમારો વિનાશ થશે ।’ પણ રાત્રે મહેતરીને
જે જ જાણ્યો આપ્યો કે તું પણ કુસમનતા પક્ષમાં જાગી યઈ છે
એટલે મને કોઈ સમજાવે છે

હાં સીધાં અને ચારિત્રતા રક્ષણ માટે વેળવાને ઢાંકે મારનાર
સીધાં અને હાં આ પાંચ પાંચ નારપુરો સાથે ખુશા જાગીયામાં
કમકીડાં ખેલતી અધમ દેવદત્તા વેસ્યા ।

આ ? તે ઘેર ઘેર સિનેમાની નદીઓના ફોટાઓ લટકે છે
ધરતી જાળીકાને સિનેમાનાં નદનદીઓનાં નામ અપાય છે તે નામ
લેતા પણ પાપ જાપાય, જે જન્મવને કુસરસારે રેડવામાં મહત્વનો
સમય જન્મવતા હોય, તેની પાછળ કુચનો અને મુરનીઓ પાત્રક જતી
રહ્યાં છે એમના વેરજૂવાને અપનાવીને એમના જેવા જન્મવા માટે તેઓ
આજસપાતાળ એક કરતાં હોય છે

પાત્રમાં આરાનાં લક્ષણો જતાવતાં જન્મવાને કહ્યું છે કે મોટા
કુળની સ્ત્રીઓ વેસ્યા જતી થશે અને જન્મવમાં સરમ જેવું નામ નહીં
રહે, એ વાસ્તી આ ? સત્ય પ્રતીત થતી જતી હોય તેમ દેખાય છે
મોટા મજાતા કુકુ મોમાં તો આસ કરીને લાગ-સરમને તિલાંજલિ
અપાઈ રહી છે

જ્યાં આ દેવદત્તા અને તેના પાંચ નાર પુરો નિરકુસ ચંદ્રો
હતી રહ્યા હતા તેની સામેનાં ભાગમાં જ આ સુકુમાચિત્ત આતાપના
લઈ રહી હતી તેના જેવામાં આ દશ આપ્યું અને તેના હાથના
દમાપેલા આવો નમત જન્મા તેના દિલમાં એવા સહજોનો ઉપયોગ
કે આ બાઈ માતાનાં પૂવનાં જુવનાં ભોગવી રહી છે જે પુસ્તકથી
પાંચ ગાય પુરુષો તેની સેવામાં ખડે પગ લાગર છે અને કુ જેની
પાપકમવાળી કે મારો સાગર પરખ્યાની પહેલી રાત્રે / અને ઊંડીને
વિભાજ યઈ મરે । એ તો કીક પણ પીછા વા તો મારો ભીખારી
ચિત્ત પણ એવી / રીતે મન ઊંડીને આલ્યો મરે । મારે મારાં કરેલાં

તપ, સયમ અને ચારિત્રનું જો કાઈ ફળ હોય, તો હું પણ પાત્ર પતિથી સેવાતી એક સ્ત્રી બનું !'

વિપયોનું ચિંતન કરવાથી વાસના વધે છે અને તેમા વિધ્ન કરનાર પર ક્રોધની ઉત્પત્તિ થાય છે ક્રોધથી અવિવેક થાય છે, અવિવેકથી સ્મૃતિધ્રમ થાય છે, સ્મૃતિધ્રમથી બુદ્ધિનો નાશ થાય છે અને બુદ્ધિ-નાશથી સર્વનાશ સર્જાય છે સુકુમાલિકાનું પણ એવું જ બન્યું ગુરની આજ્ઞાએ ન વર્તનાર પોતાના મોહભાગને પણ કંઈ છે ગુર ક્રોધ શિખામણ આપે, તોપણ તે ત્રિષ્યના દિત માટે જ છે

ક્રોધ રાજ્ય ગુરુએ કહેલા, બક્ષે મદતા નિત તુચ્છકારે, શાણે ધસાયા વિણ ભૂમ ફગ, શિર ચડે ના મણિ ગોલનાથે શરાણે ચડેલ પીંગે જ રાજના તાજમા મદાય છે, પણ આને તો વિપયની લાવના તીવ્ર બની છે

સુકુમાલિકાએ આ નિયાણું બાધી લીધું સયમ, તપ અને ચારિત્રની આખતમા દળીદળીને ઢાકણીમા ઉધરાવ્યા જેવું બની ગયું । લાખતો હીરો પાત્ર રૂપિયામા વટાવી ખાધો । વરસાદ પડે અને માટીપાણીનો યોગ થાય એટલે ધાસના અકુરો ફૂટી નીકળે, તેમ પૂર્વના સચિત વિકારો સુકુમાલિકાના હૃદયક્ષેત્રમા ભગી નીકળ્યા રાજુણને જોઈને તપસ્વી ગ્ય-નેમિનું ચિત્ત ચચળ બની જાણ્યું હતું માટે વિપયવિકારોને જેવાતેવા સમજશે નહીં એર તો ખાવાથી ચડે અને માણસનો એક ભવ બગાડે, પણ વિપયનું એર તો જેવાથીય ચડે છે અને અનેક ભવ બગાડે છે.

સુકુમાલિકા આતાપનાભૂમિમાયી પાછી ફરી ઉપાશ્રયમા આવી, પણ હવે સયમમા એ ઢીલી પડી ગઈ ધડીએ ધડીએ એ શરીરને સાફ કરવા લાગી વારવાર એ હાથપગ અને મોઢું ધોવા લાગી. ભગવાન કહે છે કે—

સુદસાયગસ્સ સમણસ્સ સાયાહલગસ્સ નિગામસાહસ્સ ।

ઉચ્છોલણાપહોમસ્સ દુલ્લહા સુગદ તારિસગસ્સ ॥

—દગવૈકલિકસૂત્ર અ ૪, ગા ૨૬

સુખસાતાનો ગવેરી ખાઈપિત્રે પોલી જ્ઞાને વારવાર દાખ
પત્ર, મોડુ મધુ વગેરે ધીનાર શમજીને સુખતિ મળવી પણ દુઃખ છે
મજીને ધર્મ શુભિમૂલક નથી, પરંતુ ક્ષામૂલક છે શરીર તો
જમશે છે તેનો પદેરનાર આત્મા એ ત્રણથી જુદો છે માટે શરીરને
જાને આત્માને કોઈ સંબંધ નથી.

સુકુમારિકા હવે આરાધક મંદીને વિરાધક જનવા લાગી આ જોઈતી
આર્થા શાવાસિતએ કહ્યું આર્થા સુકુમારિકા । તમારું જાણુ વર્તન
તમન તો કવ્યહ—કવ્યહ નથી આપણે અભયારીઆએ આવા એન
આળા હ વા ચોખ નથી પરંતુ આર્થા તો સુકુમારિકાને સ્વમાન
ધવાતુ લાગ્યું એને લાગ્યું કે હજી મોટી લવાલધારતુ । મને જ
હક્ટક કરે છે એમ માની એણે શુભચનની અવસરના કરી હવે તેનું
શુ પરિણામ આવશે તે અસ્થર

ૐ શાન્તિ.

*

વ્યાખ્યાન ૭૬

(મુલવાર, વા. ૧૧-૮-૧૩)

અર્થા નાથ સિદ્ધાન્ત પ્રજ્ઞા ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ ગવેલી
વસ્તુત સિદ્ધાન્ત કહે છે

ગાતામુચના ૧૬મા અધ્યયનના અધિકાર આવે છે નામની
આલ્પીના જવમા અપાપુરીમા બૂધ થઈ હતી, અને હવે પણ
અપાપુરીમા જનક જવના દુખા બંધનના બાદ મુકુમારિકાના જવમાં
પણ બૂધ થઈ । ત્રણ પ્રકારના રાશ્ત્રો છે (૧) નાશાનુ રાશ્ત્ર (૨)
નિશાજાનુ રાશ્ત્ર અને ૩) નિશ્ચ કાળનનુ રાશ્ત્ર બૂધ કરે પણ તેની
જન અનાયના કરે તો બૂધ ધાવાઈ નય લગાઈમાંથી આવેલા
સૈનિક । જળાશ્વા વામાં દોષ, તો રોકર આજ જાળાને કાલવા માટે

ઓપરેશન કરતા કરતા કહે કે, 'તમને જ્યાં જ્યાં ખૂચતું હોય તે બતાવો, તો એ ઠેકાણે ઘૂસી ગયેલી ગોળીઓ કાઢી નાખુ' પણ એ સૈનિક મનમા વિચારે કે વધારે ગોળીઓ કઢાવીશ તો મારે વધારે ઉપાધિમા મુકાવું પડે પણ એકાદ ગોળી પણ શરીરમા રહી જાય, તો તેને લોહી ચડવા દેતી નથી કાટો વાગ્યો હોય, તો તેને વધારે અણીદાર લોહાની મોયથી કઢાવવો પડે છે કાટો વાગ્યા પછી મોય ન ખમવી એ ક્યાથી ચાલે ? મન, વચન અને શરીરથી થયેલી આત્મા સખધી બૃહોતુ પણ એવું જ છે ભગવાન કહે છે આ શલ્યોથી મોક્ષમાર્ગમા વ્યાધાત થાય છે અને અનંત સસાર વધે છે એ ભૂલને છુપાવશો નહી

એક દ્રશ્યે પણ આંડુ પડ્યો, ઢાંકવું કપટનું કામ છ,

લાખો ખીજ કરવા પડશે, છળતણા સત્રામ છ

છવ । તુ છાના કરીશ નહી કામછ

છાના કરીશ નહી કામ નહી તરતારો રિસાઈ જશે રામછ છવતુ૦

સુકુમાલિકાએ નિયાણાના શલ્યને છુપાવ્યું, તો એક પાપને છુપાવવા માટે ખીજ લાખો પાપો કરવા પડ્યા ! જૂઠા માણસનું મોઢું ચોર જેવું બની જાય છે એ એક પછી એક ઢાંકપિછોડા કરવા માટે છે, પણ ગમે તેટલો બચાવ કરવા છતાં એ પકડાયા વિના રહેતું નથી 'જૂઠાણું જલદી પકડાય, આખર જૂઠો જન પગ્તાય' જૂઠા માણસને દોષ વિશ્વાસ પણ કરતું નથી હોટલમા જઈને આ પી આવે અને ઉપાશ્રયમા જઈને આપેલ કરવા બેસે, તો આવા ધર્મના જૂઠાણા ક્યાથી ચાલી શકે ? ધરમાદો એટલે 'ધર-માદો'—ધર મૂળમાથી જ માદો—ખોટો હોય, તો એનું કલ્યાણ ક્યાથી થાય ? માટે ધર્મમા જૂઠાણું ચલાવી લેશો નહી, નહીતર કપટ કરતા ચપટ થઈ જશે અધર્મથી અને છળકપટથી મેળવેલા પૈસા પણ દૂધના દૂધમા ને પાણીના પાણીમા જાય છે એક બારણેથી આવેલા બે હજાર ખીજે બારણેથી

પાંચ ઢગરનું નુકસાન કરે છે જાને તો ખીમારને આપવાની જોણીઓમાં જાને ખી તેણ, દુધ તેણ આવ પાણીમાં પસુ સેગમેગ ગામે છે આ જાસતોય મેઢી મૂખ કીની કરે છે પાપ મુર્ કરો તો છપરે દીવો લઈને પોતારમે।

નામથી બાહ્યજીને કેટલા સ્વ દુન્ધો બોજવરા પાપાં ! ત્યારપછી સુકુમાધિકાન્ય સરમા દીક્ષા લઈને એ સાતમે મુલુરવાનો પહેલો દેવા જતા એવી પટકાર્થ ગર્ધ કે એના મૂળમાં મીંકુ મુકાર્થ ગયુ સાથુ જીવનમાં નિષાણુ કરવા નેનુ નથી.

સત્તવાન મહાવીર રાજમૂર્તિના મુલુસીય નામના ઉદ્યાનમાં પધારવાના છે એમ ખબર પાતાં મેલિલ રાજાએ વનરક્ષોને કહ્યું કે સત્તવાન પધારે ત્યારે મને ખબર આપજો. જ્યારે સત્તવાન પધાર્યો ત્યારે વન રાજાએ મહારાજા મેલિલને વધામણી આપી તત્કાલ મહારાજા મેલિલે પોતાના સિદ્ધાસન પરથી નીચે કીટરીને જાને સાત આઠ સ્વર્ગ આજગ માધીને ઋણવાર સત્તવાનને વેદના કરી જાને બોલ્યા હે પ્રભુ ! આપ જ્યાં બિરાજે છે ત્યાં મારા વદન સ્વીકારજો. જાને ત્યારમાઠ પાછે પત્રે સિદ્ધાસન પર આવીને તેણે પોતાના મુગટ સિવાયનાં તમામ આશુનણો વધામણી આપનારાઓને દંપામાં આપી દીધાં. નેનુ દિશ દિશાવર હેમ તે ૮ આવો શાસ લઈ રહે. મહારાજા મેલિલે જાત પુરમાં જઈને મહારાજા મેલિલને પસુ આ વધામણી આપી કે સત્તવાન મુલુસીય નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યો છે તેમનાં નામ, રૂપ અને ડણુનું ચિત્રન કરનાર પસુ પાપમુકત થઈ જાય, તો પછી તેમનાં પ્રત્યક્ષ દેશન જાને વ્યાખ્યાન કરણુ કરનારને જેવું ફળ મળે ! આ સંજોગીને મહારાજા મેલિલે પસુ વચ્ચામૂળણેથી સજ્જ લઈને સત્તવાનનાં દેશને જતા નીજ્યાં. હાથી ઘેડા રજા, પાકળી જાને સેનાસહિત રાજા જાને રાણી જાને ઉદ્યાન તરફ આત્યાં. છત્ર જાને ચામર તથા વાલિ જનાં મોપ સાથે વાજતે આજતે તંજો સત્તવાનના સમવચરણુ પાસે આનાં. અભિજમન સામરી જાને સત્તવાનને આવપૂરક વદન ક્યો મહારાજા

ત્રેણિક લગવાનના સન્મુખ એસીને તથા મહારાણી મર્યાદાપૂર્વક ઊભા ગીને દેશના સાલળવા લાગ્યા લગવાનની વાણીનો દિવ્ય પ્રવાહ માલકોપ રાગમાં વહી રહ્યો હતો. પથ્થર જેવા હૃદયો પણ આ રાગથી પીગળી જાય છે.

સ્વર્ગાપવર્ગગમમાર્ગવિમાર્ગણેષ્ટ

સદ્ધર્મતત્ત્વકથનૈકપટુસ્તિલોપ્યામ્ ।

દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્યસર્વ—

ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણૈઃ પ્રયોજ્યઃ ॥

‘હે પ્રભો ! આપનો જે દિવ્યધ્વનિ થાય છે તે સ્વર્ગ અને મોલ-માર્ગનું અન્વેષણ કરવા માટે ઈષ્ટ છે તથા ત્રણે લોકના જીવોને સદ્ધર્મતત્ત્વનો ઉપદેશ કરવામાં પણ કુશળ છે, અને સર્વ પ્રકારની ભાષાઓમાં પદાર્થોનું વિશદ વર્ણન કરવામાં તેનું સ્વાભાવિક પરિણમન પણ થાય છે, અર્થાત્ આપની વાણી સર્વભાષાઓમાં પરિણમન પામે છે.’

લગવાનની દિવ્ય વાણી સ્વર્ગના દેવતાઓ આદિ ખાર જાતની પરિપદ સાલળે સિદ્ધ અને હરણ, વાદ અને યકરી આદિ જીવો પ્રભુની વાણીથી જાતિગત વેગને પણ ભૂલી જાય અર્ધભાગથી ભાષામાં પ્રભુ બોલતા હતા અને સર્વે જીવો પોતપોતાની ભાષામાં સમજી જતા હતા.

મહારાજ ત્રેણિક અને મહારાણી ચેત્સણાના દિવ્ય તેજ અને પ્રભાવથી ત્યાં બેઠેલા સાધુસાધ્વીઓ પણ પ્રભાવિત બન્યા. આથી કેટલાક સાધુઓએ મહારાજ ત્રેણિક જેવું થવાનું નિયાણું કસું અને સાધ્વીઓએ મહારાણી ચેત્સણા જેવા બનવાનું નિયાણું બાધ્યું અને મનમાં વિચાર નક્કી કર્યો કે આ રાજા અને રાણી સાક્ષાત્ દેવદેવી જેવા છે, માટે આપણે પણ એમના જેવું થવું !

આમ રાજા અને રાણી દેશના સાલળીને પાછા ગયા, પરંતુ આખી પરિપદ છૂટાઈ ગઈ લગવાન તો ત્રિકાલસર્વજ્ઞ હતા તેમને કેવળજ્ઞાનદ્વારા આ હકીકત જણાઈ અને સાધુસાધ્વીઓને પૂછ્યું કે, ‘તમને રાજારાણીને જોઈને કાઈ ભાવ થયો ?’

જમવાન પાસે કોઈ પોતાના મનની વાત છુપાવી રહે તેમ નહતું. આથી જ્યાંએ જમ્યું હતું પ્રભુએ તે જ સમયે તમામ સાધુસાધ્વીઓને પ્રત્યક્ષ રીતે નિવાળાનો અધિકાર લીધો.

૧ જે અમલુ નિર્મલ્યને મોકલ્યો જમના ઉદ્ભવથી કામવિકાર ઉપન્યાસ અને અનેક દાસદાસીઓ સાથે વાલેલા મહાસમૃદ્ધિમાન મુદરજીને જોઈને તે નિદાનકર્મ (નિવાળું) કરે કે મારા તપ-સત્યમ-અદ્યક્ષમનુ રૂળ હોય તો આવું સુખ મને મળે. આ પ્રકારે નિદાન કરીને આશોચ્ચત્તમાં પ્રતિક્રમ્ય કરી વિના જો એ કાળ કરે તો એ દેવ-લોકમાં મહાર્કિષ અને ચિરસ્થિતિવાળો દેવ થાય ત્યાંથી અર્ચને એ ઉત્તમકુળમાં પુત્રપત્ને ઉપન્યાસ થાય અને પૂર્વે કરેલા નિદાનનું રૂળ પામે. તત્ત તથાદ્યના અમલુ ઉપદેશ આપે પશુ તે સ્વર્ગની રહે નહીં. ૧ જુ કે એ મહાનુજ્વાળાનું મહાઆરણી અને અધમનુ આચરણ કરનાર છે ત્યાંથી મરીને એ દક્ષિણમાંથી નૈરવિક થાય છે એ જીવ દુલભઓષિ થાય છે.

૨ કોઈ નિર્મલ્યની અમલુ રૂપરૂપપુત્રા અને પતિથી રજાવેલી સ્ત્રીને જોઈને નિવાળું કરે કે મારા તપ-સત્યમ-અદ્યક્ષમનુ રૂળ હોય તો આવી સ્ત્રી કુળનું અત્ત તે આશોચ્ચત્તમાં કરી વિના કાળ પામે તો પ્રથમ એ દેવલોકમાં દેવ સ્નેહ ઉપન્યાસ થાય ત્યાંથી અર્ચને મુકામળ કરે અભુવાળી રક્ષતી આધિકારપે ૮ મે. મૌલન અવરણ પ્રાપ્ત થયે માતાનિતા દહજ સર્જને તેને મોઝ પર સાથે પરચાવે અને નિદાન રૂળ આપવે તેન તથાદ્યના અમલુ ઉપદેશ આપે પશુ તે સ્વર્ગની રહે નહીં. ૨ જુ કે ત મહાઅભુવાળી છે ત્યાંથી મરીને એ દક્ષિણમાંથી નૈરવિક થાય અને દુલભઓષિ થાય.

૩ કોઈ અમલુ ૩ સ્ત્રી સ્ત્રીને જોઈને વિચારે કે આ સ્ત્રી એકથી માતાના ધરના ઐશ્વર્યનો ઉપભોગ કરી રહે છે તે અદિતીય છે આ સસા મા પુત્રત્વ કર્યા છે સ્ત્રીઓની જન્મ માત્રજત થાય છે તેને

કાઈ લગાઈ આદિમા ઊતરવુ પડતુ નથી ગાડીઓમા અને બસ આદિ વાહનોમા સ્ત્રીઓની બેઠક આજે પણ અત્રગ ગિઝર્વ હોય છે માટે મારા તપ, સયમ અને બ્રહ્મચર્યનુ કાઈ ફળ હોય તો આ સ્ત્રીના જેવુ સુખ મને મળે ' આવુ નિદાન કરીને જો એ આલોચના કર્યા વિના કાળધર્મ પામે તો દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થાય ત્યાથી અવીને મનુષ્યલોકમા સ્ત્રીપણે ઉત્પન્ન થઈને નિદાનફળ ભોગવે તેને શ્રમણ ઉપદેશ આપે, છતાં એ મહાઆરભી અને મહાપરિશ્રદી હોવાથી સાલળી શકે નહીં ત્યાથી મરીને એ દક્ષિણગામી નૈરયિક થાય તેને સમક્રિતની પ્રાપ્તિ અતિદુર્લભ થાય

૪ કાઈ પણ શ્રમણી રૂપ, ગુણ, લાવણ્ય અને સમૃદ્ધિમાન પુરુષને જોઈને વિચારે કે ' સ્ત્રી થવામા દુઃખ છે ગમે તેવી અજવાળી હોય છતાં એ રાત છે અનેક પુરુષરૂપી પતંગિયા સ્ત્રીરૂપી દાવામા ઝપલાવે છે. વળી સ્ત્રીને પરાધીનતા પણ ધણી છે સ્ત્રીથી એટલા કબાય જવાય-અવાય પણ નહીં માટે મારા તપ-સયમનુ ફળ હોય તો આગામી જન્મમા હું ઉત્તમ પુરુષ બનુ અને પુરુષોચિત સુખો મને પ્રાપ્ત થાય ' તે સાધ્વી આલોચના કર્યા વિના કાળધર્મ પામે તો દેવલોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ, ત્યાં જાળ કરી, મનુષ્યમા નિદાનફળ ભોગવે શ્રમણ તેને ઉપદેશ આપે, પણ એ મહાઆરભી અને મહાપરિશ્રદી હોવાથી કેવળીભાપિત ધર્મને સાલળવાને યોગ્ય નથી ત્યાંથી મરીને તે દક્ષિણગામી નૈરયિક બને અને દુર્લભબોધિ થાય

૫ કાઈ તથારૂપના સાધુ મોહનીય કર્મના ઉદ્ધવના કારણે એમ વિચારે કે ' મનુષ્યના કામભોગ અનિત્ય અને અશુચિમય છે દેવલોકમા જો દેવો અન્ય દેવોની દેવીઓ, પોતાની દેવીઓ તેમ જ પોતાની વૈશ્વિક-શક્તિથી દેવીઓ બનાવી તેમની સાથે કામભોગ સેવે છે, તેવું સુખ મને મારા અત્યારના તપ-નિયમના ફળ રૂપે મળે, તો આગામી ભવમા હું પણ એવા સુખો ભોગવુ ' આવુ નિદાનકર્મ કરીને આલોચના કર્યા વિના એ કાળધર્મ પામે તો દેવલોકમા મહાઋદ્ધિ અને મહાદીપ્તિશાલી

દેવ જ્ઞાન અને નિદાનફળ ભોજવે. ત્યાંથી અચીને એ મનુષ્યમાં જન્મ લઈ ઉત્તમ કામોદય સેવે. ત્યાં જન્મ્યું જાહેર આપે તેને એ સાક્ષી રહે. પણ તેમાં તેને મદદ રમિ કે પ્રાપ્તિ થઈ રહે નહીં ત્યાંથી અચીને ક્ષિપ્તજાતી નૈરવિક જ્ઞાન અને દુલભભોધિ બને.

૬. કોઈ જન્મ્યું આજાતી દેવજન માટે સ્વવિકૃતિત અને પોતાની દેવીના ભોજ સમઘી નિમાણુ કરે અને આભોજના વિના કળધર્મ કરે તો દેવસોકમાં નિદાનફળ ભોજવે. ત્યાંથી અચીને એ મનુષ્ય જ્ઞાન એ દેવજીભાષિત ધર્મ સાક્ષી રહે. પણ તેમાં મદદ ન કરે અને ધર્મમાં રમિ રાખે અને તાપ્ત્યાદિ બને. ત્યાંથી કળ કરી એ અસુરકુમાર બનવા ક્ષિપ્તદેવપણે ઉત્પન્ન જ્ઞાન ત્યાંથી અચીને પુનઃ એ પેટાં બાકરાના બર કરે.

૭. કોઈ જન્મ્યું પોતાની દેવીના ભોજ સમઘી નિદાન કરે અને આભોજના ક્યાં વિના કળધર્મ પામે તો નિદાનફળ ભોજવાને મનુષ્ય જ્ઞાન ત્યાં તેને દેવજીભાષિત ધર્મમાં મદદ જ્ઞાન, પરદા વિરતિ કરી રહે નહીં માત્ર હસન-આવક બને. ત્યાંથી દેવસોકમાં કલિરાત્રી દેવ બને.

૮. કોઈ નિઝન્ય વિચારે કે મનુષ્યના અને દેવના જન્મે કામોદય અનિત્ય ૭ ન મારા તપ અને સપમ્તુ ફળ હોય તો હું ભાવક બનું અને મુનિઓને પ્રતિષ્ઠાબને બોલો વિચરું તો તે કળધર્મ પામીને દેવસોકમાં નય ત્યાંથી અચીને એ જન્મજાપાસક બને. જ્યાંજ્યાંદિ નવ તત્ત્વના તજ્જા જય અને અનસન કરીને દેવસોકમાં જાય, પણ સાધુ જ્ઞાની રહે નહીં.

૯. કોઈ નિઝન્ય સાધુ કરાનું નિદાન કરે કે આજાતી ભરમાં પ્રગીન ફળ કે કોઈ વાયક ફળમાં ૮ મ પ્રદણુ કરે કે જેથી સવન તની વચન કોઈ રહે નહીં ત્યાંથી કળ કરીને એ દેવજનમાં જાય, ત્યાંથી અચીને નિદાનફળ પામે. એ સરજનાથી સાધુ જ્ઞાની રહે ત્યુ સવ દુખના અત કરી રહે નહીં જ્યાંત્ર મોક્ષમાં તઈ રહે નહીં પછી કા. ૧ કરીને એ દેવસોકમાં કાપે.

આ બધા નિયાણાનું પાપરૂપ ફળ થાય છે, માટે કોઈએ પણ નિયાણા કરવા જેવા નથી,

૧૦ નિદાનરહિત સયમમા પરાક્રમ કરનાર મુનિઓ સર્વ વિષય-વાસનાથી મુક્ત થાય છે અને યથાખ્યાતચારિત્ર પામે છે તેવા અણુગાર અનુપમ જ્ઞાન-દર્શન અર્થાત્ કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન પામે છે કેવળી અરિહત બનીને દેવ, મનુષ્ય તથા તિર્યચની પરિપદમા અમોઘ ધારાથી ધર્મદેશના આપે છે અને આયુષ્ય પૂર્ણ થતા સિદ્ધ બુદ્ધ મુક્ત બનીને સર્વદુ ખનો અત કરે છે.

માટે હે આયુષ્માનુ શ્રમણો ! નિદાનરહિત ક્રિયાનું ફળ કલ્યાણરૂપ થાય છે

ભગવાનનું આ વ્યાખ્યાન સાંભળીને જે જે સાધુસાધ્વીઓએ નિયાણા કર્યા હતા તેમણે ઊભા થઈ, વદન નમસ્કાર કરી, પ્રભુ સમક્ષ આલોચના—પ્રતિક્રમણ કરી નાખ્યું અને તેઓ પ્રાયશ્ચિત્ત લઈને શુદ્ધ બની ગયા પરંતુ ગોવાલિકા સાધ્વીજીના બોધદાયક કથનને તો સુકુમાલિકાએ જાણે ફગાવી દીધું એમ છતાં પોતાની શિષ્યાના આત્મ-કલ્યાણ માટે ગોવાલિકાએ કહ્યું, ‘સાધ્વી સુકુમાલિકા ! આપણે શ્રમણી અને નિર્ઝાત્રી છીએ હે આર્યા ! શા કારણે તું આટલી બધી શરીરની પૂજારિણી બની ગઈ છે ? શરીરની વિભૂષા કર્મબંધન કારણ છે.’ આમ ગુરુણીના કહેવા છતાં સુકુમાલિકા મૌન અને નિરુત્તર જ રહી

પાણીને ઘીની માફક જરૂરિયાત સિવાય ન વાપરવું. મદ્દતમા મળતું પાણી જે વધારે ઉપયોગમા લેશે તો મદ્દતમા જશે. રગૂન પગના જાપાની આક્રમણ સમયે જ્યારે હિંદીઓ લાગીને રગૂનથી આવતા હતા ત્યારે રસ્તામા પાણીના કળેટા અવલુંનીય હતા એક પ્યાલો પાણી એક રૂપિયામા મળતું હતું પાણીની કિંમત આવે ઠેકાણે સમન્વય છે જ્યાં દેહ ટકાવવા એક ઘૂટડો પાણી ન મળતું હોય, ત્યાં હાથ, પગ અને માથું ઘોવા કાણ એસે ? શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર કહે છે કે—

નમ્નભાવ મુક્તિભાવ સહ કારનાનતા
 અદતધાવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો,
 કેવ, રામ, નામ કે અમે કુમાર નહીં
 દ્રવ્યભાવ સવમમય નિર્મિત્ય સિદ્ધ જો. અપૂર્વ અવસર

સાધુસાધ્વીને કપાઈ પહેલાં છતાં નમ્નભાવ અને સવમમય જીવન
 હોયુ જોઈએ. આધારમાં જુમ્મુ માત્ર ત્યારે એકદર કપાડો પાડો નાધિ
 એ જુમ્મુ એમતી હોય કે જરેમો કે હમો હોય તેવી શુ પ્રયોજન
 છે ! જેમ જન તેમ જોઈ અને સાદાં કપડાંથી ચાલુ જોઈએ
 ચોતમરવામીએ પૂજ્યુ અમ્મન ! અર્થદિવ્યવજ્જાણેય મમ્મે કિં
 જાણ્યદ ? — સપ્પિના પચ્ચાપચ્ચુથી જીવને શો બાળ બાળ ! અતવાન
 બોલ્યા, સવમમી વિરાધિના જોઈ બાળ છે તેનામાં સાધવના આવે છે

વિમુક્તાવસ્થિયે મિક્કલુ, હમ્મં વંધાર ચિક્કવં ।

સમારસાપરે ઘોરે, લોચ પહરુ જુલ્લરે ॥

— સ્તવેશ્વરિચરિત્ર અ. ૧ ચા. ૧૧

સરીસી વધારે સભાળ રાજનાર અને સરીસી વિમુક્તા હસાર
 ચીકલુ કમ નાધિ છે અને દુસ્તર એવા ધોર સહારસાગરમાં પડે
 કે માટે સાધુસાધ્વીથી આખમા અજન અજન નહીં મુમ્મથી તેલુ
 મેનન થાય નહી વસ્ત્ર-આબૂપજુની મોક્ષા થાય નહી મારે હે આખો
 મુકુમાસિકા ! તમે જે કાઈ કરી સ્થાં છો એ સાધુનું કાંઈ નથી
 મારે આ સ્થાને તમે તમારા કમોની આલેખણા કરેલ એવાસિક
 સાધ્વીજીએ નહે સુકુમાસિકાના જાણ દેખાવથી જે આખ જુમ્મુ હો
 તલું નિપાણુ ક્યુ હવુ એ ચાતની તો તેમને ખજર ન કરી, છતાં
 મુકુમાસિકા એ તના આદર ન કર્યો. એણે એમી લા / તેને પૂરા રાજ !

જુના વચનની અવગણના કરનાર સુકુમાસિકાનું શુ થયે તે અવસરે

કે રાત્રિ

વ્યાખ્યાન : ૮૦

(શુક્રવાર, તા ૨૭-૬-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રશ્ન્યા ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

સાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનનો અધિકાર ચાલે છે સુકુમાલિકાએ સાધુપણુ સ્વીકાર્યા પછી એણે સાધુત્વના દ્વપણુરૂપ આચરણ કર્યું. ગોવાલિકા સાધ્વીજીએ તેને અનેકવાર કહ્યા છતાં એ સમજી નહીં. સુરા શિષ્યને સમજાવવામાં પણુ ગુરુ પ્રસન્ન થાય છે

રમય પંડિપ સાત્ત્વં, હ્યં ભદ્વં વ વાહપ ।

વાલં સમ્મદ સાસંતો ગલિયસ્સં વ વાહપ ॥

—ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર અ ૧, ગા ૩૭

ભદ્ર—કલ્યાણિક ધોડાને ખેલવતા તેનો સવાર જેમ આનંદ પામે છે તેમ વિનયવાન શિષ્યને શિખામણુ દેતા ગુરુ પણુ આનંદ પામે છે, અને ગણિયા ધોડાને ખેલવતા સવાર જેમ થાકી જાય તેમ અસાની શિષ્યને સમજાવતા ગુરુને શ્રમ પડે છે આવા શિષ્યને કહેતા ગુરુનું મન ધ્રુજે છે, કારણુ કે કહ્યા પછી પણુ એ અવગો ચાલનાર છે આવો શિષ્ય ઉપરથી કહે કે હું ગુરુનો આશાકિત છું, પરંતુ ખરી રીતે તો એ એની સ્વચ્છન્દતા છે

કાઈ માણસ શેઠ પાસે જઈને કહે કે, ‘ તમે કહો તેમ નહીં’ કરુ, પણુ મારુ ધાર્યું કરીશ, પણુ મને નોકરીમાં રાખો ’ તો કાઈ એને નોકરીમાં રાખે ખરા ? સડેલા કાનવાળી ફૂતરીને જેમ કયાય સ્થાન

મળતુ નથી તેમ બાવા સિખને ક્યાંય રથાન મળતુ નથી. સાચો
મદાવાન સિખ ગુરુને કહે કે ચાલ સેવો અને આપ્તુ મરુ મારુ
એ એ સાધનિક ક્રિયા વિના બન્ય કોઈકિયુ કમ આપની બાજા વિના
નહીં કરુ બાવા આત્મિકિ સિખ પર ગુસ્સી ફૂપા કિતરે છે ગુસ્સીએ
સુકુમાસિકાને કહેવામાં કોઈ ખામી રાખી નહીં પરન્તુ કિલકુ તેને તો
લાગુ કે જપા અને રોકરોક જ કમી કરે છે એને પોતાના દેવો તો
દેખાયા જ નહીં ત્યારે ગુસ્સીછને લાગુ કે જપાનો સાધુ જપાડે
રોળી જપાપુ પાન જપાડે કોળી હવે આ સાખી કોઈરીતે સમજવાની
નથી બાપી બધાએ સુકુમાસિકાનો પરિચય ઓળે કરી નાખ્યો બાપરે
સુકુમાસિકાને એમ લાગવા માંડ્યુ કે હું જ્યારે શ્રીમત માખાપને ત્યાં
હતી ત્યારે મારે પાંચો એક દિસાતો સો ખમખમા કરતા આ
સાખીએ પશુ પ્રેમથી મારી સાથે વાત કરતા હતાં અને મેં બધાં
દિસા લીધી ત્યાં હું પરવશ બની ગઈ. હવે જ્યાં મારુ કોણ ?

બાજના પુવાન બાળકો માતાપિતાની બાજા નહીં માનવામાં
આતાનું રાજિશન માને છે બાજાની અને બાપિનથી સિખનુ પશુ એવુ
/ એને ધર્મના અકુલ જમતો નથી રાજિયેસ બળદના ગામને
પધાવવામા જમ બેકુતન કરાળો બાવે છે તેવો જ કરાળો બાપિનથી
આ. સિધિધાચારી સિખને સમ નવવામા બાવે છે

पगं डसइ पुण्डमि पगं विषहइमिक्कणं ।

पगो मसइ सरमील पगो कण्ठपट्टिमो ॥

—શિવરાખનસૂત્ર અ. ૨૭ અ. ૪

આજ બાળક બામતમ પૂજુ મારે છે તો એક વારવાર માયુ
રમ ર છે એક પુસાત બાપી નાખ છે તો એક બેસી જાય છે
આ ના નિધાવમા મ જાત યા પહોચાતુ એ બેકુતને માટે ક્ષિતિ જતી
૧૭ માટે વિનવવાન સિયા ન સમ તો તેમને ક્યાકુનો મામ

સ પુજ્જસસ્યે સુવિણીય સંસળ
મળોરુદ્ધ ચિદ્દૃઢ કમ્મસપયા ।
તવોસમાયારિસમાહિસંબુદે
મહ્જ્જુદ્ધ પચ્ચયાદ્ધ પાલિયા ॥

—હિતરાધ્યયનસૂત્ર અ ૧, ગા ૪૭

‘ગુરુના મનની રચિ પ્રમાણે કાર્ય કરનાર શિષ્ય પૂજનિક બને છે, સૂત્રના રહસ્યાર્થ, ભાવાર્થ અને વિશેષાર્થને સમજી શકે છે. તપ-સમાધિ આદિ મહાવ્રત પાળીને એ મહાજ્યોતિવાન બને છે’

બધી આર્થાઓનો પરિચય ઓછો થઈ જવાથી સુકુમાલિકાને એમ લાગવા માડ્યું કે આ બધા મારો તિરસ્કાર કરે છે હવે હું અહીં કેવી રીતે રહી શકું ? જ્યારે જીવનમાથી સયમની માત્રા ધરી જાય, ત્યારે એ ઉન્માર્ગને જ પોતાનું શ્રેય સમજે છે સુકુમાલિકાને પણ હવે એકઠી વિચિત્રતા મારેના વિચારો આવવા લાગ્યા સવાર પડ્યું અને તેણે વસ્ત્રો, પાતરા વગેરે લઈને ગુરુશ્રીને પૂજ્યા વિના જ ત્યાંથી ચાલવા માડ્યું અકુશ વિનાનો હાથી, લગામ વિનાનો ઘોડો અને લગર વિનાના વઢાણુની જે દુર્દશા થાય છે, એ સ્થિતિ તેણે પોતાને જ હાથે સ્વીકારી કોઈ એક મ્યાનમા એ એકઠી જ રહેવા લાગી આ જીવની પણ અનાદિકાળથી એ જ સ્થિતિ છે ઉત્તમ જોગ મળ્યા છતાં માનવભવને એ ગુમાવી દે છે

હીરો હાથમા હતો છતાયે, કાચના દુકડે રાચ્યો છું,

સતપુરુષનો સગ તજીને, રગરાગમા નાચ્યો છું

આવો દેવદુર્લભ માનવભવરૂપી હીરો મળ્યા છતાં વિષયરૂપી કાચના દુકડાઓની પાછળ તમે રાચી અને નાચી રહ્યા છો, કારણ કે તમને અમૂલ્ય હીરાની ઝિમ્મત નથી

દૃષ્ટાન્ત—એક દરિદ્ર વાણિયો સસારવ્યવહારમા દુઃખી હતો. એકવાર તેની સ્ત્રીએ તેને કહ્યું કે, ‘કોઈ સતપુરુષના આશીર્વાદ મળે તો ધન મળી જાય અમુક જગલમા એક મહાત્મા રહે છે. લોકો કહે

છે કે એમની પાસે પારસમણિ છે એ એમની કૃપા થઈ જાય, તે તમારુ કામ થઈ જાય. વાણિયો શ્રાવતો શ્રાવતો મદાતમાની મૂંપટીમાં જાય્યો. તેણે જાણુ તે એ મદાતમા બીમાર હોવાથી એકલા પગારીમાં પડવા હવા વાણિયાએ તે તેમની ખૂબ સેવા કરવા માંડી. એક મહિના સુધી સવા કરી અને મદાતમા મરણપગારીમાંથી સાજા થવા છતાં વાણિયાએ સેવા આમુ રાખી.

જુસ્મે વિચાર કર્યો કે આ વાણિયો સ્વામથી સેવા કરે છે કે પ મારવાથી એ જાણુ જોઈએ આપ સેવા કરતાં પાંચ, દસ અને આ વા બીજી મર્કા, પણ મદાતમાએ તેને કંઈ આપુ નહીં જાણી નિરાશ થઈને વાણિયાએ મદાતમાને વદન કર્યા અને એ બોલ્યો.

મદારાજ ! મને આપણા આપો. હવે હું જાણુ મળુ છું મદાતમાએ પૂછ્યું તે જાણુ જાર વા સુધી મારી સેવા કરી, ને અમાનક કર્યા જાણુ છે ? તું શા મારે જાય્યો હતો અને શા મારે આપણા તર છે એ તો તું બોલતો જ નથી.

વાણિયો બોલ્યો. મદારાજ ! હું બહુ હસ્તિ છું કંઈક આવાથી હું અહીં જાય્યો હતો પણ જાર જાર વા સવા છતાં મારી એ આવા હવા નથી મેં સાંભળ્યું હતું કે આખી પાસે પારસમણિ છે પણ તમ અને હાને છે કે આખી પાસે ને પારસમણિ હોય, તે આપ જ આપ મીઠરેવાત શા મારે રહે ?

મદાતમા બોલ્યો, અને જાણુ મળ્યું. પારસમણિ તો મારી પાસે છે / પણ મને એનો જાણુ નહીં હોવાથી સામેની એમના પડેલી એક મોઢાની જાણીમાં તેને મૂકી રાખ્યો છે તે તો મારી જાણુ સેવા કરી છે બીમારીમાં મને સારી રીતે જાણુ છે મારે તારે મને વદનુ હતું હતું તો હું તને પારસમણિ જ આપી રેત હવે મોડે મોડે પણ જાર તારે પારસમણિ / જોઈએ છે તો જોળીમાં પડેલી મોઢાની જાણી જાણુ હું તને પારસમણિનો અમલાર જાણુ.

‘ મહારાજ ! માફ કરજો ’ વાણિયો બોલ્યો, ‘ લોઢાની ડબ્બીમા પારસમણિ પડ્યો હોય ને એ ડબ્બી સોનાની ન બને, તો એને પારસમણિ કેમ મનાય ? હવે એ પારસમણિ એ ડબ્બીમા જ ભલે રહ્યો એ કાચના કટકાને જોવાથી શો લાભ ? ’

‘ અરે ભાઈ ! ’ મહાત્મા બોલ્યા, ‘ એનું પણ રહસ્ય તને સમજાવું ’ આમ કહીને મહાત્માએ ઝોળીમાંથી કાઢીને એ લોઢાની ડબ્બી ખોલી, તો એમાંથી પારસમણિ નીકળ્યો પરંતુ એની વચ્ચે એક પાતળો કાગળ ગોઠવેલો હતો એ કાગળને કાઢી બતાવતા મહાત્માએ કહ્યું, ‘ લોઢાની ડબ્બી સોનાની ન બની એનું કારણ આ કાગળનું પડ હતું જેમ તું મારા સગમા બાર વર્ષથી રહ્યો છતાં મારી સાધના અને મારો યોગ તું ગ્રહણ કરી શક્યો નહીં, કારણ કે મારા ને તારા સગની વચ્ચે તારા પર સ્વાર્થનું પડ હતું એથી તું જેમ એવો ને એવો રહી ગયો, બસ તેવી જ રીતે કાગળના પડના કારણથી આ ડબ્બીને પારસમણિનો સ્પર્શ થઈ શક્યો નહીં હવે એ પડ બાદ કરીને જોઈજો એ જ લોઢાની ડબ્બી સોનાની બની જશે ! ’ વાણિયાએ કાગળનું પડ કાઢી લીધું ડબ્બીને જેવો પારસમણિનો સ્પર્શ થયો કે એ લોઢાની ડાબલી સોનામા પલટાઈ ગઈ ! ગુરુ બોલ્યા—

સમજણ વિનાના નર કરે છે કીર્તિને,

ગુરુ વિના જ્ઞાન નહીં મળે રે,

પારસમણિનું પારખું એ તો લોઢાને કચન કરે,

હીરો ખોમા હાથથી રે,

આવો અવસર પાછો નહીં તો મળે

ભાઈ ! આ માનવભવમા સાચો પારસમણિ તો તેની અદર રહેલો આત્મા છે એના વિશુદ્ધપણાથી ભવોભવના દારિદ્ર્ય દૂર થઈ જાય છે વિશુદ્ધ બનેલો આત્મા જો ગુરુનું જ્ઞાન હૃદયમા ધારણ કરે તો તેનું ભવોભવનું ભટકવું અટકી જાય છે ’

જેમ લોઢાની ડબ્બી પારસમણિના સ્પર્શથી સોનાની બની ગઈ

તેમ જ મદ્દાત્માના ચાતોપદેશથી વાણિયાના હૃદયનો પસંદગી થયો. મદ્દાત્મા જનીને તેણે ગુરુચરણમાં વદન કરી બેઠો અને એ બોલ્યો. મદ્દારાજ ! મારે હવે બા પારસમણિનું મોઢું કામ નથી. હું હવે સસારમાં પાછો ફરવા માગતો નથી. મને હવે આત્મારૂપી પારસમણિનો બોધ આવ્યો. મદ્દાત્માએ વાણિયાને સમજાવ્યું કરાવી અને તેનો માનવચત્ર સુધારી દીધો.

તમે સસારની લાલસાઓથી ધર્મમાં ભ્રમીય થો. એ નાનું પાતળું પણ તમારા આત્માના દર્શનની આડે આવે છે અને તેથી અધારા હોયેલાં નથી. જેમ જિવંતર મિત્ર અસાવવાનો અભ્યાસ કરી પછે સુદર અને આમેદુશ્વ મિત્ર દોરી શકે છે તેમ આત્માને નિયંત્રવાનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. તમે જ્યારે એકોટી શીખતા હતા ત્યારે એક જ એકામાં દેહથી વાર લાગી હતી ? પણ હવે ? લાગેલા વિચારો કરવામાં પણ તમને સરળતા પડે છે તેવી જ રીતે આત્માનું સુખ પણ ધીમે ધીમે અભ્યાસ દ્વારા મળે છે. ચાનીઓ કહે છે કે—

તત્તો હુ તજૂર બનાવુ પ્રેમ નખશીએ પૂન મયાવુ
ઘેઠે ઘેઠે રામે રામે જ્યુમર વીરને વદન કરીએ.

આ દેહ એ સાધન છે એ દેહરૂપી તજૂરથી પ્રભુની પૂન મયાવવાની છે એમાં એવા મન બનો કે દેહનું જ્ઞાન પણ જૂલી જવાબ.

તૂરે તજૂર બસે તૂરે સકુએ તાર,
તારે ના ખૂરે એનો મીઠો એ રજુમર
છો ન આજના સોઠો કહે ભસાજૂર.
તાર તારા બજાલ રહે ના અધૂરો.

દેહપ તજૂ નુ સમ ત જ્ઞાન જ્ઞાનના સોઠો મને તે કહે પરદુ
જ્યુ ! મારા હૃદયમાંથી તારા નામનો જ્યુમર ઓઝો ન જ્ઞાન એવી રૂપા
કે ને કાન્યુ કે આપ સવના પ્રકાશક અને બુદ્ધતાનું જૂસજૂપ છે.

પાવાળ કસમાળ નિશાવણજીવ — પાપકર્મના કુચરોએને
મદ્દવામાં આવત એ શી ટીનીના જુ કામ કરે છે પણ તેમાં રંગવણીની

જરૂર છે એક જ ધઉના લોટનો કસાર પણ બને છે ને એ જ લોટની ઘેરા પણ બને છે કેળવ્યા વિના જો કસાર બનાવશે તો કસારને બદલે પોટીસ બની જશે ! તમારે કસાર બનાવવો છે કે પોટીસ ? એ જ આત્માને મોક્ષ પણ મળે છે ને એ જ આત્મા નિગોદમા પણ ધકેલાઈ જાય છે માટે આત્માના આરાધક બનો વિરાધક બનજો તો ધનધાતી કર્મોની પરપરા ઊભી થશે ધ્યાનથી ધનધાતી કર્મોના ભુક્ષા ઊડી જાય છે

સાધ્વીઓથી ભુદી રહેવા ગયેલી સુકુમાલિકાએ હવે આત્માની વિરાધના ચાલુ કરી દીધી હવે તેને કાઈ અટકાવે તેમ ન હતું શુદ્ધ આરિત્યને તેણે તોડફોડી નાખ્યું અને એકલી રહેવા લાગી છેવટે અતિમ દાર્ઘ્ય નજીક જાણી તેણે પદર દિવસનો સથારો કર્યો, પરંતુ એમ છતાં તેણે પોતે કરેલા પાપોની આલોચના ન કરી આમ આલોચના અને પ્રતિક્રમણ વિના તેણે કાળ કર્યો એનો જીવ ખીજા દેવલોકમા દેવીગણિકારૂપે ઉત્પન્ન થયો સિદ્ધાન્ત કહે છે કે સમક્તિ જીવ દેવલોકમા જાય, તો ત્યાં પુરુષપણ પામે છે આથી નક્કી થાય છે કે સુકુમાલિકાએ સમક્તિ પણ વમી નાખ્યું હતું સમક્તિ હોય તેને ભવનપતિ, વાણવ્યતર, જ્યોતિષી, નારકી, તિર્થંચ અને સ્ત્રી-નપુસક વેદ-એ સાત બોલના બધ ન પડે જો તેણે આલોચના અને પ્રતિક્રમણ કર્યા હોત તો ગણિકાદેવી તરીકે નહીં થતા પુરુષવેદ પામત સુકુમાલિકાના જીવને ગણિકાદેવીના ભવમા નવ પલ્લ્યાપમની સ્થિતિ મળી હવે ત્યાંથી ચ્યવીને કર્યા જશે તેનો અધિક્કાર અવસરે

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૮૧

(શનિવાર, તા. ૧૮-૬-૧૩)

બહી નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રાપ્ત. ત્યજે કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

સાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનનો અધિકાર થામે છે. સુક્રમાધિકારને ને વિરાધના ન કરી હેતુ બન વિશુદ્ધ ચારિત્ર પાડ્યુ હેતુ તે એ કમકા હોરીની અધિકારેલી થાત નથી. ક્ષતિ વિચારતુ પોતે જ ક્ષતુ કહેતુ પતિષ્ઠાન તેને પોતાને જ ભેજવતુ. પાપ કુકિતનો જે અથ સરવાના હતો તે સરી ચકષો નથી

આ જીવે જનતા કાળમાં વિષયના ભોગે ભોજવ્યા છતાં તેને વિચારોની તૃપ્તિ થઈ નથી. એટલું જ નથી પણ તેણે ક્યાં ત્યાં દેવ ક્યાં ક્યાં કર્યો. જ્યાં તેને વિષયભોગે મળ્યા ત્યાં તેણે મીઠાસ મળી વિચારતુ ધ્યાન કરવાથી કુકિતો નાથ થાય છે. વિચારના કારણથી તનુ ધ્યાન પરમા આશુ ત્ય છે અને તેમાંથી આ પાંચ પ્રમાણે ક્રિયાન થાય છે ૧ મદ, ૨ વિષય ૩ ક્યાં, ૪ નિદ્રા અને ૫ વિચાર. આ પાંચ પ્રમાણમાં જીવ પોતાનો અમૂલ્ય સમય જમાવી નાખે છે. ખાલી આમાં અમર છે. મારે ધન, માન, પ્રતિષ્ઠા વગેરે જ્યાં તે જ્યાં દેને કારણે કે એ નધાં તે હરીવાર પશુ મળી રહી છે. પરંતુ યમાવના સમય પાછો મળતો નથી. Time lost is gone forever અમવાન કહે છે. સમય કોગસ્ત જાગિસા — પ્રમાણ ક્યાં વિના સમયને જોળખી લેને, કારણ કે —

મદ્વિસયકસાયા, નિંદા વિક્રદા ય પંચમા મણિયા ।

પપ પંચપમાયા, જીવા પાદન્તિ સંસારે ॥

ઉપરોક્ત પાંચ પ્રમાણે જીવને વારવાર સંસારમાં કુળાવતારા છે. એક અગ્રેજી કહેવત પણ છે કે Time is money—સમય એ મોટામાં મોટું ધન છે માટે જરા વિચાર કરીને આ માનવજીવનરૂપી હીરાને સભાળજો

લાખના હીરાને હાથમાંથી કાઢી, જોજો ન લૂટી જાય,

હૈ કિરતાર ! મને આધાર તારો, જોજો ન તૂટી જાય

તમારા હાથમાં આવેલા આ લાખના હીરાને કાઢી લૂટારાઓ લૂટી ન જાય એ જોજો સુકુમાલિકા ગણિકાદેવીનો ભવ પૂરો કરીને.

‘ તેણં કાલેણં તેણં સમપ્પણં રૂદ્ધેવ જબુદ્ધાંવે દ્વીવે મારહે વાસે ’

—તે કાલ તે તે સમયે આ જ જ બુદ્ધીપના ભરતક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ જ બુદ્ધીપ એક લાખ યોજનનો છે તેમાં ત્રણ ક્ષેત્ર કર્મભૂમિના અને છ ક્ષેત્ર જુગલિયાના છે જુગલિયા સાથે જન્મે, સાથે જીવે, માતા એક જ જોડણ પ્રસવે અને એ લાઈબ્રેરી પતિપત્ની થાય જીવનને અતે એકને છીક ને એકને બગાડુ આવે અને બન્ને મરે પણ સાથે. જિંદગીમાં કમાવાની કે ખીજી કાંઈ ચિંતા નહીં દસ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષો મનવાહિત સુખ આપે આ જુગલિયા કાંઈ પણ ધર્મ કરી શકે નહીં

કર્મભૂમિના પદર ક્ષેત્રોમાં રહેલા મનુષ્ય જ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે એ પદર ક્ષેત્રમાંથી ત્રણ ક્ષેત્ર જ બુદ્ધીપમાં છે (૧) ભરત, (૨) ઐરાવત, અને (૩) મહાવિદેહ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સદાય ધર્મ હોય, ન્યારે ભરત અને ઐરાવત ક્ષેત્રમાં આગની અદ્યત્તબદ્ધ થાય છે ઉત્સર્પિણી કાળમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શમાં વૃદ્ધિ થતી જાય છે. તે જ રીતે મનુષ્યના આસુખ્ય, અવગ્રહ વગેરે બધામાં વૃદ્ધિ થાય છે. ન્યારે અવસર્પિણી કાળમાં ઉત્તરોત્તર હાનિ થતી જાય છે કર્મભૂમિનો માનવી પાંચે ગતિમાં જઈ શકે, ન્યારે જુગલિયા તો એક દેવગતિમાં જ જાય છે અને તે પણ ખીજ દેવલોક સુધી જ જઈ શકે છે.

પરન્તુ તેને મુક્તિનો અધિકાર નથી. પાંચમા આરામાં આ કર્મજૂમિમાં
જે તમે ધારો તે એકાવતારી જતી થશે. અસિ મસી તે દૃષિ એ
ત્રણનો જ્યાં વ્યાપાર હોય તે કર્મજૂમિ કહેવાય છે. અસિ એટલે તથવા,
મસી એટલે વેપાર અને દૃષિ એટલે જોતી. આ જગતભ્રમ કર્મજૂમિનું
ધન છે. તેમાં તમારા કર્મજોને તમને જ મ મળ્યો. તેમાંથી મુક્ત થઈને
આધારના મળિયા વિના જનતમળ સુધી તિલાંજલિ એવું સ્વાધીન
સુખ પ્રાપ્ત કરવું હોય, તો જાગૃતી જ બુદ્ધિ ત્યાંથી ફરીવાર મળે.
આવી કાલ ઉપર રાખશો તો ચઢી જશો.

કોને ખબર છે કાલની દેહત્યજી આ દીવાલની
કાયા સુતરના તારના જેવી છે માનવજિન્દગી,
તદા તજ્ય દે આજન્તી, જગતી દવે કં જગતી

આ માનવજીવન મોંઘામાં મોંઘી છે. પણ તમને જોતી કિમ્મત
સમજતી નથી. જોતી જેવી તમને અતિથી પણ કિમ્મત સમજાઈ છે. જોતે
તા તમે ખૂબ ખૂબ સલામીને રાખો. હા, અહિંસો રક્ષિતનું રક્ષુ
તમે. અર્થા રક્ષણવા દેતા નથી. સો સો રક્ષિતાની નેણેને ફાડીને
તમે ફેંકી દેતા નથી. આવી નાશવત વસ્તુને તમે કીમતી સમજી બેઠા
છો. ત્યુ જોના કરતા જોતેકમણી કીમતી માનવજિન્દગી છે. કાયા
સુતરના તાર જેવી એ જિન્દગી ધણિક છે. જોતે તુટી જતાં વાર
લાગમે નથી. ત્યુ તમે તો ધન અને માનની કિમ્મત સમજી રહ્યા છો.

દૃષ્ટાન્ત—એક મોઠ પેળી પરથી ઘેર આવીને ગૂંથા ઉપર બેઠા
હતા ત્યાં કાર્પામિક ફર સનારાઓ શેઠની પાસે આવ્યા. એમને
આવશ્ય નઈને એ મોઠ બોલી બઠ્યા. તમે મારી પાસે ફર થયા
આવ્યા છો. ખરું ન? ત્યુ અમારે તે દેહકાકને આપ્યા કરવું ?
આવના ? લોકોએ કહ્યું શેઠજી ! આપ ઉદાર છો અને ખતવાન પણ
હો. આર મદદ નહીં આપ્યા તો કોણ આપશે ? આપને હમણાં વખત
ન હોય, તો આર કદા ત્યારે આવીએ. પણ આવી તો શેઠનો

મિત્રજ હાથમાથી ચાલ્યો ગયો એ કહેવા લાગ્યા, 'તમે લોકો તો અમારી પાછળ જ પડ્યા છો, માટે ચાલ્યા જાવ અમે કાંઈ તમારા માટે જ કમાતા નથી ' ફડ કરવા આવનાર ત્યાંથી ચાલતા થઈ ગયા

શેઠ બેઠા હતા ત્યાં જ તારવાળાએ એમના હાથમા તાર આપ્યો તેમા લખ્યું હતું, ' મુળધની પેઢી ટૂટી ગઈ છે પાત્ર લાખતુ તુકસાન થયું છે ' આ તાર વાચીને શેઠ ઉદાસ થઈ ગયા ફડ લેવા આવનારા બહુ બહુ તો ખસો કે પાચસો લઈ જાત, પણ આ તો એકીસાથે પાત્ર લાખ ગયા હવે શું કરવું ? શેઠ લમણે હાથ દઈને બેઠા હતા, ત્યાં બીજો તાર આવ્યો તેમા લખ્યું હતું, ' તમારો જમાઈ મૃત્યુ પામ્યો છે ' આ તાર વાચીને તેમના દુખનો પાર ન રહ્યો બાવીસ વર્ષની એકની એક પુત્રી રાડી ! શેઠના ઉપર આક્રમ આવી પડી !

ન્યારે પુણ્ય ખૂટી જાય અને પાપનો ઉદય થાય ત્યારે ઉપરા-ઉપર આવી જ આક્રમ ઊતરી પડે છે બીજો દિવસે પેઢી પર જઈને શેઠે ટપાલ ખોલી ત્યાં પરદેશ ખાતેથી માલ લઈને આવતા પેઢીના દસ વહાણો ડૂબી ગયાના ખબર મળ્યા અધૂરો કાગળ હાથમા ને હાથમા રહી ગયો, ને હાટ બેસી જવાથી શેઠ મૃત્યુ પામી ગયા આ છે પાપકર્મના ઉદયનુ ફળ ! જે પૈસાને સુખનુ કારણ માન્યું હતું એ જ પૈસા જતા દુખી થઈ ગયો અને પોતે ભેગા કરેલા સાધનોએ જ પોતાનું મૃત્યુ નોતર્યું

પ્રતિવાસુદેવનું પણ એવું જ બને છે દરેક પ્રતિવાસુદેવની સામે એક એક વાસુદેવ થાય પ્રતિવાસુદેવ ત્રણ ખડતુ રાન્ય ભેગું કરે રાવણ પ્રતિવાસુદેવ હતો એણે ત્રણ ખડતુ રાન્ય ભેગું કર્યું હતું એની પાસે ચક્રરત્ન પણ હતું કે એ ચક્ર મૂકે એટલે સામા શત્રુનું માથું લઈને પાછું આવે પણ ન્યારે પુણ્ય પૂરા થઈ જાય ત્યારે વાસુદેવ ચડી આવે રાવણની સામે લક્ષ્મણ આવ્યા એમને દુશ્મન ધારી રાવણે ચક્ર છોડ્યું, પણ લક્ષ્મણના પુણ્યનો ઉદય એટલે ચક્ર માથું

સેવાને જાહેર યોજામાં બેસી ચુકુ એ જ અને પુખ્તથી લક્ષ્યને ઓળખી
અને એ રાવણનું માથું કાઢી પાછું વળતું જામ તેના પોતાના જ રક્ષકથી
પોતાનો નાશ થયેલ.

દુષ્ટાન્ત—રાવણનો શાણેજ સુપ્રહાસ અર્ધ મેળવવા માટે તપ
કરવા દશકરણમાં ગયો અને મરાજર નાર વર્ષ ને સાત દિવસ મુધી
અર્ધવર્ષ પાળીને, ફરતી વાંસની નળી કરી, ત્રણ સાથે પત્ર નાંધી કાંધે
મસ્તકે લટકી સાધના કરી. જામ નાર વર્ષ ને ૭ દિવસ કાઢી ગયા.
સુપ્રહાસ અર્ધ નીચે આવતી સ્થિતિ છે અને સાતમો દિવસ છે એક
રાત્રિ નામ એટલે મીઠું દિવસે સવારે એ અર્ધ મળી આવતું છે
એના મનમાં તો કંઈક આશાઓ છે ફળ મળવાની તૈયારી હતી, પણ
પાત્રો ઉદય હોય ત્યારે મળેલું સારું ફળ પણ બિચરું બની ગયું.

રામ, લક્ષ્મણ અને સીતા એ જ વનમાં રહેતાં હતાં. લક્ષ્મણ
વનમાં ફળ સેવા કરતા હતા ત્યાં સુપ્રહાસ અર્ધ નીચે આવતું જોયું
જોતા જ એમને એ સેવાનું મન થયું કારણ કે રક્ષક જોયા પછી કૃત્રિમ
અથવા નહીં તો નહીં એમણે જા અર્ધને કાઢી લીધું અને વિચાર
કર્તા કે જા અર્ધ નહુ ખારદાર છે માટે તેની ખાતરી કરવી જોઈએ.
જામ વિચારીને તેમણે એ જ વાંસની નળીમાં જોડેલી અર્ધનો પ્રકાર
કર્તા એ ૧ નળીમાં રાવણનો શાણે ૧ સાધના કરી રહ્યો હતો. જા
સુપ્રહાસ અર્ધ એની ૧ સાધનાના ફળરૂપે આવતું હતું પણ એનું
જ માથું કાઢી ચુકું !

લક્ષ્મણને જોયું કે વાંસની નળીમાંથી સ્વિર નીકળી સ્થિતિ છે
ત્યાં જોયું ત્યાં તો એ નાર વર્ષની સાધના કરનારો કપાઈ ગયો હતો.
લક્ષ્મણ ઉદાસવિત્તે પાછા ફર્યા. મીરામે પૂછ્યું આવું અર્ધ તમે
ક્યાંથી લાવ્યા ? લક્ષ્મણે ઉત્તર આપ્યો અર્ધ તો મનુષ્ય પણ
મિચારો નિરુપાય સાધક કપાઈ ગયો ! રામે કહ્યું જા અર્ધ
નહુ મોટી સાધનાને અને મને છે તમારા પુરુષના ઉદ્ધવથી તમને મળી

ગયુ અને પ્રયત્ન કરનાર સાધકનુ માથુ કપાઈ ગયુ, એ બહુ ખોટું થઈ ગયુ '

રામ જેવા પણ ખોટુ કર્યું એમ કહી શકે છે તમારો છોકરો પરદેશથી લાખ રૂપિયા કમાઈ ને આવ્યો હોય, તો તમે તેને કહી શકો છો કે આ રૂપિયામા કેટલાની આશા અને કેટલાના નિશ્વાસ સમાયેલા છે ? ક્યાથી કહો ?

દેવળ ચણ્યુ તે મોહનુ, માયાનો પૂજારી થયો,
આરતી ઉતારી તે દ્રવ્યની, આશાનો દીપ જલાવીઓ,
કોને ખબર છે કાલની ? દેહતણી દીવાલની ?

મળેલા ભોગોને ભોગવી શકશે કે કેમ, બધાવેલી મિલિંગમા તમે રહી શકશો કે કેમ અને મળાવેલી મોટરમા તમે ખેસી શકશો કે કેમ ? એ જ સાધનો તમારા મૃત્યુના કારણરૂપ પણ બની શકે છે, પણ એનો તમને કાઈ ખ્યાલ આવે છે ? ક્યાથી આવે ? મોહના દેવળમા એસાડેલી માયાદેવીના પૂજારી દ્રવ્યની થાળીમા આશાનો દીવડો પેટાવીને આરતી ઉતારવામા મસ્ત બની જાય, તેને આવો ખ્યાલ ન જ આવે !

આગળના શ્રાવકો એક સાધર્મીને જમાડીને પછી જ જમતા, પણ તમને તો ધધો કરવામા ખાવાની કે મરવાની પણ કુરસદ ક્યા છે ? પણ યાદ રાખજો કે ભૂતકાળના ભણકારા વર્તમાનમા પડ્યો પાડે છે પુણ્ય જ્યારે ફરે છે ત્યારે ધન, માલ કે સ્ત્રી-પુત્ર, સગાસબધીઓ પણ ફરી એસે છે એ વખતે પૈસાની આરતીમા જે આશાનો દીવડો જલાવ્યો છે, તેનો ભડકો બની જાય છે સાકરના શીરા ને બદામની પૂરી ઉડાવનાગ્ની માટી રગદોળાઈ જાય છે ! અને—

जीव तू समरन करना, एक दिन होवेगा मरना ।

काया तेरी कदमकी शैया, भरोसा मत करना मैया ॥

દૃષ્ટાન્ત—એક સર્પ જગલમા જતા જતા એક દેડકાને ગળવા માંડે અને અર્ધુ સર્પના મોખા ગયેલુ દેડકુ પોતાના મો આગળ ઊડતા મચ્છને ખાવા માટે પોતાનુ મોહુ પહોળુ કરે છે, ત્યારે એ

દેખાને ક્યાં ખમર છે કે કુ પોતે જ એક દેખવારમાં સર્પનુ જલ્પ
જની જલ્પિ જ્યાં આ શુ કરી રહો છું ? સિંહર ન્યારે મરવા પડ્યો
ત્યારે એક દેખીમાં રાખ અને એક દેખીમાં મારી રાખી હતી. તેણે
મરવા મરતા જમતવા છવોને સમજાવ્યું કે સાપોની ક્તમ કરનારો
અને દુનિયાની દેવત પોતાની બનાવવા ઈચ્છનારો કુ જાણે ખાલી હાથે
પાછો નહીં છું મારા જેવા ઉમારી છવો ને કિંકુ હશે તો તેની રાખ
મઈ જશે, ને મુસમમાન હશે તો તેની મારી જની જશે ! મારે જરા કુદર્મ
કરતા વિચાર કરાને ! ગંધીઓ કહે છે—

મેલ તો મેલાવું તને રે, પામર પ્રાણી
હજી છે હાથમાં નાછી કરવું પ્રમુને રાજી
તારી મૂઠી રશે તાછી રે, પામર પ્રાણી
હાથમાંથી નાછી જશે પછીથી પસ્તાવા થાશે
ક્યાં ના કરી રાક્ષસી રે, પામર પ્રાણી મેલ તો

કનુ સમય છે ત્યાં સુધીમાં ચેતી જવું જવસર ચાલ્યો જશે
પછી કઈ જ નહીં જની રહે જામ જ્યાં છવો જવ સમજી રાક્ષસો નથી
જામ ન જામ એ જ મ અને મરણ, મરણ ને જન્મમાં ફરી કરે છે

દુષ્ટાન્ત—એક સોભી માણસનો કાજ નજીકમાં હતો. ઉકરાઓએ
વિચા ક્યાં કે બાપાએ પોતાના છવનમાં તો કાઈ જમ કર્યું હતું નથી,
મારે લાડા લાડુ ફૂતરોને ન ખાવીએ ! જ્યેક રૂપિયાની મીઠાઈ મનાવીને
તમજ મ વા પડેલા બાપને કહ્યું બાપા ! આ લાડુને હાથ જાડાએ
એ મેં એનું પુસ્તક તમને મળે ! લોકિયાએ લાડુને હાથ જાડાડ્યો
ત્યાં તો આ વખતના સસ્તા ભાવના લાડુ જલ્પ વધારે દેખાયા ! જાણી
તનાથી મૂળ ઈવ પ્રમાણે મોલી ત્યાં જામર ! આ ૮ લા બધા
લા ૫ ! અને જામ બેસતા તો તેના પ્રાણ ચાલ્યા મના ! જ્યારે
સાથે શુ કાઈ મનો ! કાઈ જ સાથે જાવવાનું નથી, જ્યાં છવો મમત્વ
ભાવન છેત્તા નથી

સુકુમાલિકાનો જીવ ગણિકાદેવી બન્યા પછી સમય પૂરો થયે જ બૂઝીપના ભરતક્ષેત્રમાં અને પાચાલ નામના દેશમાં—‘પંચાલેસુ જળવપસુ કંપિ-
લપુરે નામ નયરં હોત્યા’—કામ્પિલ્યપુર નામના નગરમાં દ્રુપદ નામના રાજા અને સુલ્લક્ષ્મીદેવીને ત્યાં દ્રૌપદીરૂપે જન્મ પામ્યો. આ દ્રૌપદીથી મોટો એક ધૃષ્ટદ્યુમ્ન નામનો ભાઈ હતો, અને હવે આ પુત્રીનો જન્મ થયો.

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૮૨

(રવિવાર, તા ૨૬-૯-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬માં અધ્યયનનો અધિકાર ચાલે છે પુત્રીનો જન્મ થવાથી દ્રુપદ રાજા અને સુલ્લક્ષ્મી રાણી બહુ જ પ્રસન્ન થયા પુત્રી ખૂબ જ સ્વરૂપવાન હતી કેટલાક માણસોમાં ગુણ હોય છે ને રૂપ હોતું નથી, કોઈમાં રૂપ હોય છે અને ગુણનો અભાવ હોય છે, કેટલાકમાં ગુણ અને રૂપ બન્ને હોતા નથી, ત્યારે કેટલાક ગુણવાન અને રૂપવાન હોય છે આ બાલિકામાં રૂપ અને ગુણ એ બન્નેનો સમન્વય હતો મામાપ પોતાના બાળકને લાડ લડાવે છે, પણ બન્યા સુધી તેનામાં આધ્યાત્મિક જ્ઞાનનું સિયન ન થાય ત્યાં સુધી એને સાચા મામાપ કહી શકાય નહીં તેમણે પુત્રીને ખાસ કરીને ગૃહકેળવણીની સાથે સાથે આધ્યાત્મિક આચાર અને વિચાર આપવા જ જોઈએ, કારણ કે આજની પુત્રી એ આવતી કાલની ગૃહિણી છે અને ભવિષ્યની માતા પણ છે પુત્રીમાં જો સારા સસ્કારો હશે, તો જ એ પ્રાણના ભોગે શીલને ટકાવી રાખશે તમે પુત્રીએને કોલેજના અભ્યાસમાં તો જોડો છો, પણ ધાર્મિક સસ્કારો તરફ દષ્ટિ રખાતી નથી આજનું સહશિક્ષણ

તો જાતણી સજ્જો સરખાવનાર છે માટે પુત્રી એણે જાણે તેની
ચિંતા ન કર્યો, પણ જો તેનામાં સરસોની સ્વરૂપ હતી તો એ પુત્રી
તમને કસકસવાતનાર થશે. જાનના યુવાન બાળક-બાળિકાઓ સિદ્ધક-
ને નામ મોહની અધીમાં અદ્યાર્થ પડે છે અને એ જ કારણથી
તેમની દેહરૂપી નાવના બાંધીને છુટા છુટા નામ છે તમે સવારમાં ઊઠીને
સ્ત્રીને માદ કરો. ડો. કે દુરાચારિણીને ? જે સ્ત્રી કે પુરુષ દંત્રિયોને
આધીન ન થાય તેને જ જાતી કદીને આશવાનો કાલ છે અપવાન
કહે છે કે મનમાં દુર્ભાવ આવે કે તરત જ તે કાચી વાળ્યો. એનો
વિચાર કરજો. જાણા ચોરો ગમ ત વેધથી પણ મનમાં જુસી નામ છે
તમારા ધરમા ફેરિયાના વેધમાં કે બીખારીના વેધમાં કાઈ ચોર જુસી
નામ તો તેના માટે તમે સાવધાન રહો છો. પણ તમારા જાણ અને
જાણના ભુલ ભુલ ચોરો ધીમે ધીમે પ્રવેશી ન જાય તેનાથી તમે
સજામ રહો છો !

જાણા ચોરોને કાંઈ યુક્તિને પ્રવેશી જવાની કેવ હોય છે.
તમારામાં રૂપ ન હોય તો તમે પાવર ખસીને, સાચી જાણીને સ્વાપવાન
જાનવાની રચ્યા કરવા લાગો તો સમજી લેજો કે મોહ નામનો ચોર
આવી પહોંચ્યો છે પાપાપાપર, સવાર, સામુ અને સુદાં સુદાં રાત્રેરત્રી
કપાલ કે કાંઠાઓથી શરીરની કૃત્રિમ શોભા વધારવાથી સાચી શોભા
વધી જતી નથી. સાચી શોભા સદાચારથી વધે છે

સદાચારે શોભે છે અને માનવજીવનમાં
સાગરતરંગ જેમ આપુ અસ્થિર છે
કુજર કાન કાન જીવન ચમળા છે
કર્મ સાથે માધી ભે જગ માનવજીવનમાં
સિવજીવી જગવો નગ માનવજીવનમાં

માનવજીવનમાં સાચા આજુબાજો સદાચાર અને સિલ્લા છે. એ
ખન્ને આજુબાજોથી દેહ અને આ ના ન ને દાંપી કોડે છે આસ્ત્રી

માનવ બનાવટી રૂપરગમા ફસાયો, ત્યારથી શીલ અને સદાચારથી દૂર ને દૂર ફેકાઈ ગયો છે

દૃષ્ટાન્ત—કુમારપાળ ન્યારે રાજગાદી પર બેઠો, ત્યારે તેણે પોતાના જૂના અને અનુભવી સામન્તોને પ્રશ્ન કર્યો કે ‘સિદ્ધરાજમા અનેક ગુણો હતા, છતાં પ્રજાજનો તેની નિંદા કરતા હતા તેનું કારણ શું ? મારામા તો એવા કોઈ દુર્ગુણ નથી ને ?’ સામન્તોએ કહ્યું, ‘સિદ્ધરાજમા અઠાણ્ણ ગુણો હતા, પણ સત્રામમા પીછેહઠ અને પર-સ્ત્રીમા પ્રેમ કરવો એ બે મોટા દુર્ગુણોએ તેના અઠાણ્ણ ગુણોને માથે ફૂચડો ફેરવી દીધો હતો આપનામા એ બે દુર્ગુણો નથી, તેથી પ્રજા આપનો ન્યજન્યકાર બોલાવે છે’

આવા દુરાચારી લોકોને નરકના પરમાધામીઓ લોહાની ધગધગતી ખૂતળી સાથે આલિગન દેવાવે છે પાપ દેખાવમા નાનું હોય છતાં તેનું પરિણામ બહુ ભયંકર હોય છે. એમ તો આજી અને હાઇડ્રોજન બોમ્બ પણ દેખાવમા નાના જ હોય છે, પણ એનો ધડાકો સમુદ્રના પાણી અને આકાશના વાતાવરણને ખળભળાવી મૂકે છે કુકર્મના ફળનો ભડાકો પણ એવો જ છે એ કુકર્મરૂપી બોમ્બનો ન્યારે ભડાકો થાય છે ત્યારે હા-શ-હા કરનારા સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર કે સગાસબધી કોઈ ભાગીદાર થતા નથી પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કરનારની પ્રશસા તો છે જ, પણ એથી વધારે પ્રશસા છે સ્વસ્ત્રીનો પણ ત્યાગ કરીને નવવાડ વિશુદ્ધ—નવ કોટીનું બ્રહ્મચર્ય પાળનાર શરવીરની ! યાત્રીઓ તેની પ્રશસા કરતા કહે છે—

જે નવવાડ વિશુદ્ધથી, ધરે શિયળ સુખદાય;

ભવ તેનો પછી ભવ રહે, તત્ત્વવચન એ ભાઈ !

ચારિત્ર એ હીરો છે જે સ્ત્રીએ પરપુરુષનું સેવન ન કર્યું હોય એ સતી કહેવાય છે, પણ જેણે સ્વપુરુષનો પણ ત્યાગ કર્યો હોય તે ‘મહાસતી’ કહેવાય છે પતિ અને પત્ની બન્ને આ વસ્તુને સમજીને

જાણનાં વ્રત ધારણ કરે તો એ મત વધારે દાખી થશે છે રામચંદ્રના પૂવજોનું ઐતિહાસિક વચ્ચું ન રજૂ થાય છે

૬૪૮-અયોધ્યાના રાજા વિનયનો પુત્ર વજ્રનાથુ જનને બોલે
નામપુરની કન્યા મનોરમાને પરણવા ગયેલા ત્યાંના રાજાની પુત્રી મનોરમા
સાથે તેનાં લગ્ન થયાં રાજપૂતના સિવાજ પ્રમાણે જન વિદ્યમ થઈ
જાને મનોરમાને બાઈ ઉલ્લસુદર બહેનને વળાવવા માટે સાથે ગયેલા
તેણે બહેન-બહેનીને રથમાં બેસાડીને રથ ચાલતા હતા. ચાલતાં ચાલતાં
એક ટકરી પર એક એકાન્તમિત્ર મુનિરાજને બોલ્યા બેલા તેણી વસ્ત્ર-
રાજાએ પાતાના સાળાને કહ્યું ઉલ્લસુદર ! જરા રથને ઠીકો રાખે
કુ અને તમારી બહેન મુનિરાજને વહન કરી આવીએ. રથ ચાલવાતાં
ચાલતાં ઉલ્લસુદરે કહ્યું મહુ મોકુ થઈ ગયું છે અને આપણે
હજી લાંબી મજાજ માપવાની છે માટે આજે મુનિરાજને વહન કરવા
ન જાય તો નહીં ચાલે ? રાજપુત વજ્રનાથુને કહ્યું રસ્તામાં
પૂજ્ય મુનિરાજ બેઠા હોય ને તેમને વહન કરી ક્યાં જાવજી ગયું
એ અવિવેક છે માટે ઘોડાવાર રથને બટકાવેલા

વર કન્યા અને ઉલ્લસુદર ત્રણેય જણાં મુનિને વહન કરવા માટે
ટકરી પર ચાલ્યા લાગ્યા સાધુનાં હૃદય ન પશુ મગધાપ થાય છે—‘સાહુ
મગલમ ટકરી ચડ્યાં ચડ્યાં સાળાને મીઠી મસરીમાં વરણને
કહ્યું તમને જ્યારે આટલો વેરાજ છે ત્યારે પરણ્યા શું કામ ?
દીકા લઈ ને મુનિ બની ત્યુ હવે ને ? વરણને સાળાનાં આ
વચનો સહન્યા અને તેણે કહ્યું મુનિ બનવું હોય તો હજી શું
બચી ગયું છે ? ઉલ્લસુદરને તો હજી આ સખે માત્ર મસરીના
વાગ્દારે જ ત્યાગતા કન્યા આવી તેણે કહ્યું જો તમે સાધુ બનવા
તેવા હો તો કુ પશુ તમારી સાથે જ સાધુ બની જાઈ પશુ તમે
રાત કરો હા ત્યુ સહેલું એ કામ નથી હો હવે તમે તમારો છે ?
વ જાણે ત ત જ જવાબ આપો હા કુ દીકા લેવા તમારું છું
તમ પશુ તમા થઈ ગય

ઉદયસુન્દર તો પોતાના બનેલીના દક્ષતાપૂર્વકતા વચન સાંભળીને સ્તબ્ધ જ બની ગયો. હવે એને લાગ્યું કે આ ક્ષાત્રયપુત્ર તો ખરેખર દીક્ષા લેવા તત્પર બની ગયો છે આથી દીવો પડીને એ બોલ્યો, 'અરે ! તમે આ શું કહો છો ? હજી તો લગ્ન કરીને ઘેર પહોં પહોંચ્યા નથી ને દીક્ષા લેવાની વાત કરો છો ? તમે મારી બહેનનો કાંઈ વિચાર કર્યો કે નહીં ?' રાજકુમારે જવાબ આપ્યો, 'જો તમારી બહેન કુલીન હશે તો એ મારે માર્ગે ચાલશે અને અકુલીન હશે તો તેનાથી મારે શું કામ છે ?' અકુલીનની કથની તો જુઓ.

થોડા વર્ષો પહેલાં મુબઈમાં એક પચાસ વર્ષના શેઠ રહેતા હતા. આ અવસ્થાએ તેમને નવી લાવવાના ફોડ જાગ્યા. પૈસાદાર વિધુર શેઠને એક કન્યા મળી ગઈ. પણ શેઠ અને શેઠાણીની અવસ્થામાં ત્રીસ વર્ષનો ફરક હતો. શેઠાણી જ્યારે યુવાનીમાં પહેલું પગલું માડી રહ્યા હતાં ત્યારે શેઠ 'વન'માં પ્રવેશ કરી રહ્યા હતા. શેઠ સિનેમા, નાટક, હોટલ, ચોપાટી, બેળપુરીનો ચટકો કરતા અને કરાવતા. વિકારવૃદ્ધિના કારણે આપતા હતા. જેમ જેમ ચટકો ચાખે છે તેમ તેમ લટકો વધે છે. ધીમે ધીમે કરતા શેઠાણીની યુવાની દીવાની બનવા લાગી. શેઠની ગેર-હાજરીમાં તેણે ધરના એક યુવાન નોકરને સાધ્યો. શરૂઆતમાં તો નોકર ડરવા લાગ્યો, પણ ધરની ધણીરણી થઈ બેઠેલી શેઠાણીએ નોકરને સમજાવી દીધો. નોકર પણ નિર્ભય બની ગયો. પરંતુ એકવાર ગેઠે આ બન્નેની પાપલીલા જોઈ લીધી. ફુકાનેથી આવતા વાર શેઠે શેઠાણીને કહ્યું, 'મારી પત્ની હોવા છતાં તું આ નોકર સાથે છૂટછાટ લઈ રહી છે, માટે તને ધિક્કાર છે.'

ધણા સમયથી છહેડાયેલી શેઠાણી બોલી, 'ધિક્કાર તો તમને છે. આટલી મોટી ઉમ્મરે મને પરણીને તમે મારો ભવ સળગાવી દીધો ! હવે તમે કાંઈપણ બોલશો તો તમારી આખર જશે. માટે ડાહ્યા હો તો ચૂપચાપ બેસી રહો.'

આ સાંભળી મનમાં જ સમસમીને શેઠ ચાલ્યા ગયા. તેમણે વિચાર

કયો કે આ શેઠશુભિ કુમારે જવી કું જાટકાવી સમીસ નહીં આવતે
કહેવાય નહિ સહેવાય નહિ જાન કાયા વિના રહેવાય પણ નહીં
એ શેઠશુભિના માટે શેઠ શુ કરી રાખ્યા ?

વજ્રનાકું કહે છે તે તમારી જાહેન અકુલીન હશે તે આપુ
જગત પણ તેને જાટકાવી રાખશે નહીં

સાળા-અતેવીનો આ સવાલ પાછળ ચાલી આવતી મનોરમા
સાચળી રહી હતી એ પણ સાચી ક્ષત્રિયાણી હતી તેણે પોતાના ભાઈને
ઉદેશીને કહ્યું ભાઈ ! મારા પતિદેવને કહી દો કે કું પણ તમારે
જ પગમે દક્ષિણા સેવા તૈયાર છું

પતિને પગમે પગમે જશુ
મેઝીની પાછળ જોમજુ લઈ રહેવું
નહીં આવ આવો અસસર થરી થરી રે,
કહે નહિ રે જોડું કું બીજાની બુદ્ધી

ત્યાર બાદ વર, કન્યા જા. સાળા ત્રણેય જણાં અલ્પસુદરમુનિ
પાસે પહોંચ્યાં મુનિરાજે ત્રણેયને બોધવચનો કહ્યાં, આ સસર
અહિસેવ મેં સોવ જમ્મજરામરચેવ—જન્મ, જરા અને મરણથી
સજાગી રહો છે તેમાંથી સારથૂત બાદમાંની જોળખાણુ કરી લો.

વર કન્યા, અને કન્યાનો ભાઈ ઉદયમુદર ત્રણે જણુએ આ બોધવચનો
સામળ્યા ઉદયમુદરે પણ દક્ષિણા સેવા માટે નિશ્ચય કરી લીધી, કારણ કે—

હજી હરે, વાહજી હરે હરે સિદ્ધિનાં પૂર.

ઉત્તમ બોધ્યા તવ હરે કહી પાદિય જોને સર.

મુનિરાજ પાસે ત્રણેય જણુએ દક્ષિણા લીધી રેઝરીની નીચે જીભેથી
રાજકુમારના પગનીસ મિત્રો કે જોએ આ રાજકુમારની જાનમાં બાબ્યા
હતા તેમણે પણ આ વાત સાંભળી તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે પીઠીવતી
વરકન્યાએ અને જાહેનને વળાવવા બાનેશા ઉદયમુદરે બધારે દક્ષિણ લઈ
લીધી, ત્યારે વરકન્યા વિનાની જાન લઈ ન આપણે ક્યે મોટે પાછા જશુ ?
આમ વિચારીને એ પગસેવ મુલાન રાજકુમારને દક્ષિણ લઈ લીધી

અહીં રાજા અને રાણી આતુરતાપૂર્વક જાનની રાહ જુએ છે પોતાનો લાડીલો કુવર પરણીને આવે છે, તેથી રાણી હિમચૂલા કીમતી વસ્ત્રાભૂષણો ધારણ કરીને વરકન્યાને પોખવા માટે તૈયાર થઈને બિભી છે એટલામા ખાલી રથો અને પાલખીઓ આવી રથના સેવકોએ રાજાને વાત કરી કે ' મુનિરાજ ગુણસુદરને વાદવા જતા વર, કન્યા અને કન્યાના ભાઈ ઉદયસુદરે દીક્ષા લઈ લીધી અને આ વાત સાંભળીને પૃથ્વીસેય જાનૈયા રાજપુત્રો પણ એ જ માર્ગે ગયા । આ સમાચાર સાંભળીને વૃદ્ધ રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો, ' ધન્ય છે મારા કુમારને । મારે પ્રથમ દીક્ષા લેવી જોઈએ, એને બદલે હું તો હજી ગળાખૂડ સસારમા ફૂંચેલો પડ્યો છું, ને એણે પોતાનો ભવ સુધારી લીધો ! હું પાછળ રહી ગયો ને પુત્ર આગળ થઈ ગયો । માટે મારે પણ એ જ મુનિરાજ ગુણસુદરની પાસે દીક્ષા લેવી વૃદ્ધ રાજરાણીએ પણ એ જ નિશ્ચય કરી લીધો આમ રાજા અને રાણીએ પણ ત્યાગધર્મ સ્વીકારી લીધો રાગ એ આગ છે, ત્યાગ એ બાગ છે

ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમા લગવાન કહે છે—

एष य संगे समहक्कमिता, सुदुत्तरा चैव भवन्ति सेसा ।

जहा महासागरमुत्तरित्ता, नई भवे अवि गंगासमाणा ॥

અ ૩૨, ગા ૧૮

વિકારના કારણરૂપ વિષયોને જે જીતી લે છે તે દુસ્તર મહા-સાગરને તરી ગયો છે ત્યારપછી તેને ગંગા જેવી મોટી નદીઓને તરવી મુશ્કેલ જણાતી નથી, કારણ કે—

કાગની પેઠે હસ, વિષ્ટા પર દોડે નહી,

શ્વરાઓ શિર જાય, પણ પ્રતિજ્ઞા તોડે નહી

જેણે અહમચર્ચની યાવજીવન પ્રતિજ્ઞા લીધી હોય તેને શિર સાટે પાળવી જોઈએ માતા આ પુત્રીમા સુદર સસ્કારો રહે છે દીકરી દિનપ્રતિદિન વધતી જાય છે હવે તેનું શું બનશે તે અવસરે

ૐ શાન્તિ

૬ ઝાડ પર ચડીને નેટલાં નોંઠાંએ તેટલાં જાણુ લાવી જાયું ત્યાં
 હો શુક્રમેસ્થાવાળા કહેવા લાગ્યો, શા માટે ઝાડ પર ચડ્યું નોંઠાંએ ?
 ઝાડની નીચે ખસ્યા પાંદડાં ફળ પડેલાં છે. એને વાંચી લેવાની પણ
 જાણુ કામ સરી જાય છે. હવેનું ખોલ તો નણુ જાણુ હતું,
 પણ પરિણામની તરતમૂળા દેટલી ! જામાંની ઘોંટા કપોતમેસ્થાવાળા
 માથુસને માટે ભજવાન કહે છે—

વંકે વંકસ્માયારે નિયદિલ્લે અણમુપ ।
 પઢિરંચન બોલદિપ, મિચ્છાદિદ્વી બનારિપ ॥
 સ્તપાકાગુહુવાઈ ય, તેણે યાદિ ય મચ્છપી ।
 વ્યજોગસમાહસો કારહેસં તુ પરિણમે ॥

ઉપરાખ્યાનસૂત્ર, અ. ૩૪ ચા. ૨૫-૨૬

કપોતમેસ્થાવાળા વાંઘ વાંઘ પરિણામવાળા વાંઘ જાણુ ત્યાં-
 મધ્ય વડે કામ પામનારો, પૂત કપડી, જસબદ અને દિગ્ધર્મી કાપા
 જોવાનારો હોય છે. તેમ કે જાવા માથુસે એક દૂધ નહીં દેનારી ગાય વેચવી
 હતી ત્યાં લેનારાઓએ પૂછ્યું કે જા ગાય દેટલું દૂધ જાપે છે ? તે તેણે
 કામેના પચ્ચર સામે જાગળી ચીંધીને કહ્યું. જા પચ્ચર નેટલું દૂધ
 જાપ છે. વિચાસથી એ જાણુ મૂળ પૂછીને ધેર સર્થ મવા, પણ
 તેને દોહવા મવા તો પચ્ચરમાંથી દૂધ નીકળે તે ગાયમાંથી નીકળે ! જા
 દિગ્ધર્મી કાપા કપાપૂલુ અને કુતારા મેળો વાપરે છે.

તેવી જ રીતે જાવા જવાવાદના એ પ્રકાર છે. (૧) કોઈની
 જનામત ખેંચી જાપણુને દાન કરી જવી, અને (૨) જોવી સચ્ચી
 પુરાતલી એ જ્યુ જા કપોતમેસ્થાવાળા લોભા જાણુતા હોય છે.

તમારી પીઠમાં નેટલાં કપાં તૈયાર છે એ જામાં જ તમે પહેરી
 રાખો. એવી કોઈ મરની છે ? જ્યાં તમારે પાપ જાધીને વધારે રજુ
 છે ભજવાન કદ છે કે જા છવે શીઠ રાજમેઠમાં વાજના જાણુતા
 નેટલી જાણુ પણ જાણુ વિચાની જાણુ રહેવા દીધી નથી, હવે

બતાવો કે કંઈ લાપા જાણ્યા વિના તમે રહી ગયા છો અને કયો પ્રદેશ
જોવાનો બાકી છે ? માનવજન્મ દેશપરદેશની વસ્તુઓ જોવા અને
ખાવાપીવા અને રખડવા માટે મળ્યો નથી રાજા-મહારાજાઓ મરીને
ગયા એવા એવા લોકો પણ સાથે બાધીને કાઢી લઈ ગયા નથી માટે
જેમ અને તેમ પરિગ્રહ ઓછો કરો ઘણા લોકો ઈન્કમ ટેક્સના વધારાની
ચીસો પાડે છે, પણ જેટલી રકમનો ટેક્સ ભરવો પડતો નથી એટલા
જ રૂપિયા કમાવાની મર્યાદા બાધી લો, તો તેની જૂમ પાડવી ન પડે
આમ કરો તો તમારા સિવાય કટલા ગરીબોને રાજી મળે ? અને સાથે
સાથે સરકારની પણ આખો ઊધડી જાય, પણ તમારે તો આખાથે
આકાશને બાથમા લેવું છે ને પછી રડવું છે. તમને સતોની વાણી-
સાબળવાનો તો ટાઈમ પણ મળતો નથી પાપ કરવાનો ટાઈમ મળે-
છે, ને પાપ ધોવાનો ટાઈમ ન મળે એનું શું કરવું ? મકાન રાજ
સાફસૂક ન થાય, તો તેમા કચરાના ગળ ખડકાય તમે કચરો ભેગો
થવા દો છો ? વાસણો રાજ એટલા થાય છે, તેને રાજ સાફ કરો છો
કે નહીં ? આ બધું સાફસૂક રાખવામા તમને ટાઈમ મળે છે ને
આત્માને સાફ કરવાનો ટાઈમ તમને નથી મળતો પ્રાર્થનાનું મહત્ત્વ
દરેક ધર્મમા છે પારસી, મુસલમાન અને ક્રિશ્ચિયનો પણ દર રવિવારે
એમના ધર્મની પ્રાર્થના નિયમિત કરે છે, ત્યારે પ્રતિક્રમણ જેવી આવશ્યક
ક્રિયામા પણ તમે આજસ કરો અને પાપનો સઘરો થાય, તો તેમા
કોનો દોષ ? આ પ્રતિક્રમણ દ્વારા તમારા આત્માને હળવો ફૂલ જેવો
બનાવો પાપનો સઘરો ન થાય એટલું તો જરૂર કરો તમે જ તમને
પોતાને પૂછી જુઓ કે તમારું દિલ સાફ છે ? આત્મા પવિત્ર છે ?

મન મેલો નારીમા ઘેલો, ધન જોળનમા છટી ગયેલો,

ચામડામા લેશે સૌ પહેલો, ચડી ચોટ ઉપાડશે રે

પ્રભુના લજન વિના પટકી પાડશે રે'

ધન અને જોળનમા છટી ગયેલો અને મનમો મેલો માનવ સામે
આવેલી આફતને પણ જોઈ શકતો નથી ભગવાન કહે છે, 'પરો-

વ્યાખ્યાન : ૮૩

(સામવાદ તા. ૩૦-૧૦-૧૭)

બહી નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રાપ્ત થયે મળ્યાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

શતાસુત્રના ૧૬મા અધ્યયનનો અધિકાર આમે છે પુત્રીનો જન્મ થયા બાદ માતાપિતાએ એવું નામ દોષ્ટી રાખ્યું જેમ અપેક્ષા સતાના છોડને નિર્બોધાત ઉછેરવામાં આવે તેમ દોષ્ટીનો ઉછેર થવા સાચો. માનવજીવનમાં ત્રણ સરકારો મહત્ત્વ ધરાવે છે : (૧) પૂર્વના સરકાર, (૨) માતાપિતાના સરકાર અને (૩) સત્ત્વ અથવા પુસ્તકોના સરકાર. પૂર્વના સરકારો સારા હોવાથી માતાપિતાનો એક પુત્ર ધર્મ પ્રેમી અને શુદ્ધવાન હોય, ત્યારે પૂર્વસરકારના અભાવે એ જ માતાપિતાનો બીજો પુત્ર કુમ્ભુ અથવા હોય. માતાપિતાના સારા સરકારો ન હોય તો પૂત્રના સરકારો દબાઈ જાય છે. આથી એ પૂર્વના સરકારોની અસર મુખાવી દે છે તેવી જ રીતે પૂત્રના અને માતાપિતાના કૌંશ સ હારો હોય છતાં સત્ત્વ અને વાચન અસિદ્ધ હોય તો એ જન્મને દબાવીને એ બાળક અસરકારી જન્મી તથા છે. ક્રિયાશુભાથી પાણીને ઉતારવામાં પ્રયત્ન કે ક્રિયાની કેઈ જરૂર પડતી નથી, પરંતુ નીચેથી ઘસે ચલાવવામાં પાણ્ય અને મચીનની જરૂર પડે છે તેવી જ રીતે સરકારોનું આમત્રણ આપવા જવું પડતું નથી એને તો બાળક વાતાવરણમાંથી, સમમાંથી અને અનુકરણ દ્વારા ખસી પડે છે. સારા સરકારોનું મળવું પડે છે. મહાન વિદ્યુતિ જ અન્યના મુલ્યને

ગ્રહણ કરી શકે છે. વ્યાક્રી કુસસ્કારોને પકડવા એ તો અનાદિતી ટેવ છે. 'નો લોગ્ગમેનં ચરે' અર્થાત્ હે ભવ્ય જીવો દેખાદેખી કે લોકેપણા કરશે નહીં જેનામા દેખાદેખી નથી, તે કુસગથી દૂર રહે છે માટે જ્ઞાનીઓ કહે છે કે—

અનતકાળથી આચડ્યો, વિના ભાવ ભગવાન,
સેવ્યા નહીં ગુરુ સતને, મૂક્યુ નહીં અભિમાન

અનાદિકાળથી ભટકતા જીવે પોતાનું અભિમાન મૂક્યું નથી અને સતનું શરણુ શોધ્યું નથી કેટલાક લોકો તો જવાબ આપે છે કે આખું જગત કૂડકપટ કરે છે, આ જમાનો સાચનો નથી, પણ તેઓ સતોના વાક્યોને સમજ્યા વિના જ ખોલે છે 'કૂડ ત્યા ધૂળ છે' મનુષ્યે છ છ પ્રકારની લેસ્થાઓને ધ્યાનમા રાખવા જેવી છે આ છયે લેસ્થાઓ આ પ્રકારે છે (૧) કૃષ્ણલેસ્થા, (૨) નીલલેસ્થા, (૩) કાપોતલેસ્થા, (૪) તેજલેસ્થા, (૫) પદ્મલેસ્થા અને (૬) શુકલલેસ્થા આ છયે લેસ્થાઓને આપણે દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ

દૃષ્ટાન્ત—છ મુસાફરો રસ્તે ચાલતા ભૂખ્યા થયા એટલામા ફળોથી લચી રહેલું એક જાણુડાનું ઝાડ તેમના જેવામા આવ્યું ત્યા પહેલો કૃષ્ણલેસ્થાવાળો કહેવા લાગ્યો, 'મારી પાસે કુહાડો છે હમણા આખા ઝાડને મૂળમાથી ઉખેડી દઉં છું' ત્યા ખીજો નીલલેસ્થાવાળો બોલ્યો, 'આખા ઝાડને મૂળમાથી કાપવાની જરૂર નથી હું એની મોટી મોટી શાખાઓને કાપી દઉં છું' ત્યારે ત્રીજો કાપોતલેસ્થાવાળો બોલ્યો, 'મોટી શાખાઓને કાપવાની શી જરૂર છે? હું એની પ્રતિ-શાખાને કાપી દઉં' એટલામા ચોથો તેજલેસ્થાવાળો કહેવા લાગ્યો, 'પ્રતિશાખાને કાપવાની જરૂર નથી એની નાની નાની ડાળીઓ કાપી લઈએ એટલે આપણને જાણુના ફળ મળી જશે' ત્યા પાંચમો પદ્મલેસ્થાવાળો કહેવા લાગ્યો, 'ડાળો અને પાદડાઓનું આપણને શું કામ છે?

હુ જ્યાં પર ચાલેને નેરલાં નોંઝીને તેટલાં જાણુ લાગી જાણું ત્યાં
 જો શુભલેસ્યાવાળા કહેવા લાગ્યો, શા માટે જ્યાં પર ચાલુ નોંઝીને ?
 જાણી નીચે પહોં પાંચાં રૂળ પડેલાં છે. એને વાસી લેવાથી ખસ
 જાય છે. સરી જાય છે. જ્યેનુ ખેલ તો નાંજુ જાવાનુ હતું.
 પણ પરિણામની તરતમતા કેટલી ? જાણની શી છ કષેતલેસ્યાવાળા
 માણસન માટે ભગવાન કહે છે—

બંધે બંધસમાચારે મિલકિસ્તે બળગજુપ ।
 પશિરંજવ મોવદિપ, મિલકમિલકી બવારિપ ॥
 રત્નકાલમવુદ્ધમાઈ પ, તેમે યાદિ પ મજકરી ।
 પ્વજોગસમારતો કાચકેસં જુ પરિપમે ॥

શિવરામચંદ્રનસૂત્ર, ભ. ૨૪ ગા. ૨૫-૨૬

કષેતલેસ્યાવાળા વાંધા વાંધા પરિણામવાળા વાંધા જામરણ વાળા,
 આપા વડે હા પામનારો ખૂત કપડી, જામરણ અને દિગ્ધર્મી કાપા
 બેઠાનારો હાથ છે જેમ કે આપા માણસે એક દુષ નથી દેનારી તમ કેવળી
 દત્તી માત્ર બેનારાઓએ પૂછ્યું કે આ આપ કેટલું દુષ આપે છે ? તો તેણે
 સામેના પચ્ચર સામે જામળી ચીધીને કહ્યું. આ પચ્ચર નેટલું દુષ
 આપ છે. વિશ્વાસથી એ જાણુ મુખ જુદીતિ ધેર લઈ જ્યાં, પણ
 વને ફાટ્યા ત્યાં તો પચ્ચરમાંથી દુષ નીકળે તો મામમાંથી નીકળે. આ
 દિગ્ધર્મી જાણા કપ ખસુ અને ખુતારા લોકો વાપરે છે.

તેવી ૪ રીતે આવા ચુધાવાહના એ પ્રકારો છે. (૧) કામની
 આનામત ચૂકેલી ચાખસુત દગ્ગમ કરી જતી અને (૨) ખેડી સમી
 ખુતારવી એ જ્યાં આ કષેતલેસ્યાવાળા લોકો આચરતા હોય છે.

તમારી પરીમા નેટલા કમ્મ તૈયાર છે એ જ્યાં જ તમે ખેડી
 સક ॥ અરી કાઈ મર હી છે ? જ્યાં તમારે પાપ બાધીને વધારે રજુ
 છે ભગવાન કહે છે કે આ જીવે મોઢ રજીમોકમાં વાળ્યા જામરણ
 ન પી જગ્યા પણ ૪ વા ચિતાની બાકી રહેવા દોષી નથી હવે

ખતાવો કે કઈ ભાષા જાણ્યા વિના તમે રહી ગયા છો અને કયો પ્રદેશ
જોવાનો બાકી છે ? માનવજન્મ દેશપરદેશની વસ્તુઓ જોવા અને
ખાવાપીવા અને રખડવા માટે મળ્યો નથી રાજ-મહારાજાઓ મરીને
ગયા એવા એવા લોકો પણ સાથે બાધીને કાઈ લઈ ગયા નથી માટે
જેમ અને તેમ પરિગ્રહ ઓછો કરો ઘણા લોકો ઇન્કમ ટેક્સના વધારાની
ચીસો પાડે છે, પણ જેટલી રકમનો ટેક્સ ભરવો પડતો નથી એટલા
જ રૂપિયા કમાવાની મર્યાદા બાધી લો, તો તેવી ખૂમ પાડવી ન પડે
આમ કરો તો તમારા સિવાય કેટલા ગરીબોને રોજી મળે ? અને સાથે
સાથે સરકારની પણ આખો ઊઘડી જાય, પણ તમારે તો આખાએ
આકાશને બાથમા લેવું છે ને પછી રડવું છે તમને સતોની વાણી-
સાબળવાનો તો ટાઈમ પણ મળતો નથી પાપ કરવાનો ટાઈમ મળે-
છે, ને પાપ ધોવાનો ટાઈમ ન મળે એનું શું કરવું ? મકાન રોજ
સાફસૂફ ન થાય, તો તેમા કચરાના ગળ ખડકાય તમે કચરો ભેગો
થવા દો છો ? વાસણો રોજ એઠા થાય છે, તેને રોજ સાફ કરો છો
કે નહી ? આ બધું સાફસૂફ રાખવામા તમને ટાઈમ મળે છે ને
આત્માને સાફ કરવાનો ટાઈમ તમને નથી મળતો. પ્રાર્થનાનું મહત્ત્વ
દરેક ધર્મમા છે પારસી, મુસલમાન અને ક્રિશ્ચિયનો પણ દર રવિવારે
એમના ધર્મની પ્રાર્થના નિયમિત કરે છે, ત્યારે પ્રતિક્રમણ જેવી આવશ્યક
ક્રિયામા પણ તમે આગસ કરો અને પાપનો સધરો થાય, તો તેમા
કેનો દોષ ? આ પ્રતિક્રમણ દ્વારા તમારા આત્માને હળવો ફૂલ જેવો
બનાવો પાપનો સધરો ન થાય એટલું તો જરૂર કરો તમે જ તમને
પોતાને પૂછી જુઓ કે તમારું દિલ સાફ છે ? આત્મા પવિત્ર છે ?

મન મેલો નારીમા ઘેડો, ધન જોળનમા છકી ગયેડો,

ચામડામા લેશે સૌ પહેડો, ચડી ચોટ હિપાડશે રે

પ્રજ્ઞના ભજન વિના પટકી પાડશે રે'

ધન અને જોળનમા છકી ગયેલો અને મનનો મેલો માનવ સામે
આવેલી આફતને પણ જોઈ શકતો નથી ભગવાન કહે છે, 'પગોઃ

છમ્મો ન છમ્મ — આ જાણે છે તેથી મુક્ત રહેવા માટે એકમાત્ર ધર્મનું સેવન કરે. પણ જાણે તો તમે પૈસાને જ મોટો ધર્મ માને છો. વળીયો પોતાના જસીમે પાસેથી ગમે તેમ સમજાવીને પણ ધન મેળવી લે છે. એકદરે ઇન્જેક્શનો ને ઇલાના દોઢો જાપી જાપીને હાનિ થાપી લે છે ને વધારે પૈસા કમાવું ને વધારે ફક્કપટ કરી લે તેની જ ઉન્નતિ ઘઈ એમ લોકો માને છે.

દૃષ્ટાન્ત—સિદ્ધાળની ગણતરી સારી જાતના ધીના વાસ્તુમયી થી કાઢતાં એક માણસને ઘીની ફાંસ વાગી ગઈ જાણે તો ગમે તેવી ફાંસમાં પણ જાવા લી જોવા મળતાં નથી. ફાંસ વાજવાથી તેની જાગૃત્તીને દુષ્કાર થવા લાગ્યું એ એકદરની પાસે ગયો. એકદરે તેની જાગૃત્તી તપાસીને એક ઇન્જેક્શન માણું અને પાંચે જાંઘી દીધો અને કહ્યું કે જાગૃત્તીમાં મોટો જખમ થવાનો અને સેપ્ટિક ઘઈ જવાનો ભય છે. માટે રોજ પાંચે જાંઘી નળે નીચારો. હાં તો રોજ રોજ પાંચે જાંઘીવા સાચો જામ કરતાં કરતાં એક મહિનો થવા જાવો. એકદરે એક રોજ જાંઘીવામ વિઝિટમાં ઉપર જવાનું થયું તેને ફક્ત એકદરનો સુવાન પુત્ર મેળો એ પણ એકદરમાં પાસ થયેલો હતો. જરાજર એ જ સમયે પાંચે જાંઘીવારો દર્દી જાવો. આ સુવાન એકદરે જાગૃત્તીને જરાજર તપાસી, તો તેમાં ઘીની ફાંસ જોવામાં આવી. આથી ગરમ પાણી કરીને હાંની જાગૃત્તીને પાંચે કલાક એ પાણીમાં રખાવી ખેંચી લીધી. પીગળી ગયું અને તપી તરત જ દુખાવો નષ્ટ થઈ ગયો. બીજો દિવસે મોટા એકદરે જાગૃત્તી તેની પાસે જઈને હાંજી કહ્યું નમારા પુત્રે તો લોહી જ વારમા મારો દુખાવો નષ્ટ કરી દીધો. ને એક મહિનાના પચસ રૂપિયાનો ખર્ચ થયો છતાં તમે તો પાંચે જાંઘી જ રાખતા હતા. હાંના મથા પછી એકદરે પોતાના સુવાન પુત્રને ધમકાવીને કહ્યું જાવી રાતે એક જ દિવસમાં રોગીને પાંચે મોઢવરો ને તમે કમાઈ શકશો નહીં. માટે જરા કમાવાની કુશળતા શીખતા જાવ. કહ્યો આ નીતિ ! ફરી પરિચયની લાલસા છે !

દૃષ્ટાન્ત—ધન્યકુમાર (ધના અણુગાર) આગળ અખૂટ ધન હતું તેની બત્રીસેય સ્ત્રીઓ એક એક કરેડ સોનૈયા લઈને આવી હતી આવી અખૂટ સમૃદ્ધિનો માલિક એક દિવસ લગવાન મહાવીરના ઉપદેશથી રગાઈ ગયો ન્યારે એ દેશના સાલળવા ગયો હતો ત્યારે જુદો હતો અને પાછો ફર્યો ત્યારે એનો આત્મા પલટાઈ ગયો. ધના અણુગારે માતાની પાસે આવીને કહ્યું, ‘મારે સયમમાર્ગે જવું છે, માટે મને આજ્ઞા આપો’ પોતાના એકના એક પુત્રની આવી વાત સાલળીને માને મૂર્છા આવી ગઈ, છતાં ધન્યકુમાર એમ ને એમ ઊભો રહ્યો મૂર્છામાંથી જાગીને માતા વિચાર કરવા લાગી, ‘મારું માથું દુ ખે તોપણ મારો પુત્ર કહેતો કે તારા બદલે ભલે મારું માથું દુખે આમ કહેનારો પુત્ર આજે મને મૂર્છા આવી ગઈ, છતાં એમ ને એમ ઊભો રહ્યો માટે એનામા જરૂર કંઈ ફેરફાર થઈ ગયો છે’ મા એલી, ‘ખેટા ! તું બત્રીસ નારીનો સાલળો છે તારે ત્યાં સતાન થાય અને હું મરી જાઉં પછી ખુશીથી દીક્ષા લેજે લોકો તપ કરીને પણ તારા જેવી સમૃદ્ધિની માગણી કરે છે, ત્યારે આ સમૃદ્ધિને સપૂર્ણ ભોગવ્યા વિના તું સાધુ બની જાય, એ ઠીક કહેવાય ?

બાવીસ પરિપક્વ જીતવા, શ્રી કરવો ઉગ્ર વિહાર,
દોષ ખેતાળીસ ટાળીને, શ્રી લેવો મુશ્કેલો આહાર
ઘેર ઘેર ફરવું ગોચરી, શ્રી સુણો દુ ખ અપાર રે, '
થે સુણ બાલુડા ! સયમ મત લેજો અમને છાડીને

‘ખેટા !’ રડતા રડતા માતા કહેવા લાગી, ‘બાવીસ બાવીસ પરિપક્વ જીતવા કેટલા બધા મુશ્કેલ છે ? એક એક પરિપક્વ કાળજી કપાવી નાખે તેવો છે બત્રીસ પ્રકારના ભોજન લેનારા તારે પારકે ઘેર ભિક્ષા લેવા જવું પડશે, એ કેટલું મુશ્કેલ પડશે ? બીજા માગવામા કેટલી શરમ આવશે ? માટે હું તને હમણા દીક્ષા લેવા દેવાની નથી’

પરંતુ ધન્યકુમારનાં પગલાં તો હવે સાચી પ્રભુતા તરફ મહાઈ ચૂક્યા હતા એ પગલાં હવે પાછા ફરી શકે તેમ ન હતાં એ ખોલ્યો,

મા ! મને તપ કરવાનું અને સવમર્ષી પાળવાનું કામ જ મેં, મરણ, જરા અને રાજાદિકુળો કરતાં ઘણું સહેલું સામે છે. મારે હવે વધારે કામ કરવા નથી. આ સસારનાં મુખો અને ક્રિયાનાં ફળ જેવા વિષમ ટેળાવ છે.

ધન્યકુમારની માતાએ જાણ્યું કે મારો પુત્ર હવે મારું કામ અને તેમ નથી. આથી એ રાજા પાસે મર્ષ અને હોવા લાગી, મારા પુત્રને દીક્ષા લેવી છે. મારે દીક્ષામહોત્સવ મારે આપનાં કામ ને આમ આપો. રાજા બોલ્યો. શું તમારો જુવાન પુત્ર જાણે મોટું મુખ જોડીને દીક્ષા લે છે ? આલો કુ જાતીને તેને સમજાવુ.

રાજાએ જાતીને ધન્યકુમારને સમજાવતાં કહ્યું. બાઈની તારે ભગ્ન કરવું હોય, તો તારા જ આ વિરાળ મહાસર્વમાં એકાન્તમાં બેસીને કર. તું દીક્ષા લેવા શા મારે તૈયાર થાય છે ? તને શું કુશ્મ છે ? શું કાંઈ દુસ્મન તારી પાછળ પાપા છે ? એમ હોય તો તારા દુસ્મનોને પરસ્ત કરવાનું કામ હું મારે માથે લઈ લઉં.

તો તો મારું કામ મર્ષ જ નહીં. ધન્યકુમારે કહ્યું. મારે એ દુસ્મનોને જ કાપવા છે. ને તમે એ કરી રહ્યા હો, તો મારે દીક્ષા લેવાનું કાંઈ કામ નથી.

તે જાણી જતાવો ધન્યકુમાર ! રાજા બોલ્યો. તમારા તમામ દુસ્મનોને હું નષ્ટનષ્ટ કરી નાખીશ. તમને નિર્ભય બનાવી દઈશ. ધન્યકુમાર બોલ્યો. મારા દુસ્મનો કાંઈ જાહારના દુસ્મનો નથી. જન્મ જરા, આપિ અને મરણ એ મારા કામના સત્ત્વો. મારા પર આક્રમણ કરીને મને કિન્નકિન્ન કરી રહ્યા છે. શું તમે એ સત્ત્વોને હાલી સફરો ? રાજા નિરાશ થઈને બોલ્યો. બાઈની એ સત્ત્વોથી તો કું પસ પેરાયેશે જ છું. એક જાપાયેલો માણસ બીજા જાપાયેલાને મુક્ત બનાવી કરી શકે ?

એ જ મોટી વાત છે. પનાએ કહ્યું. માનવ જાહારના સત્ત્વોને તો છતી સો છે. ખસ સાચી શરીરતા જાણના સત્ત્વોને છતવામાં છે. મારે કાંઈ જાહારનો સત્ત્વ નથી, પરંતુ—

નથી કાઠી શત્રુ મારે, આ દુનિયામાં,
ખરા દુશ્મનો મારા દિલમાં છુપાયા,
હાલો રહ્યો છું નિરતર ઝૂમી,
છતાં દુશ્મનો તો જરી ના જિતાયા
કલેજે પડ્યા છે એવા કેક કાણા,
કેમ કરીને ગાઉ હું તો પ્રભુ ! તારા ગાણા ?

‘આ મારા આંતરિક શત્રુઓ સાથે નિરતર ઝૂમવા છતાં તેમણે
જરાય મચક આપી નથી હવે મારે આવા ઉપાધિમય જીવનમાંથી મુક્ત
થવું છે એના મારે આજે જ સુઅવસર છે

‘રાજન્ ! ધન્યકુમારે કહ્યું, ‘આ અદરના શત્રુઓએ જન્મ-
જન્માન્તરથી મને દયાવી ગૂગળાવી અને રખડાવી માર્યો છે, પરંતુ
શ્રી મહાવીરના વાક્યોએ મારી અનતા જન્મની ઊંઘને ઉડાડી દીધી
છે હવે હું કાઠીનો રોક્યો રોકાઈ શકું એમ નથી’

રાજાએ ધન્યકુમારની માતાને કહ્યું, ‘માતાજી ! ધન્યકુમારનું ચિત્ત
સસારમાંથી વિરક્ત બની ગયું છે એમની ધામધૂમથી દીક્ષા થાય તેવા
મહોત્સવનો પ્રબળ રાજ્ય તરફથી થશે’

અને રાજાએ હાથી, ઘોડા, રથ, પાલખી આદિ સહિત વાજતે
ગાજતે ધન્યકુમારનો દીક્ષામહોત્સવ ચોળ્યો માતાએ ભગવાન મહાવીરના
ચરણોમાં પોતાના પુત્રને સોંપતા કહ્યું—

આ પુત્ર વલ્લભ ધણો શ્રી સોપુ તમારે હાથ રે,
થે સુણો, જિનવરણ ! દીક્ષા આપો ને મારા નદને

હે ભગવન્ ! મારી અધની લાકડી, હૈયાનો હાર અને વહાલામાં
વહાલી વસ્તુ મારો પુત્ર હું આપને લિક્ષામાં આપુ છું’

અને ભગવાને ધન્યકુમારને દીક્ષા આપી તે જ દિવસે ધના
આણુગારે પ્રભુના ચરણોમાં વદન કરીને કહ્યું, ‘ભગવન્, મારી દષ્ટા

છાને વારવાર સસારમાં પથટન હતુ પડે છે તમને આ સસારમાં
 રખડી રખડીને માફ સામ્યો છે ! મુદ્દામાલ સાથે એક ખૂતી ચોરને
 પકડવામાં આવ્યો. તેના પર કસ્ટા ખૂતોનો આશપ ફલુ સામિત થયો.
 રાત્રીએ તેને ફાંસીની સજા કરી. આ વખતે ચોર કેવો કપે ! ચોરની
 મહારાખલુ જોઈને રાણીને દયા આવી. રાણી રાત્રી પાસે એક વસ્ત્ર
 લેઈ હતુ. આથી રાણીએ એ ચોરને પોતાને ત્યાં એક દિવસ રાખીને
 પ્રસન્ન કરવાનુ વચન મામ્મુ સ ન પામેલો. ચોર રાણીના રાજમહેલનો
 નક દિવસનો મહેમાન બન્યો. દાસીઓએ તેને સુવાસિત પાણી વડે
 સ્નાન કરાવ્યુ. ભોજનમાં સોનાની શાળીમાં સુદર પકવાણ મૂકવામાં
 આ પદ ભોજન કરી લીધા પછી સુગંધી મુખવસ્ત્ર ધરવામાં આવ્યો.
 આરામ માટે મનદહર ચિત્રાવાળુ સંપારમાન સોંપવામાં આવ્યુ.
 તાટચાર મજેદારામાં અનેક કસ્ટુરિય વાનિત્રી અને ખીતો સજાવવામાં
 આવ્યા અને આમ એક દિવસની મહેમાની પૂરી થઈ ગઈ. રાત્રીએ
 પૂ પુ રાણીની મહેમાનગતી—સ્વાગતસત્કાર વગેરે કેવાં સાચાં !
 ચોર જવાબ આપ્યો કે અને ખગર નથી ! રાત્રીએ પૂછ્યુ
 તા ભોજન શુ અપાયુ હતુ એ તો બતાવ ! ચોર જવાબ
 આપ્યો મને ખગર નથી. રાત્રીએ પૂછ્યુ સમનમૂલનાં સુદર
 ચિત્રો આરામ માટે મખમલના નિખતનાં નાચરચ, વાનિત્રીની
 સુસજ્જી એ જલુ તો તને મમ્મુ ન હતી ! ફલુ ચોર તો એ જ
 જવાબ આપનાં હતુ, મહારાજ ! હું મહેમાન બન્યો, જ્યાં મારી
 છાને તો ફાંસીનો મચ ન દેખાતો રહ્યો. આથી મેં ભોજન મમ્મુ
 જ્યાં સ્વાસ્થી ખગર નથી, ચિત્રો નેનાં જ્યાં દેખ્યાં નથી, અતિ ને
 નેનાં નથી !

મને તો

નથી કોઈ શત્રુ મારે, આ દુનિયામા,
ખરા દુસ્મનો મારા દિલમા છુપાયા,
હડતો રહ્યો છું નિરતર ઝૂમી,
છતા દુસ્મનો તો જરી ના જિતાયા
કલેજે પડ્યા છે એવા કૈક કાણુ,
કેમ કરીને ગાઉ હું તો પ્રભુ! તારા ગાણુ?

‘આ મારા આંતરિક શત્રુઓ સાથે નિરતર ઝૂમવા છતાં તેમણે
જરાય મચક આપી નથી હવે મારે આવા ઉપાધિમય જીવનમાથી મુક્ત
થવું છે એના માટે આજે જ સુઅવસર છે

‘રાજન! ધન્યકુમારે કહ્યું, ‘આ અદરતા શત્રુઓએ જન્મ-
જન્માન્તરથી મને દબાવી ગૂંચળાવી અને રખડાવી માર્યો છે, પરંતુ
શ્રી મહાવીરના વાક્યોએ મારી અનતા જન્મની ઊંધને ઉડાડી દીધી
છે હવે હું કોઈનો રોક્યો રોકાઈ શકું એમ નથી’

રાજાએ ધન્યકુમારની માતાને કહ્યું, ‘માતાજી! ધન્યકુમારનું ચિત્ત
સસારમાથી વિરક્ત બની ગયું છે એમની ધામધૂમથી દીક્ષા થાય તેવા
મહોત્સવનો પ્રખંધ રાજ્ય તરફથી થશે’

અને રાજાએ હાથી, ધોડા, રથ, પાલખી આદિ સહિત વાજતે
ગાજતે ધન્યકુમારનો દીક્ષામહોત્સવ યોજ્યો માતાએ ભગવાન મહાવીરના
ચરણોમા પોતાના પુત્રને સોંપતા કહ્યું—

આ પુત્ર વલ્લભ ધણો શ્રી સોપુ તમારે હાથ રે,
થે સુણો, જિનવરણ! દીક્ષા આપો ને મારા નદને.

હે ભગવન! મારી અધની લાકડી, હૈયાનો હાર અને વહાલામા
વહાલી વસ્તુ મારો પુત્ર હું આપને ભિક્ષામા આપુ છું’

અને ભગવાને ધન્યકુમારને દીક્ષા આપી તે જ દિવસે ધના
અણગારે પ્રભુના ચરણોમા વર્ણ કરીને કહ્યું, ‘ભગવન, મારી દષ્ટા

છે કે જે આપની આજ્ઞા હોય તો શાવલજીવન છઠ્ઠી ઝાંઝા પારણા
અને પારણે અભિષેક કર્યું તેમજ અશ્વામેધા વાસજીવાળી અને ધરનાં
કાઈ માણસને ઉપયોગમાં ન આવી શકે તેવી અને જે અન્નાદારને
ફળ્યું ખસ્યું ન હોય તેવો આદાર લેવો. અભિષેકમાં જીવન માટે તે
અવાય નહીં ભજવાને ખતા અજીવારને કન્યવાદ આપ્યા આ પ્રકારે
તપ કરતાં કરતાં તેમજે અભિષેક અગ્રેજી અભ્યાસ કરી શરીર એટલું
જણુ થુ કે જની ગણુ કે તેમના દાખની આજીણીઓ મગ કે અજીણી
મુકામેથી શીંગોના જેવી જની ગઈ તેમની આખો વીણીના છિદ્રની જેમ
લોડી કાતરી ગઈ વાંસના રોપણની ચીપોની માફક તેમજ દાખપિગર
કેળાવા લાગ્યું અને તેની જીવ વાંસ પાનની જેમ ફૂલ જની ગઈ
આમ જ્યાં એકાન્ત સ્થાનમાં તેમજે પોતાનું તપ ગામુ જ રાખ્યું

અક વાર રાજગૃહીમાં અજવાન મદાવીર પધાર્યા હોય ન કરવા
આવેલા મદારા ન એલિંકે અજવાનને પ્રસ કર્યો આપના ઇન્દ્રચિત્તિ
આદિ ૧૪ સાધુઓમાંથી સૌથી વધારે દુષ્કર કર્યો કરનાર સાધુ
ક્યા દશે અજવાન મદાવીરે જીવ તપ કરનારાઓમાં અજવાન
દુષ્કર તપ કરના ખતા અજવાર છે એલિંકે પ્રાચના કરી હુ એ
તપામ્મિત ખતા અજવારનાં હોય ન કરવા હોય હુ અને મદારાજી
એલિંકે તપમાનમાં જઈ ન એ દુષ્કર તપવારી ખતા અજવારને વદન
ક્યા આમ સનત આઠ માસ સુધીનું તપ કરીને એસે સવારે કરવા
નાર તમામ વિપુલપત્ર ન જવાનું નહીં હમું કાયા સાધુને આજીવ
લઈ ન અક સમગ્રણ વિદ્યા પર દસ મિજાવીને, તેમજે એક માસ
સુધીના પારોપમન સવારે કર્યો.

એસે જલે પારણા શી નાવજીવ લખી નાવ
આત તો પાણુ નહીં શી અભિષેક લખે આદાર,
તપ મહિના સમય પાણ્યો આ કરી ગયા એવો પાર રે.

આમ તપક્ષ્યાના કુલ તપ મહિના પૂરા થયે કાળ કરીને તેમજે

સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં દેવ બનીને રહ્યા તેત્રીસ સાગરોપમનું આયુષ્ય
લોગવીને તેઓ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થશે અને મોક્ષમા જશે.

દ્રુપદ રાજા અને તેની રાણી બન્ને જણા દ્રૌપદીને નીતિ, સત્ય,
અને સદાચારનું શિક્ષણ આપવા લાગ્યા આમ કરતા કરતા દ્રૌપદીએ
યુવાવસ્થામા પ્રવેશ કર્યો, એટલે માતાને ચિતા વધી તેથી એક દિવસ
સોળે શણગારે સજ્જ કરીને તેને તેના પિતા પાસે મોકલી ત્યાં શું
બનશે તે અવસરે

ૐ શાન્તિ.

*

વ્યાખ્યાન : ૮૪

(મંગળવાર, તા ૧-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રશ્નના ત્રણેય કાળમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને
સિદ્ધાન્ત કહે છે

સાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમા અમરદકાનો અધિકાર આલે છે
દ્રૌપદીનો બાલ્યકાળ વ્યતીત થતા તેણે યૌવનમા પ્રવેશ કર્યો એક દિવસ
વસ્ત્રાલંકારોથી સજ્જ થઈને એ રાજસભામા આવી દ્રૌપદીના શુભ,
સ્વસ્થ અને અવસ્થા જોઈને દ્રુપદ રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે
મારી પુત્રીને હું કોઈ યોગ્ય રાજપુત્રની સાથે પરણાવું, તો કદાચ એ
સુખી પણ થાય ને દુખી પણ થાય તેમા પણ જો એ દુખી થાય,
તો મારા ચિત્તને ઉદ્વેગ થાય જીવને પોતાના સગાઓ પ્રત્યેની આસક્તિ
અને મમતાનો મૂર્ચ્છાભાવ હોય તો—

માયાહિ પિયાહિ લુપ્પહ નો સુલહા સુગર્હય પેચ્ચઓ.

પયાહિ મયાહિ પેહિયા, આરંભા ચિરમેજ્જ સુન્વપ ॥

—સૂત્રકૃતાગમ્મ ૨, ઉ ૧, ગા ૨

અર્થાત્ માતા, પિતા, સગી આદિ સગાઓ પ્રત્યે લુપ્પ થનાર

છવને વારવાર સસારમાં પથટન કર્યુ પડે છે તમને ખા સસારમાં રખડી રખડીને ઘાઠ લાગ્યો છે ! મુદ્દામાલ સાથે એક ખૂની ચોરને પકડવામાં આવ્યો તેના પર ધણી ખૂનોનો આરોપ પડ્યુ સાબિત થયો. રાજાએ તેને ફાંસીની સજા કરી. આ વખતે ચોર કેવો કપે ! ચોરની ગજરામણુ ગોઈને રાણીને દયા આવી. રાણીનુ રાજા પાસે એક વચન લેણુ હતુ ખાથી રાણીએ એ ચોરને પોતાને ત્યાં એક દિવસ રાખીને પ્રસન્ન કરવાતુ વચન માગ્યુ સગા પામેયો ચોર રાણીના રાજમહેલનો એક દિવસનો મહેમાન બન્યો. દાસીઓએ તેને સુવાસિત પાણી વડે સ્નાન કરાવ્યુ ભોજનમાં સોનાની ઢાળામાં સુદર પકવાન મૂકવામાં આવ્યાં. ભોજન કરી લીધા પછી સુત્રધી મુખવાસ ધરવામાં આવ્યો. આરામ માટે મનોહર ચિત્રાવાળુ સપ્તાસ્થાન સોંપવામાં આવ્યુ નાટ્યારણ્યોડવાયા. અનેક કલ્પરમ્ય વાનિત્રો બને ગીતો સંભળાવવામાં આવ્યા અને આમ એક દિવસની મહેમાની પૂરી થઈ ગઈ રાજાએ પૂછ્યુ રાણીની મહેમાનગતી—સ્વામતસ્યકાર વચેરે કેવા લાગ્યાં ? ચોરે જવાબ આપ્યો કે મને ખબર નથી ! રાજાએ પૂછ્યુ તને ભોજન શુ આપાયુ હતુ એ તો બતાવ ! ચોરે જવાબ આપ્યો મને ખબર નથી. રાજાએ પૂછ્યુ સ્વનમુક્તનાં સુદર ચિત્રો આરામ માટે મખમલાનાં મિઝનાં, નાચરમ, વાનિત્રોની સુરાવલી એ બધુ તો તને ગમ્યુ જ હશે ! પણ ચોરે તો એ જ જવાબ આપતાં કહ્યુ મહારાજ ! હું મહેમાન બન્યો છતાં મારી સામે તો ફાંસીનો મજ જ દેખાતો રહ્યો. ખાથી ! મેં ભોજન ક્યું છતાં સ્વાસ્તી ખબર નથી, ચિત્રો નોંધાં છતાં દેખ્યાં નથી, ગીતો ને વાનિત્રો સાંભળ્યાં છતાં તેનો જ્ઞાનક જનુભળ્યો નથી. મને તો આવતી કાલે આવનારુ મારુ મૃત્યુ જ સામે તરવરતુ દેખાતુ હતુ

આ ચોરના કરતાં આપણી સ્થિતિ અનેકમણી વિષમ નથી શુ ! સામે ફટલા જન્મમરણની ફાંસીઓ તૈયાર છે છતાં કંઈ સમજાય છે !

કારતિ કે આળંદે દ્વિત્યં વિ અગ્રહે ચરે ।

સર્વં હાસં પરિચજ્જ આલીણગુત્તો પરિવ્વપ ॥

—આચારાગમુત્તર અ ૩, ઉ ૩, ક ૨૦૧

સમુદ્રમા સફર કરનારને જોઈતા તમામ સુખો વહાણુમા હાજર હોવા છતાં જો સમુદ્રમા તોફાન આવે અને વહાણુ ડૂબવાની તૈયારીમા હોય, ત્યારે એ વહાણુમા બેઠેલાઓને સુખ ભોગવવા ગમતા નથી આવા તોફાની વહાણુમા તમે બેઠા હો, તો તમને ગજીપાની બાજી ગમવી ગમે ખરી ? તેવી જ રીતે આ જીવની નાવ જોડે ચડી છે ત્યાં આનંદ કે રતિ ક્યાંથી હોય ? હવે નો સર્વ હાસ્યને છોડીને શુષ્કેન્દ્રિય બનવું જરૂરી છે

નાવ જોડે ચડી, ઉંચે આધી ચડી,
મારે જાણુ છે દૂર કાઈ સૂઝે નહી,
નથી જડતી કડી, રાત કાળી નડી,
ધનધોર ઘટા જાણુ છાઈ રહી,
દશા છે આવી મારી, એનેતુ લે ઉગારી,
મારી આજીવન નૈયા, જોજો ના ડૂબે નૈયા

જ્ઞાની મુનિઓ વિચાર કરે છે કે આ મોહમય ઝાઝાવાતમા સપડાયેલી—સસારસાગરમા જોલા ખાતી દેહરૂપી નૈયાને કેવી રીતે પાર પહોંચાડવી ? આવા સંજોગોમા નાવમા બેઠેલાઓના જીવ અધ્ધર ચડી જાય કે ખાવાપીવાની ઉભણીઓ ને નાચરગના જલસાઓ ગોઠવાય ?

નાવ મારી અથડાય, મોજ સાથે પહોંચાય

નાવ તૂટીને અદરમા પાણી ભરાય

આ સસારસમુદ્રમા તમારી નાવ જોડે ચડી ગઈ છે એમ તમને લાગે છે ? તો પછી તમારા આ રગરાગ ક્યા સુખે સૂઝે છે ? આ જીવન અણુમોલ છે એ જોળે જશે, તો હાથ ધસતા રહી જશે માટે વિચાર કરો—

ન હિ નૂન પુત્ર મણુસ્સુર્યં બદ્ધા સં તદ્દ નો સમુદ્વિય ।
મુણિણા સામાહિ માહિર્યં નાપચ જ્ઞાસન્નવ દસિણા ॥

—સુત્રૃતગમ્ય ૨, ઊ. ૨ આ ૩૧

સાધકો કહે છે કે મેં પૂર્વે જન્મવાનની વાણી સાંભળી નથી. જામ સાંભળી હોય, તો માત્ર જ્ઞાનને તૃપ્ત કરવા પૂરતી જ સાંભળી છે કેઈવાર એ વાણીને હૃદયમાં ઉતારવા કુ તૈયાર થયો નથી. જન્મવાનની આ વાણી અખંડારમાં બાંધવાતા જીવને પ્રથમ આખ્યાય, દૂમતા જીવને જ્યાંજ સમાન, તરસ્વાને સરોવર સમાન છે જે મનુષ્ય પુણ્યવના મેઢામાં રાખેલા હોય તેને માનવસ્વ મળ્યો તોયે કુ ને ન મળ્યો તોયે શુ ?

દુષ્ટાન્ત—અર્ધા બેઠીને ચાર માણસો ધન મેળવવા માટે જાણ્યા ત્યાં સ્તામાં સોઢાની ખાણ મળી. જ્યાંએ સોડું બેઠીને પોતપોતાના ગામમાં જરી લીધું ત્યાંથી બાજળ ચાસતાં તાંબાની ખાણ બાવી, એકેસે જલુ જલુએ એ સોઢાને ફેંટી ફેંટીને તાંબુ જરી લીધું. પણ એક ગાડાવાળાએ વિચાર્યું કે શુદ્ધતામાં મળેલું સોડું કાઢી કેમ નખાય ? જ્યાં ત્યાંથી બાજળ ચાસ્યા ત્યાં રૂપાની ખાણ બાવી. પેલા ત્રણેય જલુએ તાંબુ કાઢી તાંબાને રૂપું બર્ધું. પણ એક જલુએ સોડું ને સોડું જરી રાખ્યું. ત્યાંથી બાજળ જતાં સોનાની ખાણ બાવી પણ સોડું રાખી મૂકનારે તો સોડું ને સોડું જ ગાડામાં જરી રાખ્યું. ત્યાંથી બાજળ જતાં વજ્રમણિની ખાણ બાવી. ત્રણેય જલુએ સોનું કાઢીને વજ્રમણિ જરી લીધા અને આરેય જલુ સહેરમાં પાછા વળ્યા. વજ્રમણિની તો બહુ મોટી માગણી થઈ બાવી ત્રણેય ગાડાવાળાઓ તો વૈભવશાળી બની ગયા ત્યારે સોડું સધરનાર ગાડાવાળા પસ્તાવા લાગ્યો કે મને મારા ત્રણેય સાથીદારોએ વારવાર બહુ સમજાવ્યો. પણ મેં તેમનાં વચ્ચેનાં માન્યા નહીં. પણ હવે શુ થાય ? સમય જુદો પુનિ કા પછિતાના ? —સમય જુદા પછી પસ્તાવાતો બચ શો ? આ સોડાનું

ગાડુ ભરનારાની જેમ તમને કાઈ થાય છે ? સમક્ષિત કરતા દેશવિરતિપણું ઉત્તમ છે, માટે દેશવિરતિપણુ ગ્રહણ કરવું દેશવિરતિ કરતા સર્વવિરતિ, તેના કરતા અપ્રમત્તભાવના, તેના કરતા અપૂર્વકરણુની શ્રેણી, તેના કરતા ક્ષપકશ્રેણી અને તેના કરતા કેવળજ્ઞાન ઉત્તરોત્તર શ્રેષ્ઠ છે જેમ જેમ ઉત્તમ શ્રેણી પ્રાપ્ત થતી જાય તેમ તેમ નીચેની શ્રેણીનો ત્યાગ અને ઉત્તમ શ્રેણીનું ગ્રહણ કરતા જ્ય તો મોક્ષમાર્ગમાં આગળ વધી શકે, પણ જો મૂર્ખ ગાડાવાળાની જેમ સમક્ષિત પામવામાં જ શુકન માની બેસે, તો તમે આગળ વધી રહ્યા ! માટે ‘સોયવળ્લા અપરિહીણાં જાવ ફાસવળ્લા અપરિહીણાં’—ન્યાસુધી શ્રોત્રેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, શ્રાણેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય, અને સ્પર્શેન્દ્રિયનું બળ હીલુ થયું નથી, ત્યાસુધીમાં કષ્ટક કરી લો આ સસારનો દાવાનળ ભડકે બળી રહ્યો છે ‘સ્વળ જાણાઈ પંડિત’—આવેશા અવસરને ઓળખનાર જ સાચો પડિત છે જ્યારે કાયાનો ગઢ ઘેરાઈ જશે, આખના ને કાનના દેવતા ઊડી જશે, ડઠમા ઘરેડો બોલશે, ત્યારે કોઈ માગણિક સભળાવશે, તોપણ સાભળશે કાણુ ? માટે—

આવ્યો હતો તું છોડવા, બાધીને શાને જાય છે, ?

‘સ્વ’ માથી તું ‘પર’માં જઈ શાને વધુ રિખાય છે ?

ચેતી જ આતમ ચેત હવે, અવસર આવ્યો જાય છે !

તું અહીં માનવલવમાં છોડવા આવ્યો છે, ને પાપના કર્મના પોટમાં બાધીને શા માટે જાય છે ? જો આત્મા સ્થિરતા પકડે, તો જ બધન તૂટી શકે. દોરો ને મોતી હાથમાં છે, ચારે બાજુ ઘેર અધારું ઘેરાઈ રહ્યું છે, પણ વીજળીનો ઝળકારો થાય એટલી વારમાં જો મોતી પરાવી લેવાય તો જ કામ સર્જી ગણાય વીજળી થાય, ત્યારે સોય-દોરો ને મોતી શોધવા બેસે તો રહી જશે જ્ઞાનીઓ કહે છે કે દાસડાની અણી પર પાણીનું ટીપું ટકે, તેટલું માનવજીવન છે આગળના લવમાં કદાચ મનુષ્યલવ મળે ને આર્યોવર્ત ક્ષેત્ર ન મળે, યોગ્ય ક્ષેત્ર મળે ને

કુમારમાં જન્મ મળે, સાચુ સમજાવનાર કોઈ ન મળે, તો માનવજાતની કિમ્મત કેટલી ? પણ તમને જે તો અમેરિકામાં જન્મ્યું અને છે ! અમેરિકાના બગી સોફા મોટરમાં બેસીને ગલીઓ વાદ કરવા નીકળે છે એમ સાંજીને તમારા મોંમાં ખાણી આવે છે પણ મોટરમાં જ દરવાજાઓ ખોલે આજવાના કોડ કરે છે બગલાવાળાઓ ખુસ્સા મગ્નિયોઓમાં ફરવળુ પસદ કરે છે ત્યારે તમે બગલામાં ને મોટરમાં શાન્તિ મારે ફાંફા મારો છે, પણ સાચી શાન્તિ ધર્મમાં છે સાચુ મરણ ધર્મ મારણ કરવારને મળે છે જાળકને રૂનો મહેલ અને ધાસી ઝૂપડી એ જન્મે સરખા છે જ્યાં એની શાન્તિ જુઓ જ્યાં શાન્તિને ઓળખનારને ઓળખે, એ શાન્તિને ઓળખનાર આત્માને જાણે. પણ જાણે છો સમ્યક જાણે—જે એક આત્માને જાણે છે તે સર્વને જાણે છે આત્મજ્ઞાનમાં સમગ્ર સોફામોઢ સમાઈ જાય છે આ જાનતું સ્વરૂપ વિરાટ છે મારે કિમ્મતને બોલી નાખે. આત્માનો પાતાળકૂનો બેઠો નાખે. એની અસ્તુ ઝરણુ અખૂટ છે આત્માનો અભવો અપર છે જગવાન કહે છે કે એ આત્માના અભવનો કોમડો અને જાણી રહ્યો. યોગદરને કોઈ સાથે મધાન મળ્યો હોય તો તે કોઈ માત્રમાં જાણે નથી પણ આવા અમૂલ્ય કોમડાને હોલવાનો કમવાને અને રાત્રીઓને કોઈ આજ રાખ્યો નથી.

તમારું આત્મજ્ઞાન બોલવાનો સરળ માર્ગ કોઈને અપાવવાં એ છે જોનમસ્વામી પૂછે છે કે સરજ્ઞાપેષ મેલે ! સીધે કિં જાણ્યો ? —સન્નિધ્ય કરવાથી શું ફળ મળે ? જગવાન કહે છે જાણાવરજીવને કમ્મ જાણે —જાણાવરજીવ કોઈ અપી જાય છે આ પોતાના ઉપરાંત પ્રેમથી હૃદય પામ છે પણ જાળકને હૃદય પીવાનું અમરું નથી તો આ તેના મોંમાં અમરો નાખીને પરાણે હૃદય રહે છે પણ કેટલાક હાથમાં જાળકો એ હૃદય બોલી કહે છે ! તમે એ જાળકની મારફત જાનને બિલ્લી કરીને કાઢી નાખો એ જગવાનની વાણીને કોઈ જાણ

કે ટિકિટ છે? અહીં તો તમારા માટે પાથરણા પણ પથરાઈને તૈયાર છે, છતાં બેસનારા કરતા પાથરણા વધી પડે છે ! એનું કારણ કે તમે તમારા સ્ત્રી, પુત્રો, મોટર, દુકાન અને બગલાની પાછળ પડ્યા છો. એ સુખમાં જ રાચવા ને નાચવામાં તમને મજા પડે છે પણ આગળ જતાં એ મજા મોઢી પડી જશે એનો તમને ખ્યાલ નથી જરા સ્વસ્થચિત્તે વિચારો તો ખરા કે આવતા ભવનો ઉતારો કયા થશે? એ વખતે આને આ સ્ત્રી, પુત્ર, દુકાન ને બગલાઓ કામ આવશે ખરા? મુબઈ જનારાઓમાં કોઈ પ્લેનમાં, કોઈ મોટરમાં, ગાડીમાં કે પગપાળા ચાલીને જાય, દરેકનું ધ્યેય એક જ છે, પરંતુ દરેકની ગતિમાં ફેર છે આખરે તો લાખી મુસાફરી વખતે બધું છોડીને ચાલી નીકળવું પડશે ધારાસભામાંથી ધક્કા મારીને બહાર કાઢે, તેના કરતાં માનભેર રાજીનામું આપીને છૂટા થવું શું ખોટું છે? જ્યારે આ સંસારના તમામ સુખો બળાત્કારે છોડવા પડશે, તેના કરતાં સ્વેચ્છાપૂર્વક છોડો તો તમારો એ ત્યાગ બૂપણરૂપ બની જશે! પ્રભુ મહાવીરનો આ માર્ગ ઉજ્જવલ ને ઉત્તમ છે માટે પરની મમતા છોડો અને સ્વતી ચિન્તા કરો દુપદ રાજા પોતાની પુત્રી દ્રૌપદી પ્રત્યેની મમતાથી પ્રેરાઈને સ્વયંવરમંડપ રચવાની ઈચ્છા કરવા લાગ્યા અને દેશદેશના રાજાઓને આમત્રણ આપવા માટે તેમણે હૂતોને બોલાવ્યા હવે એ હૂતો કયા જશે તે અધિકાર અવસરે

ૐ શાન્તિ

*

કુટુંબમાં જન્મ મળે, સાચુ સમજાવનાર કોઈ ન મળે, તો માનસજાતી કિમ્મત ઘટી જાય તમને તો અમેરિકામાં જન્મ્યું મળે છે ! અમેરિકાના ભગી સોદા મોટરમાં બેસીને ગલીઓ સાફ કરવા નીકળે છે એમ સાંજીની તમારા મોંમાં પાણી આવે છે પણ મોટરમાં જ ફરનારાઓ પને યાસવાના કોડ કરે છે બગસાવાળાઓ ખુસ્તા બગીચાઓમાં ફરવડ પસદ કરે છે ત્યારે તમે બગસામાં ને મોટરમાં શાન્તિ માટે ફાંફા મારો છો, પણ સાચી શાન્તિ ધર્મમાં છે સાચુ મરણ ધર્મ બાલક ફરનારને મળે છે જાળકને રત્નનો મહેલ અને બાલકી સૂ પડી એ જન્મે સગમાં છે છતાં એની શાન્તિ લુભો આવી શાન્તિને ઓળખનારને ઓળખેલ એ શાન્તિન ઓળખનાર આત્માને જાણેલ 'વર્ણ જાણદ છો સમ્ય જાણદ'—જે એક આત્માને જાણે છે તે સર્વને જાણે છે આત્મજ્ઞાનમાં સમગ્ર લોકલોક સમાઈ જાય છે આ જ્ઞાનનું સ્વરૂપ વિરાટ છે માટે દિવ્યચક્રને યોધી નાખે, આત્માનો પાતાળકૂવો ખોદી નાખે એની બહુલ કલ્પ બખૂટ છે આત્માનો અભનો અપાર છે ભગવાન કહે છે કે એ આત્માના અભનાનો કામ્યો જામે જતાવી દઈએ યોગદરને કોઈ સારો ઇલાજ મળ્યો હોય તો તે કઈ માત્રમાં જતાવે નથી પણ આવા અમૂલ્ય કોષાને ઉઠાવનાર ભગવાને અને યાત્રીઓને કોઈ આ રાખ્યો નથી.

તમારુ આત્મજ્ઞાન યોજવાનો સરળ મારગ કમોંને અપ્કવડાં એ છે જોતમસ્વામી પૂછે છે કે સજ્ઞાયેવ મંત્રે ! કોયે કિં જાણય ? —સજ્ઞાય કરવાથી શુ ફળ મળે ? ભગવાન કહે છે નાજાદરશીજકં કર્મ્ય ચત્વેદ —ચાનાવરશીવ કમોં અપી જાય છે આ પોતાના છેડાને પ્રેમથી દૂધ પાન છે પણ જાળકને દૂધ પીવાનું ગમતું નથી તો આ તેના મોંમાં ગમ્યો નાખીને પરાણે દૂધ રેડે છે પણ ઘેરમાં હીલકાં નાળકો એ દૂધને ઝોળી કાઢે છે ! તમે એ જાળકની માથે યાનને લિધી કરીને કાઢી નાખો છો, ભગવાનની વાણીનો કોઈ ઝેસ

કે ટિકિટ છે? અહીં તો તમારા માટે પાથરણા પલ્લુ પથરાઈને તૈયાર છે, છતાં એસનારા કરતા પાથરણા વધી પડે છે । એતુ કારણ કે તમે તમારા સ્ત્રી, પુત્રો, મોટર, દુકાન અને બગલાની પાછળ પડ્યા છો એ સુખમાં જ રાચવા ને નાચવામાં તમને મજા પડે છે પલ્લુ આગળ જતાં એ મજા મોઢી પડી જશે એનો તમને ખ્યાલ નથી જરા સ્વસ્થચિત્તે વિચારો તો ખરા કે આવતા ભવનો ઉતારો ક્યા થશે? એ વખતે આને આ સ્ત્રી, પુત્ર, દુકાન ને બગલાઓ કામ આવશે ખરા? મુખઈ જનારાઓમાં કોઈ પ્લેનમાં, કોઈ મોટરમાં, ગાડીમાં કે પગપાળા ચાલીને જાય, દરેકનું ધ્યેય એક જ છે, પરંતુ દરેકની ગતિમાં ફેર છે આખરે તો લાખી મુસાફરી વખતે બધું છોડીને ચાલી નીકળવું પડશે ધારાસભામાંથી ધક્કા મારીને બહાર કાઢે, તેના કરતા માનસેર રાજનામું આપીને છૂટા થવું શું ખોટું છે? જ્યારે આ સસારના તમામ મુખો બળાત્કારે છોડવા પડશે, તેના કરતા સ્વેચ્છાપૂર્વક છોડો તો તમારો એ ત્યાગ બૂધભૂષણની જશે । પ્રભુ મહાવીરનો આ માર્ગ ઉજ્જવલ ને ઉત્તમ છે માટે પરની મમતા છોડો અને સ્વની ચિન્તા કરો દ્રુપદ રાજા પોતાની પુત્રી દ્રૌપદી પ્રત્યેની મમતાથી પ્રેરાઈને સ્વયંવરમંડપ રચવાની ઈચ્છા કરવા લાગ્યા અને દેશદેશના ગણગણે આમત્રણ આપવા માટે તેમણે દૂતોને બોલાવ્યા હવે એ દૂતો જશે તે અધિકાર અવસરે.

ૐ શાન્તિ:

*

વ્યાખ્યાન ૮૫

(જુલિયાર વા. ૧-૧૦-૧૩)

બહી નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રશ્ના. ત્રણેય ક્ષણમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

ચાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રોષ્ટીને અધિકાર માટે છે કુપજ્ઞાન્તમે પોતાની પુત્રી દ્રોષ્ટી માટે સ્વયંવરમડન રચવાનું નક્કી કરીને જુદા જુદા દેશોના રાત્ર-મહારાજાઓને આમત્રણ આપવા માટે દ્વેષેને મોકલ્યા. એક માણ કુલજા દૂતને દારિકાના વાસુદેવ કુલજા મહારાજાને આમત્રણ આપવા માટે તૈયાર કર્યો અને કહ્યું કે જળદેવપ્રભુએ પંચ મહાવીર પુરોહિત, પ્રદ્યુમ્નપ્રભુએ સાયત્રણ કરોહ રાજકુમારો, સાન્નપ્રભુએ હનુર વીર ચોદાઓ અને ઉપસેનપ્રભુએ સેળ હનુર રાજાઓને મારા વતી સ્વિતન્ય આમત્રણ આપીને કહે ને કે કુલજા કરીને આ સ્વયંવર-મડપમાં અવસ્ય પધારે. શ્રીકૃષ્ણમહારાજ વાસુદેવે કહ્યું. મારસો ધનુષનો કાથી ન ત્રણુઓ ધનુષની અબાહી સહિતનો કાથી ભ્રમો રાખીને મંત્રીની મહારાથી એ કાથી હક્કમ એટલું જાન હોય તો એ દપ્પમ (શિક) કહેવાય. એ કાથી સોનામહારાથી હક્કમ તો તે મધ્યમ હક્કમ કહેવાય અને એવડો કાથી રત્નોથી હક્કમ તેટલા ધનવાળો હક્કમ ગણાય છે. ધનવાનોનાં હક્કમ એ મેઠ ગણાય છે તેમ ચોદાઓમાં વાસુદેવ સ્વચ્છિષ ગણાય છે વાસુદેવનું જળા પશુ ૪ હોય છે એક તરફ હક્ષિત્રાચળ દસવાળ મુશ્કરો હોય અને તેની સામે વાસુદેવ એકલા હોય, તેપણ વાસુદેવ વિજય મંગલ આટલા જળવાન હોય તે ૪ વાસુદેવજા પ્રાપ્ત કરી શકે

અન્ય મોળ સહસ્ર રાજાઓ વાસુદેવના ચરણો ચૂમે છે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવે પૂર્વસર્વે જપરજસ્ત તપ ને ચારિત્રની આગધના કરી હતી જેણે દેહાધ્યાસ છોડ્યો હોય, પણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ ઝીલતા ઝીલતા તેનામા એક મોહનો ઉછાળો આવે અને તેથી એ નિયાયુ કરે કે મારા આ તપ-સયમનું કળ મળવાનું હોય, તો હું આવતા ભવમાં વાસુદેવ બનું. પૂર્વે જેટલા વાસુદેવ થયા તે બધા આ રીતે નિયાયુ કરીને જ થયા છે તેઓને વધુમા વધુ અર્ધપુહ્લપરાવર્ત સસાર-કાળ હોય આવા સયમી તપસ્વીઓ કાળ કરીને દેવલોકમા ગયા અને ત્યાંથી વાસુદેવનો ભવ પામ્યા છતાં ખરી રીતે કોડીને માટે તેમણે કોહિનૂર દીશો ખોયો ગણાય ચક્રવર્તીપદ પણ તપ-સયમનું જ કળ છે તીર્થ કરગોત્ર આધવું હોય, તો તેણે ૨૦ સ્થાનની આગધના કરની પડે છે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવે આવી ધણી ધર્મદલાલી કરી હતી દારિકાનગરીમા તેમણે પડક વગડાવીને ક્યું હતું કે 'જેને શ્રી નેમનાથ ભગવાનની પામે દીક્ષા લેવી હોય તેના વૃદ્ધ માતાપિતાને અમે વસુદેવ ને દેવકી સમાન મહાળીશું, તેના બાળકોને પ્રધુમ્ન અને સાબકુમારની જેમ મોટા કરીશું અને તેના પર કોઈ કળનો ભાર હશે તો એ રાજ્યધનમાંથી ચૂકને કરી દઈશું માટે જેને નીકળવું હોય તે નીકળને' આવા એક દગ્ગર પુત્રો દીક્ષા લેવા માટે નીડળ્યા હતા, એટલું જ નહીં, પણ શ્રીકૃષ્ણ મદાગળની આદ પટરાણીઓ પણ ભગવાન નેમનાથ પામે દીક્ષા કર્તેને સયમને માર્ગે ગઈ હતી

ધર્મની અનત શાશ્વત સુખ મળે છે. 'મસ ધમ્મે ધુવે, નિયમે, સાસન, જિણદેસિણ'—આ ધર્મ જ અકલ, શાશ્વત અને મુવ છે આ પીંગનો માર્ગ છે આમા કાયનું કામ નથી નમે આમાયિ-કો ત્યાં કે દુખે છે અને માથું દુખે છે અને દુકાને બેસો ત્યાં ? અંતે કિનેમની રિટિયો વેવાની લાલનમા લમી કિનીને, પેસા ખચીને, ગિય વેચીને ઉગ્ગમને કરે છે અને ધર્મકથામા આવવાનો નમને શાશ્વત નથી પડતું અમાર-અમરીમા ન ભટકતું હોય તો આ નારો

ચાએ ને જન્મવાનનો માત્ર સ્વીકારે આ કોઈ પોથીમનાં રીજણવાળા
નિર્મિતો માત્ર નથી, કે પરમા રીજણુ સાક શાષ ને પોથીમથી
ઉપદેશ અપાય કે ચેતનાશ્ચાર્યા રીજણુ ન અવાય ! આવા પોતા ઉપદેશ
શુ અસર કરી શકવાના હતા ! એક અધાયેમે બીજા અધાયેસાને
કેવી રીતે ઉદાવી શકે ! જન્મવાન મહાવીરના એક બોધથી સુમાળ્યસ્ત્રો
આશ્વોની જનોઈ કિતરી ગઈ અને એ જ્યાં જન્મવાના સિધ્ધો બની
જ્યાં જને તરસ સામી હોય તે પાણી પીવા જાય.

સાચા સાધુઓ મિત્રકાર જેવા હોય છે જેમ મિત્રકાર જુદા
જુદા રંગોની પીછી વડે રંગ બારતો જાય ને મિત્રની સામે જોતો જાય,
જ્યાં નેટલી ખામી દેખાય તેને દૂર કરતાં કરતાં એ આમદુજ મિત્ર
સર્જી શકે છે તેવી ૮ રીતે સાધુઓએ સિદ્ધાન્તપી રચથી આત્માનુ
મિત્ર ઉત્પાદવાનુ છે એમાં જે જે ખામીઓ હોય તે દૂર કરવાની છે
જે વળા સાબજનારાઓને રજન કરવા માટે ઉપદેશ આપતો હોય
તે સાચુ આત્માનુ મિત્ર દેરી શકતો નથી. કિત્ત, ખમ્મ અને અરસરે
હવુ હોનાર જ ધર્મચુરુપદને યોગ્ય છે ધર્મચુરુ અમને આમ કેમ
કહે એમ માનનાર સાચો આવક જતી શકેતો નથી.

આપ તો વાંક આવે તો હીકરને ધાલ પશુ મારી દે ને બોળામાં
બેસાડિ દૂધ પશુ પાય. આવો અવતાર પામ્યા છતાં ને તમ વીતરાગ્ય
શાસન ન પામ્યા તો તમારુ શુ થશે એની જામન જલુ ચિન્તા છે
આમા કોઈ ૮૪ કીર્તિ સન્માન કે સ્વાધાની કમ્મ ન હોવી નેઈ એ
તમ તો જન અને માનની પાજળ સામી ગયા છે, પશુ નામ દોનાં
વા છે ! જનતા તમ કરેની જનતી ચેતવીથી આથી ગઈ તેમનાં
નામ આ કોઈને વાદ નથી. કેમકાક તે કહ છે કે અમારે ધર્મની
સથ કઈ સાચુ વળગતુ નથી આવા જીવોન તાસ્તિકમથી આસ્તિક
જનાવવામા પદ્ધતિ લેવા પડે છે.

પ્રદેશી જાન પશુ અવા ૮ એક મદાનાસ્તિક અને દૂર રમન
તા પરન્તુ કેશીઆમીએ તેન કાશ આથી સ્થિત કરી દીધા પ્રદેશીએ

એ ઉપદેશને ધરાવેર પચાવ્યો. જ્યારે તેની સગી સ્ત્રીનો સ્વાર્થ ન સર્જો ત્યારે તેણે ચડિકાનુ રૂપ ધારણ કર્યું અને તેના પર વિષપ્રયોગ કર્યો, પણ પ્રદેશી રાજની તૈયારી ફેટકી બધી હતી ! તમને જો એમ લાગે કે મારે આજે ને આજે મરવાનું છે, તો તમે વેર બાધો કે લમાપના કરો ? માટે મરણ અવશ્ય છે એમ માનીને ધર્મકાર્યમા લાગી જવ, એસી રહે નહી પાલવે

ભાડૂતી મકાનને ખાલી કરવાની નોટિસ આવી ગઈ હોય, એ કે ચાર દિવસમા એને ખાલી કરવાનું હોય, ત્યારે એની દીવાલમા પડેલા ગાખડાને રિપેર કરાવવાનું કે ચિત્રકામ કરાવવાનું કેમ ગમે ? તમારુ આ શરીર પણ ભાડૂતી મકાન જેવું જ છે એને છોડવાનું એ નક્કી છે હવે એના માટે આ હાઠમાઠ અને મોજશોખ તમને કેમ ગમે છે ? માટે—

છૂટે દેહાધ્યાસ તો નહીં કર્તા તું કર્મ,
નહી ભોક્તા તું તેહનો, એ જ ધર્મનો મર્મ

આ દેહાધ્યાસ ટળે તો ખીજા અધ્યાસો ક્યા રહે ? આજનો નાસ્તિક કહે છે કે આવા વ્રત, સયમ ને તપ અમારાથી કેવી રીતે બને ? એ જ નાસ્તિકને ઝોકટર કહી દે કે તમને આતરડામા ચાદુ પડ્યું છે, માટે પ્રવાહી સિવાય કાઈપણ લેશો નહી અને લેશો તો મરી જશો હવે જરા વિચારો કે આતરડાનું ચાદુ એણે જોયું પણ નથી, છતાં એને ઝોકટર પર વિશ્વાસ રાખવો જ પડે છે અને પ્રવાહી ઉપર રહેવું પડે છે, પણ એ રોગી કહે કે મારા ધરમા ઘઉં, ચોખા અને ઘી-ખાડ ધણું છે, પછી હું પ્રવાહી ઉપર શા માટે રહું ? તો ઝોકટર તરત જ કહી દે કે ચરી તો ધરાવેર પાળવી જ પડશે, નહીતર મારી દવા બધ ચરી ન પાળો, તો તમારી દવા કરીતે મારે અપયશ લેવો નથી સાજા થવાની ગરજ હોય તો ચરી પાળવી પડશે

એક મિલમાલિક ફસામણીમા આવી પડ્યો હોય, ત્યારે તેને સારા વકીલ કે એરિસ્ટરનો આશ્રય લેવો પડે છે કે નહી ? તેમા મિલમાલિક

હી દે કે હુ આવડે મોડે ખનવાન છુ ને તમારુ કહેવુ માનુ તે શુ થાય ?

જારે ચાલતાં ચાલતાં ખનુ હાલુ કાંઠી જામ તે કાલશુ જાને ત્યાં જઈને પાંચે બધાવશે પડે છે કાલેય પાંચે જાધીને કહે કે તમારે એક મદિના સુધી હાલ્યાઆલ્યા વિના પચારીમાં પાખા રહેવુ પડશે, હજનમ્મન કરશો તે તમારા પગે એટ રહી જશે તે માનવુ પડે છે કે નહીં ? અને સાધુ કહે કે રમાજ રાખવાથી તમે જતના રાખી શકશો નહીં મારે મુકનથી જાધી તે ! આ વાત તમને સમ્મી સામે છે ? ખનવુ આરાખન કરવામાં મદા રાખે. ગુરુજનો તમને જે ઉપદેશ આપે છે એમાં એનો કોઈ સ્વાર્થ હોતો નથી.

અધિક રાજ્યને પોતે સમજ ન લીધી પરંતુ જન્મવાનના જ્ઞાનમાં તેની અપૂર્વ મદા હતી એ મદાથી એને પોતાના દેશમાં અદિસાને ૧૫ વગાએ હોતો.

મપૂજ્યનાયગણને સૂચમતી પદમયે પમાવળવા । વર્ણિ
કાર્ત્ત્વેહિ તિરપયરસં સદ્ગ જીષો ।

—રાત્રાંબર્મકથા અ. ૮

અપૂર્વ જ્ઞાન અશ્વવાથી, સુત પ્રત્યે શક્તિ રાખવાથી અને પ્રવચનની પ્રભાવના આદિ અનેક કારણોથી તીર્થંકર નામગ્રેય બધાન છે અધિક રાજ્યને અનેકન સમમત્ત ભેવાની પ્રેરણા કરી.

નદાદિક તેમ અધિક નુખી નાર,

સખચી ચહનખાળાને લીધી સમમત્તાર.

નટમુ ૮ ન । ત્યુ અધિક રા જાની કાસિમાદિક દસ રાજીઓ, નાદિ તે રાજીઓ નસિમાદિક ગ્રીસ પ્રતે અને પછિમાદિક દસ ગ્રીસામ દૂધ મળીત ૬ સ્ત ત્યાએ જમરાત મદાવીરતી ખમે દીક્ષ પાંચા મદા । ન અધિકે મજપદેશ અ । । ત્યુદા નગરીમાં દિસાને પ્રાત્નપદ કરી અને ધખા છવેને અખ્યાદાન આપ્યુ તેથી તેણે તીર્થંકર

નામગોત્ર બાધ્યુ માટે ધર્મધ્યાનની પ્રવૃત્તિ કરવા જેવી છે જેણે ધર્મનું શરણ લીધું છે તેનો ખેડો પાર થઈ ગયો છે ધર્મમાં રુચિ ધરાવનારા શ્રીકૃષ્ણમહારાજે પણ ધર્મદલાલી કરી હતી તેમણે તેમની આઠ અગ્રમદિપીએને તથા સાળ પ્રઘુર્નાદ પુત્રોને દીક્ષા લેવાની રજા આપી હતી તમે તમારા પુત્રને દીક્ષા લેવી હોય તો શુ કહો છો ? પ્રભુના માર્ગને આરાધીને પૂર્વે અનતા જીવો ચતુર્ગતિરૂપ સસારની અટવીને ઉત્સલ થી ગયા છે, વર્તમાનમાં સખ્યાના જીવો સસાર-અટવીને ઉત્સલ છે અને ભવિષ્યમાં અનતા જીવો મોક્ષને પ્રાપ્ત કરશે પૂર્વે અનતા જીવોએ આ માર્ગની આરાધના કરી છે

આ લોક અસખ્યાતા કોડાનકોડી યોજનનો છે એમાં અગુલ પ્રમાણ આકાશપ્રદેશથી લઈને એક એક શ્રેણિ લેવા માટે અને અસખ્યાત અવસર્પિણી ને ઉત્સર્પિણી કાળ સુધી પણ પૂરા ન થાય એવા લોક જેવડા અનતા ખડો અલોકમાં થાય અને તેના જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તેટલા જીવો એક નિગોદના શરીરમાં છે આવા તો અસખ્યાત નિગોદો છે નારકી, દેવતા, ભવનપતિ, વાણુવ્યતર આદિ અસખ્યાત દેવો, અસખ્યાત તિર્થંચ પચેન્દ્રિયો, અસખ્યાત પૃથ્વી, પાણી, તેજ વાયુ, દીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય અને અસખ્યાતા મનુષ્યો એમ વનસ્પતિ વર્ણને ત્રેવીસ દડકના જીવોનો ઢગલો કરે એના કરતા સિદ્ધના જીવો અનતગણા અધિક છે માટે આ ધર્મ તમારા માટે નવો નથી જે જીવો સમજશે તે મોક્ષે જશે

દવા તમને ભાવતી નથી, સ્વાદમાં કડવી અને ગંધાતી દવા જેવી પણ ગમતી નથી, છતાં ડોક્ટર નિષ્ણાત છે એવો તમને વિશ્વાસ છે, માટે એ દવાને પી જાઓ છો માત્ર ધર્મશુરુ પર તમને શ્રદ્ધા નથી અનતાભવમાં નિગોદમાં પડી પડીને બહાર નીકળ્યા બાદ માડમાં માનવભવ મળ્યો છે દેવતાઓ પણ આશા રાખે છે કે અમને એકવાર માનવભવ મળે ને અમે માનવભવ પ્રાપ્ત કરીને, મોક્ષપદ મેળવી શકીએ-

માટે સંયમ આણવા જેવો છે તે મેણ માટે તૈયાર થવું જરૂરી છે. અજ્ઞાનવર્તિ ઊંડુ ને અજ્ઞાન સેવું મિથ્યાત્વને ઊંડુ અને સમક્ષ સ્વીકારવું અજ્ઞાનને ઊંડુ ને જ્ઞાનમેળવવું ઉન્માર્ગને ઊંડીને સમાજ પહોંચે—જામ તે તમે રાજ બોલો છો, પણ પદ્મવેશ પાપટની માફક એકલુ બોલવાથી કંઈ વળશે નહીં. આ ત્યાં જ એને આવરજુમાં મૂકવા મર્યાદા.

શ્રીકૃષ્ણ મહારાજે આ ધમની ધણી દસાથી કરીને લીધી. જામ માત્ર બાપુ એ શ્રીકૃષ્ણમહારાજને જામજલુ આપનારો હત. આર મહાવાલો અખરસ તૈયાર કરીને દારકપુરી જવા નીકળ્યો. દારકાનજરી આર મોત લાગી ને નવ મેળા પહોંચી હતી. અજાઈ વધારે ને પહોંચાઈ જોઈ હોય તે નજરી કહેવાય છે ને અજાઈ તથા પહોંચાઈ મુખી હોય તે નજર કહેવાય છે. નજરીમાં કરવેરા કરવા પડે છે ને નજરમાં કરવેરા કરવા પડતા નથી. દારકાનજરીમાં હત આવે છે. દવ શું જનશે તે અધિકાર અવસર.

૬૦ શાન્તિ.

*

વ્યાખ્યાન : ૮૬

(ગુરુવાર, તા. ૩-૧૦-૧૩)

અહીં તાલ સિદ્ધાન્ત પ્રજ્ઞા ત્રણે કળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે.

જાતાસૂત્રના ૧૬માં અખ્યયનમાં દ્રોષદીનો અધિકાર આણે છે. આ મહાવાલો રસ સર્જને દુષ્ટરજાનો કુસલ હત. દારકાનજરીમાં આજ્યો અજ્ઞામા આવી અને શ્રીકૃષ્ણ મહારાજને વહન કરીને હત કહેવા સાચા. કાશ્મિરપુસ્ત્રી દુષ્ટરજાને આપને પ્રજ્ઞામયૂષ ક વિનતિ કરી કે તેમની પુત્રી દ્રોષદીનો સ્વયવ્રમગ્ન થવાનો છે. આટે આપ

આપના વિશાળ કુલ, કુટુંબ અને વીર સૈનિકો સાથે અવશ્ય પધારવા કૃપા કરજો' શ્રીકૃષ્ણમહારાજે દ્રુપદરાજના હૃત્તુ રાજરીત પ્રમાણે સ્વાગત કર્યું. પછી તેમણે દ્વારિકામાં પાછો વળાવીને સલાજનોને એકઠા કર્યા અને કહ્યું, 'પાચાલદેશના કાપિલ્યપુરના રાજા દ્રુપદની પુત્રી દ્રૌપદીને સ્વયંવરમંડપ રચવાનો છે તેનો વિવેકી હૃત વિનંતિ કરવા આવ્યો છે, માટે દરેકે તૈયાર થઈ જવું' અને તમામ સાજ તથા વાહનો સાથે બધા તૈયાર થયા પોતાના બેતાળીસ લાખ હાથીઓમાના એક મુખ્ય હાથી પર શ્રીકૃષ્ણ બિરાજ્યા દશેય દશારો, પ્રવુન્ન આદિ રાજકુમારો, ઉગ્રસેનાદિ યોદ્ધાઓ અને યાદવો પોતપોતાના વાહનો પર બેસીને કાપિલ્યપુર તરફ રવાના થયા હોતે અગાઉ જઈને આ સમાચાર દ્રુપદ રાજને પહોંચાડ્યા.

વ્યવહાર અને પ્રેમ એ પરસ્પરની અનુકૂળતાથી ટકે છે દ્રુપદ રાજાએ એક હૃતને અગદેશની અપાનરીના આલીલન રાજા પાસે મોકલ્યો. શુક્તિમતી નગરીના દમયોપ રાજાના પુત્ર શિશુપાલ રાજા પાસે એક હૃત મોકલ્યો. એક હૃત હસ્તિશીર્ષ નગરીના દમદત રાજાની પાસે મોકલ્યો. મથુરાપ્રદેશના ધર રાજા પાસે એક હૃત મોકલ્યો. રાજગૃહી નગરીના જરાસંધ રાજાના પુત્ર સહદેવ પાસે એક હૃતને મોકલ્યો, કોડિનનગરીના બેપધ રાજા પાસે એક હૃતને મોકલ્યો. વિરાટનગરીના ક્રીતરાજા અને તેના સો ભાઈઓ પાસે એક હૃતને રવાના કર્યો. આમ ત્રણ અપાયુ એકલે દેશે દેશના રાજાઓ કાપિલ્યપુર તરફ આવવા લાગ્યા. કોઈ રાજા વ્યવહાર અને પ્રેમ બળવવા આવતા હતા, કોઈ દ્રૌપદીને મેળવવાની લાલચથી પ્રેરાઈને આવતા હતા. કોઈ રાજા પોતાને સર્વ શ્રેષ્ઠ સમજીને કોડલથી આવતા હતા, તો કોઈ આવા મોટા સ્વયંવર-મંડપની ગોલા જોવા અને દેશદેશના રાજાઓને મળવા માટે આવતા હતા. તમને વ્યાખ્યાનમાં આવવાનો ભલે ટાઈમ ન હોય, પણ કોઈને માડવે કે જનમાં તો ગમે તેટલો ટાઈમ નીકળી શકે છે કદાચ સામો માણસ આમ ત્રણ આપવામાં ભૂલ કરી જોયે, તો તમને ખોટું પણ

લાગી જાય છે ત્યારે વીતરજની અમૃતમય વાણી સાંભળવા આવવામાં તમે બદાનાં કરો છો. તમે તો પૈસા મળે કે સંસાર વધે તેમાં રાજ રાજ થઈ જાય છે પરંતુ જેમ વરગળને કન્યા પરણવાનો શોખ હોય છે તેમ શાની પુરોને સિવસક્ષીને વરવાની તીવ્ર ઇચ્છા જાણે છે. માટે મોક્ષ મેળવવો હોય તો અભ્યાસ કરવો પડશે. આજના માન્યો છવ-અજવાદિ નવ તત્ત્વના નમુનર હતા. જેને નવ તત્ત્વોની પસંદગી ન હોય તે નામનો જ આવક છે શાનીને સેવા-ભાવાની જાગત. ન હોય. એને મમતા કે મોહ ન હોય. સોનીની અકારાઈ જાણ, દસન, આરિત્ર અને વપથી કારણ ચૂકી હોય.

સોના ચરમો અતિ ધણા બીજાનું નહીં સેવુ

બોખરી હાંડી રે એના કરમમાં, એ તો આજનું દેવુ

એક રે દિવસ એવો આવશે.

સંસારી છવોની અ-કારાઈ કરી કરાતી જ નથી, કસ્ટુ કે એન તૃણાથી પોતાની અકારાઈ કરવી છે. સલા વિચારો તો ખરા કે કુમારના હાઈએ પોટલા બાબાં જોયાં છે. નિમ્બા વસ્ત્રથી વસ્ત્રા હાઈની છુમ્મર છે. એ અકારાઈનું નામ જ અનકારાઈ છે અપૂરું એવી ત કારાઈ રહે. નહીં પૂણતત્ત્વ આત્મતત્ત્વ છે આત્મતત્ત્વને જાણ્યા જમા પછી એને અન્ય પુણ્યો મેળવવાની ઇચ્છા જ કરી નથી.

દિવાળી જાણી ન તમારી અકારાઈનાં વાણ્યો માંજ્યા માંડ્યો. આ ત દિવાળી કરો છો કે દિસાની હોળી. સાચો આવક ચોમાસામાં ખારા કામા કરે. નહીં તમે પરના માટે દૂર કમો કરતાં પસંદ અમકાના નથી પણ અપારે એનું કળ બોજવવાનો વારો આવશે ત્યારે—

સગી રે નારી એના કામની, કીની રમમ સુખે,

આસુરે બી નવે વસા બેરનાં, મુચકે મુચકે રહે. !

એક રે દિવસ એવો આવશે.

પાપકમતા દુષ્ટો બોજવવાનો અપારે સમય આવશે, કામના ચક્રને અપારે રાજો ઘેરી ઘેરી ત્યારે સગી બી પણ થી કરી રહેશે. એ

તમારું અર્ધું દર્દ લઈ શકશે ને ? નહીં ? તો પછી કાળા બળરે કોના માટે કરે છે ? તમારે રોજ બશેર અનાજ જોઈ એ કે વધારે ? તમારે કેટલા ભવ જીવણ છે ? બહુ થશે, તો તમારી બીમારી વખતે તમારી સ્ત્રી સામે જીભી જીભી રડીને તમારું મોત બગાડશે, અથવા રડતા રડતા કાલાવાલા કરશે કે કાઈ છુપાવ્યું હોય તો કહેતા જાને પત્ની ધર્મનિષ્ઠ અને પતિવ્રતા હોય તો પોતાના પતિના મરણને સુધારી શકે છે, પણ જે સ્ત્રી પતિના આરભપરિચ્છેદમા વધારે કરાવતી હોય એ સ્ત્રી પતિનો શુ દિવસ વાળવાની હતી ?

દૃષ્ટાન્ત—મણિરથ નામે એક રાજા હતો, અને તેનો ભાઈ યુગબાહુ યુવરાજપદે હતો યુગબાહુની પત્નીનું નામ મયણુરેહા હતું મયણુરેહા જેવી ગુણવત્તી હતી તેવી જ સ્વરૂપવતી, પતિવ્રતા અને ધર્મપ્રેમી હતી એકવાર અગાસી ઉપર જીભી જીભી એ પોતાના વાળ સુકાવી રહી હતી આગળના વખતની આવી મર્યાદા હતી કાઠપિણુ પુરુષ સ્ત્રીને ઉઘાડે માથે જોઈ જાય, તો એને શરમ માનવામા આવતી હતી આજે તો ધરની યુવાન છોકરી અને યુવાન પત્ની બધા જ ઉઘાડે માથે ફરવામા ફેશન માને છે આવા ફેશનના પૂતળા ભાઈબહેન છે કે પતિપત્ની એની અજાણ્યાને તો ખબર પણ પડતી નથી પોતાના નામની પાછળ પિતાના નામને બદલે પતિનું નામ મૂકવામા તેઓ ગર્વ માને છે !

મયણુરેહાનું ખુલ્લું માથું અને રૂપ જોઈને સામેની બારીમા જોભેલા મણિરથની આખમા વિકાર ઉત્પન્ન થયો એને થયું કે જો આ સ્ત્રી મારી બને તો હું ભાગ્યશાળી ગણાઉં ભોગના બીબારીઓ પારકી વસ્તુને પોતાની બનાવવામા ભાગ્ય માને છે, પણ એ ભાગ્યનો ન્યારે ભડકો ખોલે છે ત્યારે એને સાચું રડતા પણ આવડતું હોતું નથી ! મણિરથની આખમા મોહના અગારા ગોઠવાઈ ગયા બને ભાઈઓમા અજોડ પ્રેમ હતો એ પ્રેમમા મયણુરેહા પ્રત્યેના મોહે દીવાલ અણી દીધી ! કાયાના પૂજારીઓ કામાન્ધ દશામા સમજી શકતા નથી કે—

૧૫ ઉપર શું બૂલ્યો એવા ૧૫ કરાવે દુ ખ,
 કયા બળીને કસમ થઈ જશે,
 મળશે મૂળમાં મૂળ રે.
 ધડી-એ ધડી મારે શું બપોડે મતિ !

મહિરથ ને ભાઈની પત્નીને પુત્રી સમાન માનતો હતો તેને જ પોતાની પત્ની બનાવવાની ઝખના કોપથી ભાઈ પ્રયત્નો એતો પ્રેમ બોસરી ગયો. એણે દાસીદારા મમલુરેલા પાસે મેલા બન મીઠાઈનો માળ મોકલ્યો. બોળી મમલુરેલાએ માન્યુ કે મોટ ભાઈને તેમના નાનાભાઈ પ્રયે પ્રેમ છે અને હમણું જ એમને મુવરાજ પદ આપ્યું છે મારે આ માળ મોકલ્યો છે આ ભાવથી તેણે એ માળનો સ્વીકાર કર્યો, પણ આ બનાવથી મહિરથના વિકારમાં વધારો થયો. એણે માતી લીધુ કે હવે મમલુરેલાનો હાથ મારા હાથમાં ખાતી જાયો છે

એકવાર મુવરાજ મુગળાદુ બહાર ગયેલ હતો, મમલુરેલા રાજ મહેલમાં આવેલા ઉદાનમાં સત્તામરૂપ નીમ્નના ઝૂંપા પર ઝૂંપવી બેઠી હતી એવામાં અચાનક મહિરથ ત્યાં આવ્યો. દાસીએ તેને અટકાવતાં કહ્યું કયા નવ છે ? મહિર થે જવાબ આપ્યો મારે મમલુરેલા સાથે મોઢી વાત કરવી છે દાસી બીચારી એક જાણુ ર જિભી રહી અને મહિરથ ઉદાનમાં આવ્યો અચાનક નેહને આવેલા નેઈને મમલુરેલા જિભી થઈ ગઈ તત અટકાવતાં મહિરથ બોલ્યો રેવી ! તમે ક્યાં ન યાવ ફૂ તમારા મારે થણા દિવસથી તથયુ છુ એમ કહી તેણે મમલુરેલાનું કમ પકાવ્યું

મમલુરેલાના શરીરમાં બનેલે વીજળી ફરી વળી હાથ ઊઠાવતાં અનાથી બોલાઈ ગયું આ ડોલુ મોયે છે ? શું તમારા હલમાં સપતાન વાસ કર્યો છે ? તમે તો મારા મોટાભાઈ સમાન છો તમે ને માનભેર પાઠ ફરી જશે તો આ વાત ફૂ ડાઈને નહીં કહુ અને ત્યાંથી એક સ્વુ ડગલુ બાજળ વખા તો એક ધીસ પાવ્ય નેટલી

જ વાર છે એક ક્ષણવારમા તમારી આબરૂના કાકરા થઈ જશે આ શરીર પર યુવરાજ યુગબાહુનો જ અધિકાર છે આવા પાપકર્મના વિચારોથી તમારા જીવનને કલક ન લગાડો ! ’

મણિરથ નીચું જોઈને પાછો ફરી ગયો તેણે વિચાર કર્યો કે ન્યાસુધી યુગબાહુ જીવતો હશે ત્યાસુધી મયણુરેહા મારી બની શકશે નહીં, માટે મારે યુગબાહુને જ ખતમ કરી જનાખવો પડશે

દુર્જનોની અને કાગડાની દૃષ્ટિ હંમેશા વિષ્ટા ઉપર જ જાય છે. મણિરથના વિચારો કામભોગની આસક્તિથી ભરાઈ ગયા આવા પાપી આત્માઓ ધર્મસ્થાનોમા પણ કાગડાના જેવા જ વિચારો સેવતા હોય છે મણિરથ હવે સગાભાઈનો વધ કરવા તૈયાર થયો ભાઈ પરનો તેને અજબનો ભાવ હતો, ને ગજબનો ગોટો વાલ્યો

અર્ધી રાત્રિનો સમય હતો પોતાની પત્નીને લઈને યુગબાહુ શહેરની બહાર આવેવા ઉદ્ધાનભવનમા રહેવા ગયો હતો મયણુરેહાને પૂરા દિવસો હોવાથી વાયુસેવન માટે તેણે આ સ્થાન પસંદ કર્યું હતું મણિરથની સભ્યતા અને શિષ્ટતા નેવે મુકાઈ ગઈ હતી મનની મેલી મુરાદથી એ બહાર નીકળ્યો એના હાથમા એ પાયેલી તલવાર હતી મહેલના પ્રવેશદ્વાર પાસે આવતા વાર જ તેને પ્રહરીએ અટકાવ્યો અને તેને કહ્યું, ‘ અત્યારે આપ ક્યા જઈ રહ્યા છો ? ’ મણિરથે સત્તાજનક સ્વરે કહ્યું, ‘ મારે અત્યારે ને અત્યારે યુગબાહુને મળવું છે ’ પ્રહરી બોલ્યો, ‘ તેઓ અતપુરમા છે, માટે આપ અત્યારે જઈ શકશો નહીં. ’

પરંતુ પ્રહરી અને મણિરથની આ ખેચતાણુ બારી પાસે બિભેલા યુગબાહુએ જોઈ લીધી એ પોતાના ભાઈને મળવા માટે સામેથી જવા તૈયાર થયો આજ દિવસ સુધી મયણુરેહાએ ક્રાઈપણુ વાત પતિને કહી ન હતી એને લાગ્યું હતું કે હવે મણિરથ સુધરી ગયો હશે, અને આવી વાત પતિને કહેવાથી ભાઈભાઈ વચ્ચે નકામું વૈમનસ્ય શા

માટે વધાર્યું ? પરંતુ જ્યારે તેણે અધિરજને મોઢી રાત્રે આવેલો તોયે, ત્યારે એ તરત જ નસી ગઈ કે અધિરજ ધૈર્યજૂથા વાથ સમાન જની બૂંચો છે જાણી મુગબાકુને બટકાવીને મચ્છુરેદા બોલી, બત્તારે ક્યાં જાય છે ? તમારો કાઈ જાણે જુદા સ્વપ્નમાં છે માટે કુ વખતે જવા દેવાની નથી. પરંતુ મુગબાકુએ પત્નીનો હાથ તરછોડતાં કહ્યું, મારો કાઈ મારા ઉપર રાજ કરે જ નહીં જરૂર બત્તારે તેને કાંઈ કામ પાડ્યું છે માટે મારે જરૂર ત્યાં જવું ર નોઈએ.

પણ તમે સંકળો તો ખરા, મચ્છુરેદાએ પતિને બટકાવીને કહ્યું મેં તમો જન્મે કાઈજોત્યાં બટરાગ ન થાય એ હેતુથી તમારી આગળ આ વાત કરી જ ન હતી, પણ તમારા કાઈ મરી પૂજ્ય મારા રૂખા જૂથા જનીતે બટકે છે તમારી ચેરહાજરીમાં તેજો ખરી પાસે એકાન્તમાં આવવા સુધીની દિશાત કરી ચૂક્યા છે મેં જ્યારે મચ્છુ ન આપી, ત્યારે હવે એ પોતાની જૂથા સતોડવા ખાતર જ તમારા પ્રાણુના જૂથા જન્યા લાગે છે મારી જમણી આંખ રૂંધે છે અને મારું હૃદય તમને ખઠાર જવા ના કહે છે માટે વમે કૃપા કરીને બત્તારે શાંત જનીને બેસી જાવ બોજના બીખારીઓનો આવ્યા સમયે વિશ્વાસ કરવો યાગ્ય નથી.

હું બત્તારે તારું વચન માની શકું નહીં મુગબાકુ બોલેદ મારા મોટાકાઈને માટે જાણી વાત કું કરી શકતો નથી એમ જતાં જો તારું કહેવું ઊચિત હતું તોપણ જમે જન્મે કાઈજો પસંદ સમજી શકીએ છીએ એના તારે કામસ કરવાની કાઈ જરૂર નથી. જામ કહીને મુગબાકુ એની એ સિંચાણના ઉચાનના દાર આગળ જાઓ, જન આગળ વધતાં તેણે પ્રજાની પમકાવતાં કહ્યું તે મારા કાઈને બટકાવ્યા એ કીક ક્યું નથી. જમે તેવા તોય એ તારા અધિકાર જામ કહતાં કહતાં મુગબાકુ અધિરજની પાસે જાવી પહોંચ્યો અને તેણે નમીતે મોટાકાઈને વદન કર્યા પરંતુ વદન કરતા મુગબાકુ ઉપર અધિરજે હુપાવેલી

તરવારનો ઝાટકો માર્યો, અને તેની એક ચીસ નીકળી ગઈ એ તરફડતો તરફડતો ભૂમિ પર આળોટવા લાગ્યો હવે જ એને મયણુરેહાના વચનો યાદ આવ્યા એ મણિરથને સામે પ્રહાર કરવા ઊભો થવા લાગ્યો તત્કાળ મયણુરેહાએ દોડીને તેને અટકાવતા કહ્યું, ‘નાથ ! થવાનું હતું તે થઈ ચૂક્યું છે હવે તમે અતકાળે તમારા ભાઈ પર ક્રોધ કરીને તમારું મરણ ન ખગાડશો, મૃત્યુસમયે આવેલા રાગ અને દ્વેષ બંને આત્માને ખગાડનારા છે અત્યારે તમારા ભાઈ એ તમારા ભાઈ પણ નથી ને દુશ્મન પણ નથી હું તમારી સ્ત્રી પણ નથી હવે તો તમારા મૃત્યુના નિમિત્ત બનેલા તમારા સહોદરને ક્ષમાપના આપો સર્વે જીવોની ક્ષમાપના કરો

खामेमि सब्बे जीवा सब्बे जीवा खमन्तु मे ।

मिति मे सब्बभूषसु वेर मज्झं न केणइ ॥

તમને સિદ્ધનું શરણુ હોજો, અરિહંત ભગવાનનું તમને શરણુ હોજો ધર્મનું તમને શરણુ હોજો આ નિમિત્ત તમારો દેહ પડનાર હતો એમ માનીને તમારા આત્માને સ્વસ્થ અને સ્થિર બનાવી દેજો

આ તરફ મયણુરેહા પતિનું મૃત્યુ સુધારી રહી હતી, ત્યારે ખીજી તરફ ખેત્રણ પ્રહરી સૈનિકાએ મણિરથને પકડ્યો મયણુરેહાએ સૈનિકાને કહ્યું, ‘હવે એ ખીયારાને મારગો નહી ભોગના ગુલામો જીવતા હોવા છતાં મરેલા જ હોય છે માટે એને જવા દો’ મણિરથ માડ માડ સૈનિકાના હાથમાંથી છટકીને લાગ્યો યુગબાહુ ત્યાં ને ત્યાં મૃત્યુ પામ્યો.

છટકીને ભાગેલો મણિરથ જાણે આખો મીચીને દોડી રહ્યો હતો રાત્રિના ધોર અધારામા એના પગમા કાળો વિષધર અથડાયો સર્પ-દશથી એનું ત્યાં ને ત્યાં રસ્તામા અકાળે મૃત્યુ થઈ ગયું મયણુરેહાએ ઊભા ઊભા એક દાણુવારમા વિચાર કર્યો પતિ મૃત્યુ પામ્યો અને મણિરથ હમણાં તો ભાગી નીકળ્યો છે, પણ એના રાત્ર્યમા હવે મારી કોઈપણ રીતે સલામતી નથી આથી એ પણ મૂઠીઓ વાળીને જ ગલના

માર્ગે જાતી છરી એને હવે પ્રાણના મોઝે પોતાનું સિન્ધુ બચાવવાની
 વિનંતા હતી. સરીર સુકોમળ હતું પૂરે મદિને બાઈ આવી નત્ય છે
 ખમમાં કંટા વાગતા હતા અને અમારામાં ઠોકરો ખાતા અને
 પખાં પખાં એ ડાહી રહી હતી. દોઝાં દોઝાં એ એક કુવાના કંડા
 પર આવેલા એક ઝાડ નીચે જાતી અને ત્યાં તેને પુત્રપ્રસવ થયેલ
 લેમ અને સ્વચ્છતાથી કુવાના જળ વડે તેણે પોતાના પુત્રને નવધવી
 પોતાની સાડીનો બધી ભાગ ફાડીને તેની ઝોળી બનાવી પોતાના
 કાષમાં નહેરેલી મુગનાકુના નામની મુઝિત તેણે છાત્ર વીંટીને બાળકની
 બાંજળીમાં પહેરાવી દીધી, અને બાળકને એ ઝોળીમાં મૂકીને ઝાંઝી
 રાણી પર લટકાવી દીધો !

બાઈ પોતાની અશુભિ નિવારવા કુવાકંઠે જાતી એટલામાં
 જણે કુખની પરપરા બાઈ હોય તેમ એક ગણિ સંજેમો હતી ત્યાં
 જાતી પહોંચ્યા તેણે પોતાની સદમાં મળ્યુરેલાને લાતી ને આપઝ
 ! તરફ જોઈને પરંતુ કાઝવાએ એક વિચારવનું વિમાન ત્યાંની નીકળતાં
 એ વિમાનમાં એ જઈ પડી બેશુદ્ધ અનેથી સુખે જોઈને વિચાર
 અમકી ગયો

રાજા થયો અને તમામ પૌરુષલિક મુખે પ્રાપ્ત થઈ ગયાં એટલે
 તમામ સુખાનો ઉત્તમ કામમ ટકી રહેશે એમ સમજવાની મૂલ
 કરશે નહીં કમવાસનાથી કરેલા અશુરમતા કાષમાં શુ આવ્યું ?
 કળાં કામ કરનારનો જેવો કરણ અજામ આવ્યો !

વિચારે પોતાના વિમાનમાં પડેલી અશુરેલાને વિદ્યાના જળથી
 સ્વસ્થ કરી નહીંતે અશુરેલાએ પ્રજા કરી. આપ મેણુ છે ! કુ
 ક્યાં જાતીને પડી છુ ? વિચારે મધુ બહેન ! તમે ગજારો
 નહીં કુ વિચારે છુ મારા મિત્રો વૈતાલ્ય પવત પર દીક્ષા લીધી
 છે તેમને જ્વળજ્ઞાન થયું છે વિમાનમાં બેસીને કુ તેમને વહન કરવા
 જતો હતા પશુ હવે તમને નિઃશયસ્થાનમાં મૂકવા પડે જ કુ પિતાજીના

દર્શન જઈશ તમારા પર આવી પડેલુ કષ્ટ મેં મારી વિદ્યાના ઉપયોગથી
જાણી લીધુ છે ' .

‘ ભાઈ ! ’ મયજુરેહા બોલી, ‘ હું ખરેખર લાગ્યશાળી છું
તમારા પિતાનાં દર્શનનો સુયોગ મને પણ મળી ગયો, માટે મને પણ
એ કેવળી ભગવાનના દર્શન કરવાનો લાલ લેવા દો . પછી મારુ જે
થવાનું હોય તે ભલે થાય ’ વિમાન આગળ ચાલવા લાગ્યું .

યુગબાહુ પણ મરીને દેવ ગળ્યો હતો તેણે મનમાં વિચાર કર્યો
કે હું ક્યાંથી આવ્યો ? ઉપયોગ મૂકી તેણે મયજુરેહાને જોઈ, મણિ-
રથનું શબ દૂર પડેલું જોયું અને પોતાના પૂર્વશરીરના ટુકડા પણ
તેણે નિહાળ્યા . તેણે જોયું કે મયજુરેહા વિદ્યાધરની સાથે કેવળી
ભગવાનને વદન કરવા ગઈ છે આથી એ પણ કેવળી ભગવાનની પાસે
આવ્યો . તેણે પ્રથમ પોતાની સ્ત્રી મયજુરેહાને વદન કર્યા અને
પછી કેવળી ભગવાનને વદન કર્યા બધા લોકો દેવના આ આચરણને
જોઈ રહ્યા .

કાઈએ કહ્યું કે દેવ ભૂલ્યા ! કેવળી ભગવાનને છાડીને તેણે એક
નારીને વદન કર્યા . પરંતુ બધાના સમાધાન માટે કેવળી ભગવાન બોલ્યા,
‘ દેવ ભૂલ્યા નથી એણે જે કાઈ કર્યું તે બરાબર કર્યું છે એણે
જ્ઞાનીઓના કથનનું અનુકરણ કર્યું છે .

गुरु गोविंद दोनों खड़े, किसको लागू पाय ।

बलिहारी गुरुदेवकी, गोविंद दियो बताय ॥

આ મયજુરેહા એની પૂર્વભવની પત્ની છે, માત્ર પત્ની જ નહીં,
પણુ મરણુ ખામતા પતિનું મરણુ સુધારી દેનાર એક સુશીલ સન્નારી
છે ’ સમાધાન કર્યા બાદ કેવળી ભગવાને મયજુરેહાને કહ્યું, ‘ મણિરથ
સર્પદશથી મરીને નરકમાં ગયો છે અને ઝોળીમાં લટકાવેલો તમારો
પુત્ર એક રાજાના હાથમાં આવ્યો છે મોટો થતા તમારો એ પુત્ર
નમિરાજ નામનો રાજા થશે જ્ઞાન પામીને એ એક હજાર સ્ત્રીઓનો

ત્યાજ કરીને મુનિ બનશે, અને પોતાના રાજ્યથી એ છત્રતા ધણ પ્રમોના ઉપર આપશે.

મગધુરેલાએ કેવળી કામવાનને વહન કર્યો તેણે કહ્યું 'કામવન! હવે મારે મારા પતિ અને પુત્રનું કોઈ કામ નથી. આપ મને દીક્ષા આપીને કૃતાર્થ કરે.

આમ એક ધર્મપ્રિયા સ્ત્રીએ પોતાના ચાસ્ત્ર અને ધર્મના પ્રજ્ઞાવધી પોતાના પતિનો અને પોતાનો સર્વ મુશ્કારી લીધા.

દ્રોષ્ટીના સ્વયંવરમાં દેશદેવના રાજ્યોએ આવ્યા હતા. બધાના મનમાં હતું કે દ્રોષ્ટીની ઘોઠરી જામને લાગી જાય. હવે ત્યાં શું બનશે તે અધિકાર અવકાશ.

૬૦ ચાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૮૭

(સ્થિતિવાર, તા. ૫-૧ -૧૩)

અહીં નામે સિદ્ધાન્ત પ્રાપ્ત. ઋણે કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે.

રાપ્તાયુત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રોષ્ટીનો અધિકાર થાય છે. કુપરાજ્યએ પોતાની પુત્રી દ્રોષ્ટીના સ્વયંવર માટે મુદ્દ મરપ બધાઓ. હતો. તેમાં હ નરે સ્વયં હતા. ધાંકામે ધાંકામે મિત્રવિમિત્ર પૂતળીઓ. કસાપ્રમક રીતે ગ્રહવેલી હતી. તેની શાલા જોનારાઓ આશ્ચર્ય પામતા હતા. દેશદેવના રાજ્યોએ જરીનપ રેશમી તબૂઓમાં ઉતારા દેવામાં આવ્યા હતા. શ્રીકૃષ્ણમદારાજના પંચામીના અખર મળતાં જ કુપરાજ્ય મતુરશિષ્ટી સેના લઈને તેમની સામે ગયો અને તેમનું સ્વાગત કર્યું.

આંચણે જાનેલા અતિશિત્ત વધોયિત સ્વાગત કર્યું એ પ્રત્યેક ચૂદરણનું કલ્પ્ય છે તમે તે તમારા નેવાઈ મહેમાન અને તો તેનું

સ્વાગત ગળ ઉપરાત પણ કરો છો, પણ એ તો સ્વાર્થનું અને વાહ-
વાહનું સ્વાગત છે વાહવાહનું ઊલટું તો 'હવા હવા' છે, પરંતુ
કોઈ અજ્ઞાણો સાધર્મી અતિથિ બનીને આવે તો ? તેનું સ્વાગત
કરવામાં તમે કેમ કરો છો ? સગાવહાલાઓને તો વ્યવહારદષ્ટિથી
જમાડો છો, ત્યારે સાધર્મીને જમાડો એ જ સાચો અતિથિસત્કાર છે.
આવી ભાવના અતાવવા માટે જ આગળના સમયમાં ગમ્મો બધાતા
હતા અને સ્વામીવત્સલના ઉત્સવો યોગ્યતા હતા શ્રાવકો એ પ્રકારે
સાધર્મીભાઈઓની સેવા કરવાની તક ઝડપી લેતા આજે ગમ્મો તો
એના એ રહી ગયા ને સાધર્મીભાઈઓની સેવાની ભાવના ધણે અશે
ઊડી જવા પામી છે આગળના શ્રીમત શ્રાવકો કેટલાય સાધર્મીઓને
દુ ખમા મદદ કરતા, એમનું કરજ ભરપાઈ પણ કરી દેતા

દૃષ્ટાન્ત—કાન્તિલાલ કરીને એક કોટવાધિપતિ શેઠ હતા એક
વાર તેમણે સ્વામીવત્સલનું જમણું ગોઠવ્યું આવા ભોજનમાં માત્ર ખાવા-
પીવાનો જ ભાવ હોતો નથી કેટલાય ગરીબો એવા પણ હોય છે કે
જેને ત્યાં દિવાળી જેવાં પર્વોમાં પણ સાદા ભોજનથી પતાવાતું હોય
છે આજે તો સોમા પોણાસો ટકા મનુષ્યો મોઢવારીની ભીસમાં
ભીંસાઈ રહ્યા છે ધરને એક માણસ કમાતો હોય, ત્યારે ધરમાં ખાનારા
આઠ માણસો હોય તેમાં કેટલી દિવાળીઓ વીતી જાય તેનો એને ખ્યાલ
પણ ક્યાંથી આવે ? આવા લોકો કોઈને ત્યાં જમણુંવાર હોય, ત્યારે
જ મિષ્ટાન્ન જમી શક્તા હોય છે બધા માણસોની સ્થિતિ સરખી
હોતી નથી

કાન્તિલાલ શેઠે સાધર્મીઓની સેવા કરવા માટે અનેક મિષ્ટાન્નો
તૈયાર કરાવ્યા અને પોતે પણ બધાને પીગસવા લાગ્યા છેદ્વે પાપડને
ટોપડો લઈને તેઓ પીરસી રહ્યા હતા તેમાં એક મણિલાલ કરીને
મધ્યમવર્ગનો સાધર્મી ભાઈ પણ જમવા બેઠો હતો બરાબર એની
થાળી આવી ને કાન્તિલાલ શેઠના ટોપડામાં અડધો જ પાપડ બાકી રહ્યો.

આથી મહિલાસની માળીમાં કાન્તિલાસે અધી જ પાપ પીરસ્યો પછી
કાન્તિલાસ શેઠ રસેદારમાં આત્મા ગયા.

તેજે કાન્તિલાસ શેઠના મનમાં તો કોઈ અસર હતી જ નહીં
પરંતુ મહિલાસના મનમાં એક ઈર્ષ્યાની દવા કરાઈ ગઈ તેણે માન્ય
જે કાન્તિલાસે અને તેણે જન્મજન્મ પશુ અને તેણે ધરાધાતુવડ જ
અધી પાપ પીરસ્યો છે જન્મતા જન્મતા તો મહિલાસને આ તેજે
દેવ બાપક જની ગયો કોઈ દેવ અને મોદના અગ્નિને વધારી વાર
લાગતી નથી કાન્તિલાસ શેઠે અને પાપ ઓછા આપ્યો મારે તેના
જાહેરો સેવા કુ પશુ આવું જ સ્વામીવત્સલ જન્મજન્મ ઓછું આપ્યો
વિચાર મહિલાસને આવી ગયો

તેજે મહિલાસ પાસે એટલું ધન ન હતું પશુ કાન્તિલાસ
શેઠને દેખાડી દેવા મારે અને તેમણે ગુમાન ઉતારી નાખવાના ધરાધાતુ
તેણે પોતાના ધરના દામીના વેચી નાખ્યા અને નાણાં પર
પશુ ખીસી મૂકીને મહિલાસે સ્વામીવત્સલ કોળાની જાહેરાત કરી જ્યા
સાધર્મીઓને નિમત્રણ મોકલ્યા કાન્તિલાસને નિમત્રણ આપવા મારે
મહિલાસ પાસે જ ગયો અને મહુ આમંત્ર્ય કરીને જન્મજન્મમાં આવવાની
વિનંતિ કરી કાન્તિલાસ નેટલા ધીમત હતા તેટલા જ નમ્ર અને
વિવકી હતા આથી જન્મજન્મમાં જ્યા સાધર્મીઓમાં સાથે તેઓ બેસી
ગયા બરાબર ટટ્ટી વાનગીઓ કાન્તિલાસના જન્મજન્મમાં હતી તેટલી
જ વાનગીઓ મહિલાસે પશુ કરાવી હતી ઉઠકે ઉઠકે પાપનો યોગ્યો
લઈને મહિલાસ પીરસી ગયો હતો મોટા આશ્વનામાં પડી ગયા હતા
જે મહિલાસ થ ના ગરીબ હોવા છતાં જન્મ કરીને એને આવું મોટું
જન્મજન્મ કે વાનુ કારણ શું હતું ? પશુ કારણ દિલ્લી કોઈને ક્યારેય
અમર પડે કદાચ ?

૧૫ પી સતા પી સતા કાન્તિલાસ શેઠ પાસે આવીને મહિલાસ
બરાબર અધી જ પાપ પીરસ્યો અને કાન્તિલાસને ગુમાન ઉતારવાનો

આનંદ અનુભવ્યો, પરંતુ કાન્તિલાલ શેઠને અર્ધી પાપડ મળ્યો છતાં તેની કાઈ ઊણપ દેખાઈ નહીં. બધાએ જમી લીધું એટલે મણિલાલે વિવેક કરીને કાન્તિલાલ શેઠને પોતાના ઘરમા આરામ કરવા બેસાડ્યા. એનાથી પૂછ્યા વિના રહી શકાય તેમ પણ ન હતું, તેથી સામે બેસીને મણિલાલે પૂછ્યું, ‘કેમ શેઠજી ! અર્ધી પાપડ માટે તમને કાઈ લાગ્યું કે નહીં !’

‘અર્ધી પાપડ !’ કાન્તિલાલ બોલ્યા, ‘મને તો કાઈ ખબર નથી ને તમે અર્ધી પાપડ માટે પૂછો છો ? શી વાત છે એ મને સમજાવશો ?’

‘ત્યારે તો મારું ક્યું કારવ્યું નકામું ગયું,’ મણિલાલ બોલ્યો. ‘તમારે ત્યાં જમણું વખતે તમે મને અર્ધી જ પાપડ પીરસ્યો હતો, એનો બદલો વાળવા માટે તો મારે આ જમણું ગોઠવવું પડ્યું, ને મેં પણ તમને અર્ધી જ પાપડ પીરસ્યો, છતાં તમને કાઈ ખોટું લાગ્યું નહીં.’

‘તો એમા શું થઈ ગયું ?’ કાન્તિલાલ શેઠ બોલ્યા, ‘જે આટલા માટે જ તમે શક્તિ ઉપરાત ખર્ચ કરીને આ જમણું ક્યું હોય, તો તો તમે બહુ ખોટું ક્યું ભલા માણસ, તમે ક્યા જમવા બેઠા હતા ને મેં તમને ક્યારે અર્ધી પાપડ પીરસ્યો હતો એ પણ મને તો યાદ નથી હવે બતાવો કે આ જમણું કરવા જેટલી તમારી પાસે મૂડી હતી કે કરજ કરીને આ બધું ગોઠવ્યું છે ?’

કાન્તિલાલ શેઠની સામે નજર માડતા માડતા મણિલાલની આખમા ઝળઝળિયા આવી ગયા એ બોલ્યો, ‘જે ઘરમા તમે બેઠા છો એ ઘર ગીરો મૂકીને અને એ ઉપરાતની રકમ કરજમા લઈને મેં આ કામ ક્યું છે હવે મને તેનો પસ્તાવો થાય છે જેના માટે મેં આ ક્યું તેનું આપના દિલમા તો કાઈ જ થયું નહીં. આપના આ વિશાળ હૃદય માટે મને ખરેખર માન ઊપજે છે.’

‘તો આજના સ્વામીવત્સલનું ખર્ચ પણ મારા ઉપર !’ કાન્તિલાલ શેઠે પોતાની ઉદારતા બતાવતા કહ્યું, ‘તમે આ ખર્ચની જેટલી રકમ-

વાપરી છે તે ખસુ હુ ચૂકી આપુ છુ હવે પછી તમારો આવો.
ઈર્ષ્યાભાવ નીકળી રહ્યો તો હુ અને ખસ માનીશ. અને જન્મસુતો
નથી. અર્થ? કાન્તિલાભે થાતી લીધો. મહિમાય ઇન્દ્રિયુક્ત જન્મે અને
સાથે સાથે ઈર્ષ્યાયુક્ત ખસુ જતી ગયો. કાન્તિલાભે આ પ્રકારે એક
સાધના આઈને ઇન્દ્રિયસ્થી યુક્ત કરી દીધી.

આવા યજ દેવ અને ઈર્ષ્યાના કારણે તમારામાં ક્યારેય આવે
છે? જાનીઓ કહે છે—

મરિહત નહીં જલ મતર્યે
મરિ-મત કર્મી નહીં આચત દી.
ત્રિવિધા હયિયાર નહીં કરમે
મરિ ઠનકો હી નિત્ય ઠપવત દી ॥
ક્રિતમે પાપસે હાય ઠઠાય ક્રિયા
હયા-ચર્મમે જ્યાન હયાત દિયા.
તે હી નિહાય મનસે ઠરાવ ક્રિયા
તે હી કર્મસે જગ મજાવત દી ॥

જ્યા હ વ્યા મરિહત જન્મવાન નથી તે ક્યારેય આંતરિક
દુસ્મનાના જાત કરી શકતો નથી. જે સાજામાં જાન, હૃદય અને
આરિત્યન હથિયાર નથી લેતે જાતરના દુસ્મનો નિત્ય હમાવતા રહે
છે. જે પાપમાંથી હાય છાતી લીધો હોય. જે સ્વ અને 'પર'નો
વિવેક નથી હોય એવો મન વચન અને ક્રિયાએ કરી હાથમાં
જ્યાન નાન્યારો આ મા ૮ કર્મની સાથે ત્ય એવી રીતે છે અને
વિજય મેળવી શકે છે. હયા એ ધમનુ મૂળ છે. ધમ્મો મંગલમુક્કિદ
મરિહતા સંગમો તવો —અદિસા એ ધમનુ પહેલુ ખાલિયુ છે.
જ્યા સ્વદ્યા છે ત્યાં પદ્ધતિ જાતી જ જામ છે. શૂદ્ધામાં પાવાર-
હાપામાં વેરમજ્જમ —સ્પૃષ્ઠ દિસાથી જન્મુ એ રૂપરોપુ અજ્ઞાત
છે અને સજ્જામો પાવારવાયામો વેરમજ્જ એ સાધુઓનું
અજ્ઞાત છે. માટે મરિખસુ પ્રકા ની દિસામાં જમા રહેશે નહીં મનથી.

એવો ઠરાવ કરી લેજો કે હું કોઈપણ પ્રકારની હિંસા આચરીશ નહીં હવે તો દિવાળી આવી ગઈ છે તમે પણ ફટાકડા ફોડીને અને કોડિયામાં દીવાઓ પ્રગટાવીને દિવાળી ઊજવવા તૈયાર હશે, પરંતુ ન્યાસુધી સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના અજવાળા અંતરમાં નહીં ફેલાવો ત્યાસુધી અધારા ઉલેચાશે નહીં ફેટલાક લોકો તો ફટાકડાના ભડાકા છોકરાઓને નામે બોલાવતા હશે, પણ ન્યારે એના કર્મના ભડાકા બોલવા માડશે ત્યારે છોકરા નહીં બચાવે ! સાચી દિવાળી તો પ્રગટી ભગવાન મહાવીરના જીવનમાં તેઓ મોક્ષમાં ગયા ગૌતમ-સ્વામીને કેવળજ્ઞાન થયું, તો તેમની પણ સાચી દિવાળી બની ગઈ જેમણે ત્રણેય કાળને એક જ સમયે જોયા એની દિવાળી સાચી દી'વાળી થઈ તમે પણ દિવાળી ઉપર ચોપડા બદલાવો છો, પણ કર્મના ચોપડામાં કોઈવાર નજર કરી છે ? વિક્રમનો સવત ચાલે છે, પણ વિક્રમે પોતાના પ્રજાજનોના કરજ ભરપાઈ કરીને ચોપડા બદલાવ્યા હતા તેવી જ રીતે તમે એકાદ સાધર્મી ભાઈનું કરજ ભરપાઈ કરી શકશો ખરા ?

અન્ય દર્શનવાળાઓ તો મદિરના જીર્ણોદ્ધારમાં અને ઉપધાન આદિ તપના નિમિત્તે લાખો રૂપિયાનો ખર્ચ કરી નાખે છે, ત્યારે તમારા ધર્મ નિમિત્તે તમે કેટલો ખર્ચ કરો છો ? તમારી જૈનશાળાઓ, તમારા સાધર્મી ભાઈઓના બાળકો અને ભાઈબહેનો માટે તમે શું કર્યું છે ? ભગવાન મહાવીર, શાલિવાહન અને વિક્રમના આજે સવત ચાલે છે તેમણે તો દિવાળીને દીપાવી દીધી, તમે પણ—

શુભાશુભના દિયો સરવાળા, લાલ-ખોટ લો લક્ષે રે,

સરભર ખાતા કરો સર્વના, પ્રભુ કરવા નિજ પક્ષે રે

તમારા હાથથી કેટલું શુભ કર્મ થયું અને કેટલા અશુભ કર્મો થયા ? કેટલાને છેલ્લ દીધી અને કેટલાના ઉપર દયા કરી ? એ સરવાળા બાદખાકી કરી જુઓ હૈયું ખોલી નાખો જેનું હૈયું ખુલ્લું હોય. તેના જ હૈયામાં ઉચ્ચ ભાવના પ્રવેશ કરે છે વિચાર, વાણી અને વર્તનને એક બનાવી નાખો તો જ તમે મહાત્મા બની શકશો તમારા

મનની સાચી કિમ્મત છે એ મનને જાગવાનમાં જોડીને તમે મહત્ત્વા
જની રોકા છે. મણિલાલે જાણે કાન્તિલાલ રોકા પ્રસે ઈર્ષ્યાથી પ્રેરાઈને
જમણુ ક્યું પશુ કાન્તિલાલે પોતાના હૃદયની ઉદારતા દર્શાવીને મણિ
લાલનું બધું રોગ પતાવી દીધું. ઉદારતા એ મોટા જનવાનું મુખ્ય
લક્ષણ છે મોટાઈનું માપ શુભોથી મપાય છે

અન મોટું છે જોડનું તે જન મોટા થાય,

કામ્ય શુભ ધીરજ નામતા સદા તેનામાં હોય.

માટે રાજ દુષ્ટાદિ ક્યાયોથી મુક્ત બને. 'કપાયમુક્તિ' કિમ્મ
મુક્તિરેવ । ક્યાયથી મુક્ત બને. તો જ સાચી કિવાળી કિલ્લી
જણાય. જનના હૃદયમાં કામ, ક્રોધ ને ઈર્ષ્યાની હેળી સળગતી હોય,
તેને કિવાળી અને હેળી બન્ને ધરના છે

જલ ક્રોધ-ચરિ મહાકર બની

અગ્નિસમ તાપ દિશાયત દી ।

તલ મેઘ સમ જલધાર કામા

ચરિતાપકો કાપ સમાયત દી ॥

પોતાના અન બને પોતાની જાત પર કાળુ ધરાવે એ બધા
વિજયોમા સફળ થઈ શકે તે વાસ્તવ છે

માટે એ ક્રોધ, ઈર્ષ્યા આદિ અગ્નિને શાન્ત કરવા માટે કામાથી
શીતળ જળનો છટકવ કરે, સાધર્મી મધુબોનો સ્પર્શ કરે. મૃદસ્થ-
જનનામાં અતિથિ વખતે વાણી અને વર્તનમાં કામચલા આવવી જોઈએ.
કુપદરાજનો આવેલા અતિથિઓનું સમાન કરવામાં એવી જ કામચલા
વાપરી અને જાનુ આવળીનું સ્વાગત ક્યું તમે પશુ મૃદસ્થ જનના
વાદતા હો. તમારે અતિથે આવનાર દરેક માણસને તમારે આવકાર
આપવો જોઈએ, ખાઈ તે તમારો મિત્ર હોય કે દુરમન હોય. મૃદસ્થોનો
આ ધમ છે દવે ત્યાં થું જનશે તે જગસરે

ૐ શાન્તિ

વ્યાખ્યાન : ૮૮

(રવિવાર, તા ૬-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય લોકમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનનો અધિકાર ચાલે છે દ્રૌપદી દેવી બત્રીસ લક્ષણવાળી હતી તેના માટે બનાવેલો સ્વયંવરમંડપ સુગંધી દ્રવ્યોથી મધમધાયમાન બન્યો હતો. આસનો અને મંચો પર બેસનારા રાજાઓના નામો અકિત કરેલા હતા દ્રુપદરાજાએ પોતાના પુત્ર ધૃષ્ટદ્યુમ્નને હાથી પર બેસાડીને રાજાઓના ઉતારા પર સ્વયંવરના સમય પર પધારવાનું આમત્રણ આપવા મોકલ્યો. આમત્રણ મળતા જ રાજાઓ પોતપોતાના શરીરને શોભાવવા તથા વસ્ત્રાભૂષણોથી સજ્જ બનવા લાગ્યા સામાનિક વાસનામાં પડેલા જીવોને આવી તૈયારીઓ કરવી પડે છે તમારી દીકરીનું સગપણ કરવાનું હોય તો તમે તેને સારા સારા વસ્ત્રો અને દાગીનાઓ પહેરાવીને મહેમાનો પાસે મોકલો છો અને દીકરીને લલામણુ કરો છો કે મહેમાન જે કાંઈ પૂછે તેનો બરાબર જવાબ દેજો અને કાંઈ કચાશ ન દેખાય તેવું વર્તન રાખજો

ન્યારે ક્ષણિક વસ્તુ માટે આટલી તૈયારી કરવી પડે છે, ત્યારે શિવરમણીને વરનારા આત્માર્થીઓને કેટલી પૂર્વતૈયારીઓ કરવી જોઈએ ? જે સુખ આવ્યા પછી જાય જ નહીં અને અનંતા લવેનો ભાગીને ભુક્કો થઈ જાય, એમાં કેટલી તાલાવેલી જોઈએ ? તમને પરણવા જતી વખતે જેવો ઉમળકો હતો, તેવો ઉમળકો પૌષ્ઠ કરવામાં

દેખાય છે ? જ્યાંસુધી સાધના માટે તમન્ના નહીં હોય ત્યાંસુધી સિદ્ધિ દૂર ન દૂર રહેવાની છે. પૌષ્પ કરનારે રાત્રીને દિવસ ભજવાનનાં દ્રવ્ય, ગુણુ અને પર્ણાવની સાથે જ પોતાનાં દ્રવ્ય ગુણુ અને પર્ણાવની સરખામણી કરી પ્રજા સમાન બનવાનો સતત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. દુષ્પાક આધી હોય તો લક્ષ્યનો ઓછાકાર કદાપિ આવે જ નહીં. આત્મસિદ્ધિની ઝંખનાવાળાને ધર શું કહેવાય એની ખબર હેતી નથી, કારણ કે—

પ્રીતિ બનતી પર યદી, જે લોકે હો તે જોડે ભેદ,

પ્રથમ પુરતી રાખતા એકવતા હો દાખી ગુણુ ભેદ.

ઋષભ ગિણુદ્યુ પ્રીતદી

છવે બનતકાળથી પરતી મુલામી સ્ત્રીકારી છે એ બનાવ્વિનયથી ક્યાવમાં કટાઈને મોહમાં મર્યાઈ રહ્યો છે એ જ કારણથી તેને ચાર ગાનિ, ચોવીસ દડક અને ચોરસી લાખ છત્રોનિમાં ભટકવું પડ્યું છે. એમાં જો નિવેડ લાવે, તો જ સવેજ જાતે છવેને સસારી વિક્રોમાં બદલ્યો આવે, તો / ખર્ચમાં રૂચિ જોવાય છે. શિક્ષકની આગળ પ્રભાણે વર્તનારો છેકરો જ શિક્ષકનો કૃપાપાત્ર બને છે એક સરકારી બાઈ ભામે ક્રિષાવરમાં બે-ચાર સાદી કિંમત બીજી કાઈન લાવી દેાય તો ખજુ કુળ અને કુકુમ્બને મુધારી કે છે, ત્યારે લાખ રૂપિયાનો ક્રિષાવર લાવનારી બસરકારી બાઈ ધરમાં બાવી જાય તો ધર આણુ ભયદી જાય છે. માટે તમે પરતી પમાન હોડીદો. તમે તમારા દેહને પોષવામાં અને તજવામાં શું આમી રાખ્યો છો ? છતાં તમારા વાળ કળા મરીને ધોળા થઈ જાય છે. જો જમીસ ઘાંત તમારા હોય, તો એ ખરતા કેમ મરે છે ? માટે આલ રાખ્યો ? પુરુષોમાંથી બનેલું સરીર એ પદ્મ્ય છે એના જાતન માટે આદર્શી બધી સક્તિ શું કામ ગુમાવી દો છો ? તમે ડેટલી સજાળ સરીર માટે રાખ્યો છો તેના ચોમા ભાગની સજાળ ખજુ આત્મા માટે રાખ્યો છો ? સરીરમાં ? કપામાં પહેલા ઘખને દૂર કરવા માટે તમે તરત જ તેનાર ઘઈ જવર છો, ખજુ

આત્મામા કેટલા ડાઘ પડ્યા છે? છતાં ભગવાન જેની ના પાડે તે જ આચરણ તમે કરી નહીં છો ભગવાનને રીઝવવા માટે સર્વાપણ કંઈ પડે છે

અણાણાપ યસો સોવદ્વાણે, આણાપ યસો નિરુવદ્વાણે, યયં તે મા હેઉ યયં કુસલસલ દંસણં ॥

—આચારાગમુત્ર અ ૫, ઉ ૬.

કેટલાક જીવો આજ્ઞા બહાર ઉઘમી વર્તે છે, અને કેટલાક જીવો આજ્ઞામા નિરુઘમી વર્તે છે આવું તને ન હો. આજ્ઞામા જ તારો ઉઘમ હો અને આજ્ઞા બહાર તારો ઉઘમ ન હો તમે તમારા આત્માને રીઝવી શકો તેમ છે? જે રીઝવવા હોય તો સસારની આસક્તિ છોડવી પડશે આત્માથી જીવને તો ત્યાગ જોઈએ છે, ભોગ જોઈતા નથી, અને વૈરાગ્ય ગમે છે, વિલાસ નહીં, તેને સત જોઈએ છે, સતાન નહીં, તેને ધર્મ પ્રિય છે, ધન નહીં, તેને મોક્ષ જોઈએ છે, પણ મરણ નથી જોઈતું, તેને મુગતિ જોઈએ છે, દુર્ગતિ નહીં ભગવાન કહે છે કે જેમ તમે ધન મેળવવામા અતૃપ્ત છો તેવા જ જ્ઞાન મેળવવામા અતૃપ્ત બનો તમે એક સામાયિક કરવાની બાધા લીધી હોય ને કુરસદ્દ હોવા છતાં બે સામાયિક કરતા નથી પણ એકવાર સો રૂપિયા મળી ગયા હોય, છતાં બીજીવાર મેળવવા માટે તો દોડાદોડી કરી મૂકો છો. તમારી તૃષ્ણા તો પારાવાર છે જેની તૃષ્ણા વિશાળ છે, તે મોટામા મોટો કગાળ છે તમે અસતોષની લાલસાથી જવાળામા સળગી રહ્યા છો. માટે આ અવસર મળ્યો છે, તેને લેજો લગાડો

દષ્ટાન્ત—બાદશાહ અકબર અને બિરબલ એકવાર નગરચર્યા જેવા નીકળ્યા દરેક પ્રજાજનો બાદશાહને સલામ ભરતા જતા હતા ચાલતા ચાલતા બબરમા એક વાણિયો પોતાની દુકાનમા લમણે હાથ દઈને બેઠો હતો તેના પર બાદશાહની દષ્ટિ પડી ગઈ આથી બાદશાહે પૂછ્યું, ‘બિરબલ ! મારી બધી પ્રજા મને ખૂટીખૂટીને સલામ કરે છે, દરેકના મોં પર આનંદ છે ને આ વાણિયો ઉદાસ કેમ બેઠો છે?’ બિરબલે જવાબ આપ્યો, ‘જહાપનાહ ! ‘**बनिया सदा उदासो.**

સ્વયં જાગરાન પશુ એની ઉદાસીનતા મટાડી રહે નહીં બાદશાહે
હમુ એરે એમ તે હાથે ! એને મારી પાસે બોલાવે, હુ એની
ઉદાસીનતા મટાડી દઈ

વાલિયા ! મોઢાવવામાં આવ્યો, બાદશાહે તેને પૂછ્યું કેમ
સાં ! તમે બાદશા નવા ઉદાસ જનીને બોલો છો તો કાઈ વેપારમાં
મેટી ખોટ ખાતી છે કે કાઈ ખીલ ઉપાધિ ખાતી પડી છે ?

દબુર ! વાલિયો બોલ્યો હુ એક સાધારણ રિશ્તિનો
વેપારી છુ સિવાજીની મોસમ ખાતી, ને મેં વેપારની લાસલમાં
ધામળાએની ખરીદી કરી પણ મારી ખાલુ પ્રમાણે ધરાડી વધી
નહીં ને મારી મૂલ ધામળામાં રોકાઈ ગઈ હવે આવતા સિવાજી
સુધી મારો વતાર ખાતી ગયો છે

ફેરસા ધામળા વખા છે ! બાદશાહે પ્રશ્ન કર્યો, લગભગ
દોઢસા ધામળા પડે ત્યાં છે રહે જવાબ આવ્યો, રોડનો જવાબ
સાંજીને મહસુદ બોલ્યો રોડ ! એમાં શુ મોટી વાત છે ? ખાતવી
કાલથી તમારા ધામળાએની ધરાડી વધી નથી, મારે હવે ઉદાસીનતા
છોડી દેતો, વલિયો બોલ્યો પણ દબુર ! ખાતારે ઉનાથ બેસી
અમા હ દવ કાઈ એકસુ ધામળો ખરીદે નહીં ને વ્યાપ કરો છો
કે ધામળાની ધરાડી વધી જશે ! બાદશાહે હમુ એ જાણુ ખાતી
કાન ત્યારે તમે દોઢસાને ધામળા બેઠાને તૈયાર રાખ્યો.

રાજા કે ના બિનબસે બાદશાહેને હમુ નામદાર ! સાધારણ
ખાત તો એક દોષ છે પણ ખાતતોડી માણસને એજીસાસે અસ્થિતાર
આત સાજસી હાથ છે માર એ વાલિયાની ઉદાસીનતા મટી રહેશે
નહા બાદશાહે જવાબ આવ્યા એના નવા ધામળા આસી-
કાવ વચાઈ નથી રાજા ઉદાસીનતા ચાતી રહેશે ! ખી ? કિસ્સે
જરી સજામાં બાદશાહે આગા કરી આવતી કાલથી સજામાં આવનારે
નવા ખામળા ધામળા એકીન / આવણુ ને કાઈ નવા ધામળો
એકીન નહા આવે તેન પાચ્યો રહ્યા હડ થશે ! રાખતી આસાથી

બધાને આશ્ચર્ય થયું કે ભર ઉનાળામાં રાજ્યએ આવી આસા કેમ કરી હશે ? પણ હવે તો બાદશાહની આસા પાળ્યે જ છૂટકે.

ખીજે દિવસે સવારથી જ વાણિયાની દુકાનમાં ધરાડી વધી પડી શરૂઆતમાં તો તેણે અઢી રૂપિયામાં ખરીદેલો ધાબળો પાચ પાચ રૂપિયે વેચવા માડ્યો, પણ દસેક ધાબળા વેચ્યા બાદ તેને લાગ્યું કે એકના બમણા કરવા એ બરાબર નફો ગણાય નહીં, એટલે તેણે ધાબળાનો ભાવ દસ રૂપિયા કરી નાખ્યો. પણ દસ રૂપિયામાંયે ધાબળા માટે પડાપડી થવા માડી પચાસેક ધાબળા વેચાયા બાદ તેણે ધાબળાનો ભાવ પચાસ રૂપિયા કરી નાખ્યો. પણ ધાબળા તો ચપોચપ ઊપડવા લાગ્યા હવે તેણે એક ધાબળાની કિંમત એકસો રૂપિયા કરી નાખી આમ કરતા કરતા છેલ્લે એક જ ધાબળો બાકી રહ્યો, તે બાકીના ધાબળા ઊપડી ગયા વાણિયાની દુકાનમાં રૂપિયાનો ઢગલો થઈ ગયો સૌથી છેલ્લે બિરબલે જઈને વાણિયાને પૂછ્યું, ‘શેઠ ! ધાબળાનો શો ભાવ છે ?’ વાણિયો બોલ્યો, ‘સાહેબ, ધાબળા તો બધા બલાસ થઈ ગયા.

બિરબલે કહ્યું, ‘શેઠ ! ગમે તેમ કરીને દુકાનમાંથી એક ધાબળો શોધી આપો તમારે જોઈએ તો બેપાચ રૂપિયા વધારે લેજો, પણ આવની કાલે જો ધાબળો લઈને સભામાં નહીં જાઉં, તો પાચસો રૂપિયા દડા ભરવા પડશે.’ વાણિયાને ધાબળાની ધરાડી વધવાનું કારણ હવે જ સમજાયું એણે વિચાર ઝીંકે હવે એક જ ધાબળો બાકી રહ્યો છે, માટે અઢીસો રૂપિયા કિંમત ખતાવીશ તોપણ ધાબળો તો વેચાઈ જ જવાનો છે.’ આમ વિચારીને વાણિયો બોલ્યો, ‘એક જ ધાબળો માડમાડ બચ્યો છે, પણ તેના અઢીસો રૂપિયા પડશે.’ અને અઢીસો રૂપિયા ચૂકવીને બિરબલે ધાબળો ખરીદી લીધો.

ખીજે દિવસે બાદશાહ ને બિરબલ વળી પાછા બજારમાં નીકળ્યા અને ન્યા જોયું તો વાણિયો એની એ દશામાં લમણે હાથ દઈને બેઠો હતો બાદશાહે તેને પૂછ્યું, ‘શેઠ ! તમારા ધાબળા વેચાઈ ગયા છતાં તમે હવે કેમ ઉદાસ છો ?’ વાણિયો બોલ્યો, ‘હજુર ! મારી

ઉદસીનતાનું કારણ જુદું છે મારા જાત્રી રૂપિયે પાત્ર ધાળ્યા ત્ય
આતમાં હસ રૂપિયા જેવી મામૂલી કિંમતમાં વેચાયા પછી વીસ,
પચાસ અને સો રૂપિયામાં એક એક ધાળ્યા ગયો, પણ એકો ધાળ્યો
જાત્રીયા રૂપિયામાં વેચાયો. અને જો પ્રથમથી ખબર પડે હોત, તો
એક પણ ધાળ્યો હસ રૂપિયામાં વેચત નહીં ને જાત્રી કિંમત
જાત્રીયો મળી જતો. મારી ઘણી જૂઠાં ખાદે કુ ઉદાસ જુ કારણ કે
કુ કમિતા કંઈક જુ જાદુશાદ મનમાં સમજી ગયા અને ચાલતા જતા
મિલનમે કંઈક કેમ જાદુખનાક । મે કંઈક હવે ને કે જાનિયા
સવા કવાસી તે જરાબર છે ને ।

તમે જુ તમારા વૃથાના મિતરાઓ જીયા ને જીયા જાણ્યા
રહો છો એ મિતરાઓના ટાળવાની તુર છે પ્રારબ્ધમાં હશે તો
મળી જ રહેવાનું છે માટે હોમહોમે ઓછી કરે. ચાલીઓ કહે છે કે—

જાણિયા ! તુ જાણ્યા મા બેસી રહે ને જરમાં,
તુ તરફ દ્રેષ્ટનમાં તો કમ તમે તારમાં.

મારે પરવશનુંતી મહેનત જોડતી આત્મા વરદ લક્ષ કરે. કુચક
માન્યમાં સવન અને નિર્વંદ ઓછવણા પ્રમાણમાં હોમ જ છે જો
કે જ સવન આવ તો તેજીવ મથગાહવેળ સિંગણ —તે જ કાલે
સિદ્ધ જાત્રી તજ માટે જ તમે સિવરમણીને વરવા માટે તૈયારી કરજો.

કુનક । નત ત્યા આવેલા રાજાઓ તો દ્રોષીને વરવા માટે
તજપાપક મર્દ રજા છે ખુબ હાકમાઠથી અને સચ્ચ જાત્રીને સૌ
રાજાઓ પાતપાનાની પાળ્યતા પ્રમાણે કાપી ધોડા રથ જાત્રીમાં બેસીને
મદદમાં જાત્રી અને સૌ જોના નામથી જાકિત જાત્રીને પર બેસીને
મ જી મોજા નિ જાવા લાખા દવ દ્રોષી મદદમાં ક્યારે આવે
તેની જાત્રીને જાત્રીને કાતી.

ૐ શાન્તિ.

વ્યાખ્યાન : ૮૯

(સોમવાર, તા ૭-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે.

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ અને દશાર, બલદેવાદિ રાજાઓનો સમૂહ પોતપોતાને સ્થાને ગોઠવાઈ ગયા પછી દુરેક રાજા દ્રૌપદીની રાહ જોવા લાગ્યો. દ્રૌપદીનો હર્ષ પણ માતો નથી જે જીવો સસારની માગણી કરતા હોય, જેને સસાર ગોઠતો હોય, એને લગ્નના સમયમાં હર્ષ હોય દ્રૌપદીએ શતપાક, સહસ્રપાકાદિ તેલોનું અભ્યંગ કરી, રનાન કરી, વસ્ત્રો સજી, લાર થોડો અને મૂલ્ય ધણું હોય તેવા અલકારો ધારણ કર્યા કેડમાં રત્નજડિત કંદોરો, ગળામાં ત્રણસરા અને નવસરા હાર, હાથમાં રત્નજડિત કંકણો, કાનમાં કુડલ, પગમાં રત્નજડિત નૂપુરો આદિ શૃંગારો-થી સજ્જ થઈને દ્રૌપદી કામદેવના મંદિરે ગઈ પ્રણામ અને યથાયોગ્ય પૂજન કરીને એ કહેવા લાગી.

કરી પૂજન કામદેવની, લાખે દ્રૌપદી નાર,
દેવ દયા કરી મુજને, ભલો દેજો ભરથાર

દ્રૌપદીએ સારા પતિની માગણી કામદેવ આગળ કરી છે જ્ઞાતા-સૂત્રની કેટલીક પાછળથી લખાયેલી પ્રતોમાં લખ્યું છે કે પ્રતિમા પાસે જઈને દ્રૌપદીએ ‘ નમોત્યુર્ણ ’ કહ્યું પરંતુ ભરથના ભડારમાં તાડપત્ર પર લખાયેલી ૭૦૦ વર્ષ પહેલાની પ્રતોમાં તેમ લખાયેલ નથી પરંતુ

તેમાં આ પ્રભાણે પાઠ છે. મિષ્ણપદિમાર્ણ અર્ચ્યર્ચ કરેહ, કમિષ્ણા
 કૈવેષ અતેકરે તેવેષ હવાગચ્છહ — બીજા પુરાવાપે સતાવધાની
 શ્રી સ્તવ્યદશમુનિ જણાવે છે કે દ્રોપદીને જાણે નિનાપૂજા વિષે જે
 હાથિતો સુત્રોમાં આવી છે તે દેવલીક વધારે પડતી છે અને સનધ
 વિનાની છે. આમ અમારી શીખ પરથી જણાઈ આવ્યું છે તેઓશ્રી
 કહે છે કે—

અમારા આગમના ચાતુર્ભૂસ દરમ્યાન શ્રી સ્તુધીરવિજયના પૌત્ર-
 સિમ્ધ શ્રી સ્તવવિજયના સદાસર્માં પદિમાત્રાની પ્રતીતિ પ્રતિ નેવામાં
 આવી. તેના ઉપરથી જણાય છે કે અસહી પ્રતેમાં નમોત્પુણ નો
 પાઠ નથી. વળી અક્ષયદેવસુરિએ દાણાંજ આદિ નવ જાણે પર દીક્ષ
 લખી છે તેમણે જ્ઞાતાસુત્ર પર વિક્રમ સવત ૧૧૨ માં દીક્ષ લખી છે
 તેમાં તેમણે પોતાની પ્રતમાં નમોત્પુણ ચક્રિત પાઠ રાખ્યો છે.
 અર્થાત્ નમોત્પુણ કે તે સનધી બીજા પાઠોની દીક્ષ તેમણે કરી
 જ નથી.

વળી દાણાંજસુત્રમાં ત્રણ પ્રકારના નિન કહેવામાં આવ્યા છે
 (૧) અવધિતાની નિન (૨) મન પર્વતાની નિન, અને (૩) દેવગણની
 નિન. તેમજ પ્રથમના અવધિતાની નિન અહીં સર્વ રાક્ષસ માટે દ્રોપદીને
 કમદેવની પૂજા કરી એમ સાબિત થાય છે. કારણ કે સંપૂર્ણ વીતરાગી
 ખજુ પાસે કે ત્વાચીની પાસ બોમની માગણી કરનાર મૂર્ખ હરે છે.

દુસ્તાનમાં આ સ્વચરના પ્રસંગ નિમિત્તે મધ્ય મંત્ર, જનન
 તાપ્તી આદિમ સ્વદિમ આદિ તમામ પ્રકારનો આકાર તૈયાર કરાવ્યો.
 હોતો આથી સિદ્ધ થાય છે કે દુપદરા ન જે સમક્ષિતી અથવા આવક
 હોતો તે આવી બોજનસામક્ષી એ તૈયાર કરાવે જ નહીં. દ્રોપદીને ખજુ
 ને વખતે સમક્ષિત હોય તથા કાઈ પુરાવો મળતો નથી.

વળી મૂનિ પુનઃની જો અતિ આવશ્યકતા હોત, તો પંચપરમેષ્ઠિ—
 પદ્યા નમ કાર સાથે ૫૪ ૫૬ નામુ હોત. તે ઉપરાંત આનંદાદિ

દસ શ્રાવકો તથા તુ ગિયા નગરીના શખપોખલીજી શ્રાવકો આદિ ધણા અધિકારોમા પણ ધરદેરાસરની કોઈ વાત નીકળતી નથી જ્યાં જડ પૂજની શરૂઆત થઈ, ત્યાં દયાધર્મને દેશવટો દેવાયો. પ્રભુ તો છકાયના રક્ષક ને છકાયના નાથ છે તે ભગવાન હિંસાએ ધર્મ કેમ પ્રરૂપે ? આચારાગ્ર-સૂત્રના ચોથા અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશમા હિંસાથી દોષ નહીં માનનારનું વચન ‘અનાયવચન’ બતાવ્યું છે વળી ‘દોસં દુર્માદ્વદ્ધનં’— હિંસા એ દુર્ગતિમા લઈ જવાનું કારણ છે એમ દર્શવૈકલિક આદિ સૂત્રોમા ઠેર ઠેર કહ્યું છે માટે—

પુત્ર કહે માતા વાંઝણી, વાત ન માને કોઈ,
એ દષ્ટાન્તે બાણજો, હિંસા ત્યાં ધર્મ ન હોય

દીકરો કહે કે મારી મા વાંઝણી છે, તો એ વાત અસત્ય જ છે એમ હિંસામા ધર્મ માનવો તે મિથ્યા છે જોતોના સાધુસાધ્વીને સ્નાન, માળા, વિશેષન, વિભૂષા, દાગીના, સચેત પુષ્પ, સચેત પાણી આદિ કદ્યે નહીં, તો જોને પ્રભુ માન્યા તેને તો કેમ જ કદ્યે ? તિથિને દિવસે, પર્વપણુ તેમ જ ઓળો આદિ દિવસોમા શ્રાવકો ક્ષીણોતરી શાકની બધી કરે, અને ધર્મને નામે પ્રભુ પર પુષ્પ ચડાવવા અને ફળો મૂકવા આદિમા પાપ ન માનવું એ શું મિથ્યા નથી લાગતું ? માટે તમે તમારી શુદ્ધિને કસો અને વિચાર કરો કે જે પ્રભુએ જન્મ, જરા અને મરણ તજી દીધા અને પરમપદ નિર્વાણની પ્રાપ્તિ કરી તે પ્રભુને ફરી વાર કોઈ માતા બનીને જન્મ કરાવે, કોઈ તેના પિતા બને અને કોઈ માનવ ઇન્દ્ર-ઇન્દ્રાણી બનીને નાટક ભજવે એ શું યોગ્ય કર્તવ્ય છે ? નાટક જેવા ખેલો અને પ્રભુને પારણા આદિમાં ગુસ્તાવવા એ શું જૈનદર્શનથી વિરુદ્ધ નથી ? કયા અતીન્દ્રિય પરમાત્મા અને કયા એકેન્દ્રિય પ્રતિમા ? પ્રભુમા અનંત ગુણો સિદ્ધાન્તપ્રતિપાદિત છે, ત્યારે તેમની પ્રતિમામાં એક ગુણ પણ દેખાય નહીં ! પ્રભુ અનાહારી નિરાહારી અને પ્રતિમા પાસે અન્નકૂટ પૂરવા એ કયાનો ન્યાય છે ?

વળા શાસ્ત્રોમાં તિલપ્રતિમા શાશ્વતી વણવી છે કેઈ કરીનરે
 થઈને એણી દીપી દેવ્ય તે શાશ્વતી કહી શકાય નહીં દેવતાઓ તો
 આવી પ્રતિમાઓ બારસાખ અને ચોપાયાઓ બધાને પૂજે છે એ તેમનો
 જિત આચાર છે પણ પ્રભુનો અદિસાધન અમીકર કરનારને ધર્મના
 નવાના નામે ક્યાંય દિશાદિ કરવાની વીતરાએ બાપા કરી નથી. જડ
 બાલનને ક્યાંય મહત્ત્વ આપાયું નથી. યાનીઓએ તો બીપપાતિક-
 સ્તવમાં ચાર આશ્રયનો બતાવ્યા છે : યમ્મસ્સ સાવસ્સ જતારિ
 આલ્લભણા યમ્મસા સં શક્કા—વાયણા પુચ્છણા પરિયદ્ધણા યમ્મ-
 કહ્સિ. આ ચાર આશ્રયનો છે (૧) વાલણા એટલે મુઠ્ઠા પાસેથી સ્તવના
 અર્ધઅર્ધિત વાચના લેવી. (૨) પુચ્છણા તે અપૂરવાન પામવા માટે
 સસમ નિવારવા માટે પત્ની પરિક્ષા લેવા માટે અને જિનેસરના માગને
 દીપાવવા માટે પ્રશ્ન પૂછવા. આમ પ્રશ્ન પૂછવાથી કંઠાનો કંઠાવિને મિત્તકવ
 મોક્ષાનિ કર્મ ઉદાર્ઠ જન્મ છે (૩) પરિયદ્ધણાથી પૂર્વે બલેશા જિન્મ્યાનિત
 સુચો અરબ્ધિત ધ્યમ, બં જનસમ્મિ પ્રાપ્ત થાય માટે તેનું વારંવાર
 રટણ કરવું (૪) ધર્મક્રમા એટલે ધર્મની ક્રમા વાંચવી અને સાંભળવી
 આથી નિર્જરા થાય અને સચાર પ્રત્યે ઉદાસીનતા આવી જાય.

નવચિક્ષાઓ વર્તમાનપત્રો આદિ શુભાર પ્રેક્ષક રજાઓ
 એ વિકલ છે. ઉપર દર્શાવેલા ચાર આશ્રયનો સિવાય બીજા કેઈ
 આશ્રયન નથી. બાળે તો જડપૂજનનો જમાનો વધ્યો છે જરૂર
 મુશુ એ પૂજનશાળીય છે આફિન નહીં માટે ચુલોની પૂજા કરે.
 પ્રભુની આપા એ જ ધર્મ છે આજાપમામર્ગ ધર્મ (આચાર્યસૂત્ર
 અ. ૧ ક. ૨) તીર્થકરોષ કહે છે કે આપાની આરાધનામાં જ આરો
 ધર્મ છે મનુષ્યોને માટે આ કેટલું એક હરમાન છે !

રાજની પાસે આપને કેઈ પ્રભુ એમ કહે કે મારે તમારી ભક્તિ
 કરવી છે અને એ રાજના હ પ્રભોને વર્ષિને લેના લેખી-મંત્ર રાજને
 આપે તો રાજ પુણી થાય પણ ? અથવા તો એ પ્રભુ રાજની

ભક્તિ કરી કે અભક્તિ ? તેવી જ રીતે ફલ-પુષ્પાદિ વનસ્પતિ ધરાવવાથી અને ચામડા આદિથી, તાલીઓ પાડવાથી અને ઉઘાડે મોઢે ખોલવાથી અનેક શ્રવેની હિસા થાય છે ધૂપ અને દીવાથી, યજ્ઞ હોમ હવનાદિથી તેજસ્કાયની હિસા થાય છે પખાલ આદિ સ્નાન કરવાથી પાણીની હિસા થાય છે વાજિત્ર, દારિયારાસ આદિથી વામુકાયના શ્રવેની હિસા થાય છે મૂર્તિ ખનાવવામા પૃથ્વીકાયની હિસા થાય છે માટે આત્માથી શ્રવેએ ભગવાનના છ પુત્રો સમાન છકાયની હિસા ધર્મને નામે કરવી તે ઉચિત નથી માટે હિસા અને રગરાગથી અટકા વિલાસ છોડી વિકાસ સાધો દેવળી પ્રભુએ ધર્મના ચાર આલખનો કહ્યા છે તેને જ પકડો અન્યની દેખાદેખીથી કે તમારા મોજશોખને તૃપ્ત કરવાને ખાતર પણ આવું આચરણ છોડો ભગવાને સયમને જ યાત્રા કહી છે, ઇન્દ્રિય અને મનના નિગ્રહને જપ કહ્યો છે આમ ભગવતીસૂત્રમા કહ્યું છે માટે શાસ્ત્રને વાચો, વિચારો અને જડભાવની બદીને દૂર કરીને ચૈતન્યભાવને ઉજાળો.

કામદેવની પૂજા અને પ્રાર્થના કરીને દ્રૌપદી પોતાની દાસીઓ સાથે અતપુરમા આવી ત્યાંથી સ્વયંવરમંડપમા આવવા માટે તૈયાર કરેલા રથમા તે ખેસશે ત્યાં શુ ખનશે તે અવસરે

ૐ શાન્તિ

*

અધ્યાયનાં ૧ થી ૬૦

(મધ્યમપાઠ તા. ૯-૧૦-૧૭)

જહી નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રાપ્ત્ય પ્રણે કળ્યાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

ચાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રોપદીનો અધિષ્ઠર થામે છે અમવાનતી વાણી વિષ્ણુ કરનારી, શાન્તિ સ્થાપનારી આપત્તિને દૂર કરનારી તથા મમળ કરનારી છે આવા વીતરાજની વાણીની સાધના ૪૧ આદિ કરનારુ કસ્યાણુ મર્ષ નભ છે આ વાણી આદ્યને કસ્યે મર્ષ જનારી છે જેને મેઘાણી સ્થાપના કરવી હોય તેને મુણુમણી બનવુ મેર્ષએ શ્રી દેવચદ્રજ મહારા ૪ તેરમા જિતેશ્વર શ્રી વિમલ નાથ અમવાનતી સ્તુતિ કરતાં કહે છે કે—

તારા શુભ સ્વભાવને છ આદરે પરી બહુ માન,
તેઓ તેહી જ નીપજે છ એ કોઈ અદ્વિત તાન
વિમલચિન્તા વિમળતા તારીછ અવર બીજે નહાન.

હે પ્રભો ! આ ૪ સર્વમુણુસમ્પન્ન બન્યા હોલ ને આપના મુણુની સ્તુતિ-ભાજા કરે તને આપના જેવી વિમળતા પ્રાપ્ત થાય છે મુણુની ૪ મુણુની કદર હોય છે મારે મુણુમહાકવિને નહીં મોનાં મીઠા વાણી સમુદ્રમા ચાલ્યા ૧૫ પછી એ વાલ્યાં વળશે નહીં તમારા યોવન અને આયુષ્ય નહીંતા પાણીની પહે વહી રહ્યાં છે મારે આદ્યમાં અમવાનતા મુણુની કદ કરે સમક્ષિની જીવન શુભ સ્વભાવ બને

મોક્ષ જોઈએ છે ચાર ગતિ, ચોવીસ દડક અને ચોરાસી લાખ ચોનિમા ભટકતા છુવે દુર્ગુણને જ ગ્રહણ કર્યા છે તમારામા ગુણ વધે છે કે દુર્ગુણ ? ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ ત્રીસમે વર્ષે સસારનો ત્યાગ કર્યો દેવાગનાઓ પણ પ્રભુના ચિત્તને ડોલાવી શકે નહીં એવી એમની દૃઢતા હતી

चित्रं किमत्र यदि ते त्रिदशंगनाभि-
नीतं मनागपि मनो न विकारमार्गम् ।
कल्पान्तकालमरुता चलिताचलेन
किं मन्दराद्रिशिखरं चलितं कदाचित् ॥

ભક્તામરસ્તોત્ર, શ્લો. ૧૫.

‘ ભગવાનને દેવાગનાઓ ચલિત કરવા આવે, છતાં તેમના મનનો એક પર્થાય પણ વિકારમય ન બને પરંતુ તેમા કાંઈ આશ્ચર્ય નથી, અનેક પર્વતોને ચલાયમાન કરી દેનાર પ્રલયકાળનો મહા તોફાની પવન પણ શુ મેરુપર્વતના શિખરને ચલાયમાન કરી શકે છે ? ’ આવા ભગવાનના ગુણો ગાનાર નિર્ભળ અને અચલ બની શકે, પરંતુ ગુણ ગાનારની આરાધના નિર્વદ્ય હોવી જોઈએ

પરંતુ જે માનવની દૃષ્ટિ, ભાવ, ભાષા, સંગીત અને ખાનપાનમા અગારા ભર્યા હોય, જેના આચાર અને વિચાર આછકલા હોય, તે પતનને માર્ગે જાય છે દ્રૌપદીએ કામદેવની સ્તુતિ કરી જેના પૂર્વ-જન્મમા ભોગની ભગ્નભટ્ટી ભૂખને બીખારીએ પણ પૂર્ણ ન કરી અને પાચ પાચ પુસ્પોથી સેવાયેલી વેશ્યાને જોઈને જેના ચલિત થયેલા હૃદયમા વિષય પ્રત્યેની ભાવના જાગી હતી એ જ દ્રૌપદીએ નિયાણાના કારણથી કામદેવની પાસે જઈને પણ કામવિકાર પૂરો કરનાર પતિની જ માગણી કરી, કારણ કે નિયાણાનો પ્રભાવ જોર કરી રહ્યો હતો અતપુરમા જઈને તેણે વસ્ત્રાભૂષણો ધારણ કર્યા દાસીઓથી વીટાઈને એ ચાર ઘટાવાળા અશ્વરથમા બેઠી અને કાપિલ્યપુરના મધ્યભાગમા

ચઈને પોતાની ધાવખાતાની સાથે સ્વયંવરમડપમાં જાવી મડપના મધ્ય ભાગમાં જાવીને તેણે બધા રાજાઓને વિનવપૂર્વકે વહન કર્યો તેના હાથમાં એક પુષ્પોદ્ભવે અને મોટી પુષ્પમાળા હતી ઘસીએ રાખા હાથમાં એક વિશાળ દર્પણ રાખ્યું દ્રોપદી એ દર્પણમાં જુદા જુદા રાજાઓના પ્રતિબિંબ જોવા લાગી ચતુર ઘસી દર્પણમાં એક એક રાજાનું પ્રતિબિંબ બતાવતાં તેનાં કુળ યોગ માતાપિતા મોક્ષાળપક્ષ ઓછો અને જળવીર્ગનું વલુન કસ્ટી ન્મ છે પ્રતિબિંબમાં પાણી તે તે રાજાનું સ્વરૂપ દ્રોપદી નિહાળવી ન્મ છે બાજળના સમ્મમાં જ્યાં બાપની વખત સ્મરના છવનનો ભૂતમળ પશુ જોવાનો હતો ઉચ્ચકુળની પરંપરામાં ન્યાય, સીધ અને પ્રમાણિકતા પર પશુ પૂરું વધુ અપાત્ર

દુષ્ટાન્ત—એક શિક્ષકે ત્યાં ચાર પુત્રો હતા તેમાં ચતુરને પરણાવેલા હતા એ જો પુત્ર નવનીતશાલ વિદ્યાભ્યાસ કરતો હતો તેમાં એકવાર મોટા પુત્ર પ્રેમચંદને જામના દિવાને કહ્યું તમારા નાનાભાઈ નવનીત વેર મારી પુત્રી તારામતીનું સગપણ કરવાની મારી હમ્મ છે તમે તમારા સિતાન પૂછીને મને જવાબ બાપને પ્રેમચંદે વેર જાવીને સિતાને વાત કરી પશુ પિતાએ તરત જ જવાબ બાપે કે બાપણે એ પ્રધાનની પુત્રીને વધુ બતાવવી નવી, માટે બીજો કામ સારી જ્યાં હોય તે શોધ કરો પિતાનો જ જવાબ પ્રેમચંદને ન ગમ્યો તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે પિતાજી તો દુદ્ધ જ્યાં છે દિવાન જ્યાંની બાપણે એક મળે ન વેપારમાં બારીફૂરી બાવે તોપણ મોટા માણસની સલાહ જન બાવ વળી સામે પગમે દિવાનસાહેબ કહેવાવે ૧ તો એની જ્યાંમા શું કહેવાપણું છે ? માટે બાવેલી શક્તીનો ૨ કર ન કરવા

ત્રણેય ભાઈ એ પ્રેમચંદ જતી ગયા બાપ સમક્ષમીને બેસી રહ્યો દિવાનજીના નામની નવનીતની વધુ બનીત ૫ માં જાવી ચઈ દિવાને પાતળના મંદા પ્રમાણે ક્રિયાત કર્યા

હવે તો ખાવા બેસતી વખતે તારામતી રસોઈ પણ બનાવવા લાગી રાટલીના ફૂલકા ચાળીમા આવતા પ્રેમચંદ કહેતો, 'ખાપા ! આ ફૂલકા તારામતીએ બનાવ્યા છે' મનમા ને મનમા સમજીને શેઠ બોલતા, 'હા ભાઈ ! મોટાની દીકરી છે, એટલે એની ચતુરાઈમા તો કહેવાપણુ શુ હોય !'

આમ કરતા કરતા દુકાનનો વેપાર નળજો પડવા લાગ્યો અને વેપારમા પણ મોટી ખોટ આવી પડી શેઠે હવે વેપારનુ કામ છોડી દીધુ હતુ આથી પુત્રોએ આવીને મિતાની આગળ પેઢીની મિથિતિની વાત કરી શેઠ બોલ્યા, 'ભાઈ, વ્યવહારના કામમા દખલ દેવાનુ મેં તો ક્યારનુ છોડી દીધુ છે હવે તમે જાણો ને તમારો વેપાર જાણો, અને બહુ મૂઝાયા હો તો જેની તમે આજે શોધી છે તેની પાસે જવ એ તમારી બીડ લાગી દેશે !'

પ્રેમચંદ આજે દીવાનસાહેબને મળવા ગયો દીવાને આવકાર આપીને ચાપાણીનો વિવેક કર્યો આ પીતા પીતા પ્રેમચંદે વાત કરી, 'હુ આજે તમારી પાસે એક કામે આવ્યો છુ' દીવાને જાણ્યુ કે, ઓફિસના તુમારો સબધી કાર્ડ સાધારણુ કામ હશે આથી તેણે કહ્યુ, 'એક શુ, હજાર કામ હોય, તોપણુ બતાવો' પ્રેમચંદે ધીમે રહીને કહ્યુ, 'વેપારમા થોડી ખાધ જવાથી હુડીઓ પાછી ફરે એવો સંયોગ છે, માટે એક અઠવાડિયા માટે પચાસ હજાર રૂપિયા'

'રૂપિયા !' દીવાનસાહેબે ઉત્તર આપ્યો, 'હુ તો નોકરિયાત માણસ છુ વળી દીકરીના લગ્ન કરવામા મારી શક્તિથી ઉપરાત અર્થ થઈ ગયો છે મારી પાસે એટલી બચત નથી જે હોત, તો તમને ના પાડત નહીં'

આજે પહેલી જ વાર કામ પડ્યુ ને દીવાને ગાળે વીટીને આપેલો જવાબ પ્રેમચંદને ગમ્યો નહીં એની આશાના ચૂરેચૂરા થઈ ગયા ઢીલે મોઢે એ ખાપ પાસે આવ્યો અને બોલ્યો, 'દીવાનસાહેબ

તો રૂપિયા આપવાની ધસીને ના કહે છે શેઠ મોભા. તો દવે તમારુ તમે જાણો. તમે મોરે ઉપાડે ઓમ શોખરા નીકળ્યા હતા એ ઓમ ત્યારે સાચી ન નીકળી, ત્યારે હુ શું કરું ?

પ્રેમ્યદ અને બીજા ત્રણેય પુત્રો દીધા પછી મયા. તેણે બાપને કહ્યું. 'મમે તેમ કરે. પણ આ બાબતનો નિમિત્ત તો હાવવો જ પડશે. તમે વધોરૂઠ ને જનુશરી છે. કંઈક માત્ર જતાવે.' શેઠ મોભા. તો એમ કરે. મારા ત્રણેય મોટા પુત્રની વડુઓ તો ગરીબ ધરની છોકરીઓ છે. તેમનાં માથાપે તો જનુ જનુ તો પદર વસિ તેમના સોનુ આપુ હશે અને દીવાનની છોકરી તો ખર્ચુ જનુ સોનુ હાવી હશે. મોઘ વિષ મારે એ જર્વાના દામીના લઈને ચીરા મૂકી દો ને તમારે વ્યવહાર જાણવો. એ સિવાય બીજો માર્ગ નથી. મારે જ નિજોત આ વાત ગમી ગઈ મારે વડુઓને કહેવામાં જાણુ.

હો હોના દામીના ભડી દાન્ટ કરે. ત્રણેય વડુઓએ તો મત્ર દાસની જગત્રઓ અને નાનકા દીરા સિવાયના તમામ દામીનાનો દમયા જ્યા. પણ આ બાબુ તારામતી પોતાની જેમ તૈયાર કરવા લાગી ત્યારે જવા તારામતીના દામીનાની રાહ જોઈ રહ્યા હતા ત્યારે તે જાણ્યા આપવા દામીના જન કપાની જેમ નેકરાણીના મથા પ મ રીત બાપને પ તઈ રવી હતી. જ્યા આ દમ રૂઢી બાપે

ત્રા વ મારતો વારો આવ્યો. તેણે પુત્રોને ઉદેશ્યને કહ્યું.

અ નવતીતનુ સત્રજનુ હતી વખતે તમે અને પૂજ્ય દર્શા તે મેં પનાત ન ના. તી તમ તા ન વાણુ દહા નહીં કરીને એક દહા રતી ન મતી. ન વાવવા મારે પૂજ્યા બાબ્યા હતા એ પણ દ તા મ દત ન રતનુ તમ મા. એક દહાના દહારને મણુકાઓ ન જન તી જ મતી જ મ એ આ કરી બધા દવે તમે જોઈ પીનુ. તાન ન રતનતી ત્રા મેમાયી કોઈ એ ખરી મુરોશીમાં અથ અ દી ના. ત્યારે આ મરીમ જા કુલીન માથાજની પુત્રીઓએ કાઠ દનુ તના દમના રી દીધા. વખત મ ના પાડી હતી.

ત્યારે જ મને ખબર હતી કે તમે એકવાર ખત્તા ખાવાના છો. હવે મૂઝારો નહીં, મારી પાસે અગાઉની સધરેલી થોડી મૂડી પડી છે. સામેના ખૂણામાં એને દારી રાખી છે. એને કાઢીને તમારુ કામ ચલાવો. પણ આજથી એક વાતની ગાઠ વાળી લેજો કે ધન અને રૂપના સામે નહીં જોતાં કન્યા લેતી વખતે તેનાં માતાપિતાના અને કન્યાના ગુણો સામે પ્રથમ દષ્ટિ કરજો.

‘આપા!’ પ્રેમચંદ્રે પૂછ્યું, ‘અમે તમને સગપણની બાબતમાં ન્યારે પૂછ્યું હતું ત્યારે તમને કેવી રીતે ખબર પડી કે આ કન્યા કુદીન નથી?’

‘એ બહુ જૂની વાત છે,’ વૃદ્ધ અને અતુલવી શેઠ બોલ્યા, ‘આ તારામતીની માતા ન્યારે કુવારી હતી, ત્યારે એકવાર એનાથી કાઠ ખોદુ કામ થઈ જવાથી એ કૂવામાં પડવા તૈયાર થઈ ગઈ હતી. પછી તો એ બચી ગઈને દીવાન જેવાના ઘરમાં થાળે પડી ગઈ પણ આવી માતાની છોકરીમાં સારા સરકારો ક્યાથી હોય?’

તમે બધા આજે પૈસા, બગલો, મોટર અને એમ એ ની ડિગ્રી-એને જોતા થયા છો, પણ છોકરા કે છોકરીના સગપણ માટે એવી લાયકાત પ્રથમ જોવાની ન હોય ખરી ખૂબી ખાનદાનીની છે આજની વિદ્યાની ડિગ્રીઓ ખાનદાનીની ખાનાખરાબી કરી નાખે છે.

દ્રૌપદી દર્પણમાં એક એક રાજાનું પ્રતિબિંબ જોતી જાય છે ને ચતુર દાસી તે તે રાજાની ખાનદાની, વય, વિદ્યા, ગુણ, શીલ, પરાક્રમ આદિનું વર્ણન કરતી જાય છે. પ્રથમ શ્રીકૃષ્ણમહારાજનું વર્ણન કર્યું. પછી અનુક્રમે દશ દશાર, બલદેવાદિ પ્રધાન વીરપુરુષોની પ્રશંસા કરી, પુરૂરિકે કમલસમાન ઉગ્રસેન રાજાનું વર્ણન કરી સભળાવ્યું. આમ આગળ ચાલતા ચાલતા પૂર્વકૃત નિયાણાથી પ્રેરાયેલી દ્રૌપદીદેવી પાત્ર પાડવોને જોવા લાગી તેમના બળ, વીર્ય અને પુરુષાર્થ આદિનું દ્રૌપદી આગળ દાસીએ વર્ણન કર્યું. આ સાંભળીને દ્રૌપદીએ એ પાત્રેય

પાંડવોના મગામાં પુખ્તદાર આરોપી દોષો ને એ બોલી, 'હું આ પશ્ચિમ પાંડવોને મારા પતિ તરીકે સ્વીકાર કરું છું. દ્રૌપદીનો આ નિર્ણય સાંભળીને કેટલાક રાજાઓ પરસ્પર ઝગાડ કરવા લાગ્યા. એટલામાં મીઠાણે જમા કરીને ઉદ્ધેપણા કરી દ્રૌપદીદેવીએ આ એક વરસી કરી છે.

નથા રાજાઓ પોતપોતાના આવાસમાં પાંચ રૂપાં દુપડાળા પાંચ પાંડવો અને દ્રૌપદીને લઈને પોતાના રાજભવનમાં બાંધ્યા અને સોનાના રૂપાના તેમ જ રત્નના ૧૮ કસથો વડે વિધિપૂર્વક સ્નાન કરાવ્યું ત્યારબાદ વિધિપુરસ્કર પશ્ચિમ પાંડવો સાથે દ્રૌપદીનાં લગ્ન કર્યાં. લગ્ન કરનાર દેખી પરસ્પર ફેંટા સાક્ષીઓએ માંડે નથાએ છે અને પરસ્પર શીશ અને સતેષની પ્રતિજ્ઞા લે છે. પચ્ચી સાક્ષીએ વરુણ પ્રતિજ્ઞા લેતાં કરે છે. બાળથી અને ધર્મ અને નીતિના માર્ગ એક બનીને ચાલ્યું. ધર્મની બાબતમાં પરસ્પર અનુકૂળતા આપીશું અને પતિ તરીકે સ્વદારસતોષ નથા પત્ની તરીકે સતત્વારસતોષ વતનું પાલન કરીશું. આવકના વતમાં સ્વદારસતોષ નો સમાવેશ છે.

પતિ અને પત્ની પગરપગી સમ્મતિથી માવજતવન અગમ્ય મનનું પાલન કરે તો એ ઉત્તમ ધર્મોચરણ છે. પરંતુ તેમ ન થાય તો અમુક દિવસોમાં અવસ્ય અગમ્યમનું પાલન કરે. એમ ન બની શકે તો પત્નિ પતિએ પત્ની સિવાયની બાંધબંધીઓને માતા ભક્તિની બાંધબંધી સમાન માનવી, અને તેની જ રીતે પત્નીએ પતિ સિવાયના બાંધબંધીઓને પિતા ભાઈ અને પુત્ર સમાન માનવા જોઈએ. યાનીઓ કરે છે કે—

અગમ્યમનું પાલન મોટાં બોલે વેશુ

સમ જગતે જિયો રહે નિર્ધારાને નેશુ

આ જગતમાં દુનિયાની હમેશાં બહુમતી હોય છે ને સમજતો હમેશાં બોખા હોય છે ત્યાં નીતિ અને ધર્મમાં બહુમતી હોવી અપરિચિત નથી. મોટે દુનિયાનાં વાક્યો પર વિશ્વાસ ન કરવો. દુનિયા અને મોટાં એ બીજાને દુનિયા હોવા જ સમજીશો છે. આવા દુનિયાનો

સગ નહી કરતા સાધુપુરુષોનો અને જ્ઞાનીઓનો સત્સગ કરવો જોઈએ અને સમજીને પોતે પોતાના આત્માને ઉચ્ચ સ્થિતિમાં લાવવા પ્રયત્નશીલ બનવું જોઈએ. બીજાને સુધારતા પહેલા પોતે જ સુધરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ જ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે—

સમજી આપ સુધારીએ, દુનિયા નહી સુધરાય,
પગે પગરખા પહેરીએ, પૃથ્વી નહી મદાય

પૃથ્વી પર કાટા પથરાયેલા હોય, તો આખી પૃથ્વીને મઢવા ઈચ્છનાર જગતના ઉપહાસને પાત્ર બને છે પૃથ્વીને બદલે પોતાના જ પગમાં જોડા પહેરીને કાટાથી બચે તમારે જો આગળ આવવું હોય, તો તમે જાતે જ તમારું સલાજો નવકોટીનું અલ્પચર્યા પાળનાર તો ધન્યવાદને પાત્ર જ છે. તેમ ન બને તો સ્વનારી સિવાય પરનારીના પચ્ચક્ષુખાણુ કરે. દ્રૌપદીદેવીએ પાત્ર પાડવો સિવાય અન્ય પુરુષોને ભાઈ અને પિતા સમાન માન્યા

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૯૧

(શુધવાર, તા ૯-૧૦-૬૭)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રશ્નના ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬માં અધ્યયનમાં દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે. દુપદરાજાએ દ્રૌપદીના લગ્ન કરીને આઠ કરોડ સોનામહોરો, આઠ કરોડ ઉપામહોરો, આઠ હાસનો, આઠ ગરુડાસનો, રત્નોનાં બહુમૂલ્ય આભૂષણો અને આઠ આઠ દાસદાસીઓ દ્રૌપદીને કરિયાવરમાં આપ્યા રાજાઓને પણ યોગ્યતાનુસાર વસ્ત્ર-ગદા-માલા આદિની ભેટ આપીને વિદાય કર્યા.

કૃત્ય વાસુદેવ જાદિ રાગભો પ્રત્યે પાંડવોએ વિનય કર્યો કે જેવી રીતે દુપરજાનતા જામત્રણથી આપ સૌ બધી પધાર્યા હતા તેવી જ રીતે જ્યારે જમે આપને આમત્રણ મોકલીએ ત્યારે મઠપિણુ મામતજનું બધાનું કલ્યાણ વિના જાન સૌ અવરણ પધારજો.

દ્વીપદીને સાસરે વિદાય કરતી વખતે માતાપિતા તેને શિખામણ આપે છે કે બેટા ! તારા શિષ્યનું સદાસર્વદા રક્ષણ કરજો કામથી, કાષ્ટથી, ભાગ્યથી માનથી કે ગર્વથી પણ અશુભનું આચરણ કરીશ નહીં અને ધરને વજોતીશ નહીં.

પણી વલુઓ સસરાના ધરમાં જાવીને તરત ૮ વજોવવા મઠી ભય છે પરિણામે ઉત્તમપક્ષમાં વિખવાદ ક્રોધો થાય છે દુપરજા તમે અને તેની પત્નીએ દ્વીપદીને શિખામણ આપ્યાં છું કે તારા અસુર પક્ષથી દુસ્મિતિ સર્જન જમાવો પાસે ન જારૂં સહ્યુષ્ઠી મામાપત્ની જુનીના હાથમાં ઉત્તમપક્ષની જાણર તળવવાના સ્વાસ્થ્ય પ્રદેસો હોય છે જાનકાનતી પુત્રી હસતાં હસતાં પણ મોઢીને કુવચન સભળાવતી નથી. પાદેશમાં કે સર્વાંદુઃખીઓની વચ્ચે એ સભવતા અને મર્માકાંક્ષી વત છે ધર દૃષ્ટ્ય ધર ભય પોતાના કુખની બીજાન વાત કરનારી થોડી વારન ખાતે વહાલી અને છે અને પછીથી એ બીચારી અને છે કલ્પ કે મઠ મઠનું કુખ ભાંગી શકતું નથી. કરકને પુણ્યના ઉત્તમ પ્રમાણે સુખ અને પાપના ઉત્તમ પ્રમાણે કુખ મળે છે જાવેશા કુખને સમજાવી વહી લેવું ભઈએ, કુનિયા અને સમેત રેરવા હમ્મજારે રોતે પ્રથમ દરવું મેઈએ.

સુત માતાપિતાએ પોતાનાં સવાનોને સારા સરકારે આપવા ઈઈએ કલ્પ કે મઠીક વાર કુસંગતિમાં પડી જઈને અગત્ય બચી જ છે હલક માણસના વિચારો હલક હોય છે.

દૃષ્ટાન્ત—એક જ જગ્યાએ બધાપેલાં માથા અને ગધેડાં સાથે રહેતાં હતાં, એક વાર થાવે ગધેડાને પુણ્ય તમારો માથા તમારી

પાસેથી ખૂબ કામ લે છે, છતાં ખાવાનું તો આપતો નથી, તો પછી તમે આટલા બધા હુબપુહ કેમ રહો છો?' ગધેડાએ કહ્યું, 'અહીંથી છૂટયા પછી મારી સાથે આવે તો હું તને બતાવું કે હું કેવો સારો ચારો ચરુ છું' ગાયે ગધેડાનો સગ કર્યો ગધેડો તેને એક મળના લીલા ખેતરમાં લઈ આવ્યો અને જણા ચરવા લાગ્યા, પણ ગધેડાને ખાઈ લેતા ફેટલી વાર? એણે ખાઈ લીધું કે તરત જ ખેતરમાંથી બહાર નીકળ્યો અને ગાયને કહેવા લાગ્યો, 'તું હવે જલદી બહાર નીકળી જ, કારણ કે મને હવે ખાઈપીને ગાયન ગાવાની ઈચ્છા થઈ છે' ગાય ખેલી, 'ગધેડાભાઈ, આવો સરસ ચારો મને આજે જ ચરવા મળ્યો છે, માટે મને સારી રીતે ખાઈ લેવા દો' પણ ગધેડાએ માન્યું નહીં અને તેણે ભૂકવાનું ચાલુ કર્યું એટલામાં ખેતરનો માલિક આવ્યો ગધેડો તો છટકી ગયો, પણ ગાયને ખૂબ માર પડ્યો એટલા માટે જાનીઓ કહે છે કે—

ગધેડે ભમાડી બોળી ગાયને ભુલાવી જ,
મારી મારી પ્રાણુદીધા છાડી, સત્સગ રેતજ,
હુબ્ટ હુજનનો સગ કદી નવ કરીએ જ

દૃષ્ટાન્ત—સાગ માતાપિતાનો પુત્ર અશોક દારૂડિયા ભાઈબિંધોની સાથે બજારમાં ફરવા નીકળ્યો મિત્રોએ કહ્યું, 'દારૂની દુકાન સામે જ છે, માટે ચાલો થોડો પીને પાછા ફરીએ' શેઠના છોકરાએ કહ્યું, 'હું થોડું દિવસ દારૂ પીતો નથી, માટે તમારે જવું હોય તો જવ' પણ મિત્રોએ આગ્રહ કરતા કહ્યું, 'તારે દારૂ ન પીવો હોય તો દૂધ પીજે, પણ સાથે તો ચાલ' આ ભાઈ દારૂની દુકાનમાં ગયો બધાએ દારૂ પીધો અને તે દૂધનો ખાલો હાથમાં લઈને ન્યા પીવા લાગ્યો ત્યાં જ અકસ્માત તેના ધરનો નોકર ત્યાં થઈને નીકળ્યો તેણે પોતાના શેઠના પુત્રને દારૂની દુકાનમાં અને હાથમાં ખાલો લઈને પીતા જોઈ લીધો. ઘેર જઈને નોકરે શેઠને વાત કરી એટલામાં અશોક આવ્યો પિતાએ તેને પૂછ્યું, 'તું અત્યારે દેાની સાથે અને કયા ગયો હતો? જો સાચું

બાંધીશ તો માઠી મમસે અને ખોડુ બોંધીશ તો વધારેમાં વધારે શિક્ષા થશે.

અશોક મોક્ષેા. પિત્રાણાં દુ સામ્ય જ ક્ષુ ધુ મિત્રેના
બામ્બલી દુ દારના પીઠામાં ગયો હતો પણ મેં દારને જાણે હતો
ખાધો ઈલા છે પિત્રાએ ક્ષુ બામ્બલી એ જાણ મિત્રેનો સગ
બંધ કરી દે? બા? તે દારને જાણે હતો પીઠુ ન બામ્બલી કામે દાર
પિત્રાનુ મન થઈ જગે. અસીતે તે દિવસથી એવ મિત્રાનો સગ
છોડી દીધા.

અવધાન એટલા મારે જ બાધા કરે છે. થઈ જાણતોયે
—અવધાન અને અધ્યાત્મિકોનો સગ કરેલા નહીં બીજાનાં દુઃખો વીસીને
ખાનગીમાં દિવાર છોડવાને બાપ નાં અટકાવે. તે બામ્બલી કામે
નિભવતાથી એ બામ્બલી સામે બેસીને બીજી પીઠાં જામકરી નહીં અને
એકાદ અકાલપિયામાં બાપ અને દીકરા પરસ્પર પાસિંગ થા ની
એકાદ કરતા થઈ નથી.

બા? તે સસરા ને વધુ એક જ ટેન્ક પર વાતો કરતાં કરતાં
ખાપ છે દીકરીઓ અને વધુએમાં કોણ દીકરી ને કોણ વધુ એની
પણ અજાણ્યા માણસને અમર પડી નથી. બામ્બલી સમ્મતમાં દીકરી
મેઢી સાથ એટલે કારણ વિના થર જકાર પત મુજબની મનાઈ હતી.
બાળે તે કુટુંબ પુત્રીઓ કોમેજમાં અને હરવાને બકાને ગમે ત્યાં ફરે
છે કુટુંબ વિષયોને તેની સાથ એકાસર, ઉપવાસ, બાપમિત્ર,
સામાયિક બાદિ પ્રતો કરાવીને સમગ્ર રખાતી બાળે. તે એ કોને
નામે અને ક્યાં નાં એનો કોઈ કન્ટ્રોલ રહ્યો નથી. આ સ્વચ્છન્દતાએ
સંસ્કૃતિની હેળી સમજાતી મૂકી છે. સાધુ અને સાધ્વીઓમાં પણ અમુક
અપવાદો બાદ કરતાં શિક્ષિતતા બાવી ગઈ છે. અવધાન કહે છે કે
સાધુ વખાણ વચ્ચે, પણ કીઓની સામે પુણ્યો ન હોય તે વખી લોક
નહીં અને સાધ્વી વખાણ વચ્ચે ત્યારે સંજગતનાર જાણ જ પુણ્યો હોય
અને કીઓ ન હોય તે વખી સમગ્ર નહીં સાધુએ કીઓને પાદ

દેવો, ભણાવવી કે સાથે ફેરવવી કદાપિ યોગ્ય નથી તેવી જ રીતે સાધ્વીઓ પણ કોઈ સાધુની સાથે વિહાર કરવો કે સાથે રહેવું એ વર્જ્ય માનવામાં આવ્યું છે સગ્ગતીય સગ્ગતીય સાથે જ રહી શકે, ફરી શકે અને ભણી શકે, પણ વિગ્ગતીય સાથે એકાન્તમાં રહેવું કે એસવું એ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ છે પરંતુ આજનો સમાજ કયા જઈને પડશે એ સમજતું નથી કોઈ કોઈ સ્થાને સાધુ અને સાધ્વીની અધાધુધી વધતી જાય છે આ અધાધુધી શ્રાવકોના મૌનને આભારી છે શ્રાવકો કા તો આવા આચારશિથિલ સાધુસાધ્વીઓને અટકાવતાં ડરે છે કે આ સાધુ કે સાધ્વી આપણને કાઈકે કરી નાખશે, અથવા તો તેઓ ઇંદાદા-પૂર્વક મૌન સેવે છે

પરંતુ શ્રાવકશ્રાવિકા એ તો સાધુસાધ્વીઓના માયાપ કહેવાય છે તેમણે થોડા કડક થવું ઘટે છે જો એમ નહીં થાય તો ક્રમશઃ આ શિથિલાચાર આગળ વધી જશે પછી તમે દર્શન કેના કરશો ? સાચા ને ધર્મનિષ્ઠ સાધુસાધ્વીઓ બનાવવા માટે હવે કડક નિયમનની આવશ્યકતા ઊભી થઈ છે કોઈ કોઈ સાધુસાધ્વીઓ ફડકાળામાં પોતાની દબલ ઊભી કરે છે અને એને શ્રાવકો નભાવી લે છે ભગવાન કહે છે કે—

સીદ્ધ જહા વ કુણિમેણ નિન્મયમેગ ચરતિ પાસેણ,
 ણવિત્થિયાઝ વઘંતિ સંવુહં પગતિયમણગારં ।

—સૂત્રકૃતાગસૂત્ર અ ૪, ઉ ૧, સૂ ૮

શિકારી સિહને ફસાવવા માટે બોકડો બાંધીને શિકારને મેળવે છે, એમ કરતા કરતા સિહ શિકારને મેળવવા માટે હળી જાય છે ને છેવટે પાંજરામાં બાંધેલા શિકારને ભક્ષણ કરવા લલચાચેલો સિહ જાતે જ પાંજરામાં ફસાઈ જાય છે એવી જ રીતે સ્ત્રીઓ નર્મ વાક્યોથી સાધુઓને ફસાવે છે માટે ભગવાન કહે છે કે—

નો તાસુ ચક્કુ સંધેજ્જા નો વિ ય સાહસં સમભિજાણે ।
 નો સહિયં પિ વિહરેજ્જા પવમપ્પા સુરક્કિઓ હોહ ॥

—સૂત્રકૃતાગસૂત્ર અ ૪, ઉ ૧ સૂ ૫

જાણ્યારી સીએલી સાથે જાણે જાણ મિથાને નહીં તેની સાથે વાતોવાપ કરે નહીં તેની સાથે વિદાર પજુ ન કરે તે જ બાણ્યારી પોતાના જાદુમાને સુરક્ષિત રાખી રહે છે

લેલ ઉપરથી પણ સમજે તો જાણી જુલમ જોય પડે છે

જૂલ જરા જણતુ દુ ખડે છે જાનુજારીએ એમ જ ક્યારે છે

સાધુઓએ અને સાધ્વીઓએ પોતાનો જાદુમા ઉત્તરવશ જનાઓ હોવા છતાં સદા સર્વદા સારવાન રહેવું જોઈએ. ચોપાદ સમાર્પન થયે ને ઘોડીક જૂલ જઈ જઈ ખડિયાને ઘેર વાગી અને જાણા હિસાબકિતાબ પર ચાલી ફરી જગી તો શુ થયે ? સુદર ચિત્રકામ પૂરુ થઈ જવા જાણ્યુ ને અણીના સમયે જાણા મિત્ર પર રજતુ દુ દેખાઈ જાય તો શુ થાય ? ક્યું કર મુ પૂજારી મળી જાય કે નહીં ?

સંગો વસ મણુસ્સાર્જ જાઓ છોગમ્મિ દરિયમો ।

ઘસ્સ વણા પરિજાયા સુક્કઠ વસ્સ સામર્જ ॥

—ઉત્તરાખનતંત્ર જા. ૨ ચા. ૧૫

ત્યે સમનો ત્યામ ક્ષી હોલ તેવુ જ શુદ્ધ ચારિત્ર છે તે સાધુ / તરી રહે છે કીચકામા લપસી પાયા પછી બચાયા વિના રહી શકતુ નથી સ રા ચારિત્રવાન સાધુસાધ્વીની જ સમાજમાં જાપ પડે છે

સાસરે ત્તી પુત્રાને તેના મામાપ જાવા સમઘેપથી જાવા મળે શિખ મળુ જાપે છે વાધ્વી મન અને શરીરના સમયતુ મહેત્ત તે સમજાવે છે હોડ નવાર ને હોર નવાર —જ્ઞાંસુધી તમારા હોદમારી નવા નીકળ્યા નથી ત્યાંમુધી રખડ પર તમારો કાજુ છે પ નુ હોદવી નવા નીકળી ચૂક્યા રખડો તમારા સિપર કાજુ જમાવી જન છે માટે જાપ બસ તો જન બધા —ન તમે સુખરશો તો

મન આપાઆપ સુધરી નરો પજુ જેની દરિયા કમળા હશે તેને ઘેળ વસ્તુ પજુ પીળા દખાગે માટે નરમુ જાડુ બોલશે કે અવજુ વેતરશો જ નહુ તમન / પ્રત્યાપાતરપ નવાનુ છે મિત્ર હશે તો

‘લાઈસાહેબ’ કહીને અને નોકર હશે તો ‘શેઠસાહેબ’ કહીને તમારી આડાઝાઈને નલાવી લેશે એ બધા તો તમારી ‘હાજી હા’મા જ લાલ માનનારા છે, પણ સદ્ગુરુ તમારા દુરાચરણો આડે લાલબત્તી ધરશે થોડું કડવું હોવા છતાં સત્યની આશા સદ્ગુરુ પાસેથી રાખી શકાય પરંતુ એ જ સદ્ગુરુઓને—સાધુસાધ્વીઓને શ્રેષ્ઠ રાખવા એ તમારું કામ છે તે જ રીતે તમારા બાળકોને પણ સત્ય, શીલ, અહિંસા, અયૌર્ય અને સયમ આદિ ધર્મોનું જ્ઞાન આપશો તો એ ભવિષ્યમાં જાગી નીકળશે, કારણ કે આવતી કાલના શ્રાવકશ્રાવિકા અને સાધુ-સાધ્વીઓ એ બનવાના છે

દૃષ્ટાન્ત—ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલે જ્યારે નિશાળમાં ભણવા જતા હતા ત્યારે આ દૃષ્ટાન્ત છે તેમને શિક્ષકે ઘેરથી ગણી લાવવાના દસ દાખલા આપ્યા તેમાંના નવ દાખલા તો પોતે ગણી લીધા, પણ દસમો તેમણે મોટાલાઈની મદદ લઈને ગણ્યો નિશાળમાં આવ્યા બાદ શિક્ષકે બધા છોકરાઓના દાખલા જોયા, તો કોઈના એ, કોઈના ચાર કે છ દાખલા ખરા હતા, ત્યારે ગોપાલકૃષ્ણના દસે દસ દાખલા ખરા જોઈને શિક્ષક ખુશી ખુશી થઈ ગયા પોતાના ખીસામાંથી એક રૂપિયો કાઢીને તેણે ગોપાલના હાથમાં મૂક્યો અને શાખ્યાશી આપતા કહ્યું, ‘ગોપાલ ! મારા શીખવેલા દાખલા તે બરાબર ગણ્યા છે, માટે તારી હોશિયારીનું હું આ ઇનામ આપું છું’ પણ હાથમાં રૂપિયો લેતા વાર ગોપાલ રડવા લાગ્યો આથી શિક્ષકે વિસ્મય પામીને પૂછ્યું, ‘તું શા માટે રડે છે ?’ ગોપાલ બોલ્યો, ‘તમે મને શાખ્યાશી સાથે ઇનામ તો આપ્યું, પણ એ ઇનામને પાત્ર હું નથી નવ દાખલા મારા ગણેલા છે, પણ દસમો દાખલો મેં મારા મોટાલાઈની મદદ લઈને તૈયાર કર્યો છે માટે તમારો આ રૂપિયો પાછો સલાજો’

એક નાના બાળકમાં આટલી સત્યનિષ્ઠા એ જોવીતેવી વાત નથી શિક્ષક ગોપાલની આવી સત્ય અને ન્યાયપરાયણતા માટે વધારે ખુશી

શ્યા અને તેના હાથમાં બીજો શ્પિયો આપતાં બોલ્યા 'આ બીજો શ્પિયો તારા સ્વપ્ન માટેના ઇનામનો છે'

તમારા બાળકોમાં આણુ સાણુ મોલવાની ટેવ છે ખરી ! કેટલાક બાળકો ઘેરથી કાગળમાં લખી લાવેલાં કે નામક કરીને પરીક્ષાના પ્રશ્ન પત્રોના ઉત્તરો લખી માત્રમાં સોમયો પાંત્રીસ માર્ક્સ મેળવી પાસ થતા હોય છે હવે ધારો કે જોજ બાળક આણુ અપૂરુ અણુતર અણુને ઇજનેર બની જાય અને તે સો પુરો બાધે તો તેમાંથી પાંચ પુલ કાઢ્યા બાધે કે નહીં ! આનાથી કેટલા એક્સીડેન્સ ચર્જા ?

દ્રોષીને સાસરે વળાવવી વખતે તેનાં માતાપિતા યીસ, સતોષ અને સદ્ગુણો સિદ્ધાન્ત આપે છે પણ તે પાંચે પાંચે સાથે હસ્તિનાપુરમાં જાય છે ત્યાં જઈને તેણે લગ્નમહેલસર બિજાઓ અને સ્વયંવરમાં આવેલા તમામ રાજાઓએ તેનાં હાજરી આપી દ્રોષી પાંચે પાંચેની સેવામાં વારાફરતી રહેવા સામી આજ્ઞા શુ થશે તે અવસરે

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૯૨

(પુરુષાર્થ, તા. ૧૦-૧૦-૧૩)

અંગી નામે સિદ્ધાન્ત પ્રશ્ન્ય ત્રણેય કળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહ્યું છે

માતાસુત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રોષીનો અધિકાર આમે છે અનવાન કહ્યું છે કે—

अक्षारि परमंगापि दुष्टलक्षणीह जगुजो ।

माणुसत्त सुह सदा संजममि य बीरिय ॥

—ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર અ. ૩ ગા. ૧

મનુ ૫ કવ વ્યાય ક્ષેત્ર કિનમ કુળ અને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ દુર્લભ

છે આવી દુર્લભ વસ્તુઓ મળ્યા પછી મિથ્યાત્વીનો સગ થઈ જાય તો તેનું ક્યું કાગવું ધૂળમા મળી જાય છે માટે જાનીઓ ટહે છે—

પાખડીઓનો તમે સગ ન કરો, એવી પ્રભુની વાણી,

જગતમા મુણને સતની વાણી

ડાઘા ડાલના આ કલિયુગમા, જિતરી ગયા છે પાણી જગતમા

દૃષ્ટાન્ત—ગજગૃહી નગરીમા નદ મણિયાર નામનો એક ગેક હતો. આ નદ મણિયારને ભગવાન મદાવીરનો ભેટો થયો અને એ વ્રતધારી બન્યો. પણ ભગવાન એક જ જગ્યાએ રહેતા નથી સત, મદાત્માઓ કે મદાપુરુષો તો સત્સગનો લાલ આપીને વિચરતા હોય છે, પણ જીવે એ સત્સગને સાધના અને તપ કરી તેમ જ સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે વર્તી હૃદયમા ટકાવી રાખવો જોઈએ ભગવાન ગજગૃહીમાથી વિહાર કરીને પધાર્યા સાધુઓને નવકરપી વિહાર હોય છે સાધુ ઓગણત્રીસ દિવસ એક જ ગામમા રહી શકે અને સાધ્વી અટ્ટાવન દિવસ રહી શકે ‘સાધુ તો વિચરતા ભલા’ સાધુઓ જો એક દેકાણે બધાઈ રહે તો ગૃહસ્થનો પરિચય વધી જાય, સમાજનો અને સ્થાનનો રાગ વૃદ્ધિ પામે માટે એ નિયમ બાધવામા આવ્યો છે કે સાધુસાધ્વીઓએ ચોમાસા સિવાયના સમયમા સતત પર્યટન કરતા રહેવું જ્યાં સુધી સશક્ત શરીર હોય ત્યાં સુધી તો તેણે પર્યટન કર્યું કરવું જોઈએ શરીર અશક્ત થઈ જાય કે બીમાર પડી જવાય તો તેમા અપવાદરૂપે છૂટ હોઈ શકે, પરંતુ ઓછામા ઓછું એક ગાઉ ચાલી શકાય તેવી સ્થિતિ હોય ત્યાં સુધી તો વિહાર અટકાવીને બેસી રહેવાય નહીં એક ગામમા ચોમાસુ થઈ ગયા પછી એને એ ગામમા ચોમાસુ કરવાની જરૂર પડે, તો ચોથે ચોમાસે એના એ ગામમા ચોમાસુ કરી શકાય છે

પણ શ્રાવકોએ સાધુસાધ્વીઓને મોટે ભાગે શિથિલ બનાવી મૂક્યા છે રાગના કારણે સાધુસાધ્વીઓના વિહારમા લોકો ટિફિનમા ખાવાનું લઈને સાથે ચાલે છે અને ગામડા ગામમા એ ટિફિનમાથી સાધુ-સાધ્વી

એને બાહાર વહેરાવે છે જમવાન કહે છે કે મારા સાધુસાધ્વીએને
જાણુ કરે નહીં ખામ કરે તો મળિય વિષ સમ્યમવિજ્ઞ મધિષ્ઠા —
એ બાજિની જેમ સર્વજ્ઞી અને મનસ્વી બની જાય છે મારે સાધુએએ
એક જ મામમાં નિમમથી વધારે સ્થિર બની રહેવું નહીં યાનીએ
કહે છે કે—

સ્ત્રી પિતર, નર સાસરે સઘનીએ સ્થિર વાસ,
એતા હોય બળખામણા જે રહે એક જ વાસ.

કોઈ સહેરમાં બે માસ રહ્યું હોય તો એનો નિમમ બતાવતાં જમવાન
કહે છે કે મતો પગમાસે વર્ધિ પગમાસે મંતો ઘાસ માળસસ મતો
મિલ્કમાપરિયાપ વર્ધિ ઘાસમાળસસ વર્ધિ મિલ્કમાપરિયાપ —
સહેરની અંદર એક માસ રહે ત્યારે સહેરમાંથી બિજા લેવી ને બહાર એક
માસ રહે તો બહાર બિજા લેવી જમવાન કહે છે કે મારો સાધુ
ટાલો દુકડે ખામ ને બાહારો કાપો જાય સાચો સાધુ પાદન દાય
ચામે ચામ ધમતિ કડે ફરજવતો રહે ચામ્યાના અમ્યાન લેખને
સઘમજન થીખવે પગે ચામનારા ને કામ કરી રહે છે તે એરાધનમાં
બિનારા પશુ કરી રહ્યા નથી વિચાર કરતી વખતે અમારી પસે
ચામ્યાના દેટલા ખેડતી કહે છે કે જામે દયાએ ખંડીને ખેતરના
મણુ છંદોને મારી નાખ્યા છે એ પાપ છે એણે તો જામેને ખાપે
જ નત્તાવ્યુ મોટરમાં બાવનારાએ જામેને એવી જ સધામણુ કરે છે
કે ખેતરમાં એક પશુ છંદને રહેના દેશી નહીં કહે અમારાથી પાપ
તો સર્વત્ર છે તો એમથી છૂટવાનો કોઈ ઉપાય પશુ ખાપ / બતાવે.

ચામ્યાના માણસો બાવા કરજ હોય છે તેમના બેળા હલમર્મ
ધમતિ બોધ જહુ જલકી બિતરી જાય છે ત્યારે તમે દર ચોમાસે બુદ્ધ
બુદ્ધ પ્રત્યક્ષો સંવર્ણના હોવા ખર્તા રીઘ પગ જેવા સર્વત્રના છા.

મારે મતોના પારણ કરનાર નહ મહિમારે એક વાર ત્રણ દિવસ
ખોપવન કરી ખમની આરાધના કરવાનો વિચાર કર્યાં બહુમ પૌષધ

કરી ધ્યાનમાં બેઠા પછી તેને પાણીની તરસ લાગી આથી તેણે વિચાર કર્યો કે જેમ પાણી વિના મારો જીવ આકુલવ્યાકુલ થાય છે, તેમ અનેક જીવો પાણી વિના દુખી થતા હશે માટે આ પૌષધવ્રતને પૂર્ણ કર્યા પછી હું એવું કામ કરું કે જેથી લોકો તૃપ્ત પણ થાય અને મારા આ કાર્યના વખાણ પણ કરે

પાખડીઓના સગમાં નદ મણિયારે પુણ્યતત્ત્વને ધર્મતત્ત્વ સમજી લીધું પુણ્યથી શૂલ બધ બધાય છે, પણ કર્મની નિર્જરા થતી નથી, ત્યારે ધર્મથી કર્મની નિર્જરા થઈ જાય છે કાઈ ભૂલા, લગડા, અપગને જોઈને તમને અનુક પાલાવ આવે ને તેને તમે ખવડાવો કે દાન આપો એ પુણ્ય કહેવાય, પણ તેને ધર્મ માની શકાય નહીં પણ તમારે ત્યાં અકસ્માત્ આવી ચડેલા તથાગ્નના સાધુને ભાવપૂર્વક વહોરાવો એ ધર્મ કહેવાય માટે અહિંસા, સયમ, તપ આદિ ધર્મમાં ધ્યાન રાખો પુણ્યથી તમને બધી સામગ્રી પ્રાપ્ત થાય, પરંતુ ભવપર પરાની સાકળ તોડવી હોય તો સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપરૂપી ધર્મનું આચરણ કરવું પડશે ભવકદ્દી કરવામાં પુણ્ય કામ આવશે નહીં આથી તેના મિથ્યાત્વના પુદ્ગલો વધવા લાગ્યા અને સમ્યક્ત્વના તત્ત્વો ઓછા થવા લાગ્યા તેણે પૌષધમાં આરભના કાર્યો કરવાનો નિર્ણય કરી લીધો

‘જે પરિસ્સવા તે માસવા’—જ્યાં કર્મ નિર્જરાનું કારણ હતું ત્યાં કર્મના બધનો બાધ્યા પૌષધ પાણીને આવ્યા પછી તેણે વિચારેલું કામ શરૂ કર્યું નદ મણિયાર પાસે પૈસા ધણા હતા એ પૈસાથી તેણે દાનશાળા, હોમમતશાળા, નાટકશાળા, ઔષધાલય અને એક પુષ્કરણી—વાવ વગેરે બધાવ્યા અને પોતે કરેલા એ પુણ્યકર્મમાં ‘ગદ્ગિદ્ગ મુચ્છિષ્ઠ અજ્ઞોવવન્ને’—ગૂઢ થયો, મૂર્ચ્છિત બન્યો અને આસક્ત થયો. લોકો તો આ દાનશાળા વગેરેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, પણ જેમ જેમ એ પોતાની પ્રશંસા સાલજતો ગયો તેમ તેમ તેનું અભિમાન અને તેની આસક્તિ વધવા લાગ્યા મિથ્યાત્વના કારણથી થયેલા પાપના

ઉભયી તે સોળ સોળ રાત્રો એકીસાથે લાગુ પડ્યા. નંદ મહિષારે લાગે રહ્યા અર્થાતે વેલોની વખત, વિરેન્ન અને રામનની દવાએ કરી, પરંતુ તેમણી તે પ્રક્રિયાર સાથા લાગે, પણ પાછુ એનું એ હઈ એમ્મુ થયું નહીં પણ બિચરું વધવા લાગ્યું મરણુ કે—

હાંઓના હાંને હાંનાનારુ કોણ છે ?

કોરી વડી બાકુખની ત્યાં સધિનારુ કોણ છે ?

કમના ઉભયે કોઈ મટાડી ચકતું નથી. નંદ મહિષારની બીમારી વધતી જાય છે અંજાર પૂજવા બાવે એ બધા શૂન્ય કામના ખૂન વમાણુ કરવા જાય છે રાજમાં ધેરાધેરા છે છતાં પોતાનાં કામની પ્રસસાથી એની આસક્તિ વધી થઈ જેમ કોઈ માણુસે નવાં મકાન કાપી દેવા અને વાસ્તુ લીધા પહેલાં જ્યાંનાં કાટદિશ થઈ જાય તે એના છત્ર એ મકાનમાં ઉઠત્ર ખિસકોલી કે ચક્રવીરપે ન્હો, તેવી / રીતે વાવમા આસક્તિ રાખીને નંદ મહિષાર મૃત્યુ પામ્યો અને એ જ વાવમાં એ દેહતો ભગ પામ્યો. આ આસક્તિએ નંદને દોષ બનાવ્યો. પરંતુ વાવમા રહેતાં રહેતાં પણ સોડાનાં વખાણુ સંભળી સંભળીને એને એમ થયું કે બાકુ પૂર્વે મેં ક્યાંક સંભળ્યું છે અને એ વિચારના દેહના ભવમાં એને જાતિરમરણુ જ્ઞાન ક્રિપ્ત થયું તેને કુખ થયું કે અરેરે કુ મનુષ્ય ભર કારી થયો. હવે મારી હારેલી માણને છત્રમાં પસદાલી નાણુ મનુષ્ય નાર મતો આદરી શકે છે તેમ દેહના ભવમાં તેણે અગિયાર જાત આદર્માં અને તેણે જીવન પારણે બંધ કરવાનું મન લીધું.

જરાંજર એ / સમયમાં ભગવાન મહાવીર રાજગૃહીના ઉદ્યાનમાં પધામાં હસીને ન્હારા સોડા દારા આ સમયમાર સંભળીને દેહએ વિચાર કર્યો કે હું પણ ભગવાનનાં હાંને કરીને પાવન થઈ બાકી એ વાવમાંથી નીકળીને ઉદ્યાન તરફ જવા લાગ્યો. આ તરફ મિલિક રા ન બાકુ સર બેસીને ભગવાનનાં હાંને માટે જઈ રહ્યા હતા. મંદ મનિથી આત્મે ન્હો દોષ એ ધેહના પગ નીચે દમાવે. ભગવાનના

દર્શનની અભિલાષામા જ મરીને એ દેવલોકમા દુર્દુર નામનો દેવ થયો. દેવભવ પામીને તેણે ઉપયોગ દ્વારા પોતાનું પૂર્વભવનું દેહકાનું શરીર જોયું એ ભગવાન મહાવીરના દર્શન કરવા માટે આવ્યો. વદન કરીને એ દુર્દુર નામના દેવે ભગવાનને પૂછ્યું, ‘ભગવન! હું ભવ્ય છું કે અભવ્ય?’ ભગવાને ઉત્તર આપ્યો, ‘તું ભવ્ય છે’ દેવે ખીજે પ્રશ્ન કર્યો, ‘હું સમ્યગ્દષ્ટિ છું કે મિથ્યાત્વી?’ પ્રભુએ કહ્યું, ‘તું સમ્યગ્દષ્ટિ છે’ દેવે ફરી પ્રશ્ન કર્યો, ‘હું પરિત્તસ સારી છું કે અપરિત્તસ સારી?’ પ્રભુ બોલ્યા, ‘તું પરિત્તસ સારી છે’ દેવે પ્રશ્ન કર્યો, ‘હું દુર્લભબોધિ છું કે સુલભબોધિ?’ પ્રભુએ કહ્યું, ‘તું સુલભબોધિ છે’ દેવે પૂછ્યું, ‘હું ચરમ છું કે અચરમ?’ ભગવાન બોલ્યા, ‘તું ચરમ છે’ દેવે પૂછ્યું, ‘હું આરાધક છું કે વિરાધક?’ પ્રભુએ કહ્યું, ‘તું આરાધક છે’ ભગવાનના વાક્યો સાંભળીને દુર્દુર દેવને ખહું આનંદ આવ્યો. તેણે ભગવાનને પ્રાર્થના કરીને આજ્ઞા માગી, ‘આ આનંદમા હું મારી વૈક્રિયશક્તિથી નાટકની રચના કરવા ઈચ્છું છું’ અને તેણે નાટકની રચના કરી ગૌતમસ્વામીએ આ જોઈને પ્રશ્ન કર્યો, ‘ભગવન! આ દુર્દુર દેવ પૂર્વે ક્યા ભવમા હતો?’ ભગવાને કહ્યું, ‘આ નંદ મણિયારનો જીવ છે પૂર્વેનું અધૂરું રહેલું આ ભવમા પૂરું કરે છે’ આમ માનવી બન્યો દેહકા આસક્તિથી અને એ જ દેહકા બન્યો દેવ આનાસક્તિથી.

પાંચ પાડવોને પતિ તરીકે સ્વીકાર્યા પછી દ્રૌપદીની પણ સમ્યગ્દષ્ટિ થઈ ગઈ હતી આવી દષ્ટિવાળો જીવ મિથ્યાત્વીના પરિચયમા પણ આવતો નથી એ પાંચેય અતિચારને જાણે છે, પણ અતિચાર આચરતો નથી આજે તો તમે સમક્તિના ઠેકાણા રહેવા દીધા નથી જે જૈન-માર્ગને વમી ગયો હોય તેની પાસે જોવા જવામા પણ લાભ શો? આવા મિથ્યાત્વીના સગથી જે કોહિનૂર હીરા કહેવાતા હતા તે પાંચીકા જેવા બની ગયા છે જૈનત્વ ગુમાવીને જૈનત્વની જ ટીકા કરનારાઓ આજે જૈનધર્મને વગોવે છે હિંદુ મંદીરને જે મુસલમાન બને તે હિંદુત્વની

ધોર ખોદી નાખે છે મારે ભગવાન કહે છે કે પરપાર્શ્વદંડસંયમી'—
પાખ દીપ્તિ તમે સજન કરજો. ભગવાનના જમાઈ જમાઈને કહેમાણે
કહે ને બધે 'કહેમાણે મકહે' કહીને એ વધારી દાધા તેથી
તેનો અનતા સસાર વધી ગયો. ભગવાન કહે છે—

લેય યુદ્ધા મહામાગા યીગ મસમત્તવસિજો ।

મસુર્ય તેસિ પરકંઠં સફલં હોર સમ્પસો ॥

ને વત્વના અનણ્ય છે મિથ્યાત્વથી છે અમુદ પરાક્રમી છે
તેનો સસાર કલો ને કલો રહે છે અને તેને મળ્યે—

લેય યુદ્ધા મહામાગા યીગ મસમત્તવસિજો ।

સુર્ય તેસિ પરકંઠં અફલં હોર સમ્પસો ॥

જ તત્ત્વ પુરો છે સમ્પ્રમાણી છે વીર પુરુષ છે એનું પરાક્રમ
શુદ્ધ છે કારણ કે એ પરાક્રમ કમીના નાશ કરી નાખે છે તેનો સસાર
અક્રમ યઈ જાય છે

પુરુષ અને ધમ એ બન્ને એક નથી મિથ્યાત્વી ને પરાક્રમ કરે
છે તેથી શુભમય નાથાય છે પણ નિર્જરા જતી નથી. સમ્પ્રમાણી
મિથ્યાત્વના આગ્રમમાં અનતા નથી ક્રોધીમાં આ સરેકર કીતથી હતા.

ચાવીસ તીર્થંકર, બાર મહેવર્તી નવ વાસુદેવ એ ચોપન મ્હાથ
નીમ પુત્રા છે નવ નારદ એક આરામાં થાય છે તેમાં જ્યારે જ્યારે
વાસુદેવ થાય ત્યારે ત્યારે નારદ થાય છે તેમાં કમુલ નામના નારદ
કમુલ વાસુદેવના સમ્પ્રમાણ હતા આ નારદમાં અમર્યપિના અદ્ભુત પ્રભાવ
હોતો વિદ્વાનો કોપ્યોમ કરવાની શક્તિ હોવાથી એ ગમે ત્યાં જઈ શકે.
અર્ધસીક અને અધિસેકમાં કરવામાં એની ઝાપ વાસુ કરતાં પણ
વધારે હોય, પણ તેમાં ક્ષત્રિયતા હોવાથી તેને જ્યાં સંપ હોય ત્યાં
કનેસ કરાવવો શકુ બને.

ૐ શાન્તિ.

બ્યાખ્યાન : ૯૩

(શુકેચાર, તા. ૧૨-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય લોકમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમા દ્રૌપદીનો અધિકાર આવે છે નારદ જેવા બ્રહ્મચારી છે તેવા જ વિદ્યાના વૈભવવાળા પણ છે પણ ક્રોધના ધરમા સારુ આવે, તેને દેખી શકે તેવા નથી આવા માણુએ આસતેલનો ડખ્ખો ને દાવાસળીની પેટી સાથે લઈને જ ક્રૂતા હોય છે જ્યાં સુધી તેમનો આવો કલુપિત—કલહપ્રિય સ્વભાવ જતો નથી, ત્યાં સુધી તેમનું કલ્યાણ કેવી રીતે થઈ શકે ? લોટ, ગોળ અને ઘીનો બધ નિખર હોય છે લોટમા ઘી ભળે તો તેની ચીકાસ વધે છે તેવી રીતે આત્મપ્રદેશ અને કર્મપુદ્ગલ વચ્ચે કપાય ભળે તો મિથિતિ અને અનુભાગ નામના બધ પડે છે પ્રકૃતિ અને પ્રદેશ એ બે બધો યોગના ધર છે જ્ઞાની અને અજ્ઞાની બનેને એ બધો પડે છે, પણ જ્ઞાની શિથિલ બધ બાધે છે, ત્યારે અજ્ઞાની એ બધને બહુ નિખર અને ચીકણા બાધે છે

सरिसो ह्येव वालाणं तम्हा भिक्खु न संजले ।

ક્રોધ અજ્ઞાની બે શબ્દો કહે ત્યારે જ્ઞાની સમજે છે કે અજ્ઞાની બાળક જેવો છે, પણ મેં તો ભગવાનની વાણી સાભળી છે, માટે મારે ક્રોધ કરવો ન જોઈએ ત્યારે અજ્ઞાનીઓ સહેજમા આવો કર્મો બાધે છે આવા છવો ધર્મસ્થાનમા પણ સખણા રહેતા નથી, તો ઘેર સીધા રહી જ

કેમ થશે? સન્નિયમગંજ સુદુર — જનવાન કહે છે કે જેમ શાંતિરહે તેમ
કરે. જમ્યા બાતમા તેમ તો જ પર્મ દો છે નારદ સરજ ન હતા
બા નારદ મદુ કુવલ્યમિત દતા એવા મારે એક લીધેક દષ્ટાન્ત છે —

એક વાર નારદને વિચાર થયો કે જનસાવાળા શીમતને ધન પ્રિય
છે કે મરીમને ? બા જોવા મારે તેમણે એક ભીખારીનું રૂપ લીધું.
દામમા તનૂરો અને બિદ્યાપાત્ર લીધા ફરિયા વચ્ચે પહેચી અને
શકરમાં ફરવા લાગ્યા અનેક માણસો મળ્યા પણ કોઈને બા ભીખારી
સામે નવાની કુ સ નથી. જનસે જનસે ફરીને જાણ્યા જાતે તે એક
નાની મૂપડીની તણે બાવીન બિદ્યા તથા વરસાદથી તેમનાં કપડાં ભીંગાઈ
ગયા હતા. જ મૂપડીમાં વિધવા ફરજનું બાઈ રહેલી હતી. તેના
અંકના એક જુગ દાઢકોઈ તાવમાં પાખો દતો. તેની સેવા કરતાં કરતાં
તણ બદાત ભીખારીનો જવાજ સાંકળ્યો રાત્રિનો સમય હતો. વરસાદ
ધાધમ્ય ૪ તો હતો. વીજળીના ઝબકરામાં બા ભીખારીને બાઈએ
તેમ બા ભીખારીને દાઢથી મૂળતો જોઈને ફરજનું બાઈને દ્યા
આવી ગમ તણે બા ભીખારીને કહ્યું અઢરાજ ! બાપ મૂપડીમાં
આવી તણ ભીખારીરૂપે નારદ બદર બાબ્યા ફરજણે પોતાનું
જૂનું કપડું આપીત તેમને કહ્યું બા કપડું પહેરીને તમે તમારાં કપડાં
ચુકારી નાખો. ભીખારીએ પોતાનાં કપડાં ચુકાવી નાખ્યાં હવે ફરજનું
બાઈ પ્ર પાતાનો માયાનો શટમો ને એળ બાપીને ભીખારીને કહ્યું

જ્ઞાન માર્ગનો અને પછી સામેની ખારીમા સર્પ જાવ, કરણુ કે
આખા વિચના થાક લાગ્યો હતો ભીખારીરૂપે નારદ સર્પ ગયા
અતઃ ૬ તણ ઉકરાના બાટલા ૧૨ મેડી તેણે જોઈું તો ભીખારીનાં
કપડાં તણ હારી ગયેલા હતા બાપી પોતાનાં ધરમાંથી કપડું કાઢીને
એ અજ ખુ સીવવા મેઠી સવાર પાણુ ને ભીખારી બાઈનો એટલે
૬ જણે તણ સીવણુ અજરખુ બાપીને કહ્યું બા અજરખુ પહેરી
લો ભીખારીરૂપે નારદે વિચાર કર્યો કે બા બાઈ અજરખર ધર્મવાળી છે
મારે એને મારે કઈક બદલો આપવો જોઈએ બાપી બાલતાં બાલતાં

તેણે દરજણુ બાઈને કહ્યું, ‘આજથી તમારા પુત્રનો તાવ ઊતરી જશે અને અડીથી ધરમા જીવ ત્યારે જે કામ પહેલું હાથમા લેશો તે સાંજે પૂરું થશે’ આમ કહીને નારદ ચાલતા થયા દરજણુ બાઈ ધરમા આવી ત્યાં કપડું સીવતા જે બે વારનો ટુકડો બચ્યો હતો તે એના હાથમા આવ્યો એને એ ગજથી લગ્નવા લાગી, પણ નારદના આશીર્વાદથી કપડું વધવા માડ્યું અને આમ ને આમ એ કપડું આખો દિવસ ભરતી જ રહી, પણ કપડું ખૂટતું જ નથી !

એટલામા પાડોશના બગલામા ગહેતી શેઠાણી સીવેલું કપડું લેવા આવી તેણે જોયું તો આ દરજણુ એકનું એક કપડું ક્યારની માપી રહી છે, પણ એનો છેડો જ આવતો નથી આ તાકો તે કઈ જાતનો હશે ? તેણે દરજણુને પૂછ્યું, ‘હું મારું સીવવા આપેલું કપડું લેવા આવી હતી, પણ ક્યારનો આ તાકો પૂરો જ થતો નથી તો આ ક્યું કપડું છે ?’ દરજણુ બોલી, ‘હું પણ એ જ નવાઈમા પડી છું એક જટાધારી બીખારીની મેં આજ રાતે સેવા કરી, રાટલો ને ગોળ ખાવા માટે આપ્યા, મારી પથારી તેને સૂવા આપી અને આ કપડામાથી તેને એક અગળ્યું બનાવી આપ્યું તેના કહેવાથી આ બે વારનો ટુકડો હું સવારથો માપી રહી છું, પણ તેનો છેડો જ આવતો નથી !’

બગલાવાળી શેઠાણીએ વિચાર કર્યો કે આવો બીખારી મારે ત્યાં પણ આવે, તો મને પણ આના જેવો જ લાભ મળે સાંજ પડી અને એ જ નારદ બીખારીરૂપે ફરતા ફરતા નીકળ્યા શેઠાણીએ તેને બગલામા બોલાવ્યા તેના ધરમા તો સારું સારું ખાવાનું હાજર હતું, છતાં તેને સૂકી રાટલી ખાવા માટે આપી અને નોકરને રહેવાની ઠાટડીમા તેને સૂવા માટે જગ્યા આપી. બીખારી સૂઈ ગયો ન્યારે એ સવારે ઊઠ્યો ત્યારે શેઠાણીએ એક ફાટેલ તૂટેલ કપડું બીખારીના હાથમાં આપ્યું ચાલતા ચાલતા નારદે કહ્યું, ‘બહેન ! તમે કરેલી મારી સેવાના બદલામા તમે ધરમા જઈને જે કામને પહેલો હાથ લગાડશો એ કામ સાંજ સુધી ચાલુ રહેશે.’

શેઠાણી તો રાજ થતી થતી જમણામાં આવી તેન વિચાર હતો કે જ્ઞાણુની માફક હું પણ કપડું ખરવા માંડીશ અને એ કપડું મોટો તાંબો થઈ જશે. જ્યાં થરમાં હાખલ થાય છે ત્યાં એક નોઝરાણી ક્યારે વાળી રહી હતી. રોજના ટકટક કરવાના સ્વભાવ મુજબ શેઠાણી તાડુકાને બોલ્યા 'ને તો પાછળ ફેરમે ક્યારે પાપો છે ? એમ કહેતાંની સાથે તેના હાથમાંથી ઝડુ થઈને શેઠાણી વાળવા મરી સાથે બોલી કે 'દેખ, આમ ક્યારે ક્યાય.

નારદજી ક્ષયક્રમિય અને કુતૂહલક્રમિય હતા પરંતુ તેમની પાસે વિદ્યાઓ ધણી હતી. તેઓ રૂપરાક્તન કરી શકતા સાથે તેઓને વસ્તુસિદ્ધિ હતી. એમણે શેઠાણીને આશીર્વાદ આપેલા કે જે કામ પડેલું લેશ તે સાંજે છૂટશે. શેઠાણીના હાથમાં તો સાવરણી આવી મઈ વાળતી જમ ન બોલતી જમ કે 'દેખ, આમ ક્યારે ક્યાય. ઘસીઓએ ધણી વીનળા. સ્વ શેઠાણી સાવરણી કેમેલ છોડે નહિ. શાકાને શેઠને બોલાવ્યા 'જેઠે રખાખચા હતું 'સાવરણી મૂકે છે કે નહિ ? મેઘની સામે સાવરણી ફરતી શેઠાણી બોલી 'દેખ ક્યારે આમ ક્યાય. શેઠ તો આશ્ચર્ય પામી મથા કે આ મુ ? નહીં હાઈ જગમાઠ લાગે છે. જેઠે તો જૂવા નેચી, જતીને બોલાવ્યા. પણ ફરકને સાવરણી જતાવીને શેઠાણી નેરચી બોલે, 'દેખ, આમ ક્યારે ક્યાય. જ્યાં શાકા હાઈની હારી ફાવી નહિ નારદજીને ખૂબ મન આવી આખો દિવસ પ્રયત્ન કરીને શેઠ તો શાકાને નિરાશ બનીને બેની ગયા. આ આજુ સુગંધ થયો કે શેઠાણીના હાથમાંથી સાવરણી છૂટી મઈ ન શેઠાણી નેચી મઈ તેણે બીખારીએ આપેલા વચનની સૌન વાત કરી. આ છે નારદનો સ્વભાવ. એ ચૂપ કેમ બેસી હ ? આ સાચા કામ કરનારની દશા. શેઠાણી જેવી થાય છે.

કહેવાનું તો ખરૂં એ છે કે નારદ આવા કુતૂહલક્રમિય હતા. એમને આરા ન આરા હોતુંક કરવા અને નવા અદુ ગમતાં હતાં. નારદના હાથમાં દડ ને કમડમ નવા નમતી પાને પ્રગટિત નામતી વિદ્યા હતી. આ વિદ્યાના પ્રભાવથી એ કાઈ ન માય ત્યાં મેનારપાના હજવા જનાવી

શક્તા હતા આગળના સમયમા આવી વિદ્યાઓ બહુ પ્રચારમા હતી

થોડા સમય પહેલા મહમદ છેલ કરીને એક આવી વિદ્યા જાણનાર થઈ ગયો એક ગામના ચોરા પર એ મહમદ બેઠો હતો, ત્યા એક જૈન મુનિ ભાત વહેરીને ત્યાથી નીકળ્યા, કૌતુકને ખાતર મહમદ છેલે એ ભાત પર દષ્ટિ કરી અને એ ભાત માસના રૂપમા ફેરવાઈ ગયા મહમદ છેલે ગામલોકાને કહ્યું કે 'તમે લોકો જે સાધુને પૂજ્ય માનો છો એના પાતરામા માસ છે' ઘડીવાર તો ગામલોકોએ એ વાત માની નહી, પણ જ્યારે કહ્યું ત્યારે ગામલોકોએ સાધુની પાછળ જઈને ખાતરી કરી તો સાધુના પાતરામા ખરેખર માસ દેખાયુ ગામલોકોએ સાધુને પૂછ્યુ કે આ શુ છે ? ત્યારે સાધુમહારાજે કહ્યું કે, 'એ શુ છે તે હું ઉપાશ્રયમા પહોચીને હમણા જ બતાવુ છું'

સાધુમહારાજે ઉપાશ્રયમા જઈને ભિક્ષાપાત્રને ખાણુમા મૂક્યુ અને કાઉસગ્ગ કરીને તેણે નવકારમંત્રનો જપ શરૂ કર્યો આ જપના પ્રભાવથી મહમદ છેલ જે ખુરશી પર બેઠો હતો ત્યા ને ત્યા જ ચોટી ગયો જ્યારે ખાવા માટે બેઠવાનો સમય થયો ત્યારે એ બેઠવા લાગ્યો, પણ કોઈ રીતે બેઠી શક્યો નહી ખુરશી સાથે એ સજ્જડ રીતે ચોટી ગયો હતો આખરે તેણે વિચાર કર્યો કે જે સાધુમહારાજને મે ચમત્કાર બતાવ્યો તેની જ વિદ્યાનુ આ કામ છે આથી તેણે સાધુમહારાજને ચોરા પર આવીને માફ કરવા વિનતી મોકલાવી, પણ સાધુએ કહેવડાવ્યુ કે અમારે તો ત્યા આવવાની કોઈ જરૂર નથી એ મહમદ છેલને કહી દો કે જો તમારે ગરજ હોય તો એની એ હાલતમા અહી આવીને ક્ષમા માગો આખરે મહમદ છેલ તોળ્યા તોળ્યાના પોકાર કરતો ચોટી ગયેલી ખુરશી સાથે ઉપાશ્રયમા આવ્યો સાધુએ કહ્યું, 'પહેલા તો આ પાત્રામાની જે વસ્તુ હતી તેની તે બનાવી દો અને પછી પ્રતિજ્ઞા કરો કે આજથી તમારી વિદ્યા કોઈપણ સાધુ ઉપર અજમાવવી નહી તો જ આ ખુરશી બિખડશે, નહીતર એમ ને એમ રહેશે'

મહમદ છેલ્લે ક્ષમા માગી, પાત્રામર્ણુ માસ બદલી મરું અને અને મોઢપિયુ સાધુને નહીં ખજવવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી ત્યાર બાદ સાધુએ મહમદ છેલ્લે ઉપર રક્તેકરણ ફેરવ્યો ત્યારે એ છૂટકો આવોજાએ પાત્રમાં આવત જોવા ને મુનિને વદન કરી સૌ વિદાય થયા.

નારદ બાવી વિધાના જાણકાર હતા દારિકાના શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ તેમની બાદ અમરમદિતિએ પ્રવુજન સાંન બાદિ કુમારે દ્વ દ્વારાદિ રાજપુરુષો બાદિને જનુ પ્રિય હતા શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવનું કૈમ્યર્ અદ્યુત હતું શ્રીકૃષ્ણના ભાઈઓ દ્વકીના ૭ પુત્રા કે જેમનું કુલસાએ પાલન કરું હતું તે અને મજસુકુમાસ બાદિ સાત પુત્રો તો મોક્ષમામી હતા. શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવપત્નીના ધણી હતા બાવની ચોવીસીમાં તેઓ તમિ કર કરી બાવા શ્રીકૃષ્ણમહારાજના ધરમાં ખજ નારદ નિરકુશ રીતે બાવી જઈ શકતા હતા જ્યાંને નારદનું આગમન આવત દ બાપ્તુ હતું નારદ પોતાની વિદ્યાથી અતરીક્ષમાં ખજ ભરી રાજાવા હતા જળવાદ અને રથજવાદના મુખવાળા નમરોમા, કરીતરી સ્ત્રી હેમ તેવાં પુણ્યામા વસિક સાહે વધારે રહતા હેમ તેવા નિમમેશમાં એવાજો રહેતા હેમ તવા સન્નિવેશમા અત કવિઓ રહે તેવા આત્મમેશમાં વધેવછ રીતે ફરતા હતા આ કહ્યુસ નામના ના દ અતરીક્ષમાર્જે દસ્તિતાપુર નમ મા આવજા પાડવાના માસાદમા પધાર્યો તેમને જોઈને પાંચ પાંચે કુતાજી અને પાંચ રાજા સાત રમણા સામે ચાલીને તેમનું સ્વાગત કરવા આવ્યા અને તેમન બેસવા મારે આસન આપ્યું એ આસન પર દ્વ નિજવીને તથા પાતાના કમણ્ણમાંથી ચારે જાણુ પાણી બટા અને તેના પર મૃગચર્મ નિજવીને નારદજી બોલ તેમણે ચારે ત ક દર્શ કરી દવે ના ફી દર્ષિ કર્યા પાણી અને મુ કરી તે અધિકાર અવસરે કદવારી.

વ્યાખ્યાન : ૯૪

(શનિવાર, તા ૧૨-૧૦-૧૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય કાળમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમા દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે પાંડવોના રાજમહેલમા આ કણ્વ નામના નારદ પધાર્યા અને પાચેય પાંડવોએ, પાકુ રાગએ તથા કુતાશ્રમે તેમને વદન કર્યા, પણ દ્રૌપદીએ તેમને વદન કર્યા નહીં નારદે આડી દષ્ટિએ અતપુરમા જોયુ ત્યાં દ્રૌપદીને જોઈને જોઈ, પરંતુ નારદ અવિરતિ હોવાના કારણથી દ્રૌપદીએ જાણીજોઈને જ તેમનો આદર કર્યો ન હતો શ્રાવકને ઘેર શ્રાવક આવે, તો શ્રાવકને વદન થાય છે સાચા વદન તો તેના પચ્ચક્ષ્માણુને થાય છે મિથ્યાત્વીને સમ્યક્ત્વી જીવે આદર આપતા નથી, કારણ કે આદર સમ્યગ્દષ્ટિનો હોય મિથ્યાદષ્ટિમા આદર કરવા જેવું શું છે ? જેના દેવ અરિહંત, ગુરુ નિર્ઘ્રય અને ધર્મ કેવળીનો પ્રરૂપેનો—આ ત્રણ તત્ત્વની જેને શ્રદ્ધા હોય તે આદરને પાત્ર છે નદીમા ધસાતો ધસાતો પથ્થર જેમ ગોળ થઈ જાય છે તેમ અનેક કર્મના પરિણામો ભોગવતા ભોગવતા જીવને સમ્યક્ત્વ લાગે છે તે સમ્યક્ત્વના ત્રણ કરણ છે

૧ યથાપ્રવૃત્તિકરણ—કર્મ ધસાતા ધસાતા સિત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમને વટાવીને એક કોડાકોડી રહે છે

૨ અપૂર્વકરણ—દીર્ઘકાળના કર્મોને મદરસ કરી નાખવા તે આમા જીવ તેનો સ્થિતિધાત રસધાત, ગુણુશ્રેણી, ગુણુસક્રમણુ, અપૂર્વ

મહમદ છેમે કામા માગી, પાત્રામનું માંસ જલ્દી ગયું અને અને
કોઈપણ સાધુને નહીં ખજાવવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી ત્યાર બાદ સાધુએ
મહમદ છેવ ઉપર રત્નેદરણ ફેરવ્યો ત્યારે એ દુષ્ટનો, આવેશને પાત્રમાં
આટ નેવા ને મુનિને વદન કરી સૌ વિદાય થયા.

નારદ આવી વિષાતા જાણુકાર દત્તા. દારિકાના શીરૂખ્ય વાસુદેવ
તેમની આઠ અમનદિરીએ. પ્રણવન સાંભળ્યાદિ કુમારો દત્ત હસારાદિ
રાજપુત્રો આદિને જનુ પ્રિય હતા શીરૂખ્ય વાસુદેવનું નિમિષ બદલુત
હતું શીરૂખ્યના બાઈએ દેવકીના ૭ પુત્રા કે જન્મનું સુસમ્પાદે પાલન
કયું હતું તે અને ગજસુકુમાલ આદિ સાત પુત્રો તો મોક્ષામી થતા.
શીરૂખ્ય વાસુદેવપત્નીના ધણી હતા આવડી ચોવીસીમાં તેઓ
તીર્થે રે મરે. આપા શીરૂખ્યમહારાજના ધરમાં ખસુ ત્યારે નિરકુટ
રીતે આવી જઈ રહતા હતા બધાને તારવતું આગમન આનંદ આપતું
હતું ત્યારે પોતાની વિદાયી અતરીક્ષમાં સુ ભદ્રી રાજ્યાર હતા
જળવાદ અને સ્થળવાદના મુખવાળાં નગરોમાં, કારીગરી કરી હેમ
તેવાં પુલ્લોખા, વણિક ભોઠા વધારે રહતા હોય તેવા નિગમેમાં ગ્રવાચ
રહેતા હોય ત્યા અન્નિવેશમાં અને અપિઓ રહે તેવા આશ્રમેમાં મહેમ
રીતે ફરતા ફરતા આ કમુલ નામના ત્યારે અતરીક્ષમર્મ દસ્તિનપુર
નગરમાં આવેલા પાણાના માસાદમાં પધાર્યા તેમને નેઈને પાંચ
પદ્ધિઓ કુતાઈ અને પાડુ રાજ સાત કસલા સામે આવીને તેમનું
સ્વાગત કરવા આજ્ઞા અને તેમને બેસવા મારે બાસન આપ્યું એ
બાસન પર દેશ નિબળીને તથા પોતાના કમસ્વમણી મારે બાસુ
પાણી ખંટી અને તના પર મુગચમ નિબળીને ત્યારે જોડા તેમણે
મારે તરફ દષ્ટિ કરી. દેવે ત્યારની દષ્ટિ કર્યા પાછો અને શુ કરશે
તે અધિકાર અવસરે કહેવાશે.

૬૦ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૯૪

(શનિવાર, તા. ૧૨-૧૦-૧૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય કાળમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમા દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે પાડવોના રાજમહેલમા આ કહ્યુંલ નામના નારદ પધાર્યા અને પાચેય પાડવોએ, પાડુ રાજાએ તથા કુતાશ્રમે તેમને વદન કર્યા, પણ દ્રૌપદીએ તેમને વદન કર્યા નહીં નારદે આડી દષ્ટિએ અતપુરમા જોયુ ત્યાં દ્રૌપદીને એકેલ જોઈ, પરંતુ નારદ અવિરતિ હોવાના કારણથી દ્રૌપદીએ જાણીજોઈને જ તેમનો આદર કર્યો નહતો શ્રાવકને ઘેર શ્રાવક આવે, તો શ્રાવકને વદન થાય છે સાચા વદન તો તેના પચ્ચક્ષ્માણુને થાય છે મિથ્યાત્વીને સમ્યક્ત્વી જીવે આદર આપતા નથી, કારણ કે આદર સમ્યગ્દષ્ટિનો હોય મિથ્યાદષ્ટિમા આદર કરવા જેવું શું છે ? જેના દેવ અરિહંત, ગુરુ નિર્ઘ્રથ અને ધર્મ કેવળીનો પ્રરૂપેનો—આ ત્રણ તત્ત્વની જેને શ્રદ્ધા હોય તે આદરને પાત્ર છે નદીમા ધસાતો ધસાતો પથ્થર જેમ ગોળ થઈ જાય છે તેમ અનેક કર્મના પરિણામે ભોગવતા ભોગવતા જીવને સમ્યક્ત્વ લાધે છે તે સમ્યક્ત્વના ત્રણ કરણ છે

૧ યથાપ્રવૃત્તિકરણ—કર્મ ધસાતા ધસાતા સિતેર કોડાકોડી સાગરોપમને વટાવીને એક કોડાકોડી રહે છે

૨ અપૂર્વકરણ—દીર્ઘકાળના કર્મોને મદરસ કરી નાખવા તે આમા જીવતેનો સ્થિતિધાત, રસધાત, ગુણુશ્રેણી, ગુણુસક્રમણુ, અપૂર્વ

સ્થિતિનષ્ટ કરી નામે છે જેમ વૃક્ષાદિ જેમ મૂળી સ્વાર્થ માને છે તેની જાડની તરી એકાદાએ નાશ કરાવી જાય છે આજ છોકરે અપૂર્વશક્તિનો નવો નામ પડે, તેમજ અનંત સંસાર વધે તેવો અનુભવ પડતો નથી.

૬. અનિવૃત્તિરૂપ—આવા છોકરો એ નિશ્ચય થઈ જાય છે કે હવે સમજાવવાની વીધા વિના પાછો ફરવાનો નથી કિમ્મત્કરી વીધી મારવા તબુ રૂઢિ થઈ ગયા. સમજાવવાનું આ જગ છે કુલો. સમજાવતી આકાશ નીચર જાતી જાય છે એને મિશ્નતરી છોકરી માટે એવો કામ રહેતો નથી કે જે કુળ-મોત ત્યાં નિવેડ તરી જુ ને મને કઈક થઈ જશે તો ? કારણ કે સ્ત્રીએ માનવને કઈ કરી શક્યા નથી. એટલે આજારા કમરાજાજા મુસામે છે મુખ કર્મના પ્રતિફલાર એ દેવદેવતા સુખો ભોજવે છે પણ એ મનુષ્યને કઈ આપે શકત નથી. શાક અનંત દાનિ તો પોતાના કર્મથી જ શાય છે.

૭. અનિવૃત્તિ—સામાન્ય જન સાધવા જતા મનુષ્યવર્તીને કમનસૂચ સેજા કમર દેવા કતા પણ અર્થસુધી તેના મુખ કર્મનો કામ તરી તાલુકા જા દેવાએ સ્થાન કરી એકવાર સેજા કમર દેવાને એક સમયે એવો વિચાર આવ્યો કે મારા કમર દેવામાં જે એકો ન હોય તેમજ અનિવૃત્તિ કોઈ જોડ આવવાની નથી. મારા સિવાય પણ કમર નવસો નવસુ દેવતાઓ છે આવો જ વિચાર એકાદાએ જા દેવાને જ નહીં જ મનુષ્યવર્તી અનિવૃત્તિ દરિયામાં ફેલી ગયો. અર્થ દેવતાઓ ખસી ગયા. આજમે જન સાધવા જતા સાતલી નરક સમાઈ થઈ તે તમારી સવામા દેવા દેવતાઓ છે ? મુખ કર્મનો કામ હશે તાલુકા ? તમારું વડાજી નરવાતું છે અનંત મારા એકાદા કામ થયા પછી તમને શું જમાવશે ? સ્ત્રીદેવતાઓને વળગ્યા તો એ જમાવી શકી નથી મારે મનિના છવામાં મારે જમા કામ છે.

નાશકી છોકરા કોઈ અને કામ નધારે દેવ છે મનુષ્યને મનુષ્ય

અને માન વધારે હોય છે, તિર્થ અને આહાર ને કપટ વધારે હોય છે, ત્યારે દેવતાઓમા લોભ અને પરિગ્રહ વિશેષ હોય છે

દેવતાઓને કવલાહાર કરવો પડતો નથી, છોકરા-છોકરીઓને પરણાવવા પડતો નથી એક જ પ્રહરનું નાટક જોવામા એમના આયુષના દસ હજાર વર્ષ વીતી જાય, છતાં એમના લોભ અને પરિગ્રહનો કોઈ પાત્ર નથી આવા દેવતાઓ તમને શું આપવાના હતા ?

એ મિત્રો ગામડામાથી એકીસાથે શહેરમા જાય તેમા એક ઓફિસ સાફ કરતા કરતા પણ શેઠની મહેરબાનીને પાત્ર થઈને કમે કમે પેદીનો ભાગીદાર શેઠ બની જાય, ત્યારે ખીજો એ જ ઓફિસનું ઝાડુ વાળતો જ રહી જાય પુણ્યનો ઉદય હોય તો કચરામાથી લાખો રૂપિયા થઈ જાય અને પાપનો ઉદય હોય તો હાથમા રાખેલા દસ હજારના એક હજાર રહી જાય અથવા બજારમા જતા તેનું ખીસું કપાઈ જાય તો પછી તમે દેવદેવીઓ પાસે શું માગો છો ? સાચો શ્રાવક ક્યાંય બીજા માગવા જતો નથી જેને નવેય તત્ત્વોનું જ્ઞાનપણું હોય તેવો શ્રાવક લાભ મળે ત્યારે કુલાઈ જતો નથી ને તુકસાન થાય ત્યારે હાથહાથ કરતો નથી પરંતુ અજ્ઞાની આત્માને સમજાવું પડતી નથી, માટે એ દેવીદેવતાની માનતા કરવા લાગી જાય છે

દૃષ્ટાન્ત—મીરાબાઈ પરણીને રાણાને ઘેર આવતા હતા માર્ગમા જ એમની કુળદેવીનું મંદિર આવ્યું વરકન્યાને મંદિરમા લઈ જવામા આવ્યા રાણાએ ખૂટીખૂટીને વદન કર્યો, પણ મીરા એમ ને એમ ઊભી રહી ! આથી તેની સાસુ બોલી—

‘સાસુ બોલ્યા સોહાગણી વહુ’ નમે શક્તિને પાય’

પરંતુ ત્યાં તો નવવધૂ તરીકે આવેલી મીરાએ તરત જ જવાબ આપ્યો—

‘મસ્તક મારું નહીં નમે, એક વિના ગિરિધરરાય

મીરા મન મોહનસે મોહ્યું.’

આ સાંભળીને સાસુ છછેડાઈ ગઈ એણે કહ્યું—

સામુ કહે સામુ મોટી આજ્ઞાથી મારે નથી આ વહુનું કામ
 પુત્રને કહે એને રાખો પહરી, એના આરા અજુવા નિવાસ મીઠા
 સામુએ તે જ દિસથી ખીરનિ રહેવા માટે છુટું મકાન આપી
 દિધું પરતુ—

ખીરાં બોલ્યાં મન થઈ કામુ યમુ ને કાર્યો જ બળા !

જે છત્રને રેરમ્મ અને કમળ પ્રિય હોય તેને તે એકાન્ત જ
 એ છે ત્યારે તમે પા કલાક એકલા બેસી રહેવામાં કદાચી જવ ઊ
 ને ભીડને અજરમા દોડ્યા જવ છે. કૌશિક અને સોદાતર મિથ્યશ્રવમાં
 રાજનારાઓ જાન બૂલ્યા છે મી દેવચંદ્ર મહારાજ કહે છે—

જ આ જ્ઞામાં રેરમ્મા કેમ જિજ્ઞસુ હો નતિ પામે મયસ કે
 સરોવર જલધર જલ વિના નવિ ચાહે હા જગજાતક જાળ કે

અલિત તિલુદ્યુ પ્રીતી !

મુખને ન જમે હો ખીળનો સમ કે માણતી રૂપે મોહિમાં,
 કેમ એસ હો આગળતરુ ભૂમ કે અનિત તિલુદ્યુ પ્રીતી !

હે અલિત તિનેશર પ્રભુ ! મને તો આપની સાથે જ પ્રીત
 સાચી છે મને ખીળ કોઈ તો સમ જમતો નથી. માણતીરૂપમાં કમ
 નારો કમરો કલા આવળતા રૂપમાં કરવા શા માટે જવ ? આત્મ-
 સમ્પ્રમા રમનારો હોય, તેને જ પુલકનનાં યોગમાં જમતાં નથી.
 સમ્પ્રજવતા સ્વાદ આપનારને રીઝવિયા રીઝવો તુચ્છ સામે જ તમને
 બે બેડે સવારી કરવાનાં જાખ જાખ્યો છે કલા વિચાર તો કરો કે
 દેવો તમને તમે કે દેવોને તમે નમો ! વંચાવિ ત જમસંઘિ જસસ
 ધમ્મે જયા મળ્યો — જુ મન જમમાં રમે છે તને દેવો ખમુ નમસ્કાર
 કરે છે ન જુ તમે જ તમારા હૃદયથી ચાક્યાઈ કરો કે તમારું મન
 જમ મા રમે કે કે । સમા રમે છે । ઉપરની માયા તમે હૃદયથી બોલો
 છો કે માત્ર છમ્મી !

સ આ મારક પામમા પુણ્યસ્થાનમા હોય છે ત્યારે દેવતાઓને

વધારેમાં વધારે તો ચોથુ ગુણુસ્થાન મળે હવે તમે જ કહો કે તમે મોટા કે દેવ ? પરંતુ તમારામા મિથ્યાત્વની ગાઠ એટલી બધી વધી ગઈ છે કે તેનું ઔપરેશન કાઈ સાધારણ ડોક્ટરને હાથે થઈ શકે તેમ નથી.

અનતકાળથી પેસી ગયેલું મિથ્યાત્વ આ મનુષ્યભવમા જ નીકળી શકશે તમારા આત્માનો અનતગણો વિભવ છે સિદ્ધના સુખનું વર્ગીકરણ કરતા તેનો અનતમો ભાગ એક છાયાડામા મૂકા અને એક તરફ દેવાના તમામ સુખો મૂકા, તોપણ સિદ્ધના સુખના ભાગવાળું પદ્મ નીચે તે નીચે રહે છે આમ સિદ્ધના સુખો અનતગણા છે આવા સુખો પ્રાપ્ત કરવા માટે આ મનુષ્યભવમા જ કામ કાઢી લેવા જેવું છે પણ કષાયથી ડહોળાઈ ગયેલા હૃદયમા આત્માનું સુખ દેખાતું નથી. જેને આત્માનો વિભવ એકવાર દષ્ટિમા આવી ગયો હોય તેને દેવાની કે અબ્જોપતિની સમૃદ્ધિ આજી શક્તી નથી એના માટે તો આનંદ આનંદ અને આનંદ જ છે

અનુભવીને એકલું આનંદમા રહેવું રે,

ડગવું નહીં દુઃખ પડ્યે સમભાવે સહેવું રે

આ અનુભવીના ઉદ્દગારોને હૃદયમા ઠસાવો તો સસારનાં સુખો તમને તુચ્છ દેખાશે ‘સ્વ’ ભાવમા સ્થિર થાવ

‘આપ સ્વભાવમે રે, અવધૂ! સદા મગનમે રહના’

‘સ્વ’ ભાવમા શોકનો સભવ નથી. તમારે શોક જોઈએ છે કે આનંદ ? ભગવાન કહે છે કે જે લોકની જાળમાથી છૂટે છે તે જ વીર પ્રશસાને પાત્ર છે તમે અગાઉ ગાડામા બેસીને એક ગામથી બીજે ગામ જતા હતા તેમાથી આગળ વધીને મોટર, ટ્રેક્ટર અને એરોપ્લેનમા બેસવા જેવી પ્રગતિ સાધી પણ એ ટાઈમ બચાવીને તમે ધાડ શી મારી એ બતાવશો ? તેજમદીના ભાવો તો ટેલિફોનની ધટડીથી તમે મેળવી શકો છો, પણ આત્માના ભાવો બચા ગયા છે કે નીચા ? ભગવાને આરભ અને પરિગ્રહની ના

પાણી છે છતાં તમને એ જ મળે છે પાપ જને સાપ એ જને
 ઝાડવા જેવાં નથી છતાં તમે તો પાપને સામે પગે આવકારી રહ્યા
 છો. પરંતુ તમે જે કાંઈ ક'વન, કાંત્યા જને કુડુમ્બ માટે જા બધુ
 કરી રહ્યા છો એમને સાથે સર્ષ જગતી સખત નિકાસજાપી છે જાદીની
 નિકાસજાપી તો તમે સંચર્યમત દર્શને પણ દૂર કરાવી રહ્યા છો.
 પણ ત્યાં તમારું ચાલશે નહીં એવો ઠાઈભારીર જાઓ નથી કે ઉપર
 જાત્રાવેસા ચાર કઠ્ઠાએને સાથે સર્ષ જર્ષ રહે.

જેની સુરતામાં સોડહમ્ નો તાર અપિસ્તપણે ઝળઝળતો
 હોય તેની સુરતા જ કમની નિર્દેશ કરી રહે છે ઠાઈમરીન વેપારી
 સાખનો હીરો ખરીદી ન રહે માટે જો એક દળરતો નાનો હીરો
 ખરીદ છે પણ એના દિશમાં જેમ સાખના હીરાનું મદત્ત જોણું
 અકાએક નથી હોતું સાખના હીરાને જો સર્ષ રહતો નથી એ એની
 નજાઈ છે તમ તમારાથી સર્વવિરતિ સાધી ન રહ્યા તો દેશવિરતિને
 આદર આપો.

દ્રોહીઅ નારદને વદન ક્યો નહીં જા જોઈને નારદને એમ
 થયું કે કુતાહ્તએ પાકું રાત્રે જને પાંચ પાંચવેએ મારી ખૂન
 કરી મન વદન ક્યો પણ રૂપસાવણના અભિમાનથી દ્રોહીએ મને
 વદન પણ ક્યો નહીં માટે અ દ્રોહીનું અભિમાન ઉતારુ ત્યારે ૪
 મનુ નામ નારદ સમક થઈ રહે । મનરણ દેવતાએ પણ
 મ । કરેલ કામ ન રહ કરી ન રહે તો જા દ્રોહી શી વિશ્વાતમાં છે ।

ૐ શાન્તિ

*

અધ્યાન : ૯૫

(રવિવાર, તા ૧૩-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રપ્ત્યા ત્રણેય કાળમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમા દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે. કષ્ટુલ નારદને નમસ્કાર નહી કરવા બદલ દ્રૌપદીની સાન ઠેકાણે લાવવાનો નિર્ણય અવિરતિ નાગદે કર્યો તેણે વિચાર કર્યો કે આ દ્રૌપદી રૂપલાવણ્યવતી હોવા ઉપરાંત પાત્રેય પાડવો પણ એનો સત્કાર કરે છે એ અભિમાનના કારણથી જ દ્રૌપદીએ મને વદન કર્યો નથી સમ્યગ્દર્શન વિનાની કરણી નિર્જરા કરનારી બનતી નથી નારદજીમા બ્રહ્મચર્ય, વિદ્યા આદિ ગુણો હતા, છતાં તેઓ સમ્યગ્દર્શન પામી શક્યા ન હતા ભગવાન કહે છે કે—

નાદસળીસ્સ નાણ નાણેણ વિના ન હુન્તિ ચરણગુણા ।

અગુણસ્સ નત્થિ મોક્ખો નત્થિ અમોક્ખસ્સ નિવ્વાણં ॥

ઉત્તરઅધ્યયનસૂત્ર, અ ૨૮, ગા ૩૦

સમ્યગ્દર્શન વિનાનું જ્ઞાન એ સાચું જ્ઞાન નથી જ્ઞાન વિના ચારિત્ર નથી, ચારિત્ર વિના મુક્તિ નથી અને મુક્તિ વિના નિર્વાણ પદની પ્રાપ્તિ નથી જે માણસ દ્વિધામા પડી જાય છે એ સમાધિને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. સમક્ષિતી જીવ ‘પર’થી લાભ અને હાનિ થવાની કલ્પના પણ કરતા નથી સમ્યગ્દર્શન કહે છે કે મારી ઉત્તમ આરાધના

કરીશ તો હે માનવી ! તને એક જ કાવે મુક્ત કરીશ ને મખમ
આરાધના કરીશ તો ત્રણ કાવે અને જાન્ય આરાધના કરીશ તોપણ
તને પાંચ કાવે મુક્ત કરીશ અને—

મહા સુર સસુતા વહિયા જિ ન વિવસ્તર ।

તહા કીધે સસુતે સંસારે ન વિવસ્તર ।

પરિવેશ દેરાવાળી સોય કમરામાં પડી નામ તોપણ એ મળી
નામ છે તેવી જ રીતે સમજાવતા ન પામેશે. છતાં અર્ધપૂરતપરાતત
પામ્યા વિના રહેતો નથી. એક દેવાદાર માણસ પરદેશી કમાઈને
આપ્યા પછી દેખે ખાવતાં ખાવતાં એક અધિકી નેટસુ જ બાકી
રાખે, એવી રીતે સમજાવતી છતાં પડિનામ ઘઈ નામ—નિસ્વાદના
ધરમાં તે ચામ્બો નામ તોપણ અર્ધપૂરતપરાતત ન પામે છે પરંતુ—

સમક્ષિ વિનાની કીધી કસ્ટી મેં આજ મુધી

ટાળ્યો ન ભાવો દેશ સમક્ષિનો સર્જન લાવો.

મહાવારનું સાક્ષન આરે જોરે દેશાવે નામો

ધર ધર સ દેશ વકાલા વીરનો મુનાતે નામો.

છવે પુરવના લલ્લો પસંદગિના લલ્લો મણું મણું ક્યું પણુ આશ્રમના
લલ્લો કઈ ક્યું નહીં મરુતવત નેટલા મુકપણીના કમલા કમો, કતા
સમક્ષિ વિના ભાવના દેશ ટાળ્યો નહીં

દૃષ્ટાન્ત—પદ્મસેન રાજાને એ પુત્રા કતા મોટો પુત્ર વીરસેન
અને નાના દરસેન. જ તે વિચક્ષુ તો કતા પરંતુ નાનો ભાઈ
દરસેન જાણ્ય દનો પાતાની વિચક્ષુ સુદિયી મધી કમાઓ
ત શીખી ગયો. દવે તેમું મુકકના પણુ શીખી લેવાતો વિચાર ક્યો.
આથી તેણે જાતલૂતક સદાવધ નામની મનુવિંધા પણુ શીખી લીધી !
એક વાર સમનના રાજ્ય પર સતુરાજ મડી બાળ્યો. નાના પુત્ર
દરસેન ક્યું કે જુ મુક કરવા નહીં જુ આરા લક્ષ્મી વડે સતુઓ
પરિવિત્ત ધઈ જશે.

અને શત્રુસૈન્યના અવાજ ઉપરથી ચક્ષુહીન શરસેન લક્ષ્મણે
ખાણોનો વરસાદ વરસાવવા લાગ્યો. શત્રુના સૈન્યનો પરાજય હાથેતમા
જણાવા લાગ્યો, પરંતુ ગુપ્તચરો દ્વારા શત્રુરાજાને ખબર પડી ગઈ
કે આ શત્રુઓની સેનાનો સેનાપતિ જ આધળો છે આપણા સૈન્યના
અવાજ ઉપરથી જ એ ખાણો મારે છે, માટે હવેથી કોઈએ લડતા
લડતા અવાજ કરવો નહીં હવે અવાજ વિના શરસેન ખાણુ કયા
મારે? શત્રુઓનું બળ વધી ગયું અને શરસેન પકડાઈ ગયો. આખરે
વીરસેન યુદ્ધ ચડ્યો અને પોતાના બળપરાક્રમથી શત્રુઓને પરાજિત
કરીને શરસેનને છોડાવી લાવ્યો.

બંને રાજાના પુત્રો હતા, શરવીર પણ હતા, પણ શરસેન આખો
વિનાનો હતો, માટે પકડાઈ ગયો. આ જીવ પણ સમ્યગ્દર્શન વિના
આધળો છે સંસારના લક્ષ્યો તો એણે ધણુ કર્યું છે, પણ એ ભૌતિક
સુખોના લક્ષ્યો આત્મલક્ષ્યને વહેંચી નાખ્યું છે. પૌદ્ગલિક
વસ્તુઓની ઈચ્છાએ એના શબ્દવેધી ખાણુ નિબંધ નીવડે છે માટે
નિર્વ્યાજ સેવા કરે. વ્યાજ વગરની સેવા માનવને આત્મલક્ષી બનાવે
છે પૌષ્ઠ, સામાયિક આદિ ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરીને ભૌતિક ઈચ્છાઓ
કરે. નહીં નવપૂર્વ સુધીની વિદ્યા તો અલભ્ય પણ લઈ શકે છે,
પણ ભગવાન કહે છે કે—

જો હોય પૂર્વ ભણેલ નવ પણ જીવે ન જાણે નહીં,
તો સર્વ તે અજ્ઞાન ભાખ્યું સાક્ષી છે આગમ મહી
એ પૂર્વ સર્વ કલા વિશેષે જીવ કરવા નિર્મળો,
જિનવર કહે છે જ્ઞાન તેને સર્વ ભવ્યો સાલજો

નવ નવ પૂર્વનું જ્ઞાન હોવા છતાં જો જીવે ન જાણે, સ્વસંવેદન
અને અનુભવ ન આવે તો એ અજ્ઞાન છે શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન જીવે
નિર્મળ બનાવવા માટે છે. બધો છપ્પન હાથીઓને અબાડી સહિત ઊભા
ગળે તેટલા કેરી શાહીના ઢગલા કરે અને તેને ઘોળાને શાહી બનાવીને

જાણુ કરે તેટલી વિદ્યા એક નવમા પૂવની માત્ર. આટલી વિદ્યા
વસ્તુના જ્ઞાન સમજાવવાનું વિના એ સાચું જ્ઞાન મળતું નથી.

સમજાવવાની કસ્ટી એકાદ વિદ્યાનાં સો ખાંડાં જેવી છે
સમજાવવાને એ જેનું સાધનનું મૂળ છે.

આત્મજ્ઞાન ત્યાં મુનિપણુ તે સાચા શુરુ હોય

બાકી કુળશુરુ કસ્ટના આત્માથી નહીં જેવ.

જેટલાં સમજાવવા સમય અને તપ કરી, એટલી કમની નિર્ભર
કરી. સમજાવવાને સમજાવવા કહેવાય છે જાણવાનું કહે છે. તે જાણવું
જ મિત્રે જ મિત્રવેળે જાણવું ધર્મ જાણે તથા —જેમ છે તેમ
ધર્મના સ્વરૂપને જાણવું અને દુષ્કર્મી—પ્રિયધર્મી બનીને ધર્મને સાચવ
જેટલાક જીવે તપ તપનારા હોવા જ્ઞાન જ્ઞાના એટલા હોય છે.

જીવનાં કુળ શરૂ કરી જીવે લટકે જાણવા કુળ પડે

જટાજટા શિરમુડે જીવે વિજય જીવે જાણવા

સમજાવવા નવિ જીવે ૨ એ તે જીવે મનુષ્યે મનુષ્યે

મિત્રાત્વ નવિ જીવે ૨ એ તે.

જેટલાં જાણવા જીવે જાણ કરીને, જાણ પર લટકાવે, જાણ જાણ
સરીરે રાખ જાણ કરીને જાણ જટા વધારીને અને જાણ મુડ મુડાવીને
તપ તપ છે જ્ઞાન સમજાવવા વિદ્યાના હોવાથી તેમનું જાણવાનું જાણવું
નથી. જાણ સંવાળાવવા જાણ વાણીવણી જાણ કમળાવણી, જાણ મુડ
તા સ્વ અને જાણ જીવતાવણી બનીને તપ કરે છે. જાણ જાણ તપની
રાજી સુખની સાલસા છે. ક્રિયામાં ધર્મ માનવારને જાણવાનું જાણ
જાણ કરતા નથી. જેને આત્માજીવી બની બીજાથી સમજાવવા ધર્મ છે
ન જાણથી ડરતા નથી. સમજાવવા જાણ પ્રકારે. જાણ પ્રકારે છે.

નિસ્સંકલ્પ નિર્લભ્ય નિવિતિગિજ્ઞાન ધર્મજીવિતિ.

ઉપજીવિતિરિકરણે જાણવાવણીવણી મનુષ્ય.

ઉત્તરાખ્યનસુત્ર જા. ૨૮ ગા. ૩૧

સમક્તિી જીવને જૈનધર્મમા શકા ન હોય, પાપ ડધર્મની વાછા ન હોય, કરણીના ફળમા સદેહ ન હોય, પાપ ડીઓના આડપર દેખી મૂઝાય નહી, સ્વધર્મની પ્રશ્ન સા કરનાર હોય, ધર્મથી ચ્યુત થતા જીવેને ચિથર કરે, સ્વધર્મીઓની ભક્તિ કરે, જૈન ધર્મને અનેક રીતે દીપાવે, જેમ શ્રીકૃષ્ણે ધર્મની દલાલી કરી, ગજા શ્રેણિકે અમારિપણ વગડાવ્યો સાધક કહે છે, ‘ભગવન્ ! આપના મહાનલમાથી સમક્તિની, જ્ઞાનની, ચારિત્રની એક જ ચિનગારી મને મળી જાય તો મારું ભવશ્રમણુ અટકી જાય એ ચિનગારી માગતા ભક્ત પ્રાર્થના કરે છે—

ચક્રમક લોહુ ધસતા ધસતા ખરચી જિ દગી સારી,
જમગરીમા તણુજો ન પડ્યો, ન ફળી મહેનત મારી,
મહાનલ ! એક જ દે ચિનગારી

સાધુપણુ લીધા, બ્રહ્મચર્ય અને સયમ સાધ્યા, પણ જમગરીમા તણુજો ન પડ્યો સમ્યગ્દર્શનમા મીડુ મુકાર્થ ગયુ અને—

આદો સળગ્યો, સૂરજ સળગ્યો, સળગી આલ અટારી,
ના સળગી એક સગડી મારી, વાત વિપતની ભારી !
મહાનલ ! એક જ દે ચિનગારી

અનત સિદ્ધો, તીર્થ કરે એ જ સમ્યગ્દર્શન પામીને મુક્ત થઈ ગયા, અને મારી મિથ્યાત્વની ભરેલી સગડી ન સળગી તે ન જ સળગી ! આ ઓછા દુખની વાત છે ? આ સગડીના મિથ્યાત્વરૂપી કોલસાને જે સળગાવવા હોય તો અમરણુ, આચરણુ અને જ્ઞાનની ચિનગારીની ચાચના કરે !

બધા પામી જાય તેવી આ ચીજ નથી તમને તો પ્રભુની વાણીમા શ્રદ્ધા નથી, પણ નોટોના બડલોમા જ શ્રદ્ધા છે સો રૂપિયાની નોટ હાથમા લીધા પછી તમે તેને ફાડી નાખતા નથી એકમા નાણા મૂકવાની શ્રદ્ધા છે પહેલાથી ટિકિટના પૈસા આપ્યા પછી એ જ ટિકિટથી મુબઈ પહોચાઈ જશે એવી શ્રદ્ધા છે, પણ શાસ્ત્રોમા શ્રદ્ધા નથી.

ભગવાન કહે છે. અર્થ સંધિ સિ મુક્તો સિદ્ધમાણે મવતિ — જેનાં સંધિ ને વ્યવસર અને મળ્યાં દર્તાં તેનાં જ તમને મળ્યાં છે. માટે વાચનામાં આવેલી તકને ગુમાવશો. તે પસ્તાવો રહી જરૂર સમય દૂર છે ને કરવાનું થયું છે એક મિનિટ પણ મોડા થનાર ચાલી વ્યૂઠી જાય છે.

કણ્ઠી દુકળ છે એવું પ્રજ્ઞાપૂર્વક મેળવેલા ધ્યાનથી કાઠીઓ ભરી લીધી છે. આજુબાજુના પ્રદેશમાં દુકળ પડ્યો છે. આવ્યા સંધિઓમાં બીજાઓ. તે દુકળ દુકળ ની ચીસો પાડે એ સમજી રાક્ષસ તેવી વાત છે. પણ જેની કાઠીઓ ધ્યાનથી હથેલી રહી હોય એવો કણ્ઠી પણ જાણી સાથે પોતાર પાડ્યા માટે એ શુ જોજી આશ્ચર્યની વાત છે? ભગવાન કહે છે કે જે જેવળજાન અને જેવળદશન અને મળ્યું હતું એ જ તમારી સવામાં પડ્યું છે. જે માનવ એને જાગૃત કરે તેનું જાગૃત્ય થઈ જાય. પ્રભુએ આ મોધ તમને સુમળ કરી આપ્યો છે. છતાં તમે દુકળ દુકળ ના પોતારો પાડ્યા કરો. તે એવાથી વધારે બીજું કયું આશ્ચર્ય થઈ શકે? જેલું સામાયિક કંઈ હોય, જે વિરતિમાં એકા હોય તેનાથી અતિ તિનો બાદર થઈ શકે નહીં. દ્રોષદાનીએ નારદનો બાદર ન કર્યાં. આવી ચિદાર્થ જઈને નારદ ત્યાંથી એકદમ ભગવાનના અતરિત ના વચથી એ સાજી મોજાનો ભરવુસમુદ્ધિ સમર્થને ચાર સાજી મોજાના વિસ્તારવાળા ધ્યાનથી અર્થપૂર્ણ અમરકા નામની નમ્રીમાં તમો આવી પહોંચ્યા ત્યાં શુ જાણો તે વ્યવસર.

ૐ શાન્તિ.

*

વ્યાખ્યાન : ૯૬

(સોમવાર, તા ૧૪-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રપ્ત્યા ત્રણેય કાળમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમા દ્રોપદીનેા અધિકાર ચાલે છે. ગાયપૂર્ણ દષ્ટિવાળા કહ્લુલ નારદ ધાતકીખડ્ગીપતી રાજધાની અમરકકા નગરીમા આવ્યા આ નગરીને ગાવન હજાર અને ચોરાશી ચૌટા હતા, અનેક પાણીના સ્થળો અને બાગબગીચાઓ હતા કોટ-કિલ્લાઓ અને તેમા એડસો વિશાળ દરવાજા હતા આજે તો ચારે તરફ જૂના કોટ-કિલ્લાઓ હોય, તેને પણ સાફ કરી નાખવામા આવે છે, આથી શહેરોની ચારેય દિશાઓ મોકળી થઈ ગઈ છે અમરકકાનગરીમા પદ્મનાભ નામનો રાજા રાન્ય કર્તા હતો આગળના રાજાઓ પ્રજાના પિતા જેવા હતા તેમની પ્રજા સુખી ને સતુષ્ટ હતી તેઓ સિદ્ધાસન પર નહી, પણ પ્રજાના હૃદય પર રાન્ય કર્તા હતા ત્યારે આજના ત્રણ ત્રણ વર્ષે બદલાતા મત્રીઓ માત્ર ખુશી પર રાન્ય કરે છે એમને પ્રજાના કરતા પોતાની પીડા ટાળવાની વધારે પડી હોય છે, કારણ કે ત્રણ વર્ષ પછી તો એને ખુશી છોડી દેવાની હોય છે ।

પરન્તુ પદ્મનાભ રાજા પ્રજાવત્સલ હતો એ આગ, શુષ્કીર અને પાપીઓને દડ દેનારો હતો. જે રાન્યમા ગજા દયાળુ અને પાપીઓને દડ દેનારો હોય, તેની પ્રજા સુખી અને મનુદ્ધ હોય છે તેથી જીવદુ-

જેના રાજ્યમાં સભ્યનો રિખાતા હોય પાપીઓ ક્રૂરતાથી રસ્તા હોય, સર્વત્ર બન્યાય, બધમ બનીપિતિ, સુરા અને સુદરીનુ સામાન્ય પ્રવર્તવું હોય, તે પ્રજાનાં પણ પાપનો ઉદય છે એમ સમજવું

પછાત રાજાના રાજ્યમાં કોઈ ચોર ન હતા કોઈ સોભી ન હતા કોઈ મદિરાપાન કરનારા ન હતા કોઈ બલિચારી ન હતા અને કોઈ લુગાર કે સહો ખેલનારા ન હતા. સહો એ મુખરેષો લુગાર છે તેના માટે કહેવત છે કે સહો ત્યાં બહો ! સહાનુ પણ ન હતાં એક કવિ કહે છે—

શુદ્ધ મેઢા કુકમ કરે ને હ્યાલ પાડે રાધ,
બહીચીનહીચી હડિયુ કાઢે, નાખેમોટી શાળ,
બા જગતમાં બધાં લુગો ત્યાં સહી ચારેકાર

સદાખોર એટલે ધોળા ખો ધોળા ચોર ! સદાખાનર એટલે ખાન અને રોડ ખાનનું કારખાનું સહી એટલે માનવના મનબદ્ધી મહીનને ગરમાગરમ ખનાવનારી બેટરી ! સહી એટલે મોક્ષ અને સાલજીની કાફલબરેલી મરી ! બા સદાની સાલુસીમાં સપાડયેલો તર ફડવા છના તેમથી છટકવો મુશ્કેલ છે સદાખોરની એના દાગીના ગોખસામા જ મુકાયેલા હોય, એના થા દાગીનાનું ક્યારે લીલામ મગી એનું કોઈ ઠેકાણું નથી અને—

ખાવાની તો ફરસદ ન મળે, ખાવાનું ક્યાં ખાત ?

રેકીરાગાને બોલાવીને કોમો કોમો ખાત બા જગતમાં ખાખડા પણ હોમો હોમો હસ્તા શોરબોર બા જગતમાં

સદાખા ને બધા ફરસદ જ ન હોય ત્યાં ધેર ખાવા માટે તે કચારી પડતી સહે ? પણ સદાવાળાઓ એની દિશ્વર હસ્તા નથી, સદા-ખાનની બાબુખાનુ ગમી બનવા માટેના સાધનો પૂરીપોષી, સેવ ચવડો બળ વારેની રેકીરાગા દાતર ન હોય છે ! જગતમાં બેસવાની બા તો કચારી હોય ? અટમ બાખોખતિ સોગિયાઓ પણ

ઊલા ઊલા જ એ પૂરીપકાડીને પેટમા પધરાવી દેતા હોય છે એ બીયારાઓને જ્યાં ખાવાની જ કુરસદ મળતી ન હોય, ત્યાં જખીને સૂઈ પણ ક્યાથી શકે ? રાતના એક વાગ્યે ટેલિકેનની ધટડી વાગે, ને એ બીયારો ઝખડીને જાગી જાય છે, અને—

પચીસ પાટનો સોદો કીધો, બજાર તેજ થઈ,
લાખો રૂપિયા કમાઈ આવ્યા, થેલી ભરાઈ ગઈ

પાય, દસ, પદર અને વધતા વધતા પચીસ પાટનો સોદો કર્યો અને લાખો રૂપિયાથી એની થેલી ભરાઈ ગઈ ! સદાના વેપારમા કાંટા કે તોલાતુ તો કામ જ ક્યા હોય ? ‘લીધા ને દીધા’મા જ વેપાર થઈ જાય છે માલના અસ્તિત્વ વિના તોલમાપ વિનાનો વેપાર એ જ સદો ! સટોડિયાને લાખ રૂપિયા મળી ગયા પછી ભલા બાકી શુ રહે ? એક તો ઊટ જ ઊચુ હતુ ને તેમા એ ઊકરડા પર ચડી ગયુ પછી એની શેખાઈનો પાર ક્યાથી રહે ? બજારમા એની ‘વાહ વાહ’ બોલાવા લાગી પણ એ બીયારાને ક્યા બજાર હતી કે આ વાહવાહ તો હવામા ઊડી જવાની છે અને બજારની રૂખ બદલી એટલે—

પાયસો લેતા લાખ ગુમાવ્યા, તેજ ઊડી ગઈ !
ધરખાર ને માલમિલકત સાથે આખર ચાલી ગઈ !

બજાર બદલી ને ભાવ બદલ્યો, આખરનુ લીલામ થઈ ગયુ. મકાન, ગાડી, વાડી અને લાડીના દાગીનાઓ વેચાઈ ગયા ! પાયસોનો લાભ લેવા જતા લાખ ગુમાવ્યા ‘લેને ગઈ પૂત તો ખોઈ આવી ખસમ !’ની કહેવત સટોડિયાને ખરાબર લાગુ પડી ગઈ ! આ છે સદાખી જુગારના વ્યસનનુ ફળ ! સાત વ્યસનોમાના એક વ્યસનનુ નામ છે સદો—જુગાર ! સદાને આત્માનુ ભાવ ખૂન માનવામા આવ્યુ છે. સદો કરનાર ધોર નરકમા પડે છે પદ્મનાભ રાજના રાજ્યમા સદો ખેડનાર કોઈ ન હતા એના રાજ્યમા કોઈને દાન દેવુ હોય, તો બીખારીને શોધવા નીકળવુ પડતુ હતુ આજે આ દેશમા આપનાર

જોખ ને માનનારા થયા છે. પણ માનવું ને મરવું એ બંને જરાજર છે જાણે તે વાળિયા જેવી જાતી કામનો બાદથી પણ લાભ લખી કરીને બીજા માનતો નજરે પડે છે. સચકતને હાથ લખી કરીને ભિક્ષા માનવામાં જેટલું કષ્ટ પડે છે તેટલું કષ્ટ પરિશ્રમ કરવામાં પડતું નથી. માટે સચકત મનુષ્યે જ્યાંસુધી જતી શકે ત્યાંસુધી પોતાના પરસેવણથી જ પોષણ મેળવવું જોઈએ. બુદ્ધશાસ્ત્રીએ તો કાષ્ઠિય સમાજમાં બીજા માનવી ન જોઈએ,

દુષ્ટાન્ત—વિશ્વામિત્ર ઋષિને પોતાનું રાજ્ય દક્ષિણમાં બાપી દીધા પછી વનમાં નીકળેલા દરિશ્વર તારામતી ને એકતો એક પુત્ર શેષિત જન્મ્યા હતા હતા એક ધનચાળામાં જાતી પદોત્તમ દરિશ્વર રહ્યાને પૂછ્યું કે જમારે આ જન્માએ બારામ કરવો છે માટે તેનું શાકુ શું કરીશ ? ધર્મચાળાના રહસ્યજ્ઞ આ ધર્મચાળા છે માટે કિત વાનુ શાકુ લેવડું નથી. તમે ખુસીથી રહો. ત્યાં રહ્યા પછી દક્ષિણે જઈ, તમે જ ને જન્મ્યાં બહી બેસો, કુ નવરમ્ભ થઈને કાષ્ઠિ મંદૂરી કરીને આવતી પોષણ કરી લાવું ધનચાળાના ભક્ષા શકે જઈ. જમારે ત્યાં રહોડું ચાલુ છે તમે ખુસીથી બાઈને ખઈથી કામ શેષવા નવ. ત્યજુ ત્યજુ દિવસના અખવાસ હોવા જ્યાં દરિશ્વરે મહત આવતું જન્મ્યું નહીં રહ્યો શાકુમાર શેષિતને જઈ કાષ્ઠી શું નાનો છે તારી કાયા કામળ છે માટે તું બાઈ લે. પણ શેષિતે ત્યાજ આપ્યો કે માર્ગ માલવપિતા ન આવ ત્યાંસુધી કે બાઈ શકું નહીં.

અપોખાનો એક વખતનો રાગ દરિશ્વર શહેરમાં ગયેલ હતા હતાં તેને સામાનના કામળા સીરીને ગામમાં જરવાની મંદૂરી ખમી ગઈ આ વચ્ચે ધનચાળામાં બેઠેલી તારામતી વિચાર કરવા લાગી કે શું તે મંદૂરી કરવા ગયા છે ત્યારે મારાથી પણ બેઠાં બેઠાં કેમ અવાજ ? તેણે બીજા એવામાં બિનરેલી કાઈ બાઈઆ પાસે જઈને

કહ્યું, ‘ બહેન ! મને કોઈ કામ જોઈએ છે, માટે મને કાઈક કામ આપો ’ આવી સ્વરૂપવતી અને સુશીલ તારામતીને જોઈને બાઈબોલી, ‘ બહેન ! તમે મજૂરી કરવા લાયક નથી તમારે જોઈએ તેટલું ખાવાનું ખુશીથી લઈ જવ અમારી પાસે ઘણું ભોજન તૈયાર છે ! ’ પણ તેમ કરવાની તારામતીએ ના પાડી આખરે થોડા વાસણો સાફ કરવાની મજૂરી કરીને—વાસણોને પણ બરાબર માછીને તારામતીએ રસોઈ તૈયાર કરી રાહિતને ખાવા બેસી જવા તારામતીએ આગ્રહ કર્યો, પણ રાહિતે કહ્યું, ‘ મારા પિતાજી આવશે ત્યારે જ હું ખાવા બેસીશ. મને હમણાં ભૂખ નથી ’ જ્ઞાનીઓ કહે છે કે—

શત લઘનો વેદ્યા છતાં પણ સિદ્ધ ખડ ખાતા નથી,
પરતી દયા પર ગુજરવાનું વીર નર ચાહતા નથી

રાજા મજૂરી કરીને સાળે ઉતારા પર આવ્યો, અને ત્રણેય જણાએ આજે ત્રણ ત્રણ દિવસના અપવાસને અતે ભોજન કર્યું. આવા માણસો, આવું કુદૃશ્ય જો આજે ઘેર ઘેર બની જાય, તો એકારી પત્તી જાય ! જે માણસ એકવાર હરામનું ખાય, તેના હાડકા હરામના થઈ જાય છે પશ્ચાત્ત રાજાના રાજ્યમાં કોઈ હરામનું ખાનાર સ્ત્રીખારી ન હતો આ રાજાને ગુણ, શીલ અને સ્વરૂપમાં એકએકથી ચડિયાતી સાતમે ગણીઓ હતી અને એક સુનાલ નામનો પુત્ર હતો. રાજા પોતે અત પુરના વિશાળ લવનમાં સાતમે સ્ત્રીઓ સાથે એકાન્તમાં હાસ્યવિનોદ કરી રહ્યો હતો એટલામાં ત્યાં કછુલ નારદ પધાર્યો. રાજા અને રાણીઓએ સાત આઠ ડગલા સામે ચાલીને નારદને વદન કર્યો અને ચદનના સિદ્ધાસન પર બેસવાની પ્રાર્થના કરી નારદે એ આસન પર દર્ભ પાથરી, તેના પર જળ છાટ્યું અને એ આસન પર તેઓ વિરાજમાન થયા

આગળના આવેશને પણ રાજ્યના અત પુરમાં જવાની છૂટ હતી, કારણ કે અત:પુરમાં પણ મર્યાદા ને સમ્યક્તાને સ્થાન હતું આજના

અસભ્ય જોડાઓ ધરમાં તો ઠીક જ પણ ફરવા જતાં હોય ત્યાં જરૂર
 બગ્ગરમાં પણ અક્રિયા બીડીને ચાલતાં ચરખાતાં નથી, જાણે એટલી
 વારમાં સ્વપ્નમાં ચાલુ જાય ન હોય ! જાણ અસભ્ય માનવોની
 દષ્ટિમાં વાણીમાં વતનમાં અને વિચારમાં ઝેર જ ભરેલું હોય છે
 રહીસકી સભ્યતાનો સદાર કરવાનું બીડું જાળના સિનેમાએ પ્રાપ્ત
 છે ! રમ્તે ચાલના સિનેમાનાં બોર્ડોનાં અસભ્ય પ્રદર્શનો પણ આવી
 અસભ્યના પીરસવામાં અમમ્મમ ભગવે છે તમે પણ તમારાં કુવાન
 બાળકોને દોસે દોસે જાણા ઝેર પાઈ રહ્યા છે. અજાણનાં કુવાન
 બાળકો પણ માતાપિતાની જાણા સર્ઈને જ જરૂર દોષ તો બહાર
 જતા જતા સાધુસાધીઓને પણ કાવચ્છદિ કીડીને જાણા સર્ઈને
 જવું પડે છે અને નિસ્સદ્ધિ કીડીને પાછા ફરવાની અને ઉપાસનામાં
 પ્રવેશવાની જાણા લેવી પડે છે જાળનાં કુવાન ડોકરો માન્યપને
 પૂજ્યા વિના ગમે ત્યાં ફરી શકે અને ગમે ત્યારે આવી શકે માન્યપ
 એમને પૂછી પણ શકે નહીં કે તમે ક્યાં ક્યાં હતો ? ખડુ પૂજે તે
 આ જતા માનવ, પછી એ રાજા હોય કે પ્રજા નિરાશ્વર, જની ગમે
 છે ! બધાને એમ સર્ઈ જવું છે કે જાણે જે કંઈ ફરીએ છીએ, એને
 કંઈ જોતું નથી, જાણે કે બોલીએ છીએ, એને કંઈ સંભળતું નથી !
 નિષ્ણાં બધારે કમૂતર તરફ તરખ મારે છે ત્યારે કમૂતર પોતાની
 આંખો મીચી લે છે ! કમૂતરને એમ લાગે છે કે મેં મારી આંખો
 બંધ કરી એટલે નિષ્ણાં ભલે મને જોઈ શકવાની નથી ! જાણતો
 માનવ પોતાનું નાક નથ તોય ચરખાતો નથી ! એ જોના પર કુદષ્ટિ
 કરે છે એ પણ કાષ્ટની માતા બહેન કે પુત્રી છે પોતાની માતા,
 બહેન કે પુત્રી ઉપર કાષ્ટ કુદષ્ટિ કરે તો કેવું લાગે ! જાણુ વિવારવાની
 તો તણે સજિ જ ભજાઈ ગઈ છે !

આસન પર બેસીને નારદે પદ્મનાભ રાજાના સદ્ગુણ કુદરત-
 સમાચાર પૂજ્યા રાજાએ મનમાં વિચાર્યું કે જનનશરમાં મારા જેવો

કાઈ સુખી નથી, છતાં નારદજીને જરા પૂછી નેહિ. આમ વિચારીને પદ્મનાભ રાજાએ નારદજીને પૂછ્યું, ‘હે દેવાનુપ્રિય ! આપ દેશેદેશમાં ફરો છો તેમાં કાઈ મારા જેવો સુખી અને મારા જેવા અતપુરના આનંદવાળો આપે જોયો છે ખરો ?’

રાજાના આ અભિમાનભર્યા શબ્દો નારદે ખરાબર પારખી લીધા અને નારદને આવા જ માણસનું કામ પણ હતું આવા અભિમાનીની શોધ કરવા માટે તો તેઓ લવણસમુદ્ર ઓળંગીને આટલે દૂર આવ્યા હતા ખરાબર મોકો મળી ગયો હવે નારદ દ્રૌપદી દેવીની ત્યાં શી વાત કરશે તે અવસરે

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૯૭

(મંગળવાર, તા. ૧૫-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬માં અધ્યયનમાં દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે અમરકકાના પદ્મનાભ રાજાએ કહ્યું નારદને પ્રશ્ન કર્યો કે ‘તમે કયાં મારા અતપુર જેવા સુખવૈભવો જોયા છે ?’ નારદે જાણી લીધું કે રાજાએ અભિમાનથી પૂછ્યું છે, માટે આ સોગંદી ખરાબર દાવમાં ચડી છે

જ્ઞાતીઓ કહે છે કે આ જગતમાં શેરને માથે સવાશેર હોય જ છે, માટે જીવે અભિમાન કરવું ન જોઈએ.

અભિમાન કરે શા માટે ?

આવ્યા સહુ એક જ વાટે રે . અભિમાન૦

આટલો મોટો હશે સમુદ્રનો દોષો મોલ્યો બાઈ ! સમુદ્ર એથી
 ખસુ ખસો મોટો છે હવાનો દોષ મોલ્યો તે ખજી આ હવાથી
 તે સમુદ્ર કદાપિ મોટો હોય જ નહીં ! હવે સમુદ્રનો દોષો આ હવાના
 દોષને કેવી રીતે સમજાવે ?

નારજી મોલ્યા, તારી ખતે આ દેશાન્તમાં દેશવિદ્યા હવાના
 દોષની દેશ સરખી છે જ બુદ્ધીપર્મા આવેશ ભરતક્ષેત્રના હસ્તિનાપુર
 નગરમાં પાત્ર પાંડવેની પદરાણી દ્રૌપદીદેવીને તે જોઈ નથી, એ દ્રૌપદીના
 પત્રના નખને તેને ખસુ આ તારી સાતસો રાણીઓમાંની એક ખસુ નથી.
 એ કુપદ્મપુત્રી દ્રૌપદીને તે જોઈ નથી, ત્યાંસુધી જ તું તારા અતપુરના
 વખાણુ ક્ષાં કરે છે

પદ્મનાભ રાજાએ આ વાતને જરાજાર લક્ષમાં લઈ લીધી. જેમકે
 હૃદયમાં ભોજના અગ્નિ લાગ્યો હોય તેને ખાલી વાત બહુ માદ રહી
 નય છે તમને ખસુ બેઠના આતાના ખતે મોટા સૈદ્ધિઓના દેશિજેનના
 નજરો જસદી માદ રહી જાય છે ખસુ સ્વ અને પરના બેઠની વાત
 માદ રહેતી નથી !

નારજીએ નિરજી દષ્ટિ કરીને જોયુ કે પદ્મનાભ રાજાને દ્રૌપદીની
 વાત બાળ માદ રહી ગઈ છે એને હવે દ્રૌપદી સિવાયની બીજી કોઈ
 વાત અમચાની નથી. આત્ર જાણીને તેઓ ત્યાંથી વિદાય થઈ ગયા

પદ્મનાભ રાજાએ દ્રૌપદીને જોઈ ન હતી છતાં કમુલ નારદના
 વચન પરથી તેને દ્રૌપદીની રહ લાગી ગઈ ! એને હવે પોતાના વૈભવો
 આ સાતસો રાણીઓના સુખ ફાઈ લાગવા માંડ્યાં એનું ચિત્ત અસ્થિત
 બની ગયુ ત દ્રૌપદીના નયનુ રટણ કરવા લાગ્યો તેનું અન
 ચૂકિત ગુદ ખન આસક્ત બની ગયુ ખમ પામેલા છવો આવા
 ઝખખમાં પડતા નથી

હાન્ત—જાદવજીભાઈ કરીને એક નાના રાજ્યના મોટી ક્તા.
 તેઓ ત્યાંથી ધર્મપરાયણ ખન નીતિમાન હોવાથી રાજાને વિશ્વાસ
 બેળવી ચૂકવા ક્તા પરતુ અમત્ય દેવસાક વેપારીઓને આથી જાદવજી

ભાઈની ઈર્ષ્યા થવા લાગી એક વાર આવા બેપાય વેપારીઓ મળવાને બહાને રાજની પાસે આવ્યા એ વેપારીઓએ જાદવજીભાઈના વખાણથી વાતની શરૂઆત કરી રાજએ કહ્યું, ‘ મને પણ જાદવજીભાઈ માટે ખૂબ માન છે ’ તક સાધીને ઈર્ષ્યાખેર લોકોએ કહ્યું, ‘ જોવા જાદવજીભાઈ રત્ન છે તેવા જ તેમના શેઠાણી પણ નારીરત્ન છે ’ બસ, આવી વાત કરીને ઈર્ષ્યાખેર ચાલ્યા ગયા રાજને પણ પદ્મનાભની જેમ શેઠાણીની રદ લાગી ગઈ આથી તેણે જાતે જ જાદવજીભાઈની દુકાને જઈને જાદવજીભાઈને દૂર દેશાવરમા મોકલીને પણ શેઠાણીને મેળવવાનો વિચાર કર્યો અચાનક રાજસાહેબને પંધારેલા જોઈને જાદવજીભાઈએ તેમને ગાદી પર બેસાડ્યા અને પૂછ્યું, ‘ આપે તસ્દી લીધી, તેના કરતા મને જ કહેવડાવવું હતું ને ? ’

રાજએ કહ્યું, ‘ મારે થોડા જ સમયમા એક સો ગુણી જાતી જાતના ચોખ્ખા જોઈએ છે, માટે તમે જાતે જઈને તૈલગપુરથી ખરીદી લાવો આ કામ તમારા સિવાય કોઈને સોપી શકાય તેમ નથી, માટે જ હું પોતે આવ્યો છું ’ જાદવજીભાઈએ વિનયથી કહ્યું, ‘ આપ ચિતા ન કરો તૈલગપુરમા જ મારા વિશ્વાસુ આડતિયા છે આપને સમયસર ચોખ્ખા મળી-જશે ’ પણ રાજએ તો હઠ લીધી કે હું તમને હુકમ કરું છું કે તમે આજ ને આજ તૈલગપુર રવાના થઈ જાવ આમ કહીને રાજ ચાલ્યો ગયો.

જાદવજીભાઈએ ઘેર આવીને પોતાની પત્નીને બધી વાત કરી ચતુર શેઠાણીએ તરત જ જવામ આપ્યો, ‘ આ કામ આપણી ઈર્ષ્યા કરનારા કોઈક માણસોનું લાગે છે એ વિના રાજનું મન બદલે જ નહીં એમ છતાં જે કોઈ થાય તેને જોયા કરો હું એ રાજની સાન ઠેકાણે લાવી દઈશ તમે ખુશીથી આજે જ તૈલગપુર તરફ વિદાય થાવ ’

જાદવજીભાઈ તૈયાર થઈને રાજ પાસે આવ્યા અને કહ્યું, ‘ હું આજે ને આજે આપની આજ્ઞા મુજબ તૈલગપુર જાઉં છું ’ રાજએ પ્રસન્નતા બતાવીને રાજ પણ આપી અને માલ લેવા માટે જોઈતા

જીવ જો પૌરુષિક વસ્તુ માટે અભિમાન કરે છે એ વસ્તુ સ્વયં નાશવત છે. પછી એવું અભિમાન ક્યાં સુધી યશી સમ્પાદનું છે ? સમ્પાદન કહે છે. અહર્મસિ સિ — અભિમાની જીવ હુ હુ એમ મોભા કરે છે. હુ સ્વબ્દનો વળાંક પશુ થયો છે એક વળાંકની નીચે બીજી વળાંક અને એની નીચે ત્રીજી વળાંક ને વળી તેના ઉપર મારું ! આ માનક્રમાય તમને લુછા લુછા થયો. સમ્પાદવાની દરજ્જા તો પાડે જ છે. પશુ સમ્પાદોને પશુ એ માનક્રમાય ઉપતો નથી ગાનીઓ કહે છે —

ચાનસહ વૃદ્ધી મયો મરવાયુ વાયો
અચાન અધાર જન્ય અતરે દેશાયો.
કમ કોષ ભોજ મોહ નાવમાં કારામાં
પાપ કેરાં પોટમાં અમાપ ઉચ્ચારમાં
જન્ય જન્ય જનનાથ, હાથ ઝાલીને ઉચ્ચારે.

આપણે અભિમાનનો પવન જોત્યો દૂધાળ છે ત્યારે ચાનનો સહ વૃદ્ધી નમ છે અને પછી એની જીવનનાથ એમો ચડી જાય છે. અચાનનાં અધારાં જવાઈ જાય છે એટલે માત્ર પશુ સમ્પાદો નથી. જો જીવમાં સપૂરું ચાન હોતુ નથી એનો માનક્રમાય પશુ સપૂરું રીતે છૂટ્યો નથી. કારણ કે Empty vessel makes most sound — અધૂરો થયો વધારે હસાય છે. ખાલી ચણો ન વાગે થણે. દેહધી નાવને નિશનમાં રાખનારનો ચાનધી સહ જો સમાપ્ત હોય તો એ નાવ જોજનમાં આવી પડતી નથી.

આપણે અભિમાન વધુ તપથી વધ્યો કહેવું,
ચાન ઝવ વધ્યો થણો. અસ્તો સમ્પાદો વેશ.

ઉપ તરથી જાનથી અને ઉચ્ચ આચારથી જો અભિમાન વધે તો જીવજીન દાગ્ધીમા ઉપ. પા જેવું થાય. માટે આ ઝવ અને પુમાન વધારનારો માનક્રમાય હાડવા તો છે તેમાં દાગ્ધી ઉપર ઉપધાર કરવાનો નથી. કારણ કે રોજ મટાડવા માટે વધ ચડી પડેલું.

કહે ને તમે ચરી પોળો, એમા ક્યા કોઈના ઉપર ઉપકાર કરો છો ? તમારી કાયારૂપી શીશીમા તમારે અત્તર ભરવુ છે કે દુર્ગન્ધ ? તમને શુ ગમે છે ? અત્તરની સુવાસ કે ગટરની દુર્ગન્ધ ? જેમ જેમ તમે ગુણોને ભરતા જશો, તેમ તેમ તમારા દુર્ગુણો પલાયન થતા જશે સદ્ગુણીની પાસે બેસશો તો સદ્ગુણ મળશે માટે પ્રથમ સદ્ગુણી અને દુર્ગુણીને ઓળખો, કારણ કે રાયણ અને લીબડી બન્ને આકાર અને દેખાવમા તો સરખા હોય છે, પરંતુ તેમના સ્વાદમા આસમાન જમીન જેટલુ અત્તર છે માટે ઉપરનો ભલકો જોઈને અગાઈ જશો નહી એકલો વાચાળ હોય તેને જાની કડી શકાય નહી એનામા ફેટલા ગુણો છે તેને જો નહી તપાસો તો ભૂલ ખાઈ બેસશો આવા વાચાળ દુર્જનોને આજે શોધવા જવુ પડે તેમ નથી એક સુભાષિતકાર કહે છે કે—

દુર્જન પરિહર્તવ્યો વિદ્યાડલકૃતોડપિ સન્ ।

મધુ તિષ્ઠતિ જિહ્વાગ્ર, હૃદયે તુ હલાહલમ્ ॥

આવા દુર્જનો મધ કરતા પણ મીઠી વાણી વાપરતા હોવા છતાં તેમના હૃદય હલાહલ ઝેરરૂપી માન અને ત્રિષયગ્નાયોથી ભરેલા હોય છે માટે એવાને ઓળખી લેજો આવા કૂવાના દેડકાઓ સિદ્ધાન્તની વાતો પોતે જ સમજી શકતા નથી, તો બીજાને શુ સમજાવી શકે ? પદ્મનાભ રાજાને નારદે કહ્યું, ‘ ભાઈ ! તને તારી સુખસમૃદ્ધિ મોટી લાગે છે, પણ તુ તો કૂવાના દેડકા જેવો છે જો સાભળ

દૃષ્ટાન્ત—સમુદ્રનો દેડકો એક વાર કૂવાના દેડકાનો મહેમાન બન્યો વાતવાતમા કૂવાના દેડકાએ પ્રશ્ન કર્યો, ‘ તમે જેમા રહો છો તે સમુદ્ર ફેટલો મોટો છે ? ’ સમુદ્રનો દેડકો બોલ્યો, ‘ સમુદ્ર તો બહુ મોટો છે ’ આથી કૂવાના દેડકાએ કૂવાના પાણીના બે હાથ જેટલા ભાગમ્મ ચક્કર લગાવીને કહ્યું, ‘ તમારો સમુદ્ર આટલો મોટો છે ? ’ સમુદ્રનો દેડકો બોલ્યો, ‘ એથી ઘણો મોટો છે । ’ કૂવાનો દેડકો પાણીમા ચાર હાથ જેટલુ ચક્કર લગાવીને કહેવા લાગ્યો, ‘ તો પછી તમારો સમુદ્ર

આટલો મોટો હોય સમુદ્રનો દોષો બોલ્યો બાઈ ! સમુદ્ર એથી
 ખલુ ખલો મોટો છે ક્યાનો દોષો બોલ્યો તે પછી આ ક્યાથી
 તે સમુદ્ર ક્યાપિ મોટો હોય જ નહીં ! હવે સમુદ્રનો દોષો આ ક્યાના
 દોષને કેવી રીતે સમજાવે ?

નારદજી બોલ્યા, તારી અને આ દૃષ્ટાન્તમાં ક્ષત્રિવેદા ક્યાના
 દોષની દેશ સરખી છે જ બુદ્ધીપર્મા આવેલા ભરતક્ષેત્રના ક્ષત્રિનાપુર-
 નગરમાં પાંચ પાંડવોની પટરાણી દ્રૌપદીદેવીને તે જોઈ નથી એ દ્રૌપદીના
 પત્રના નખને લોલે ખલુ આ તારી સાતસો રાણીઓમાંની એક ખલુ નથી
 એ કુપદ્યુત્રી દ્રૌપદીને તે જોઈ નથી, ત્યાંસુધી જ તું તારા અતપુરના
 વખાણુ ક્યો કરે છે

પદ્મનાભ રાજાએ આ વાતને જરાજરા લક્ષમાં લઈ લીધી જેના
 લક્ષમાં બોલ્યો અગ્નિ લાગ્યો હોય તેને આવી વાત મનુ વાક રહી
 નય છે તમને ખલુ બે કન્યા આતાના અને મોટા સેવિયાઓના દેશોદેશના
 નગરો ત્સહી માફ રહી જાય છે ખલુ સ્વ અને પરના બેદની વાત
 માફ રહેતી નથી !

તાજીએ તિરંગે દષ્ટિ કરીને જોયું કે પદ્મનાભ રાજાને દ્રૌપદીની
 રત જાળ માફ નહીં મઈ છે એને હવે દ્રૌપદી સિવાયની બીજી કોઈ
 વાત મમરાતી નથી આમ તણીને તેઓ ત્યાંથી વિદાય થઈ ગયા,

પદ્મનાભ રાજાએ દ્રૌપદીને જોઈ ન હતી છતાં કપુર નારદના
 વખુન પ રી તત ગીતીની રદ લાગી મઈ ! એને હવે પોતાના પક્ષે
 આ સાતમા પીઆના મુખ કોઈ લાગવા માગવા એનું ચિત્ત અધિત
 બની મનુ ત ગીતીન જ નામનુ રટણુ કરવા લાગ્યો તેનું મન
 મુઠ્ઠાનું રદ અને આસક્ત બની મનુ પમ પમેલા છવો આવા
 પ્રથામા રતો નરી

રાજા— રાજાના કીન એક નાના રાજ્યના મોટી વાત
 તમા ત્વર્ય પન ન વખુ આ નીતિમાન મેલાથી મ નો વિધાસ
 મળવી મુકપાદન પ નુ મમતા કેસાક વપરીઆન આથી નારદજી

ભાઈની ઈર્ષ્યા થવા લાગી એક વાર આવા બેપાય વેપારીઓ મળવાને બહાને રાજની પાસે આવ્યા એ વેપારીઓએ જાદવજીભાઈના વખાણથી વાતની શરૂઆત કરી રાજએ કહ્યું, ‘મને પણ જાદવજીભાઈ માટે ખૂબ માન છે’ તક સાધીને ઈર્ષ્યાખોર લોકોએ કહ્યું, ‘જેવા જાદવજીભાઈ રત્ન છે તેવા જ તેમના શેઠાણી પણ નારીરત્ન છે’ બસ, આવી વાત કરીને ઈર્ષ્યાખોર ચાલ્યા ગયા રાજને પણ પદ્મનાભની જેમ શેઠાણીની રઠ લાગી ગઈ આથી તેણે જાતે જ જાદવજીભાઈની દુકાને જઈને જાદવજીભાઈને દૂર દેશાવરમા મોકલીને પણ શેઠાણીને મેળવવાનો વિચાર કર્યો અચાનક રાજસાહેબને પધારેલા જોઈને જાદવજીભાઈએ તેમને ગાદી પર બેસાડ્યા અને પૂછ્યું, ‘આપે તરફી લીધી, તેના કરતા મને જ કહેવડાવવું હતું ને?’

રાજએ કહ્યું, ‘મારે થોડા જ સમયમા એક સો ગુણી ઊંચી જાતના ચોખા જોઈએ છે, માટે તમે જાતે જઈને તૈલગપુરથી ખરીદી લાવો આ કામ તમારા સિવાય કોઈને સોપી શકાય તેમ નથી, માટે જ હું પોતે આવ્યો છું’ જાદવજીભાઈએ વિનયથી કહ્યું, ‘આપ ચિતા ન કરો તૈલગપુરમા જ મારા વિશ્વાસુ આડતિયા છે આપને સમયસર ચોખા મળી-જશે’ પણ રાજએ તો હઠ લીધી કે હું તમને હુકમ કરું છું કે તમે આજ ને આજ તૈલગપુર રવાના થઈ જાવ આમ કહીને રાજ ચાલ્યો ગયો.

જાદવજીભાઈએ ઘેર આવીને પોતાની પત્નીને બધી વાત કરી ચતુર શેઠાણીએ તરત જ જવાબ આપ્યો, ‘આ કામ આપણી ઈર્ષ્યા કરનારા કોઈક માણસોનું લાગે છે એ વિના રાજનું મન બદલે જ નહીં એમ છતાં જે કાંઈ થાય તેને જોયા કરો હું એ રાજની સાન ઠેકાણે લાવી દઈશ તમે ખુશીથી આજે જ તૈલગપુર તરફ વિદાય થાવ’

જાદવજીભાઈ તૈયાર થઈને રાજ પાસે આવ્યા અને કહ્યું, ‘હું આજે ને આજે આપની આજ્ઞા મુજબ તૈલગપુર જાઉં છું.’ રાજએ પ્રસન્નતા બતાવીને રજ પણ આપી અને માલ લેવા માટે જોઈતા

શિખા પલુ આપ્યા જાણજાણી તૈયાર પુર જવા માટે રવાના થઈ ગયા.
 રાત પરી, ને રાત્રીએ નવાં વસ્ત્રો પાસણ કર્યાં તેજ, જાત્ર
 અને રૂઝદાર પહેરીને શેઠની ડેલી પર આવ્યા. શેઠશ્રીએ સાક્ષેની
 રાખીને જાદરનાં કામોએ બધાં કર્યાં દર્તા રાત્રીએ ત્યાં આવ્યાં સાંજના
 ખખડાવી જાદરથી શેઠશ્રીએ પ્રસન્ન થઈ, કાણુ છે જાણારે ? રાત્રીએ
 થીમેથી જવાબ આપ્યો. એ તો કુ કુ શેઠશ્રી સમજાઈ ગઈ જતાં
 તેજે હરીદાર પ્રસન્ન થઈ. કુ એટલે કાણુ ? રાત્રીએ અતરફના કુટી
 રથી દતો કે ત્યાં ગાજા વિના જ પાછા ગયા જનુ પરંતુ નિરિક્ષક
 શેઠશ્રીને મળ્યા માટે આવ્યો જની જવા લાગ્યો. અતે વિચારી લાવવાએ
 નેર કુ અને રાત્રીએ ત્યાં આવ્યો, કુ તમારો રાત્રી

શેઠશ્રીએ નતે આવ્યાં રેલીનાં મારણાં બેસ્યાં અને દસતે મેંએ
 સ્વાગત કર્યા તેજે કુ પધારો આ ? આવે માત્ર ધર પાવન કુ ?
 શેઠશ્રીએ ચાલ્યો નિજાની દીપો. તેના પર બેસ્યાં બેસ્યાં રાત્રીએ
 કુ મેં તમારા કુ વખાણુ સંમત્યાં દર્તા હવે તમે મારે વાંચે
 થઈ જાત્ર એટલે આ રાત્રી તમારુ જ છે

શેઠશ્રી મોલી, જામે તો આવ્યાં પ્રાણ સ્વામીએ અને આખી વસ્તી
 તમારી વાંચેધર / સ્વામી હવે આપ સાન્નિધી મેંએ કુ આવ્યા માટે રૂપ
 જાત્રી લાવુ. રાત્રીએ મળી લેલું કે હવે શેઠશ્રી મારે વાંચે થઈ ગઈ છે.

શેઠશ્રીએ રસોડામાં જઈને સુદર રેસલિ રૂપ જાત્રી અને
 લુધા લુધા રસમેરથી પાંચ પાસાઓમાં થોડું થોડું રૂપ જાત્રીએ
 પાંચે પાસા રાત્રી પાસે લાવે કર્યાં રાત્રીએ પૂછ્યું આ પાંચ
 પાસામાં થોડું થોડું રૂપ સા માટે લાખ્યાં ? શેઠશ્રીએ કુ પહેલાં
 આપ પાંચે પાસાનુ રૂપથી લુઓ. આ સંમત્યાં રાત્રીએ પાંચે
 પાસાનુ રૂપ આખી જોડુ અને એ મેંએ, જ્યાં પાસાનુ રૂપ
 એકસરખુ છે તેના સ્વાદમાં કંઈકિયુ ફરક નથી.

શેઠશ્રી મોલી, કાજા પાસામાં ભરેલું રૂપ આખે રૂપ લાવુ ?
 રાત્રી મેંએ થોડું સુવાસિત અને સ્વાદિષ્ટ લાવુ શેઠશ્રીએ

કરી વાર પૂછ્યું, ‘ અને સફેદ પ્યાલાનું દૂધ કેવું લાગ્યું ? ’ રાજા કહે,
‘ સ્વાદમા તો બધા દૂધ સરખા જ છે માત્ર પ્યાલાના રંગમા જ
તફાવત છે ’ શેઠાણીએ કહ્યું, ‘ તો સાલજો રાજા ! જેમ જુદા જુદા
રંગના પ્યાલાઓમા ભરેલા દૂધમા એકસરખો સ્વાદ છે, તેવી જ રીતે
સ્વાદની વસ્તુ એક જ હોવા છતાં રંગ જુદો હોય છે એ રંગને અને
સ્વાદને કાઈ સબંધ નથી આપ તો બહુ યોગ્ય અને ચારિત્રવાન રાજા
છો, પરંતુ આજે આપને કાઈ એ ચડાવ્યા છે જેને સ્વસ્ત્રીથી સતોષ
થાય નહીં, તેને પરસ્ત્રીથી કેવી રીતે સતોષ થવાનો હતો ? હું એક
બહેન તરીકે આપને સલાહ આપું છું કે આપ આબરૂબેર રાજમહેલમા
પાછા પધારો હજી કાઈ બગડી ગયું નથી જો આપ સ્વમાનભેર પાછા
કરી જશો, તો આ વાત અડી ને અડી દબાઈ જશે ’

રાજાને આજે સાચી વાત સમજાઈ ગઈ શરીર એ બિલોરી
કાચ છે એની અદર રહેલા આત્મા સમાન છે કાચરૂપી શરીરના
રંગભેદથી આત્મામા રંગભેદ આવી જતો નથી રાજાની આખો ઊધડી
ગઈ તેણે શેઠાણીના પગમા પડીને ક્ષમાયાચના કરી રાજા
મોઢ્યો, ‘ બહેન ! આજે તે મને સાચું તત્ત્વ સમજાવ્યું છે હું
આજથી પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે હું પરસ્ત્રીને માતા અને બહેન સમાન
માનીશ ’ આમ જીતે રાજા ત્યાંથી વિદાય થયો એક ઘોડેસવાર
મોકલીને તેણે ગૃહને પાછા બોનાવી લીધા, ઈર્ષ્યાખેરવેપારીઓને સજ્જ
કરી અને જાનવજીભાઈને તથા શેઠાણીને શિરપાવ આપ્યો તે દિવસથી
ગજાએ શેઠાણીને જીવનભેર પોતાની બહેન માનીને સન્માન આપ્યું

પદ્મનાભ રાજા પણ નારદના કહેવાથી કંઠે ચડી ગયો દ્રૌપદીને
મેળવવા માટે તેણે દેવની સાધના કરવાનો વિચાર કર્યો, કારણ કે એ
લાખ યોજનનો લવણસમુદ્ર ઓળંગીને હસ્તિનાપુર સુધી પહોંચવાની
તેનામા શક્તિ ન હતી

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૯૮

(ગુધવાર, તા. ૧૧-૧૦-૧૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રદેશ્ય ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

ગાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રોષદીને અધિષ્ઠર ગ્રામે છે સ્ત્રીશિરામણિ દ્રોષદીને પોતાની બનાવવાની કુષ્ટ ભાવનાથી ખચખચ રા ન પૌષ્પશાળામાં ખ્યાન કરીને મેસી ગયેલ નહાર પડેલો ગીરા તે કપ્પાગેથી પુરાઈ ગય છે ખજુ જા તે હલ્દની અદર પડેલો ગીરા હતો પૌષ્પશાળાને હાથે પૂછ નાખીને, જાનો સથારો કીને, એ આરાધના કરવા મેસી ગયેલ નારદે કહેલું દ્રોષદીના સ્વપ્ન વજુ ન તેના હલ્દમાં રમી રહ્યું હતું ખજુ પોતે પોતાના પ્રજ્ઞાથી દ્રોષદીને મેળવી શકે તેમ ન થયેલો વજુ એ સાચા યોગ્યને કલ્પકલ્પક જોવાવાળો મુશ્કેલ હતો. આથી તેણે દેવને પ્રસન્ન કરવા માટે અમુક પૌષ્પ લઈ ક્યો. જાવા પૌષ્પ નિર્જરાનો હતો જનતો નથી, કારણ કે રાગનું લક્ષ દ્રોષદીને મેળવવાનું હતું આથી એણે પૂર્વસંવતિ નામના દેવની આરાધના ચાલુ કરી. જીવ પરના માટે તો મહુ જહુ કરે છે પરંતુ પસંદગી ન થવાથી એ પોતાના કાલ વધારી રહ્યો છે ચાનીઓ કહે છે—

મન થોડું ન તન અસવાર હેં છ શરૂ વીરા !

મન થોડું ન તન અસવાર,

તમે ત્વણીનાં જીવ ક્યો રે હો છ

સિલ્લ બરછી ને સત હસિયાર,

તમે માંસાથી ગુલ કરો રે હો છ

દેવદુર્લભ એવા મનુષ્યભવમા મનરૂપી ઘોડા સવારી કરવા માટે મળ્યો છે, પણ અજ્ઞાની જીવ એ ઘોડાનો સવાર નહીં બનતા એ ઘોડાને પોતાના ઉપર બેસાડે છે મન અને ઇન્દ્રિયો લગામ વિનાની બની જાય તો તેનું પરિણામ શું આવે ? મન પોતાના મનોરથ પૂરા કરવા દોડી રહ્યું છે આથી તેને સારી વસ્તુ ગમતી નથી બ્રહ્મચર્ય એ 'અવ'ની વસ્તુ છે, અને વ્યભિચાર 'પર'ની વસ્તુ છે મન સયમમાં જોડાતું નથી અને વ્યભિચાર તરફ દોડી જાય છે, પણ વ્યભિચારીનું કોઈ નામ પણ લેતું નથી આવા વ્યભિચારના શબ્દો ઉચ્ચારનારને જીભનું ભય કર કેન્સર થાય છે, કારણ કે એણે એવી ખરાબ વાતોમા જીભનો દુરુપયોગ કર્યો છે આવા વ્યભિચારીને એવા દર્દો થાય છે કે એ કોઈને ખુશ્કી રીતે કહી પણ શકતો નથી જે સ્ત્રી પતિને છોડીને પરમા બુદ્ધિ રાખે છે તે કા તો ભય કર રાગનો ભોગ બને છે અથવા તો એ બાળવિધવા બની જાય છે ભોગના આવા ભીખારીઓની આવી દશા કોણ કરે છે ? બ્રહ્મચર્યની બાધા લેતી વખતે બધાની વચ્ચે 'મોટા ભા' બન્યા હોય અને પછી જ્યારે એ લીધેલા બ્રહ્મચર્યનો ભડાકો ખોલી જાય, તો એ બંને પતિપત્ની એવા દીધરેગી બની જાય છે કે એમને પસ્તાવાનો પાર રહેતો નથી આવા જીવોનું જીવન 'નિર્ગન્ધા હવ કિંશુકા'—કેસડાના ફૂલના જેવા નિરર્થક છે કેસડાના ફૂલો દેખાવમા કેવા મજાના લાગે છે, પણ એની માળા પહેરીને કોઈ કરે છે ખરું ?

આ પદ્મનાભ રાજા પણ દુર્વાસના માટે તપ કરે છે પૌદ્ગલિક સુખ માટે રાજાને પોતાનું ચિત્ત એકાગ્ર કરવું પડ્યું, તો પછી શાશ્વત સુખ માટે ચિત્તની અસ્થિરતા કેમ ચાલે ? બાહ્ય વિદ્યા માટે તો જીવ ધણું કરે છે

દૃષ્ટાન્ત—માતાપિતાની આજ્ઞા લઈને રાવણ, કુલકર્ણુ અને વલીપણુ એક હજાર વિદ્યા મેળવવા માટે વનમા તપ કરવા લાગ્યા. ન્યા ધર્મનું આરાધન નથી ત્યા જીવને સહજતા લાગે છે આ પીવાનું

સહેલુ છે પણ ચાનાં પત્થરખાણ કર્યાં અપરાધાને છે એવમાં જુ
સહેલુ છે પણ જ્ઞાનનાં પાણુ કદિન લાગે છે પરન્તુ મોઢે મુકુની
પ્રજ્ઞા અને જ્ઞાન કરે છે અને અવગુણનો તિગ્રહ કરે છે

ત્રણેજ ભાઈઓ વનમાં તઈને તપ કરવા બેઠા તેમની સાધના
બૌદ્ધિક વિદ્યાઓ મેળવવા માટેની દત્તી ત્યારે સત્તવાન મદ્ધારિની સાધના
મોક્ષ માટેની દત્તી એક વખત આ વનમાં ફરવા આવેલા જનાર્ધન
દેવ આ ત્રણેને જોયા ત્રણેજ ભાઈઓની જાણી હજી તપશ્ચર્યા જોઈને
લમને ખતિત કરવાની હજી મર્ષ આ ત્રણેના તપનો ભ્રમ કરવા
માટે તજુ પોતાની દેવીઓને મોકલી દેવા પોતાની દૈનિકશક્તિથી નાનાં
મોટાં હમ્મ-અહમ્મ આદિ રૂપા જનની રહે છે આ દેવીઓ કન્યા
કુલો માથે ચળ તઈત મુચટ અને કહમાં નચસેચ દાર ધારણ કરીને
આ ત્રણેજ ભાઈઓ પાસે આવી અને કહેવા લાગી તમે અમારા સ્વામી
હો માટે અમારો સ્વીકાર કરો પરન્તુ ત્રણમાંથી કોમ ભાઈ જ્ઞાનમાંથી
અલિપ્ત થયા નહીં આથી તમે પાછી ફરી મર્ષ

હવે જનાર્ધન દેવે પોતે જ તેમને જ્ઞાનમાંથી અગત્યનો નિશ્ચય
ક્યો પ્રથમ તો તેણે અનેક પ્રમેાજનો જતાવ્યા, પરન્તુ કોઈજ પ્રમેાજન
તેમને અલિપ્ત કરી શક્ય નહીં

હવે જનાર્ધન દેવે કોપનો આશ્રય લીધો. કળ મોટો સાપ
જાળીને એ ત્રણેજ ભાઈઓને વીંટી વળ્યો. આવા વિપત્તિથી પણ ત્રણે
અલિપ્ત થયા નહીં

સ્વચ્છા ભક્ત જન જઈ ભગવાન તુમ્હારા અજ મે
કોષ નિહર નહીં આને દેવ, શસ્ત્ર અચૂક ક્ષમાજ લેજ
માર કે દૂર ભગઈ ભગવાન ! તુમ્હારા અજ મે

મને તેવો વીજળીનો સોટ લાગતો હેલ, છતાં હાથમાં લાકડી
હેલ તો વીજળીનો આગ્રહ લાગતો નથી તેવી જ રીતે ક્ષમા
અર્જન કરે યસ્ય દુર્ગત કિં કરિષ્યસિ ? —જેના હાથમાં કમળ

ખડક છે તેને દુર્જનો શું કરી શકે ? જ્યારે રાવણ, કુલકર્ણુ કે વિભીષણમાથી કાઈ ભાઈ તપમાથી ચલિત થયા નહીં, ત્યારે દેવે વૈક્રિયશક્તિથી રાવણના પિતાનું રૂપ બનાવ્યું આ બનાવટી પિતા ત્રણેયને કહેવા લાગ્યો કે ‘હે પુત્રો ! તમે અહીં તપ કરો છો ને આ દુષ્ટ મને મારી રહ્યો છે, માટે મને બચાવો !’ પરંતુ આ ત્રણેય ભાઈઓ દેવની માયાથી ચલિત થયા નહીં. ત્યારપછી તેણે રાવણની માતાનું સ્વરૂપ બનાવ્યું અને દેવ તેને પ્રહાર કરવા લાગ્યો ચોટલો જાલીને ઢસડે છે માતા પોકાર કરીને પોતાના પુત્રાને કહેવા લાગી કે ‘આ દુષ્ટ મારું શિયળ લગ કરશે, માટે મને તમે બચાવો !’ આમ છતાં તેમનું ધ્યાનભ્રમ થયું નહીં.

હવે દેવે એ ત્રણેય ભાઈઓની સામે પરસ્પર ભાઈઓના માયાવી માથા કાપીને મૂકવા માડ્યા ! વિભીષણ આગળ પ્રથમ કુલકર્ણુનું માથું આવીને પડ્યું, પણ એ ડગ્યો નહીં પછી રાવણનું માથું પડ્યું, અને વિભીષણ હતાશ બનીને ડગી ગયો. જ્યારે તેણે બેઘડીમા થોડું ઓછું ઘૈર્ય રાખ્યું હોત તો તેને બધી વિદ્યાઓ મળી જત, પણ વિભીષણનું તપ નિષ્કળ ગયું તેવી જ રીતે કુલકર્ણુ આગળ રાવણનું માથું આવતા થોડીવાર પછી એ પણ ચલિત થઈ ગયો, પણ થોડું ઘૈર્ય રાખ્યું તેથી કુલકર્ણુને માત્ર પાંચ જ વિદ્યા સિદ્ધ થઈ ત્યારે રાવણ લેશ પણ ચલાયમાન થયો નહીં, તેથી તેને હજાર વિદ્યા પ્રાપ્ત થઈ ગઈ જ્યારે આવી લૌકિક સિદ્ધિઓ માટે પણ એકાગ્રતાની જરૂર પડે છે, ત્યારે આત્મસાધનામા કેટલી એકાગ્રતા જોઈએ એની કલ્પના કરો.

આજે લગવાન મહાવીરનો નિર્વાણદિન છે આજનું પર્વ એ તપ અને સાધનાનું પર્વ છે.

અમાસની પાંચઘડી રાતે, અષ્ટ કર્મ ક્ષય કીધા,
મહાવીર સ્વામી મોક્ષે પહોંચ્યા, ગૌતમ કેવળજ્ઞાની રે
આજ મારે દિવાળી અજવાળી.

આરે ગોરાળાએ તેજેધેસ્યા મુખી તારે જગત્તનના મુખમાંથી
સરી પડ્યું હવે કે હું હજી સોળ વર્ષ સુધી અધસ્તીની પેઠે
વિચરીશ. આ વાનને સોળ સોળ વર્ષોનાં વહાણાં પીરી મળ્યાં. હવે
પ્રભુ આ હેતુ ચેત્તાસુ છે એમ જાણીને હસ્તિપાળ રાજાએ પ્રભુને
પોતાને ત્યાં ચેત્તાસુ કરવાની પ્રાર્થના કરી અને પોતાની એક સાળા
પ્રભુને આપી. પ્રભુએ ત્યાં નિવાસ કરીને હસ્તિપાળ રાજાની આ પ્રાર્થના
શ્રીકારી. હસ્તિપાળે પ્રાર્થના કરી હતી કે—

અઠે કરો અઠે કરો અઠે કરો છ

અરમ ચોમામુ સ્વામીછ અઠે કરો છ

પ્રભુના આ હેતુ જાહેર છે એમ જાણીને નવ મહાવીર, નવ
સિન્ધવી અને અઘર દેવના રાજાઓએ જા પોતાના પ્રભુએ સક્ત
ધારાએ સેળ પ્રદર સુધી દેવના આપી. એ વખતે મૌનમન્દામી અને
સુધર્માસ્વામી એ ને અણુપરે પ્રભુની પાસે જા નર હતા. પ્રભુનાં આર
અધાતી કર્મો છરી મળ્યાં અને જગત્તને નિર્વૃણ્ણ પ્રાપ્ત થયું. આજી
એ વસ્તીના હેતુ તીર્થ કરે. આ ૭ નિર્વૃણ્ણિ છે રાક્ષસપ્રતિ જગત્તન
મહાવીરના આજીના નિર્વૃણ્ણિ તમે શું કરશો ? પારી, જૂપરા ને મેવા
નિષ્ઠાન હાવરો કે મવ-પચ્ચાણુ કરીને રાક્ષસની શેષામ
અનિષ્ઠા કરી. વડોધેની તિથિ હેતુ, તોપણ તે દિવસે તમે જા
પચ્ચાણુ કરો જો તો પછી દૂનનાના વાત્સુકાર અને રાક્ષસપ્રતિ
જગત્તનના નિર્વૃણ્ણિ મોજરોખમાં રહ્યું અને મુર્ચ્છિતેયુ એ
કેમ પાછવે ?

તેમણે સાક્ષાત્તર વય ને એક પખવાડિયુ આપ્યું મટકું પલ
મળ્યાં વિના આદ્યમસાધના કરી એ જગત્તન મદાવીરના નિર્વૃણ્ણિ
તમે એક ઉજારો પલુ કરીને સાધના કરી ન સોમ તો એમી બીયુ
દુર્મત્ય મુ હોઈ રહે !

હા દિવાળીની ગતે તમે ઉજારો તો કરો જો, પલુ એ તો

લક્ષ્મીની જડ પૂજ કરવા માટે અને ફટાકડા તેમ જ ફૂલખરણી સળગાવવા માટે તમે સમયની બરબાદીની સાથે સાથે કર્મના બંધને મજબૂત બનાવવા માટે જાગો છો, પણ એ ફટાકડા ફૂટતા ફૂટતા જે બોધ આપતા જાય છે એનો અર્થ સમજવા પણ તમે તૈયાર નથી 'ફટ ફટ' ફૂટતા એ ફટાકડા તમને કહી જાય છે કે 'ઓ કાજળધેરા અજ્ઞાનના અધકારમાં અથડાતા માનવો ! તમે આખું વરસ તો ચોપડાઓમાં કંઈક કાળાઘોળા ચીતરીને પાપો બાધ્યા છે હવે આજે ફટાકડાના ગગનભેદી અવાજોથી અનેક પક્ષીઓના પ્રાણને ફફડાવીને તથા અનેક ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની હત્યા કરીને એ પાપરૂપી મદિર પર નવ ધનગરા બાધવા પડ્યો છો ? જરા સમજો તો ખરા ! જે સમજીને સાર પ્રકરું કરો તો તો તમે ધન્યવાદને પાત્ર છો, નહીં તર અમે પણ તમને 'ફટ ફટ' કહીને ફિટકાર આપીએ છીએ '

તમે લક્ષ્મીપૂજન કરો છો, રૂપિયા અને સોનામહોરો જેવી જડ વસ્તુની પૂજ કરો છો, પણ તેથી તમને શું મળવાનું છે ? રૂપિયાને કેટલાક દૂધથી ઘોવે છે, પણ જ્યાં સુધી જીવનને દૂધે ઘોયું નહીં બનાવો, જીવનમાં ધર્મની ઉજ્જવલતા નહીં લાવો, ત્યાંસુધી એ દૂધે ઘોયેલા પૈસા તમારો દો' કેવી રીતે વાળશે ? ધર્મની આરાધના કરનારની દિવાળી એ જ સાચો દો' વાળનારી બને છે ધર્મની પાછળ લક્ષ્મી દોડતી આવે છે એ કેમ ભૂલી જવું છે ? આજે તમે ચોપડામાં 'ધના-શાંતિભદ્રની ઋદ્ધિ હજો' એમ લખો છો, પરંતુ એ બંને સાળા-બહેનીના ત્યાગની વાત તો તમારાથી અજાણી નથી એક ક્ષણવારમાં તેમજો કરોડોની સમૃદ્ધિનો ત્યાગ કર્યો હતો એમના ત્યાગને બદલે તમે તો ફૂકાની ચાહતા કરો છો આજે મહાવીરના નિર્વાણુદિન પ્રસંગે તમારે ભાવની વૃદ્ધિ કરીને ભગવાન જેવા બનવાનો ભાવ કરવો જોઈએ સમતા ગીતોમાં હાથમાં સફેદ જરની થાળી હોના છતાં બહેનો ગાય છે કે 'મે તો થાળ ભર્યો સગ મોતીએ ' આ લગ્નગીતોના જેવી જ તમારી છંપરની વાતો ભાવની અને અદરનો ભાવ બ્રહ્માનો હશે, તો એ દિવાળી

સાચી જાગૃતી નથી' ગણાવ. તમે વીરના પૂત્રી છે સિદ્ધાંત સતાન
 છે. અને લક્ષ્યપુત્ર ગણુ મન્યુ બાળે જાગૃતી સાથે રે. મોટાનાં
 સતાનો નનજાં સાથે બાધ બીડતાં નથી જાગૃતી દિવસે કુમતી બાધ
 કરીને માત્ર જાગૃતી પૂજામાં રાખશે. તે સુદ્ધા બિડી જશે. મોપામાં
 તમે લખ્યો છો કે અભયકુમારની શુદ્ધિ હતી. આ અભયકુમારની
 શુદ્ધિ ભોજમાં હતી કે ત્યાજમાં ?

દૃષ્ટાન્ત—અભયવાનનાં હૃદયે બ્યારે મહારાજા મેલિક અને
 મહારાણી મેલિકા ગયાં ત્યારે દેવદાસ સાધુઓને તેમણે ઉપાડે શરીરે
 તપ કરતાં તેવા હતા એક રાત્રે શિવજાની સખત હઠીમાં મહારાણી
 મેલિકા છત્રીપથન પર પેઢી હતી. રેશમી અને મખમલની રાખડો
 બોલી હતી, પણ એક હાથ ઘેડે. મહાર રહી ગયે. નથી ત્યાં એ હાથ
 ખૂલ્યો જણવા લાગ્યો. તેથી તેને વિચરતા—તપ કરતા મુનિઓ યાદ આવી
 એણે વિચાર કર્યો કે હું આવાં ગરમ સાધનો બોલીને સ્ત્રી છું, ત્યારે
 તપસ્વીમુનિઓ આવી હઠીમાં પણ ઉપાડે શરીરે ખાન કરતા હશે !

આવો વિચાર આવતા વાર ૪ મહારાણીથી રુદ્ધ બોલી જવાય
 શું હતું હશે અદ ? અને મહારાજા મેલિક મહારાણીના આ સન્દ
 સામળો ગયા ! અમનુ મન સકાનાં મક્કરમાં ચડી ગયું. સ્વપ્નમાં
 બિડીત તેમણે અભયકુમારને બાળા આપી, મહારાણી મેલિકા સદિત
 તેનું રાજમહેસન આગ લગાડી દા !

આ આગ સામળીત અભયકુમારે વિચાર કર્યો કે મહારાજાએ
 મને સજા નડાવી. ૪ આ બાળા આપી છે આથી તેણે રાજીનામું
 મહેસની અબુઆબુ પુમારે માગ્યું તેના કુદા મોહની દોષા કે નેથી
 મહારાજાને હારી નતા. ૫ મહેસ સળગતા દેખાયા. આ બાળુ મહારાજા
 મેલિક પ્રવૃત્તા દરત ગયા પ્રવૃત્તા સળગતા એ મેલિકને ઉદ્દેશીને
 બેસ્યા હતા. ૬ ૧૦૦૦ યે. ૧૦૦૦ સાત પુત્રો આ સતીઓ છે મેલિકે
 શું આગ શું હતું કા ? મ તો નલકા માટે કુદા જ કરી તો શબે

ચેલણાએ એવું વાક્ય કેમ ઉચ્ચાર્યું ? ' પ્રભુએ ખુલાસો કર્યો કે મુનિઓના તપના વિચારે એ બોલાયું હતું શ્રેણિકને પોતાની ભૂલ સમજઈ પ્રભુને વંદન કરી તુરત જ તે પાછા ફર્યા ત્યાં અભયકુમાર મળ્યો. રાજાએ તેને પૂછ્યું, ' મારી આજ્ઞાનું પાલન કર્યું ? ' અભયકુમારે કહ્યું, ' એ બધું આપ રાજમહેલમાંથી નીકળતા ધુમાડા પરથી જાણી જ શક્યા હશે ' એ સાંભળીને મહારાજા શ્રેણિકથી બોલી જવાયું, ' જા રે જા, આ તે શું કર્યું ? ' આ શબ્દો સાંભળતા વાર જ અભયકુમારે પિતાના ચરણોમાં વંદન કરીને કહ્યું, ' પિતાજી, અગાઉ એક વાર મેં સયમ લેવા માટે આપની આજ્ઞા માગી હતી, પરંતુ તે વખતે આપે મને કહ્યું હતું કે જ્યારે હું તને ' જા રે જા । ' એવા શબ્દો કહું ત્યારે તારે આજ્ઞા મળી ચૂકી એમ સમજવું, તો આજે આપે આ શબ્દોનો ઉચ્ચાર કર્યો છે, માટે હું ભગવાનના ચરણમાં જઈ છું રાણી ચેલણા અને તેના મહેલને કાંઈ ઈજ્જત પહોંચી નથી. માટે આપ નિશ્ચિત રહેજો

ત્યારપછી અભયકુમારે દીક્ષા લઈલીધી આ અભયકુમારની ભુદ્ધિ તમે માગો છો એ સાચા ભાવપૂર્વક માગો છો ખરો ? અને એ જ ચોપડામાં ગૌતમસ્વામીની લખ્ધિની યાચના પણ કરે છે ભગવાન મહાવીરે છેલ્લી દેશના આપી, તેમાં કહ્યું કે ' હે ગૌતમ ! સમય માત્રનો પ્રમાદ કરીશ નહીં ' ભગવાન મહાવીર અને ગૌતમસ્વામીનો ઘણા સમયનો સબંધ હતો ભગવાન ન્યા ન્યા ગયા ત્યાં ગૌતમસ્વામી અનુકૂળ જ વર્ત્યા છે અને ભગવાન મોક્ષે ગયા ત્યારે ગૌતમસ્વામીને ક્ષાયિક દાનાદિ પચલખ્ધિ, ક્ષાયિક સમક્રિત, કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન આદિ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ આમાની કઈ સિદ્ધિ તમે ચોપડામાં લખીને માગો છો એની પ્રાથમિક ભૂમિકા પણ તમારી પાસે છે ખરી ?

મહાવીરસ્વામી મોક્ષે પહોંચ્યા, ગૌતમ કેવળજ્ઞાની રે,
આજ મારે દિવાળી અજવાળી

ગૌતમસ્વામીને તત્કાલ દેવજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું તેમને લોકલોક દેખાયા. ગૌતમસ્વામીની કાવદિવાળી સાચી દિવાળી જની અર્ધ એ જ દિવાળીનું આજે મહાપર્વ છે પણ તમે તો તેને મિલ્લઈ એના પડીકાં લાવ્યાં અને ફટકાના ભગ્ન મોસાલીને ઊગવે છે. તમારા એ ભગ્ન ફટકા અશક્ત અને રાત્રી માણસની ઉપાધિ વધારનારા જન્મતા હશે, ફટકા વસતીએને એના પુમાયા માણસાતક જનતા હશે એનો તમને ખ્યાલ પણ આવે છે ખરો? તમારી મગધી ફટકા છવાત કમ અને સગ મોજરી કની હશે? આ? કાઈ માણસને એકો એક ઊકારો આ ફટકા ફોડતાં ફોડતાં મરી ગયો હશે તે એના માણસને શું થયું હશે?

આ ફટકાના જવાબ તમને ક્યુમ્મિ કમ લાગે છે એની ખબર તમને આજ નહીં પડે કમના ભોગ ભોગવવાનો બધારે સમજ આવે છે ઘરીર બધારે રાગોથી ઘેરાઈ નહ છે, ત્યારે એક નાની સરખી કાકરીના જવા ન પણ અસહ્ય પાતના આપનારો જની જન્મ છે આ જુલુ સમજીત આ? ભગ્ન નહીં કસ્વાની પ્રતિષ્ઠા લેવી જોઈએ આટલું કઠણ તોય તમ કાવદિવાળીની અસ્પૃશ્ય પણ ઉત્તરણી કરી ચલુસે.

પક્ષનાક રાગ આરાધના કરવા બેઠો છે ત્યુ એની સાધના કોઈની મળવા માટે છે તમે બધા આ? ૨૪ વદનાઓ અને ૨૪ લોચસ્સનો કાઉસ્સ કરો અને મહાર્ગસ્વામિસ્વચાલ નમ તથા મહત્તી સ્વામિનારમતાલ નમ ની માળાઓ કરીને સ્વમી જીવતા પ્રગટાવા એ જ સાચી દિવાળી છે એમા ન તમારું કમ્પલ છે

જો સન્તિ

અધ્યાયન : ૯૯

(શુક્રવાર, તા. ૧૬-૧૨-૧૮)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપા ત્રણે કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે.

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં અમરકકાનો અધિકાર આલે છે. પદ્મનાભ રાજા દેવની આગધનામાં મરાગૂવ જાતી ગયો હતો મનુષ્ય જે સ્વપ્રપત્નથી દેવતાને બોલાવવા હુકમે તો બોલાવી શકે છે અને સિત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમ કંઠો પણ બાધી શકે છે આ મનુષ્યભવમાં જો સવજો પુરુષાર્થ જોડે તો તે મોક્ષમાં પણ જઈ શકે છે આજના નૃતનવર્ષે જો તમે આવો પુરુષાર્થ જોડો તો સાચા અભિનદનને પાત્ર હો. ૯૯ જાતના દેવના પર્યાપ્તા, ૧૦૧ સમૃદ્ધિંગ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા, ૧૫ કર્મભૂમિના અપર્યાપ્તા તે પર્યાપ્તા, તિર્થચના ૪૦ બેદ અને ૬ નરકમાંથી નીકળેલા હવ મનુષ્ય જાતી શકે, અને ૫૬૩ બેદમાં જઈ પણ શકે. આ પર્વ ગિરિનાનો હિંગવવા માટે નથી, પણ મોક્ષ મેળવવા માટે છે તમે કપાયતી આંધીમાં અટવાઓ નહીં અને તમે જ્ઞાનીઓના માર્ગે ચાલો તો જ તમાગ નવા વર્ષના મેળવેલા અભિનદન સાચા હરે સાચો શ્રાવક ચૈતન્યતત્ત્વને જાણવામાં પાછી પાતી કરે નહીં ભગવત અન્યા પછી યોનિનો અત આવી જાય છે. ભગવાન મદાવીર સર્વ કર્મથી મુક્ત જન્યા પાવાપુત્રીમાં છેલ્લો છટ્ટ સચારો સીઝયો કે તરત જ અમ્બનમુક્ત જાતી ઝેરડળીજવત્, નિર્લેપતુળીવત્ અને હન્ધનવદ્ધિ ધૂમવત્ એક સમયમાં સિદ્ધક્ષેત્રે પહોંચી ગયા અહીંથી સાતસો નેવું

યોગન ઈચે જ્યોતિષયક છે એ જ્યોતિષયક એકસો સ્ત યોગનમાં છે ત્યાંથી અસખ્યાત યોગન મિયાકોડી ઈચે અનુક્રમે બાર દેવસોક નવ ત્રેવેક અને પંચ અનુવર વિમાન છે તેમાં છેલ્લા સર્વોચ્ચસિદ્ધ મહાવિમાનની ધન્યથી બાર યોગન ઈચે સિદ્ધસિદ્ધા છે આ સિદ્ધ સિદ્ધા વચ્ચે આઠ મોડની ભદ્રી છે તેના ઉપર એક મોડની છેલ્લા માઈના બેઠા ભાગમાં સિદ્ધેત્ર છે આ સિદ્ધેત્રમાં પ્રભુ પહેલેથી જમા પ્રભુને પાવપુરીથી સિદ્ધેત્ર જોડે દૂર જમન કરવામાં આવે એક જ સમય જોડે કાળ મરે આ સમય બહુ સમય છે

યોગ્ય આરામાં જન્મેસો મુવાન અસ્થિ અને વજનસખ્યાત સહનનનો કસ્ટી એવળપચાસ પાનવુ બીડુ લઈ તેમાં એક સારા ઘોડાની સોય ભેંકે તે એ સોયને એક પાનથી બીડ પાનમાં પહેંચતાં અસખ્યાત સમય જમ આવા અસખ્યાત સમયમાંના એક સમયમાં પ્રભુનો આ મા અવિમર્યતિએ સાકાર ઉખોડે સિદ્ધપદે પહેંચે એ પ્રભુએ છેલ્લી સિદ્ધામકુરૂપે ઉવરાખનસાની પ્રપચ્છા કરી અસ્થિ તે જામરૂપે પ્રપચ્છા કરે અને મલુધર પુરુષો તેની નવ અને પચરૂપે મૂલ્યુ કરે પ્રભુની પ્રપચ્છાની વૂલ્યુ કરનાર શી સુધર્માસ્વામી હતા એ રીતે સુધર્માસ્વામીનો આપચ્છા ઉપર મહાન ઉપકાર છે

એ પ્રભુ મહાવીરવુ યાસન એકવીસ હજાર વય સુધી રહેવાનુ છે માટે ને તમારે સાચા આવક જાનવુ હોય તે એકવીસ ઝુલો કેળવી શા અને સાધુ જાનવુ હોય તે સવાવીસ ઝુલો કેળવે આ એકવીસ ઝુલુ કેળવનાર આવક અક્ષિનદન અને માનપત્રને મેળવે છે તમે જાજો નવા વયથી નિશ્ચય કરો કે બીજાને સુધારવા કરતાં હું મારી જાજો ન સુધાર તમને દરે રખણુ ચમે છે કે છૂટવુ ચમે છે ? આજના નવા વયથી રો ન જન્મને તરાસના જન્મ કે તમે પાપનુ પ્રાપ્તિવ ક્યુ કે પાપના ભાર બીજા ? તમારુ માન અક્ષિ થાય તેના માટે તમારી આખમાથી રીપા પડવા છે કે તમારા અક્ષિના એકસથી ?

સમયે સમયે જીવ સાત કે આઠ કર્મો બાધે છે માટે સમજીને સ્વધરમ આવો તમારી દેહરૂપી નૌકાની કેવી દશા થઈ રહી છે ?

હૈયામાથી ફૂડકપટ નીકળી જાય, ક્રોધ, કામ, મોહ અને માયા દૂર થઈ જાય, ત્યારે જ તમારી ભાવ-દિવાળી પ્રગટી ગણાય અજ્ઞાનના અધારા ઉલેચાઈને અતરમા પ્રકાશ પથરાય તો જ આ નાવડી સ્વસ્થસ્થાને પહોંચી શકે જ્ઞાનીઓ કહે છે કે—

અક્લંતી અગ્નિ કરી તેમા સુસ્તીપણુ સળગાવો રે,
દાર ફેડી દુર્ગુણરૂપી, પ્રેમ વિશુદ્ધિ પ્રગટાવો રે
શ્મશાસ્થળ બીતરતુ તોડો, ફેડો કર્મ ફટાકડા રે;
જ્ઞાન ગડદિયા ભરી ભરખર પર, ભાવે કરો ભડાકા રે

તમારામા પૌદ્ગલિક ભાવોને ઠાસીઠાસીને અતરમા ભરવાની અક્લંત તો ધણી છે, પણ જ્ઞાન સમજવામા તમને યાદ રહેતું નથી જ્ઞાનીઓ કહે છે કે—

ઉપાશ્રયે જાતા તારા, પગ પાછા થાય,
જમવાનુ હોય ત્યાતો, દોડ્યો દોડ્યો જાય,
મૂરખ ! મનમા વિચાર

આ કથાનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ તો તમે જોઈ શકો છો વ્યાખ્યાનમાં ઉપાશ્રય પહોંજો દેખાય છે, પણ સ્વામીવત્સલતા ભોજનમા બેસવા માટે કોર્ટ અને ઉપાશ્રય વચ્ચેની વડી તોડવી પડી હતી. કારણ કે તે દિવસે ઉપાશ્રય સાકડો બની ગયો હતો ! આ વસ્તુ જ એમ બતાવે છે કે તમને જીલના સ્વાદોમા જેટલી રુચિ છે, તેટલી રુચિ જ્ઞાન સાલણવામાં નથી ધણા કહે છે કે અમે ચારણ દિવસથી ઉપાશ્રયમા ગયા નથી, તેથી અમારો પગ ભારે થઈ ગયો છે પણ પાચ વર્ષથી ઉપાશ્રયમાં જમણુ થયું ન હતું ને આ વર્ષે થયું એમા પગ ભારે થઈ જતો નથી ! આનો અર્થ એ થયો કે તમે પોતાનું પરાયુ બનાવી દીધું છે ને પરાયુ પોતાનું બનાવી દીધું છે તમે શત્રુઓને ધરમા બાધ્યા છે.

એને કાંઈ કાઢવા દેવા, તો સ્વ અને પરતુ બેઠવિધાન તે થીએ. આજના દિવસના ઉપસક્ષમાં કુમુદના ઘરને ફેલી નાખે કે નથી ફરી વાર ભાગ્યા ન માય. છત્રી જામ્યા ઘઈ ગઈ છે કે અને પરમથી સુખ મળે છે. હારાને જામ્યા ઘઈ ગય છે કે અને દામકમાંથી લેલી મળે છે તેમ પક્ષનાશ રાજાને જામ્યા ઘઈ ગઈ હતી કે સાતમે રાણીએના કરતાં દીપદીપી અને વધારે સુખ મળશે. એટલા માટે તો એ નિધન આન પરીત બેઠો છે.

પૂર્વસમિતિએની આરપના કરતાં કરતાં એ દેવું આજન ચલાવ- માન નન્યુ તેણે ઉપસોજીની જોઈ લીધું કે પોતાને ફાલુ માદ કર છે આવી એ એક દામકમાં પાતળીખડીખા દક્ષિણુર્ધ્વ ભરત્યેત્રની અમરકા નમરીમાં આવેલી પોષપસાળામાં આવી પદોત્તેરે દેવની સંકિત આજન છે એક અપદી વગાડે ત્યાં દેવ જામ્યાપને સાત અંકા મારી રહે માલતા માલુસની પાંખ પર દેવ સુકમરે જત્રીસ અંકમાં નાટક છે તોપણ માલુસન અમર ન પડે એવી આજન એની સંકિત છે આ સંકિત દ્વારા દર નીચે આખો અને તેણે પક્ષનાશ રાજાને પૂજ્યુ હા દર નીચે તો દો કેમ માદ કરાઈ પક્ષનાશ રાજાએ કહ્યું અદીદારા રાજાપના આવેલા દક્ષિણુર્ધ્વ ભરત્યેત્રમાં અને દક્ષિણુર્ધ્વ નામના નમરમાં પુરુરાજના પુત્ર પાંચ પાંચો છે તેમની પ્તની આ કુ દેવની દો લીધી છે નીચે જોઈ લાગી આપો.

છત્રી ગઈ કે જુન્ય । । સાતસો નારીઓથી સતેષ થયો નથી તે અંક પૈલીની સત । ઘઈ જશે એમ માને છે આરતની સરુતિ આ કમ આ ને અ જા ત્યા કરજે દામક રી છે આ રે સદાએ રો મિલા મરો મા કા ના રિય આગે અદીદારે બેસવાની છૂટ છે એ લેકો જ મા તા પા માન છે આ ન ની ચોરી કરનારને ધાન વધ છે આ ફા સરુતિ ।

દેશાન્ત—િ ને અંક ગુરાન નાપાન મયો ત્યાની કામજરી નાથ નવ અંક ચોક્કસ પનાન પુસ્તક વાચના માટે લીધું પુસ્તકમાં

તેને ચાર રંગીન ચિત્રો બહુ ગમી ગયા તેણે તેની નકલ કરવા બહુ મહેનત કરી, છતાં એ કરી શક્યો નહીં આથી લોભમા પડીને તેણે એ ચાર ચિત્રો ફાડી લીધા અને એ પુસ્તકને લાયબ્રેરીમા જમા પણ કરાવી દીધું

એક વાર એક જાપાનીસ મિત્ર એ યુવાનને ત્યાં બેસવા આવ્યો ત્યાં તેણે આ ચાર ચિત્રો જોયા એણે નક્કી કર્યું કે આ ચાર ચિત્રો એક જ પુસ્તકના છે, અને તેમાંથી જ આ મિત્ર ચોરી લીધા લાગે છે આથી તેણે લાયબ્રેરીમા જઈને પ્રથમ તો ખાતરી કરી જોઈ, ત્યાં એ ચાર ચિત્રો એ પુસ્તકમા ન હતા આથી તેણે લાયબ્રેરિયનને કહ્યું કે આવા અપ્રાપ્ય ચિત્રો ભારતીય યુવાને ફાડી નાખ્યા છે આથી તેના પર પગલા લઈને એ ચિત્રો કયને કરવામા આવ્યા તે દિવસથી ત્યાંની સભાએ ઠરાવ પસાર કર્યો કે આજથી ભારતમાંથી આવેલી કોઈ વ્યક્તિને લાયબ્રેરીના પુસ્તકો આપરા નહીં આ છે આજની ભારતીય સંસ્કૃતિનું અધ પતન !

તમારી નીતિનું દેવું દેવાળું નીકળ્યું છે એનો આજે વિચાર કરજો. પદ્મનાભ રાજાને દેવે કહ્યું કે, ‘અરે રાજા ! તારી વિનાશકાળે વિપરીત સુદ્ધિ થઈ છે દ્રૌપદીનું શિયળ ખડિત કરવા ત્રણ કાળમા કોઈ શક્તિમાન નથી માટે તું આવી હટ છોડી દે’ પણ રાજાએ પોતાની લત છોડી નહીં વિષયની વૃત્તિઓ માણસને સાચું સમજવા દેતી નથી

આવ્યા અવળા અલરે, સવળું ક્યાથી પમાય ?

પદ્મનાભ રાજાએ દેવને કહ્યું, ‘દ્રૌપદી માને કે ન માને, એ તમારે જોવાનું નથી તમારે મારી ઉપાસનાને આધીન બનીને દ્રૌપદીને લાવી. જ દેવી પડજે

ૐ શાન્તિ

વ્યાખ્યાન : ૧૦૦

(શનિવાર, તા. ૧૬-૧૦-૧૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રસ્થા. ત્રણેય કળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

સાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં અમરકકાનો અધિકાર બાથે છે પૂર્વસત્રનિમિત્તદેવે પદ્મનાભ રાજાને બધી રીતે સમજાવ્યો. છતાં તેણે પોતાની હઠ ઊઠી નહીં જેનો છવ વિગેળી પાછળ લટકતો હોય તેને આસુધી કમની નેરહાર સપ્પડ નવાજે ત્યાંસુધી એ દેહલે આવતો નથી. સમુદ્રમાથી પૂર્વી તરફ દોડતુ મોજુ આસુધી ભેખડેમાં ન લટકાવ ત્યાંસુધી પાછું ફરતુ નથી. આવા છવને કેળી ભવવાન પક્ષ સમજાવી શકતા નથી. તેઓ જોરકુ મગની જેમ જોરા ને જોરા સ્તી ન્મ છે ઉપાસના અને વચનથી બાધાયેલા દેવે પદ્મનાભની હઠને આધીન જાનને પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કર્યો. દેવતાની શક્તિ આશુત હોય છે ચાળીસ યોજનની મેરુની બુધિજી ઉપર ભીમેલા ચાર દેવો મેરુની તળેટીમાં ભીમેલા ચાર દેવીઓ હાથમાથી બાંધ ફેડે તે નીચે ખસીને પાંચા પહાં મચ્છુ કરી શકે છે આ મેરુની ઉચ્ચાઈ નવાજુ હજાર યોજન છે આવી ઉત્કૃષ્ટ શક્તિથી આ દેવ હસ્તિનાપુરમાં આવ્યો. અને બુધિજિગ્ના રાજમહાસની અગ્રામીમા સૂતેલી દ્રૌપદીને પોતાની શક્તિથી છઠાવી. દેવાની આ શક્તિથી આબુઆબુના કોઈને પક્ષ અમર પડી નથી એક માણસ ચાલ્યો હતો હાથ દેવ પોતાની ઉત્કૃષ્ટ શક્તિલકે તેનુ માનુ કપીને એ માયાનુ મૂલુ કરી નાખે અને નેશા પર લટકતા

એક તુલ્યાનુ પણ ચૂર્ણ કરી નાખે. એ બન્ને ચૂર્ણોને મેળવીને તેને બ્રૂમળી વડે અવકાશમા ઉડાડી નાખે પાછા વીખરાયેલા પુદ્ગલ બેગા કરી અને એક ક્ષણમાત્રમા એ તુલ્યાના પુદ્ગલોથી તુલ્યુ અને માથાના પુદ્ગલોથી માથુ બનાવીને એ માથુ ચાલ્યા જતા માણસના ધડ ઉપર ગોઠવી દે, તુલ્યુ વેગે મૂકી દે, છતાં એ ચાલતા માણસને ખબર ન પડે કે મારુ માથુ કાઈ એ કાપી લીધું હતું એનું ક્યારે ચૂર્ણ થયું અને પાછું એ ક્યારે ગોઠવાયું એની તેને ખબર પડતી નથી જો કે દ્રૌપદીને લઈ જવાની ઈચ્છા ન હોવા છતાં દેવને તેમ કરવું પડ્યું જે જીવ પૌતાની ઈચ્છા વિના કર્મ કરે તેના લૂખા બધ બધાય છે, અને ઈચ્છાપૂર્વક કર્મ કરે તેના ચીકણા બધ પડે છે દેવે અવસ્થાપિતી નિદ્રા મૂકીને દ્રૌપદીને ત્યાંથી ઉઠાવી અમરકકા નગરીની અશોક વાડીમા આવેલા એક અશોક વૃક્ષની નીચે મૂકી દીધી પછી નિદ્રા અપહરી લીધી ત્યારબાદ દેવે પદ્મનાભ રાજાને ખબર આપી કે દ્રૌપદીને અશોક વાટિકામા મૂકી છે ત્યારબાદ દેવ જે દિશાએથી આવ્યો હતો ત્યાં ચાલ્યો ગયો.

કામાન્ધ જીવ છતી આખે આધળો છે રાજાના હૈયામા હરખ માતો નથી ત્રણ દિવસના ઉપવાસ હોવા છતાં પારણું કરવાની પણ ત્રકાર કર્યો વિના એ દ્રૌપદીને જોવા માટે આતુર બની ગયો જેની દશા બગડી હોય તેને આવા વિચારો સૂઝે છે

પરદારાની પ્રીત અસતના ધરમા પેઠી,
પરદારાની પ્રીત દશા રાહુની બેઠી,
પરદારાની પ્રીત પનોતી લોહાની કઢીએ,
પરદારાની પ્રીત ચદ્રમા બારમો લહીએ

પદ્મનાભ રાજાએ આમ વિષયપૂર્તિની ઈચ્છા માટે અઠમ ત આદ્યું, પણ એને ખીચારાને ક્યા ખબર છે કે 'સત સતી સતાપતા ગયા કૈકના રાજ !' પરસ્ત્રીનો સગ મહા અનર્થકારી છે વેશ્યાગમન, પરસ્ત્રીગમન, જુગાર, શિકાર, ચોરી વગેરેની ટેવ પ્રથમ પડે છે અને

પણી એ જ દેવ માણસને પાણી નાખે છે જે માવક સ્વધારાસતોષુ
મત પામે છે તે જ ક્રમે ક્રમે જાગળ વધે છે જામ જાગળ વધેલાઓનાં
નામ નેત્ર દત્તિકાસમાં સુચ્છીકારે અક્ષર્ષિ ગર્ભા છે

સુખાદુઃખપ્રયુજ પાંચસો પાંચસો નાર,
તથા વીરપે લીધાં પંચ મહાવત સાર,
આરિત્ર લઈને પદ્મના નિરતિચાર,
દેવલોક પહેંચ્યા સુખરિપાઠ અધિકાર

સુખાદુઃખાર, જેને પ રમણીઓ હતી, તેને જ્ઞાન જામળસુ કે
તરત એ હોવા તમાર થઈ ગયા પછી એ મોહપાસમાં નમસ્ત નહીં
છસું કિત મોક્ષને માર્ગે જવામાં છે ખરું વિવશી છવાને એ સમજાતું
નથી અને એ વિકલ્પાસનાને હોતી શક્તિ નથી.

જહા નર્મ બેયરણી કુસ્તરા રહ સમયા ।
પર્વ સોર્ગલિ જારીમો કુસ્તરા અમર્મ મયા ॥

—સુત્રોર્વાચસુત્ર અ. ૩, ઇ. ૪ ખા. ૧૬

જ્યેષ્ઠ વેતસ્થી નદીને તરવી કુસ્તર છે તેવી ૮ રીતે વિષયોની
નદીને તરી જવી અતિ કુસ્તર છે માટે મુખ્યેન્દ્રિય અને મુખ્યચક્ષુવારી
કન્ધવાદને પ્રાપ્ત છે કારણ કે—

તુજ્જયે કામમોગે ચ નિરુદ્ધસો પરિવ્રજતપ ।
સંકાઠાવાપિ સઘ્વાપિ વરજેગ્ધા પદ્મોજાસપ ॥

જીતરાખ્યવનસુત્ર અ. ૧ ચા ૧૪

ત્યારેવા ખન દીધાપોચા માણસનું આ કામ નહીં જાવા
કામજ્ઞાન વર્ણ દેવા જેવા છે એકાન્ત વ્યારિ ચકાનાં સ્થાનોને ખરું હોતી
વા તેમજ એ એક જાસન બેસાવ નહીં એકાન્તમાં મળામ નહીં
આદિ નિયમોનું પચાવત સાધન કરનાર ૮ વિષયોને છૂટી રીતે છે
ને આ નિયમોનું સાધન કરવામાં પ્રમાદ કરવામાં જાને તે તે
ખન કરામાં ચાર સાચતી નથી કારણ કે જનાદિ કળયી છવ જાગળ

મા રાખ્યો છે પરંતુ મનુષ્યલવ વિષયકપ્રાયને છત્તવા માટે જ મળ્યો છે એમા જે અલ્પચરિત્ર પાલન કરે, તેવા જીવોને દેવો પણ વદન કરે છે

દેવનરિન્દનમંસિયપુદ્ગલ,

સત્ત્વજગુત્તમમંગલમંગ્ગાં.

અલ્પચરિત્રો દેવતાઓના પૂજનીય બને છે દેવતાઓનો અધિપતિ ઇન્દ્ર ન્યારે સુધર્મસલામા સિદ્ધાસને એમે છે ત્યારે એ ત્રણ ચાર કહે છે કે મારા પહેલા નમસ્કાર અલ્પચરિત્રોને છે બીજા નમસ્કાર ન્યાં ન્યા અરિહત ભગવાન બિગજતા હોય તેમને છે, અને ત્રીજા નમસ્કાર સર્વ સાધુસાધ્વીઓને છે

અલ્પચરિત્રો વિવેક મનુષ્યો જ કરી શકે છે, દેવતાઓ અપચરિત્ર-કપાણી છે અને તિર્થંચો વિવેકીન છે તમે જુઓ છો કે ગયા વર્ષમા જે તિર્થંચ સબધમા માતાપુત્ર હોય, તેના તે તિર્થંચ પતિપત્ની પણ બનતા હોય છે માત્ર માનવ જ ઇન્દ્રપ્રસ્થી ઘોડાને વશ કરી શકે છે, પરંતુ સુપાત્રને જ આત્મિક જ્ઞાન અને વિવેક સાપડે છે

સિહણકેરૂદ્ધ હોય તે, સિહણસુતને ઝરે,

કનક વિનાના પાત્રમા ફેાડીને નીસરે,

જે કાઈ પ્રેમ અશ અવતરે,

પ્રેમરસ એના દિલમા રે

વીતરાગની વાણી પણ સિહના દૂધ જેવી છે ચોખ્ખી જીવના નુકસાનમા જ આ વાણી સ્થિર થઈ શકે છે ચોખ્ખી જીવ જ આ વાણીને પચાવી શકે છે મારે આવા પાત્ર બનવા ઇચ્છા હોય તો અલ્પચરિત્રો સેવન અત્યંત આવશ્યક છે 'પાત્ર થવા સેવો સદા અલ્પચરિત્ર મતિમાન.' એ અલ્પચરિત્રના તેજ અને પ્રભાવ ન્યા સુધી અનુભવમા નથી આવ્યા ન્યા સુધી જ જીવ વિષયનો કીડો બની રહે છે જ્ઞાનીઓ કહે છે કે—

જોઈ જોઈ એના તેજને રે, એના મૂલ્ય દેવોથી ન થાય,

મૂલ્ય કરનાર એના માનવી રે, એને પહેરનાર લોકમા પુખ્ત,

આરિત્ર રગે રગી ચૂદી રે, શોભે ચૂદીમા નવા નવા રગ

આ સિમળની ઘૂંઘી પણ અજાણ છે દેવતાઓથી પણ એનાં મૂળ જાણી શકતાં નથી એવું મુદ્ધમંજીત માનવ વિના બન્ય કોઈ કરી શકવા સમ્મ નથી. ચારિત્રના રતથી રંભાએથી આ રંભેરથી ઘૂંઘી પહેરનાર તણુસીકનો પૂજ્ય બને છે બને—

વેચાતો નથી કોઈ દેશમાં રે એ તો શીશવતનો શણગાર,
અક્ષચારીના ધટમાં લખો રે એ તો તેજ તેજનો બજાર.

આ સિમળરૂપી દિવ્ય શણગાર કોઈ દેશમાં કે કોઈ કિમ્મતથી વેચાતો નથી એ તો સૃષ્ટિ પુરોના હૃદયમાં છે અક્ષચારીના વચનમાં સિદ્ધિ આવી જાય છે તેની સ્મરણશક્તિ વધે છે એ વિદ્યા સાધ્ય કરવી હોય, તેણે પોતાના અંતરમાં એ વિદ્યાને રિશર કરવા માટે અક્ષયમનુ અવસ્થા પાલન કરવું જોઈએ.

પણતાલ રા જો વિષ્ણુનો બિહારો યાજો છે તેણે સુર તેજ-કુશલથી સ્નાન કર્યું બને પોતાની સાતસો રણ્ડીઓ સહિત મુદ્ધવાન વસ્ત્રાબૂપણાથી સજ્જ બનીને એ અઠોઢવાડિયા તરફ આવવા લાગ્યો.

આ તરફ દેવતા ચલા પછી બતમુહૂર્તે દ્રૌપદી નિદ્રામાંથી જાગી આ ચારેય તરફ નેરા લાગી. તેને આ જુલુ નવું જ દેખાયું એ વિચારવા લાગી કે હું તો મારી અગાસીમાં સૂતી હતી ત્યાંથી આ અજાણત પ્રદેશના ક્યાંથી આવી ગઈ? શું અને કોઈ દેવ, ગર્ભવં કિપુરુષ કે રિલાધર બની ઊઠાવી લાલ્યો હતો? અને આમાં કોઈ સૂઝ પડતી નથી હવે મારે શું કેવું? ક્યાં જવું?

આમ વિચાર કે તા કરતા ગૌરહીની આજ્ઞામાંથી આંસુની ધારા પડવા લાગી હવે ત્યાં શું જનશે તે અધિકાર અવસરે.

ૐ શાન્તિ:

વ્યાખ્યાન : ૧૦૧

(રવિવાર, તા ૨૦-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય લોકમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતામૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે. અમરકકા નગરીના બગીચામાં એકઠી બેઠેલી દ્રૌપદી વિચાર કરતા કરતા આર્તધ્યાનમાં પડી ગઈ રડતા રડતા એ નીચું મુખ કરીને બેઠી હતી, ત્યાં તેના કાનમાં પદ્મનાભ રાજાનો અવાજ પડ્યો, ‘ હે દેવાનુપ્રિયા ! તમે શા માટે રડી રહ્યા છો ? તમને કદાચ એ ધ્યાન નહીં હોય કે ધાતકીખડ્ગીપદ્મ આવેલી આ અમરકકા નામની નગરી છે ત્યાંના હું રાજા છું મારું નામ પદ્મનાભ છે આ મારી સાથે આવેલી સાતસોયે સ્ત્રીઓની શિરોમણિ સ્વામિની બનાવવા માટે મેં જ પૂર્વસંગતિમિત્ર દેવની સહાયથી તમારું અપહરણ કરાવ્યું છે તમારા રૂપ, ગુણ અને લાવણ્યની મેં જેટલી પ્રશંસા સાલળી હતી તેના કરતા પણ તમે અધિક સુકોમલ અને રૂપગુણવાળા છો, પણ તમે લેશ પણ ચિન્તા ન કરો. મારા અતપુરમાં દેવોના જેવા ઉપભોગો તમને મળશે જેના તમે સ્વપ્નમાં પણ દર્શન ન કર્યા હોય, તેવી ઉત્કૃષ્ટ ભોગસામગ્રી હું તમને આપીશ ’

કામતા બીખારીઓ શું બોલે છે અને કાની આગળ બોલે છે, એનું એમને જ્ઞાન હોતું નથી આવા ભોગલક્ષ્ણો ‘ ન જાનાતિ માર્ગ ’

કુમારિ જા જિવિત્ —માર્ગે જાને કુમારિના વિચાર ત્યુ મી
 રજતા નથી. જાવા જીવે જાજાને મોતના મુખમાં જાય છે રૂપની
 પાછળ મુખે જનારા જીવે જાજાને પોતાના પ્રાણને પશુ મુખે છે
 કારણ કે રૂપ પોતે જ જનિત છે એક સ્વપ્નની મુદ્રાનું ત્યાં
 જ્યાંનક ઠાઈ રાત્રી જાને મેલી જાય કે જાજા મુદ્રા જાય, તો તેનું
 સ્વપ્ન કુરુપ જાની જાય છે એમ જાણે રૂપનાં પતંગિયાં એ રૂપની
 જાજાના હાથે મુદ્રાને હોમાઈને કારણ જાની જાય છે પૂર્વજનું પુસ્તકના
 કલ્પથી પચેન્દ્રિયની પૂણ્યતા સહિત ચાલ્યું જાને સાતસો ચાલીએવું
 સુખ પ્રાપ્ત થવા જાણે પચનામ રાત્રી જેવો કુટુબાવ જાજાની રહી
 છે! જાનામ રાગના ઉપસૂકતા સ્વપ્ને સંભળીને પશુ જાજાને કોપરી
 પ્રસન્ન થઈ નહીં ત્યારે તેણે કોપરીના હાથ જાજાના પ્રસેવન જાજા
 જેમ મદારી માર્ગને નચાવે તેવી રીતે કામરૂપી મદારી કોરૂપી કુરુ
 કુમીયા નાચ નચાવી રહી છે જા? પશુ જાજાના બીજારીએ પોતાનાં
 માખાપને પાણીનો ખાસો દેવા તેજાર હોતા નથી ત્યારે જાની કો
 એકરે કરે કે જા જાજાને તેથી લો મારાથી જાને તેણે જાલી સમજ
 નથી તો જા તરત જ જાજાને તેણે જાજાના માટે છે હાજાર
 ચાર જાજાજાના વહીયો સટકાવીને, તાજીનનાં કપડાંમાં સજ્જ થઈને
 જા જાજાના ખુદા રાખીને જાલી જાજાની જા જાજાની જેની જાને
 પાજાના નાના જાજાના તજાન જાજાના જાજા પદાવાળા જેવા પતિને તો
 તમે જાજાના ન જાજાના જાજાના જાજા નોતા / હોય કો મુસ્તી પર મેલી
 હોય જાજાના પતિજેવ નીચે જાજા હોય જા જાજા જાજાજાને જાજાના
 જાજાના બીજારીએ ફેરનમા ખપાવે છે ત્યારે મુદ્રા રહેતી જા જાજાને
 હાથ કે તુ મન હસ જ રહિયા મદિનાના જાજા છે તેનાથી માડુ
 પુ જાજા નથી માટે પાચ રહિયા વધારે જાજા, તો જાજા જાજાના
 જા સપ્ત હાથ છે કે માડુ પુરુ જાજા નથી માટે તારા હાથીના વેળી
 નાખ જાજા મન સા રહિયા જાજા એક જાજા જાજાના પુરુ મનાર
 સમી તાજાને તે તુ જાજાની કાઠે છે જેવાક તો જાજાને ફાંસી મુદ્રાને

ગાળ પણ આપે છે. ત્યારે એ જ ફૂતરીના પેટમા પાકેલા આ દીકરાને પણ સાથે સાથે જ ગાળ પડે છે કે નહીં ?

જ્યારે એ નાનો હતો ત્યારે એ જ જનેતાએ ગળથૂથીમા ઝેર આપી દીધું હોત તો ? તો તેનું અસ્તિત્વ પણ હોત ખરું ? કારી પથારીમા બાળકને સુવાડીને બીનામા સૂનારી માના ઉપકારનો બદનો જ્યારે મોટો થયેલો પુત્ર આવો આપે, ત્યારે માના દિલમા શું થતું હશે ? જે બાળકની માઆપ પ્રત્યે અર્પણતા હોય તેને માઆપના આશીર્વાદ મળે છે પણ બાર મહિને હજાર રૂપિયા ડોક્ટરના બિલના ભરનારા છોકરા જ્યારે માઆપને હડધૂત કરે છે, ત્યારે એ કર્મની કંકણાઈ કાને જઈને કહેવી ? આવા સતાનો નારકીમા જઈને કેવા દુ ખો ભોગવે છે ?

છિદંતિ ચાલસ્ત ચુરેણ નક્ક
ઓઢે વિ છિન્દન્તિ દુવે વિ કણ્ણે ।
જિન્નમં વિણિકસ્સ વિહત્થિમેત્તં
તિક્ખાહિ સૂલાહિઽમિતાવયન્તિ ॥

—સૂત્રકૃતાગસૂત્ર અ ૫, ઉ ૧, ગા ૧૨

એ અજ્ઞાનીનું નાક ખેચીને છેદી નાખે છે હોઠ અને જીભને તોડી નાખે છે, એની આખો તીક્ષ્ણ શસ્ત્રોથી ફેાડી નાખે છે કામશાસ્ત્ર વાચનારની જીભને પરમાધામીઓ ખેચી કાઢે છે આવા જીવો ચીકણા કર્મ બાધે છે

પદ્મનાભ રાજા દ્રૌપદીનો દાસ બનવા માટે લાચારી કરવા લાગ્યો આવો જીવ દેવલવમા જાય, તોપણ એના એનચાળા સાથે જ લઈને જાય છે માટે આવી રીતે ભટકવાનો સ્વભાવ બદલો પદ્મનાભ રાજાના હાવભાવ જોઈને ચતુર દ્રૌપદી સમજી ગઈ કે આ વિદેશી રાજા આગળ મારું કાઈ બળ ચાલશે નહીં, માટે તેને અત્યારે ગમે તેમ કરીને ટાળવો જોઈએ આમ વિચાર કરીને એ ખોલી, ‘ દેવાનુપ્રિય । જ બૂઢીપના

આખુ પ્રતિક્રમણુ મુખપાઠ ન થાય, ત્યા સુધી મારે નીચે બેસવું ઠી નહીં એવી પ્રતિજ્ઞા પણ આપો '

નાના બાળકનો આવો દઢ નિર્ધાર અને આત્મખત્ર જોઈને ગુરુદેવ પ્રસન્ન થઈ ગયા તેમણે બાળક જયમલ્લજીને આખા પ્રતિક્રમણુનો પાઠ આપ્યો, અને માત્ર અડતાળીસ મિનિટમાં જ તેમણે આખુ પ્રતિક્રમણુ મુખપાઠ કરી લીધું બાળકની વિચક્ષણુ બુદ્ધિ અને તીવ્ર ત્યાગની કૃત્તિ જોઈને ભૂધરજી મહારાજે તેમને દીક્ષા આપી તે જ દિવસથી જયમલ્લજી સ્વામીએ એકાન્તર ઉપવાસની પ્રતિજ્ઞા લીધી આ એકાન્તર ઉપવાસ બાવન વર્ષ સુધી ચાલુ રહ્યા

પૂ જયમલ્લજીએ 'સાધુવદના' બનાવી તેમાં ભગવતીસૂત્ર, જ્ઞાતા-સૂત્ર આદિ છ સૂત્ર લઈને જે જે રાગઓ થઈ ગયા તે બધાના સિદ્ધાન્ત અનુસાર નામો ગોઠવ્યા છે દીક્ષા લીધા પછીના બે વર્ષ બાદ એક વાર ગુરુદેવ સાથે તેઓ વિહાર કરી રહ્યા હતા માર્ગમાં ગુરુદેવે તેમને આજ્ઞા કરી, 'મને પાણીની તરસ બહુ લાગી છે, માટે પાણી લાવી આપો' જયમલ્લજી નજીકના ગામમાં ગયા અગ્નિપ્રસ્થ ગામમાં સૂત્રો પાણી મેળવતા થોડી વાર પણ લાગી ગઈ પાણી લાવીને તેઓ ગુરુદેવ પાસે આવ્યા અને જોયું તો ગુરુદેવ સથારો કરીને બેઠાં બેઠાં કાળ કરી ગયા હતા

અને તે જ વખતે જયમલ્લજી સ્વામીએ સ્તીષ્ઠ પ્રતિજ્ઞા કરી કે હવેથી મારે સૂવું જ નહીં તેમની આ પ્રતિજ્ઞા બરાબર પચાસ વર્ષ સુધી ચાલુ જ રહી

આવા ઉગ્ર તપસ્વી શ્રી જયમલ્લજીની સામે તમારી જાતને મૂકી જુઓ તમારે તો 'લડકુ બી ખાના હૈં ઔર મોક્ષમે બી જાના હૈં,' તો એ કેમ કરીને બની શકશે ?

દ્રૌપદી રાગની પુત્રી હતી, સુક્રોમળ પુષ્પલતાની જેમ લાડથી

ન તસ્સ દુઃખં વિભયંતિ નાદયો,
ન મિત્તવગ્ગા ન સુયા ન બંધવા ।
एकको सयं पञ्चण्होइ दुक्खं,
कत्तारमेव अणुजाइ कम्मं ॥

—ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર, અ ૧૩, ગા ૨૩

કર્મના પરિપાકરૂપે આવેલા દુઃખોમા સ્ત્રીઓ ભાગ પડાવી શકતી નથી મિત્રવર્ગ, પુત્રો, બંધુઓ આદિ પણ એ દુઃખમા ભાગ લઈ શકતા નથી કર્મના કાયડા એકલાને જ ભોગવવા પડે છે જે કર્તા બન્યો તેને જ ભોક્તા બનવું પડે છે ધણી કેન્સરના રોગમા પીડાતો હોય, તો તેની પીડા પત્ની ઓછું કરી શકતી નથી બહુ પાપ કરીને ભેગી કરેલી દોલત છોડીને મરવા પડેલો બાપ કહે છે કે ‘હું તો જાઉં છું, પણ તમારું બધાનું શું થશે ?’ ત્યારે છોકરો કહે છે કે ‘બાપા ! અમે તો તમારા ભેગા કરેલા પૈસા ઉડાવશું તે તાગડધિન્તા કરશું, પણ તમારું શું થશે એનો વિચાર કરો’

તરવા બાધ્યુ એક વુ બહુ રે, તરતા તોડી નાખ્યો તાર,
અતે ઓરતો કરતા સુધરે ન કામ,
ચોરી ગયો એક ચોરટો રે, કરતા સુધરે ન કામ

તરતા શીખવનાર વુ બહુ બાધીને શીખનારને નદીમા ફેંકે છે તેમા તરવા જતા એ વુ બાડાની દોરીને તોડી નાખે છે પાછળથી ગમે તેટલો ઓરતો કરે તોપણ કામ આવતું નથી જો સુગુરુ હોય તો તરતા શીખવાડે છે કુગુરુના શરણે જનાર પણ એવી જ રીતે ભવ-સાગરમા ડૂબી જાય છે જેને સાચી સાધુતા ગમતી હોય તે જ સાચા સાધુને સમજી શકે, બીજા નહીં

સાચો સાધુ વહોરવા જાય ત્યાં તેની ઈર્ષ્યાસમિતિ અને ભાવા-સમિતિ એટલી બધી સરસ હોય કે લોકોને સાધુ ઉપર પ્રેમ લેખજે એમા જ સાધુની કસોટી છે સાધુ પોતાના માટે દાઢપણ પ્રકારની

દિસા કરતો—કરવતો નથી. સાધુ વસ્તુ લેતાં અને દેતાં પણ જીવની
 જતના કરે છે. સાધુના પરકવવામાં પણ જતના દેખાય. આવા સાધુની
 કોઈ આવક—ધાવિક કે કોઈ સાવિક મુમુક્ષુ આત્મા સેવા કરે. આવ
 પૂર્વક સ્થિતિ કરે, તો તેનું શુ ફળ મળે. તેના ઉત્તરમાં લક્ષ્યવાન કહે
 છે કે પ્રથમ સાધુ અને જ્ઞાન પ્રત્યે સ્થિતિભાવ જાણે. સ્થિતિભાવ
 જાણ્યા પછી જ્ઞાન મળે, જ્ઞાન દ્વારા ભેદવિજ્ઞાન અને ભેદવિજ્ઞાન દ્વારા તેને
 પચ્ચક્ષુઆણુ મળે. મારે એકસો વેપ જોઈને બિડા બિલ્ડી નથી નહીં
 સર્વપ્રથમ તમારામાં પરીક્ષકદષ્ટિ આવવી જોઈએ. જ્યાં સર્વમ,
 તપ ચારિત્ર અને આત્મજ્ઞાન હોય, ત્યાં જ મુનિપણ છે. સાચો આવક
 કુલુતો પૂજારી છે. વ્યક્તિતો નહીં. નમો ક્યોપ સરવસાદુષ્ય
 કહીને તમે વડના કરો છો, તેમાં તમે કોઈ સમાધાના, કોઈ એક ગચ્છના
 કે કોઈ એક પચના. સાધુને વડના કરતા નથી. મારે સાચા સાધુને
 જોળખીને મુસવતિ કરો. તમારી દષ્ટિ વિચાળ જનાવો સત્સન્ધી
 હોય — ઘોડવા જેવું કોય — ગચ્છવા જેવું અને ઘણાદેય —
 આચરવા જેવું શુ શુ છે તેનું જ્ઞાન સાચ છે. આ જ્ઞાનથી વિજ્ઞાન
 મળે છે. પણ જીવને ચારિત્રમોહનીય કમ નડે છે. તેથી નમ્રતા આત્મા
 સસર ઘાડી રાકતો નથી. તેને શ્રદ્ધા નથી. તેની સાચા પણ જડ
 કડક હોય છે. જન સર્વમમાન મળે છે તે સર્વમીતો. પૂજારી જો
 છે વિજ્ઞાનમાંથી એ જીવ પચક્ષુઆણુ કરે છે અને પચક્ષુઆણુથી
 પાપકમ દહ્યુય છે. સમક્ષિત થાય તો મિથ્યાત્વના આસ્રવ અટકી જાય
 છે. નમા સ્વ મધુન વધારે નળવવાનું રહે છે. જેણે નરોડીની
 પચક્ષુઆણુ કયા દેશ તનારી મનન પણ બદાર ભટકરા જવા દેવાય નહીં.
 ૧. પચ વારી અને ધર્મિણ જાણીને સામાયિક કરે છે. પણ
 કોઈ સ્વ નથી. નહીં. સમાયિક થય નહીં. સૌભાગ્યજી સીઓ.
 સ્વ મન કચ્છી કે જતી જમણા પદાન ૪ પોષક કરે એ
 ૧૨૦૧૪ ૧. અચર મુ નન કરાવતો કામીવાની કરે તો એ
 મન જત ના. જાણી મન ન મરે. કોઈ કરો તે સમજીને કરો.

પૌષધમા બેઠા પહેલાં નક્કી કરી લેવું કે હવે પછી જે કાઈ દર્દ થાય તેને સહન કરવા તૈયાર છું મનને આટલું કેળવ્યા વિના પૌષધ થાય નહીં. દર્દ થાય તો કોઈપણ જાતની દવા યોગી શકાય નહીં સાધુને પણ રાત્રે દવા રાખવી કલ્પે નહીં રાત્રે સાધુની ઝોળીમાં દવાનો ખોટલો ન હોય શ્રાવકો સાધુઓના આવા શિથિલાચારને નભાવી લે છે, પણ એ ઠીક નથી

ભગવાન કહે છે કે જેટલી કઠોરીથી વ્રત થઈ શકે તેટલું જ લેજો, પરંતુ જે વ્રત લો તેને બરાબર પાળો ગોળના માટલા પર ' એક મણુ ને પાંચ શેર ' લખ્યું હોય, પણ તેની અદરનો ગોળ તો મ કાડા ખાઈ ગયા હોય, તેમ આજે શ્રાવકોના લેમલ રહી ગયા ને ચારિત્રરૂપી માલ ચાલ્યો ગયો, તો તેના વ્રતનું માહાત્મ્ય શું ? પરમ્યક્ષખાણુ લીધા પછી વ્રત ભગ કરનાર અયોગ્ય છે, માટે પરમ્યક્ષખાણુ લીધા પહેલાં તમારા આત્માને પૂછી જુઓ કે હું જે ધરીનું પરમ્યક્ષખાણુ લઉં છું, તેમા મારું મન ચલિત તો નહીં થઈ જાય ને ? આહારકથા, દેશકથા, સ્ત્રીકથા આદિ વિવિધાઓનો ત્યાગ કરશે તો જ તમારું ચિત્ત ચચળ નહીં બને ધ્રુવનો કાટો ગમે તેટલો ફેરવ્યો હોય છતાં તે ઉત્તર દિશામા જ જાય છે, કેમકે બરાબર ઉત્તર દિશામા એક ચુબકીય તત્ત્વ ચોટલું હોય છે તેવી જ રીતે તમારા ધ્રુવના કાટામા સસારનો મસાલો ભર્યો હશે, તો એ તમારા ધ્રુવના કાટાને—લક્ષ્યને સસાર તરફ ખેંચ્યા વિના નહીં રહે માટે એ લોહચુબકને ઉખેડ્યા વિના તમારા વ્રત—પરમ્યક્ષખાણુ ફલદાયી નહીં નીવડે દ્રૌપદીએ આર્ત અને રૌદ્ર ધ્યાનનો ત્યાગ કરી દીધો અને પોતાના ચિત્તને તમામ જગ્યાએ જતું અટકાવીને એક જ દિશામા સ્થિર કર્યું છઠ્ઠાના ઉપાસ ને પારણામા આયબિલ કરીને એ ધ્યાનમા ખેસવા લાગી

પદ્મનાભ રાજા દ્રૌપદીને પ્રસન્ન કરવા માટે મેવા—મીઠાઈ અને વસ્ત્ર—આલૂપણો આદિ મોકલતો હતો, પરંતુ દ્રૌપદી, એના એ ચાળ

સહિત દાસીઓને શ્રાદ્ધ મોકલતી દ્રોપદીને હવે જાણ્યા પ્રત્યે રાજા કે દેવ થતો જ ન હતો. કદરણ કે એણે માની લીધુ હતુ કે જે મર્ધ થઈ તથુ છે એ મારા પોતાના જ કર્મના કમીનો પરિણામ છે.

આજની સ્ત્રીઓ પતિના વિધેયમાં પ્રવી રીતે રહે છે. સ્ત્રીએ મથા નાથ, ને છૂટા થયા હાથ. આવી સ્ત્રીઓ પતિનો ખૂબ મર જમાર. જ્યાં કે તરત જ બદાર આવી નીકળે છે. આવી સ્ત્રીઓનાં તમામ વસ્ત્રો અને સરીરશાલા બીજાને જ બતાવવા માટે દોષ છે. પતિને બતાવવા માટે નહીં.

હસ્તિનાપુરમાં અગ્રાસીમાં સુતેલા મુષિધિર તથા મુષિધિરે બનાવેલ સખામાં તેમુ ત્યાં દ્રોપદીને જોઈ નહીં તેમણે આજુબાજુના મહેસોમાં તપાસ કરી બાજબીઓ અને ઉપવનોમાં તપાસ કરાવી, પણ કંઈયે દ્રોપદીના પત્નો સાચો નહીં પાંડવોના મહેસોમાં પણ દાસદાસીઓ કરી વળી તથુ દ્રોપદી કંઈયે ન મળ્યા એટલે જ તે પાંડુરાજાને ખબર આવી કે અગ્રાસીમાં સુતેલા દ્રોપદિની કંઈયે દેખાતા નથી. દ્રોપદી એના પત્ર એટલી જમાર જ્યાં તેવી સ્ત્રી નથી. જોઈ દેવ, ઘનવ, મધવ કે વિદ્યાધર તેમુ કદરણ કરીને સર્વ ગમે જાયુ છે.

પાંડુ રાજાએ આખા નગરમાં પોતાના અનુજા દ્વારા ઘેરાયેલ દોડાવીત તપાસ કરાવી ન આખા નગરમાં પણ વગરનીને ખબર આપી કે ન દ્રોપદીના પત્નો સાચું કંઈ જલદીથી રાજામાં ખબર આપી. તરતુ દ્રોપદીની કંઈયે પત્નો સાચો નહીં.

ૐ શાન્તિ

વ્યાખ્યાન : ૧૦૩

(મંગળવાર, તા ૨૨-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રજ્ઞા ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે જ્યારે હસ્તિનાપુરની હદમાં દ્રૌપદીનો પત્તો ન લાગ્યો, ત્યારે પાંડુરાજ્યએ કુતાણ્ણને કહ્યું, ‘તમે આજે ને આજે દ્વારિકા જવા રવાના થાવ અને આ વાતની કૃષ્ણને જાણ કરો એ સામર્થ્યવાન છે ગમે ત્યાંથી દ્રૌપદીનો પત્તો લગાવી દેરો’ કુતાણ્ણએ પોતાના પતિની આ વાતને બરાબર સાંભળી અને સ્વીકારી સ્ત્રી, નોકર અને આપ્તજનોએ સ્વામીની વાતને બરાબર સાંભળવી જોઈએ અને તેનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ કુતાણ્ણએ તરત જ એક કૌટુંબિક પુરુષને સાથે લઈ ને હાથી પર બેઠીને દ્વારિકા નગરી તરફ પ્રયાણ કર્યું અને ઝડપથી હાથીને ચલાવવાની આજ્ઞા કરી, કારણ કે તેને શ્રી કૃષ્ણમહારાજ પામે પહોંચવાની તાલાવેલી હતી ત્યારે તમને જાની તાલાવેલી છે ? મોઢા માનવદેહ વડે ઇર્ષક ઝડી લેવાની તમાગ દિલમાં તમન્ના છે ? તમાગે મોઢો માનવલવ રોજ ને રોજ સૂર્યાગ્ન વખતે કપાતો જાય છે. એક એક દિવસ તમાગે મોનાનો દુડો લઈને વિદાય થાય છે ગાટે હવે તો ઉતાવળ કરો ધર્મ જ દુર્ગતિને આવવાના બાગણ બંધ કરે છે ને સદ્ગતિના બારણા ખોલી નાખે છે, પરંતુ—

દિવસ ગુમાવ્યો ખાઈને રાત મુખથી મૂકી

હીરા જેવો મનુષ્યભવ, ડાહી બહોળે ખોઈ

નદિરાતમા તમને તો શત્રુ સૂચા ખસુ દેતો નથી, કારણ કે તમને
ખતની ને વેપારની ખૂન લાગી છે ખરી રીતે સચાડવા જેવાં તો ખર્ખની
ખૂન છે દેહલાલનું જિવ પરખત અને પરખીમાં ભટકતું રહે છે
એ જ જિવને જો પ્રભુમાં જોડી દો તો એ પ્રભુમાં ખસુ ત મ્મ જની
સી માટે—

આસે આસે એક પ્રભુને સંભારજો,

પ્રેમ ને તેમ નહીં છુમ્મસ,

અપનાવો અક્ષર જ્ઞાનજનો.

સાફ સાફ દિલથી પ્રભુને સંભાળજો

લાખ લાખ વજનની સાથ અપનાવો

ભૂરો ભૂટાવો ખારા એ નામને

ગાવો ગવણવને પવિત્ર ગાનજો

[ફરીના સદાવા સેવામ અપનાવો

તમારો અક એક આસ લાખોના મૂલ્યનો ગામ્મો જ્યાં છે તમે
ખાધુ હોય એ પચાક કે કેમ તમે મીચેલી જાંબ પાછી ખુસરી કે
કેમ એની ખસુ દોઝને ખમ રાજી નથી માટે આસનું મૂલ્ય સમજો.
એક ખસુ આસન નકમો જ્યાં દેસી તરીકે રાખીએ કહે છે—

આસ આસપે હરિ સળે મિળ્યા આસ મહ જોય ।

જ્યાં જામે યહ આ ગુણન હોય ન હોય ॥

દૃષ્ટાન્ત—એક કળૂસકાકો એક રૂપિયો લઈને બજારમાં બાજરો લેવા નીકળ્યો. ભાવ પૂછતા પૂછતા બપોરનો સમય થઈ ગયો. એક વેપારીને ત્યાં હલકામાં હલકો અને સસ્તો બાજરો જોઈને તેણે તોલાવી લેવાનું નક્કી કર્યું. હાથમાંનો રૂપિયો જોયો તો તેને પરસેવો વળી ગયો. હતો આથી તેણે રૂપિયાને ઉદ્દેશીને કહ્યું, ‘રડીશ નહીં તને મારા ખિસ્સામાં પડ્યા રહેવું ગમે છે તેવી જ રીતે તને મેળવવામાં મને પણ બહુ મહેનત પડી છે હું લલે બાજરા વિના મૂખ્યે રડીશ, પણ તને હું જવા નહીં દઉં’ આમ કહીને એ કળૂસકાકાએ વેપારીએ તોળેલા બાજરાને પાછો નખાવી દીધો.

આજે જ્ઞાનપત્રમાં છે તમે અહીં માલ લેવા માટે આવ્યા છો, પણ કળૂસકાકાની જેમ સયમવ્રત અને પરચક્રખાણ કરવામાં તમને પરસેવો છૂટી જાય છે માટે હવે તો વિચાર કરો.

कौन मैं हूँ और कहाँसे आया,

अपने संगमें क्या क्या लाया ?

ऐसा विचार जरा कर लो करनी कर लो ।

मानव-तनको पाया है तो करनी कर लो ॥

જરા સ્વચ્છ બનીને વિચાર કરો કે મન, બુદ્ધિ, ઇન્દ્રિય, સૂક્ષ્મ કે કાર્મણ શરીર એ હું છું ? જ્યારે એમાંથી કેઈ ‘હું’ નથી, તો પછી હું કોણ ? ‘કે અહં આસી, કે વા હઓ ચુઓ इह पेच्चा भविस्सामि’—હું કોણ છું, અહીં ક્યાંથી આવ્યો છું અને હવે ભવિષ્યમાં અહીંથી ક્યાં જવાનો છું ? તમે ‘મારું શરીર’ એમ કહો છો, ત્યારે તો તમે શરીર નથી શરીરની ધારણા કરનાર કેઈ જુદો છે શરીર અપવિત્ર છે, આત્મા પવિત્ર છે આત્મા નિત્ય, ધ્રુવ અને શાશ્વત છે, ત્યારે શરીર નાશવત, અનિત્ય અને અધ્રુવ છે આત્માના પ્રદેશની વધધટ થતી નથી, પરંતુ તેનામાં સ ક્રાચ-વિસ્તારની શક્તિ છે પ્રદેશસંહારવિસર્ગાभ्यां प्रदीपवत् ।’ એક નાના કોઝિયાની નીચે ઢાકેલા દીવાનો પ્રકાશ કોઝિયા જેટલો જ હોય છે, ત્યારે મોટા ટોપલા-

દિવસ સુખાવ્યો ખાઈને રાત ગુમાવી મુઠ્ઠી

લીરા જેવો મનુષ્યભવ દેહી જડમે યોઈ

જાદિરાત્રી તમને તો રાત્રે સૂવા પસંદેતો નથી કાચુ કે તમને
ખત્તી ને વેપારતી થૂન લાગી છે ખરી રીતે લગાડ્યા જેવી તો ખમની
થૂન છે ડેટલાણુ મિત પરખા અને પરખીમાં ભટકા રહે છે
એ જ મિતને જો પ્રભુમાં જોડી દો તો એ પ્રભુમાં પસંદ તન્મ જની
સો મારે—

આસે આસે એક પ્રભુને સમાજને

પ્રેમ ને નેમ નહી કુધાપ

અપનાવો અવસર જ્ઞાનદત્તો

સાહ સાહ દિલથી પ્રભુને સમાજને

સાખ સાખ વદનાની સાથ અપનાવો

લૂટો લૂટાવો ખારા એ નામને

માવો મવમવ ને પવિત્ર જ્ઞાનને

નિહીનીય સવાયા ભેગા અપનાવો

તમારો એક એક આસ લાગેલા મૂલને માથે જાણ છે તમે
અણુ દોષ એ પવરો કે કેમ તમે નીચેથી આંખ પાછી ખુલ્લી કે
કેમ એવી પસંદ કરીને અમર પગી નથી મારે આણુ મૂલ સમજો
એક સ્વ અસત નહ મા જ્યા દેશો નહી રાત્રીએ કહે છે—

આસ આસવે હરિ મજો મિથ્યા આસ મત જોય ।

પર્યા જામે યહ આસક્તા માવત હોય મ હોય ॥

દૃષ્ટાન્ત—એક કનૂસકાકો એક રૂપિયો લઈને બજારમા બાજરો લેવા નીકળ્યો. ભાવ પૂજતા પૂછતા બપોરનો સમય થઈ ગયો. એક વેપારીને ત્યાં હલકામા હલકો અને સસ્તો બાજરો જોઈને તેણે તોલાવી લેવાનું નક્કી કર્યું. હાથમાનો રૂપિયો જોયો તો તેને પરસેવો વળી ગયો. હતો આથી તેણે રૂપિયાને ઉદ્દેશીને કહ્યું, ‘રહીશ નહીં તને મારા ખિસ્સામા પડ્યા રહેવું ગમે છે તેવી જ રીતે તને મેળવવામા મને પણ બહુ મહેનત પડી છે હું લાલે બાજરા વિના મૂખ્યો રહીશ, પણ તને હું જવા નહીં દઉં’ આમ કહીને એ કનૂસકાકાએ વેપારીએ તોળેલા બાજરાને પાછો નખાવી દીધો.

આજે જ્ઞાનપત્યમી છે તમે અહીં માલ લેવા માટે આવ્યા છો, પણ કનૂસકાકાની જેમ સયમમત અને પરચક્ષ્ણાણુ કરવામા તમને પરસેવો છૂટી જાય છે માટે હવે તો વિચાર કરો.

कौन मैं हूँ और कहाँसे आया,

अपने संगमें क्या क्या लाया ?

पेसा विचार जरा कर लो करनी कर लो ।

मानव-तनको पाया है तो करनी कर लो ॥

જરા સ્વચ્છ બનીને વિચાર કરો કે મન, બુદ્ધિ, ઇન્દ્રિય, સૂક્ષ્મ કે કાર્મણુ શરીર એ હું છું ? જ્યારે એમાથી કોઈ ‘હું’ નથી, તો પછી હું કોણુ ? ‘કે અહં આસી, કે વા હમો ચુઓ હહ પેચ્ચા મવિસ્સામિ’—હું કોણુ છું, અહીં ક્યાથી આવ્યો છું અને હવે ભવિષ્યમા અહીંથી ક્યા જવાનો છું ? તમે ‘મારું શરીર’ એમ કહો છો, ત્યારે તો તમે શરીર નથી શરીરની ધારણા કરનાર કોઈ જીવો છે શરીર અપવિત્ર છે, આત્મા પવિત્ર છે આત્મા નિત્ય, ધ્રુવ અને શાશ્વત છે, ત્યારે શરીર નાશવત, અનિત્ય અને અધ્રુવ છે આત્માના પ્રદેશની વધધટ થતી નથી, પરંતુ તેનામા સ કોચ-વિસ્તારની શક્તિ છે પ્રદેશસંહારવિસર્ગાભ્યાં પ્રદીપવત્ ।’ એક નાના કોઝિયાની નીચે ઢાકેલા દીવાનો પ્રકાશ કોઝિયા જેટલો જ હોય છે, ત્યારે મોટા ટોપલા-

ની નીચે દક્ષિણે એ જ દીવાનો પ્રકાશ વિસ્તાર પામે છે સિદ્ધને સંકેત અને વિસ્તાર નથી. બાહ્ય શરીરમાંથી બાહ્ય મયો એટલે શરીર અભ્યાસ નથી એ ચાનીઓ કહે છે કે—

અમરો મા તમે અભ્યાસો એમ લોક કહે અનુરાધ
જીવને શાસ તણી સમાધિ ધરમાં થઈ ન રાખશે ભાઈ

શરીરમાંથી એવું તે શું આવેશ મળું કે જેથી શરીર અભ્યાસ છે ? જેના વિના આભ્યાસે બાવી પડે છે એ અભ્યાસ માટે તમે શું કરો ? અભ્યાસ શબ્દને પણ એવું જ કહ્યું તમે પણ શરીરની સમાજ માટે સિવરત્વા ઈન્જેક્શનો લો છો. આ તમે કેટલા બલ્કુ સાચું કરો છો ? તમને થઈ થઈમાં એમ લગા કરે છે કે શામ કામ, હું મરી જઈશ તો ફરીનું શું થશે ? પણ તમારા પરિસ્થિતિ બાવતી કદલી વિશ્વાસો બાવદથી બામ-પીએ છે ને કરેકરે છે ? શાઈએ ફરી-પીડિને જીવ બાવી દીધો નથી. તો પછી તમારી પાછળ એવું શું થશે જેની ચિન્તા કરતાં કરતાં તમે તમારી નિમિતા કરો નો દજ પણ તમારી મમતા છૂટતી નથી.

આ મમતાના મદિરમાં ખરી મમતાને તે જોઈ
તારો જ્ઞાનમ ત્તો છે શાઈ રે જિહ્વી તો આવી
કહે મૂકે મારુ તારુ રે જિહ્વી તો આવી

તમે અસત્યથી કે મૂતનાથી ધન ભેડુ કહ્યું હોય તો તેમાં કંઈ નવું ક્યું નથી. કે તે હેવ છે અને રાખે તે રાક્ષસ છે પૂર્વ અશુભ કહે છે માદ કાનુ હરે સહે -કે કાનુ લઈ લઈ ? પરંતુ તે બાનુ સાદસ ધમતિ માટે કહ્યું હોય, તો બેઝ પાર બઈ નથી. તમે જ્યાં સ્વાસ રખિયા દાનમાં આપો છો ત્યાં તુલ્યમાં નામ પાવ્યાની શરત કરો છો. આવું દાન કામે ખરું ? દાન બન શીશ એ ઉત્તમ કોટીના જીવેને વરે છે બાજના બીખારીઓ સિનેમાના પદ્મ પર નાચતી નહીન નેઈને ત્યાં બેઠા બેઠા નાચવા માટે છે બાવ્યા જીવે.

ઘોળા વાળે પણ કળા કામ કરતા શરમાતા નથી કેટલાકને ત્યાં દીકરી, વહુ અને સાસુને એક સાથે સુવાવડ આવે છે આ કેવી ભયંકર દશા છે ? મૈથુનના પરિણામ એ પાપના પરિણામ છે પરસ્ત્રી હોય કે ચત્રસ્ત્રી, પણ તેના તરફ મન ઢળ્યું એ પાપ જ છે આજની સગકાર સતતિ-નિયમનના કેન્દ્રો ચલાવવાને નામે સયમનું સત્યાનાથ વાળી રહી છે સાચું સતતિનિયમન બ્રહ્મચર્ય છે બ્રહ્મચર્ય એ નીરોગ બનવાની ઔપધિ અને બ્રહ્મને જાણવાની જડીબૂટી છે.

હાથી પર બેસીને ત્વરાથી કુતાણ દારિકાના બગીચામાં આવી પહોંચ્યા પછી તેમણે કૌટુંબિક પુરુષને દારિકામાં શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવને ખબર આપવા મોકલ્યો તેણે શ્રીકૃષ્ણમહારાજને નમન કરીને કહ્યું, 'આપના ક્ષધિયા કુતાદેવી હસ્તિનાપુરથી અહીં અગ નામના બગીચામાં આવ્યા છે, અને તેઓ આપનું દર્શન વાંછે છે'

આ સમાચાર સાંભળતા વાર જ શ્રીકૃષ્ણમહારાજે પોતાની મુખ્ય સ્ત્રીઓને સાથે લીધી અને તેઓ અગ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા તેમણે હાથી પરથી ઊતરીને કુતાણને વંદન કર્યા અને તેમને હાથી પર બેસાડીને રાજભવનમાં લાવ્યા યથોચિત સ્વાગતસત્કાર અને ભોજનાદિ થયા પછી સુખાસન પર બેસાડીને શ્રીકૃષ્ણે કુતાદેવીને પૂછ્યું, 'ક્ષધિયા ! આપને અચાનક અહીં સુધી પધારવાનો પરિશ્રમ કેમ લેવો પડ્યો ? આપના આગમનનું પ્રયોજન બતાવો'

કુતાણ દ્રૌપદી ગૂમ થયાની વાત કરશે અને શ્રીકૃષ્ણ શો જવાબ આપશે તે અવસરે

ૐ શાન્તિ

*

અધ્યાયના ૧૦૪

(શુધવાન તા. ૧૪-૧-૧૩)

અહીં ત્રીસે સિદ્ધાન્ત પ્રજ્ઞા ત્રણેય કળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

ચાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રોષદોષો અધિકાર આવે છે. શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવના પ્રજ્ઞાને જવાબ આપતા કુતાદેવી મોહ્યા ભાઈ! દ્રોષદોષો અવાસ્તીમાં સૂતાં કરતાં ત્યાંથી કોઈ દેવે, અમરે અસુરે કે વિદ્યાધરે તેનું અપહરણ કર્યું છે અને તેની જગુ સોધ કરી પરંતુ સફળતા મળી નથી. હવે હું તેની શોધ કરવાનું કાર તમારા હાથમાં સોંપતા માટે આવી છું. આ સાંભળીને શ્રીકૃષ્ણે જવાબ આપ્યો, 'હવે આપ દ્રોષદોષો ચિન્તા કરશો નહીં' એમ જાને તેમ તરણી દ્રોષદોષોની શોધ કરીને હું આપની સેવામાં અગર મોકલીશ.

કુન્તાજીના વિદ્યાર ક્ષમા બાદ શ્રીકૃષ્ણે પોતાના ગુપ્તચરોને મોકલીને દ્રોષદોષોમાં તપાસ કરાવી, પરંતુ ગુપ્તચરો પાછા ફર્યા શ્રીકૃષ્ણે દારિકમાં પદ્ય વચ્ચાવીને સમગ્ર પ્રજાજનોને દ્રોષદોષો શોધ કરવાની ભથ્થામણ કરી અને તેનું કોઈ પરિણામ આવ્યું નથી. મોસેસા વચનનું પાલન ન થય ત્યાંસુધી મધ્યપુરોને કુળ નહોતું છે. દ્રોષદોષો કોઈ અગર નથી મળત યી શ્રીકૃષ્ણમહારાજ એકવાર સંકાત જાણે મેદા હતા, ત્યાં અવાનક કરુણ નારદ પંથમાં આસન આપીને સ્વાગત કરી પછી શ્રીકૃષ્ણમહારાજે કહ્યું હો દેવાગુપ્તિ! તમે દરેક સ્થાનમાં આવાગમન કરી શકો છો તો તમે આમ દ્રોષદોષોને જોતાં છે!

નારદજીએ જવાબ આપ્યો, ' હું એકવાર ઘાતકીખડકીપમાં આવેલા દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રની અમરકકા નગરીમા ગયો હતો ત્યાના રાજા પદ્મનાભની એક એકાન્ત શાળામા મેં દ્રૌપદીના જેવી કાંઈ નારીને જોઈ હતી એવું મને યાદ આવે છે.' આ સાંભળીને શ્રીકૃષ્ણદેવે કહ્યું, ' તો નારદજી ! આ બધું તમારું ગોઠવેલું કારસ્થાન લાગે છે. ' નારદજીએ શ્રીકૃષ્ણમહારાજની આ વાત સાંભળી હવે વધારે સાંભળવું પડશે એમ માનીને તેઓ ત્યાથી એકદમ નિદાય થઈ ગયા.

શ્રીકૃષ્ણમહારાજે વિચાર કર્યો કે દ્રૌપદીદેવીનો પત્તો તો લાગી મયો હવે તેને મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરવો પડશે આથી તેમણે એક દૂતને હસ્તિનાપુર મોકલીને પાડવોને સમાચાર જણાવ્યા કે દ્રૌપદીના સમાચાર મળ્યા છે.

દરેક વસ્તુમા ધ્યેય પ્રથમ નક્કી કરવું જોઈએ ધ્યેય વિના દોટ મૂકનારને વ્યર્થ શ્રમમા મુકાવું પડે છે તમે પણ આજ દિવસ સુધી ધ્યેયનો નિશ્ચય કર્યા વિના જ દોટ મૂકી છે પુણ્યના પ્રતાપથી વધારેમાં વધારે નવમી ગૈવેયક સુધી જીવ પહોંચી શકે, પણ પાછો મનુષ્યભવ પામીને સાતમા નરકે પણ ચાલ્યો જાય માટે તમે તમારું ધ્યેય પ્રથમ નક્કી કરો તમે તો—

પૂર્વ દિશાએ જાવું હતું ને દોડ્યો પશ્ચિમ દ્વારે,
ઉત્તર દક્ષિણ અથડાયો ને આવ્યો નહીં કિનારે
કાળી અમાસની રાતે રમતા, જાણી નહીં અજવાળી પૂનમ,
જનમ જનમ ભટકું છું તોયે મુજને આવે નહીં શરમ.

જરા વિચારો કે તમારા પગલા ઉદ્યાયણ તરફ છે કે અસ્તાયણ તરફ છે ? ઉદ્યાયણ તરફ પગ મૂકનારની ઉત્તરોત્તર ઉન્નતિ થાય છે જો અસ્તાયણ તરફ જનાર એકલી વાનોના તડાકા મારવામા જ રહી જાય છે તમે દ્રવ્યને બદલે પર્યાયને મેળવવા દોડી રહ્યા છો, પણ પર્યાય

પછેટા ખાતાર છે ત્યારે દ્રવ્ય સામ્યત છે જિનેશ્વરનો આ સમ્બાદ સાપેક્ષતાદ છે દ્રવ્યની અપેક્ષાએ આત્મા નિત્ય, સામ્યત અને ક્રુવ છે ત્યારે પર્માત્મની અપેક્ષાએ એ જ આત્મા અનિત્ય નાસ્તવત, અસ્થિર અક્રુવ છે એ બધાં આવરણો કાઢીને જો આત્માને મૂળ સ્વરૂપમાં જઈ જવો હોય, તો હવે પ્યેશની દિશામાં પવર્ણા માંડો કિયાઓ ખણી કરી પણ હવે એ કિયાને આત્મચક્ષી કરવાની જરૂર છે મારે અતરમાં શોધ ચલાવો મદ્દરનાં ઘાઈ મદિર, અસ્થિત, દેવાસય કે ઉપાસ્યમાં મોક્ષ મળી શકશે નહીં શાન્તીઓ હશે છે કે—

મોક્ષ કહો નિજ શુદ્ધતા તે પામે તે પશ,

સમગ્ગત્યુ સદ્દેપર્મા સકળ માત્ર નિર્મલ.

જેમ આત્મામાં અનવ ગુણો છે તેમ આત્માને આવરણ કરવાની કર્મની વર્ષણા શ્વુ જનતી છે મારે એ આત્માને મુક્ત કરવા મારે સચીરથ પ્રજ્ઞા કરવા પારો. તમે અહીંના ભોમ અને તેની સામ્યની પાછળ રાત્રી ને નાત્રી રહો છો શ્વુ જઈ તો તમને મળ્યું પણ શુ છે કે તમારા હૃદયમાં છેલ્લી કમના અહીંના કરોડોના બજસાઓ પણ દેવતાઓ વિમાનો આગળ વુચ્છ છે જ્યાં એ બધું તો મળી શકે છે કે ના બળથી એ દેવતાઓનાં વિમાનો પણ મેળવી શકાયો ખરું—

કર્મસ્થિ વિમલા મોષ કર્મસ્થિ સુરસપવા ।

કર્મજિ પુનર્મિસં ચ વગો ચમ્પા મ હમ્મદ ॥

નિમળ બના અત દેવોની સપત્તિ મળી શકે છે પુત્રો અને મિત્રો શ્વુ મળી નકલ ન વુ આ માનવજાત સિવાયના અન્ય સર્વોમાં ધમ મળા શકતો નથી મારે ધમ એ જપ્પાસ છે ધર્મ ચિતામણિ સમ ન કે ત્યુ ધમ । કેક મારી છે તેજો પોતે / પોતાને ઘેર મારી ૭ તત દત્ત અવ ગાના કે કદી ધમની આરાધના કરવી નથી અ મધ્યમા શુ કે ગાના છે ૨ મારે આ ત્રી ૧ નિર્મોહી સચ્ચિદાનંદ, અવહી આ માનવ ૧ મ । ચિયાઓ તત્ત્વની સામે અધારે બદાસ્તુ

ખેડે છે, ત્યારે ખાડાકેરા, કાટાકાકરા, પહાડ કે નદીની કાતરો જેવા વિષમ સ્થાનોની પરવા કર્યા વિના બધું જ સહન કરે છે તેવી જ રીતે આ આત્માને કર્મરાજની સેના સામે બહારવટું ખેડવાનું છે માટે વર્તમાન વિષમતા સામે નહીં જોતા આજે જ ઝપલાવો તમે તમારી જાતને 'જૈન' કહેવડાવો છો એ જિન શબ્દ 'જિ' ધાતુ ઉપરથી બનેલો છે જે આત્માના શત્રુઓને જીતે તે જૈન છે તમે સાચા અર્થમાં જૈન બનો, પરંતુ એક ભક્ત કહે છે તેમ—

જીતુ ના કદાપિ, સદા હાર પામુ,
છતા જાતને હું જૈન જ કહાવુ,
મમતા ન મૂકું જરીએ, સમતા ન સાધુ,
છતા ગર્વથી હું સાધક ગણાવુ,
ભોગથી ભર્યા છે ભરપૂર ભાણ્યા,
કેમ કરી ગાલિં હું તો પ્રભુ તારા ગાણ્યા

તમારામાં જૈનત્વ ઝળકે છે ? તમે રાગ, દ્વેષ, મોહ, કામ, ક્રોધ આદિ શત્રુઓને જીત્યા છે કે એ બધા દ્વારા તમે જાતે જ જિતાર્થિ ગયા છો ? બધું મૂકીને મરી જવું છે એટલું તો તમે સમજો છો કે નહીં ? તો પછી કેટલાક તૂટેલી સાવરણીને ગાય આવી ગય, ત્યારે ગાયને મારી મારીને લાકડીઓ કેમ તોડી નાખે છે ? આવું થતું હોય તો આમાં તમારું જૈનત્વ કયા રહ્યું ? કે પછી લેબલ રહી ગયું ને માલ ચવાઈ ગયો ? તમે લેબલને માનો છો કે માલને ?

દ્રૌપદીદેવી જીતે પારણું આબેલ કરે છે, બધા દુષ્ટોને સહન કરે છે, છતાં તેને કોઈના ઉપર રાગદ્વેષ થતો નથી એ સમજો છે કે આ અદરના દુશ્મનોને મેં જ આવકાર્યો છે એને હવે મારે જ ધક્કો મારવાનો છે પરિણામ વિના બધ પડતો નથી, બધ વિના સત્તા નથી, સત્તા વિના ઉદય નથી, ઉદય વિના વેદન નથી અને વેદન વિના નિર્જરા નથી

દારિદ્ર્યમાંથી આવેલા દુતે પાંચે પાંચેને ખજાર આપ્યા કે
 પાતકીઅરદીપમાં આવેલી અમરકંઠા નગરીમાં ક્રોધદોષી છે તેને મેળ-
 વવા માટે તમે પાંચે પાંચે પોતપોતાના રથ લઈને લવણસમુદ્રના
 કિનારા પર આવીને શ્રીકૃષ્ણમહારાજની રાહ જુઓ તેઓ પશુ હવે
 તાકીદે દારિદ્ર્યથી લવણસમુદ્રના કિનારે આવી પહોંચશે. હવે ત્યાં જુ
 બનશો તે અવસરે.

ૐ શાન્તિ

•

વ્યાખ્યાન : ૧૦૫

(જુલવાર તા. ૧૪-૧-૧૧)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રધ્યાન મણેન કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને
 સિદ્ધાન્ત કહે છે

ગાત સૂત્રના ૧૬માં અધ્યયનમાં ક્રોધદોષો અપિહાર થાશે છે
 ક્રોધનશ્ચ વસ્તુ કના છે તેનો પત્તો લાગ્યા પછી જ પ્રમાણ મર્ષ થશે.
 શ્રીકૃષ્ણમહારાજે તે ક્રોધીને તથા લાગ્યો એટલે તેમને માગે સૂત્રનો
 તમને તમને પત્તો લાગ્યો છે કે નહીં? અનત શક્તિનો
 સ્વમી અનતકર્તાથી જુલાવ મા પડી ગયો છે હવે એ સમજીને પોતાની
 શક્તિ । સ્થિત કરે તો સિદ્ધિગાર્હ સ્વાદમર્ષસપક્ષ—કમ રહિત મર્ષ
 અથ અન ની અર્થ છે પણ અન નથી એવી સિદ્ધિવ્રતિને પ્રાપ્ત
 કરે અસતી અ મને કૌનિક સુખની રુચિ છે પણ આધ્યાત્મિક
 સુખની વિ નથી અ પુરુષને મદદ તેને છૂટે તે અનત અનતને
 સુખના અધિક । અત છે ગાતીઓ કહે છે કે—

ગત પ પાત અ સર અતનજ પુરુષમોહ નિવાર,

પુરુષ મ નિ અતન પુરુષ મોહ નિવાર

અમુક વસ્તુ જ છે પુ ગત અપ પછી તમે એ વસ્તુને

અડતા પણ નથી, કારણ કે એ વસ્તુ ખાવાથી તમને મોતનો ભય છે તો પછી અનતા મોતનો તમને ડર છે કે નહીં ? જો ડર હોય તો તમે વીતરાગની વાણી દ્વારા એ મિથ્યાત્વના ઝેરને શુ કામ ઉતારતા નથી ? કેવી છે એ પ્રભુની વાણી ! —

અહો વાણી તારી, પ્રશમરસ ભાવે નીતરતી,
મુમુક્ષુને પાતી, અમૃતરસ અજલિ ભરી ભરી,
અનાદિની મૂર્ગ, વિપતણી ત્વરાથી ઊતરતી,
વિભાવેથી મ્થભી, અરૂપ લણી દોડે પરિણતિ

શમ, સવેગ, નિર્વેદ આદિ ભાવથી નીતરતી પ્રભુની વાણી છે એ વાણીના અમૃતરસની લક્ષણી જ્ઞાતીઓ અજલિ ભરીભરીને કરે છે, તેનાથી અનાદિમિથ્યાત્વની મૂર્ગ ઊતરી જાય છે અને જીવને સ્વ-રૂપનું ભાન કગવે છે જીવનો શત્રુ કર્મ નથી, પરંતુ વિભાવભાવ શત્રુ છે. તમને પેટમા દુખાવો ઊપડે અને આજકાલ કરતા ડોક્ટર પાસે જવ ડોક્ટર તમને કહી દે કે તમારા પેટમા મોટી ગાઠ થઈ છે મારી પાસે આવવામા તમે મોડા પડ્યા છો હવે તો આ ગાઠને ઓપરેશન કરીને બહાર કાઢવી પડશે ! તેવી જ રીતે મિથ્યાત્વની ગાઠ માટે તમે મોડા પડ્યા છો, એમ તમને લાગે છે ખરું ? હજી પણ તમને એ ગાઠ નડતરરૂપ નથી લાગતી ? હુ દર્દી છુ એમ દર્દી ન માને તો તેની દવા ડોક્ટર કરી શકતો નથી જીવને પણ તેવો જ રોગ અનાદિકાળથી લાગુ પડ્યો છે

અષ્ટ કર્મકા રોગ જીવકો, શુભાશુભ કર છાયા ।

અંગ-ઉપાંગ લગા નસ્તરકો અંગ સાફ કર ઢાલો ।

વૈયા લે લો ડાક્ટર આયા રે વડી દૂરસે ॥

આ જીવને આઠ કર્મનો રોગ લાગુ પડ્યો છે શુભના ઉદયવાળા એમ માને છે કે આ સુખને હુ કાયમને માટે ભોગવતો રહીશ નીરોગી માણસ એમ માને કે હુ કાયમને માટે આવો ને આવો રહેવાનો છુ

તો એમ માનનારા ખાં ખાં છે એક રાત્રે કર્ણીમાં રહેનારા પણ
એમ જ માનતા હતા કે આ અમારા અંજસા આજગમીયાં બન બને
સમૃદ્ધિ કામનાં છે બને એને બમે એકલા જ ભોજવવાના છીએ.
પણ એમને ક્યાં ખબર હતી કે દિવસ થિયા પહેલાં તો ખાલી હાથે—
હાથ ધસતાં ધસતાં સાચવુ પડ્યું. તમે બધા જાણો છો કે ત્યાર
પછે શુ શુ બની ગયું. અશુભનાં મગણુ આવે છે ત્યારે દોષ પીડિતે
આવતાં નથી પણ આજ્યા વિના રહેતાં નથી. એ મગણુ ક્યારે
મગારો એની કાંઈ ખબર પડતી નથી.

દ્વૌપદાદેવી મોઢી રાતે પોતાના મહેલની અગાસીમાં સૂઈ હતી.
એને સ્વપ્નમાં પણ અસહન હતો કે દિવસ થિયા પહેલાં મારે લવલુ-
સમુદ્ધને પેસે પાર પાતકીજાહીજી અમરકાનગરીમાં પહેલ્લી જઈ
પડશે. તમે માનવ થવાનાં કરજો. આખાં ત્યારે જ તમે માનવ થયા
છો. પણ હવે અહીંથી ક્યાં જવળા છો? તમે યાત્રી લેવારી છો
છે એ તમારા આ માન પૂછે.

તમે કહાજ મહા આરણ-સમારણ કરતા હશો. કોઈ મહાશયની
મિસોના કે કરખાનાઓના ઉદ્ધમાદનોમાં અભિનહો. આપવા જતા
હશો. તો તમારી એ બધી લેવારીઓ પાપને અનુભોજન આપનારી છે
એથી તો દુર્ગતિ મળે છે તો તરા સ્વચ્છ બનીને વિચાર કરો કે નરક-
તિથિ ચના મહાહજ તમે કેવી રીતે બાજવી રાકશો? અહીં માથુ દુખે
છે એ પણ સહન થતું નથી. ત્યારે નરકનાં દુખો લેનાથી અનર્તા છે
અનતજણી એની વેળાઓ ન જોઈતી હોય, તો તે મતિમાં જવાનાં
કા જ્ઞાન. મ બને તેમ સ્વચ્છ નાજૂડ કરી નાઓ. બધને હેદી નાઓ.

જે જે કારણ બધના તેમ બધનો પણ,

તે કાણુ છેક દશા મોક્ષપથ કાવ અત.

માટે આજર્થી ન મહેનત કરે. તમે મ ન કરો ને બીજા મહેનત
કરે તેવું કમના રાજ્યમાં રાકજ નથી. અહીં તો તમારા નોકરો તમને

મહેનત કરીને કમાઈ આપે છે અને તમે મળ લૂટો છો, પણ મોક્ષના માર્ગમાં તો જે ખાય તે ધરાય હજારો જન્મતા હોય તેમા જે ન જમે તેનું પેટ ખાલી રહે, એવો ન્યાય છે માટે આત્માના અનંત ગુણો પ્રગટ કરવા માટે જખ્ખર પુરુષાર્થ આદરે આત્મામાં પ્રદેશભેદે ભેદ છે, પણ લક્ષણભેદે ભેદ નથી શ્રીકૃષ્ણમહારાજને દ્રૌપદીને લેવા માટે જવું છે, પરંતુ એકલી માળા જપવાથી એ મળી જવાની નથી તેવી જ રીતે આત્માને પ્રાપ્ત કરવા માટે સતેજ અને જખ્ખર કાર્ય કરવું પડશે પ્રદેશીરાજને કેશીસ્વામીનો ભેટો થઈ ગયો ને તેને એક જ વારમા એવું ઈન્જેક્શન લાગી ગયું કે તેનો બેડો પાર થઈ ગયો કેટલીક વાર વિદ્યાર્થી માસ્તર કરતા પણ આગળ વધી જાય છે અમે પણ એવું ઈન્જીએ કે તમે એવા બની જાવ કે અમારે પણ તમને વદન કરવા પડે એ તમારા જ હાથની બાજી છે

આ મિથ્યાત્વની મૂર્છા અનાદિની છે તમે બોલો છો કે ‘સાહુ મંગલમ્ ।’ એ સાધુઓ તમારી મૂર્છા હિડાડવા માટે વીતરાગની વાણીરૂપી અમૃતની અજલિઓ છાટીને તમને જગાડી રહ્યા છે સત્પુરુષો તમને વિભાવમાથી સ્વભાવમા લાવે છે, પણ તમને મોક્ષ લેવાનો ‘મોખ’ છે ખરો ?

હસ્તિનાપુરમાં આવીને દૂતે સમાચાર આપ્યા અને પાચેય પાડવો સૈન્ય સાથે પોતપોતાના રથમાં બેસીને લવણસમુદ્રના કિનારા તરફ રવાના થયા જેની પ્રિય વસ્તુ ખોવાઈ ગઈ હોય તેની શોધ કરવામાં કેવી મીઠાશ આવે છે તમારો આત્મા અનાદિકાળથી ખોવાઈ ગયો છે. તમે એને કેવા લાવથી સલારો છો ? કેવા લાવથી રોધ ચલાવો છો ? જે છીપ સમુદ્રમાં પડ્યા પડ્યા સ્વાતિનું બિંદુ ઝીલે છે તેના મોતી એક રૂપિયાના પાચ મળે તેવી કિંમતના પાકે છે, ને જે છીપ બજાણીને બિંદુને ત્રણેય કડે છે તેનું એક મોતી સવા લાખનું પાકે છે તમે હિજાળાથી સાલજો છો કે પડ્યા પડ્યા સાલજો છો ?

શ્રીકૃષ્ણે બેરી વગાડીને તમામ યોદ્ધાઓ, સુભટો અને મહારથી-

એને ભેગા થઈ મહાપુરુષના બોલ ઝીલવામાં લાખો માણસો ભાગ્ય માને છે એ એમનાં પુરુષો. ઉદય સુચવે છે ત્યારે તમારો બોલ સ્મરણવામાં તમારો પુત્ર કે તમારો નોકર પણ આંખ બાંધી મન કરે છે તે એમાં તમને તમારા પાપનો ઉદય દેખાય છે ખરો ?

જ્યાં યોદ્ધાએને બાધ્યા બાપીને પોતપોતાનાં વાદનો પર બેસીને શ્રીકૃષ્ણમહારાજ સ્વયંસમુદ્ધને કિનારે બાપી પહોંચ્યા પછી ત્યાં બાપીથી જ કાનર હતા હવે બે સાખ યોજનનો આ સ્વયંસમુદ્ધ અને સોળ હજાર યોજનનો અમાળો પાર કેવી રીતે કરવો ? તેના માટે નિશ્ચય કરીને શ્રીકૃષ્ણે તનૂતી એક પૌષ્પશાળાની રચના કરાવી હતી. સંચારો કરી તેઓ અક્રમ તપ કરવા બેસી ગયા. ત્રણ દિવસ અને ત્રણ રાત્રિના ઉપવાસથી સ્વયંસુરિક્તદેવે બાસન ઝેલવા થાવ્યું હવે અવધિમાનના ઉપયોગથી નાચી લીધું કે પોતાને શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ માટે જે બાપી એ પોતે જ પૌષ્પશાળામાં કાનર થશે આ છે અક્રમ નાવ ! તમારા અક્રમમાં કેવો પ્રભાવ પડે છે તમે જોયું બાપુ ? કે તેનો જ પ્રભાવ પડે ને ?

લવણુસુસ્થિતદેવે આવીને શ્રીકૃષ્ણમહારાજને પૂછ્યું, ‘ મને કેમ
યાદ કર્યો ? ’ શ્રીકૃષ્ણે તેને કહ્યું, ‘ દેવાતુપ્રિય ! મારે અને પાંચ પાડવાને
લવણુસમુદ્રને પેલે પાર અમરકકા નગરીમા જવું છે ત્યાંના રાજા
પદ્મનાભે પૂર્વસગતિમિત્રદેવની સહાયતાથી દ્રૌપદીદેવીતુ અપહરણુ કર્યું
છે અમારે તેને લેવા માટે જવું છે માટે અમારા રથો સમુદ્રમા માર્ગ
કરી શકે તેવું કરો. ’ લવણુસુસ્થિતદેવે શ્રીકૃષ્ણને વદન કરીને કહ્યું,
‘ તો એમા આપને પરિશ્રમ લેવાની શી જરૂર છે ? આપ કહો તો હું
એક ક્ષણુવારમા દેવી દ્રૌપદીને અમરકકા નગરીમાથી હસ્તિનાપુરમા
હાજર કરી શકુ છું, અને આપ આજ્ઞા આપો તો આખી અમરકકા
નગરીને અને પદ્મનાભ રાજાને લવણુસમુદ્રમા કુળાડી દઉં. ’

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૧૦૬

(શુકેવાર, તા. ૨૫-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રપ્ત્યા, ત્રણેય કાળમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને
સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમા દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે.
લવણુસુસ્થિતદેવે દ્રૌપદીદેવીને લાવી આપવાની આજ્ઞા માગ્યા છતાં
શ્રીકૃષ્ણમહારાજે તેમ કરવાની ના પાડી કારણ કે તેમને પોતાના
પ્રયત્નથી દ્રૌપદીને લાવવામા વિશ્વાસ હતો આત્માની શક્તિ સવળી બિતરે
તો અનન્ત કર્મને છિન્નભિન્ન કરી નાખે, અને જો અવળી બિતરે તો
પોતાનું પણ અકલ્યાણ કરી નાખે એક જ નિશાળ, એક જ શિક્ષક
અને એક જ કલાસમા ભણતા પચાસ વિદ્યાર્થીઓમા પણ બધા એક-
સરખા હોતા નથી જો આત્માના ઉદ્ધારને સ્વપુરુષાર્થમા ફેરવે તે

એને એના કામ મહાપુરુષના મોલ ઝીલવામાં લાખો માણસો લાગ્ય
માને છે એ એમનાં પ્રુષ્ણનો ઉદય સમયે છે ત્યારે તમારો મોલ
શાંભાવામાં તમારો પુત્ર કે તમારો નોકર પણ આખા જામ્યા કાન કરે
છે તો એમાં તમને તમારા પાપનો જીવ દેખાય છે ખરો ?

જ્યાં મોલાએને આપ્યા આપીને પોતપોતાનાં વાક્યો પર બેસીને
શ્રીકૃષ્ણમહારાજ સ્વયંસમુદ્ધને જિનારે આવી પહેંચ્યા પાંચે ત્યાં
આજીવ્યા ન હાજર હતા હવે બે લાખ યોગજનો આ સ્વયંસમુદ્ધ
જાને સોળ હજાર યોગજનો પ્રમાણ પાર ફેરી રીતે કરવો ? તેના માટે
નિશ્ચય કરીને શ્રીકૃષ્ણે તનૂતી એક પૌષધશાળાની રચના કરાવી હતી
સવારો કરી તેઓ અકુમ તપ કરવા બેસી ગયા. ત્રણ દિવસ જાને
ત્રણ રાત્રિના ઉપવાસથી સ્વયંસુરિક્ષિતદેવનું આસન યેલવા લાગ્યું
દિવે અવધિયાનના ઉપયોગથી નસ્યુ લીધું કે પોતાને શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ
યાદ કરે છે આથી એ પોતેજ પૌષધશાળામાં હાજર થયો જા છે
અકુમના પ્રભાવ ! તમારા અકુમમાં કેવો પ્રભાવ પડે છે તમે જેનું
ધ્યાન કરતા હો તેનો / પ્રભાવ પડે ને ?

દૃષ્ટાન્ત—વિજ્ઞાના કીધાને એક વાર જમીયાના ભમરાનો સજ
વર્ધિયો. ભમરાએ તેને પોતાના જમીયામાં આવવાનું આમત્રણ
આપ્યું જમીયામાં માલતી મસ્તિકા અને મોતરાનાં ફૂલોની સુગંધમાં
ભમરાએ કીધાને ફેસ્કો અને પૂજ્ય કેમ લાઈ ? જમીયાની સુગંધ
કેવી લાગે ? કીધાએ જવાબ આપ્યો. મને તો વિજ્ઞાની અને જમી
યાની સુગંધ સરખી લાગે છે આથી ભમરાએ એ કીધાના સરીરમાં
તપાસ કરી તો એ કીધાના નાકમાં વિજ્ઞાના કણ પણ સાથે ન હતા
પાસેના સરોવરમાં લઈ જઈને ભમરાએ કીધાને જરાજર સાફ કરી
નાખ્યો ત્યાર પછીજ કીધાને પ્રુષેની સુખસુર સુવાસનો સ્વાદ લાગ્યો.

તમે બ્રાહ્મણમાં આવો છો ત્યારે સસારરૂપી વિજ્ઞાના સ્વચ્છ
સાથે લઈને આવો છો. એથી તમને તેનો સાચો સ્વાદ જાણતો નથી.
માટે સમ તી દુઃખ ધન ખખરી નાખો.

લવણસુસ્થિતદેવે આવીને શ્રીકૃષ્ણમહારાજને પૂછ્યું, ' મને કેમ
ચાદ કર્યો ? ' શ્રીકૃષ્ણે તેને કહ્યું, ' દેવાનુગ્રિય । મારે અને પાત્ર પાડવાને
લવણસમુદ્રને પેડે પાર અમરકકા નગરીમા જવું છે ત્યાંના રાજા
પદ્મનાભે પૂર્વસગતિમિત્રદેવી સકાયતાથી દ્રૌપદીદેવીનું અપહરણ કર્યું
છે અમારે તેને લેવા માટે જવું છે માટે અમારા રથો સમુદ્રમા માર્ગ
કરી શકે તેવું કરો ' લવણસુસ્થિતદેવે શ્રીકૃષ્ણને વદન કરીને કહ્યું,
' તો એમા આપને પરિશ્રમ લેવાની શી જરૂર છે ? આપ કહો તો હું
એક ક્ષણવારમા દેવી દ્રૌપદીને અમરકકા નગરીમાથી હસ્તિનાપુરમાં
હાજર કરી શકું છું, અને આપ આજ્ઞા આપો તો આખી અમરકકા
નગરીને અને પદ્મનાભ રાજાને લવણસમુદ્રમા કુળાડી દઉં '

ૐ શાન્તિ

*

આખ્યાન : ૧૦૬

(શુક્રવાર, તા ૨૫-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા, ત્રણેય કાળમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને
સેદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે.
લવણસુસ્થિતદેવે દ્રૌપદીદેવીને લાવી આપવાની આજ્ઞા માગ્યા છતાં
શ્રીકૃષ્ણમહારાજે તેમ કરવાની ના પાડી કારણ કે તેમને પોતાના
પ્રયત્નથી દ્રૌપદીને લાવવામા વિશ્વાસ હતો આત્માની શક્તિ સવળી ઊતરે
તો અનન્ત કર્મને છિન્નભિન્ન કરી નાખે, અને જે અવળી ઊતરે તો
પોતાનું પણ અકલ્યાણ કરી નાખે એક જ નિશાળ, એક જ શિક્ષક
અને એક જ કલાસમા લણ્ણતા પચાસ વિદ્યાર્થીઓમા પણ બધા એક-
સરખા હોતા નથી જે આત્માના ઉદ્ધારને સ્વપુરુષાર્થમાં ફેરવે તે

પ્વનત કોર્મોની નિર્જરા કરી નાખે, અને એ એ શક્તિને પરમાશિરે
 તે એનાં સ્વભાવન મનમૂત બને. એટલે જોઈએ જનાવનાર એ આત્મ-
 શક્તિને પરમાશિરેથી છે તે એ જ શક્તિનો આત્માનાં સુખોત્તમ કોર્મો
 હેતુ તે આત્મિકર્મના ક્ષમ સર્વ શક્તિ હોત. સ્વભાવસ્થિતિની શક્તિ
 આશુત છે એક અપરી વગર, તેટલા સમયમાં આવીસ કરોડ માત્રના
 જ જુદીપને સાત પરિક્રમા કરે માનવમાં પણ એવી શક્તિ પ્રગટી શકે
 છે સમવાન કહે છે કે હે બીનમ ! તમાચારી અને વિદ્યાચારી
 નામના એ પ્રકારના આર્યમુનિઓમાં વિદ્યાચારી મુનિ છે જ્યાં
 પારણા કરીને સમ્પિ મેળવી શકે એ એક અપરી વગરે ત્યાં જ જુ
 દીપને એક આરો મારી શકે એ જે સ્થાનમાં કોઈ હોય, ત્યાંથી પણ
 કોઈ તો સીધા માનુષોત્તર પર્વત પર પહોંચે ત્યાંથી પણ ઉપાડીને
 સીધા આઠમા નદીપરદીપમાં પહોંચે ત્યાંથી જ્યાં રચના ભેદને એ
 સમવાનના પ્વનત જ્ઞાનનાં ગુણજ્ઞાન કરે છે સમવાનનું જ્ઞાન ક્ષેત્ર અને
 કાળથી અમર્યોક્તિ છે તે પ્વનત જ્ઞાનજ્ઞ એક સમયનો વર્તમાન અને
 પ્વનત અરિષ્ટકાળ જુએ છે એવા સમવાનના અલ્પેના વિદ્યાચારી
 મુનિ ઉપાસક બને છે ત્યારે જ પાચારી મુનિ અક્રમને પારણે અક્રમ
 કરે છે તે મુનિ નિ જિનાની હોય જેના કાષાય પાતળા પગા હોય
 તેને વિદ્યા મજે ન્ય જ્યાંથી એક પણ ઉપાડીને સીધા પદરમાં રચક
 હોવા પહોંચે ત્યાંથી રચના ભેદને સમવાનના અલ્પાનુગ્રામી બને છે
 ત્યારી વગતા નદીપર દીપમાં આવે તે ત્યાંથી સ્વસ્થાને આવે કોપરના
 સમયમાં વિદ્યાચારીન તુ હોય તે કોઈ જતાં મેર પર્વતના નદન
 વનમાં નદીન ત્યારી મરુ પર્વતની રાયે આલેસા પદમ વનમાં જ્યા
 અને મજી ન્ય થાય ! જો તે ત્યાર જ પાચારી મુનિ સીધા પમ્પનમાં
 પહોંચે ત્યારી ન તા ન જ્ઞાનનાં આવ અને પછી સ્વસ્થાને પહોંચે
 સમવાનના જનતા મિમા નજોડો જનત એ અક્ષુ છે આખ વિતપ્તના
 માણસને કેટલી મૂઝાણ થાય ? જ્યાં એ જ્ઞાનસ્થુ ક્યાં અને કેવી
 રીત મજે ?

નહી અન્યમાહે જ્ઞાન લાખ્યુ, જ્ઞાન નહી કવિચાતુરી,
નહી મત્રતત્રો જ્ઞાન લાખ્યા, જ્ઞાન નહી લાપા ઠરી.
નહી અન્ય સ્થાને જ્ઞાન લાખ્યુ, જ્ઞાન જ્ઞાનીમા કળો,
જિનવર કહે છે જ્ઞાન તેને સર્વ લગ્યો સાલળો

અન્યમા અક્ષરો છે, પણ તેના જાણકાર તમારી અંદર બેઠો છે
એકના એક અન્યને વાચનાર જુદા જુદા હોય, તો સૌ સૌના કાયોપથમ
પ્રમાણે સમજવામા ફેર પડે છે પુસ્તક જે બધાને જ્ઞાન આપી શકતું
હોત તો તો બધાને સરખુ જ જ્ઞાન થાત, મત્રતત્રથી પણ જ્ઞાન
થતુ નથી કોઈ સ્થાનમા કે માગધ, વરદામ, પ્રભાસાદિ તીર્થસ્થાનમા પણ
જ્ઞાન ટાક્યા નથી જ્ઞાન એ આત્માનો વિષય છે જ્યાં આત્મા છે
ત્યાં જ્ઞાન છે 'જે આયા સે વિજ્ઞાયા જે વિજ્ઞાયા સે આયા'—
આત્મા એ જ જ્ઞાન છે અને જ્ઞાન એ જ આત્મા છે આત્મામા જ
અનંત જ્ઞાન ભર્યું છે જ્ઞાન એ બીજે ક્યાયથી મળે તેવી વસ્તુ નથી
ધર્મોસ્તિકાય આદિ પાત્રેય જડ છે અજીવ વસ્તુ સ્વપરપ્રકાશક નથી
એ બધાને જીવ જાણાવે છે સ્વપરપ્રકાશક પણ જીવ છે 'તમે મને
ઓળખો છો ?' એમ તો તમે ધણાને પૂછતા હશે પરંતુ ઓળખાણ
તો જીવે અનંત વાર કરી છે, પરંતુ સ્વને ઓળખવામા તેની ક્યાશ
રહી ગઈ છે માટે 'Know thyself'—તુ તારી જાતને ઓળખ.
એક ભક્ત પ્રભુની પ્રાર્થના કરતા કહે છે—

મે ને તમે આ સસારસાગરમા, ક્યાં સગપણ અપારે રે,
તમે તો થયા પ્રભુ સિદ્ધ નિરજન, મારો ના'બો આરો રે
પ્રભુ ! મને એક આધાર તમારો રે
એક ધડી પળ કેમ જુલાશે ? સાભરશે આખો જન્મારો રે
પ્રભુ ! મને એક આધાર તમારો રે

હે પ્રભુ ! હું સસારમા રજી છું આપ પણ તેવી જ રીતે રજીતા
હતા મે આપની સાથે પુત્રપણે, સ્ત્રીપણે, ભાઈપણે, માતાપિતાપણે,

મિત્રપણે જાને માત્રપણે જાને સજાપા જાંખ્યા છે કમની પાછળ
પાવાથી આપના તમામ કમો છેદાઈ ભેદાઈ ગયા । આપે વીજ ફેરવ્યું,
કમને વીણીવીણીને ચૂરીચૂરીને ખપાવી નાખ્યા, ને મારા રજાપાટનો
મારો ન ખાખ્યો.

આપણી પણ એ જ વાત છે એણે શું કારણ આડે આવ્યું કે
આપણે એવા ને એવા રચી ગયા એનો કારણ વિચાર કર્યો છે ।
પ્રશ્નનો આત્મા એકવાર નિગોદમાં પડ્યું હતો છતાં તેણે સિદ્ધ જાની
ગયા જાને આપણે એવા કેમ ન જાન્યા । ઉપગણી મારે ને પેસા ભેગા
કરવા મારે તમે ગતદિવસ જાનરમાં રખાડો હો, કચાં જાળીને ભેસતા
નથી, પણ એનાથી તમારે મોક્ષ ભેગાવો કહે તો નથી ગળી શકો
તમે જાણમાં પ્રવીણ જાન્યા હો । માત્ર આત્માની જાણમાં જ ઉદ્ધસીન
હો । જરા વિચારી લુઓ કે તમારી પ્રવૃત્તિ સાચી છે । તેનાથી જ
અમણુ આ કે છે કે વધે છે । હવે જરા સ્વસ્થ જાનીને વિચારો કે
ઉદ્ધસીનતા ક્યાં જોઈએ—જ્યાં કે એતનામાં ।

દૃષ્ટાન્ત—આ રોગી ૧૬૨ પાસે જઈને કહેવા લાગ્યો કે મને
એ રોગ ચલે નથી, બૂબ લાગતી નથી, આખો દિવસ કુળી જેવું
લગ્યા કરે કે આ સરી ના સામા પકાઈ ગયા છે આ જાને રોગને
તરમી । ન દા આ ૧ ૩૬ ૭ દર્દીને તપાસીને ક્યા લખી દીધી

આ અણુધડ રાગીની મૂર્ખતા પર- તમને હસવું આવતું હશે, પરંતુ તમારું અણુધડપણુ ઓનાથી પણ આગળ વધી જાય તેવું છે ભગવાને ભવ્ય જીવેને ભવમુક્ત થવામા સહાયક બને, ભવરોગ ઓછો થાય, આત્મભાવ પ્રગટે, કર્મના બંધનો તૂટી જાય, સ્વરૂપની ઝાંખી થાય, આત્મરમણતા પ્રગટી જાય, તે માટે ધર્મ બતાવ્યો તે ધર્મ એ પીવાની દવા અને ધન એ માલિશ કરવા માટેની દવા હતી, પરંતુ તમે એ માલિશ પૂરતી દવાને—વ્યવહાર ચલાવવા પૂરતી ધનરૂપી દવાને પી ગયા જે દવા ઝેરી હતી, માત્ર ઉપયોગ પૂરતી જ કામની હતી, તેને તો પેટમા ઉતારી દીધી અને જે દવા પીવાની હતી એ ધર્મરૂપી દવાને તમે ચોળવાના કામમા—બતાવવા પૂરતી જ ઉપયોગમાં લેવા માડી તમે પૌષ્ઠ, આયુષ્કલ આદિમા પણ આડખર કરવામા પડી ગયા તમે જો એક સામાયિક યથાર્થ રીતે કરો તો ૬૨,૫૯,૨૫,૬૨૫ પદ્યોપમ ઝાઝગ નરકના દુખો નાશ પામે, પણ આવી ઉત્તમ ધાર્મિક ક્રિયાને તમે કેવી રજાવાવી મૂકી છે ? તમે ધર્મને ટૂંકી નજરે જુઓ છો અને ધનને લાખી નજરે જોવા લાગ્યા છો ધર્મ કરતા જે ધ્યેય બાધવાનું હતું કે નન્નદુર્નિર્જરદૃષ્ટાણ—ધર્મ એ કર્મની નિર્જરા માટે છે, તે ધ્યેય ન સંધાય તમે ખેતરમા તો વાવો છો, પણ અનાજ માટે નહીં, માત્ર દોરને ચરવાના ચારા માટે ! જો તમે ધારો તો એ જ ખેતરમાથી અમૂલ્ય પાક પણ ઉપજવી શકે ધર્મમા કોઈ પણ પ્રકારના ભૌતિક ભડાકા ન જોઈએ તમારા ભવરોગ માટે તમને દવા તો મળી છે, પણ એ દવાને વાપરવાની રીત જીધી છે તમે ધર્મને ચોપડવા પૂરતો જ રાખ્યો છે દિવસના ચોવીસ કલાકમા જ્યાસુધી તમે ખાર કલાક ધર્મધ્યાનમા ગાળો, ત્યાસુધી સસાર અને ધર્મના પલ્લા સરખા ગણાય એથી વધારે કરવાની તમે કોઈ દિવસ વૃત્તિ સેવી છે ? હવે બતાવો કે તમે શામા આગળ વધ્યા છો ?

જ ધાચારી અને વિદ્યાચારી મુનિ પાછા આવીને જો તેની આલોચના ન કરે, તો ભગવાન તેને વિરાધક માને છે વિદ્યાની શક્તિ દેશવિદેશમા

ફરવા અને જોવા માટે નથી, પરંતુ આદ્યમાર્ગ સમાપ્તિ જવા માટે છે. આજના સાધુઓ કેટલીક વાર મરણના કારણના, વીળળીપર કે મચીનરી જેવા માટે જન્મ છે કેઈ વળી માઈન્ટ આશુ જેવા જન્મ છે અને કાઈ! એમાં શું જોવાનું છે ?

લક્ષ્યસુરિષ્ટદેવને શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવે કહ્યું. અમારે તમારી વિષયો વધારે ઉપયોગ જોઈતો નથી. અમારે અમારા પવિત્ર પદ્માક્ષ રાજા પાસે જઈને દ્રોહીને લાવવી છે. એણે રાજાની સામે કલકુમાર આપીને લક્ષ્મી કરવા કહેયો. પણ એણે રાજા માલક હોવાથી પ્રથમ કક્ષિયાર છાત્રાં નહીં. અમારે કલકુમારે પ્રથમ માલ્યુ છોડ્યું તે પછી જ તેમણે આશુ છોડ્યું. તેમણે રક્ષુસામ્રાજ્યમાં પણ ધમ રાખ્યો. તમે તો પ્રતિજ્ઞા અને બાધા લેવાના બચાવમાં હો. હો કે એવાં બાધન અમારે ન જોઈએ, પણ એ વાત જોઈ છે. તમે એવાં એવાં બાધનો સામે જઈને સ્વીકાર્યાં છે કે જે બાધનો તમારા સંસારને વધારનારાં છે. ત્યારે બાધા અને પ્રતિજ્ઞા તો જવમુક્તિ કરવા માટેનાં બાધનો છે. અમારે તમને બાધન નહોતાં મળતા ત્યારે છોડાડીના બાધનમાં શું કામ પડ્યાં એ જવાવરણ ! સંસાર અને મોક્ષ એ બન્ને એકસાથે સંભવી શકે નહીં નહીંપાર જન્મામાં એ હોડીમાં એકસાથે ન ભેસી શકાય. એક પગ એક હોડીમાં અને બીજો પગ બીજી હોડીમાં એમ કરવા જરૂર તો કલ્પના નહીં રહો. કક્ષિયારો હો કે રાજા એવો વરપૈદા કલવાની મારી શક્તિ આવ તો કુ દીક્ષા લઈ તો એ કદાપિ દીક્ષા લઈ શકે નહીં. રાજા અને કક્ષિયારો બંનેનું કહેમિ મંત્રે તો પાઠ તો કર્યો જ અમુવાચ છે. અહીં એવો કેઈ ભેદ નથી.

ધમ એ આત્માની યોગ છે. દુધનને ઘડે ભેસીને પણ ધમ સાળી શકાય છે. પણ તમે તો કેમ બેસા છો કલસી ? તો જન્માન આપા છો કે ન મળ્યો કેઈ વિશ્વામી ? કેઈ વિશ્વાસુ ન મળે, ત્યામુધી / તમે વિશ્વાસપાત કરતા અટકા છો. આમ તમારો ધર્મ ચોખવાની જગ્યા એવો તમે બચાવી દીધો છે.

શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવે લવણસુગ્ધિતદેવને કહ્યું, ' પાચ પાડવોના પાચ રથ અને છઠો મારો રથ લવણસુદ્રમાથી જઈ શકે એટલી જ સહાયતા આપો ' અને ' તથાસ્તુ ' કહીને દેવ અદૃશ્ય થઈ ગયો. બન્ને મેનાઓને પાછી વિદાય કરીને પાચ પાડવો અને શ્રીકૃષ્ણમહારાજ રથમાં બેસીને જેમ સડક પર જતા હોય તેવી રીતે પાણીમાં જવા લાગ્યા અને અમરકકા નગરીના અગ ઉદ્યાનમાં આવી પહોંચ્યા. શ્રીકૃષ્ણ પોતાના દ્વારક નામના સારથિને આજ્ઞા કરી કે તુ પદનાભ રાજા પામે જઈ, તારા ડાબા પગથી તેનું સિંહાસન દગાવી અને લાલાની અણીએ લેખ દર્શને તેને કહેજે કે ' શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવની ભગિની દ્રૌપદીદેવીને તુ અહીં લાવ્યો છે, માટે જો તારું હિત ચાહતો હોય તો જલદીથી તેને બગીચામાં આવીને સોપી જ અને જો ન સોપવી હોય તો યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈ જ '

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૧૦૭

(શનિવાર, તા ૨૬-૧૦-૬૮)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

સાતામૂત્રના ૧૬માં અધ્યયનમાં દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે. અમરકકા નગરીની એકાંત શાળામાં દ્રૌપદીદેવી પચપરમેષ્ઠીની ઉપાસનામાં મસ્ત બની ગઈ હતી જે માણસ એકાગ્રતાથી ધ્યાન ધરે છે તેના તમામ વિદ્યો દૂર થઈ જાય છે. શ્રી માનતુ ગાચાર્યજી ભક્તામરસ્તોત્રમાં કહે છે કે—

ત્વત્સંસ્તવેન ભવસન્તતિસન્નિવદ્ધં
પાપ ક્ષણાત્ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજામ્ ।
આક્રાન્તલોકમલિનીલમશેષમાશુ
સૂર્યાશુભિન્નમિવ શાર્વરમન્ધકારમ્ ॥ ૭ ॥

હે પ્રભુ ! જાપ્તુ સ્મરણ કરતાં જાતની પરિપાટીથી બધાએઈ
પ્રાણીમાત્રનાં પાપો એક ક્ષણમાત્રમાં એવી રીતે નાશ પામે છે કે
એવી રીતે જાપ્તા સોઈમાં વ્યાપ્ત જો સ્મર સમાન કાળે યજ્ઞિનો
સમસ્ત અપેકાર સૂર્યનાં કિરણો વડે નાશ પામે છે. જાતમારૂંપી સિદ્ધ
જ્યારે નમ્રત થઈ જાય છે ત્યારે કર્મરૂપી ટિલાનો જાગી જાય છે

ઉદયરૂપી કૂતરો જરૂરો વારંવાર,

સમક્ષિતીજાગી જશે કાળો પડતી બદાર.

જા છવને કર્મરૂપી કૂતરો વારંવાર કરે છે પરંતુ સમક્ષિતરૂપી
સિદ્ધતા પાકારમાત્રથી એ કર્મરૂપી કૂતરો પચાસન થઈ જાય છે.

કુરુ જિનરાજ તું જસો નહીં કોઈ દેવતા જેસો

ત્રિનાકીનાથ શું કહોએ, અમારી બાંધ દહ મહી મે.

હે પ્રભુ ! તારું સ્મરણ કરી પછી ભરખમણુ દેખ જ નહીં
જાપના માત્રને મે પછ્તો નહીં કુ સતોનો વિરોધી જન્મે કર્મથી
છ મુખ યાદા જ્યારે સુધી કુ વિપવલપ્ત અને કદામી હતો
પરંતુ હવે મારી બૂધ સમગમ છે

જ્યારે જીવ કાષેની ધમ્મમતો હતો ત્યારે તે અભિમાનથી
ઉદ્ભવ હતો એ પતાની બૂધ કબૂલ કરીને નમ્ર જાતી ગમે. હવે
એ કહે છે કે હે પ્રભુ ! આ ત્યા સ્મરણ-સ્તવનમાં અદ્ભુત શક્તિ છે
જ્યારી સ્તુતિ નિદા બ નિરારકર નિરારબીપ્તે અને નિષ્કારણ કરવી
તારા અક્ષિત મ સતી પ્રજ રસ છે અક્ષિતી અપણુતા નમે છે
અક્ષિત સતે મ ન વિભક્ષિત-બુદ્ધપણુ છે સાત વિભક્ષિત અને
સમ્પદન મમ અ વિનાશ છે ત્યારે અક્ષિત એટલે એક્ષતા. જ્યાં
મ તા રી રી પ્રજા ન ન મ નેનુ નામ અક્ષિત છે

કરી દુગુ પ્રજા અ મનની

પરા નહીં કર્મ તન કે ધનની

તારાવસાનો નાશ થ વિનાના બાવા

જ્યા સમર્પણ હોય ત્યા જ સેવા છે આશાથી સેવા કરનાર પોતે અતે હારે છે દ્રૌપદીદેવી આત્મધ્યાનમાં તદ્દયિત, તદ્દલેક્ષ્યા અને તદ-અધ્યવસાય થઈ ગયા હતા પદ્મનાભ રાજાને એના જે દેહનો મોહ જાગ્યો હતો એ રૂપલાવણ્ય હવે રહ્યું ન હતું તે તો એકવ્યક્તિથી પ્રભુની ભક્તિ કરી રહી હતી.

શબ્દો સામું જોઈશ ના તુ, ભાવ હૃદયનો જોજો,
કંઠ સૂરીઓ હોય ભલે ના, તાલ જીવનનો જોજો
શબ્દે શબ્દે ગૂથાયેલી, ગીતે ગીતે ગૂથાયેલી,
પારખજો તુ પ્રીત રે વહાલા, ગાવા તારા ગીત
અતરને એકતારે મારે, ગાવા તારા ગીત

ભક્ત ભગવાનને પ્રાર્થના કરતા કહે છે કે, 'હે ભગવન ! મારા શબ્દો સામે જોઈશ નહીં, પણ મારા હૃદયના ભાવો સામે જોજો, મારા કંઠનો સૂર સારો ન હોય, પણ મારા હૃદયનો તાલ તારા સાથે જ જોડાયેલો છે મારા ગીતે ગીતમાં અને શબ્દે શબ્દમાં તારી જ પ્રીતિ ગૂથાયેલી છે'

આખો ઓરડો ઉકળાતો ભર્યો હોય અને એક બાળુ અમૂલ્ય હીરો મૂકી રાખ્યો હોય, તો તેમાં શાની કિંમત વધારે છે ? તમે તો સતની નહીં, પણ સતાનની કિંમત વધારે સમજો છો, તમને ધર્મની નહીં, પણ ધનની પડી છે ? બાબાનો અવાજ સભળાય કે 'બાપા !' ત્યાં તો બાપા ખાતા ખાતા ખેડા થઈ જાય, પરંતુ સતની શીતળતા ઓર છે સતનો આશ્રય લીધા વિના—સતનું શરણુ સ્વીકાર્યા વિના જીવતો ઉદ્ધાર નથી મોલ—નગરમાં પહોંચ્યાડનાર સત છે સત્પુરુષોના ચરણોમાં અર્પણ થઈ જાય, તો જ તમારા પગલા ઉત્થાન તરફ જશે મારે સતતિ કરતા સતને વહાલા માનો, ભૌતિક કરતા આધ્યાત્મિકને આહો, ધન કરતા ધર્મને શ્રેષ્ઠ સમજો આહી આવો ત્યારે દેવ, ગુરુ ને ધર્મની શ્રદ્ધા દૃઢ કરવાની વાતો કરો ને ધેર જાય ત્યાં દીવો કરીને કહેજો કે 'જો

માતાજી ! તમે તો બહીકમાં દેવશુભી દેવા પળાવો ને મનસિકમાં સોનાના
સાટાની ખાસા રાખો—એ જનને તો મેળ કર્યા ખાખ્યાં જાણી તો મનસિકમાં—

જાવ ધરીને જે કુણુ જાવ, તે જીવ તરીને મોઢે જાવ.

સતોનુ સરણુ તસ્વા માટે છે દુખના માટે નહીં સતો તમને
વચ્ચે લટકવા દેવા સ્પષ્ટતા નથી સતો તમને લાજમાં કે દાનિમાં
સુખમાં કે દુઃખમાં સમક્ષિત દ્વારા ટકી રહેવાની કિમ્મત આપે છે
દ્રોષદી વિચારે છે કે જ્યાં પણ કર્મનું જ રૂણ છે માટે એના ચાતુ ને
દ્રષ્ટા મનવું અને તતમાં નિશ્ચય રહેવું ખતિવિરહિણી ત્રી ગેરી રીતે
રહે એ રીતે સાદાઈથી એ રહેવા લાગી.

આજે તો વિષવાના રાજરત્ર વખા છે જાનની વિષવાને પૂછનાર
કોણ ? આજે તો વિષવાના અઘાસમાં પણ જિંદ પડે તેવા વાતાવરણમાં
તેના ધરાદાપૂરક મૂકવામાં આવે છે પરંતુ જ્યાં નાટક—સિતમા પુરોહો
આવેતી વાત્મીતની છૂટખૂટ આદિમાં તમે વિષવાને કેવા રૂપમાં જોવા
માગો છો ?

શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવે ઘસેક સ્વારસિને અમરકકા નગરીની રાત્રસમાર્થ
મોકલ્યા સાંધિ પચનાજ રાગની સમાર્થ આવ્યો અને દૂતના નિયમ
પ્રમાણુ વિનય કરીને તેણે કહ્યું કે શ્રીકૃષ્ણનેા ઘસેક નામનેા દૂત
આવને વ ન કરુ છુ હવે મારા સ્વામીએ ૭ જાણા આપી છે તે
કહુ છુ આન ક લે તેજુ ગાના પચથી પચનાજ રાગનુ સિદ્ધાસન
દેખા મુ અને કોષિત ચર્ષ કનાળમા ત્રણ કુકુડી ચડાવી, રોણથી જાણો
સાલ કરી મ નાની અચીએ તન સ દસીા ખાપતાં દૂતે કહ્યું શ્રીકૃષ્ણની
અગિની દરી પૈલીનુ તમ જુ કા મુ છે તેને લેવા માટે પાંચ
ગડરા તથા આ મ નાનુ'ર આવ્યા ૭ ત રિત છમ્મના હો તો
સદ્વાનમા પા ૮ ચર્ષ ન તમ પૈલીવીન મારી દેખે, નહીંતર મુક
ક વા તથા ચર્ષ ૮ ત રિસ્મના સ ૫ છવો તિસ્ય એ વિવધી પણ
અવક છે તમ નખૂતા નથી. અક કવિ કહ છે કે—

વિષયે ચ વિષે મેદો યકારેણ મહાન્ કૃત ।

ઉપમુક્તં વિષં હન્તિ વિષયા સ્મરણાદપિ॥

સ્મરણ કરવામાત્રથી કામી છવેા હણાય છે. કૂતના વચનો સ્વાભાગીને પદ્મનાભ રાજની ભૂકુટી વક્ર બની ગઈ ક્રોધાયમાન થઈને એ કહેવા લાગ્યો, ‘ શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવથી જે થાય તે ભલે કરી લે હું દ્રૌપદીને સોપવાનો નથી ’ વિષનુ પાન કરનારાઓ વિવિધ પ્રયોગોથી ખચી પણ જાય છે, જ્યારે વિષયો તો ખેસુમાર નુકસાન પહોચાડે છે. પદ્મનાભ રાજને ખચર ન હતી કે દસ લાખ સુભટોને એકી સાથે યુદ્ધમાં હરાવવાનુ સામર્થ્ય એકલા શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવમાં છે એને તો અભિમાનનો આખજો ચડ્યો હતો । અલંકાર અલંકાર નહિ, પણ વિકાર છે.

જો આવે મને આખજો, સાલમ જીત્તી ગણાય,

૩ જેવુ પોચુ નહી, વળવી ફાસી થાય

પદ્મનાભ રાજએ દારુક સારથિનુ અપમાન કરીને કહ્યું કે, ‘ કૃષ્ણ વાસુદેવને કહી દેજો કે અમે યુદ્ધ કરવા તૈયાર છીએ ’ આમ કહીને તેણે દારુકને પાછી બારીએથી કાઢી મૂક્યો એક જ નિમિત્તમાં બે પક્ષો છે એક પક્ષ સતીને છોડાવવા માગે છે, ત્યારે બીજો પક્ષ સતીને અષ્ટ કરવા ઇચ્છે છે । પદ્મનાભ રાજને પોતાના સૈન્યનુ અભિમાન હતુ એ માનતો હતો કે આ છ જણને તો હુ ચાચડી માફક ચોળી નાખીશ એમનુ શુ ગણુ ? આ છ જણા મારા સૈન્ય સામે ટકી શકશે નહી પણ સિંહણના સતાન એકે હજારા ને ભૂડણના સોયે ખીચારા । આવકના લેખલ લગાડવાથી આવક ગણાય ખરો ? એકવીસ ગુણો ધારણ કરે તે આવક છે તમે તો ઘડી ઘડીમાં પક્ષટો ખાવ ઝો, પરંતુ ઔષધ, અહ, નલત્ર અને દેવતા એ તો લાગ્યના ઉદય વખતે જ પ્રસન્ન થાય છે, લાગ્યના અસ્ત વખતે એ બધા રિસાઈ જાય છે પદ્મનાભનુ ભાગ્ય હવે રિસાયુ છે

દારુક સારથિ પાછો આવ્યો શ્રીકૃષ્ણને વદન કરીને તેણે બધા દડીકત કહી આ તમ્હ સૈન્ય લઈને પદ્મનાભ રાજ યુદ્ધ કરવા માટે

આપનો આવે છે પાંડવોને શ્રીકૃષ્ણને કહ્યું પ્રથમ બંને કુદ કરીને
બંને બાપ બુદ્ધો શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું મહુ સાર

મુદ્દ મારે સંજ્ઞા થઈને પાંડવો મોહ્યા, હાં તે બંને નહીં
ને હાં તે પચ્ચાસ નહીં ! પચ્ચાસના સૈન્ય સાથે પશ્ચિમ પાંડવોનું
ધનધોર મુદ્દ ચાલુ થયું પરંતુ મુદ્દમાં જતી વખતના મોહાએલા સન્દો
પાંડવોને બાડે બાળ્યા કારણ કે એ સન્દો દારમુચા હતા. પચ્ચાસ
રાજાએ બાણો અસાવના અગ્રિમાં બંને પાંડવોના રથ પાછા પડ્યા સામ્યા.
પચ્ચાસે પાંડવોના શુભ ચિહ્નરૂપ જ્વળઓ રથ પરથી ઉડાડી દોધી.
પાંડવો દવે બાણી બૂધા બંને ભક્ષવીસ બંને સન્નિ વચ્ચેના થઈ ગયા.

પણનામ રા નના લરકમથી દ નરો માણુ છૂટવા લાગ્યાં ખાખરે
પાડવો લાગ્યા તેમણે શીકૃષ્ણની પાસે ખાલીત કહ્યું. પછાપણ રાજનું
સૈન્ય બહુ વિશાળ છે ને ખામે મુદ્દમાં શાકી ગયા છાએ. શીકૃષ્ણે
કહ્યું તમે તે સન્નિસાળી છો વીરપુત્ર છો પરંતુ ખરી વાત તે
એ છે કે મુદ્દમાં જાની વખતે બેસાવેલાં વચનોએ જ તમને લરખ્યા
છે ત્વ તમ જાઓ. મુ મુદ્દમાં જાઈ છું.

આપણું પાનાના રથમાં મેસતાં મેસતાં કહ્યું જાણ હું છું
નરો રથનાથ । ન એક વચન માણસને પ્રશન્નિત કરાવે છે ને
અક વચન વિન્ય આપાવે છે વચન મારે અને વચન તારે, તમે ઉપવાસ
કળી વખત મનમાં નહીં કરો જો કે ખાટમે પડીને પશુ ઉપવાસ લો
૨ છ ને ૧ ખાટમે પશુ પડે છે મારે એવું નિશ્ચયપ્રક વચન
મના કે રી અનામાં દહન જાણી નય.

अ नन एत नर्त्तित पथनाम । नना भनमा यस्तु ते न्या
१ २ ३ ४ गी अय त्य व्यकता आकृष्यते क्सावद्यामी शी वार
५ मर ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

❖ **ਸ਼ਾਨਿ**

અધ્યાયન : ૧૦૮

(રવિવાર, તા ૨૭-૧૦-૬૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રરૂપ્યા ત્રણેય કાળમા સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

જ્ઞાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યયનમા દ્રૌપદીનો અધિકાર ચાલે છે પદ્મનાભ રાજના બળથી ધૂમ્રતા પાડવોને શ્રીકૃષ્ણમહારાજે કહ્યું, ‘તમે બલવીર્ય અને પરાક્રમવાળા છો, તમે હજારો રાજાઓને જીતવા શક્તિમાન છો, પણ તમે ચાલતી વખતે ખેલેલા શબ્દોના કારણથી જ હાર્યા છો હવે શ્રીકૃષ્ણમહારાજ યુદ્ધે ચડ્યા શરવીરો માનતા હોય છે કે મોતથી વધારે શું થવાનું છે ? સાધુઓને પણ બાવીસ પરિપક્વ સહન કરવાનો સમય આવે, તો નીચે લખેલા પરિપક્વોને સહન કરવા માટે તત્પર રહેવું જોઈએ—’ ક્ષુત્તિપાસાશીતોષ્ણદશમશકનાગન્યારતિસ્ત્રી-ચર્યાનિષદ્વાશય્યાક્રોશવધયાચનાલાભરોગતૃણસ્પર્શમલસત્કાર-પુરસ્કારપ્રજ્ઞાજ્ઞાનાદર્શનાર્નિ ।’ (તત્ત્વાર્થસૂત્ર અ ૯, સૂ ૮)

અર્થાત્ ભૂખ, તરસ, શીત, તાપ, મચ્છર આદિના દશ, અચેલ, અરતિ, સ્ત્રી, ચાલવાનો, ખેસવાનો, ઉપાશ્રયનો, આક્રોશ, વધ, યાચના, અલાભ, રોગ, તૃણાદિનો સ્પર્શ, મેઘ ધારણ કરવો, સત્કાર, પુરસ્કાર, પ્રજ્ઞા, અજ્ઞાન અને અદર્શન—આ બાવીસ પરિપક્વોમાના પ્રજ્ઞા અને અજ્ઞાન બે જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ઉદયથી આવે છે, અખાલનો અતરાય

કમન્ય ઉદ્યથી દર્શનનો દશનમોહનીમના ઉદ્યથી, સાત ચારિત્ર
મોહન્ય ઉદ્યથી અને બાહીના અગિયાર વેદનીમના ઉદ્યથી આવે છે
કેવળી ભગવાનને વેદનીમના અગિયાર પગિયદો દેભ છે પહેલા ચાર
શુશ્રુષાન પરિવહ દુઃખરૂપ પણ નિર્ગરારૂપ ન હોય નરમા શુશ્રુષાન
સુધી આવેલ પરિવહો દોષ છે કમ સાથે કુદ કરવા તેચાર ધર્મેષો
મુનિ એક વ્યાખ્યાને છત્રીને પાચ દિવિયને છત્રે અને પાંચને છત્રે
એટલે ચાર ક્યાયને છત્રે, એમ કુદ દસને છત્રે.

એક અગ્નિત આત્માનો વિગ્ન કરે ટસે બધાય જિતાઈ જાય છે

જ ત થી કંઠકંઠા કરેદ

જ સે કરે અપ્પવિયા દુરવ્યા ।

—ઉત્તરાખ્યનસૂત્ર અ. ૨ બા. ૪૮

તત્તુ માત્ર કપે તેના કરતાં આત્મા પોતાનું વધારે અગ્નિ
કરે છે પછી એ દુષ્ટ આત્મા મૃત્યુ સમયે પચાત્યાપ કરે છે કુસ્ત્ર
અં ૧૨, મિત્રા પુત્ર પર અને શેઠ નોકર પર દહમ્મત્ર અસાને છે ખરતું
જ માત્ર હમત ઠાઈ કરતું નથી હમવા ચોખ આત્મા છે

અપ્પા એવ દમેવચ્ચો અપ્પા હુ કલ્લુ દુદ્ધમો ।

અપ્પા વચ્ચો સુદી હોદ, અસ્સિ છોપ વચ્ચય ॥

—ઉત્તરાખ્યનસૂત્ર અ. ૧ બા. ૧૫

જ માન હમવે બહુ મુશ્કેલ છે આત્માને હમે તે આ લોક ને
નરસ કમ સુખી થય છે પાતાનો છે કરો ધરમાંથી વીસ તોલની
છત્રી કરી ત્ય ત તત્ર ને તમાચા માસ્વાનુ વમને ખન કાઈ જાય
છે ક જુ કે તમત તમ ૩ છે કરાના દેશે અમ્મા નથી ત્યારે તમે
અહીં જ વળી જ કમ એમ હા જનાં તમારા કુલુલોને એવ્યા
તેમ અત નરી ન તમ કુલુલો અમને અમે ખરા ને તમે પોતે
કવ બત અત વિષસપત ક રમા અગળ આખા હો તો તમે
તમને પત કે છેવ એ તમ આ મગી છે ખરા ને આત્માને હમે
ત ૮ તક ૧ તકમ સુખી થય

દૃષ્ટાન્ત—આત્મારામને બે સ્ત્રીઓ હતી એકનુ નામ હતું સુમતિ અને બીજીનુ નામ હતું કુમતિ તેમા તેને એક અજ્ઞાનચદ્ર નામનો મિત્ર ભેટી ગયો. અજ્ઞાનચદ્રના સગથી આત્મારામે કુમતિને જ માનીતી બનાવી સ્ત્રી અને મિત્રની સાથે એ કુછ દે ચડી ગયો અને સુમતિને ઠોકરે મારવા લાગ્યો.

એકવાર આત્મારામ સુમતિ નામની સ્ત્રીને ત્યા અકસ્માત જઈ ચડ્યો બહુ સમયે આવેલા પતિને સુમતિએ મિષ્ટાન્નો અને પકવાન્નોની થાળી પીરસી અને બોજન લેવાની વિનતી કરી, પરન્તુ આત્મારામનુ ચિત્ત કુમતિમા હોવાથી તેણે એ મિષ્ટાન્નની થાળીને પણ ઠોકરે ચડાવી. ત્યાથી એ કુમતિને ત્યા ગયો કુમતિ મો ચડાવીને બેઠી હતી ત્યા જઈને આત્મારામે કહ્યું, ‘ મને બહુ ભૂખ લાગી છે, માટે જલદી ખાવાનુ કરી દે ’ મોહુ બગાડીને કુમતિ બોલી, ‘ તમે તો તમારી માનીતીને ત્યાં પેટ ભરીને જમી આવ્યા હશે. હવે અહીં શુ કામ આવ્યા છો ? અત્યારે માગ ધરમા કાઈ નથી ’

આત્મારામે કહ્યું, ‘ હું સુમતિને ત્યા ભૂલથી જઈ ચડ્યો હતો, પણ તેણે પીરસેલુ બોજન મે ખાધુ નથી તારા હાથે તુ જે બનાવી આપીશ તે મને મીઠુ લાગશે જલદી ખાવાનુ બનાવી દે. ’ કુમતિ બોલી, ‘ મારી પાસે અત્યારે ગોખર (છાણુ) સિવાય બીજું કાઈ ખાવાનુ નથી ને તમારે ખાવુ જ હોય તો ગોખર વધારીને આપુ ’ આત્મારામ રાજી રાજી થતો બોલ્યો, ‘ તારા હાથનુ બનાવેલું ગોખર પણ મને મીઠુ લાગશે ’ કુમતિએ ગોખર વધારી દીધુ અને આત્મારામે હોસે હોસે ખાઈ લીધુ મોહવેલાની દશા તો બુઝ્યો !

તમે પણ ક્રોધ, માન, માયા, અભિમાન આદિ કષાયો આવે ત્યારે આત્માને રોકી શકતા નથી કુમતિના પીરસેલા એ બધા ગોખર— છાણુ જ છે માટે આત્માને સમજવો કે હવે તો તેમાથી પાછો વળ ! ને આ ને આ ગોખરના ગુલામ બની રહેશો, તો દુર્મતિમા જણુ પડશે જ્ઞાનીઓ કહે છે કે—

વિપત્તિ વળગી પડી વેરાએ ના વાસ જરી,
હાથે હરી દુખડાં વહેરી સુખની બધું બાંધે હરી,
મળ્યો લીરો હાથેથી ગુમાઈ ગયો રે,
શૂન્યા તારુ નામ વખત ગયો રે

વેરાએ વિના આ છવે કેટલેટલી આપત્તિઓ વહેરી લીધી છે
જાને એમ છતાં એ સુખની બાંધા હરી રહ્યો છે. કહા એ કેવી રીતે
જાને ? તમે ? ને સમઘો માંખા તેના વિચારેથી તમારા દિલ જાને
દિમાજ કાણું જાની ગયાં છે બીજાનાં માથાં વદાઈ જાય તો તમને
કાઈ ન થાય, ત્યારે તમારો પોતાનો છવતો નખ કિતારી જાય તો
તમને કેટલું દુખ લાગે ? હવે તમે જ વિચારો કે આ આપત્તિમાંથી
તમને કેટલું બચાવી શકે ?

સેવ્યા પમ પામરના વિપવમાં શું જામ જાની,
મેવ્યા નહીં અલ્લુ તારા ઓળરના ગુલામ જાની,
છવડા શું જાને મૂઝાઈ રહ્યો રે શૂન્યા તારુ
સાડ તાણી સૂતામાં જામ ગયો રે શૂન્યા તારુ

અમની આ માએ ઝડપવાના દેખાવને સાચું પાણી માની બેસે
છે આ રહી ગોડ ગોડ પછી પછી તમે જાતે મેળવ્યું શું ? મરતાં મરતાં
ત્યુ કાઈ સુખ મિલ્યું મ સજાવે એવું તમે શું કહ્યું છે ? લીરો
જાને દીવ મા તમે ન સંચાઈ-દેવાઈ ગયા છો. કેટલાયે જવારમાં
એક ને બીજા આ પા ન ની કેટલાયે એકાદેશમાં કીડીને જતાં
આમ ને ની જા દુકાન ભાંગે એકા કેટલાયે ગયા એ બધા ગયા
તેણે ત્યુ ન જા ન જા ન ની આ જાતે પછીવાર લુગો
જા જા તમને જાતા આ જામરમાં રવડ બાવે છે એવું
કહ્યું કે તમ આ ન જા ના જામ જાની અમ છે અમચાન કહે છે કે
મજગા હવે સમ્મિયન નો જાયમિ — જાને તડો પડે તાડ પડે,
પડે કે ન જા મરે ત્યુ આ ત્યુ ત્યા ન રહે છે તેની

જ રીતે તમને અનેક દુ ખો આવતા હોવા છતાં વૈરાગ્ય આવતો નથી તમે આટલા બધા બેઠા છો, તેમા કોઈ હૃદય પર હાથ મૂકીને કહી શકો છો કે તમને દરેક રીતે સુખ જ છે ? બુદ્ધિશાળી માનવી સારાસારનો વિચાર કરી શકે કે સુખ ક્યા છે અને દુ ખ ક્યા છે

તમને જડ ધનના ઢગલામા સાર દેખાય છે એ જડને સાચવવા તમે તાળા મારો છો અને જે ચેતન છે તેને તમે છૂટ મૂકી દો છો. ત્યાસુધી તમારો મિત્ર અજ્ઞાનચદ્ર તમારી સાથે હશે, ત્યાસુધી તમે કુમતિને છોડવાના નથી પણ કુમતિથી લાલ છે ને કુમતિથી હાનિ છે એ તમને ક્યારે સમજાશે ?

એ આત્મારામને એક વિવેકચદ્ર નામનો મિત્ર મળી ગયો એણે ભટકતા આત્મારામને ઊભો રાખીને સમજાવ્યો કે ‘ભાઈ ! તુ મારું કંઈ મानीને એકવાર અજ્ઞાનચદ્રની સોખત છોડી દે તારે સાથે ચાલનાર મિત્ર જોઈ એ તો હુ તારી સાથે ચાવીશ’ આત્મારામ સમજી ગયો તેણે અજ્ઞાનચદ્રની સોખત છોડીને વિવેકચદ્રનો સગ કર્યો હવે જ તેને ‘ચ’ અને ‘પર’નો વિવેક જાગ્યો જે ઇન્દ્રિયોએ આત્માને ગુલામ બનાવી દીધો હતો તે આત્માએ ઇન્દ્રિયોને ગુલામ બનાવી એણે કુમતિનો ત્યાગ કર્યો જેણે પાચ ઇન્દ્રિયો, ચાર કપાયો અને દસમા આત્મા પર વિજય મેળવ્યો, તેણે આખા જગત પર વિજય મેળવી લીધો મહાત્મા કબીર કહે છે કે—

દસ દગવાળ બંધ કર, અદર ચમકત મોતી,
કહત કબીર સુનો ભાઈ સાધો, નહી પુમ્તક નદી પોથી
આતમજ્યોતિ નજરમા ન આવી,
ઝિલમિલ ઝિલમિલ જલત હૈ જ્યોતિ,
નદી તેલ નહી ખાતી આતમજ્યોતિ

એ આત્માની જ્યોતિ અસૌકિક છે, પણ જ્ય ત્યાસુધી અજ્ઞાનચદ્રનો સગ ન છોડે ત્યાસુધી તેને કુમતિના ધગમા શાન્તિ મળવાની નથી

આદ્યારામને સમજાવીને નવો મિત્ર વિવેકચંદ્ર તેને મુખતિના ધરમાં લઈ
 ગયો. હવે જ તેને ગોખરના સ્વાદને ખાંસે સાચો સ્વાદ પ્રાપ્ત થયેલ.

પદ્મનાભ રાજા અચાનકસાચાં હતો. આથી તેને સારી વસ્તુ
 સમજાતી ન હતી. વિવેકે જીવેને ત્યાંસુધી મોત સમને ન આવે ત્યાંસુધી
 સમજાવું નથી.

શ્રીકૃષ્ણ રથમાં બેસીને પદ્મનાભ રાજાની સામે આજ્ઞા, શ્રીકૃષ્ણ
 એક છે અને સામે બીજો એક સૈન્ય વિરાજા છે. સૈન્યસાગર જલધારી રહ્યો
 હતો તેની સમુખમાં શ્રીકૃષ્ણે પોતાના પાંચજન્મ નામના ચેત સખતો
 નાદ ક્યો. પૂર્વ ખૂબ આરાધના કરીને અને નિતનિચાર સવન પળીને
 શ્રીકૃષ્ણે માથી લીધું હતું કે હું ખૂબ અસવાન બનું. શ્રીકૃષ્ણનો સંખનાદ
 અવધુ કરીને પદ્મનાભ રાજાનું ત્રીજા ભાગ્યું સૈન્ય મૂક્યું પાછી ગયું
 અને ત્રીજા ભાગ્યું લશ્કરે ત્યાંથી પસાવન કરી ગયું. હવે શ્રીકૃષ્ણે
 શાકુંત નામનું કનુપ લીધું અને એના એક જ દહાર દ્વારા બાળીનું
 સૈન્ય પણ નાસી ગયું. હવે પદ્મનાભ રા ન એકમેક ઘર્ષ ગયો. આથી
 એ બળ વીધ વેધ અને પરાક્રમ વિનાના બની ગયો. પોતાના ગ્રાહ્ય
 અચાવવાનું તનામાં સામથ્ય ન હતું. કુશુલિ વડે જ વિધિતિ આવે છે
 એ પોતાના ગ્રાહ્ય અચાવવા મુશ્કેલો વાળીને દોડ્યો તે અમરકકા
 તરફીમાં પડી ગયો. જીવેને સત્યાજ્ઞથી ઠેકાંનું ભણુ થયું છે કે
 પદ્મનાભ રા નનું ભણુ યાજ ? જીવેને અમરકકા નમરીના તમામ દરવાજા
 ખાંધ કરી દીધા. એનું અરમ ન રખમાં રોજાઈ ગયું.

શ્રીકૃષ્ણ તની પાછા અને દોડાળ્યો. પણ નમરીના દરવાજા ખાંધ
 દતા આથી તેમણે ઘમારી નીચે બાતરીને વેક્રિય સમુદ્ધાત કરી
 ગયું. નનું આ. ગયું સિદનું એવું ન સિદ સ્વરૂપ ધારણ કરું
 બન મારી ગ ના કરી. આ ગજનામાંથી અમરકકાના મદન
 કાચ. ખ ના સાચા. રમહેલ ખગલવા સાચો અને ખાતન
 પુરમાં પસી ગયેલી પદ્મનાભ મ મ મૂળવા સાચો. હવે મોત જીવે

આવીને જીલ્લો હોય તેમ તેને લાગી ગયું હવે બચવાનો શો ઉપાય કરવો ? ખીજો તો કોઈ આધાર રહ્યો ન હતો. આથી એ દોડીને એકાંત શાળામાં આવ્યો અને તપમાં બેઠેલી દ્રૌપદીના ચરણોમાં પડ્યો.

દ્રૌપદીદેવીએ શખનો નાદ સાંભળ્યો હતો. તેણે જાણ્યું કે મારા ભાઈ શ્રીકૃષ્ણ આવી ગયા છે. તે વિના આ રાજા મારા ચરણોમાં પડે નહીં. પગમાં પડેલા રાજાને દ્રૌપદી કહેવા લાગી, ‘રાજન! મેં તમને પ્રથમથી જ કહ્યું હતું કે મારા ભાઈ કૃષ્ણ વાસુદેવ છે, છતાં તમે એમનો પ્રભાવ જાણ્યા વિના મારું અપહરણ કરાવ્યું અને તેમનો ક્રોધ વહોરી લીધો. માટે હવે જો તમારે બચવું હોય તો એનો એક જ ઉપાય છે.’

જેના હૈયામાં ધર્મ પરિણમ્યો હોય તે દુઃસ્મન પ્રત્યે પણ ઉપગર જ કરે છે. દ્રૌપદીએ પદ્મનાભ રાજાને કહ્યું, ‘હવે જો તમારે પ્રાણ બચાવવા હોય, તો તમે તમારા દાઢી-મૂછ મૂડાવીને સ્ત્રીનો વેષ ધારણ કરો અને સ્ત્રીની સાડી પહેરીને મને આગળ કરી અને તમારા હાથમાં મૂલ્યવાન રત્નોની બેટ લઈને શ્રીકૃષ્ણના ચરણમાં નમો. સાથે તમારી સાતસોયે સ્ત્રીઓ ગીત ગાતી ગાતી આવે અને એ પ્રકારે જો તમે શરણે જશો, તો જ બચી જશો. આ સિવાય અન્ય કોઈ પણ ઉપાય નથી.’ હવે એ પદ્મનાભ રાજા કેવી રીતે જશે અને ત્યાં શું બનશે તે અવસરે

ૐ શાન્તિ

*

વ્યાખ્યાન : ૧૦૬

(સામનાર તા. ૧૮-૧૦-૧૩)

આથી નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રજ્ઞા. તથા કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુને સિદ્ધાન્ત કહે છે

ચાતાસૂત્રના ૧૬મા અધ્યાયમાં દ્રોષ્ટાને અધિકાર થાતો છે આને સ્વપ્નાશ રાજાનો કપ શોકમાં પરિવૃત્તો દ્રોષ્ટાદેહીના શીલનો ભગ જવા માટે બાહ્યબાહ્ય વાનાં કાંઈ કાંઈ બ્યારે એ દ્રોષ્ટાદેહીની સત્યમાં આવ્યો ત્યારે દ્રોષ્ટાને જ તેને ઉપાસ બતાવ્યો તો એ ઉપાસ એક સત્વીર પુરુષ માટે નામેધીભર્યો ગણાય કાંઈ બીજું કંઈ ધર્મ થોડે તેમ ન હતું આથી દ્રોષ્ટાદેહીને તેને આ માત્ર બતાવ્યો હતો. ક્યાણુ જીવના દિશ દિશાવર હોય છે તમને સાપ આવે તેને ખજુ તમે માફી આપો

માત્ર ભૂલેલા જીવનપથિકને માત્ર ચીકવા કિના રહુ

કરે ઉપદેશ એ મા ગની નાથે સમજા વિષય પર

૨ મનુષ્ય માત્ર જાનેલાને માત્ર બતાવી રહે તેનું જીવન ઉચ્ચત્તમ બને છે આવા મનુષ્યન મનના શોક હોતો નથી. મરતાં મરતાં ખજુ તેનું નિશ્ચય હોય છે કે મ કોઈનું કંઈ અરામ હતું નથી માટે મારું મરાન થવનું નથી ત્યુ અપુલ જમના બધો જીવનુ જમાવી દે છે વજુ પ મા અ રી બનત પ ની અદિ આલી જવા માંડી આ અસ્મરનુ સારુ એકલી વજુને માથે આવી પડે છે પરંતુ બ્યારે અપુલ જમતો ઉપમા આવે ત્યાર મનુષ્યે વિચાર્યુ તેઈને કે હે જીવંત

એકલો આવ્યો છે ને એકલો જ ચાલ્યો જવાનો છે આવ્યો ત્યારે તને કોઈ ઓળખતું ન હતું, અને જઈશ તે પછી પણ કોઈ ઓળખવાનું નથી માત્ર વચ્ચેના થોડાક સમય માટે થયેલી એ ઓળખાણ હતી એટલે કે ગાળાની ઓળખાણમાં પણ સ્ત્રી-પુરુષ વચ્ચે, પિતા-પુત્ર વચ્ચે, રોક-નોકર વચ્ચે ને મિત્ર-મિત્ર વચ્ચે કેટલીયે વાર સંબંધો કચળી ગયા હશે છતાં એના માટે તમારા ધમપછાડા કેટલા ? જો વિષયમાં સુખ હોત તો તીર્થ કરો એને તજવત શા માટે ?

ન્યાસુધી ચારિત્રમોહનીય કર્મ જોઈએ હોય, ત્યાસુધી જીવને માર્ગ મળતો નથી દેવલોડમાં ખેડેલા દેવતાઓ પણ એમ ધ્વજના હોય છે કે અમને સર્વવિગતિયોગ્ય માનવભવ મળે તો અમારું કંઈયેણું થઈ જાય, ત્યારે તમે તો ભોગની માગણી કરો છો તમે જો નામના સુખને પણ જતું ન કરી શકો તો એ કર્મની કહણાઈ કાને કહેવી ?

ગેસ ચડે છે ને ખાધેલું પચતું ન હોય, પણ લાકડું સાથે થાળીમાં આવેલા વાલ ને ચણામાં તમારો જીવ દોડાદોડી કરવા માટે છે ‘આટલામાં શું ?’ એમ કહીને એ કઠોળ ખાઈ જાય, તો પછી એનાથી થતી પીડા માટે રડવું પડે શા માટે ? દાણમાત્રનો જીભનો ચટાકો છોડી દીધો હોત, તો પેટની પીડા કે ગેસ ને ઝાડા ન થાત હવે એ ખીમારી વધવામાં કારણભૂત કોણ ? એવી જ રીતે પારકાનું પચાવનારા અને કાળાબગ્નિ-ગિયાઓ નામના સુખ માટે શું કરી રહ્યા છે ? તમે ચાળીસ મણુ ભાર ઉપાડીને જતા બળદોને તો જોયા જ હશે તમારે પણ એ બળદોના જેવા દુ ખો ભોગવવા છે ? તમે જો એવી ગતિના કારણ ન આપો તો એવો ભવ ન મળે પણ તમે ઇન્દ્રિયસુખની સામે ઊભેલા કર્મના પરિપાકજન્ય દુ ખોને જોઈ શકતા નથી બિલાડી પોતાની સામે પડેલા દૂધની લાલચમાં સામે ઊભેલા રખેવાળની ડાગને જોઈ શકતી નથી તમારી પણ એ બિલાડીના જેવી જ દશા છે

દૃષ્ટાન્ત—દૂધનું દોણું ઠરવા માટે મૂકીને એક બાણુ રખેવાળ ઊભો રહ્યો હતો, તેવામાં એક બિલાડી આવી આવું તાણું ગરમ દૂધ

પીવા માટેની લાકડાને એ ઊંચી સજી નહીં તેણે એ દુપતા
 ફોલામાં મોઢું નાખ્યું રખેવાળી કરનારને રોષ થયો તેણે એક
 લાકડી મારી વાસણનું મોઢું નાનું હતું તરફમાં તરફમાં એ વાસણ
 ફરી ચડ્યું લાકડાએ એ વાસણનો કાંસો બિલાડીના ગળામાં બરાબર
 બરાઈ બેસે બિલાડી નાસી ફરી, પણ હવે ગામમાં ફરતાં તેને
 કુખે રહેવા દેતાં ન હતાં, બાધી એ જગલમાં ચાલી ગઈ
 પરંતુ જગલમાં બાળ્યા હતાં એના હિસક સ્વભાવ તો એના
 એ જ હશે એ ગામલેખ ઉદરોની શાપ ચલાવવા લાગી એક
 બેતરમાં પાંચસો ઉદરોનું દર હતું તેની સામે એક પચ્ચસી પાટ પર
 બાળીને બિલાડીએ બાસન જમાવ્યું

જયા ઉદરો બિલાડીને ભેઈને લાગવા માંડ્યા ત્યાં બિલાડી
 બોલી અરે બાઈઓ! મારાથી હવે તમારે બીવાતું નથી હું તો
 હવે અહિંસક બની ગઈ છું મારા ગળામાં પોંચુ આ અહિંસાતું
 પ્રતીક બુઆ હું તમને ધર્મના બોધ આપવા બાધી છું હું જાણનાંબની
 માત્રામાં ગઈ હતી ત્યાંથી મને ધર્મના બોધ મળ્યો ને મને ગળામાં
 નહે વનુ કંઈક પણ મળ્યું છે એ જ ધર્મના બોધ હું તમને સજાગવીશ

૨ જીવે બીજી રીતે ન રસાય એ ધર્મને નામે રસાઈ નથ છે
 અમા ધર્મને નામ રસાઈ નાર સિખ્યાન કુચરુ અધર્મને માર્ગે સઈ
 નથ છે ઉદા. ન્યુ ધર્મને નમ રસઈ ગયા પાટ પર બેઠેલી બિલાડી
 ઉદાત્તી સખા બરી ધર્મની વાતે કહેવા લાગી બ્યારે ઉદરો દરમાં
 નથ ત્યારે સૌથી ઉચ્ચ જીને ઝડપી બિલાડી બાઈ જવા લાગી
 અમ ક ના જના ઉદાત્તી સખા ધટવ લાગી બાધી આમેવાન
 ઉદરન નકા ચઈ મ ન તેનું મતગી કરવા માટે એક પૂછી
 કપ રમ છે ન ન હાતી આગ અ પી પચુ આ ? એ પૂછી
 તિવા ઉદર ઝડપઈ અમ દતા દ ન અદ આવીત આમેવાન ઉદરે
 જયા ઉદાત્તી સખા બેસી બા. હ કંઈક ની પંથ બેસી નાખી
 હવે રઈ અ અ પ અ બિલાડીને મેધ નરી સાજાગવાનો દાવ કર્યો

સમય પ્રમાણે બિંદીમાઈ પાટ પર આવ્યા અને ઉદરોને બોલાવ્યા, પણ ઉદરના આગેનાં દંતી અદર રહીને જવાબ આપ્યો કે, ' નમઃ કેદારકંકણાયૈ । હવેથી અમારો એક પણ ઉદર તમારી વાણીમા કસારો નહીં '

આ તો એક રૂપક છે, પરંતુ આજની દુનિયાના પણ આવું બને છે આવી પાપની પોકળલીલા કયા સુધી ચાલે ? જ્યાં સુધી દુનિયાને સાચી આખ ન આવી હોય, ત્યાં સુધી પાપડીઓ પોલ ચલાવના હોય છે આજે જનધર્મના નામે ફેટલાયે મિથ્યાત્વીઓ પાખડ પ્રવર્તાવે છે જેનામા વ્રત નહીં, પચ્ચક્રપાલ નહીં, તપ-સયમ નહીં, ચતુર્વિધ આહારનો ત્યાગ નહીં, સામાયિકપણ નહીં, તે પણ ઉપદેશ આપતા કરે છે કે 'બસ, આત્માને ઓળખો તો જ ખેડો પારથઈ જશે' આવા કુગુરુ-ઓનું કામ જ એક પછી એકને પડડવાનું હોય છે આખરે આવા શિકારીઓ પોતે જ શિકાર બની જાય છે આવા કુગુરુ આત્માનું અહિત કરે છે સાચા સદ્ગુરુ મળવા દુર્લભ છે

આજે અમારા પરમ ઉપકારી મહાસતી શ્રી દિવાળીબાઈસ્વામીની પુણ્યતિથિ છે જેમણે જેમણે તેમના વ્યાખ્યાનો સાંભળ્યા હશે, તેમના જ્ઞાનમા એ વ્યાખ્યાનોના મીઠા સ્વરે ગૂંજતા હશે તેમના આત્મામા જ્ઞાનની જ્યોતિ ઝળહળતી હતી શ્રી જવાહરલાલજી મહારાજના ગુરુ શ્રી લાલજી મહારાજે પોણોસો સાધુઓની પરીક્ષા લીધી હતી તેમા શ્રી દિવાળીબાઈસ્વામીને પહેલો નબર હતો તેમને ૧૦૦ થોડકાઓ કદસ્થ હતા, ઘણા સૂત્રોના તે જ્ઞાતા હતા તેમને પદરમે વર્ષે વૈરાગ્ય જાગ્યો અને વીસમે વર્ષે બા. ૦ અ. ૦ સૂરજબાઈસ્વામી પાસે તેમણે દાક્ષા લીધી જે કોઈ એમના સસર્ગમા આવતું તેને કોઈ ને કોઈ પ્રતિજ્ઞા લીધા વિના ચાલતું જ નહીં વિહારમા રસ્તો બતાવનાગને રસ્તે ચાલતા ચાલતા પણ તેઓ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવતા અને વ્રત-પચ્ચક્રપાણું આપતા. અમારા મોક્ષમાર્ગના ઉપદેશક અને અમારા જીવનના તેઓ ઉદ્ધારક

હતાં વાંકાનરના આટુમોંસમાં જમોને જાગિયારમે વખે નાની લખરમાં
તેમને મોલ લાગ્યો કારણ કે—

જન્યા-વ્યા-સંયમ-સમચેર
કક્ષાણગોમિસ્સ યિસોદિઠાણ ।
લે મે શુદ્ધ સવયમગુસાસયતિ
તેડદ શુદ્ધ સવય પૂયયામિ ॥

—જ્યૈષ્ઠ્યસિદ્ધાન્ત બા. ૬ ઉ ૧ ગા. ૧૪

જેઓ સજ્જન દ્વા સવયમ અને જાગરના ધારણ કરનાર છે
જ્યાણના ધમ્મક છે અને જેઓ મને સદાય સિતની દિખામણ આપે
છે એવા શુદ્ધ સદાસવદા પૂજ્યા-માનવા જોઈએ.

જેણે જાગરમણ દાળવાનો સાચો રસ્તો ખતાવ્યો તેનો વિનય
કે વા ૧ નહીં. તેમણે પોતે જ વાવેલા સવયમના બીજની વારવાર
સજાગ લીધી હતી તેમણે વીતરાજની વાણી શિવાય જન્ય દિગ્ગર
જતાજ ના બધા પુસ્તકોનું વાચન કર્યું હતું એમના યુગમાં સદાય
સિદ્ધાન્તની જ વાતો રમતી. તેમણે જ્ઞાન સ્મૃતિ હતું તેઓ કહેતાં
કે કમ કે વા બહુ મીઠા છે પણ બોજવવાં બહુ કાપા છે જો તમને
સવયમ મન્યુ દખાવું હોય તો તેના ઓંમાં દાઢ નાખવા જશો તરી
તમ સવયમ જાન નવ્યા પછી—ઝેરને ઝેર સમજ્યા પછી એને મળ્યું

નું ના સ કે મો નહીં શ્રી દિવાળીનાદિવામી અનેક મત-પદોમાં
જન્ય ૧ મતન વગતી જા તેઓ કહેતાં કે સુત્રમાં જાણ છે પણ
મ નહીં એનું મમ તો શુ ના હક્કમાં હોય. મમ જાણે
તના ૧ મમરે આવા વીતરાજના માર્ગને દસાવનાર મજાવનાર
૨ ૧ ગમ્યામિ વ મીએ જાગવન વરની ૩ મરે જાગતીસ વપતો સવયમ
૪ ૧ ત્યા ૧૧૧ તમને કમ કે રોગ થયા કમ દરેકને બોજવવાં પડે છે

જની જાગતી ૧૧ સુખ કુખ વરે રોગ,

જની ૧ જાગતમ જાગતી વેરે રોગ.

જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીની બે જગ્યાએ ખબર પડે છે એક ખાટલે અને બીજી પાટલે અજ્ઞાની ખાવા માટે બેસે ત્યારે તેની રીત જોવા જેવી હોય છે, અને અજ્ઞાની ખીમાર પડે ત્યારે તેની વેદના પણ જોવા જેવી હોય છે એ રહતા-પછડાતા દુષ્કર્મ ભોગવે છે શ્રી દિવાળીબાઈ-સ્વામીની આવી ભય કર ખીમારીમા જ્યારે શ્રાવણ સુખસાતા પૂછતા ત્યારે તેઓ કહેતા, ‘મારા દેહને કળ્પ હશે, પણ મને નથી શરીર તો આત્માનું પાડોશી છે પાડોશીના ધરમા નુકસાન જાય, તેમા મારે શું?’

દૂરદૂરથી લોકો પૂ દિવાળીબાઈસ્વામીનું વેદન અને ઉદ્દગારો સાલજવા માટે આવતા હતા આમ પચપરમેષ્ઠીનું ધ્યાન ધરતા ધરતા તેઓ શરીરની વેદનાને સહન કરતા હતા આવા ઉપકારી અને જ્ઞાની આત્માની પુણ્યતિથિના દિવસે જીવોમા ધર્મની જગૃતિ આવે છે

સોનાચાદીના ગમે તેવા કીમતી વાસણોમા પાણી ઠંડુ થતું નથી, પણ માટીના ઘડામા જ પાણી શીતળ મને છે એ ઘડો ફેટફેટલા ક્યો, તાપ અને ટપલા ખમીખમીને થયો છે? કુભારે એને માટીના ૩૫માથી ઘડો બતાવતા સુધીમા ફેટલી કસોટીમાથી પસાર કર્યો, ત્યારે જ એ ખીજની તરસ છિપાવવા ગોચર બન્યો

ગુરુ પ્રજ્ઞપતિ સરીખડા, ઘડ ઘડ કાઢે ખોટ,
બીતર સે કર રાખ કે, ઉપર લગાવે ચોટ

ગુરુ પણ શિષ્યને વાકાચૂકો રહેવા દેતા નથી એમના ધડતરમાં ખામી હોતી નથી ક્ષત્રિય ગજર્પિએ સયતિ રાજાને પૂછ્યું, ‘તમારું ચિત્ત આટલું બધું પ્રસન્ન છે, તો તમારા ગુરુ કોણ? તમારું નામ અને ગોત્ર કયું છે? આવો વિનય તમને કોણે શીખવાડ્યો છે?’ સયતિ ગજાએ ઉત્તર આપ્યો, ‘મારા ગુરુ આચાર્ય ગર્દભાલી મુનિ છે મારું ગોત્ર ગૌતમ છે અને મને લોકો સયતિ નામથી જાણે છે મારી પ્રસન્નતા મારા ગુરુએ આપેલા જ્ઞાનના કારણથી છે એમણે જ મને અભય આપ્યું અને અભયદાન દેતા શીખવ્યું છે’

ગુરુ સંસારના દીર્ઘ રાજમયી મુકવનાર સાચા વૈદ્ય છે. કર્મરૂપી શત્રુના હેસમાં સદીને નિતાવનાર સાચા વકીલ-મેરિટર છે. ગુના ઉપદ્રવરો બદ્ધો વાળી શકાય તેમ નથી. તેમનામાં અનેક ગુરુ દેવ છે. વરસાદની ધારાઓ, આકાશના તારાઓ અને રેતીના રજકોની જેમ સતના સદ્ગુણો અપાર દેવ છે. કાનનાં પત્તુ કાનમાં છંદે તે સત.

પૂ. દિવાળીઆઈસ્વામીનો સવન ૧૯૬૫ના માગસર સુદી ૧૧ના દિવસે કાળ થયો. તેઓ અમારા મોક્ષમાત્રના પ્રજેતા, ધર્મના સાચો રાદ બતાવનારા ચારિત્રમાત્રના સાચા દિમામવી અને અમારા સિરજવ સમાન દત્તા બલોબધમાં પણ અમે એમના ઉપકારનો બદ્ધો વાળી છીએ તેમ નથી. તેમની પુણ્યતિથિ નિમિત્ત આપણે ધર્મધ્યાન, નિષ્કામ અને પન્થકાણુ સર્ષિએ

ૐ શાન્તિ.

*

વ્યાખ્યાન : ૧૧૦

(મગળવાર, તા. ૧૬-૧ ૧૩)

અહીં નાથે સિદ્ધાન્ત પ્રશ્ના ત્રણેય કાળમાં સિદ્ધ થયેલી વસ્તુન સિદ્ધાન્ત કહે છે

જાતાસુત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં દ્રોષદાનો અધિકાર આલે છે. રેક જીવન મન્યુ એ અગ્રિય વસ્તુ છે. મનુષ્ય જન્મકર રાજમાં સપ્તમેા દાયક દ ન કસિયાની કી સેનારા એકદશા. જન્મેકદશો સમયવતા હેમ મુકોક્તા બાદસા ચાવાતા હેમ તોપણ મનુષ્યને જીવવું બને છે. જીવું એ જીવનશક્તિ છે. જતા તમારે જીવવાની શક્તિનો આશય ર શરીર ન કવા છે. જીવું ના આ મા છે એને જીવ્યા-મર્યા પછી ન કવા છે. પછી મરણની આગલી બધી બીક સા માટે !

ત્વા મ જ્ઞાતી બીતિ ન્ન ધર્મધ્યાનમા પ્રીતિ

ખનુ ગ્રહ કદી નવ શેષ માદમાયાને દૂર જ રહે

ત્વા ન્યતન જીતી, ન્ન ધર્મધ્યાનમા પ્રીતિ

જેને ધર્મધ્યાનમા પ્રીતિ હોય તે કદાપિ મરણથી ભય પામતો નથી ગૌતમસ્વામી પ્રશ્ન કરે છે કે ‘હે ભગવન ! આયકમ્મુણા ઉવ-
વજ્જહ વા પરકમ્મુણા ઉવવજ્જહ ?’—જીવ પોતાના કર્મથી હેરાન થાય છે કે પરના કર્મથી ? ભગવાન જવાબ આપે છે કે, ‘ગોયમા ! આયકમ્મુણા ઉવવજ્જહ’—હે ગૌતમ ! જીવ પોતાના જ કર્મથી હેરાન થાય છે હજુ પ્રત્યેનો રાગ અને અનિષ્ટ પ્રત્યેનો દ્વેષ એ કર્મ-
અધનમા કારણભૂત છે માટે ભગવાન કહે છે કે, ‘નો લિપ્પહ તેણ મુણિ વિરાગો’—મુનિઓ રાગ અને દ્વેષમા લેપાતા નથી અને ‘નત્થિ સગ્ગો વિરયસ્ય ત્તિ વેમિ’—વિરતને માટે મુક્તિ સિવાય ખીજને માર્ગ નથી ધરીના એ પડમા દાણા ઓરાતા જાય છે તેમા જે ખીલાને વળગી રહે છે તે બચી જાય છે અને વચ્ચે જાય છે તેના લુક્ટા ઊડી જાય છે માટે—

એકને વળગ્યા એટલા ઊગ્યાં રે,

દાણાઓ ખીજ પિસાય

એમ આ સસારમા રાગ-દ્વેષના એ પડ વચ્ચે જીવો પિસાઈ રહ્યા છે એમાથી ધર્મરૂપી ખીલાને વળગી રહેનાર જીવ ઊગરી જાય છે આવો જીવ વિચાર કરે છે કે હું જેના પર રાગ કરું છું તેણે મારું અનંત વાર અહિંત કર્યું છે અને જેના પર હું દ્વેષ કરું છું તેણે મારું અનંત વાર હિંત કર્યું છે, કારણ કે જીવ અનંત વાર માઆપ, પતિપત્ની, પુત્રપિતા અને શત્રુમિત્રપણે જન્મી મૃત્યુઓ માટે રાગને છોડે અને ત્યાગને સ્વીકારે રાગ એ અધિકાર છે અને ત્યાગ એ પ્રકાશ છે સ્વાર્થી મમત્વી માણસ સારાસારને જોતો નથી ખાખોચિયાના પાણીની જેમ સાકડા હૈયામાથી નીકળેલી વાણી સ્વાર્થની ગંધવાળી જ હોય ને ? માટે તમારા મનના બગીચામા મૈત્રીનો છોડ વાવો

જગતના તમામ જીવોનું કલ્યાણ થાવ, બધા પરસ્પર મિત્ર સમાન વર્તો, કોઈ કોઈનો દ્વેષ ન કરો—આવી જેના હૃદયમા લાવના હોય તે કોઈને શત્રુ માનતો નથી સાચો શત્રુ તો તમારા દેહમા છે—

કુસ્મન છે વળ દેહમાં. ને તમે જાદર જીતરીને નેશા તે ખજાર
પણી કે જે તમારાથી અનુકૂલ ન વતે એના પર તમને દેવ થાય છે
પરન્તુ એનાં નિમિત્ત તમને કેમ બદલાયું? એવું મંત્ર સૂત્ર છે? જાદર
દેહુ ઉપાદાન બદારના નિમિત્તને બોલાવે છે એ એક નહીં તો બીજા
નિમિત્તને બોલાવશે માટે કર્મનું વિશ્લીકરણ કરે. કરણ કે ઉપાદાન પ્રમાણે
જ નિમિત્તો મળે છે એક માણસ રસ્તે ચાલ્યો જતો હોય. એ જ રસ્તેથી
સહોડા માણસો નીકળી ચૂક્યા હતા ને જરાબર આ માણસ નીકળ્યો
કે નળિયા પર બેઠેલો કમરોડો જિવ્યો. નળિયું એ માણસના માથામાં
વાળુ ને એન પાંચે બાજુવેળા પડ્યો. તેમાં કળ સ્વભાવ, નિશ્ચિતિ,
પૂર્વક્રમ અને પુણ્યામ એ પચિસ સમવાય એકીસાથે જિજ્ઞાસુ મર્ષિયા,
ભાકો આરાતે તેને પૂછવા લાગ્યા કે તમને કેવી રીતે નળિયું વાળુ?
તા તેણે ત્યાજ આપ્યો કે હું તો ચાલ્યો જતો હતો ત્યાં અણુસહ
રાગ જિજ્ઞાસુ મર્ષિ! ભલા વિચાર કરો કે આ પીણ અમાણ્યી સર્જેલી
હતી કે અણુસહ હતી? તેવી રીતે તોફારી વધી નય ત્યારે લાગ્યાનંતરાય
કર્મના ક્રિય સમજવે. ને આ કર્મનો કલ્પ થયો ન હોય તો સાહેબને
કેઈ મમ તમ્હુ સમજાવે છતાં એ તમારા વિરુદ્ધ માને જ નહીં માટે
આ બધા કર્મના નિષ્ફાળ જરાબર સમજો. તમારા જ કરેલા દોષો
તમન કુ બદલ આને આવે છે તમારા દોષો તમને ખૂંચે છે ખરા?
કે પછી તમારામાં કેઈ દાય ન થયી? શું તમે સર્વગુણસંપન્ન થઈ
નયા છે? જોતમસ્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો કે સર્વગુણસંપન્નવાય જ
જન્ને! સૌથ કિં કણચદ — હં મનવન! જીવ સર્વગુણસંપન્ન જની
પ તે શું થાય? ભગવાન કહે છે કે સર્વગુણસંપન્ન જીવ મોક્ષમાં
લાયો. તમ જ માટે તમે સર્વગુણસંપન્ન તો નથી જ

સસા મા અનુભવ-પ્રતિભા નિમિત્ત તો મળવાનાં છે માટે રાહ
નહીં મળે. આ કે અણુ સર્વગ ને ત્યારે ધર્મધ્યાન કરીશુ તો એવું
સર્વગ ને કાલિ પાવાનું નથી. સુખમસુખમ આરામાં કેઈ
મધ્યાન કરતા નથી કુ ખ અ તો ધમ તદ પ્રીતિ અને સસાર

પર અરુચિ ઉત્પન્ન કરનારુ ઉત્તમ તત્ત્વ છે દુ ખ એ તો એક અવનવી ભેટ છે જે દુ ખ ન પડે તો જીવને જગવાનો સમય આવે જ નહીં સડવુ, પડવુ, બગડવુ અને નાશ થવુ એ જડ પરમાણુનો સ્વભાવ છે જીવનો પુરુષાર્થ ચેતનને ફેરવવામા કામ લાગે છે જડને ફેરવવામા જીવનનો પુરુષાર્થ કામ લાગતો જ નથી માટે હવે આ ભાજગડ કયા સુધી ક્યો કરશે ? નવેય તત્ત્વો જેમ છે તેમ સમજો એનુ જ નામ સમ્યગ્દર્શન છે તમારા હૃદયમા સાચી દૃષ્ટિ પ્રગટે, તો તમાગ ઘણા પાપો ઓસરી જાય

દ્રૌપદી સમજો છે કે મારા ઉપાદાનકારણથી જ પદ્મનાભ રાજા નિમિત્ત બન્યો છે એમા મારો પોતાનો જ દોષ છે દ્રૌપદીના કહેવાથી પદ્મનાભ રાજાએ સ્ત્રીના કપડા પહેર્યા અને દ્રૌપદીદેવીને આગળ કરીને અને હાથમા ભેટ લઈને એ આગળ ચાલ્યો, પાછળ તેની સાતસો સ્ત્રીઓ ગીત ગાતી જતી હતી શ્રીકૃષ્ણમહારાજ પાસે આવીને તેમના ચરણોમા પડી ગયો શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું, ' હે ગજન ! તને એટલી પણ ખબર ન રહી કે મારી બહેન દ્રૌપદીનુ અપહરણ કરાવ્યુ ? જે તે પ્રથમ વિચાર કર્યો હોત, તો આ બધુ બનવા પામત ખરુ ? હવે આવે વેષે તુ મારા ચરણમા પડ્યો, માટે હુ તને અલથ આપુ છુ, કારણ કે સ્ત્રીવેષ ધારણ કરનાર પર હુ હાથ ઉપાડતો નથી '

તમે તો ઘરમા જાવ છો ને સ્ત્રી ઉપર શરવીર બની જાવ છો. કદાચ તમને એના કામમા ક્યાશ લાગતી હોય, પણ વિચાર કરો કે જ્યારે તમે કુવારા હતા ત્યારે દસ છોકરીઓના કહેણ આવ્યા હતા તેમાથી આ છોકરી સાથે જ તમારુ સગપણ કેમ થયુ ? તમારા કલેશનુ એ નિમિત્ત શા માટે બની ? માટે એ પણ તમારા જ કર્મનુ પરિણામ છે માટે હવે તમે તેના જેવા ન થઈએસો તો જ તમારી બાજી સુધરે ! પણ તમે તો એની સામે લાલ અગારા જેવા બની જાવ છો

દૃષ્ટાન્ત—ઘોષીઘાટ પર કપડા ધોતા એક ઘોષીના છાટા ત્યા

સ્નાન કરતા એક સાધુ ઉપર પડી ગયા. સાધુમહારાજ તે નાદવુ
 છેલ્લેને ધોળીને માથે દેવા લાગ્યા. બીચારે ધોળી સાધુના પગમાં પકડેને
 કહેવા લાગ્યો. મહારાજ ! આ ધોળીપાટ છે ત્યાં નાદવાણી તે
 ખડા જ કીડે તમારે જો ખંટા ન લેજ્યા દેવા હોય તે જીનું ઠેકાણું
 જઈને નાદવુ નેઈવું હતું મારાથી ખંટા કીડો ગયા તેથી કુ મારી
 માન્ય છું જ્યાં સાધુમહારાજનો ક્રોધ ઉત્પત્તી નહીં ગાજરે ધોળી
 સાધુના પગમાં પડ્યો ત્યારે સાધુ મહારાજે ક્રોધ ઉત્પત્તી અને નાદવા
 લાગ્યા. આ તરફ કપડાંને ધોવા પડતાં મૂકીને ધોળી પકડી નાદવા લાગ્યો.
 સાધુએ પૂછ્યું. અત્યે તારા ખંટા લેજ્યા મારે કુ ફરિયાર નહાઈ
 કુ પાનું તું કપડાં ધોવાં મૂકી દઈને શું કામ નાદવા છે ? ધોળી
 ભેલ્યો. મહારાજ ! આપ જ કહો જો કે ક્રોધ તે ચાંદ્રાસરૂપ છે
 આપ ક્રોધ કર્યો, મારે આપ ચાંદ્રાસ જન્યા અને મારે તમારો રક્ષક
 કરવા પડ્યો તેથી મારે પકડી નાદવુ પડે છે.

ક્રોધના ફળ કડવાં છે તે સમવાનાં ફળ મીઠાં છે એવું તમે ક્યારે
 વાન્યું છે ? વાગ્યા પછી એ વાત તમને સાચી લાગતી હોય તે પછી
 ધીરધીરના કાંઈ શું કામ કરો છો ? એવાં કડવાં ફળો કાઢે કરીને શા
 મા આ રહો ? તમ તમારી જી ઉપર ક્રોધ કરો છો. માત્રી લઈએ
 કે ૧૨ અંતો ૪ છ જ્યાં તમે કાંઈ કરીને એને સુધારી શકશો નહીં
 અતઃ જાણુ વત તમારો ત એ જીના સજાએ બહુ બહુ તે જા એક
 ૪ સ્વ પૂ તા છે મારે પાનું પાનું નભાવી સેલ.

શ્રી આ ક્ષમાકા ૧૧ પામેથી ક્રોધહીન લઈને પવિત્ર ખંડવાને
 મારી દીધી અને પતપાત્રાત બનાવેલી તેઓ ગાસતા ગયા. જરાજર
 આ ૪ રમત વતકીએ કહી ના. ક્રિષ્ણાધિ કરતએકની યોગપુરીમાં
 મતિનુક્રમ નામના અર્વસમા તીથ કદવ વિરાજમાન હતો અને
 પુણ્યક્રમ ન ન સતમા બનીત ન્હોતો આથી જો દત્તા ધાવકીજના
 ક્રિયા નામન ૧૫૪ આ દેવના સજાતા દત્તા જ્યારે મીઠુબધુ

આવશે. ટામાવાળાને પણ ઘસુ કે જો ધર્મ પ્રમાણે તે આવશે તો તે સુખી થશે. તેણે ખાત્ર્ય એ રૂપિયામાઘી જોઈ નાનકડી દુકાન કરી અને ખીંચે ખીંચે કરતા વેપારમા તે શેઠને પણ ખીંચી ગયો. કહેવાનો આશય એ છે કે ઠાગીનાઘી ફેફની શોભા વધારવા કરતાં ધર્મ કરીને તમારી શોભા વધારશો તેમ કરશો તો તમે પણ સુલભભોખીપણ પ્રાપ્ત કરશો.

હવે સૂર્યાંશ પૂછે છે, “હે પ્રભુ ! આ સૂર્યાંશ જ્યાં જશે ત્યાં સુલભભોખી થશે કે ?” ભગવાને કહ્યું, “હે સૂર્યાંશ ! તું તો સુલભભોખી છો. આ સાંભળીને સૂર્યાંશના આનન્દને સીમા નથી રહેતી. હવે તેના હૈયાના સમાતો નથી. ત્યાર પછી, ઔતમ સ્વામી પૂછ્યો, “ભગવાન ! આ સૂર્યાંશનો પૂવ ભવ શો હતો ?” ત્યાર પછી પરદેશી રાજાનો આખો ભવ કહેવાયો. જે સાંભળ્યો તેને અનેશ આનંદ આવ્યો.

વ્યાખ્યાન ૪૯ મુ

[ભુખવાર અધિક માવજ વરિ ૫]

બધુઓ ! જ્ઞાની પુરુષોની વાણી એ તો અણુમોઘાં રત્ન જેવી છે જે આત્માઓએ જો વાણીનો સ્વાદ વ્યાખ્યો, એમાં મદદ કરી અને જેના હૃદયને તેનો સ્પર્શ થયો, તે આત્માઓ કૃતકૃત્ય ઘઈ ગયા. ભગવાન ભવ્ય છવોને કહે છે, કે હે આત્માઓ ! તમારા આત્માને ભવ્ય કરવાનો અપૂર્વ અવસર

તમને પ્રાપ્ત થયો છે. દેવોને પણ દુર્લભ એવા આ માનવલવની કિંમત તમે જ્યાંસુધી નહિ સમજો ત્યાંસુધી બધું વ્યર્થ છે. માનવલવની મહત્તા ખાવાપીવામાં અને મોજશોખ કરવામાં નથી, પણ સત્ય અને અહિંસામાં છે. માટે અમારી વાતને સૂલશો નહિ જાની લબ્ય જીવને કહે છે, ભાઈ! આજે મહા-મૂલો અવસર મળ્યો છે, તે કર્મનો નિવેડો કાઢવા માટે મળ્યો છે ભાઈ! તું આખી દુનિયાનો જાણકાર થયો. બૂગોળ અને ખગોળનું તે જ્ઞાન મેળવ્યું. પણ તે તારો પોતાનો ઇતિહાસ હજી જાણ્યો નહિ તું કોણ છો? ક્યાંથી આવ્યો અને તારું સ્વરૂપ શું છે? તે ઇતિહાસ અદ્યાપિ તે જાણ્યો નથી હે મુમુક્ષુ! તું તારી દરકાર કેમ રાખતો નથી? યાદ રાખજો, કે વહેલા કે મોડા દરેકને મરવાનું તો છે જ માનવલવમાં અમર થવાના ટાણા મળ્યા છે, માટે, ભાઈ! શાન્તિ મેળવવા આ જીવે ઘણાંયે કામો કર્યા, પણ સાચી શાન્તિ શામાં છે? આ બાળતનો જીવે કદાપિ વિચાર કર્યો નથી દેવોને વડલલ એવા હે આત્માઓ! સાલજો કર્મના મૂળીયા કાપ્યા વિના જીવોને છૂટકો જ નથી પણ આત્માએ તો જન્મ-મરણના મૂળીયા વધારી નાખ્યા છે અને વધાસ્તો જ ગ્યો છે ભગવાન કહે છે કે ભાઈ! જ્યાંસુધી તું વિકારમાં છો ત્યાંસુધી તને નિર્વિકારી લવની શી લહેજત છે તેની ખબર નહિ પડે જો કોઈ સ્વાદિષ્ટ વસ્તુ ખાવા મળી જાય, તો લહેજત આવે ને? હા જ તો એમ વીગ્વાણી સાલજતા તમને લહેજત આવે છે? ભાઈ! અથા તો ઘણાંયે ધુણાવ્યા, પણ હવે મનને ધુણાવતા શીખો. આ મૃત્યાલ દેવ પૂર્વ લવમા મન ધુણાવીને આવ્યો છે,

માટે જ તે પોતાનો નિર્ણય કરાવી રહ્યો છે. દેવોના ઠાઠમાઠનું પણ તેમને તો વિસ્મરણ થઈ ગયું છે. સમ્યક્દષ્ટિની આ લહેજત તો જુઓ! શું પૂછે છે? “હે ભગવાન! આ સૂર્યાશ લબ્ય છે કે અલબ્ય? જો સમયે કમસ્વરૂપ અને આત્મસ્વરૂપની ચર્ચા ગાલે, તે વખતે લબ્યને જ લહેજત આવે. ‘આ સૂર્યાશ સમ્યક્દષ્ટિ કે મિથ્યાદષ્ટિ? સુલભબોધી કે દુર્લભબોધી? આરાધક કે વિરાધક?’ આવા પ્રશ્નો પૂછે છે પણ એમ નથી પૂછતા કે ‘સાહેબ! માત્ર દેવી એકધર્મ કાયમ રહેશે કે કેમ? પાશ્વમો પ્રશ્ન પૂછે છે, ‘દુર્વર્તમાન આરાધક છું કે વિરાધક?’ આરાધક કોની સેવા? કોની આરાધના? સમ્યક્જ્ઞાન દર્શન અને યાસ્ત્રિની આરાધના આ સત્ત્વારના લોકોને શું એમ કહેતા નથી સાંભળ્યા કે ‘અમુક દેવની આરાધના કરી, તો આ નોકરી મળી!’ કોઈ કહે છે,

મે શેઠને આરાધ્યા એટલે શેઠ મારા પર તુષ્ટ થયા.
ભગવાન કહે છે કે જોકે ભવના પેટની ખાતર નોકરને શેઠની આરાધના કરવી પડે છે શા માટે? બૂજ ભાગવા માટે તો જીવનમાં કઈ આરાધના કરવા યોગ્ય છે તેનો વિચાર કરવો. એમણે ત્યારે આપણા જીવનમાં આરાધવા યોગ્ય શું છે? ભગવાન કહે છે કે હે લબ્ય! માનવજીવન પામીને જો કોઈ આરાધવા યોગ્ય હોય, તો તે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ છે. ‘હે દેવાધિદેવ! એનો ધર્મ કેવો છે? હું એમની આજ્ઞામાં છું કે બહાર છું? ભગવાન કહે છે કે ‘ત્યાગુષ્ઠી આજ્ઞામાં રુચિ કે વિધાસ ન આવે ત્યાગુષ્ઠી આરાધક ન થાય.’ સૂર્યાશદેવ પૂછે છે
આ આત્માએ નાન, દર્શન અને યાસ્ત્રિની યજ્ઞ આરા

ધના કરી છે કે તે વચમાં જ તૂટી ગઈ છે ?” અહો ! આત્માથી પુરુષના લક્ષણ તો જુઓ ! કેટલી તાલાવેલી લાગી છે ! ભગવાન કહે છે, “સૂર્યાભ ! તે તો આત્મા, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર દેવ, ગુરુ અને ધર્મની આરાધના કરીને ડકે વગાડ્યો છે.” તમે કોનો ડકે વગાડ્યો છે ? જુઓ તો ખરા ! આત્માથી પુરુષને જ વિકાસની શ્રેણિના કેટલા પરિણામો છે ! જ્યાં સુધી આત્મામાં વિકાર છે, ત્યાંસુધી તેનો વિકાસ શક્ય નથી આત્મા તો વિકાસનો પુજ છે, પણ કર્મની અવળગી ડાઈને કારણે વિકારી થઈ ગયો છે આત્મા અખંડ દ્રવ્ય છે ન દ્રવ્ય એવો જોનો સ્વભાવ છે તે આત્મ દ્રવ્ય શું છે તે ગૌતમ સ્વામી ભગવાનને પૂછે છે “આત્મ દ્રવ્ય એટલે શું ?” ગુણપર્યાયનો સમૂહ તે આત્મા એના અનન્ત ગુણો મૂકીને તે જડમાં ભળી ગયો છે જ્યાં સુધી તે આ અવસ્થામાં રહેશે ત્યાંસુધી તે વિકાસને સાધી નહિ શકે જ્ઞાનીઓ અજ્ઞાનને દુખનું મૂળ કહે છે. જ્યાંસુધી અજ્ઞાન હોય, ત્યાંસુધી ભેદજ્ઞાન ન ભાપજે, અને જ્યાંસુધી ભેદજ્ઞાન ન થાય ત્યાંસુધી આત્મા કર્મના સ્વરૂપને અને પોતાના સ્વરૂપને ન ઓળખી શકે કારણ ? અનન્ત કાળથી આત્મા તે જ દેહ છે એ સ્વભાવે જીવ જીવી રહ્યો છે જે વખતે આત્મા સમભાવમાં આવે છે, તે વખતે તે સમભાવી આત્મા કહેવાય છે, કારણ કે આત્મામાં તો સંપૂર્ણ સમતા, ક્ષમા વગેરે ગુણો ભરેલા છે તો પ્રશ્ન થશે, કે ક્રોધ, માન, માયા વગેરે કયાથી આવ્યા ? આનો જવાબ ન્યાયપુર સર બતાવુ છું

અપણે પાણી પીએ છીએ, તે પાણી જીવ છે કે અજીવ ?

આચાર્ય સૂત્રમા ભગવાન કહે છે, હે ગૌતમ ! પાણી પોતે જ
 હવ છે ' અન્ય દર્શનોમા પાણીમા ઉત્પન્ન થયેલા ત્રસ હવોને
 હવ માને છે પણ પાણી પોતે જ હવ છે એ તેઓ સિદ્ધ કરી
 શક્યા નથી. અન્ય દર્શનવાળાઓ એમ કહે છે કે પાણીને
 ઉપયોગ તેઓ સ્નાન પૂર્વક માટે કરે છે તેથી તેઓને
 પાપ લાગતું નથી. ભગવાન કહે છે ' હે ગૌતમ ! જેઓ
 એમ કહે છે પાણી હવ નથી તેઓ પાણી પર આજ ઘડવી
 રહ્યા છે ' આજળ વધતા ભગવાન કેવો સુદર ઉપદેશ આપે
 છે ! સ્વર્ગમાના પુરો પાસ મજગારા મોક્ષિપત્રો પચચમાના ।
 “અમે અલ્પગાર છીએ, માટે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ,
 વનસ્પતિ વગેરેનો આગ્રહ કરતા લગતા નથી. ’ એવાઓને
 અમારા મુનિઓ કરતા જુદા લેમો. કોઈ કહે છે કે પાણી
 હવ નથી, અગ્નિ હવ નથી, પણ વનસ્પતિમા તો અત્યારતું
 વિજ્ઞાન પણ હવ માનતું આવ્યું છે કેવળી ભગવાન તો
 કેવળ જ્ઞાનથી જ જોતા આવ્યા છે તમે કોના દીકરા છો ?
 ભગવાનના ને ! હા જ તો તો પછી ભગવાનના દીકરાને પૃથ્વી,
 પાણી વગેરે હવોની કિંયા કરતા કપારી છૂટવી જોઈએ
 તમને એવું જોઈએ, કે તમારા મોજશોખની ખાતર તમે એ
 હવો પર કુઠારાધાત કરી રહ્યા છો એમ ન માને તો
 ગમ્માઓ ગમ્મે એક અર્જુનમાથી બીજા અર્જુનમા ઉત્પન્ન થાય.
 માટે જ ભગવાન કહે છે કે મારંમનં કુપ્પલં મિષમ્મિ નચ્ચા ।
 જ્ઞાની કેવું સુદર વાક્ય બોલ્યા છે ! આ દુ ખ આવ્યું જ
 ક્યાથી ? કોઈને તે વગી દુ ખ જમતું હશે ? નહિ જ ત્યારે
 કોણ બોલે છે ? આત્મા ભાઈને દુ ખ તો જમતું નથી, તેને

તો તેનું પ્રતિપક્ષી સુખ જોઈએ છે તો પછી સુખના ઉપાયો
 કર્યા વિના સુખ ક્યાથી મળવાનું હતું? અગ્નિ બળતો હોય
 અને તેમાં હાથ નાખીએ તો શું થાય? બળે જ ને. આ
 વાતમાં તો તમને વિશ્વાસ છે ને? દાહક ગુણુ શામાં છે?
 અગ્નિમાં અગ્નિમાં હાથ નાખવાથી જેમ તે બળે છે, તેમ
 ભગવાન કહે છે કે પાપમાં હાથ નાખવાથી પણ બળશે પાપ
 એ અગ્નિ છે બળતા અગ્નિમાં હાથ નાખનારને તમે શું કહો?
 મૂર્ખ! તેમ જ પાપમાં હાથ નાખનાર પણ મૂર્ખ જ કહેવાય
 પાપ રૂપી અગ્નિમાં હાથ નાખનાર હું ખી થાય તમારે હવે
 હું ખી થવું છે કે સુખી? આરંભજં દુક્ષ્વ મિણતિ નચ્ચા। હું ખ
 આરભથી ઉત્પન્ન થાય છે ભગવાનને ગૌતમ સ્વામી પૂછે છે,
 “હે નાથ! આત્મા આત્મારભી, પરારભી કે તદુભયારભી?
 આત્માનો સ્વભાવ નિશ્ચય નયથી આરભ કરવાનો નથી હે
 પ્રભુ! આપ ત્રણ વ્યાખ્યા શી રીતે કરો છો?” ભગવાન
 કહે છે, “હે ગૌતમ! વ્યવહાર અને નિશ્ચય-એ બે વસ્તુને
 જ્યાં સુધી લક્ષ્યમાં નહિ રાખો, ત્યાં સુધી તમને તત્ત્વ સમ-
 જ્ઞશે નહિ” નિશ્ચયનયથી આત્મા અનારભી છે કેટલાક
 લોકો એમ કહે છે, કે જડ જડનું કાર્ય કરે, એમાં આપણને
 શું લાગે વળગે? પણ જ્ઞાનીઓ શું કહે છે તે ધ્યાનમાં લો
 આત્મામાં રોશની પ્રગટાવો અનાદિ કાળથી આત્મા અધા-
 રામાં રહ્યો છે કોઈ ભોયરાને ખારી-ખારણા ન હોય, તો
 અદર જનાર ગૂં ગળાઈ જાય ને? બખોલમાં રહીને પ્રકાશ
 કરીએ તો શું થાય? અજવાળું આ વાતને આચારાગ સૂત્રમાં
 એક દૃષ્ટાન્ત આપીને ભગવાને સમજાવી છે,

પાણીનો એક ધરો હતો, તેમાં એક કાચબો રહે. ધરમાં શેવાળના ઘરો બાકી ગયા છે હવે જમે તે કારણ હોય પણ શેવાળ વીખરાઈ ગઈ અને એક ઠેકાણે છિદ્ર પડ્યું કુટુંબ-પરિવારથી વીળળામેલો કાચબો તરતો તરતો ત્યાં ગયો તો છિદ્રમાંથી સોળે કળાએ પ્રકાશતા ચન્દ્રને તેણે જોયો તેને થયું આ આનન્દ એકલો કું લૂટું તેના કરતા બધા પરિવાર સાથે લૂટું તો વધારે આનન્દ આવશે.' આમ વિચારી તે પોતાના કુટુંબને અજળ રાશની જેવા માટે બોલાવવા ગયો. એટલામાં પેશું છિદ્ર પાછું શેવાળથી પુરાઈ ગયું જુઓ તો ચંદ્ર પણ ન મળે કે ન મળે તેનો પ્રકાશ તે હતાશ ધઈ ગયો તેના શોકનો પાર ન રહ્યો તેમ જ બગવાન કહે છે, કે આ સંસાર રૂપી ધરાના કાચબા રૂપી બનાની છવો રહે છે મનુષ્યનો ભવ રાશનીવાળો છે વીરની વાણી રાશની પ્રગટ કરનાર છે પણ પરિવારની શેવાળમાં જો દેખાવી નથી. કાચબો કુટુંબને તેડવા ગયો તેટલામાં શેવાળ વળી ગઈ એવી રીતે પૂર્ણિમાના ચન્દ્ર સરખી વીતરાની વાણીથી પ્રકાશ કરવાનો સુદર અવસર આવ્યો છે ત્યાં સહેજ રાશની ઘલાં મોકળીય કમ અને કુટુંબની એવી શેવાળો બાકી નાથ છે, કે પ્રકાશ નજરે પડતો નથી અને છવો હતા તમાના ત્યાં જ રહે છે તમે જાહી બેઠાં બેઠા રાશનીથી ખીલી રહ્યાં છો, પણ જેવા છીંદને જાહીથી જશે, તંબુ જ બધું અલાસ પાછો પહેલાનો અધકાર તમને ઘેરી વળશે.

અધકારથી આપણો આત્મા દગઈ ગયો છે જેમ જેમ સાધો પુરુષાષ કરશે તેમ તેમ પ્રકાશ મળશે. તમે કહો

છો, કે તમને અધકાર ગમતો નથી તો પછી અધકારમાં રહેવું છે કે પ્રકાશમાં આવવું છે? પ્રકાશમાં આવેલો એવો સૂર્યાલનો જીવ ભગવાનને પૂછે છે, “જેનાહ દુગ્ગદ ન ગચ્છેજ્જા-હું” એવું કાર્ય કરું, જેથી દુર્ગતિમાં ન જાઉં” તમે કોઈ દિવસ આવીને અમને આવો પ્રશ્ન કર્યો છે ખરો? તમને દુર્ગતિમાં જવું ગમે? ભગવાન આત્માના પ્રકાર બતાવતાં કહે છે, કે આત્માનો સ્વભાવ નિશ્ચયનયે અનારભી છે, પણ અનાદિ કાળથી તે કર્મના સંયોગમાં પડેલો છે જ્યાં સુધી તે કર્મના સંયોગમાં રહેશે, ત્યાં સુધી તે મિથ્યાત્વરૂપી અધકારમાં પડેલો અને આરભી છે જ્યાં સુધી આત્મા મિથ્યાત્વનો નાશ ન કરે, ત્યાં સુધી તે આરભથી જીવે આત્માને દુઃખ ઉત્પન્ન કરનાર આરભ જ છે આરભ એટલે કર્મની શરૂઆત હિંસા બે પ્રકારની છે એક સ્વહિંસા અને બીજી પરહિંસા આચારાગ સૂત્રમાં બે પ્રકારના શસ્ત્રો બતાવ્યા છે દ્રવ્યશસ્ત્ર અને બીજું ભાવશસ્ત્ર જેના વડે જીવોનો ઘાત થાય-જેવા કે અપ્પુ, કાતર, તલવાર વગેરે, તે દ્રવ્યશસ્ત્ર કહેવાય આ શરીર બે કોઈનો ઘાત કરે, તો એ પણ શસ્ત્ર જ કહેવાય ત્યારે ભાવશસ્ત્ર કોને કહેવાય? જ્ઞાનીઓ કહે છે કે દ્રવ્યશસ્ત્ર જેટલું આપણું નુકસાન નથી કરતું, તેટલું નુકસાન ભાવશસ્ત્ર કરે છે ભાવમાં જ એવું સામર્થ્ય (power-પાવર) છે દ્રવ્યને તો તમે હાથમાં લો ત્યારે જ નુકસાન કરે બદ્ધ-ભલે તે ગોળીથી ભરેલી હોય, પણ નુકસાન તો તમે ઉપાડો ત્યારે જ કરે ને? ભગવાન કહે છે, કે લોકો દુર્ગતિ અને નરકથી ડરે છે, પણ, ભાઈ! દુર્ગતિ અને નરક અહીંના અહીં જ છે નરકમાં જવા

લાચક કમ' કરેા તો નરક અહીં વિદ્યમાન જ છે અને એ
તેવા દુષ્ટત્વો ન કરેા તો નરક છે જ નહિ. આત્માના ખરા
અધ્યવસાય તેનું નામ લાવશ્ય માટે જ જ્ઞાનીઓને કહેવું
પડ્યું કે—

મેા હૃદયમિદમ્ અમુત્તમાયા અમુત્તમાવાયિ ય દોષ નિષ્ણોઃ ।
અજ્ઞત્યદ્દેઽં નિયમસ્ત વચ્ચો સંસારદેઽર્જં જ વયન્તિ વચ્ચં ॥

આત્મા ઇન્દ્રિયોથી ગ્રાહ્ય નથી એટલે તે અરૂપી છે અરૂપીનું
બ્રહ્મ વસ્તુથી ન યર્ષયકે 'અમુત્તમાવાયિ ય દોષ નિષ્ણોઃ ।

કે ભગવાન ! અરૂપી અને નિત્ય એવા આત્માને બંધન
શાના ?' ભગવાન કહે છે ' અજ્ઞત્યદ્દેઽં નિયમસ્ત વચ્ચો ”

આત્મા નિત્ય હોવા છતાં અધ્યવસાયને લઈને જ બંધ બોંધવી
શક્યો છે અધ્યવસાય બે પ્રકારના છે પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત.

જ્યારે આત્મા સ્વમા હોય ત્યારે તેનો અધ્યવસાય પ્રશસ્ત
હોય અને જ્યારે તે પરમા હોય ત્યારે અપ્રશસ્ત. અધ્યવસાયના

દોષ વડે આત્મા સદાય બંધાર્થ રહ્યો છે અને જ બંધ જ
સંસારનું કારણ છે ત્યારે તમને જ બંધન ગમે છે ? કાંઈ

આવીને તમારા મોઢામાં ડૂબેા મારે તે તમને ગમે ? નહિ જ
જ્ઞાની કહ્યું જાવે આપણને કહે છે, કે બાઈ ! એ બંધાયેલા

કરતા પણ તું વધારે બંધાર્થ ગયો છે બંધાયેલો જ છૂટવાનો
પ્રયત્ન કરે એ તમે પોતાને બંધાયેલા માનતા હો તો તમારે

છૂટવાનો પ્રયત્ન કરવો એઈએ એક માણસ ઉપર ૫ ૦ રૂપિ
યાનું કરજ છે બાર મહિને ૨૫ રૂપિયા ચૂકવે અને હવેશન

નવું કરજ કરતો જાય, તો એ માણસ કાંઈ દિવસ કરજમાથી

મુક્ત થાય ખરો? જ્યારે એક બીજા માણસને પણ ૫૦૦ રૂપિયાનું કરજ છે, તે ખાર મહીને ત્રણ સો ચૂકવે છે અને નવા રૂ. ૨૦૦નું કરજ કરે છે આ માણસ એક દિવસ કરજમાથી છૂટવાનો, જ્યારે ત્રીજા માણસને પણ રૂ. ૫૦૦નું દેવું છે, તે નિયમિત જૂનું કરજ થોડે થોડે કરીને ભરતો જાય છે, પણ નવું કરતો નથી આ ત્રણમાથી તમે કોને શ્રેષ્ઠ ગણશો?

હૈ દેવાના પ્રિયો! વ્યવહારમાં તો બહુ ડાહ્યા અને ચતુર છો બીજાઓને શિખામણ પણ આપો છો, કે આમ કરાય અને આમ ન કરાય પણ પોતાના હિતાહિતનો તો વિચાર પણ કરતા નથી જ્ઞાની પુરુષો કહે છે, કે બાપુ! તે ૭૦ કોટાનકોટિ સાગરોપમનું દેવું કર્યું છે તેને અકામ નિર્જરાએ ચૂકવતો જઈશ અને પાછું નવું કરજ બાધતો જઈશ, તો તું ક્યારે છૂટવાનો? ચોવીસ કલાકમાં એક સામાયિક કરનારને માથે રૂ. ૫૦૦નું દેવું છે અને ૨૫ ચૂકવે છે તો તે આ દેવામાથી ક્યારે છૂટવાનો? સામાયિક કરનારને બીજા દિવસ સુધી તો અસર રહેવી જોઈ એ ને? ભગવાન કહે છે, કે આ અવસર દેવું ચૂકવવા માટે મળ્યો છે કરજ બહુ વધી જાય, તો નળિયા અને છાપગ વેચે તો ચે પૂરું ન થાય પછી કોર્ટમાં નાદારી નોંધાવવી પડે આવાને લોકો શું કહે છે? દેવાળિયો એમ ભગવાન કહે છે કે તમારું કરજ ઘણું વધી ગયું છે, માટે વિચાર કરો જેને માથે ઘણું કરજ વધે તેને ચાર ગતિમાં જઈને હું ખની કોર્ટમાં નાદારી નોંધાવવી પડે અહીં આ પ્રાચીન પુણ્ય એવા દીકરાને રૂ. ૫૦૦૦ આપ્યા, પણ દીકરાએ તળિયા ઝાટક (સાફ) કરી નાખ્યા પછી બાપ દીકરાને શિખામણ આપે

લાયક કમ કરે તો નરક બહી વિદ્યમાન જ છે અને એ તેવા કુપ્ત્યો ન કરે તો નરક છે જ નહિ. આત્માના ખરા અધ્યવસાય તેનું નામ આવશ્યક માટે જ જ્ઞાનીઓને કહેવું પડ્યું, કે—

મો શ્વિયમિહ અમુત્તમાવા અમુત્તમાવાયિ ય દોષ નિષ્ણોઃ ।
અજ્ઞત્યદેહ નિયમસ્સ વખો સંસારદેહઃ જ વયન્તિ વખં ॥

આત્મા ઇન્દ્રિયોથી શ્રાવ્ય નથી એટલે તે અદૃષ્ટી છે અદૃષ્ટીનું અદૃષ્ટ વસ્તુથી ન થઈ શકે અમુત્તમાવાયિ ય દોષ નિષ્ણોઃ ।

હે ભગવાન ! અદૃષ્ટી અને નિત્ય એવા આત્માને બંધન શાના ?" ભગવાન કહે છે "અજ્ઞત્યદેહ નિયમસ્સ વખો "

આત્મા નિત્ય હોવા છતાં અધ્યવસાયને લઈને બંધન સોજવી રહ્યો છે અધ્યવસાય બે પ્રકારના છે : પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત. જ્યારે આત્મા સ્વમા હોય ત્યારે તેનો અધ્યવસાય પ્રશસ્ત હોય અને જ્યારે તે પરમા હોય ત્યારે અપ્રશસ્ત અધ્યવસાયના દોષ વડે આત્મા સદાય બંધાઈ રહ્યો છે અને બંધન જ સંસારનું કારણ છે ત્યારે તમને બંધન ગમે છે ? કેઈ આવીને તમારા યોદ્ધામાં દુષ્ટા મારે, તે તમને ગમે ? નહિ જ જ્ઞાની કદુષ્ટા જાવે આપણને કહે છે કે બાઈ ! એ બંધાયેલા કરતાં પણ તું વધારે બંધાઈ ગયો છે બંધાયેલો જ છૂટવાનો પ્રયત્ન કરે એ તમે પોતાને બંધાયેલા માનતા હો તો તમારે છૂટવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. એક માણસ ઉપર ૫૦૦ રૂપિયાનું કરજ છે જાર મહિને ૨૫ રૂપિયા ચૂકવે અને હજારનું નવું કરજ કરતો જાય તો એ માણસ કેઈ દિવસ કરજમાથી

મુક્ત થાય ખરો? જ્યારે એક બીજા માણસને પણ ૫૦૦ રૂપિયાનું કરજ છે, તે બાર મહીને ત્રણ સો ચૂકવે છે અને નવા રૂ. ૨૦૦નું કરજ કરે છે આ માણસ એક દિવસ કરજમાથી છૂટવાનો, જ્યારે ત્રીજા માણસને પણ રૂ. ૫૦૦નું દેવું છે, તે નિયમિત જૂનું કરજ થોડે થોડે કરીને ભરતો જાય છે, પણ નવું કરતો નથી આ ત્રણમાથી તમે કોને શ્રેષ્ઠ ગણશો ?

હે દેવાનાં પ્રિયો ! વ્યવહારમાં તો બહુ ડાહ્યા અને ચતુર છો બીજા એને શિખામણ પણ આપો છો, કે આમ કરાય અને આમ ન કરાય પણ પોતાના હિતાહિતનો તો વિચાર પણ કરતા નથી જ્ઞાની પુરુષો કહે છે, કે બાપુ ! તે ૭૦ કોટાનકોટિ સાગરોપમનું દેવું કયું છે તેને અકામ નિર્જરાએ ચૂકવતો જઈશ અને પાછું નવું કરજ બાધતો જઈશ, તો તું ક્યારે છૂટવાનો ? ચોવીસ કલાકમાં એક સામાયિક કરનારને માથે રૂ. ૫૦૦નું દેવું છે અને રૂ. ૫ ચૂકવે છે તો તે આ દેવામાથી ક્યારે છૂટવાનો ? સામાયિક કરનારને બીજા દિવસ સુધી તો અસર ગહેવી જોઈએ ને ? ભગવાન કહે છે, કે આ અવમગ્ન દેવું ચૂકવવા માટે મળ્યો છે કરજ બહુ વધી જાય, તો નળિયા અને છાપરા વેચે તો ચે પૂરું ન થાય પછી કોર્ટમાં નાદારી નોંધાવવી પડે આવનારે લોકો શું કહે છે ? દેવાળિયો એમ ભગવાન કહે છે, કે તમારું કરજ ઘણું વધી ગયું છે, માટે વિચાર કરો જેને માથે ઘણું કરજ વધે તેને ચાર ગતિમાં જઈને દુબની કોર્ટમાં નાદારી નોંધાવવી પડે અહીં આ પાંચમા પુછાય એવા નીકરણે રૂ. ૫૦૦૦ આપ્યા, પણ દીકરાએ તળિયા ઝાટકે (સાક) કરી નાખ્યા. પછી બાપ દીકરાને શિખામણ આપે

ભગવાન પણ તમને શિખામણુ આપે છે, કે માનવભવ એ મૂળગી મૂડી છે એ વીતરાગના લેગ કરવા માટે મળી છે સૂર્યાભદેવ ભગવાનનો લેગો કરે છે “હે નાથ ! મેં જ્ઞાન ઇશ્વર અને ચારિત્રની જે આરાધના કરી છે તે હોષમુખ્ત કે શસ્ત્ર મુક્ત તો નથી ?” જે શસ્ત્ર કાઢીને, આલોચી પાંક્કમી, નિદ્દી, નિશસ્ત્ર થાય, તે જ આરાધક-એમ ભગવાનનું કહેવું છે ભગવાન સૂર્યાભને કહે છે “ભાઈ ! તે આવકપણામાં આરાધના કરી છે- માટે તમારાથી યોગુ થાય તો યોગુ કરો પણ બે વિશાધક થાય તો દુર્ગતિમાં જવું પડે ઉત્કૃષ્ટ આરાધનાવાળો તે જ ભવમાં મોક્ષમાં જાય મધ્યમ આરાધનાવાળો સાત ભવે જાય ત્રીજો ભવે અને જ્યન્ય આરાધનાવાળો ૧૫ ભવે મોક્ષમાં જાય ત્યારે આ સૂર્યાભદેવ કેટલામાં ભવમાં છે ? તમે જ્યાં એકઠાં મળો ત્યારે શું કરો ? વાતો કેટલું રજ્યા વગેરે પૂછપરછ કરો. ત્યારે આપણો વિષય આત્મારક્ષા વગેરે રેમાં શું આવશે તે આજળ અવતરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૫૦ મુ

[ગુરુવાર અધિક આવણ વદ ૬]

રાયપત્તેણીય સૂત્ર ઘાલી રહ્યું છે ભગવાન મુખમાં સ્વામી પ્રભુ મહાવીર દેવનો નક્કિમાં બતાવતા શિખને અપૂર્વ વાણીનો પરિવ્રજ આવી જ્યાં છે એ વાણીના મૂલ્યાંકનો ઘઈ શકે તેમ નથી જિનેશ્વરની વાણી તો આપણને હરનારી છે જ મ-

મરણને મટાડનારી છે અને જીવને ગિવપદ આપનારી છે અનન્તાનન્ત લાવથી આ વાણી ભરેલી છે ભગવાનની વાણીમા અનન્ત આગમો અને હેતુઓથી અપૂર્વ એવું તાત્ત્વિક દર્શન ભરેલું છે. હે ભવ્ય ! આવા જિનેશ્વરના શાસનમા તારો અવતાર થયો છે તે પણ તારું સદ્ભાગ્ય છે જિન ભગવાને ણતાવેલા તત્ત્વોનો જે તુ અધીકારી બને, તો તારા આત્માનાં અપૂર્વ મહિમા ખીલી ઊઠશે ભગવાન કહે છે, કે ભાઈઓ ! તમે જે વર્તમાનમા અજરઅમરપણુ માનીને બેઠા છો તે માન્યતા ભૂલભરેલી છે યાદ રાખો, કે વહેલુ કે મોડું દરેકને મરવાનું છે માટે જાનીઓ કહે છે કે, મોતથી ન ડરો પણ પાપથી ડરતા શીખો. મરણ અને જન્મને વધારનાર કોણ છે ? પાપ જ્યાં સુધી તમે પાપાચ્છણથી અટકશો નહિ, ત્યાં સુધી જન્મમરણથી તમે મુક્ત નહિ થઈ શકો તમારે જન્મ-મરણના ફેરામાંથી મુક્તિ મેળવવી છે કે નહિ ? લાડી, વાડી, ગાડી અને સાહેબીની પાછળ જીવો ગાડાતૂર બનીને ફરી રહ્યા છે પણ આ બધા તમને મરતી વખતે સાથ આપશે ખરા ? નહિ જ જે વખતે આત્મા ધર્મની પાછળ ગાડો થશે, તે વખતે તમારા નગારા વાગશે નગારા પણ બે પ્રકારના વાગે છે, હો ! એમા મરણનો ઢાલ ઊઘે પિટાય અને લગ્નનો સવળો પિટાય માટે, સમજો સમજવાનો અવસર તમારી પાસેથી ચાલ્યો જાય છે કર્મના સગથી આત્મા ગાડર જેવો થઈ ગયો છે શિવ જેવો આત્મા અત્યારે ગાડર જેવો થઈ ગયો છે એક સ્થળે કહ્યું છે, કે—

“ભોલો બ્રધર ! કમર કસ કે તુમ ગીદડામે ક્યા ડગે ?”

ઊઠો સાવધ બનો. ઊઠ્યા હો તો ઊભા થાઓ. ઊભા થયા હો તો ચાલવા માંડો. ચાલ્યા વિના માર્ગ ક્યાંય તેમ નથી. ઠાકને સ્ટેશને જવું હોય પણ ક્યાંસુધી તે પત્ર ન ઉપાડે ત્યાંસુધી તે સ્ટેશને પહોંચવાનો ખર્ચા? નહિ. ગાડી-મોટરની શરૂ જોતા થાભલા જેમ તે ઊભો રહે, તો પહેલે ખર્ચા? નહિ જ જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે ભાઈઓ! તમારા આત્માને ઊઠાડો. ઊભો કરી તેને સાવધાન કરો. ટ્રાંચિયા વાળી એનજીન પાસે તેમ નથી મારે કશું છે, કે

ઊઠો ખર! કમર કમરે, તુમ પમની રક્ષા કરે.

ઊઠો ભાઈ! સાવધાન થાઓ અને ધમની રક્ષા કરો.

બી વીર કે ગુરુ દા કર ગી ગમ્મ કમ્મ કરો!

તમે વીરના પુત્ર છો. વીરના પુત્ર કેવા હોય? શૂરવીર અને અશૂર જ્ઞાનીઓ કહે છે કે તું સિંહસુનો થીકશ થકને શિયાળવાથી પરી અમે? ભગવાન કહે છે, કે આત્મા તો સિંહ જેવો છે અને કમ એ તો ગીદડ છે. શિયાળથી સિંહ કોઈ દિવસ એ ખગે? તે ક્યારે ન રહે? સિંહને તે સિંહ છે એવું જ્ઞાન થાય ત્યારે પણ ચેત્તઓના ટોળામાં સિંહનું બચ્ચુ બળી જાય તો તે પશુનું જ મારે જ, ભગવાન કહે છે કે જો એવને સુખ તેવો તેનો રમ અનાદિ કાળથી એવ કમનો સમ કમો છે મારે જ તે સસારના મને રગામે છે ઉત્તરાધ્યયનના ત્રીજા અધ્યયનમાં ભગવાન જોડ્યા છે કે પ્રયત્ન એવને ઉત્તરો હોય છે તો તમારે ક્યાં ઉત્તરો કરાવો છે? અમર ભવનમાં? સૂર્યામહેવ મેકન્ડ કલાસની-બીજા

વર્ગની-ટિકિટ લઈને અને ધર્મ આરાધના કરીને અમર ભવ-
નમા ગયા છે. સાધુ આરાધક થાય તો કયા જાય? જઘન્ય
પહેલા દેવલોકમા અને ઉત્કૃષ્ટ સર્વાર્થસિદ્ધવિમાન સુધી. સર્વાર્થ-
સિદ્ધમા જેણે ૧૫ પ્રકૃતિઓનો ક્ષયોપશમ કર્યો છે તેવો
જૈનનો સાધુ જ જઈ શકે જૈન સિવાય બીજો ત્યા ન જઈ
શકે. જો જૈન સાધુ થયા પછી આરભ અને પરિબ્રહ્મની પ્રવૃ-
ત્તિમા પડી જાય તેમ જ મૂળ ગુણ અને ઉત્તર ગુણમા દોષ
લગાડે, તો વિરાધક થઈને જઘન્ય ભવનપતિ અને ઉત્કૃષ્ટ
પહેલા દેવલોક સુધી જાય અને આરાધક બ્રાવક જ પહેલા
દેવલોકે અને ઉત્કૃષ્ટ ખારમા દેવલોક સુધી જાય તમારી દોડ
કયા સુધી? ખારમા દેવલોક સુધી. તેનાથી આગળ નહિ ભ-
ગવાન પાર્શ્વનાથની ૨૦૬ આર્યાણ્યો દીક્ષા લીધા પછી શરીરને
વારવાર ધ્રુવે અને વિરાધના કરે, એણે આલોચી, પડિહ્મી,
નિરી, નિશલ્ય થયા વગર કાળ કર્યો, તો ભવનપતિ અને
વાણવ્યતરમા ગયા, અને વિરાધક ગતિને પામ્યા કોઈ શ્રીદેવી
અને હ્રીદેવી થયા ભગવતી સૂત્રમા ભગવાને આરાધનાના
ચાર પ્રકાર બતાવ્યા છે એક જ્ઞાનસંપન્ન છે, પણ શીલ સંપન્ન
નથી એક શીલસંપન્ન છે પણ જ્ઞાન સંપન્ન નથી એક જ્ઞાન અને
શીલ બન્નેથી સંપન્ન છે અને એક નથી જ્ઞાનસંપન્ન કે નથી શીલ-
સંપન્ન જે આત્મા શીલસંપન્ન છે પણ જ્ઞાનસંપન્ન નથી, તેને દેશ-
આરાધક કહે છે પણ જે આત્મા જ્ઞાનસંપન્ન છે પણ શીલસં-
પન્ન નથી, તેને દેગવિરાધક કહે છે જે જ્ઞાન શીલ બન્નેથી
સંપન્ન છે-જેવા કે અનાથી નિર્ઝન્ય, મૃગાપુત્ર કે હરિકેશ મુનિ,
તે સર્વ આગધક કહેવાય છે, અને જેને જ્ઞાન અને શીલ

જન્ને નથી, તેને સર્વ વિરાધક કહે છે. આશમાંથી તમારે ન બર શામા ? સમજો. કેઈ માણસ પર એક લાખનું કરજ છે નવાણુ હબાર ચૂકવી દીધા છે બાકી છે માત્ર એક હબાર. આને દેશવિરાધક કહેવાય. એક માણસે ૧ હબારનું દેવુ ચૂકવ્યું છે અને ૬૬ હબાર બાકી છે, આને દેશઆરાધક કહેવાય. આ શખજો, કે જો જિનેશ્વરના માર્ગની વિરાધના કરી છે તે તમારો કષાય આરો આવે તેમ નથી.

સમ્યક્ અને મિશ્યાત્વની વ્યાખ્યા કરતા બ્રમવાન કહે છે, કે સમ્યક્ષિ આત્મા ગુણમા ગુણ અને દોષમા દોષ જુએ જેવું હોય તેવું જ જોવું તેવું નામ સમ્યક્દર્શન. આ વાત લક્ષ્યમા વ્યાસુધી ન આવે ત્યાસુધી આરાધકની ગતિ પ્રાપ્ત થાય તેમ નથી. મારે જો તમારે આરાધકની ગતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તો કેઈ દોષ ન લગાડો અને જો લગાડ્યો હોય તો આલોચી પશ્ચિમી, નિદ્રી નિઃશ્વસ થાઓ, કારણ અહીંથી પ્રધાણ કયા પછી તે દેવ પછે ઉત્પન્ન થાય. જીવાનજોષ ૩૨ વર્તિના ઘડિને જિજ્ઞાસો થાય તે વખતે તેની આનામા તેના દેવા અને દેવીઓ જિજ્ઞાસે. અને કહે કે- અહો ! નાથ ! તમે શું કર્યું ? નેથી આ કલને પામ્યા ? પૂર્વે તમે શું કર્યું ? આ પૂર્વે કરેલી આરાધનાનું ફળ છે. મારે જ બગવાને કહ્યું છે કે આત્મા આરબી, અનારબી અને પશારબી છે. અસાર સમાપ્ત અને સસાર અનુગાપ્ત આ જો વાત બ્રમવાને બતાવી.

“ કમ્મસ ગદ્ધિ મમ્મુદા તુષિગ્ગયા વદુદેવજા ।

અમાણુમાસુ જોર્ણાસુ પિણિદમ્મગ્ગિ પાણિજા ॥

આ મા કમના મુએ મૂક થઈ ગયા છે અને કર્મના મુએ

હુ ખી થઈ રહ્યો છે, અને કર્મની વેદનાને તે લોગવી રહ્યો છે પ્રત્યેક ગતિમાં આત્માએ ઘોર હુ ખો સહન કર્યા છે, પણ અત્યારે તેને તેનું વિસ્મરણ થઈ ગયું છે ભગવાન કહે છે, કે જો આત્માએ કર્મનો નિવેડો લાવવો હોય તો જે કારણે જન્મ-મરણ વધે છે, તે કારણનો નાશ કરવો જોઈએ આટલા જ માટે સૂર્યાભિદેવ આરાધક વિરાધકની વાત ભગવાનને પૂછી રહ્યા છે “આ સૂર્યાભિ આરાધક છે કે વિરાધક?” જન્મ-મરણથી છૂટવા માટે તો સૂર્યાભિ જિનેશ્વરના ધર્મની આરાધના કરી છે તેમા આરાધના અખંડપણે કરી છે કે તેમા ત્રુટિ રહી છે તે પૂછે છે ત્યાગ, બ્રહ્મચર્ય વગેરે જો જીવ આત્માના કલ્યાણ અર્થે સેવતો હોય, તો તે આરાધક છે આરાધકનું આયુષ્ય આરાધના કરતા જો પૂરું થઈ જાય, તો કર્મના સમૂહો તો પડેલા જ છે જ્યાં સુધી કર્મના જે ખાતાં ખતમ ન થાય ત્યાં સુધી કર્મ કેડો ન મૂકે માટે જો પુરુષાર્થ ચાલુ હોય અને આયુષ્ય પૂરું થઈ જાય અને કર્મ શેષ હોય, તો એ જીવ આરાધકમા ઉત્પન્ન થાય દરજ્જા જેમ આખો દિવસ સીવ સીવ કરે ને રાત પડતા-અધારુ થઈ જતા કામ અધૂરું મૂકીને સૂઈ જાય અને ખીજી સવારે પાછું સીવવાનું શરૂ કરે, એમ આરાધક જીવના કર્મો શેષ રહ્યા હોય તો દેવલોક રૂપી રાત્રિઓમા સૂઈને મનુષ્યભવમા સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની આરાધના કરીને મુક્ત દશાને પ્રાપ્ત કરે અહીં જાની સમજાવે છે કેઈ first-class-નો-પહેલા વર્ગનો મુસાફર મુસાફરી કરતા ટ્રેનમાથી ઊતરીને વિશ્રાંતિ લેવા માટે ધર્મશાળામા ન જાય એના માટે તો સ્ટેશન પર જ બધી વ ૨૫

જન્મે નથી, તેને સર્વ વિશાધક કહે છે આરમાથી તમારે ન બચ શકાતાં સમજો કેઈ માણસ પર જોકે લાખતું કરતું છે નવાણું હજાર રૂકવી હીમા છે બાકી છે માત્ર જોકે હજાર અને દેશવિશાધક કહેવાય જોકે માણસે ૧ હજારનું કેવું રૂકવું છે અને ૬૬ હજાર બાકી છે અને દેશઆરાધક કહેવાય. આ સમજો કે જે જિનેશ્વરના માર્ગની વિશાધના કરી છે તે તમારો કષાય આરો આવે તેમ નથી

સમ્યક્ અને મિશ્યાત્વની વ્યાખ્યા કરતા ભગવાન કહે છે, કે સમ્યક્દર્શિ આત્મા શુદ્ધમા શુદ્ધ અને દોષમા દોષ પુણ્યે જેવું હોય તેવું જ જોવું તેવું નાન સમ્યક્દર્શન આ વાત લક્ષ્યમ જ્ઞાસુધી ન આવે ત્યાસુધી આરાધકની જાતિ પ્રાપ્ત થાય તેમ નથી. મારે જે તમારે આરાધકની જાતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તો કેઈ દોષ ન લમાડો અને જે લગાડ્યો હોય તેા આલોચી પદ્ધતી, નિહી નિઃશય થાઓ. કારણ અહીંથી પ્રયાણ કર્યા પછી તે દેવ પછે ઉત્પન્ન થાય. શુદ્ધાનલેષ ઉર વધનિ થઈને જીસો થાય તે વખતે તેની આજ્ઞામા તેના દેવો અને દેવીઓ જીભાં રહે અને કહે કે- અહો! નાથ! તમે શુ કર્યું, જેથી આ ફલને પામ્યાં? પૂને તમે શુ કર્યું? આ પૂર્વે કરેલી આરાધનાનું ફળ છે મારે જ ભગવાને કહ્યું છે કે આત્મા આરથી અનારથી અને રારથી છે. સસાર સમાપત્ત અને સસાર અસમાપત્ત આ બે વાત ભગવાને બતાવી

“ક્લમ્મસંયોદિ સમ્મુદા ટુક્કિયા બુદ્ધેયણા।

અમાણસાસુ જાણીસુ પિણિદસમ્મિ પાણિણો॥

આત્મા કમના સુએ મૂક થઈ ગયા છે અને કમના સુએ

હુ ખી થઈ રહ્યો છે, અને કર્મની વેદનાને તે ભોગવી રહ્યો છે. પ્રત્યેક ગતિમાં આત્માએ ઘોર દુઃખો સહન કર્યા છે, પણ અત્યારે તેને તેનું વિસ્મરણ થઈ ગયું છે ભગવાન કહે છે, કે જો આત્માએ કર્મનો નિવેડો લાવવો હોય તો જે કારણે જન્મ-મરણ વધે છે, તે કારણનો નાશ કરવો જોઈએ આટલા જ માટે સૂર્યાલોકે આરાધક વિરાધકની વાત ભગવાનને પૂછી રહ્યા છે. “આ સૂર્યાલ આરાધક છે કે વિરાધક?” જન્મ-મરણથી છૂટવા માટે તો સૂર્યાલે જિનેશ્વરના ધર્મની આરાધના કરી છે તેમા આરાધના અખડપણે કરી છે કે તેમા ત્રુટિ રહી છે તે પૂછે છે ત્યાગ, બ્રહ્મચર્ય વગેરે જો જીવ આત્માના કલ્યાણ અર્થે સેવતો હોય, તો તે આરાધક છે આરાધકનું આયુષ્ય આરાધના કરતા જો પૂરું થઈ જાય, તો કર્મના સમૂહો તો પડેલા જ છે જ્યાં સુધી કર્મના બે ખાતા ખતમ ન થાય ત્યાં સુધી કર્મ કેડો ન મૂકે માટે જો પુરુષાર્થ ગ્રાહી હોય અને આયુષ્ય પૂરું થઈ જાય અને કર્મ શેષ હોય, તો એ જીવ આરાધકમા ઉત્પન્ન થાય દરજી જેમ આખો દિવસ સીવ સીવ કરે ને રાત પડતા-અધારુ થઈ જતા કામ અધૂરું મૂકીને સૂઈ જાય અને બીજી સવારે પાછું સીવવાનું શરૂ કરે, એમ આરાધક જીવના કર્મો શેષ ગયા હોય તો દેવલોક રૂપી રાત્રિઓમા સૂઈને મનુષ્યલવમા સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની આરાધના કરીને મુક્ત દશાને પ્રાપ્ત કરે અહીં જાની સમજાવે છે કે ડોઈ first-class-નો-પહેલા વર્ગનો મુસાફર મુસાફરી કરતા ટ્રેનમાથી ઊતરીને વિશ્રાંતિ લેવા માટે ધર્મશાળામા ન જાય એના માટે તો સ્ટેશન પર જ બધી

સજવડવાળો સુદર જાગ્રત-ગોમ-ખાસ વિદ્યાન્તિ ખડ હોય છે કાગી મહેનત કરીને તમે મરી જાઓ છો, ધાત્રીના બગદિયાની માફક આત્માને પીછી રહ્યા છો, ત્યારે સાજના માંક માંક શાંદા લેખા યાઓ છો. આવા આત્માઓને સમજાવતાં ભગવાન કહે છે, કે ભાઈ! પૂર્વ જન્મના કર્મોને પરિણામ આ ભવમાં કુળ-દુળ મળે છે પૂર્વ પુરુષ હોય તો કુળ મળે અને પૂર્વ પાપ કર્યા હોય તો દુળ. દુકાને બેસીને રજ કલાક મનૂરી કરો છો તેમાં પ્રારબ્ધ હોય તો મળે અને પાપનો ઉદય હોય તો ન પડ્યું મળે. આમાં કોઈ શકને સ્થાન નથી ધમની આરાધનામાં તો નફો ને નફો જ ખોટ આવે જ નહિ. આટલી બધી ખાતરી આપીએ છીએ છતાં ધમધા કાર વેપાર કરવાનું તમને મન કેમ થતું નથી? ધમનો જે ધમધાકાર વેપાર કરે તેને કોઈ કાળે ખોટ આવે જ નહિ. શ્રદ્ધા હોય તો ફક્ત કલાસની ટિકિટ લઈને શાસ્ત્ર આવો. ભાઈઓ! શ્રદ્ધામાં તો સાધુપણના ભાવ રાખવા પડશે. જેને જીવનનો વિકાસ કરવો છે તેવો આત્મા આસવમાંથી રોકાઈને સવર કરે છે પણ આ કોણ કરે? જેને અતર્યામી ધવાની લગની લાગી હોય, તે ફક્ત કલાસની ટિકિટ લે; અને બે કલાક કમ રોય હોય, તો જાગ્રત-ગોમ મા વિદ્યાન્તિ લે અમારી ફક્ત અને સેકન્ડ કલાસની ટિકિટ લે જે આત્માઓ લે, તેમના માટે મુસાફરખાનાં ન હોય પણ તેમના માટે તો રેલવેક ફ્રી વેસ્ટિંગ ફ્રમ હોય. સ સાર અસમાપન્ન સિદ્ધોના જીવો અના રશી છે અને સ સાર સમાપન્નમાં તો પ્રમાદી અને અપ્રમાદી બન્ને હોય. છકુ બુદ્ધિમાનક પ્રમાદીનું છે સાતથી ચૌદ સુધીના અપ્રમાદી

છે. જે સાતમા શુભસ્થાનકને આત્મા વરે, તે તે અનારભી છે. છઠ્ઠા શુભસ્થાનકમા ખેઠેલો આત્મા શુભ યોગ અને અશુભ યોગમા વર્તેલો છે. શુભ યોગમા હોય ત્યારે આત્મા અનારભી અને અશુભ યોગમા હોય ત્યારે આરભી, પરારભી અને તદુલયારભી હોય હવે તે વિષે શી સમજણ અપાશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે

વ્યાખ્યાન ૫૧ મું

[સનિવાર, અધિક શ્રાવણ વદ ૮]

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે. તેની વ્યાખ્યા લગવાન સુધર્મા સ્વામી જમ્બુજીને સમજાવી રહ્યા છે બંધુઓ, પરિપૂર્ણ જ્ઞાનમા અખડ અને અખાધિત થયેલુ તત્ત્વ તેનુ નામ સિદ્ધાન્ત લગવાન સિદ્ધાન્તમા લબ્ય જીવોને શું કહી રહ્યા છે? જે પાપકર્મો તમે કરી રહ્યા છો, તે ફળ આપ્યા વગર રહેવાના નથી

जमिणं जगति पुगेजगा कस्मेहिं लुप्पन्ति पाणिणो ।

सयमेव कर्होहिं गाइई नो तस्स मुच्चेज अपुट्टवम् ॥

સૂયગડાગ સૂત્રમા લગવાન બોલ્યા છે, કે જગતમા જેટલા જીવો છે તે સર્વે કર્મ વડે જ દુઃખી થાય છે તેઓ જે સારી અથવા ખૂરી દશા પ્રાપ્ત કરે છે, તે તેઓના કરેલા કર્મનું જ ફળ છે માટે, હે લબ્યો! કર્મ ફળ આપ્યા વિના રહેતું

નથી. કોઈને પોતાને ત્યાં મહેમાન તરીકે નિમત્રતા પહેલાં
 આપણે તપાસ કરી લઈએ છીએ, કે તે મહાકર્તા યદિ પડશે
 કે કેમ ! માટે ગૃહસ્થ ગુણ ભેદને જ મહેમાનને નિમત્રે છે
 પણ ભગવાન કહે છે, તમે જે મહેમાનને નોતર્યા છે તે તો
 ઘર કરીને ઘોટી પડ્યા છે તમે તપાસ કરી છે, કે આ
 મહેમાન શાહુકાર છે કે ચોર ? ઠાઠો માણસ ઘર ભૂટી બાજ
 તેવા મહેમાનને પોતાના ઘરનો ઘોટલો મેં ચઢવા દે ખરો ?
 અને કદાચ અબલણુતા ઘોટલો ચઢી બાજ તો તરત જ તેને
 પાછો કાઢે કે નહિ ? જાનીએ કહે છે, કે અન્ય ગતિઓમાં
 તમને મહેમાનની ખબર ન હોય પણ અત્યારે તો તમે સમ
 જણવાળી ગતિ પ્રાપ્ત કરી છે સદ્ગૃહસ્થ તો પાછી પૂછપરછ
 કરીને પછી જ કોઈને ઘર-આગળે આવવા દે તમે ભગવાનના
 સુતો પાસેથી સાબળ્યું છે, કે જેને તમેએ પોતાના કરી
 રાખ્યા તેઓ જ તમારા ચોર છે આ બધુ યા છતાં એ આપણે
 આવા મહેમાનોને નોતર્યા કરીએ તો આપણાથી વધારે મૂખ
 બીજા કોણ હોઈ શકે ? ભગવાને કહ્યું છે, કે જ્યાં સુધી આત્મા
 અને કર્મ વધ્યેના ભેદનું જ્ઞાન તમને નહિ થાય ત્યાં સુધી
 તમે મહેમાનને પાછા વાળી શકવાના નથી. ભેદ જ્ઞાન બાણુવા
 માટે આ અપૂર્વ અવગ્રહ મળ્યો છે પણ ગાડ સજ્જત વગી
 ગઈ છે તે જ્યાં સુધી નહિ તૂટે ત્યાં સુધી જોવાયિ જદુ
 સ્તુતે સિયા મનુષ્ય બહેને ગમે તેવા સૂત્રનો બાણુકાર હોય,
 ૧૧ અજ કહ્યું હોય, -અરે ! નવમા પૂર્વની ત્રીજી આચાર
 વસ્તુ સુધી તો અભવી પણ ભળી બાય છે-માટે તે વિદ્વાન છે,
 બહેલો છે, શાખનો બાણુકાર છે એમ ન કહી શકાય; કારણ

કે જ્ઞાનીઓના કહેવા પ્રમાણે અક્ષરજ્ઞાન અને અનુભવમાં ઘણું અંતર છે. જ્ઞાન ત્રણ પ્રકારનું છે અક્ષરજ્ઞાન, વસ્તુજ્ઞાન અને અનુભવજ્ઞાન અત્યારે અક્ષરજ્ઞાન સુધી તો અલવી પણ લણી શકે છે, પણ તે વસ્તુજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ વસ્તુજ્ઞાનના અભાવે તે અનુભવજ્ઞાન પણ મેળવી શકતો નથી બધુઓ! લણુવાથી અને લાખોની મેદનીને લેકચર આપવાથી પડિત થઈ જવાતું નથી જે આત્મા વેરથી વિરોધ કરે, અટકે, તેને અમે પડિત કહીએ છીએ હવે લગ્યની યોગ્યતા શી છે તે સાલજાને અલવિ કરતા લવિ આગળ અને આગળ લણુતો જાય, તો તે કેટલુ લણી જાય? દ્વાદશાગને લણી જાય લણુવાથી લવિ વિશેષ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી જાય, પણ જ્યાં સુધી અનુભવ જ્ઞાન તેને થાય નહિ, ત્યાં સુધી તેનું જ્ઞાન અક્ષરજ્ઞાન જ છે એકલા જ્ઞાનથી મુક્તિમાર્ગે ન ચલાય માટે લણુવાની સાથે ગણુવાની પણ જરૂર છે જે લણુવાથી ભાન આવે, તેને શાસ્ત્રકારો જ્ઞાન કહે છે એવા જ્ઞાનનો મહિમા શાસ્ત્રકારોએ ગાયો છે સાકર ઘણી મીઠી છે એમ સાલજાવાથી લહેજત ન આવે, પણ જેવી તેને મોઢામા મૂંઝીએ, તેવી જ બબર પડે કે મીઠી છે જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે આવો મોઢો માનવલવ પામીને પારકાની પચાયતમા પડી એને વેડકશો નહિ. જે પરની પચાયતમા પડશે, તો પોતાનું ચે ગુમાવી દેશે રાજા શ્રેણિક, લગવાનના પરમ લક્ષ્મી હતા રાજગૃહમાં લગવાને ચૌદ ચોમાસા કર્યા અને તે સિવાય પણ ઘણીવાર પધારેલા, પણ લગવાન આખા રાજગૃહને સુધારી ન શક્યા પણ જેને વીર વાગ્યા તેઓ તો જાગ્યા અને જાગ્યા તેની પાસેથી કર્મ લાગ્યાં.

નિંદા કર્યો નહિ. કારણ કે આ સિદ્ધાન્તમાં એકાન્ત
 નથી, સ્વાદ્વાદને સ્થાન છે. હુકુંજી પર વિશ્વ સ્થાન
 જ માનવનો ધર્મ છે માટે જ ભગવાને હુકુંજી
 પરીક્ષા કરવા પહેલાં તું વારી પોતાની જ પરીક્ષા કરી
 હુકુંજી તારામાં છે કે નહિ. શાવણે સીતલુ કલ્પ મુંડો
 તેની અસ્થિતિ યદ્ય એક મહીર ભૂલ થકે તે વાસ્તવ
 પાર નહિ બહુઓ. તમે ૨૩ કલાક સંકુલોચીતો જ
 એ એક જ હુકુંજી તમારામાં ઘર કરી જાય, તે વાસ્તવ
 થયો? સાચો શું કરે છે તેની પચાતમાં પચાતિપદને
 તમારામાં યજ્ઞિ હોય તો તેને અન્વિષ્ટી કુખરો ખેડ
 આ અસન સંકુલોચીતી ભરેલ છે સૂર્યાસેવ સંકુલોચીત
 છે માટે જ ભગવાન કહે છે, “સૂર્યાસ! તું અસન
 વિશાલક નથી સૂર્યાસે પૂર્વે જે જે પ્રવિષ્ટા કી કલ્પને
 જે જે મતો અગીકાર કર્યા હતા તે બધા તેણે અસન
 પાળ્યા હતા પણ એણે વિશાલતા નથી કરી અને રાં
 આલોચી પડિછત્રી નિહી, નિ યજ્ઞ યદ્ય સંધારો કરીને
 તેણે આવી આરાધના કરી છે, ત્યારે તમારી આરાધના
 છે? પ્રતિક્રમણમાં તમે બોલો છો ને ‘રહસ્યોગસ્સ માસાયજર
 પરલોગસ્સ માસાયણાય, કેવલી માસાયણાય કેવલી રજ
 સ્સ ધમ્મસ્સ માસાયણાય આ ચારમાં અગ્ર સિદ્ધાન્તને
 સાર અમાવિષ્ટ થયો છે બાઈ! તું આ લોકની આરાધના
 કરીશ નહિ. જાનો અર્થ શો? અર્થ મા એન્તે લોક આ લોક
 પાપ ભૂતનુ પૂતનુ છે તેના વિનાયે આત્માનો પણ વધ
 ધાય છે એમ જે કોઈ જાણે છે માને છે તે આ લોક

હતી તે રાજની કુવરી રાવણને વરવા ઇચ્છતી હતી, પણ તેના પિતાએ બળ વાપરીને તેને બીજે પરણાવી દીધી હતી. રાવણને યુદ્ધ કરવા આવેલો જોઈ તેની વાસનાએ ઉછાળો માર્યો ‘જેને હું ઇચ્છતી હતી તે રાવણ અહીં આવ્યો છે’ એવા વિચાર તેને આવવા લાગ્યા રાવણ ભય કર યુદ્ધ કરે છે પણ તે વિજય પામતો નથી કુવરીએ કહેણ મોકલ્યું, “જો તમે તમારી સ્ત્રી તરીકે મારો સ્વીકાર કરો તો તમને વિજય અપાવું” રાવણનો જવાબ તમારે હૃદયમાં સંઘરવા જેવો છે “તું તો શું પણ તારાથી અધિક સૌન્દર્યવાળી યુવતી સામે ગ્રાહીને આવે તો ય મને કલ્પે નહિ મારે આવી રીતે રાજ છતવું નથી” રાવણ જો ધારત તો તે બન્ને મેળવી શકત, પણ તે વખતે રાવણમાં સાત્ત્વિક પ્રકૃતિનું આધિપત્ય હતું હવે કહો, રાવણ સદ્ગુણી કે દુર્ગુણી? બીજી બાજુ, રાવણની પ્રતિજ્ઞા છે, કે જો કોઈ સ્ત્રી તેને ઇચ્છે નહિ તો તે તેના પર બળાત્કાર ન કરતો તમે પણ જાણો છો, કે સતી સીતાનું હરણ કરી, તે તેને એક મહેલમાં રાખે છે તે સીતા પાસે જાય છે પણ તેને હાથ સુદ્ધા અડકાડતો નથી તે કહે છે, “જ્યા સુધી તું મને ઇચ્છીશ નહિ, ત્યા સુધી હું તને હાથથી પણ સ્પર્શીશ નહિ” પણ એ જ રાવણની બુદ્ધિ ફરી કહેવત છે ને, કે ‘વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ’ અંગ્રેજીમાં પણ કહેવત છે કે *pride goeth before destruction* તમારે સમજી લેવું જોઈએ, કે જ્યારે બુદ્ધિ બગડે ત્યારે વિનાશ સમીપમાં છે એટલા માટે જૈનશાસન બીજાઓથી જુદું પડે છે. જમે તેવું પ્રાણી હોય પણ તેની

માટે, આ અવસર ભગવાનો છે એવું કે અમર પાત્ર વડાઓ, કે તેની નગરીમાં કોઈએ જીવની હિંસા ન કરવી બધાએ આજ્ઞા પાળી. પણ એક કાળસૂરિ કસાઈએ આ આજ્ઞા ન માની ભગવાન કહે છે કે જો તમારે આરાધક યુગ હોય તો જેવની આજ્ઞા માનવી પડશે. પેલા કસાઈ પ્રતિદિન ૫૦૦ પાડ્યોનો વધ કરે. રાત્રીએ કહેવડાવ્યું, કે વધ બધ કરવો. બધા કાળસૂરિને કહેવા લાગ્યા, તુ જીવહિંસા બધ કર 'ત્યારે કસાઈ કહે છે આ તો મારી આજીવિકા છે, એને હું કેમ છોડી શકું ?' સજાએ તેને જળશસ્ત્રીથી જેલમાં પૂર્ણ પણ જેલમાં ચે તે સખણે બેઠો નહિ શરીર પરથી મેલ ઉતારીને પાડાની આકૃતિ કરે અને ખજી મોટા જરાઠા ચાલી તેનો વધ કરે સિપાઈઓ વિચાર કરવા લાગ્યા, કે આ અવાજ ક્યાથી ? આ તો કાળસૂરિ કસાઈ જ સોયરામાં કામ કરી રહ્યો લાગે છે ભગવાને કહ્યું, 'કાળસૂરિ કસાઈ ! તુ જીવહિંસા છોડી દે તો તારું નશ્ક છૂટી જાય. માણસની પાસે હમિયા બે પાસાં હોય છે : સદ્ગુણ અને દુર્ગુણ બે આપણે સદ્ગુણી બનવું હોય, તો દુર્ગુણને નિહાળવા જ બોધ્યો. ભગવાન વીધ કર સિવાય બીજું કોઈ સંપૂર્ણ સદ્ગુણી નથી. હરેકમા કોઈ દુર્ગુણ હોય છે તમને બાણે જ છે કે રામ અને રાવણ-બન્ને જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે રામની પ્રસિદ્ધિ સદ્ગુણે યથા અને રાવણની દુર્ગુણે પણ રાવણ એકાન્ત દુર્ગુણી ન હતો. રાવણની સમૃદ્ધિનો પાર ન હતો. તેની લક્ષ્મી સોનાની હતી રાવણ શત્રુને જીતવા જાય છે એ સજા પાસે એક એવી વસ્તુ હતી જેના પ્રભાવે તે કોઈથી જિતવા નહિ. રાવણની જળશસ્ત્ર સેના કંઈ કરી શકતી ન

હતી તે રાજની કુવરી રાવણને વરવા ઇચ્છતી હતી, પણ તેના પિતાએ બળ વાપરીને તેને બીજે પરણાવી દીધી હતી. રાવણને સુદ્ધ કરવા આવેલો જોઈ તેની વાસનાએ ઉછાળો માર્યો ‘જેને હું ઇચ્છતી હતી તે રાવણ અહીં આવ્યો છે’ એવા વિચાર તેને આવવા લાગ્યા. રાવણ ભય કર સુદ્ધ કરે છે પણ તે વિજય પામતો નથી કુવરીએ કહેણ મોકલ્યું, “જો તમે તમારી સ્ત્રી તરીકે મારો સ્વીકાર કરો તો તમને વિજય અપાવું” રાવણનો જવાબ તમારે હૃદયમાં સંઘરવા જેવો છે “તું તો શુ પણ તારાથી અધિક સૌન્દર્યવાળી યુવતી સામે ચાલીને આવે તો ય મને કલ્પે નહિ. મારે આવી રીતે રાજ છોડવું નથી” રાવણ જો ધારત તો તે બન્ને મેળવી શકત, પણ તે વખતે રાવણમાં સાત્ત્વિક પ્રકૃતિનું આધિપત્ય હતું હવે કહો, રાવણ સદ્ગુણી કે દુર્ગુણી? બીજી બાજુ, રાવણની પ્રતિજ્ઞા છે, કે જો કોઈ સ્ત્રી તેને ઇચ્છે નહિ તો તે તેના પર બળાત્કાર ન કરતો તમે પણ જાણો છો, કે સતી સીતાનું હરણ કરી, તે તેને એક મહેલમાં રાખે છે તે સીતા પાસે જાય છે પણ તેને હાથ સુદ્ધા અડકાડતો નથી તે કહે છે, “જ્યા સુધી તું મને ઇચ્છીશ નહિ, ત્યા સુધી હું તને હાથથી પણ સ્પર્શીશ નહિ” પણ એ જ રાવણની બુદ્ધિ ફરી કહેવત છે ને, કે ‘વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ’ અંગ્રેજીમાં પણ કહેવત છે કે pride goeth before destruction તમારે સમજી લેવું જોઈએ, કે જ્યારે બુદ્ધિ બગડે ત્યારે વિનાશ સમીપમાં છે એટલા માટે જૈનશાસન બીજાઓથી જુદું પડે છે. જામે તેવું પ્રાણી હોય પણ તેની

નિંદા કરશે નહિ કારણ કે આ સિદ્ધાન્તમા એકાન્તને સ્થાન નથી, સ્વાદ્વાદને સ્થાન છે હુણ્ણ પર વિજય મેળવવો એ જ માનવનો ધર્મ છે માટે જ ભગવાને કહ્યું છે, કે બીબ્બની પરીક્ષા કરવા પહેલા તું તારી પોતાની જ પરીક્ષા કર, કે તે હુણ્ણ તારામા છે કે નહિ. રાવણે સીતાનું હરણ કર્યું એટલે તેની અપક્ષિતિ ધર્મ એક ગભીર ભૂલ ઘટી તો અપમથનો પાર નહિ બહુઓ! તમે ૨૩ કલાક સદ્ગુણોમાં રહો પણ બે એક જ હુણ્ણ તમારામા ધર કરી બાંધ તો તમારું શું થશે? સામે શું કરે છે તેની પચાતમા પઠ્યા સિવાય, બે તમારામા શક્તિ હોય તો તેને શાન્તિથી સુધારો માટે જ, આ શાસન સદ્ગુણોથી ભરેલું છે સૂર્યાબદેવ સદ્ગુણોને વરેલા છે માટે જ ભગવાન કહે છે, સૂર્યાભ! તું આધારક છે, વિરાધક નથી. સૂર્યાસે પૂર્વે જે જે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી અને જે જે વ્રતો અગીકાર કર્યા હતાં તે બધા તેણે બરાબર પાળ્યા હતાં પણ એણે વિરાધના નથી કરી. અને વળી આલોચી પઠિછત્રી નિદ્રી, નિ.શસ્ત્ર ધર્મ સુધારો કરેલો હતો તેણે આવી આરાધના કરી છે, ત્યારે તમારી આરાધના કેવી છે? પ્રતિક્રમણમા તમે બોલો છો ને 'પરહોગસ્સ માસાયજાપ, પરહોગસ્સ માસાયજાપ, કેવલી માસાયજાપ કેવલી પજ્જત સ્સ બમ્મસ્સ માસાયજાપ' આ આરમા સ્વકળ સિદ્ધા તનો સાર સમાવિષ્ટ થયો છે બાઈ! તું આ લોકની આશાતના કરીશ નહિ. જાનો અર્થ શો? જ્ઞાતમા એટલે લોક આ તો પાંચ ભૂતનું પૂતળું છે તેના વિનાશે જ્ઞાતમાનો પણ નાશ થાય છે એમ જે કોઈ બોલે છે, માને છે, તે આ લોકની

આશાતના કરી રહ્યા છે ‘પરલોગસ્સ આસાયણાપ’ પરલોક જ નથી એ તો બધો ભ્રમ જ છે, આ તો બધી તેની પ્રકૃતિ છે, પરલોક એ તો humbug (હુબગ) છે, સુખ મેળવવા જીવો એક-બીજાની ઈર્ષ્યા કરી રહ્યા છે એમ તમે તમારા આત્માને સ્વમા ન રમાડો અને પરમાં જ રમાડ્યા કરો, તો આ લોકની આશાતના થઈ કહેવાય જ્યાં સુધી તમે ક્રોધ, માન, માયા ઈત્યાદિથી અસ્ત છે, ત્યાં સુધી તમે આશાતના કરી રહ્યા છો માટે, લાઈઓ ! પુદ્ગલમા રાચી રાચીને તમે આશાતના ન કરશો અને જો કરશો તો પરલોકના ખારણા ઉઘાડા છે જ તમે કેળુ છો ? આત્મા ખરું ને ? આના માટે તમારી પાસે શુ પ્રમાણ છે ? શરીરમા બેઠેલો છે એ જ શુ મોટું પ્રમાણ નથી ? ના તમે આત્માના સ્વરૂપને સમજો તેને સમજશો તો આશાતનાનું સ્વરૂપ પણ સમજાશે આત્મા દ્રવ્ય છે. જગતમા બે પ્રકારના દ્રવ્યો છે પુદ્ગલ દ્રવ્યો અને જીવ દ્રવ્યો દ્રવ્ય તો સદા છે ને તેવું જ રહે છે. તે ધ્રુવ અને નિત્ય છે લક્ષણ દ્વારા તે ઓળખાય છે જીવનું લક્ષણ ચૈતન્ય છે બીજું લક્ષણ લઈએ તો અવ્યાપ્તિ કે અતિવ્યાપ્તિ દોષ લાગે માટે અસાધારણ ધર્મ એ જ લક્ષણ દૃષ્ટાન્ત તરીકે ગલકબલ એ જ ગાયનું લક્ષણ, ચતુષ્પાદત્વ, શૃંગત્વ વગેરે નહિ અસાધારણ ધર્મ લક્ષ્ય સિવાય અન્યત્ર હોય નહિ આપણે કંઈપીએ કે આત્મા અરૂપી છે પણ જગતમા બીજા ઘણાંયે અરૂપી પદાર્થો છે, માટે આપણે ઉમેરવું પડે છે, કે આત્મા અગુરુ લઘુ છે અગુરુ તો બીજા પણ પદાર્થો છે, માટે આત્માનું શુદ્ધ લક્ષણ જો કોઈ હોય તો તે ચૈતન્ય જ છે. કારણ કે આત્મા

સિવાય બીજે કયાંય ચૈતન્ય છે જ નહિ. નિત્યત્વ આદિ
લક્ષણો સાધારણ ધર્મો હોઈ આત્માના લક્ષણ તરીકે ન આપી
શકાય. એક માત્ર ચૈતન્ય જ આત્માનો અસાધારણ ધર્મ છે
તેથી ચૈતન્ય જ આત્માનું લક્ષણ ધર્મ થકે કેટલાક કહે છે,
કે આત્મા એકાન્તે નિત્ય અને અનિત્ય છે આ બન્નેનો
અવડો અનાદિ કાળથી વ્યાપ્યો આવે છે એનો ફેસલો કરનાર
તો વીતરાગ દેવની કચેરી છે એટલે બન્ને લ તા લડવા
વીતરાગની કોર્ટમાં આવ્યા બાઈઓ! કોઈથી અવડો ન પડે
તો તમે ક્યા બાઈઓ? કોર્ટમાં જ તો. તેમ આ બન્ને લડવા
લડવા વીતરાગની કોર્ટમાં આવ્યા છે હવે વીતરાગના ન્યા
યાધીશો કેવો ચુકાદો આપશે અને તે સાબળવા રસના કેવા
ફવારા છૂંશે તે આગળ ઉપર અવગરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન પર મુ

(સંનિવાર અધિક આવશ્ય વા ૮)

રામપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર આલી રહ્યો છે આત્માને
પરમ સમાધિ પ્રાપ્ત કરાવનાર વાણી પરમ કલ્પામય, અતિ
શય જ્ઞાની એવા જિનેશ્વર ભગવાન સિવાય બીજે કયાંય
આપણને મળે તેમ નથી. તે વાણી સદ્ગતિ પ્રાપ્ત કરાવનાર
અને પરમ સદ્ગુણને સમજાવનાર છે

- સૂર્યાભદ્રેવ દ્રવ્યથી દ્રવ્યઋદ્ધિમા હોવા છતાં પણ તેનો ભાવ ભગવાનને પ્રણમી રહ્યો છે સૂર્યાભદ્રેવ ભગવાનને પૂછે છે, “હે નાથ ! મારો માર્ગ અખડ રહેશે કે વચ્ચેમાં વિઘ્નો આવશે ? આ સૂર્યાભ આરાધક થશે કે વિરાધક ?” ભગવાન કહે છે, જેનો આત્મા સરણ હોય છે, તેને પોતાના પર કાબૂ રાખતા અને વડાઈ મૂકતા વાર ન લાગે એવો આરાધક જીવ સરણ હોય ગુણના અખડ ભાવે જેણે આત્મગુણને પ્રાપ્ત કર્યા છે, તેને જાનીઓ આરાધક કહે છે સરણતા વિના આરાધક થઈ શકાતું નથી જ્યાં સુધી જીવમા વક્રતા, કપટ, કુટિલતા, માયા, છળ વગેરે છે, ત્યાં સુધી તે આરાધક થઈ શકે નહિ જાનીઓ કહે છે, કે ભાઈ ! અનાદિ કાળથી તું વક્રતા કરતો આવ્યો છે, માટે તને સમાધિ પ્રાપ્ત થઈ નથી માટે વક્રતાનો ત્યાગ કરો જે આત્માઓ સરણ હોય છે તેઓ જ અમારા ધર્મને પામી શકે છે શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે, “વક્રતા કેટલા પ્રકારની છે ?” વક્રતા વચનની, કાયાની અને ભાવની હોય છે એવી જ રીતે, સરલતા પણ વચન, કાયા અને ભાવની હોય છે, જેવું હોય તેવું કાયાથી કરે તેને કાયાની સરણતા કહેવાય જેવું હૃદયમા હોય તેવું ન કરે અને કપટથી જુદું જ કરે, તેને કાયાની વક્રતા કહેવાય જેવું હોય તેવું બહાર કહે, તેનું નામ વચનની સરણતા, અને હૈયામા એક અને હોઠે બીજું તેનું નામ વચનની વક્રતા જ્યાં સુધી ત્રણ પ્રકારની વક્રતા ન જાય અને સરણતા ન આવે, ત્યાં સુધી આત્મા ધર્મને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી તમારા દ્વારા કેઈને કલેશ ઉત્પન્ન થાય એવી પ્રવૃત્તિ તમારે

કરવી ન પડે આરાધકત્વની વાત સમજાવતાં ભગવાન સૂર્યાશને
 કહે છે ભાઈ! તું પૂર્વે વક્તા છોડી આવ્યો છે, તે
 પૂર્વે ત્યાગમાર્ગની દૃઢતા કેળવી છે માટે તારા માર્ગમા
 કોઈ જાતનાં વિધ્નો નહિ આવે ” જેમ જેમ સૂર્યાશને
 ઉત્તર મળતા જાય છે, તેમ તેમ હૈયામા દુષ્કર્મની લિમિંચો
 ઊછળવા લાગે છે આગળ વધતા તે પૂછે છે, હે ભગવાન!
 આ સૂર્યાશ ધરમ છે કે અધરમ ? ” જુઓ, તેને આત્માની
 કેન્દ્રી બધી લગ્નની લાગી છે! તમે નવરા માઓ છે ત્યારે
 બીજુ કઈ પૂછો પણ સૂર્યાશદેવ તો ભોગોને ઠોળીને અતરની
 વાતો કરવા ભગવાન પાસે આવ્યા છે તમે આવક છો ને ?
 તમારે મુનિઓ પાસે કેવી વાતો કરવી જોઈએ ? મુનિની
 પાસે તમારાથી ત્યાગ વૈરાગ્ય અને ધર્મ સિવાય બીજી વાતો
 ન કરાય, અને કરે તેન્દ્રી તમારી વક્તવ્ય ભગવાન કહે
 છે કે શ્રીકથા જાતકથા વગેરે ચાર પ્રકારની કથા મારા
 મુનિ આગળ ન કરી શકાય રૂઠા એવા આત્માઓ સવરની
 કરણીમાં આ ચાર કથાઓ ન કરે અને સવરથી છૂટીને બ્યારે
 તેઓ આશવમા જાય ત્યારે વીતરાગ લગ્નની વાતો કરે પણ
 કર્મજાનની વાતો ન કરે. સૂર્યાશે પૂછ્યું મારું આ ધરમ
 શરીર છે કે મારે હજુ દેવતા ભવ કરવાના છે ? ” ભગવાન
 કહે છે સૂર્યાશ! તારે આ દેવભવમાથી હવે મનુષ્યભવમા
 જવાનું છે કારણ મનુષ્યભવ સિવાય બીજો મોક્ષ ધતો નથી.
 આ દેવનો ભવ તે તારો ધરમ ભવ છે ” સૂર્યાશ પૂછે છે
 ‘મારા આત્માની અવશ્યા નિર્માણ થશે કે કેમ ?’ ભગવાન
 તો સૂર્યાશના પૂછવા પહેલા જ આ જાવને બધુવા હતા

પણ જે પ્રમાણે સૂર્યાલ પૂછે છે, તે પ્રમાણે જવાબ દે છે.
 - આપણે ગમે તેવાં ખોટા કર્મો કરીએ અને આશા રાખીએ
 સારાંની, તો ભગવાન કહે છે, કે કામો ખરાબ કરવા છે.
 અને જ્ઞાનીના આશીર્વાદ લેવા છે! ઉવવાઈ સૂત્રમા ભગવાનના
 ભક્ત કોણિક રાજના ખૂબ વખાણ કરવામા આવ્યા છે તે
 રાજ ભગવાન મહાવીરનો પરમ ભક્ત છે ભક્ત પણ જેવો
 તેવો નહિ હો. નિત્ય ભગવાનના સમાચાર મેળવે કે ભગવાન
 કયા બિરાજે છે, ત્યારે તમારે તો, ગુરુ ગામમા હોય છતા
 દર્શન કર્યા પહેલા જ સર્વે કામ શરૂ થઈ જાય છે મુનિના
 ભક્તો દર્શન કર્યા પહેલા કોઈ પ્રવૃત્તિ ન કરવી જોઈએ દર્શન
 ન થાય તે દિવસ તેનો એળે ગયો એમ તે માને જેમ
 વેપારમા નફો ન મળે તો હુ ખ થાય છે, તેમ ભક્તને દર્શન
 ન થાય તો હુ ખ થવું જોઈએ ગુરુદર્શન અને વ્યાખ્યાન શ્રવણ
 વિના દિવસ એળે ગયો એવું તમને લાગ્યું છે ખરું ? નહિ
 જ જીવને પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ તો ઘણી મળી ચૂકી છે, પણ
 એમા તમારી શી શોભા છે ? નિત્યાનિત્ય વસ્તુઓ માટે તો
 ઘણી જ મહેનત કરો છો, પણ જે મેળવવાનું છે તેના પ્રત્યે
 તો સાવ ઉદાસીન છો માનવભવ એ પરમ વસ્તુને મેળવવા
 માટે મળ્યો છે તો હવે કયાસુધી બેસી રહેશો ? ભગવાન
 કહે છે, “ભાઈ! દેવનો ભવ તારે માટે છેલ્લો છે” હિ દેવાના
 પ્રિયો ! ભગવાન સૂર્યાલને ખાતરી આપે છે, કે તેનો આ
 ચરમ ભવ છે એક વખતે કોણિક રાજાએ ભગવાનને પૂછેલું,
 “હું મારા હૈયાના હાર!” તમારા હૈયાના હાર કોણ છે ?
 પ્રભુ છે ? “આ કોણિક અહીંથી મરીને કયા જશે ?” ભગવાન

કહે છે, “ભાઈ કેણિક! તું મને શીદને પૂછે છે ? તું નિર્મન્ય-
 પ્રવચનને બાંધે છે તે સાબળવા માટે તું ઘણી ચે વાર
 આવેલ છે તું તારો નિષ્ક્રમ પોતે જ કરી લે” સૂર્યાજીને
 કહ્યું, કે તેનો ઘરમ ભવ છે, અને કેણિકને કહે છે, કે તું
 પોતે જ નિર્ણય કરી લે. મનુષ્યમાં બે સમ્મત્સાન, દર્શન
 અને વાસ્ત્રિ હોય તો તે બંને ગ્રાજવા સરખા કરી શકે છે
 સારાનું ફળ સારું અને ખરાબનું ફળ ખરાબ. “કેણિક
 ભાઈ! આ જીવનમાં તે કેવાં કર્તવ્યો કર્યા છે તે તારો
 આત્મા બાંધે છે ને ? આપણે કેવાં કાર્યો કરીએ છીએ તે
 આપણાથી કમા અબળપુ હોય છે ? સહેજ સારું કામ થયું
 હશે તો તેની મોટી બહેરાત કરીશું અને બે ખરાબ કર્યું
 હશે તો તેને ઢાકવા પ્રયત્નો કરીશું તેથી તો આપણે આ
 ભવાટવીના રખડી રહ્યા છીએ. “કેણિક! તું તારો નિષ્ક્રમ
 બોલે જ કરી લે. “ના, ભગવાન ! આપ જ કહેને !” કેણિકે
 કહ્યું ત્યારે ભગવાન કહે છે કે ‘સુચિન્માકમ્મા સુચિન્મા
 પછા સુચિન્માકમ્મા સુચિન્માપછા સુદૃત્તેનું ફળ સારું અને
 પુરુષોનું ફળ ખરાબ નગવાનું ભગવાન તે કેણિકના પૂતની

“પ્રભુ! આપનો આ પરમ લક્ષ્મી શું અધમ ગતિમાં જશે?” “અમે તો ખૂબ પોકારી પોકારીને કહ્યું હતું, પણ સાલજ્યું કોણે?” જ્યારે આત્મા અવગાઈમાં હોય છે ત્યારે જ્ઞાનીઓના વચનોને તે ધ્યાનમાં લેતો નથી, પણ પાછળથી તે ગલરાય છે શ્રેણિકનો પુત્ર પણ લગવાન મહાવીરનો પરમ લક્ષ્મી હતો એને પણ એવી અધમ ગતિમાં જતો રોકવા કોઈએ આડા હાથ ન દીધા લગવાન કહે છે, ભાઈઓ ! તમે તમારું સલાખીને ચાલો લગવાનનો નિર્ણય સાલખીને કોણિકને ગલરામણ અને સૂર્યાલને આનંદ-આનંદ સિવાય બીજું શું સલાખી શકે? આપણો નિર્ણય પણ જો લગવાન પાસે થઈ જાય તો આપણને પણ આનંદ-આનંદ થઈ જાય “હો સૂર્યાલ ! આ તારો છેલ્લો લવ છે હવે તારે નરક, તિર્યચ કે દેવના લવ નથી કરવાના હવે પછીનો લવ તારે માટે મનુષ્યનો આવવાનો છે” જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે તમારી પાસે અત્યારે નિશ્ચયાત્મક જ્ઞાન નથી જગતની પ્રવૃત્તિઓ જોઈ ઉતાવળે નિર્ણય ન બાધશો કોઈક કોઈક વાર જોયેલું અને સાલજેલું પણ જોડું પડે છે

એક વખતે એક રાજા હતો અને પ્રધાન જ્યારે રાજ-કાર્યમાંથી પરવારે ત્યારે ધર્મ સિવાય બીજી વાતોમાં સમય વ્યતીત કરે “પ્રધાનજી ! અમુક ગામમાં આજે આ વાત થઈ રહી છે મેં નજરે જોયું છે” પ્રધાન કહે “હજૂર ! જોયેલું પણ કોઈકવાર જોડું પડે છે “જોડું હોય તો મારી આખો ફેડી નાખું” પ્રધાન કહે “જગત તો ગમે તેવી વાતો

કહે છે, “ભાઈ કેલિક! તું મને શીકને પૂછે છે? તું નિર્મલ-
 પ્રવચનને જાણે છે તે સાબગવા માટે તું ઘણી જે વાર
 આવેલ છે તું તારો નિર્ણય પોતે જ કરી લે.” સૂચાને
 કહ્યું, કે તેનો ચરમ ભવ છે, અને કેલિકને કહે છે, કે તું
 પોતે જ નિર્ણય કરી લે. મનુષ્યમા જો સમ્મત્સાન, ક્ષાન
 અને ચાલિત્ર હોય તો તે બને ત્રાજવાં સરખાં કરી શકે છે
 સારાનું ક્ષણ સાડુ અને ખરાબનું ક્ષણ ખરાબ. “કેલિક
 ભાઈ! આ જીવનમા તે કેવા કલંબો કર્યા છે તે તારો
 આત્મા જાણે છે ને? આપણે કેવાં કાર્યો કરીએ છીએ, તે
 આપણાથી કયા અભવ્યુ હોય છે? સહેજ સાડુ કામ મનુ
 કહે તો તેની મોટી જાહેરાત કરીશું અને જો ખરાબ કર્યું
 હશે તો તેને હાંકવા પ્રયત્નો કરીશું. તેથી તો આપણે આ
 જવાટવીમા રખડી રહ્યા છીએ. કેલિક! તું તારો નિર્ણય
 જાતે જ કરી લે. “ના, ભગવાન! આપ જ કહેાને!” કેલિકે
 કહ્યું ત્યારે ભગવાન કહે છે કે ‘સુચિન્માકમ્મા સુચિન્મા
 પક્કા સુચિન્માકમ્મા સુચિન્માપક્કા સુકુત્ત્યોનુ ક્ષણ સાડુ અને
 દુષ્કુત્ત્યોનુ ક્ષણ ખરાબ મળવાનું ભગવાન તો કેલિકના પૂવની
 બધી વાતો જાણે છે ગર્ભમા હતો ત્યારે તેને પોતાના પિતાનું
 માત્ર ખાવાની ઇચ્છા થયેલી. પિતાને જેલમા પૂરનાર પણ
 તે જ હતો. હલવિહલ સાથે હાર અને હાથી માટે લલ્લપ કરનાર
 પણ તે જ હતો. માટે ભાઈ! તું જ નિર્ણય કરી લે કે
 તું કયા જીવ્ય! પ્રભુદેવ! મને ખબર નથી. આપ જ કહેા.”
 ત્યારે ભગવાન કહે છે તું જહીંથી મરીને નરકમા જવાનો
 છું આ સાબગીને તેના તો હાથ જ મગડી ગયા.

“પ્રભુ! આપનો આ પરમ ભક્ત મું અધમ ગતિમાં જશે?” “અમે તો ખૂબ પોકારી પોકારીને કહ્યું હતું, પણ સાલજ્યું કોણે?” જ્યારે આત્મા અવગાઈમાં હોય છે ત્યારે જ્ઞાનીઓના વચનોને તે ધ્યાનમાં લેતો નથી, પણ પાછળથી તે ગભરાય છે શ્રેણિકનો પુત્ર પણ ભગવાન મહાવીરનો પરમ ભક્ત હતો એને પણ એવી અધમ ગતિમાં જતો રોકવા કોઈએ આડા હાથ ન દીધા ભગવાન કહે છે, ભાઈઓ ! તમે તમારું સભાળીને ચાલો. ભગવાનનો નિર્ણય સાલળીને કોણિકને ગભરામણ અને સૂર્યાલને આનંદ—આનંદ સિવાય બીજું શું સંભવી શકે? આપણો નિર્ણય પણ જો ભગવાન પાસે થઈ જાય તો આપણને પણ આનંદ—આનંદ થઈ જાય. “હિ સૂર્યાલ! આ તારો છેલ્લો ભવ છે હવે તારે નરક, તિર્યંચ કે દેવના ભવ નથી કરવાના હવે પછીનો ભવ તારે માટે મનુષ્યનો આવવાનો છે” જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે તમારી પાસે અત્યારે નિશ્ચિંતાત્મક જ્ઞાન નથી જગતની પ્રવૃત્તિઓ જોઈ ઉતાવળે નિર્ણય ન બાધશો કોઈક કોઈક વાર જોયેલું અને સાલળેલું પણ જોડું પડે છે

એક વખતે એક રાજા હતો અને પ્રધાન જ્યારે રાજ-કાર્યમાંથી પરવારે ત્યારે ધર્મ સિવાય બીજી વાતોમાં સમય વ્યતીત કરે “પ્રધાનજી! અમુક ગામમાં આજે આ વાત થઈ રહી છે મેં નજરે જોયું છે” પ્રધાન કહે “હજૂર! જોયેલું પણ કોઈકવાર જોડું પડે છે “જોડું હોય તો મારી આખો ફેાડી નાખું” પ્રધાન કહે “જગત તો ગમે તેવી વાતો

કર્યા કરે ઠાણા પુરૂષે શબ્દ સમજ્યા તિવાય નિષ્ક્રમ કરી
 લેવો ન ભેઈએ.” હવે એક વખતે રાજાની રાણી પલ્લવ પર
 સૂતી છે રાણીને પોદવા પલ્લવ જ હોય, કઈ લોચતળીયાં
 જોઈયા હોય ? તેમ, અમારા આવકને પણ પોદવા માટે ધર્મના
 ઠોલીયા હોય, લોચતળીયાં ન હોય. રાણી ધસધસાટ લાંબી
 રહી છે લાંબા શરીરનું બાન બિરલાને જ રહે તે વખતે
 એક ગુલામ અત.પુરુષા હીવો કરવા જઈ ચડ્યો. બત્તી
 સળગાવવાનો ખૂબ પ્રયત્ન કરે છે, પણ બત્તી સળગતી નથી.
 કઠાણીને તેણે વિચાર કર્યો કે—લાવને થોડોક આરામ કરુ
 આરે તરફ ગાઠ જાધારુ હતુ પલ્લવ પર રાણી પોદી રહી
 છે તેનું તેને જ્ઞાન ન હતું તે તો રાણીને પડ્યો જ પલ્લવ
 પર સૂઈ ગયો થોડોક વાર પછી રાજા શયનશુદ્ધમા આવ્યો
 બત્તી કરી અને તે શુ જુઓ છે ? પોતાને બદલે કોઈકને
 રાણીને પડ્યો સૂતેલો ભયો હીણ પુરુષ, ધોઈશનો ભયો,
 એ કોણ છે ? એતાં વેત જ તેનો કાષ માઝા મૂકી ગયો.
 તલવાર ખેંચીને નેવો તે ગુલામનું ધડથી માથું ભુકું કરવા
 આવ છે ત્યાં તેને પ્રધાનની વાત માહ આવી ખીમા સાહે રાજાએ
 પ્રધાનને માણસ મોકલી બોલાવ્યો. પ્રધાન આવ્યો તેને રાજા
 કહે, એ આ શુ છે ? પ્રધાન કહે, ‘ રાજાજી ! ઉતા
 વળા સો બાવરા ખીરા સો ગલીર. અંગ્રેજીમાં પણ કહેવત
 છે, કે The slow and steady wins the race માટે જ
 પૂસ્તી તપાસ કરીને જ નિષ્ક્રમ પર આવવું કિતાવક છે તમે
 સામા પૂણામાં બિલા રહો દષ્ટિ પલ્લવ ઉપર જ રાખશે
 પછી એ સૂચા હાથમાં લઈ પલ્લવ નીચે બસાઈ ગયો એક

સૂર્યો રાણીના પડખામાં અને બીજો સૂર્યો ગુલામના પડખામાં
ભરાવ્યો. સૂર્યો ભોકાતા જ રાણી જાગી ગઈ જુએ તો પોતાને
પડખે કોઈ ગુલામ! તેના મુખમાંથી રાડ નીકળી ગઈ.
“આ શુ-? સ્વપ્નામાં પણ મેં કોઈ દિવસ પરપુરુષની કામના
નથી કરી. આ તો ગુલામ લાગે છે ભાઈ ગુલામ! તું અહીં
ક્યાથી? ભેડ, તારે ગ્સ્તે પડ ” ગુલામ પણ જાગી ગયો
હતો તે વિચારવા લાગ્યો, કે આમ કેમ બન્યું? પછી તેને
યાદ આવ્યું કે તેને ખૂબ થાક લાગ્યો હતો અને અધકારમાં
તપાસ કર્યા વગર તે રાણીના પલંગ પર ભૂલથી સૂઈ ગયો
હતો હવે હોશમાં આવતા રાજા શી સજા કરશે એ કલ્પ-
નાથી તેના મોતિયા મરી ગયા “રાજા મને જરૂર મારી
નાખશે અને આવી ક્રુમતિ ક્યાથી સૂઝી? રાણી કહે, “તું
જલદી ચાલ્યો જા કોઈ જોશે તો મારી નકામી કળેતી થશે
અને રાજાને ખબર પડશે તો ઉલ્કાપાત મચી જશે ” રાજા
બંનેના શબ્દો સાંભળી રહ્યો હતો તેને ખાતરી થઈ ગઈ,
કે બંને જણા નિર્દોષ છે પ્રધાન પણ કહેતા હતા, કે
જોયેલું અને સાંભળેલું પણ કોઈકવાર ખોટું પડે એ વાત
પણ સાચી છે તેની તેને પ્રતીતિ થઈ “જો મેં ધીરજ રાખી
ન હોત તો રાજા આજે ભારે હત્યાકાંડ મચી જાત અને રાણી
લેવા દેવા વગરની બેઠજાત બનત ” રાજા અને પ્રધાન
બંને છતાં થયા તેમણે કહ્યું “રાણી, તમે બંને જણા
નિર્દોષ છો મનમાં કશો ભય ન રાખશો અમારી રાજ-
ચર્યામાં દરરોજ આ વાત થતી, કે જોયેલા અને સાંભળેલા
જણ કોઈક વાર ખોટા પડે છે ” માટે એકદમ, કોઈ નિર્ણય

ન કરવો. એક કડીમાં કહ્યું છે, કે—

“ જોયેશુ સંભળેશુ શ્રી, ૭ પીઠ ખરે કરે,

તેણે કંઈ ન વડે શિષ્ય અરણ્યાચારને તને ”

ભગવાન અમને મુનિઓને પણ કહે છે, કે હું મુનિઓ! તારે પણ એક કે સાબળીને એકદમ નિર્ણય ન કરી દેવો, કારણ કે તમારો નિર્ણય સશયાત્મક છે. જ્ઞાની પાસે નિર્ણય કરાવાયેલા જીવન ભગવાન પણ ભૂલને પાત્ર થયા હતા તમે તમામ જીવનને મુધારો. કારણ, જગતમાં આશિષની જ છાપ પડે છે. ભગવાન સૂર્યાભદ્રેવને છ બોલોનો નિર્ણય તો કહી દીધો, પણ કરી નથી દીધો. જેવો આત્મા હતો તેવી વસ્તુ બતાવી દીધી. સૂર્યાભદ્રેવ, એવા તો પ્રેમ અને ભક્તિના ઉછાળામાં આવી ગયા કે ન પૂછો વાત કેવળી ભગવાન પાસે પોતાનો નિર્ણય થાય એ કંઈ જેવી તેવી વાત છે? શેક તમારા પર તુલ્ય થાય તો કંઈક આપે ને? હા જ તો, કંઈક કહર પણ કરે ભાઈઓ! અમે પણ તમને - ભક્તિના ધ્યાન પરિશ્રમ કરીને હરેરાજ સુભાગીઓ છીએ તો તમારે પણ ત્યાગ વૈરાગ્ય વગેરેનું અધ્યયન અમને અર્પણ કરવું એકંદરે ને? માટે હવે મનને તથ્યમત્તન ન બનાવશો. સૂર્યાભદ્રેવને ખૂબ ભક્તિનો રસ ભાગ્યો છે, પણ તેની પાસે ત્યાગ કરવાનું તાલું નથી કારણ કે તેની પાસે અભિરતિપણ છે તે ત્યાગ કરી શકે તેમ નથી પણ તેનો આવેશ ઉપ થો છે. હું શું અપણું કરું? તેનો ઉત્સાહ વાળ્યો વહાલ તેમ નથી. “હે ભગવાન! આપ તો ત્રણે કાળની વાતને બાજુનાર છો. જૌનમાદિ મુનિઓ અને પરિવ્રજાને, આ સૂર્યાભ

પૂર્વે ત્યાગ કરીને પામ્યો છે, તેની તો તમને જાણ જાહેર છે. ધર્મ કરતા શેષ રહેલા પુણ્યના જોરે આ દેવલોકનું ઐશ્વર્ય મળ્યું છે પણ ચોવીસે કલાક એક સરખા ભાવ રહેતા નથી. વચમા વચમા ભાવનું પરિવર્તન થતા પુણ્યનો બધ થાય છે, ત્યારે પુણ્યના ફળ તો ભોગવવાં પડે છે પણ માહાત્મ્ય તો ધર્મનું વર્તે છે હે ભગવાન ! બાંધ્યું રહેવાનું નથી. ઉછાળો માતો નથી ” ભગવાન તો મૌન રહ્યા, કારણ કે તે આરભ સમારભમા ન બોલે ભગવાનને બળર છે, કે તે ના પાડશે તો પણ તે માને તેમ નથી “ સૂર્યાલ પૂર્વે ધર્મ કરીને આવ્યો છે માટે જગતને બતાવુ ” તેણે બે વાર, ત્રણ વાર આ પ્રમાણે કહ્યું, પણ ભગવાન તો મૌન જ રહ્યા સૂર્યાલ સમજે છે, કે આ તો અનારભી છે એમનો હા પાડવાનો ધર્મ નથી સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા આરભે ધર્મ ન માને જ્યાં આરભ છે, ત્યાં દયા નથી, અને ધર્મ તો દયામય છે માટે, ત્યાગપ્રધાન મનુષ્યગતિ છે મનુષ્યે આરભે ધર્મ ન માનવો જોઈએ, ‘શ્વારંમે નત્થિ દયા’ આરભથી દયાધર્મની નાસ્તિ થાય શકાએ સમકીતની નાસ્તિ થાય, અને સ્ત્રીના સંગે રહેવાથી બ્રહ્મચર્યની નાસ્તિ થાય સાધુ થઈને જો પૈસાની લેવડદેવડમા પડે તો પ્રવળ્યાનો નાશ થાય માટે કોઈ પણ મુમુક્ષુએ આરભે ધર્મ ન માનવો જોઈએ કોઈ કહેશે, કે સૂર્યાલદેવે તો નાટક કર્યું, તો પછી અમને શો વાધો ? માટે જ સત્ય રવરૂપ સમજાવવું પડ્યું ભગવાન અનારભી છે, માટે આરભની પ્રવૃત્તિમા હા પાડે તેમ નથી ત્યારે એક દષ્ટિએ જોવાય કે બે દષ્ટિએ ? આચારાગ સૂત્રમા ભગવાન

મહાવીરનું જીવન ચાસ્યું છે એ સુખધર્મા ચામકારો કહે છે કે જે વખતે મહાવીર યજ્ઞાર ત્યજીને દીક્ષા લેવા જઈ રમમા નીકળ્યા, તે વખતે દેવોએ એક પાલખી બનાવી હતી. ભગવાનનો વરણોડો જ જલમા આવ્યો છે ૬૪ મંત્રો આવજ છે મનુષ્યો અને દેવોના વાર્જિત્રો વામી રહ્યાં છે જે વખતે મહાવીર ત્રિદશ ભગવાનને નમસ્કાર કરીને કહે છે, “આજથી હું સાવધયોગના પચ્ચખાણુ કરું છું” પચ્ચખાણુ કર્યા પછી શકેન્દ્ર મહારાજે કહ્યું ‘ વાર્જિત્રો વગાડવા બધ કરો. ભગવાને સાવધયોગનો ત્યાગ કર્યો છે, માટે એકદમ બધ કરી દે. ” આ સ્થળે શકેન્દ્રે આરબની પ્રવૃત્તિ રોકી લીધી અને આ જાણુ નાટકના પદ્ધતિ પાટે છે તે તેનું કારણ સ્યાદુવાદમાં સમજાશે. સૂર્યાસને અત્યારે અવિરતિ નામ કર્યાના ઉદય વર્તે છે હવે સૂર્યાસ શુ કરશે, તે આજગ ઉપર અવગ્રહે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૫૩ મું

(રવિવાર, અધિક માવણ વદ ૯ મંથુ જન્માટમી)

રામપરોક્ષીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે શાગદેવનો ક્ષય કરીને, સખૂણ કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી જગનના જીવોને બાવાને જે માર્ગે જતાઓ છે તેના મૂલ્ય કરાચ તેમ નથી લક્ષ્યતા જતા વનાર, કેવળજ્ઞાની અને રશનીય એવા ભગવાન પાસે સૂર્યાસ હવે છે ભાલનો નિલય કરાવી લીધો.

હવે સૂર્યાલના ઉત્સાહનો પાર નથી. આત્મા જ્યારે ઉલ્લાસમાં આવે છે ત્યારે એ ઝાલ્યો બાધ્યો રહેતો નથી. સૂર્યાલ પ્રભુદેવને કહે છે, “હે ભગવાન ! આપ તો મારી અને જગતના સર્વ જીવોની ત્રણે કાળની વાતને બાળવાવાળા પણ છો. આ ગૌતમાદિ મુનિઓ અને ચતુર્વિધ સઘને હું નાટક બતાવું, કારણ કે મારી પાસે મનુષ્યો જેવી ત્યાગની ઋદ્ધિ નથી, જેથી હું આપને ત્યાગ અર્પણ કરી શકું, હું જે ઋદ્ધિ પામ્યો છું, તે ધર્મનો પ્રતાપ અને ધર્મથી વધતા પુણ્યથી પામ્યો છું ધર્મનું મહાત્મ્ય પામવા માટે હું આ પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યો છું ” ભગવાન તો કેવળી મહારાજ છે એક, બે અને ત્રણ ત્રણ વાર કહેવામાં આવ્યું, છતાં તે પોતાનું મૌન તોડતા નથી સૂર્યાલ વિચાર કરે છે, કે આમની રીત પ્રમાણે આદેશ અગીકાર નહિ કરી શકાતો હોય, કારણ કે અનારભમા કરવું, કરાવવું કે તેને અનુમોદન આપવાનું બની શકતું નથી આ બાજુ, સૂર્યાલ રોક્યા રોકાય તેમ નથી સૂર્યાલદેવ ડર પ્રકારનાં નાટક બધ પાડે છે તેમાં ૩૧ નાટકો જુદા જુદા પ્રકારના છે અને ડર મુ નાટક ભગવાન મહાવીરના જીવન-પ્રસંગોનું છે. ભગવાન મહાવીર દસમા પ્રાણાન્તે દેવલોકથી ચવીને દેવાનદાની કુક્ષિએ ઉત્પન્ન થયા, અને ત્રિશલાની ક્રૂએ મુકાયા, અને તેમને મેરુ ઉપર લઈ જવાયા, અને માતાજી પાસે મુકાયા, મોટા થયા-આ બધું તેમ જ પાવાપુરીમાં ચોવિહારો છૂં લક્ષ્મ કરીને મોલમાં પધાર્યા, ત્યાસુધીનું નાટક સૂર્યાલે કરી બતાવ્યું તે સળધમાં શાસ્ત્રકારો કહે છે, કે ૧૦૮ દેવ-કુમારોને સૂર્યાલે પોતાના ડાબા હાથમાંથી કાઢ્યા ભગવાનના

સમોસરણની સામે ઠર નાટકો વૈકિય રૂપો કરીને રમ્યા ખરી ઉપર કહ્યું તે મહા સુધીનું છેલ્લું નાટક બતાવ્યું શરીરમાંથી વૈકિય પ્રદેશ કાઢીને ભગવાનની સમુખ ઠર પ્રકાશના નાટક કર્યા. જે જે વીર્ય કરે શાય છે, તેમની પાસે દેવતાઓ આવે છે અને ઠર પ્રકાશના નાટકો છવોને બતાવે છે હવે જે વીર્ય કરની પાસે નાટકો શાય તેમા છેલ્લું નાટક તે વીર્ય કર ભગવાનના જન્મથી આરંભી મહા સુધીનું હોય. આને કે-લાક લોકો દલીલ કરે છે, કે સૂર્યાબદેવે ભગવાનની પાસે આમ કહ્યું તો મનુષ્યો પાસે કરવામા અમને શો વાધો હોય ?

સમજો તમારી પાસે દેવ કરતા એ વધારે કિંમતી વસ્તુ રહેલી છે જે મહાપુરુષને આપણે જે વસ્તુ અપણુ કરીએ તે વસ્તુ તેની મોખતા સમજીને જ અપણુ કરાય. મનુષ્યો પાસે દેવ કરતા વધારે સરમ્મ જોવી ત્યાગની કદિ પડેલી છે દેવા કહે છે કે-જલેને અમારી બાજુ કદિ ગમે તેવી ચિંતાવી હોય, પણ મનુષ્યોની ત્યાગ-કદિ આગળ તે કિંમતી પછી બાજ છે કોઈ રાજા તમારા પર તુલ્ય શાય તો તેને કંઈ એ ધરવી જોઈએ જોવો વિચાર તમને આવે. નગરશેઠ હોય તે જવેગતને શાળ જરીને રાજા પાસે બાય નગરશેઠની દેખાદેખી કરીને જો કોઈ સાધારણ માણસ જવેશતના નજરાણાનો વિચાર કરે, તો તે તજિએ બેસી બાય માટે સદુએ પોતપોતાનાં ગજા પ્રમાણે બે-કરવી જોઈએ ભગવાન કહે છે કે જનનમાં નગરશેઠના કરતા એ વધારે ઊંચુ પદ ધરાવનારા મનુષ્યો છે તે અપેક્ષાએ દેવ કરતા માનવની કદિ વધારી છે સામકારો

દેવની ઋદ્ધિના વખાણુ કરતા કહે છે, કે દેવાંગનાના કપાળમા કરેલા એકએક ગાદલામાં આખા જમ્બુદ્વીપની ઋદ્ધિ સમાઈ જાય છે, દેવોને ચક્રવા-ઊતરવાના બાજેઠોમા અઢી દ્વીપની ઋદ્ધિનો સમાવેશ થઈ જાય છે, તો પછી એ દેવોનાં વિમાનો અને આભરણો વગેરેની ઋદ્ધિ કેટલી હશે તેની કલ્પના તમે જ કરી લેશો. સરખામણી તો થવાની તો સમજો બાહ્ય ઋદ્ધિ દેવોની વધારે છે, પણ અભ્યંતર ઋદ્ધિ તો માનવની જ વધારે છે દેવલોકમા રહેતા દેવતાઓ પણ કહે છે, કે મનુષ્યોએ જે શક્તિ અને ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કર્યા છે તે તેમની પાસે નથી માણસ જો ધારે તો વિષયોથી વિરાગ પામીને વિરતિને અગીકાર કરી શકે, જ્યારે દેવ ધારે તો એ ન કરી શકે ચપટી વગાડીએ એટલા સમયમા દેવો જમ્બુદ્વીપને ૨૧ વાર પ્રદક્ષિણા ફરી શકે, પણ એક નવકારથી અને એક દિવસનું બ્રહ્મચર્ય પાળવાની શક્તિ તેઓમા નથી ભગવાને કહ્યું છે, કે 'દેવાવિ તં નમસ્સ્તંતિ જસ્ત્ત ધમ્મે સયા મણો ।' જેનું ધર્મને વિષે, ત્યાગને વિષે સદાય મન છે તેને દેવો પણ નમસ્કાર કરે છે માટે કહો, જે ટાણુ દેવો પાસે છે તે તમારી પાસે નથી ? તો તમે કયા ભવના વખાણુ કરો છો ? બોલો ને ! અહીંથી ઊઠીને તમારે કયા ઉતારા કરવા છે ? દેવો કહે છે, કે તેઓ મનુષ્યોના ત્યાગની ઋદ્ધિ પાછળ પાગલ છે ભગવાન શુ બતાવે છે ? વીતરાગ પાસેથી મનુષ્યો ભાવઋદ્ધિને, ત્યાગ-વૈરાગ્યની વાતોને સાંભળે છે તેવો શાસ્ત્રોમા વારવાર ઉદ્દેખ આવે છે હે ભગવાન ! તમે બહુ સરસ પ્રવચન કર્યું તમારી વાણી સાંભળ્યા પછી અમારો આત્મા ઠરે છે અમે નિર્ઝન્ય

પ્રવચનની શ્રદ્ધા કરીએ છીએ નિર્ઝન્ય પ્રવચને વડે એ આત્મશુદ્ધિનો માર્ગ બતાવે છે તે અમે-મૂંઢા અનુસરી શકતા નથી જેમણે તીથ કરની વાણી સાંભળીને શેષવી છે એવા મુમુક્ષુઓને અમારા કાઠિ કાઠિ વદન છે પણ હે ભગવનિ ! અમે તેવા નથી. મુખાહુ કુમારે શુ કહ્યું હતું તે ખબર છે ને ? તેણે કહેલું, હું દેશ વિરતિ ધર્મને અગ્રીકાર કરીશ. હે ભગવન ! ગાગમા જેટલો ઉધાડ થયો છે તેટલો મને અગ્રીકાર કરાવો. આના સિવાય બીજુ શુ હું આપને અગ્રીકાર કરાવશુ ? મનુષ્યની પાસે ત્યાગ કરવાની અને વૈરાગ્યની શક્તિ છે માટે નિરાશબી જીવન જીવવા માટે ભગવાનને ત્યાગનું સેતુ કરે છે તમે અમારા ઉપર તુષ્ટમાન થાઓ. સાહેબ ! આત્માનો બહુ સરસ માગ બતાવી દીધો. હે દેવાના પ્રિયો ! તમને પૂર્વના પુરવે જુદિ મળી છે પણ જો જુદિનો સ્વત્યને માર્ગે ઉપયોગ ન થાય, તો ખોટનો વેપાર વધે તમને તમારા સગા-સબંધીઓ અને પત્ની-ભાઈનાં પણ જુદિશાળી માનતા હશે. મિત્રો અને જનતા પણ તમારા વખાણ કરતાં હશે. પણ જુદિની કસોટીમાથી કેટલા જણ સફળતાપૂર્વક બહાર નીકળતા હશે ? તમને જુદિ ના? માન અને અભિમાન હશે; પણ જો એ જુદિ પ્રમાણિકપણે વીત રાગના માએ ન વળે તો તે ફાતરા જેવી તુચ્છ કહેવાય. તમે શુ કરી રહ્યા છો ? ફાતરા કાઢનારના હાથમાં સારખૂત વસ્તુ ન આવે જેની પ્રવૃત્તિ સારખૂત ન હોય તેનું જીવન બધું છે જ્ઞાનીઓ શુ કહે છે ? તમારી જુદિને જ્ઞાન, દયાન અને ધારિત્રના ઉપયોગમા જોડો, તો કદાચ સારખૂત પડાય.

નીકળે પણ ને બુદ્ધિનો સદુપયોગ નહિ કરે, તો ફેાતરા કાઢવા જેવું થશે હે દેવાના પ્રિયો ! તમે તમારા જીવનમાં એવી કંઈ પ્રવૃત્તિ કરી, જેના માટે તમે ગૌરવ લઈ શકો ? તમે એવી કંઈ સપત્તિ મેળવી કે જે સદાકાળ તમારી સાથે રહેશે ? ચક્રવર્તી ને ચક્રવર્તી પાણાના ગુમાનમાં વિષયનો દાસ થઈને રહે, તો તે પણ નરકની ગતિમાં જાય માટે વિચાર તો કરો.

શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન, જેની હાકલ ત્રણ ખંડમાં વાગતી હતી, તેમના જન્મની આજે અષ્ટમી છે શ્રીકૃષ્ણ દ્વારકામાં રહેતા હતા. જે વખતે દ્વારકાનો દાહ થયો, ત્યારે ત્રણ જણ સિવાય જીવતું કોઈ બહાર ન નીકળી શક્યુ જે વખતે કર્મ નેર કરે છે તે વખતે ઘટીમાં પિલાવુ જ પડે છે એ શ્રીકૃષ્ણનું જ્યારે પુણ્ય વધ્યુ, ત્યારે દેવોએ સોનાની દ્વારકા બનાવી દીધી; અને જ્યારે પુણ્ય ખૂટ્યુ ત્યારે તેમને કોઈ પાણી પાનાર પણ ન મળ્યુ ! કર્મની ગહન ગતિ તો જુઓ ! સત્યભામા શ્રીકૃષ્ણના પત્ની હતા અને રાજુલ નેમિનાથના બન્ને સગી બહેનો થાય કંસ અને અતિમુક્ત કુમાર બન્ને સગા ભાઈઓ હતા, પણ બન્નેની પ્રવૃત્તિમાં કેટલું અતર પડી ગયું ! આકાશ પાતાળ જેવડું ! બંને માનવ હતા, પણ કંઈ કોટિના ? કંસના દેવકીજી કરીને એક બહેન હતા તેમણે એક પછી એક એમ આઠ રત્નોને જન્મ આપ્યો. પણ એમાના છ મોક્ષમાં પધારી ગયા સાતમાં શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ અને આઠમાં ગજસુકુમાર શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ આવતી ચોવીસીમાં અમમ નામના બારમાં તીર્થ કર થશે એવું તે શ્રીકૃષ્ણે વાસુદેવના ભવમાં શુ કર્યું હતું, જેથી તે બારમાં તીર્થ કર થવાના ? જે

સમયે જાગવાન નેમિનાથ તેમનાં ૧૮૦૦૦ સાધુ સહિત દારકામ પધાર્યા, ત્યારે નગરની શોભા કેવી સરસ લાગતી હતી! આવડાં મોટા ઉપાગ્રયમા બે મોટા ઘાણા હોય અને બે નવ હસ બેસતાં હોય તો કેવું ભવ્ય દ્રશ્ય લાગે એ તો તમે પ્રત્યક્ષ પણ ઠહી શકો છો પણ એ ભવ્ય કેને લાગે? બે ભવિ હોય તેને જ આજે તો શાસનમાથી સાધુઓ ઘડતા ભય છે તમે બે ધરકામમાથી સમય ઠાઢી અપણું નહિ કરે, તો શાસન કેવી રીતે ચાલશે? બધુઓ! તમે વિદ્યાલયો, યોગ્યા, કોલેજો સ્થાપી, સસ્થાઓ ઊભી કરી, આજનું જ્ઞાન આપવા માડ્યું, પણ સાધુસમ્માના વધારો કરે એવી કંઈ પ્રવૃત્તિ કરી? તમારું બાદે તો કોઈ પહેલ કરે તો તેની પ્રવૃત્તિને ભાંગી ફાડી નાખે તમે કહેશો સાહેબ! માડુ આ જેવું ક્ષેત્ર છે તો આડુ મોમાસુ આપે, પણ ધરમાથી કોઈ કાઠવું નથી તો પછી આડુ ક્યાથી મળે? વડુને પરચે સાત વર્ગ ઘઈ અમા હોય અને બે સીમત આડુ ન હોય, તો આડુ-સસરાને હિમ ન આવે વડુને જુવા પાસે લઈ બસ અને પચ્ચર તેટલા કેવ બનાવ. પણ શાસનમા બે કંઈ બટે તો તમારું એક રૂવાડું ચે ફરકવાનું નહિ છેવટે એનું તો કરે કે જે ધરમાં કોઈ દીક્ષા લેવા તૈયાર થાય તો તેનો વિશેષ ન કરવો એવી પ્રતિના કરે તમારામાં બે શાસન પ્રત્તે પ્રેમ ધમશ વમેરે હોય, તો કંઈ નહિ તો વયે એકને તો તૈયાર કરે જેથી શાસનની ઉન્નતિ વપે શ્રીકૃષ્ણે તેમની આઠ આઠ પટરાણીઓ અને પ્રણસ જેવા લાકા કુમારો અને કુમારિકાઓની બે જાગવાનને આપી. શ્રીકૃષ્ણને શુ યોનાના પરિચાર ઉપર તમારા જેવો પ્રેમ નહિ હોય? પણ તે

માનતા હતા, કે “મારા શરણે તો ભયની સભાવના છે, પણ જો ભગવાનને શરણે જશે તો એમનું કલ્યાણ થશે ત્રાણ, શરણ તો ભગવાન નેમિનાથ છે ” એટલા માટે તો શ્રીકૃષ્ણે બધાનું અર્પણ કર્યું અને સીક્ષા આપવા તૈયાર થયા જ્યારે શ્રીકૃષ્ણની આંક પટરાણીઓ સીક્ષા લેવા તૈયાર થાય છે, ત્યારે પ્રજાજનો શ્રીકૃષ્ણને કહે છે, “આપના બેડા આપની ગણીઓ ચૂડા ઉતારે તે સારું ન લાગે ” એક કવિએ પણ ગાયું છે, કે—

“હાથ બેડી, માન મોડી, રાજાજને લાગે પાય,
મૂંઝિણી સરીખીને આજા આપી તે સારું કેમ કહેવાય ?”

“બત્રીસ હજાર રાણીઓમા મુખ્ય આંક પટરાણીઓ ઊઠીને સયમનું વ્રત લે તે સારું ન કહેવાય તમારી પટરાણીઓ ઘેર ઘેર સિક્ષા લેવા નીકળશે તે શું સારું કહેવાય ?” પ્રજાજનોને પ્રત્યુત્તર હેતા શ્રીકૃષ્ણ કહે છે

“કહેનારા તો કહીને ગંદ, મારી રજા ધર્મ,
સયમ લઈને વિચર્યો તો મુક્તિ જગ્યો મર્મ ”

આ ભાવનાથી શ્રીકૃષ્ણે તીર્થ કર નામ કર્મ બાધ્યું ત્યારે આ તો સારું કરનારને શેકનાર પડ્યા છે, અનુભોદન આપવાવાળા વિગ્લા છે માટે ધર્મને સાધો અને કર્મ તોડો કર્મને તોડવા માટે તો શ્રીકૃષ્ણે તીર્થ કર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું તે શ્રીકૃષ્ણની આજે તમારી આગળ વાત કહી છે માથે સાથે તમને ઉપદેશ પણ મળી જશે શ્રીકૃષ્ણ ત્યારે ગર્ભમાં હતા, ત્યારે તેમની માતાને નિર્પણમા પોતાનું મુખ જોવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો દાસીએ અડીઓ આપ્યો. અડીઆને દૂર કે દી

તેણે મ્યાનમાંથી તલવાર કાઢી તેમાં પોતાનું માંડુ ભેંસુ તેને
 ઘસુ કે તેનો સુપુત્ર પરાક્રમી ઘસે. સારું બાળક આપવાનું
 હોય તો સુમધી પદ્માર્ધી ગભિલીને ગમે અને નહારું બાળક
 આવવાનું હોય તો માટી વગેરે ખાવાનું મન ધાય. સવા નવ
 માસે શ્રીકૃષ્ણનો જન્મ થયો. ઉત્તમ પુરુષનો જન્મ મધ્ય-
 રાત્રિએ ધાય વાસુદેવને બાણ કરવામાં આવી. છ-છ બાળકો
 કસના ભયે બહારી ગયા છે તેનો ભય દેવકીજીના હૃદયમાં છે
 છ-છ બાળકે માતાને સવાનના લગાવો લેવાનો લાજ મળ્યો
 નથી. આવા પરાક્રમી બાળકનો જ મ ધાય અને તેને જો બરાબર
 પાળીએ નહિ તો રાત્નની વૃદ્ધિ શી રીતે થાય? તે જ વખતે નહ
 અને યશોદાને ખગર આપવામાં આવી અહીં જ મહિનાનો ફેર
 નાખ્યા. જેથી કસને વહેમ ન આવે કારણ કે કસ બાણતો
 હોતો કે દેવકીજીનો સાતમો ગર્ભ તેનો મારનાર થશે. કસે
 પૂરે પૂરે બાપનો રાખેલો ઉત્તરેન ઘોડી કરી રહ્યા છે જેવો
 વાસુદેવનો જ મ થયો કે તેવા જ વાસુદેવ બાળકને સૂઝામાં
 નાખીને નહને ત્યાં જવા નીકળી પડ્યા. બધા હિંમત હતા.
 મહાપુરુષનો પ્રાપ્ત તો જુઓ. વાજિત્ર વાગ્યા, તો પણ
 કોઈને ખગર ન પડી ઉત્તરેને પૂછ્યું 'આ કોણ છે?'
 વાસુદેવ કહ્યું 'તને છો. ભગવાન છે.' એમ કહીને જમુના નદીને
 કાઠે આવ્યા નહીં તો જ કાઠે ભરપૂર છે તને શ્રીકૃષ્ણના
 પગનો અંગૂઠો અડકાવ્યો કે જગ્યા થઈ અર્ધ અને વાસુદેવ
 નહીં પાર કરી એકાગ્રમાં આવ્યા દેવકીજીને ખાનો ચઢ્યો છે
 પણ ખાનો કોને મળે? સગી મા હોય તેને. કે પાવૈયાને
 નહિ. ત્યારે સમ્યક્ જાન રચન અને ચારિત્રના પાત્ર કોને

ચડે? તમે અર્ધમને માર્ગે જતા હો, black-market (કાળા બજાર) કરી લાખો રૂપિયા લાવો, તો તમારા સ્ત્રીપુત્રાદિકને આનંદ થાય, પણ તમારા ગુરુને તો દુઃખ જ થાય આ ઠેકાણે ગુરુ અને ગુરુણી તમારુ રક્ષણ કરનાર છે આઠ પ્રવચન માતા એ જ તમારી સાચી માતા છે એ માતાના ઉત્સર્ગમા આળોટનાર બાળક તેજસ્વી હોય પણ જ્યાં દયા-માતાનુ ખૂન થતું હોય, ત્યાં એવું બાળક ડગ પણ ન માડે, જ્યાં ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનું સામ્રાજ્ય હોય, ત્યાં તે કોઈ કાળે જાય નહિ ગોવાળને ઘેર જેમ જશોદા માતા શ્રીકૃષ્ણનું રક્ષણ કરે છે, તમ અને તેનાથી પણ વિશેષ પ્રવચન માતા મારુ રક્ષણ કરે છે ગોવાળને ઘેર શ્રીકૃષ્ણ મોટા થયા અને માતા જશોદાએ પોતાના પેટના પુત્ર કરતા વધારે લાડથી તેમનું લાલનપાલન કર્યું ધન્ય છે એ જશોદા માતાને! આજે જો કોઈની મા મરી ગઈ હોય અને નવી મા આવે, તો તે આવી સલાળ લેવાની ખરી? ત્યારે ગોપને ઘેર રહેલી બાઈનું વર્તન જુઓ! પોતાના પેટના દીકરાઓ અને શ્રીકૃષ્ણ વચ્ચે તેમણે કશો લેદલાવ રાખ્યો નથી અને આજની માતાઓ જુઓ! પોતાના સગા દીકરાને કેસરિયા દૂધના વાટકા અને ચોરમાનને છાસનો વાટકો એ માડ માડ આપશે શું આવું તમારા ભવામા નથી આવતું? જશોદાએ પોતાના અને પારકા વચ્ચે સહેજ પણ difference (અતર) ગળ્યા સિવાય સરખા ગ્રેમથી બધાયનું લાલનપાલન કર્યું માટે આજની બહેનો પણ માતા જશોદાના દૃષ્ટાન્તને અનુસરે તેમ થશે તો પ્રત્યેક ઘરમા કલહ, અદેખાઈ અને કંકાસને સ્થાને શાન્તિનું સામ્રાજ્ય સ્થપાશે

આને વૈષ્ણવો સ્થળે સ્થળે શ્રી કૃષ્ણજન્મ ઊજવશે. આપણે શ્રીકૃષ્ણની આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિઓ વખાણી, ત્યારે જન્ય હશે નીઓ તેની લીલા વખાણે છે પણ શ્રીકૃષ્ણે તો તીર્થંકર હતા બાપ્પુ છે એમણે પટરાણીઓ અને કુમારકુમારીઓને ભગવાનને બોલે અપણુ કર્યા અને સમ્યક્દષ્ટિ થયા શ્રીકૃષ્ણના વખાણ થાય છે કારણ કે તેમણે છ વસ્તુઓનું હરણ કર્યું છે કાળી નાગનો નાશ એટલે જનતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા વગેરેનો તેમણે નાશ કર્યો છે ભગવાન કહે છે, કે શ્રીકૃષ્ણે તો છ વસ્તુઓનું હરણ કર્યું પણ જનતામા તો આ છ બે શત્રુઓ બરેલા છે આ શત્રુઓ છે કામ ક્રોધ, મદ્ય મત્સર દોષ અને ઇર્ષ્યા આ શત્રુઓ તમે હણો શ્રીકૃષ્ણે તો એક હથ્થર ફણાવાળા સપને હર્યો, પણ આપણામાં તો લાખ ફણાવાળા સર્પો ભર્યા છે, તેમને હણવાના છે વાસનાને ભગવાન લાખ ફણાવાળો નાપ કહે છે કારણ કે હજી જ્યાં એક વાસના પૂરી થઈ નથી, ત્યાં બીજી પોતાનું માથું ઊંચકે છે માટે જ ભગવાનને બોલવું પડ્યું કે—

इमं च मे मत्पि इमं च मत्पि इमं च मे किञ्चमिमं अकिञ्चम् ।
सं पश्यमेवं लालक्यमाणं हरा हरमिति कर्हं पमाभो ॥

જગતના છવો તો આવી જ માન્યતાથી બરેલા છે કે આ માડું છે અને આ મારી પાસે નથી આ મેં કર્યું અને આ મેં નથી કર્યું અને કૃપિયા તો રહ્યો, પણ અદ્યાપિ તેને ચોખ્ખાં બોલો બગલો બંધા યો નથી બગલો તો છે પણ મોટર હજી આવી નથી મોટર તો છે પણ વરવદ્ સાથે બેસીને હજી ફરવા નીકળી શક્યા નથી

ફરવા તો નીકળ્યા છીએ, પણ આ બધાનો વારસદાર હજી જન્મ્યો નથી ફીકરો તો છે, પણ વહુ હજી ઘેર આવી નથી. વહુ તો આવી, પણ સેવા કરવાને બદલે ઊલટી મારી પાસે સેવા કરાવે તેવી છે.” આમ, હૈયાહોળીમા જિ હળી પૂરી થઈ જાય છે, તો પણ, હે પ્રમાદીઓ ! તમે જાગતા કેમ નથી ? કાળનું ચક્ર અવિરત ગતિએ તમારા મસ્તક પર ફરી રહ્યું છે. માટે ચેતો ! જાગ્રત થાઓ ! મરણને શરણ તો એક દહાડો અવશ્ય થવાનું જ છે.

“ કાળ ચક્ર ફરે છે, એક દિન જવું છે,
ભૂલ મત જના, હો જીવ ! ભૂલ મત જના ”

માટે, ભાઈઓ ! ભૂલશો નહિ. કાળનું ચક્ર માથા પર ફરી રહ્યું છે. ક્યારે ઉપાડીને ફેંકી દેશે, તેની કોઈને ખબર નથી. માટે વાસના રૂપી કાલીય નાગને મારી મુક્ત બનો. વાસનાનો ત્યાગ કરો. હવે શું આવશે તે આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન ૫૪ મું

[મોમવાર, અધિક શ્રાવણ વદિ ૧૦)

રાયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે સુધર્મા દેવલોકમાથી સૂર્યાલદેવ વિમાનમા પ્રભુ મહાવીરને વાદવા આવ્યા હતા વાલી, નમસ્કાર કરીને લગવાનને છ પ્રશ્નો પૂછીને પોતાનો નિર્ણય થતાં તેમનો આત્મા ઉલ્લાસે ચડી ગયો.

ઉત્સાહમાં ચઢી ગયા' પછી ડર બળના નાટકો પાડ્યા પછી
 જે વૈકિર્ચ રૂપની લખિય કરી હતી તેને પાછી સંકેતી લીધી
 ભગવાન બધું બાબત હતા આ બધું આજગ બતાવી દીધું
 છે દેવ પાસે ત્યાગ અને ધર્મ કરવાનું સામર્થ્ય નથી જોડે
 ભક્તિના વેગમાં આવી પોતાની પાસે જે હતું તે તેમણે
 બતાવી દીધું હવે, જો વસ્તુઓ શાધી મળે છે તે બતાવીશું
 સૂર્યાશદેવ સમ્યક્ષિ છે જોડે તે વિચાર કરીને ધર્મનું મા
 હાત્મ્ય બતાવે છે પૂર્વે જે આત્માઓ ધર્મને મહત્ત્વ કરે છે,
 ત્યાગ અને વૈરાગ્યનું સેવન કરે છે અને ભગવાનના મુનિઓ
 પાસેથી દેશવિરતિપણુ અગ્રીકાર કરે છે તેવા આત્માઓને
 પણ હજી કમબધ રહે છે કર્મનો સપૂર્ણ ક્ષય થતો નથી.
 જેમનું આયુષ્ય પૂરું થાય છે અને કર્મો વધારે હોય છે,
 તેમને દેવલોકમાં જવું પડે છે દેવભવમાં આવી જાદિ શાધી
 પામે છે? જે જીવો પૂર્વે મળેલા સમયનો સદુપયોગ કરે છે,
 તેને વ્યથ ન શુભાવતા ધર્મની આરાધનામાં જાણે છે તેઓને
 આવી જાદિ પ્રાપ્ત થાય છે ભગવાન કહે છે હે જીવો! હે
 ભાઈઓ! વ્યથ વસ્તુઓ પાછળ તમારો કિંમતી સમય વેડફી
 નાખ્યો તો તમારે ખસ્ટાવાનો વખત આવ્યો આવો અમૂલ્ય
 અવસર વારે ધરીએ ખાવો નથી હીસ જેવી કિંમતી વસ્તુને
 છોડીને કાચને મૂર્ખ સિવાય કોણ સંપરવાનું હતું? જિનેશ્વર
 ભગવાન કહે છે હે ભાઈઓ! હીસ જેવી મહાપ્ર ધર્મની
 આરાધનાને મૂકી વિન્યાસી વસ્તુઓ પાછળ શીદને તમે તમારો
 સમય વે ફી રહ્યા છો? નાજે જ્ઞાનમાં આવો તમે કોણ છો
 તે વિચારો તમે આ મા છો આત્મા તો અજર અમર છે

તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે જ તમારી પ્રવૃત્તિ હોવી જોઈએ. ભાઈઓ ! તમારી પાસે સદાકાળ ટકી રહે એવી કંઈ સંપત્તિ છે, કે જેના કારણે તમે ગૌરવ અનુભવી શકો. ભગવાન કહે છે, કે જે અમે પ્રાપ્ત કર્યું છે તે સનાતન સત્ય છે, અને જે તત્ત્વો અમારી પાસે છે તે ચિરસ્થાયી છે એ તત્ત્વો કયા છે, કે જેની દુનિયા પ્રતીતિ કરે છે અને જેના માટે મુમુક્ષુઓ સર્વસ્વનું અર્પણ કરી દે છે ! જેના મુખ પર દીપ્તિ છે, જેના આત્મામાં તેજ છે, જેની કિમત મહાપુરુષોએ આકી છે તે કાળને શાસ્ત્રકારોએ સર્વલક્ષી અને સર્વલક્ષી કહ્યો છે, પણ આવા કાળની સામે અખડ રીતે ટકી શકે એવું તત્ત્વ કયું છે ? તે વસ્તુ, ભગવાન કહે છે કે, તમારો અજર અને અમર આત્મા પોતે જ છે કેહિનૂર હીરાને કદાચ તમે જોયો નહિ હોય, પણ તેનું નામ તો તમે સાંભળ્યું જ હશે ત્યારે હીરાને દેખનાર કોણ હોઈ શકે ? જેને ચક્ષુઓ છે તે જ હીરાને જોઈ શકે આખ હોય પણ પરીક્ષા કરવાની સૂઝ ન હોય તેને મન તે હીરા કાચ જ છે પરખ હોય તો હીરા તેમ આત્મા કેહિનૂર હીરા જેવો છે સમ્યગ્દષ્ટિ ઝવેરીઓએ એ હીરાનું મૂલ્ય આકયું છે, ત્યારે મિથ્યાદષ્ટિ અને અજ્ઞાનીઓને એની સાચી કિમતની જાણ નથી માટે ભગવાન કહે છે, કે—તમને ઝવેરી બનવા માટે આ અવસર મળ્યો છે ઝવેરી સિવાય હીરાની પરખ કોણ કરી શકે ? હીરા જેવા અજર અમર આત્માની કિમત તમારે ઝવેરી બનીને આકવાની છે બાહ્ય જીવન ટકાવવા માટે તમે કોઈને અગવડ તો નથી કરતાને ! એવું તમારે પોતાને સદાય પૂછતા રહેવું જોઈએ.

આવા વિચાર' કોણે કરે? ને આથી સમ્યક્દષ્ટિ હોય, તેને જ
 આવા વિચાર આવે. પોતાના માની લીધેલા સુખની ખાતર
 જો બીજાને અગવડમાં મુકાવું પણ હોય, તો તે તેની
 ભૂલ છે, એમ સમ્યક્દષ્ટિ વિચારે. સમ્યક્દષ્ટિ સાચાને
 સાચું માને, બ્યારે મિશ્ન્યાદષ્ટિ સાચાને ખોટું માને.
 આ દશામાં, હવે આપણે કયા સુધી રહેવું છે? આ સ્વરૂપ
 પ્રાપ્ત કરીને સૂર્યાસ દેવભવમાં આવેલા છે, અને આવીને તેણે
 ઠર પ્રકારના નાટકો બતાવ્યા. ચાર ગતિઓમાં જીવને પરિ
 ભ્રમણ કરવું પડે છે. બ્યારે મોક્ષગતિમાં જીવ સ્થિર થાય
 છે એ પહેલે પ્રાપ્ત કરવા માટે તો આ માનવભવ મળ્યો છે.
 ભગવાન કહે છે કે અધમના ભાવ કરશે. તો અધમ ગતિમાં
 જવું પડશે. આ ભવ કઈ અધમ ગતિમાં જવા માટે મળ્યો
 નથી માટે લાભ લો. આત્મસ્વભાવની પ્રાપ્તિ નરક, તિર્થંકર
 કે દેવગતિમાં શક્ય નથી. દેવગતિમાં પુણ્યના ફળનો એવો
 તો વેગભર્યો પ્રવાહ વહે છે કે ધમરૂપી બીજ તેમાં તણાઈ
 બાક છે. બ્યવહારમાં કોઈ પુણ્યશાળીને ૨૪ કલાક એ જ
 નાટકો, એ જ સિનેમાઓ. એ જ મોજમજાકના સાધનો હોય.
 ધમની વાત તેને સુઝે જ નહિ. કોઈ મહાન આત્મા જ આમાં
 અપવાદ રૂપે હોય. નરકમાં રહેલાને તો દુઃખ જ સળગાવી રહ્યું
 હોય છે ત્યાં ધમનું અવલુ કરાવનાર કોઈ હોતું નથી.
 ઔદરિક શરીર સાધન પ્રધાન છે. આ કારણે મનુષ્યભવમાં
 ધમ કરવાનો અશક્ય-અવસર મળ્યો છે. આ અવસર પુનઃ
 પુનઃ મળવો દુલભ છે. લાડી, વાડી, આડી વગેરે તો ફરીથી
 પશુ મળશે પણ ધમથી છૂટવાના અવસરો આત્માને પુનઃ
 પુનઃ મળવા સુરહેલા છે. માટે અવસરને વધાવી લો અને

જિ દગીના લહાવા લૂટી-લો. : Life is a shadow-જીવન-તો
 એક ળાયા છે પડછાયો ક્યારે અદૃશ્ય થઈ જશે તેની ખબર
 નથી પણ તમે નવરા પડો ત્યારે આ બધું વિચારવાની તક
 મળે ને ? દેવલોકના દેવો એવા તો કામોપલોગમાં મગ્ન છે,
 કે તેમને બીજું કંઈ વિચારવાનો અવકાશ જ મળતો નથી. પૂર્વના
 પુણ્યે કરીને જે કંઈ ઇચ્છે તેની તરત જ પૂર્તિ થાય છે.
 ત્યાં તો અમીના ઓડકાર આવે, ૩૩ સાગરોપમનું આયુષ્ય
 હોય તો ૩૩ હજાર વર્ષે આહારની ઇચ્છા થાય લગવાન
 કહે છે, કે જેટલા સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય તેટલાં હજાર વર્ષે
 આહારની ઇચ્છા થાય એવા પુણ્યનાં કલ્પવૃક્ષો દેવોને ફળ્યા
 છે દેવને આહારની ઇચ્છા થાય ત્યારે તેઓ આ કામ શુભ
 પુદ્ગલોની સહાયથી કરે છે તક મળે તો વિચાર કરે ને ?
 પણ તેઓના લોગમાં આતરો પડતો જ નથી જ્યારે મનુષ્યની
 ઇચ્છાની પૂર્તિ થતાં સમય લાગે છે દૃષ્ટાંત તરીકે-તમને આ
 પીવાની ઇચ્છા થઈ નોકરને જલદી આ બનાવવાનો તમે હુકમ
 કર્યો પણ પેલા નોકરને તો પ્રાયમસ પેટાવવો પડે, પાણી
 ઉકાળવું પડે, આ નાખવી પડે. એમ તમારી ઇચ્છા અને
 પૂર્તિ વચ્ચે કેટલોક સમય જાય છે ત્યારે સમજો આંતરો
 પડતા, વસ્તુ પ્રાપ્ત ન થતા, સમજીને વિચારવાની તક મળે
 દેવોની ઇચ્છા સદા પુરાય છે અને મારી ઇચ્છા કેમ જલદી
 પૂરી થતી નથી એવા વિચાર આવે આ વિચારથી બોધ
 થાય તો તે ચાને પડતી મૂકવાનો તેને થશે, કે-ચાલો,
 ત્યાગનું ટાણું મેળ્યું. મનુષ્યલવમા જ ધર્મ સંમુખ બનવાનો
 અવસર મળે છે ટાપટીપમાં વખત ન ગુમાવતાં જિનવાણી
 સાલણવા-જવાનું આ ટાણું મળ્યું છે મનુષ્ય-ગતિ એ તો

પ્રધાન ગતિ છે ભગવાન મનુષ્યગતિના આટલાં બધાં વખાણ કરે છે તેમાં પણ મહાન રહસ્ય છુપાયેલું છે તપસ્યેવ ભગવાનનું આમુખ્ય કેટલું હતું ? ૮૪ લાખ પદ્મનુઃ અને અત્યારનું વધારેમા વધારે આમુખ્ય કેટલું ? સો વર્ષ અંગેર, મોટે ભગવાન કહે છે કે સમજીને સમાઈ જાઓ તો કુલમાં રત્ન છે પણ રત્ન લેશે કેણું ? રત્ન લેવાના આ અવસર—આ ટાણાં ફરીથી નહિ આવે. અવસરનો લાભ લેવાની ઈચ્છાવાળા સૂર્યા મહેવ નાટકે પૂરું કરીને ભગવાનને કહે છે, “ભગવાન ! હું મારે સ્થાને જઈ છું ભગવાન ! જો સ્થાને પણ હું કંઈ શાશ્વત રહેવાનો નથી.” આજકાલ તો માણસ જોમ માનવો થઈ ગયો છે કે જે સ્થાનેથી તેને પાછા ફરવાનું જ નથી. ફરેકને જોમ જ યાય છે કે જાહી જ મજમ રહેવાનું હોય તો કેવું સારું ! યામ છે ને ? હા, તો ત્યાં શું દુઃખ છે અને જાહી શું સુખ છે ? પણ જાઈઓ ! ભવકર સગદીમાં ખીખી રહ્યા છે. સુખનું નામ પણ નથી. જમનચમન કયા સુખી ? જ્યાં સુખી યમરાજનું તેડું નથી આવ્યું ત્યાં સુખી જ ને ? ખીખી તો મુસાફરી કરવાની જ છે જોકે કઢીમાં કણુ છે કે—

“ દુનિયા તજા મુસાફરિ, આખિર જર જવાના
મિથજા ને રહે મૂઠી, પગમાં ઘસે સ્વાના ”

હે મુસાફરિ ! આ ફાની દુનિયા અને ફેરકને છોડીને જોકે હિંપસ તો તારે અવશ્ય જવાનું છે તે સમયે પુણ્ય અને પાપનાં પોટલાં સિવાય અન્ય કંઈ વારી સામે નહિ આવે, જોકલા અને જોક જ પગમાં રવાના થવું પડ્યો. નાહી મળકારા મારવી હશે, સરીરમાં સંઘિત રહી નહિ હોય, જલીર અને મહેત્વનાં કામો

બાકી હશે, તો પણ જવું જ પડશે. પૈસાની લાંચ તે વખતે કશા ઉપયોગમાં નહિ આવે

“ વકીલાત ત્યા ન ચાલે, કોઈ લાંચ પણ ન ચાલે,
જજમેન્ટ ત્યા ન મળતા, મુકરર જગે જવાના ”

કોઈની વકીલાત ત્યારે ચાલશે નહિ ચાલે ખરી? કોઈ લાંચને હાથ પણ નહિ અડકાડે. અહીં તો તમારી વકીલાત કરવાવાળા નીકળશે, લાંચ લઈને તમારું કામ કરી આપવાવાળા પણ મળી આવશે, પણ યમના હૂતો ન તો વકીલાતને સાંભળશે કે ન તો લાંચથી લોભાશે અહીં તો જ્યારે છેલ્લા શ્વાસ ચાલતા હોય ત્યારે “ જોલાવો વકીલને, કરો વિલ (will) થાય સીલ (seal) ” હિ દેવાના પ્રિયો! તમારી દયાજનક સ્થિતિ તો જુઓ! શું જોઈને તમે સસારમાં ખેસી રહ્યા છો? શુદ્ધરિયા લાડવા જેવા તમને વૈરાગ્ય કેમ આવતો નથી? જ્ઞાનીઓ પોકારી પોકારીને ચેતવી રહ્યા છે, છતાં આત્મ-સંશોધન પ્રત્યે દષ્ટિ કેમ જતી નથી? “ એ કાળતુ કટક અડચું ગામમાં ગોઠીરો થયો હાટડીએ હડતાલ પડી ગુરુઓ! દરવાજા બંધ કરો, મહારાજને જોલાવો, માંગલિક સંભળાવો! ” પણ કેવી રીતે સંભળાવે?

એક સદ્ગૃહસ્થ હતા તેમને જીવલેણ રોગ લાગુ પડ્યો તેની પત્ની શાણી હતી તે દરરોજ સમજાવે, કે—

આ તો પખીડાનો મેજો, આ તો દુઃખ-દરિયાનો મેજો,
પ્રાંધ આજ જરો, કોઈ કાલ ! —આ તો

“ આ તો પખીડાનો મેજો છે જીવન તો દુઃખદરિયાનો મેજો છે કોઈ કાલે, તો કોઈ આજે ભીડી જશે માટે, આખો દિવસ કામમાં એવા મશગૂલ ગ્હો છો, કે ભગવાનનું નામ પણ યાદ નથી આવતું. વ્યસનોને વહાલા ન કરો થોડુંક

ધર્મ' પ્રત્યે પણ લક્ષ આપેા. " શેઠ જવાબ આપતાં કહે છે, " અરે ! ધર્મની પૂછકી ન બેઈ હોય તો ! તુ મારા ધર્મનાં જ્યારથી આવી છે ત્યારથી બહુવાણુ જ કરવા માડ્યું છે " ત્યાં બાઈનો પિતા આવ્યો. શેઠ સસરાને કહે છે : " તમારી દીકરી જ્યારથી મારા ધર્મના આવી છે ત્યારથી મારા સાર ભગડી ગયો છે મારા મિત્રને ત્યાં જવા માટે સાથે આવવાનું કહું તો કહેશે, કે મારે સામાનિક કરવું છે અથવા તો ઉપાધ્યયે જવું છે હું કોઈ સરસ સિનેમા બેવા જવાનું કહું તો કહેશે, કે તેના કરતાં ગુરુ દર્શન કરવા આવેાને. આમ છે એટલે અમારા ભેનો મેળ ક્યાંથી ખાય ? " આ સાંભળી શેઠાણીએ કહ્યું ' નાથ ! અહીંથી જિપ્સનાં એટલે હું તમારી નથી " શેઠ નવરો પડે ત્યારે વિભેશીમાના નાણા ગણે ઠાં તો બાહબધિને ભેગા કરી જ છપાની રમતો રમે. આમ ને આમ બધો ગ્રમય બસીત કરે છવને કઈ ધર્મ તો બેઈએ ને ? તેને કેન્સરનો રોગ થયો છે સીને તે કહે, શાન્તિ યાચ તેવું કઈ સુભગાવ. " સ્ત્રી કહે નાથ ! મેં તો તમને આખી જિંદગી જિનેશ્વરની વાણી સંભળાવી, પણ તે તમારે ગળે ન જિતરી. તો હવે પાણી ક્યાંથી જિતરે ? તમે કહો તો મહારાજને બોલાવું બાઈ મહારાજને બોલાવી દાવી મહારાજનો ધર્મ છે કે કોઈનું બહુ ઘણું હોય ત્યાં જવું મહારાજ કહે ' બાઈ ! આરજ અને પરિચય-તેમા તને જેટલું જરૂરનું હોય તેટલું દાખીને બાઈનાં પચ્ચખાણુ કરી લે. " દસ્તામાં વાંચિત્રો ગમતા હોય તો લે સુ સડકે ને ? તેમ પચ્ચખાણુની વાત આવતા આવકાલના યુવકેા બઠકે છે શેઠ પણ પચ્ચખાણુની વાત

સાલળી લે સ જેમ લડકયા. 'યાદ' રાખજો, કે સૂત્ર-વ્યાખ્યાન ત્રિના આત્મા ભૂતકાળમા તર્યો નથી, વર્તમાનમા તરવાનો નથી અને ભાવિમા તરશે નહિ. માટે ઘડી બે ઘડીના પ્રત્યાખ્યાન કરી લો, તો જીવન સુંદર બની જશે. “ભાઈ ! જીવનમા વ્યસનો તો ખૂબ સેવ્યા હવે એને છોડવાનો વખત આવ્યો છે ” ત્યારે પેલા રાગી શેઠ પૂછે છે, વ્યસનો કેટલા અને કયા ?

દ્યૂતં ચ માંસ ચ સુરા ચ વેશ્યા પાપાર્ધિ ચૌર્ય પરદારસેવા ।
 પ્તાનિ સ્તાનિ વ્યસનાનિ લોકે ઘોરાતિઘોરે નરકે પતન્તિ ॥
 આટલું કહીને ગુરુ મહારાજ તો ગયા આયુષ્ય પૂરું થવાનો વખત આવી લાગ્યો. શેઠની શ્રદ્ધા ફરી ગઈ છે પત્નીને કહે છે, “ એક ખીડી આપ તો. ” બાઈ કહે છે, “ નાથ ! અરિઢ્ઢંતાણં બોલો. ” શેઠ કહે છે, “ બજ્યા તારા અરિહુ તાણુ. ” સ્ત્રી કહે છે, “ નાથ ! એવું ન બોલો. નમો સિદ્ધાણ બોલો ” “ એ સિદ્ધની પૂછડી, મારો જીવ શીઢને ખાય છે ? મને ખીડી દે ને ! ” આખી જિંદગી જેણે વ્યસન વહાલા કર્યા છે, તેને લગવાનનું નામ અતકાળે પણ યાદ આવવું મુશ્કેલ છે માટે જ, લગવાન કહે છે, કે આત્માની આરાધનામા પણ સર્વ પ્રથમ તો વ્યવહારશુદ્ધિ જરૂરી છે માર્ગાનુસારીમા આત્મા હજી આવ્યો નથી, તો સમ્યગ્દર્શનની વાત કેવી રીતે કરવી ? જ્યાં સુધી તમારા વ્યવહારના ઠેકાણા ન હોય, ત્યાં સુધી સમ્યક્ની શુદ્ધિ કયાથી થાય ? તમારા વ્યવહારમા તો ગોટાળાઓ છે દરેકને કંઈ એક જ ઈન્જેક્શન ન અપાય જેનો જેવો રોગ, તેને તેવું ઈન્જેક્શન અપાય અશક્ત એવા દર્દીને વિટામિન ખવડાવીએ, તો તે સશક્ત બને પણ જે

સમજાને આપીએ તો અવશ્ય પણ પડે જેની જાણદારશુદ્ધિ
 થઈ નથી તેની આગળ નિશ્ચયની વાત કરીએ, તો તે ક્યાંથી
 ગળે ઊતરે? મનુષ્ય ભવમાં ક્યારે અવાય? જે જીવે મોહ
 નીચ કમ ૭૦ કોળકોટિ આગરોપમનુ બાંધુ હોય, ત્યારે
 પહેલા પહેલા ગુણસ્થાનકે રહેલો આત્મા અકામ નિર્જરાએ
 કમને ક્ષમ કરતો કરતો મનુષ્યભવ પામે. જુઓ! કેટલો
 મોટો ખાસ ઉદ્દેશવો પડે છે! પહેલા ગુણસ્થાનકે અકામ
 નિર્જરાએ આટલો ખાસ ઉદ્દેશ્યો. માટે જ શાસ્ત્રકારો નથી
 પાવાણુઓળના ન્યાયની વાત કરે છે નહીંના પ્રવાહમાં
 અકળાતો, અથડાતો પશ્ચર નાનો ગોળ બની જાય છે, એમ
 જીવ ચાર ગતિમાં અકામ નિર્જરાએ અથડાતા અથડાતા
 માનવભવમાં આવે પછી આત્મા થયાપ્રવૃત્તિરણ અપૂર્વ
 કરણ અનિવૃત્તિરણમાં આવે આપની પાસે અપૂર્વ અવસર
 આ ચો છે લાખનુ દેણ છે નવાણુ હજાર સુકવાઈ ગયા છે
 હવે એક હજાર ચૂકવનાં શી વાર લાગવાની? આત્મા મનુષ્ય-
 ભવમાં આવીને પોતાને જઠમાં ખપાવે છે અને કર્મો બાધતો
 જાય છે આ બધું પચ્ચખાણુ લીધા સિવાય અટકે તેમ
 નથી જ્યાં સુધી અવિરતિ નામ કમનો ઉદય છે ત્યાં સુધી
 વિરતિ આવે નહિ હવે તમારે શુ કરવું છે? પુરુષાર્થ
 આકરો કોની શહ બેઠને બેસી રહ્યા છે? અન્તકાળે પેલી
 બાઈએ સાચી સચી થઈને પતિને ઉપદેશ આપ્યો, પણ શેઠને
 તેની અસર ન થઈ માટે જીવનને એણે સુદર બનાવો કેએથી
 મરતી વખતે પણ આત્મા જાનદમાં રહે છે જીવ! તારાં
 ભાઈ, પત્ની સગા-વહાલાં કોઈ અન્તકાલે વહાલ નહિ કરે.
 આત્મા કર્તા છે અને આત્મા જ ભોક્તા છે હરે કોઈને

થયુ હોય અને દવા બીજો પીએ, તો દરદ જાય ખરું ? નહિ જ તેમ જેને દરદ થયુ હોય તેણે જ દવા પીવી બેઠાએ જે જે ગતિનાં કર્મ છે, તેને તોડા તો સદ્ગતિ થાય-ત્યારે જીવન ધન્ય બને. કહેવત છે, કે ‘રાજેશ્વરી તે નરકેશ્વરી’ સતી કમળાવતી કહે છે, “હે રાજા ! હું તને આટલું સમજાવું છું, છતાં તું કેમ સમજતો નથી ? હે નાથ ! તું જ્યારે મરીશ, ત્યારે તારે આ બધું છોડવું જ પડશે” પણ આજના વખતમા બે કોઈ આવું પોતાના પતિને કહે તો પતિ ધોકો જ ઉપાડે હે બહેનો ! તમે પણ કમળાવતી જ છો ને ? તમારા પતિ બે ધર્મ સ્વીકારતા ન હોય, તો તમે તમારા હાથમાં વીરવચન રૂપી લાકડી લેજો. “હે રાજા ! તું મરીશ ત્યારે મનોરમ્ય એવા કામગુણોને તારે ત્યજવા પડશે’ દાગીનાઓ છાતીએ બાંધીને કોઈ પરલોકમાં સાથે લઈ ગયું હીકું છે ? નહિ જ “મનુષ્યમા શ્રેષ્ઠ એવા હે રાજા ! એક જ ધર્મ તારૂં શરણ્ય છે બીજું કોઈ તારૂં શરણ્ય બને તેમ નથી” માટે સમજી જાઓ. મરણ વખતે જે ફરજિયાત છોડવું પડશે, તેનો સ્વેચ્છાએ ત્યાગ કરો ને ! પરવશે તો ઘણા લોક લોકબ્યા, પણ સ્વપણે છોડ્યા નથી રાણી કમળાવતી કેવો સુદર સદ્બોધ આપે છે ! રાજાને જ્ઞાન થાય છે બે અમારી શ્રાવિકાઓ કમળાવતી જેમ તમને ઉપદેશ આપે, તો તમે પણ રાજા જેમ સમજી જાઓ ને ? પણ અત્યારે તો પતિ કહેશે, “તું મારી આજ્ઞાનું પાલન કર એટલે તારો મોક્ષ થઈ જશે” પણ આમ કહી પોતાની સ્ત્રીને આત્મધર્મથી વિમુખ રાખવી ન ઘટે. અહો ! કેવું

અપૂર્વ સાધન છે ! સૂર્યાભદેવ' હવે બધું સંકેલીને, ભગવાનને વહના નમસ્કાર કરીને સ્વસ્થાને ગયા' હવે' ગૌતમ આત્મા બાંધ્યા રહે તેમ નથી. ગૌતમ સ્વામી ભગવાનને પૂછે છે, “હે નાથ ! આ સૂર્યાભદેવ પૂર્વે કેણુ હતા ? આવી કદિ તેમને શાથી પ્રાપ્ત થઈ ? પૂર્વે તે કયા ગામના રહેવાસી હતા ? મહામૂઠા માનવભવમા જ્યેમણે જ્યેવું તે શુ ક્ષિપુ, જેથી તે દેવતા' ભવને પામ્યા ? અને તેમા પણ અરમપણુ શાથી પામ્યા ? ભગવાન ! જ્યેનો પૂર્વભવ સભળાવે.” સૂર્યાભદેવે પૂર્વ ભવ ભગવાન દેવી રીતે સભળાવશે અને તે સાંભળતા દેવો આનંદ આવશે તે આગળ ઉપર અવસર કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન પપ મુ

[મજ્જિમાર, અધિક માવણ વર્ગ ૧૧]

સૂર્યાભદેવનો પૂર્વભવ

શાક્યસેણીય સૂત્રનો અધિકાર થાલી રહ્યો છે સૂર્યાભદેવ પોતાનું કામ કરીને સ્વસ્થાને જવા માટે જવાના થઈ ગયા છે જ્યેમના ગયા પછી ગૌતમ, ભગવાનને પૂછે છે “હે નાથ ! આ સૂર્યાભદેવની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ? સૂર્યાભદેવ સૂર્યાભ વિમાનમા કેટલો કાળ રહેવાના છે ?” ભગવાન કહે છે ‘ ચાર પચ્ચોપમની સૂર્યાભદેવની સ્થિતિ છે અને સૂર્યાભદેવના સામાન્ય દેવોની પણ તેટલી જ સ્થિતિ છે મહા પરિવારવાળા, મહા સુખના ધણી જ્યેવા સૂર્યાભ

દેવના પૂર્વલવ વિષે પૂછતાં ગૌતમ સ્વામી કહે છે, “ અહોજં
મતે કિં વા દક્ષા કિંવા મોક્ષા કિંવા સમાયરિત્તા ”
લગવાન કહે છે, સૂર્યાભદેવની ઋદ્ધિ, જ્યોતિ, કાન્તિ, દ્યુતિ
—એ બધુ સૂર્યાભે સમુખ પ્રાપ્ત કર્યું છે ” ગૌતમ સ્વામી
પૂછે છે, “ પૂર્વે આ સૂર્યાભદેવ કોણ હતો ? એનું નામ શું
હતું ? એનું ગોત્ર શું હતું ? એ કયા નગરમા, કયા મહોદલામા
રહેતો હતો ? એણે પૂર્વલવમા એવું તે કયું અલયદાન,
જ્ઞાનદાન કે સુપાત્રદાન આપ્યું, જેથી તે આવી આત્મિક અને
દિવ્ય ઋદ્ધિને પામ્યો ? એણે પૂર્વે એવા તે કયા ઉખડ્યા
આહાર, આત, પ્રાત, આયળિલ વગેરે કર્યા, જેથી તે આવી
આભ્યંતર અને બાહ્ય ઋદ્ધિને પામ્યો ? એણે પૂર્વે એવું તે
કયું રૂઠું આચરણ કર્યું, કે તે આવો વૈલવ અને છ બોલની
સામગ્રીને પામ્યો ? એણે પૂર્વે તથાપ્રકારના શ્રમણ, સાધુ પાસેથી
એવું શું સાલજ્યું અને સાલણીને હૈયામા ધાર્યું, કે એના પ્રતાપે
આવી દિવ્ય દેવની ઋદ્ધિ પામ્યા છે ? ગૌતમ સ્વામીના આ પ્રશ્નોમા
ગૂઢ રહસ્ય છુપાયેલું છે હે દેવાના પ્રિયો ! ગૌતમ લગવાન બીજા
જીવોને ધર્મનું માહાત્મ્ય સમજાય તે માટે આમ પૂછી રહ્યા છે. તે
તો છદ્મસ્થ છે માટે કેવળી પાસેથી વિશેષ જાણવા મળે એ
હેતુથી આ પ્રશ્નો પૂછે છે “ વર્તમાનના મોટા રાજાઓ કરતા
યે વધારે દ્યુતિ, કાન્તિ, ઋદ્ધિ તે કયાથી પામ્યો ? ” આ પ્રશ્ન-
મા કાર્યદ્વારા કારણ જાણવાની અભિલાષા રહેલી છે જગતનો
એવો ક્રમ છે, કે કારણદ્વારા કાર્ય સમજાય અને જે યર્ધ
ગયું છે, તે કાર્યને જાણવા માટે કારણને જાણવું જોઈએ
માટે તે પૂછે છે, “ હે નાથ ! આ રૂપ તેને કયા કારણે મળ્યું

અને ક્યાંથી પ્રાપ્ત થયું ? હે પ્રભુ ! મન, વચન અને કાયા ના યોગથી એણે એવી તે કઈ ઉપાસના કરી છે, કે પોતે ન ઈચ્છે તો પણ ફળ મળે જ ” આનો પ્રત્યુત્તર આપતાં ભગવાન એક દર્શાવ આપે છે કે, લોકાદ્યુચકર્મા જેમ લોકાદ્યની સેવાને જે ચવાની શક્તિ છે, તેમ પુણ્યપાપરૂપી લોકાદ્યુચક આત્માને જે છે. આત્માએ જે પાપ કે પુણ્ય ઉપાજિત કર્યા હોય, તે આત્માને સોળવવા પડે છે એને અનુરૂપ સ્થાને આત્મા ને જવું પડે છે ત્યાં જતાં વધમા કોઈ અવરોધ કરી શકતું નથી. માણસ મરી જાય છે ત્યારે લોકો કહે છે, કે મમરાજા લેવા આવ્યા. આત્મા અરૂપી વસ્તુ છે કાર્મણ શરીર અને તૈજસ શરીર રૂપી હોવા છતાં તે સૂક્ષ્મમા સૂક્ષ્મ છે તેનું મહત્ત્વ ધઈ શકતું નથી. દેવ પણ તેને મહી શકતા નથી. છતાં જો ઉત્પન્ન કરેલા વિષવિષ જાવો તેમના સોગ્ય સ્થાને થોડ રાજ લોકમા આપ્ત થઈને પડ્યા છે તેથી જે જે સ્થાને જન્માની યોગ્યતા આત્માએ પ્રાપ્ત કરી હોય, તે તે સ્થાને તેને જવું પડે છે હવે ઉપર પૂછેલા પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપતાં ભગવાન કહે છે ‘સ્વેતાજિઠા નામની નગરી હતી. તે કેકયિઅર્ધ’ દેશમાં આવેલી હતી આ દેશ અર્ધો આય’ અને અર્ધો અનાય’ હતો. અનાય’ દેશમાં પરદેશી રાજા રહેતો હતો.” આ વાત મહાવીરદેવ જીતમણને કહે છે તે જીતમ ચાર જ્ઞાનના ધણી હતા અને જ્ઞાનનો ગુણ તો આત્માના એક જ સ્વરૂપ છે તેની અવસ્થા પાંચ પ્રકારની છે તેમાં કેવળ જ્ઞાન આવરણરહિત અને નિષ્કલક રહે છે. હવે સ્થાને ભગવાન ચાર જ્ઞાનને બાજુવાવાળા કહે છે બૌદ્ધ

સ્વામી ચાર જ્ઞાનવાળા હોતા. માટે જ તેમણે આવા પ્રશ્નો કર્યા. લગવાન કહે છે, “પૂર્ણ” સહજનદ પદને પ્રાપ્ત કરવા માટે પરદેશીએ જે આરાધના કરી, તે, હે ગૌતમ, હું તને કહી બતાવું છું.” ગૌતમસ્વામી પૂછે છે, “કિં વા દત્ત્વા કિં વા મોક્ષ્વા- હે લગવાન! એણે એવા કયા સુપાત્રને દાન આપ્યું જેથી તેના આત્માનો ઉઘાડ થયો અને તે આવી દિવ્ય ઋદ્ધિને પામ્યો?” દાનના પણ ઘણા પ્રકાર છે સુપાત્રને કોઈ દાન દે, તો સસાર પણ પરીત કરી નાખે સુખાહુકુમારે કયું છે કે નહિ? લગવાન કહે છે, કે સુપાત્ર દાનના ત્રણ પ્રકાર છે જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ જઘન્ય સુપાત્ર કેને કહેવાય? ગૃહસ્થાશ્રમમા રહેવા છતા જે આત્માઓ ત્યાગ, વૈરાગ્ય, બ્રહ્મચર્યાદિને રૂઠા માને અને ચોથા ગુણસ્થાનકના ધણી અને સમ્યગ્ દર્શનને પ્રાપ્ત કરનાર છે તેને શાસ્ત્રકારો જઘન્ય સુપાત્ર દાન કહે છે બીજા પ્રકારના સુપાત્ર જઘન્ય દેશવિરતિ છે જેણે શ્રાવકપણાનો સ્વીકાર કર્યો છે, તેને શાસ્ત્રકારો મધ્યમ સુપાત્ર કહે છે છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકે બેઠેલા સમ્યગ્દષ્ટિ મુનિઓ, જે સર્વસ્વનો ત્યાગ કરી બેઠા છે, તેમને દાન દેવું તેને લગવાન ઉત્કૃષ્ટ સુપાત્ર દાન કહે છે ત્યારે લગવાન તીર્થંકર દેવ અને સામાન્ય કેવળીઓ ઉત્કૃષ્ટમા ઉત્કૃષ્ટ સુપાત્ર દાન છે ગૌતમે પ્રશ્ન કર્યો છે, કે એવું તે કયું દાન એણે પૂર્વે કયું છે? જવાબ હેતા લગવાન કહે છે, કે દાનના ચાર પ્રકાર છે. આહારદાન, ઔષધદાન, જ્ઞાનદાન અને અલયદાન. એવું તે કયું દાન એણે દીધું, કે પુણ્યાનુબધી પુણ્ય ઉપાર્જન થઈ ગયું? અહીં ધ્યાનમા એ રાખવાનું છે, કે શાથી આત્માની ઉજ્જવળતા થઈ! માટે, યાદ રાખજો, કે જે ભાવે બંધનો

છે. ધાય, તે ભાવે પુરુષની સ્થિતિનો બંધ ન ધાય, એ ભાવ
 વડે આત્માના કર્મ ખપે. આને ભગવાન નિર્જરા કહે છે
 જિનનો ધામળો હોય. પાણીમાં તેને જીંજલીએ તો પણ ઉંવટે
 તો પાણી તેમાંથી ટપકી પડવાનું ને? એમ, જ્ઞાનીઓ કહે છે
 કે આત્મા કર્મના આવરણથી સીનો થઈ જાય છે અને એ
 તપ અને સચમ વડે તપાવવામાં આવે તો આત્મા જે કર્મોદય
 આવલિકામાં આવવાને લાયક થયો છે તે કર્મોને નિર્જરા
 નાખે માટે જ, ભગવાન કહે છે, કે જે ભાવે નિર્જરા ધાય,
 તે ભાવે બંધ ન ધાય. ચપ્પુ, છરી પર કાટ ચઢી જાય છે,
 ત્યારે તમે તેને સરાણે ચડાવો છો ને? સરાણે ચઢાવતા જેમ
 કાટ ઘસાતો જાય છે અને ધાર તેજવાળી બનતી જાય છે
 તેમ આત્માને ધ્યાનની સરાણે ચડાવતા અવરતા કાટથી મુક્ત
 બનતો જાય અને નિર્જરા થતો જાય. માટે જે ભાવે કર્મ નિર્જર શું
 હોય તે ભાવે પુરુષ પાપનો બંધ ન ધાય અને જે વખતે
 પાપ પુરુષનો બંધ ઉત્પન્ન થતો હોય, તે વખતે નિર્જરા ન
 સંભવે. ગૌતમ સ્વામીના પ્રશ્નોના ભગવાને શા ઉત્તરે, આખ્યા
 તે બતાવ્યું હવે આહાર દેવાનો વિધિ બતાવતાં કહે છે કે
 નિર્દોષ ભાવે આહાર દેવાવાળા પણ દુલ્લભ છે, એમ જ,
 મહાહાનના દેવાવાળા હાતાઓ પણ આ જગતમાં વિરલા છે
 આ વાત ભગવાને હયવૈકલિક સૂત્રમાં બતાવી છે

પુલ્હદામો મુદ્દાવાઈ મુદ્દામીવી વિ પુલ્હદા ।

મુદ્દાવાઈ મુદ્દામીવી રોઈ ગચ્છન્તિ સુમાદમ્ ॥

કોઈ પણ વસ્તુનું જ્ઞાન હઈને જ્ઞાની આશા ન રાખતાંજેને
 મહાહાઈ કહેવાય છે તમારે કેવા યુગુ બેઈએ? મુદ્દાહાઈ

જે આહારનું દાન-આપે, તેને લગવાનું મુહાદાર્ધ કહે છે. એવા દાતાઓ, હે ગૌતમ ! આ જગતમાં થોડા છે, અને મુહાદાર્ધ જીવને જીવનારા પણ થોડા છે, જેમનું જીવન નિવૃત્તિપ્રધાન છે, દેહ અને આત્માના પાર્થક્યને જેઓએ જાણ્યું છે, અને દેહના નિભાવ પૂરતાં જ જે ગૃહસ્થાશ્રમીના ઘરેથી આહાર-પાણી લાવે છે, તેઓ પણ જો ૪૨, ૪૭ કે ૬૬ દોષો ટાળીને આહાર લે પણ ગૃહસ્થીને આશીર્વાદ ન આપે. હવે શું બતાવે છે ? ધારો, કે કોઈ મુનિ તમારે ઘરે વહોરવાને આવ્યા અને તમે મુનિને ગરમ શાલ વહોરાવી એ વર્ષતે મુનિ તમારાં વખાણુ ન કરે, અને જો કરે તો તેનામાં અને ભાટ-ચારણમાં શો ફરક ? લગવાનું મુનિને કહે છે, કે ગૃહસ્થીના ઘરેથી આહારપાણી લાવી, “ તમારા દીકરા-દીકરીઓ ચિરજીવ રહે ” એવો આશીર્વાદ ન આપશો. ધન, કીર્તિ કે આયુષ્યના આશીર્વાદ મુનિ ન આપે. છોકરાઓને રાજી કરીને ગૌચરી લેનાર મુનિ ન કહેવાય જો કોઈ મુહાદાર્ધ સાધુ કે શ્રાવક હોય તો લગવાનું વચન આપે છે, કે દૈર્ઘ્યં ગચ્છન્તિ સુગૃહસ્થ-બને સદ્ગતિને પામે પણ તે શ્રાવક કેવો હોવો જોઈએ ? જે માનતો હોય, કે તેનો આહાર નિર્દોષ છે અને મુનિના કોઠામાં જશે તો સ્વાધ્યાય અને પ્રવચનમાં તેને સહાય કરશે. આ દૃષ્ટિએ શ્રાવકે આહાર-પાણી વહોરાવવાં જોઈએ આચારા-ગસૂત્રમાં ગૃહસ્થીઓને લગવાને મુનિઓના સખાયા કહ્યા છે, કારણ કે બધા શ્રાવકો એવા મજબૂત મનના નથી, કે સચમ લઈને ખેત્રી બન્યે પણ જો સંયમ નિભાવવાના અર્થે મુનિના દેહને પોપણુ જોઈએ તો તો આપવું જોઈએ ને ? મુનિઓએ

નવ નવ ઠાટિ પ્રત્યાખ્યાન કર્મો છે પોતે શંપે નહિ, અને
બીજા પાસે રખાવે નહિ, અને શંખનારને મન, વચન અને
કાયાએ કરીને અનુમાદન પણ ન આપે આવા મુનિઓ કયા
હેતુથી આહાર કરે? ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૬ મા અધ્યયનમાં છે
કારણે મુનિઓ આહાર કરે એમ બતાવ્યું છે

લેષણ લેયાવળ્યે રરિયદ્વાપ જ સ જમદ્વાપ ।

તદ્ વાવ્યવરિયાપ છદ્દુ પુષ્પ ધમ્મચિતાપ ॥

“હે મુનિઓ! કુધા વેદનીય શાન્ત કરવા માટે તમારે
આહારપાણી લેવા અને બીજા મુનિઓની વૈશાવશ્ય કરવા
માટે પણ તમને આહાર-પાણી લેવાની આજ્ઞા છે; અને
ધર્મસમિતિ શોધતાં, ચાલતા ચાલતા જો તમને લયઠિયા
આવતા હોય, આંખે અંધારા આવતાં હોય, તો હે મુનિઓ!
તમારે આહાર કરવો કહ્યે સમયસાત્રા નિશાવવા માટે પણ
તમને આહાર લેવો કહ્યે. ગ્રાણુને ટકાવવા અને ધર્મનાં
ચિંતન, સ્વાધ્યાય, વાચણ, પુસ્ત્રણ, પરિચટ્ટણા જો તમે ન
કરી શકતા હો તો જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે આહાર લેવાની
તમને અનુજ્ઞા છે ” તમે તો કહેશો કે મુનિ દીક્ષા લઈને
જો સંધારો કરે, તો તે ઉત્તમ સાધુ પણ, ના, તેવું નથી
જોવું કરનારા તો ધન્યવાદને પાત્ર છે પણ ભગવદીજ સૂત્રમાં
કહ્યું છે કે જે મુનિઓને અસુખતાં આહાર-પાણી વહેરાવે,
તે અશાન્ત વેદનીય બાપે અને આશુખ્ય પણ જોખું બાંધે
અને જો સાધુ-મુનિઓને થોડા જોવા આહાર આપે, તો
લાંબુ આશુખ્ય બાપે, જોઈ જ નહિ પણ શાતા વેદનીય
બાંધીને તે સદ્ગતિમાં બાય જઈ ભગવાન તમને શી
શિખામણ આપે છે? તમે રાગવૃત્તિમાં તણાઈને સંકોચ આહાર

મુનિઓને ન વહોરાવશે. મુનિઓને ભગવાન કહે છે, કે ગૃહસ્થના ઘરનાં આહાર-પાણી કરીને જો ધરાધર કરણી નહિ કરે, તો—

જેમ ઘર ઘર ફેરા દુકડા, ગજ ગજ ફેરા દાત,
સમી કરણી નહિ કરો તો જગો જમને હાથ

ગૃહસ્થના ઘરના આહાર કરીને જો ધરાધર કરણી ન કરે તે યમને દ્વાર જાય. મુનિઓને માથે મોટી જવાબદારી છે. અને જેટલી જવાબદારી છે તેટલી જોખમદારી છે જૈનીની ફકીરી એવી છે, કે “ઐસી જૈન ફકીરી જિ હા મર જતના.” આવી ફકીરી કોણે લીધી? અનાથી મુનિ, ગજસુકુમાર વગેરેએ ભલે એક વખત હુ ખ પડે, પણ પછી ભવના ફેરા તો ટળી જશે ને? દાકતર જેમ દરદીને ગેરન્ટીથી કહે છે, કે જો એક વખત આ ઈન્જેક્શન લેશે તો ભવિષ્યમાં આ રોગ નહિ થાય, તેમ ભગવાનરૂપી સર્જન ડોક્ટર તમને ગેરન્ટીથી કહે છે, કે ભાઈઓ! જો એક વખત આભ્યંતર અને બાહ્ય ગાઠોને લેદીને તમે અમારા મુનિપણને લેશે તો ફરીથી તમારા માટે જન્મ-મરણના ફેરા કરવાનું નહિ રહે શરીરને અમર રાખવાની જેટલી તાલાવેલી તમને છે, તેટલી તાલાવેલી આત્માને અમર રાખવાની હજી તમારામાં જગી નથી ડોક્ટરની ગેરન્ટી છાલ-નિષ્ફળ જાય, પણ આ ગેરન્ટી કોઈ કાળે ફેઈલ છાલ-ન જાય. વીતરાગની વાણી સાલળતા, વિચારતા કેવો આનંદ આવે છે! હવે આપણને ખીજો ભવ ન જોઈએ એવા ઉદ્ધાસની છાળો હૈયામાં નથી ઊઠતી? જેણે સિદ્ધક્ષેત્રમાં જવાની ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરી છે, તેની પાસેથી એવો કયો મૂખું હશે કે દવા ન લે?

“હવેથી સેમે ડોક્ટર આવે દે બહી દૂર સે,
અષ્ટર્મના રોગ ભય કરજિન જિન કિલ્લે અથા
તુરત ઝડપસે ઉપાય કર સો રોગ મહાન ભયકારી
હવેથી સેમે ડોક્ટર આવે દે બહી દૂર સે”

અષ્ટર્મના રોગ ભય કર છે આત્મ પ્રદેશ પર જન ત
કર્મના રોગ પોતાની છાવણી નાખીને પડ્યા છે, છતાં તમારી
આખો ખૂલતી કેમ નથી? હોસ્પિટલનાં બારણાં ખુલ્લાં છે
ડોક્ટરો પણ ઈલાજ કરવા તૈયાર બેઠા છે ઈન્સ્પેક્શનો પણ
ગોઝૂહ છે પણ આ બધાંનો લાભ લેવાવાળા ફરદી કયાં છે?
માટે જ ભગવાન કહે છે, કે હું તો બહુ છું પાછળ ડોક્ટરને
મૂકતો બહુ છું તે તમારી તપાસ કરશે પણ ચેશન્ટની
ધ્યામદી જ એવી કઠણ છે કે સોય અદર જતી જ નથી!
તો ડોક્ટર શું કરે? અહિં આં તો કુતિયા વનની દુકાન છે
જગતના છુવોને બેજે વસ્તુઓ બોધવો તે તે અહીં મળે
છે જિનેશ્વરની દુકાનમાં બધું મળે છે, બીજે બહાર લેવા જવું
પડે તેમ નથી હવે, ઔષધદાન અને જ્ઞાનદાન અને અભય-
દાનની વ્યાખ્યા આગળ ઉપર અવસરે કહેવાશે.

હવે ગૌતમસ્વામીએ પૂછેલા પ્રશ્નનો ખુલાસો-મહાવીર
ભગવાન સૂર્યાભદેવનો પૂર્વભવ-પરદેશી રાજાનો ભવ ફરમાવશે,
કે સૂર્યાભ આવી આવી દિવ્ય-દેવ ઋદ્ધિને પામ્યો છે એ બધો
અધિકાર પુસ્તકના બીજા ભાગમાં આવશે પહેલા ભાગમાં
પપ વ્યાખ્યાન છે અને બાકી રહેલાં વ્યાખ્યાનો બીજા ભાગમાં
આપી આખો શયપસેણીય સૂત્રનો અધિકાર પૂરા કર્યો છે

પહેલો ભાગ સમાપ્ત

ત્રણ વાતો

[સુવાક્યો]

૧ ત્રણ માર્ગ મોક્ષના છે :

૧ સાચી શ્રદ્ધા, ૨ સાચું જ્ઞાન, ૩ સાચું આચરણ

૨ ત્રણ દીર્ઘાયુષી બને છે

૧ જીવહિંસા ન કરનાર, ૨ જૂઠું ન ખોલનાર, ૩ સાધુ પુરુષોને
ભોજનાદિ દેનાર

૩ ત્રણ અદ્ભુતાયુષી બને છે :

૧ જીવહિંસા કરનાર, ૨ જૂઠું ખોલનાર, ૩ સાધુ પુરુષોને અયોગ્ય
ભોજનાદિ દેનાર

૪ ત્રણ ઉપદારોનો બદલો ચૂકવવો મુશ્કેલ છે :

૧ માતાપિતાનો, ૨ રક્ષક સ્વામીનો, ૩ ધર્મશિક્ષા દેનાર ગુરુનો.

૫ ત્રણ વૃદ્ધ હોય છે

૧ આયુષ્યવૃદ્ધ, ૨ જ્ઞાનવૃદ્ધ, ૩ સદાચારવૃદ્ધ

૬. ત્રણ આત્મરક્ષક હોય છે

૧ અત્યાચારીને ધર્મશિક્ષાથી સમજાવનાર, મૌન ધાગણ કરીને
ચુપ રહી જતા, ૩ અત્યાચારના ઠેકાણેથી ચાલી જનાર

૭ ત્રણ વાત દેવો પણ ધ્રુવે છે :

૧ મનુષ્યભવ, ૨ આર્યદેશમાં જન્મ, ૩ ઉચ્ચ કુલની પ્રાપ્તિ

૮ ત્રણ કારણથી દેવો પચાત્તાપ કરે છે.

૧ યોગ્ય અવસર મળતા છતાં જ્ઞાનાભ્યાસ ન કર્યો માટે,

૨ ભેગેભાઈ જાણતા રહેવાથી જાંતુ આરિય ન પાડ્યું માટે
૩ અદ્વૈતા-મમતાને કારણે સદાચારનું શુદ્ધ પાલન નહ્યું માટે.

૯ જલ્પ કાર્મ સાધુને અહિતકર છે :

૧ રોતું-કંઈજ ૨ બાબડુ-કંઈપણ કરવો ૩ માનુષ્યાન પશું

૧ જલ્પ કારણે સાધુ તેજસ્વી બને છે

૧ યસ્તી-અમીમાં જાતાપણ બેવાથી, ૨ સમભાવપૂર્વક કામ
કરવાથી, ૩ નિમળ તપસ્થા કરવાથી.

૧૧ જલ્પ શિક્ષાના અધિભારી નથી

૧ અવિનીત, ૨ રસધોમુખી, ૩ અત્યંત કોપી.

૧૨ જલ્પ સમજ્યા કંઈજ છે

૧ સ્વપર્મનાં દેવી-કુટ, ૨ ગુણ-અવગુણના અજલ-મંડ
૩ ગુરુઓનાં કારમાલેશ.

૧૩ જલ્પ મનોરથ સાધુઓના

૧ ક્યારે કુ ઘોડો-પણે યાનાઆસ કરીશ ?
૨ ક્યારે કુ આત્મ-રમણમાં એકાંત નિવાસ કરીશ ?
૩ ક્યારે કુ અતસમયે અનહનસુકતા સંચરે કરીશ ?

૧૪ જલ્પ મનોરથ આશ્રમના

૧ ક્યારે કુ પરિમલ્લી મમતા ઝોડી ઘન કરીશ ?
૨ ક્યારે કુ સચ્ચર ઝોડીને મુનિ જનીશ ?
૩ ક્યારે કુ અતસમયે અનહનસુકતા સંચારો કરીશ ?

૧૫ જલ્પ પ્રકારનાં ધર્મ છે

૧ ઉચ્ચ અધ્યયન, ૨ ઉચ્ચ ચિંતન, ૩ ઉચ્ચ તપશ્ચરણ.

૧૬ જલ્પ મુક્તિ છે

૧ મનોમુક્તિ-મનનો સંયમ, ૨ વચનમુક્તિ-વાણીનો સંયમ,
૩ કાયમુક્તિ-શરીરનો સંયમ.

૧૭ ત્રણ તત્ત્વ છે ;

વીતરાગ દેવ, ૨ ત્યાગી ગુરુ, અહિંસા ધર્મ.

૧૮ ત્રણ કરણ છે :

૧ સરભલ, હિંસા-પાપનો સંકલ્પ કરવો.

૨ સમારભ, જીવોને પરિતાપ દેવો.

૩ આરભ, જીવોની હિંસા કરી નાખવી

૧૯. ત્રણ શસ્ત્ર (કાટા) છે :

૧ માયાશસ્ત્ર-જળપ્રપંચ કરવો કે જૂઠા દોષ લગાડવા.

૨ નિદાનશસ્ત્ર-ધર્મકરણીથી સાંસારિક કામના કરવી

૩ મિથ્યાદર્શનશસ્ત્ર-મિથ્યા એટલે વિપરીત શ્રદ્ધા રાખવી

૨૦ ત્રણ કારણથી સાધુ સસારમા ભટકે નહિ :

૧ સ્વર્ગ આદિનું નિદાન (નિયાણું) ન કરવાથી,

૨ સર્વ જીવો પર સમભાવ રાખવાથી,

૩ ઉચિત યોગવહન કરવાથી

૨૧ ત્રણ પર સદા અમલ કરો

૧ અહિંસા પર, ૨ સત્ય પર, ૩ બ્રહ્મચર્ય પર

૨૨ ત્રણથી સદા બચો

૧ સ્વ-પ્રેશ સાથી, ૨ પરનિદાથી, ૩ પરદોષ દેખવાથી

૨૩ ત્રણ વાત ધ્યાનમા રાખો :

૧ ભગવાનનું નામ, ૨ બીજનું સમાન, ૩ પોતાના સર્વ દોષ.

૨૪ ત્રણ વાત સદા વિચારો .

૧ મહાપુરુષોનો પ્રેમ કેમ મળે ? ૨ દુષ્ટીઓના દુષ્ટ દૂર કેમ થાય ? ૩ હૃદય પાપશૂન્ય કેમ થાય ?

૨૫ ત્રણ પર દયા કરો :

૧ અબલા સ્ત્રી પર, ૩ બીમાર યા ગાડા પર, ૩ માર્ગ ભૂલેલા પર.

૨૬ ત્રણ પર દયા ન કરો

૧ પોતાના પાપ પર, ૧ અવસ્થા પર, ૩ ઉદ્ધાર પર.

૨૭ ત્રણથી સદા દરતા રહે

૧ અભિમાનથી, ૨ દુઃખથી ૩ ભોજનથી.

૨૮ ત્રણ સાથે સદા પ્રેમ કરો

૧ ભત્રવાન સાથે, ૨ સ્વપ્ન-પ્રેમ સાથે, ૩ સ્વદેશ સાથે.

૨૯ ત્રણ વાત મનુષ્યવતી છે

૧ સકલમાં બહાર નહિ ૨ માન્યને ના કહી નહિ. ૩ કુખીને
કડવાં વેણ કહે નહિ

૩૦ ત્રણ મહાપુરુષો છે

૧ બીજા પર ઉપકાર કરનાર, ૨ કરેલા ઉપકારને માફ રાખનાર,
૩ આંખે આવેલા સત્ત્વને પણ આંધર આપનાર.

૩૧ ત્રણ રીતે ખર્ચમહા મને છે.

૧ દ્વિતીયા દ્વાબાવ રાખવાથી, ૨ ભોજનવિલાસમાં ભાગી
રહેવાથી ૩ સાદા સ્વચ્છો આમ રાખવાથી.

૩૨ ત્રણે સદા હૃદયમાં રાખો

૧ દયા ૨ ક્ષમા ૩ વિનય

૩૩ ત્રણ પર સદા વિનય મેળવો

૧ મન પર ૨ વાણી પર, ૩ ઇન્દ્રિયા પર.

૩૪ ત્રણથી સદા સાચા રહે

૧ હામથી, ૨ મનથી, ૩ શબ્દથી.

૩૫ ત્રણે સદા વશમાં રહે

૧ મુરુદેવને ૨ સમસામને, ૩ સંપૂર્ણ નિયમોને

૩૬ ત્રણ દયા પર વિશિષ્ટ ધ્યાન રો :

૧ વિધવા અને નિરાધાર સ્ત્રી પર, ૨ અનાથ-દીન આગળ પર,

૩ અપગ તથા અનાશ્રિત ગ્રાણી પર

૩૭ ત્રણ સમય પર અટકો :

૧ ક્રોધ વખતે, ૨ કામવાસના વખતે, ૩ લોભ વખતે

૩૮ ત્રણ વાત યાદ રાખો :

૧ પોતે કરેલી ખીજની ખૂરાઈ, ૨ ખીજાએ કરેલી આપણી ભલાઈ, ૩ ન્યાયવડે કરેલી કમાઈ

૩૯ ત્રણ ન બનો .

૧ કૃતર્કની, ૨ અભિમાની, ૩ માયાવી

૪૦ ત્રણ રોગ છે .

૧ ઇચ્છા, ૨ ક્રુધા, ૩ ધડપણ

૪૧ ત્રણ ચડાળ છે

૧ કરજ લઈને ના કહેનાર, ૨ ગુણી જનો પર દોષ લગાડનાર, ૩ માતા-પિતાની સેવા ન કરનાર

૪૨ ત્રણ બુદ્ધેવની શિક્ષા છે .

૧ પાપ ન કરવા, ૨ પુણ્યોનો સચય કરવો, ૩ પોતાનું ચિત્ત પરિશુદ્ધ રાખવું

૪૩ ત્રણ વાતે માનવતા છે :

૧ અજ્ઞાનીને દાન દેવું, ૨ ભૂખ્યા-તરસ્યાને સતોષવા, ૩ ભૂલેલા-ને માર્ગ બતાવવો, એમા માનવતા છે

૪૪ ત્રણ જાણે ઉપવાસ ન કરવા .

૧ ગર્ભવતી સ્ત્રીએ, ૨ ધાવતા બાળકની માતાએ, ૩ દુર્ગ્ગળ-અજીર્ણના રોગીએ

૪૫ ત્રણ પરોપકાર છે .

૧ મનથી-ખીજતું ભલું ચાહવું, ૨ વચનથી ખીજને સુખ પહોંચાડવું, ૩ શરીરથી ખીજને સહાય કરવી

વચનામૃતો

- ૧ જન્મવાથી પેદા કરેલું ધન કસ વર્ષ રહે છે અગ્નિવારનું વર્ષ આવતાં તે ન્યાયના ધનને પણ સાથે લઈને મૂળ સહિત નાશ પામે છે અને ઠાટિ ઉપામે સદુપયોગમાં આવતું નથી.
- ૨ જાણકુ માણસનો સત્ જન્મ-મરણ વચ્ચે છે અને સ્વપુન્યનોત્તે સત્ વૈરાગ્યનું કારણ થાય છે.
- ૩ અહીંનાં ભેદુ કરેલું મૂળા પછી કંઈ કામમાં આવતું નથી, પરંતુ અહીંના સ્થરે રસ્તે ખર્ચે કામમાં આવે છે.
- ૪ જામણી કિંમત પૈસા ઉપર નહિ પણ પ્રમાણિતતા ઉપર છે.
- ૫ આપણને કંઈ લાભ થવાનો હોય તે લાભ ખીજીને થાય તે જાણીએ ન કરતાં જેને લાભ થશે હોય તેના પુરુષાર્થ અને આસ્થાની ચોખવાનો વિચાર કરીને દિશાસો લેવો.
- ૬ જાણકુ મન ક્ષેત્ર જેવું છે જો તેમાં સુવિચારોનું બી રાપણે તો ઉત્તમ ફળ થશે પણ જો કુવિચારો ઉપજાવવા દેશે તો ફળ પણ તેમાં જ કનિષ્ઠ થશે.
- ૭ જેને પોતાનું કુખલ્ય ખરી અને સુખની અનુભવતા કરવાનું મન થાય, તેને સસાર અસાર થાગ્યા વિના રહે નહિ.
- ૮ મેલસુખના અભિચારી દેવમોક્ષમાં જાય તોયે વહિરામનાને જામ ૩ રાખે અને સસારસુખનો અભિચારી ક્યાંય પણ જાય તોયે વહિરામનાની મોંઘાણ મારી દે.
- ૯ એક પુરુષ પરાવતથી જેનો સસાર અધિક હોય, તેને જાનવી વાર શ્રીતીથ કર દેવ મળે તોયે તેને કંઈ જ લાભ થાય નહિ.

- ૧૦ સસારસાગર તરવેા હોય તેને પૈસાની કિંમત લાગે નહિ
૧૧. મિથ્યાત્વ જ્ઞય અને સમ્યક્ત્વ આવે એટલે આખોયે આત્મા પલટાઈ જ્ઞય
- ૧૨ પોતાનું કાઈને ત્યાં રહી જ્ઞય તેના વાધો નહિ, પણ કાઈનું પોતાને ત્યાં રહી જ્ઞય તો મોટો વાધો—એમ જે માને તે શાહ કહેવાય.
- ૧૩ જેઓના હૈયામાં ધનનું મહત્ત્વ બેઠું છે, અને ધર્મ ગોણપણું છે, એવા ધનવાનોને લુટાવાનો નિરતર ભય છે
- ૧૪ જૈન ધનવાન હોય પણ તેના હૈયામાં ધનનું મહત્ત્વ ન હોય, માત્ર ધર્મનું જ મહત્ત્વ હોય
- ૧૫ આરાધક ભાવ વગરની આરાધના એટલે પ્રાણ વિનાનું ખોળિયું.
- ૧૬ ગ્રન્થિ એટલે અવિરતિના રાગનો રાગ
- ૧૭ ગ્રન્થિ ભેદાય એટલે સસારનો રાગ રહે, પણ રાગનો રાગ ન રહે
- ૧૮ ધન માટે ધર્મને ભુલાય નહિ, પણ ધર્મ માટે અવસરે ધનને લાત મરાય
- ૧૯ લોભ અને પરિગ્રહ જેને ખગળ લાગે તે જ ખરો જૈન કહેવાય
- ૨૦ એક ભવ ધર્મની આરાધના સારી થઈ જ્ઞય, તો મોક્ષની મુસાફરી સરળ થઈ જ્ઞય
- ૨૧ સુવર્ણ અને મુક્તાહાર કરતાયે સેવા વધારે સમાનિત છે એનો સમાદર કરનાર જ સ્વકુશળતાની દીપમાળ પ્રગટાવી શકે
- ૨૨ વિનય એ માનવતાની પ્રકુલ જાગ્યાની છે અવિનય એ કુદ્ર-તાનો વેરાન માર્ગ—પૂરો ઉજ્જડ, અસહ્ય ને પગદરીયે વિનાનો.
- ૨૩ સરળતા એ જ માનવજીવનનું ગરવુ ગીત છે જિંદગીની અપ્રતિમ ક્રિયાશીલતા ને જીવનસમુદ્ધારનો આધાર એના પર છે.

- ૨૪ સિદ્ધીતની દ્રવ્ય પર જ રૂઝડી મારે એને તો બધું મળી શકે છે
માફી મેળવવોના ઉપાયો વચ્ચે જી સાર્થ મરવાનું
- ૨૫ જાને સમજ તમારા કાશર્મા છે આવતી કાલે તમે એના કાશર્મા
હશે, ત્યારે મળેલેવા સોમી મારી મેલે ને સુસ્થિતિમરી તમારી
બાજી બે ધી વળી જશે
- ૨૬ જાન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ તો બાજીદીના અગ્નિતીખા દીવાઓ
છે એના તેજ અજવાળાની પ્રાપ્તિ જન્મ-મરણાદિના થન બાજારને
જાળી મૂકે છે પણ સમાદી જનોના મામામુખ તિમિરજ્વળે
માટે તો એની અસામાન્ય તારક જ્યોતિ ચે નિર્લક્ષ્ય રહેવાની.
- ૨૭ ચારિત્ર્યહીન પ્રમદાઓનું ૨૫ કાશર્માનું ફૂલ જેવું હશે-મનોરમ
પણ સુવાસ વિનાનું જડ અને જનાવળી
- ૨૮ અનીરતા હોય ત્યાં ધીરતા વીરતા વગેરે બીજાં ગુણો પણ
બાબ્બા વગર રહે નહિ.
- ૨૯ સુખ અને દુઃખ એ તો માત્ર મનમંદિરે ઉભી કરેલી કુચીજ છે.
૩ પ્રમાદમાં ગુલામી અને ઉપમામાં અધીનતાનું પહેલું ચાલુ વહે છે

પૂજ્યશ્રી ધર્મસિંહજી મહારાજના

[દરિયાપુરી સંપ્રદાય]

સંપ્રદાયના પ્રભાવક સાધુ-સાધ્વીજીઓ

(૧) પૂજ્ય શ્રી હાથીજી મહારાજ

પૂજ્ય શ્રી હાથીજી મહારાજ ચગેતરના પાટીદાર હતા તેઓ શાસ્ત્રોના અભ્યાસી તથા લેખક અને કવિ પણ હતા પ્રકૃતિના ભદ્રિક અને શાંત સ્વભાવી મહાત્મા હતા તેમના સમય દરમિયાન શ્રી દિવાળીઆર્ષ મહાસતીજી તથા શ્રી રૂદ્રમણીઆર્ષ મહાસતીજીએ અમદાવાદમાં છીપાપોળના ઉપાશ્રયે સથારા કર્યા હતા તેઓએ અમદાવાદમાં સરસપુર મુકામે સ્વર્ગવાસ કર્યો તેમની પછી શ્રી ઉત્તમચ દજી મહારાજ પૂજ્ય પદવી પર આવ્યા તેઓ આજીવન બ્રહ્મચર્યના પાલક હતા

(૨) પૂજ્ય શ્રી લક્ષ્મીચ દજી મહારાજ

પડિતરત્ન, પ્રતિભાની સૌમ્યમૂર્તિ સમાન શ્રી લક્ષ્મીચ દજી મહારાજ પ્રતાપી ને ચારિત્રશીલ મુનિ થઈ ગયા તે આજે વિદ્યમાન નથી પણ અનેક સયમી તેમ જ ગૃહસ્થી મનુષ્યોના હૃદયમાં તેમનું સ્થાન છે જેઓ તેમના સ સર્ગમાં આવ્યા હશે તેઓ તેમના ચારિત્રની છાપ ધરાવે છે આજે પણ તેમની નામસ્મૃતિથી હૃદય પુલકિત બને છે

તેઓશ્રી રણુની દીકરના હતા તેમનું મૂળ નામ રેવારા કરભાઈ હતું પિતાશ્રીનું નામ કાલીદાસભાઈ અને માતાનું નામ ડાહીબેન હતું તેઓ મહેતા કુટુંબના હતા ૧૯૫૨ માં માગસર શુદ્ધિ ૧૩ ને શુક્રવારે લગભગ ૩૦ વર્ષની ઉંમરે બા બ્ર પછે તેમને પૂ સદ્ગુરુદેવે વડવાણુમાં તેમના લઘુ બ્રાતા બા બ્ર તપસ્વી શ્રી માણે-કચ્છ દજી મહારાજની સાથે દીક્ષા આપી તેમણે દીક્ષા લીધા પછી બીજા દિવસથી જ વ્યાખ્યાન આપવાનું શરૂ કર્યું તેમના સૌમ્ય અને ગુણી-યક્ષ સ્વભાવથી આકર્ષાઈ તેમને સામુ જ્ઞાન આપવા માટે કેટલાક લોકો આવતા હતા પ્રબળ વૈરાગ્ય અને સમભાવી સ્વભાવને લઈને તેઓ ધણુ

- ૨૪ સિદ્ધિતની હતા પર જ ફાગી મારે એને તો બધું મળી શકે છે
આથી મોખાઓના કિષાતો વચ્ચે બીજાઈ મરવાનું
- ૨૫ આજે સમય તમારા હાથમાં છે આવતી કાલે તમે એના હાથમાં
હશે, ત્યારે કાળદેવતા સોમની મારી મેરે ને સુસ્તિવિભરી તમારી
આજી કીધી વળી જશે
- ૨૬ જ્ઞાન, દેશન અને ચારિત્ર એ તો આશ્ચર્યની અનિષ્ટીઆ દીવાઓ
છે એના તેજ અનુવાણીની પ્રાપ્તિ જન્મ-મરણાદિના ધન અધારને
જાળી મૂકે છે પણ ઉન્માદી જનોના આશામુખ તિમિરછત્રને
માટે તો એની અસામાન્ય તારક જ્યોતિ ચે નિરર્થક રહેવાની
- ૨૭ ચારિત્ર્યહીન પ્રમદાઓનું ૧૫ કામળના ફૂલ જેવું હશે-મનોરથ
પણ સુવાસ વિતાનું જક અને બનાવટી
- ૨૮ અજીરતા હોય ત્યાં ખીરતા વીરતા વચ્ચે બીજા મુલ્યો પણ
આપ્યા વગર રહે નહિ.
- ૨૯ સુખ અને દુઃખ એ તો માત્ર મનમંદિરે કીમ્તી કરેલી કુચીજ છે
- ૩ પ્રમાદમાં ગુલામી અને ઉદ્દમમાં અધીનતાનું પહેલું આલુ વહે છે

પૂજ્યશ્રી ધર્મસિંહજી મહારાજના

[દરિયાપુરી સંપ્રદાય]

સંપ્રદાયના પ્રભાવક સાધુ-સાધ્વીજીઓ

(૧) પૂજ્ય શ્રી હાથીજી મહારાજ

પૂજ્ય શ્રી હાથીજી મહારાજ ચરોતરના પાટીદાર હતા તેઓ શાસ્ત્રોના અભ્યાસી તથા લેખક અને કવિ પણ હતા પ્રકૃતિના ભદ્રિક અને શાત સ્વભાવી મહાત્મા હતા તેમના સમય દરમિયાન શ્રી દિવાળીબાર્ષ મહાસતીજી તથા શ્રી રૂક્મણીબાર્ષ મહાસતીજીએ અમદાવાદમાં છીપાપોળના ઉપાચાર્યે સથારા કર્યા હતા તેઓએ અમદાવાદમાં સરસપુર મુકામે સ્વર્ગવાસ કર્યો તેમની પછી શ્રી ઉત્તમચંદ્રજી મહારાજ પૂજ્ય પદવી પર આવ્યા તેઓ આજીવન બ્રહ્મચર્યના પાલક હતા

(૨) પૂજ્ય શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રજી મહારાજ

પડિનરત્ન, પ્રતિભાની સૌમ્યમૂર્તિ સમાન શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રજી મહારાજ પ્રતાપી ને ચારિત્રશીલ મુનિ થઈ ગયા તે આજે વિદ્યમાન નથી પણ અનેક સયમી તેમ જ ગૃહસ્થી મનુષ્યોના હૃદયમાં તેમનું સ્થાન છે જેઓ તેમના સર્ગમાં આવ્યા હશે તેઓ તેમના ચારિત્રની જાપ ધરાવે છે આજે પણ તેમની નામસ્મૃતિથી હૃદય પુલકિત બને છે

તેઓશ્રી રણુની ટીકરના હતા તેમનું મૂળ નામ રેવાચંદ્રભાઈ હતું પિતાશ્રીનું નામ દાલીદાસભાઈ અને માતાનું નામ ડાહીબેન હતું તેઓ મહેતા કુટુંબના હતા ૧૯૫૨ માં માગસર શુદ્ધિ ૧૩ ને શુક્રવારે લગભગ ૩૦ વર્ષની ઉંમરે બા બ પછે તેમને પૂ સદ્ગુરુદેવે વહવાણમાં તેમના લઘુ ભ્રાતા બા બ તપસ્વી શ્રી માણે-કચંદ્રજી મહારાજની સાથે દીક્ષા આપી તેમણે દીક્ષા લીધા પછી બીજા દિવસથી જ વ્યાખ્યાન આપવાનું શરૂ કર્યું તેમના સૌમ્ય અને ગુણી-યક્ત સ્વભાવથી આકર્ષાઈ તેમને સામુ જ્ઞાન આપવા માટે કેટલાક લોકો આવતા હતા પ્રયજ્ઞ વૈરાગ્ય અને સમભાવી સ્વભાવને લઈને તેઓ ધણુ

સારુ, શાન સ પાલન કરી રાક્યા, છત્રી રાક્યા તેમ જ જન્મને આપી
-રાક્યા દીક્ષા લીધા પછી તેમણે વિકાર માત્ર રાખ્યા હોતો અને
સારી ખપ્પીસ વાના દીક્ષાપર્વાવર્ગમાં જુદાં જુદાં સ્થળે વિચર્યા હતા.

તેઓ પાલનપુર તરફ ખજુ વિચર્યા હતા ત્યાં હરપ્રેમી શ્રી
પીતાંબર ભાર્ગવેલા તેમના શાન, છત્રન આરિત્યથી આકર્ષાઈને તેમના
વિચિત્ર પ્રસંગ જાણ્યો હતા વળી પાલનપુર તરફ વિચરતાથી મેટો લાસ
તા એ મેયો કે એ પદ્મિન વક્તાનાં પ્રેરક બોધક પ્રવચનોમાં સવેશ, નિર્લે-
પા શોધ વરસ્યા તેથી પાલનપુરની જગત્તા ખૂબ જ આકર્ષાઈ અને
તેમના સુદુષ્ટેશથી પ્રેરાઈને પાલનપુરની ઠેરઠીજ બહેને કૈન ધર્મને
પામી, શુ દેવ વિકાર કરીને બોભામુ પૂરુ કરી ગયા પછી તેમનાં
સિધ્ધાઓ કે જે હાલ સ્વપ્નમ્મ સ્વાં છે તે પરમ શાંત સ્વભાવી
સિદ્ધાંત સ્વસ્થેદી, મદાસનીછ શ્રી કમકમાઈને તથા તેમનાં
મુક્તિના મદાસનીછ વિદુવી શ્રી મુરુગનાઈને તેમણે પાલનપુર મોક્ષમાંને
તેઓએ ત્યાં આગુમાંસ કર્યું ગુરુદેવ જિનેશ્વરની વાણીનું સિદ્ધાંતની
અવેશ અને તે જાને સાધ્વીઓએ સ્વવિરતિ દેશવિરતિનું સ્વસ્થ
સ્થોટ સંધીથી વિસ્તારીને ગુરુદેવે વગેલા બીજામાંથી શામ્બોધૂઓ મગીઓ
જન્મઓ તેમના આપી પાલનપુરમાંથી શાન્તમુર્તિ વિનવસ્ત સિદ્ધાંત
પ્રેમી મદાસનીછ શ્રી કેસરનાઈ આરિ ભાણુ રૂપ સાત રત્નો પાક્યા
જે હાલ વિષમાન છે તેઓ જુદા જુદા સ્થળે વિચરી રહ્યાં છે અને
તેમના સુદુષ્ટેશથી પ્રેરાઈ હાલ રમવાનવાલી સમાજનાં કુસ ક મોક્ષ
રત્નો છે આ બધી પરપરાએ ઉપહાર અવાપી, પરમ
પ્રભાવક સ્વસિદ્ધાંતના જાણાર પ્રજા-આજ્ઞાતા આરિત્યથી
સામનવીપક વાત્સલ્યસિંધુ અપ્પા મ પ્રેરણાનાં આપીપાત આપનાર
જાનના કૃપાશર્મા જન્મ છોને શાન કાવનાર, પૂજ્ય, શામન-
સિદ્ધાંતજિ સ્વસ્થ આપીસ દેશ મદાસના સિધ્ધ સ્વમીસ દેશ
મદાસના સિધ્ધાંત છે તેઓથી સંસાર કરી સમ્યક આરામનાપૂર્વક
જન્મ-મુક્તિ, નિદી નિદામ કર્મ આત્મભાવનાં રમનાં સ્વ

૧૯૭૭ ના જોઠ સુદી ૧૪ ને શનિવારના રોજ સાંજે છ વાગે સમાધિમરણે કાળધર્મ પામ્યા-પ્રાતિજ મુકામે સ્વર્ગસ્થ થયા

(૩) પૂજ્ય શ્રી ભાયચંદળ મહારાજ

પૂ સદ્ગુરુદેવ શ્રી ભાયચંદળ મહારાજનો જન્મ સંવત ૧૯૪૫ ના મહા શુદ્ધ ૫ ના દિને ભાદરણુમા થયો હતો તેમના પિતાનું નામ લલ્લુભાઈ, માતાનું નામ હરિબાઈ હતું તેઓ લેઉઆ પાટીદાર જ્ઞાતિના હતા તેમના માતા પિતાને એ એક જ પુત્ર હતા હરિબાઈ સંસ્કારી અને આદર્શ માતા હતા તેઓ વૈષ્ણવ ધર્મી હતા તેમના ધાર્મિક પુસ્તકોનું તેઓ વાચન કરતા હતા. પૂ હાથીજી મહારાજના સત્સમાગમથી તેમણે વૈષ્ણવ ધર્મનો ત્યાગ કર્યો ને દૈવ જૈનધર્મી બન્યા પુત્ર સંસારમા પડી જીવનને બરબાદ ન કરે તે માટે તેમણે ખૂબ પ્રયાસો કર્યા દુખિયા જીવોને દેખે ત્યારે ભાયચંદળને બોલાવી બતાવે કે આ જીવે પૂર્વે પાપ કર્યા છે, દયારૂપ ધર્મનું પાલન નથી કર્યું માટે તે જીવો દુખી છે આવા સંસ્કારો જેડી તેમણે પુત્રને વૈરાગ્યને પથે વાળ્યા પૂ હાથીજી મહારાજની પાસે આવી ભાયચંદળએ શાસ્ત્રાભ્યાસ શરૂ કર્યો એક વર્ષ સુધી શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યા પછી કલોલ મુકામે સુત્રાવક શાહ શોભારામભાઈ મનસુખભાઈને ત્યાંથી ધામધૂમપૂર્વક સ ૧૯૬૧ ના મહાવદિ ૧૩ ને શુક્રવારના રોજ દીક્ષા ગ્રહણ કરી તેજ દિવસથી શ્રી હાથીજી સ્વામીની એવામા તેમણે જીવન અર્પણ કર્યું પૂ. હાથીજી મહારાજને ૨૧ મા વર્ષે પક્ષધાતનું દર્દ થઈ ગયેલ, પણ ભાયચંદળ મની સેવા એટલી સરસ કે ૭૫ વર્ષ સુધી તેઓ વિહાર કરી શક્યા આનું મુખ્ય કારણ શિષ્ય ભાયચંદળએ ગુરુની બળવેલી સેવા હતી

તેમની વ્યાખ્યાન શૈલી સુદર અને રોચક હતી તે સાલબનારનું મન રંજન થઈ જતું વાણી એવી મીઠી કે બાણે સાલબ્યા જ કરીએ તેમના વ્યાખ્યાનનો મુખ્ય વિષય બહુધા સમ્યક્ દર્શન રહેતો વિનયથી જ્ઞાન સંપાદન કરેલ હોવાથી જલથી સિંચાયેલ વૃક્ષની જેમ તે વિકાસ

સ્વાદુ જ્ઞાન સંપાદન કરી રાક્ષસ, કૃષ્ણી રાક્ષસ તેમ જ જનને જાણી
 રાક્ષસ. દીક્ષા લીધા પછી તેમણે વિકાર ચાકુ રાખ્યા હોય અને
 સાદી પત્નીસ વધના દીક્ષાપત્રોમાં ગુદા ગુદા રક્ષો વિચર્યા હોય.
 તેઓ પાલનપુર તરફ પશુ વિચર્યા હોય ત્યાં હૃદયેથી જી
 પ્રિયજન જાણ મહેતા તેમના જ્ઞાન કરુ ન, ચાલિયથી જાણ્યાઈને તેમને
 વિચિત્ર પ્રસન્ન સ્વભાવ હોય જળી પાલનપુર તરફ વિચરવાથી મોટા લાભ
 થો એ જ્યોત્ષ્ણે પડીત વજાનાં પ્રેરક જોષક પ્રવચનોમાં સનેચ તિર્થે
 ના જોષ વરસ્યા તેથી પાલનપુરની જનના ધૂમ જ જાણ્યાઈ અને
 તેમના સદુપદેસથી પ્રેર્યાઈને પાલનપુરની કેટલીય જાહેનો જૈન ધર્મને
 પામી. ડુરુદેવ વિકાર કરીને જોષાસુ પૂરુ કરી ચલ પછી તેમનાં
 શિષ્યાઓ કે જે દાસ સ્વચરચ કર્યા છે તે પરમ સાત સ્વભાવે
 સિદ્ધાંત સ્વસ્મરેદી મહાસતીજી મી જાણ્યાઈને તથા તેમને
 સુચિઆ મહાસતીજી વિદુષી મી મુરજાણ્યાઈને તેમણે પાલનપુર મોક્ષમાં ને
 તેઓએ ત્યાં માતૃમાસ ક્યુ ડુરુદેવ િત્તેશ્વરની વાળીલું સિમન કરી
 જમેશ અને તે જાને સાધ્વિઓએ સ્વ વિરતિ દેશવિરતિલું સ્વરૂપ
 સ્વોદ સેધીથી વિસ્તારીને ડુરુદેવ રોષેશ બીજનાંથી દામ્યોજ્ઞ્યો બનીઓ
 જતાઓ તેમ જ પ્રત્યે પાલનપુરમાંથી જાનત્તમુર્તિ વિનવરત્ત સિદ્ધાંત
 પ્રેમી મહાસતીજી મી કેસરજાઈ જાદિ માણું રૂપ જાત રતો પાક્યા
 જે દાસ વિદમાન છે તેઓ ગુદા ગુદા રક્ષો વિચરી રહ્યા છે અને
 તેમના સદુપદેસથી પ્રેરાઈ દાસ રજાનજ્ઞાસી સમા ત્યાં કુલ ૩ જોષ
 રતો છે જ્યાં બધા પરપરાએ ઉપકાર પ્રતાપી, પર
 પ્રમાવક સ્વસિદ્ધાંતના જાણકાર, મંજર વ્યાખ્યાતા ચારિત્રસીજ
 જાસનદીપક વાત્સલ્યસિંહ, અખ્યાતમ પ્રેરજાનાં અમીપાન અમનપર
 જ્ઞાનના કુચરામી જાણ છોને રનાન કશાવાર પૂજ્ય જાસન-
 સિયેમજી, સ્વચરચ જાણીયદશ મદરાજના સિખ જાણીયદશ
 મદરાજનો ઉપકાર છે તેઓમી સલાયે કરી, સમ્યક જાણપનાપૂર્વ
 આસોમી પદિકમી, નિદી નિદામ અર્ધજાતમચ્ચમી રમનાં સવલ

માતૃશ્રીનું નામ અંબાબાઈ તેમના કુટુંબમાંથી ત્રણ જાણીએ દીક્ષા અંગી-
કાર કરી હતી તેમના વડીલ બાઈશ્રી સુદરણબાઈ, જે સુદરણ મહારાજ
થઈ ગયા તેમના માતૃશ્રી અંબાબાઈ મહાસતીજ થઈ ગયા તેમની
દીક્ષા ૧૯૫૪ માં વીરમગામમાં થઈ પૂ. શ્રી માણેકચંદ્ર મહારાજનો
જન્મ સ. ૧૯૩૬ માં, દીક્ષા સં ૧૯૬૧ માં તે ત્રણમાંથી હાલ
શ્રી માણેકચંદ્ર મહારાજ અમદાવાદમાં સારંગપુરમાં શ્રી પાનાચંદ
જવેરચંદના ઉપાશ્રયે પોતાના સુશિષ્ય મગનલાલજી સાથે સ્થિરવાસ
રહેતા હતા, તેમના શિષ્ય સ્વર્ગવામી થતા તેઓ સમાધિપૂર્વક જ્ઞાન,
દર્શન, ચારિત્રની આરાધના કરી રહ્યા છે

તેમણે શાસ્ત્રાભ્યાસ સાથે તપશ્ચર્યાઓ પણ ખૂબ કરી ધર્મનો
પ્રભાવ વધાર્યો છે તેમણે જમનગરમાં ૧૯૩૭ માં ૩૬ ઉપવાસ, વઢ-
વાણ કેમ્પમાં ૫૨ ઉપવાસ, તથા સુરતમાં ૪૧ ઉપવાસની તપશ્ચર્યા
કરી હતી હાલ આજે નહિવત્ જોઈ શકે છે તેમની ઉંમર ૮૩
વર્ષની છે અને દીક્ષાપર્યાય ૬૫ વર્ષનો છે

(૪) પં. પૂ. મુનિ શ્રી હર્ષચંદ્ર મહારાજ

આ સપ્રદાયમાં મુનિશ્રી હર્ષચંદ્ર એક સમર્થ વિદ્વાન સાધુવર્ધ
થઈ ગયા તેઓનો જન્મ સવત ૧૯૩૮ માં વઢવાણ નજીક રાજપર
ગામે થયો હતો તેમના પિતાશ્રીનું નામ ભુટાભાઈ અને માતાનું નામ
હિંમતબાઈ હતું તેમનું સસારી નામ પુરુષોત્તમ હતું. તેમણે સવત
૧૯૬૨ માં માત્ર ૧૪ વર્ષની શિશુ વયે કારતક વદ ૭ ના રોજ પૂજ્ય
શ્રી રઘુનાથજી મહારાજ પાસે દીક્ષા લીધી હતી તેઓ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત,
અર્ધમાગધી તેમજ અંગ્રેજી, ઉર્દૂ, ફારસી તથા હિંદી ભાષાના પણ
જાણકાર હતા તેઓ કવિ તેમજ લેખક હતા તેમણે એક દરે ગદ્યમાં
તેમજ પદ્યમાં મળી ૧૩ પુસ્તકો લખેલા છે તેમની કવિતામાં સહૃદય
તાનો રણકો સંભળાતો તેમને કવિતા કલાનું જ્ઞાન સારું હતું તેથી તેમની
કવિતા બહુધા પિંગળદોષથી મુક્ત રહેતી. તેમણે પોતાના ગુરુ 'શ્રી

પામ્યુ હતુ તેમની સહનયીયતા બાદશાહ છે તેમની સૌમ્ય ને શાંત
પ્રભાવિકતા તેની સાક્ષી પૂરે છે સ ૧૬૭૦ ની સાલમાં તેઓ કદી પધાર્યા
તે વખતે ત્યાં મોટા શામે વચ્ચી ભાવસારની હતી એક દિવસ
શામલદાસ મહારાજ કહિસ બુધિદાસે મળ્યા હતા ત્યાં મુસલમાનના
છોકરાઓએ મુનિને નેઈને વિચાર કર્યો કે આ સાધુડો લાલજનો
ગુરુ છે અને લાલજશાઈ તળાવમાં માખણાં ખાસતાં છેકરાઓને
ખટકાવતા તેનો મેપ તેમણે એ મુરુદેવ ઉપર કાઢ્યો! છેકરાઓની
પાસે સોદી હતી તે ન ભાંખી ત્યાંસુધી તેમણે મુરુદેવને સોદીઓનો
બરડામાં માર મારવા માંડ્યો પણ મુરુદેવ કંઈ ન બોલ્યા મારનાર
માફમાં પણ માર ખાનાર ન માફમાં !

તેમની પાસે તપસ્વી ચતુરલાલજી મહારાજે સ ૧૬૬૫ ના મહા
વદ ૫ ના રો ૮ દિક્ષા જી મીકાર કરી તેઓથી સ સારાવસ્થાથી તપશ્ચર્યા
કરી રહ્યા હતા. તેમણે પોતાના જીવનમાં ૪ બ્રમ્હચરિયા ૭ સેવનક્રમ
૮ માસખમલુની મોટી તપશ્ચર્યા કરી અને હાલમાં એકાંતર ઉપવાસ
કરે છે સોમલદાસ મહારાજ કે જેમણે મહારાજશ્રીની પાસે સ
૧૬૬૮ ના શામલ વદ ૫ ના રોજ દિક્ષા જી મીકાર કરી તેઓ સાચા
બ્રાહ્મી અને આરિષ્ટપાલનમાં હદ હતા માર વપની સ વખતમાં
પાળી સ ૨ ૧ ના મહાવદી))ના રોજ જમણવાદ શરદપુરમાં
સાત ઉપવાસને પારણે કળવંશ પામ્યા હતા. તેમના ત્રીજા શિષ્ય
શા. શ. પંડિતરત્ન મી શાંતિ મુનિએ ૧૬ વપની જમરે સ વત
૨ ૩ ના વૈશાખ સુદી ૧૫ ને રવિવારના દિને દિક્ષા જી મીકાર કરી.
પૂ મી શામલદાસ મના શિષ્ય તપસ્વી મી ચતુરલાલજી મહારાજે
જમણવાદમાં છીપા પોળ ઉપાખ્યામાં સ શારે કર્યો અને ૪૨ મા
ઉપવાસે સ ૨ ૧૭ ના આશ્વિ વદ ૨ શુક્રવારે સ્વયંવાસ પામ્યા

તપસ્વી મી માલેકમદાસ મહારાજ

વયો૧૬ તપસ્વી મી માલેકમદાસ મહારાજ મૂળ જૂઝના મોસલીવા
કુળના જન્મેલા તેમના પિતાશ્રીનું નામ મી મુરુપોતમરતનશી બનાવજી

મીઠી-મધુરી અને આત્માને અસર કરી જાય તેવી હતી, તેથી પાલન-પુર જેવા ક્ષેત્રમાં ઘણા ભાઈબહેનો તેમના ઉપદેશથી પ્રતિબોધને પામ્યાં હતા.

પૂ. કેસરબાઈ મહાસતીજી, ચ પાચાઈ મહાસતીજી, તારાબાઈ મહાસતીજી આદિ તેમના શિષ્યો બન્યા.

પૂ. કેસરબાઈ મહાસતીજી

તેમનો જન્મ પાલનપુરમાં પારેખ કૃષ્ણલાલ ગુલાબચંદના ઘેર થયો. તેમના માતાનું નામ સમરતબાઈ માતાપિતાએ તેમનું નામ એવું સુવાસિત પાડ્યું કે આજે કેસરની સુવાસની જેમ તેમનું જીવન મીઠી મુગધ અર્પી રહ્યું છે. પૂ. મહાસતીજીનો સ્વભાવ શાંત અને ગંભીર છે. પૂ. મહાસતીજીનો શાસ્ત્રાભ્યાસ એટલો જાડો અને વ્યાપક છે કે ગમે તે ગાથાનો અર્થ તુરંત જ કરી આપે છે અને મૂળ ગાથા પણ કંઠસ્થ કરી લે છે. શાંતસ્વભાવી સૌમ્યમૂર્તિ સમા પૂ. કેસરબાઈ મહાસતીજી અનેકને પ્રતિબોધ પમાડી શક્યા છે અને તેમના મુશિષ્યાઓને જૈન ધર્મનું પયપાન કરાવી રહ્યા છે તે પૈકીના એકશ્રી વસુમતીબાઈ મહાસતી છે.

પૂ. વિદુષી શ્રી વસુમતીબાઈ મહાસતીજી

પાલનપુર એ (અગાઉનું પ્રહ્લાદનપુર) બનાસકાંઠાના અણુ-વિકસિત પ્રદેશનું પૂર્ણ વિકસિત નગર છે. નવાબી રાજ્ય હતું ત્યારે પણ રાજ્ય કારોબારમાં જૈનો જ અગત્યનો ભાગ ભજવી રહ્યા હતા. આ નગરે ભારતમાં જ નહિ પણ વિશ્વમાં અનેક પ્રખ્યાત ઝવેરીઓને જન્મ આપી નગરને જ્યોતિર્મય બનાવ્યું છે. વૈભવ સામે ત્યાગ, વિશ્વાસ સામે સયમ, સમૃદ્ધિ સામે સમર્પણ, તેમ આ નગરે શ્રીમતાઈ સાથે ત્યાગી સતપુરુષો-સ્ત્રીઓની અપૂર્વ ભેટ જૈન સમાજને આપી છે. પાલનપુર એ ધર્મ-નગરી છે.

રખનાવજી મહારાજનું જીવનમરિત લખ્યું હતું તેમનું એમું પુસ્તક
 'સમગ્ર સાહિત્ય દરેક સ્થાનકવાસી જૈનોએ ખાસ જાણ્યાસ કરવા જેવું
 છે. તેમણે સવત ૧૬૮૬ માં જાનમેર સાધુસમેલનમાં હાજરી આપી
 સાધુ-સમાચારી નક્કી કરવામાં મહત્વપૂર્ણ ભાગ લીધો હતો. તેઓએ
 સવત ૨ ૮ ના કાગણ શુક ૧૧ ને ગુસ્વારે, સતના હા વાએ
 વરિખગામ મુકામે દેહલામ કર્યો.

પૂ સાધ્વીજીઓનો દ્વંક પરિચય

પૂ મી ઝળકગાઈ મહાસતીજી

પૂ મી ઝળકગાઈ મહાસતીજીનો જન્મ સાવલામાં મૂળચંદ
 મલ્લાને ધેર થયો હતો. તેમનું લગ્ન વડવાણના વેરા કુટુંબમાં થયું
 હતું. કોઈ સમય બાદ તેઓ વૈધવ્ય પામ્યાં. ત્યારબાદ ૪ વર્ષની
 ઉંમરે સગાઈ બન્યાં. તેમને જમનુ દરેક હતું તેમનું જીવન ધણુ જ
 સગાઈ હતું. બાદાસ-જોયરી ઉપર ખૂબ જ સગમ રાખતાં હતાં.
 પાંચ જ વસ્તુનો ઉપયોગ કરતાં હતાં. તેમના જીવનમાં બાળકને
 સ્થાન હતું જ નહિ. તેઓ મોટે ભાગે વાંચન-સ્વાખ્યાય કરતાં હતાં.

પૂ સુરજગાઈ મહાસતીજી

પૂ સુરજગાઈ બાઈજી મી ઝળકગાઈ મહાસતીજીનાં સિખ્યા
 હતાં. તેમનો જન્મ વડવાણમાં થયો હતો. તેમનાં માતાનું નામ મોંધી
 બાઈ હતું. તે માતાપિતાની એક જ પુત્રી હતાં. બાલ્યાવસ્થામાં જ
 સગમ ભાગ મદણ કરવાની શાવના હતી, છતાં માતાપિતાએ તેમને
 વિવાહ કરી દીધો. લગ્ન કર્યાં પરંતુ તે અસુરસહે ન ગતાં. આખે
 કિવસ ઝુરસી મી ઝળકગાઈ મહાસતીજીની પાસે શાખ્યાખ્યાસ કરવા
 શાખ્યા. ઉંચે બાલ્યવયની તેમની શાવના પૂરી થઈ જતે તે સગાઈ
 બન્યાં. તેમના જીવનનો મહાભાગ જિજ્ઞ હતો. કે શાન જને બાચારમાં
 બાંચળ થયા. તેમનું જીવન 'જલુ' એવું જ હતું. તેમની બાંખ્યાન રીસી

આત્માઓનો સમાગમ થતા તેનું પ્રતિબિંબ સામા ઉપર પડે છે, અને તેમ જ બન્યું સસાર માર્ગ અને મોક્ષ માર્ગનું સ્વરૂપ, સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની શક્તિનો ઉપાય પ્રતિભાશાળી કેસરની સુવાસ સમાન કારુણ્યમૂર્તિ કેસરબાઈએ એવા ઊંડા ચિંતનથી મિત્તન કર્યું કે મકતબાઈનો સસારનો રાગ છૂટી ગયો ત્યાગ અને રાગની વચ્ચેની પાતળી રેખા વિલિન થઈ ગઈ અને ત્યાગ છૂટી ગયો મકતબાઈના દિલમાં વૈરાગ્યની દિવ્ય લાવના પ્રગટી એટલે સવત ૧૯૯૫ માં બંને પક્ષની અનુમતિ મેળવી, સિદ્ધાંતપ્રેમી કેસરબાઈ મહાસતી-છના સુશિષ્યા તરીકે વસુમતીબાઈ મહાસતીજી બન્યા સયમ લીધા પછી તેમના વડિલ ગુરુણીશ્રીજી વિદુષી સરજબાઈ મહાસતીજીએ વસુમતીબાઈ નામ પાડ્યું આજે તેઓ વસુમતીબાઈ મહાસતી નામે સુપ્રસિદ્ધ છે

આજે પણ આ ગુરુણી-શિષ્યાનો-અન્યોન્યનો આત્મિક પ્રેમ અન્યોન્યના અંતરમાંથી ઝરતો જ રહી, સૌને પ્રેરણા આપી રહ્યો છે વિનય, પ્રેમ અને ભક્તિભાવથી પૂ વસુમતીબાઈ મહાસતીજી શ્રી કેસરબાઈ ગુરુણીશ્રીના કૃપાપાત્ર બની રહ્યા છે

સાધ્વીજીવનમાં સદગુરુણીશ્રીના યોગે પૂ વસુમતીબાઈ દૂક સમયમાં જ શાસ્ત્રજ્ઞાનના ઊંડા અભ્યાસી બની રહ્યા અને દિન-પ્રતિદિન ધર્મશાસ્ત્રોનું ઊંડું ચિંતન કરતા ગયા પોતાના જ્ઞાનનો લાભ બીજાને આપવા અદ્વય સમયમાં જ પ્રતિભાશાળી પ્રવચનકાર તરીકે ખ્યાતિ પામી રહ્યા આત્માના ઉડાણમાંથી આવતી પૂ વિદુષી મહાસતી વસુમતીબાઈની વ્યાખ્યાન-વાણી એટલી ગ્રાસક, સિદ્ધાંતનિષ્ઠ અને દૃષ્ટાંતોથી મભર છે કે ત્રોતાવદ તેમની બહુધા વાણીની અસર નીચે આવી તપ, ત્યાગ, મયમના માર્ગે જવા જરૂર પ્રેરાય છે તેમની વાણીએ અનેક જીવોને પ્રતિજ્ઞાધ પમાડ્યા છે, સુપુત્ર આત્માને ઢઢોળી મયમમાર્ગે દોર્યા છે, તેમના મુખારવિદ-માંથી પ્રગટેલી જિનવાણીની ગંગાએ અનેકના આત્માને પવિત્ર કર્યા છે

આ વ્યાખ્યાન-સમ્મર્મની વાણી રસવાન કરાવનાર મી વસુ-
મતીઆઈ મહાસતીને જન્મ પાસનાપુરમાં પિતામી તળસીઆઈ કુમ-
રના કુટુંબમાં દિવાળીઆઈ માતાની કૂખે થયે હતો. બાલ્યાવસ્થાતુ-
નામ મહતઆઈ રાખવામાં આવ્યું હતું કુટુંબ ધાર્મિક રસધીર થ-
યેમું હતું માતાપિતાએ બાલ્યવયથી જ સુસંસ્કારોતું સિંચન કર્યું હતું
બાલપાસના ધાર્મિક વાતાવરણે અને સત-ચાખીઓના સહયોગથી
ધાર્મિક અકુરો વિકસિત થતા રહ્યા હતા.

છાણતું ધાર્મિક શિક્ષણ અને સાંચાસાચ જૈનશાળાના ધાર્મિક
શિક્ષણે મહતમાઈના બાલિકાના જીવનને બિંબ ગામી બતાવ્યું સ્વપ્રતિભા
બૌદ્ધિક જળ નિકળતા અને કંઠમાધુર્યની કુસ્તી શક્તિ તેઓમીના
જીવનમાં શરૂઆતથી જ હતી તેના હોર માટે થોડા તક અને
સુલભ પ્રસંગોની જરૂર હતી જેથી આ કન્યારત્ન સસાર ધમમાં નહિ
રહતું સવનમાર્ગે દેહીખમાન બની રહ્યું.

પરંતુ કમના બંધને એના છે કે તેને જોગબા વિના સુદીઠ
થતો નથી વર્ષ પહેલાંતો નવાળી કાળતો એ સમય હતો ત્યારે બૌદ્ધ
પદ્ધતિ વધતી જતાં વિવાહ (સગ) કરવામાં આવતો હતો તેમ આ
મહતમાઈના વિવાહ પાસનાપુર ગામમાં ૮ પીતામરઆઈ ઈશ્વરઆઈના
સુપુત્ર ઘમાજી જોગ થયો કાળની મતિ ન્યારી છે સસારમુખ
અધિકારી નીવડ્યું અને સગ બાદ એક જ વર્ષની અંદર મહતમાઈની
વૈધવ્યજીવનની શ્લાકીતો પ્રારંભ થયો અને પક્ષ (પિયર પક્ષ અને
અસુરપક્ષ) સુખી, સંપન્ન અને સચ્ચિદાન હતા વૈધવ્ય જીવનમાં
જીવનનિર્વાહ માટે શાંતિ હતી, પરંતુ વૈધવ્યનું આ દુઃખ આત્મિક
મુશ્મતી અપૂર્વ ભાવના નમત કરવાનું નિમિત્ત બન્યું શ્વવિના મર્જમાં
ગુ હુપાયેમું છે તેની જાને અમર દાવ છે.

શાંતમતિ કેસરઆઈ મહાસતીજી અસુરપક્ષ તેમનાં મામાજીની
દીકરી થાવ અને તેમના સ્વસમાગમમાં આવવાનું બન્યું અસુવાન

મીઠી-મધુરી અને આત્માને અસર કરી જાય તેવી હતી, તેથી પાલન-પુર જેવા ક્ષેત્રમાં ઘણા ભાઈબહેનો તેમના ઉપદેશથી પ્રતિબોધને પામ્યાં હતા.

પૂ. કેસરબાઈ મહાસતીજી, ચ પાળાઈ મહાસતીજી, તારાબાઈ મહાસતીજી આદિ તેમના શિષ્યો બન્યા.

પૂ. કેસરબાઈ મહાસતીજી

તેમનો જન્મ પાલનપુરમાં પારેખ કૌળલાલ ગુલાબચંદના ઘેર થયો. તેમના માતાનું નામ સમરતબાઈ માતાપિતાએ તેમનું નામ એવું સુવાસિત પાડ્યું કે આજે કેસરની સુવાસની જેમ તેમનું જીવન મીઠી સુગંધ અર્પી રહ્યું છે. પૂ. મહાસતીજીનો સ્વભાવ શાંત અને ગભીર છે. પૂ. મહાસતીજીનો શાસ્ત્રાભ્યાસ એટલો ઊંડો અને વ્યાપક છે કે ગમે તે ગાથાનો અર્થ તુરત જ કરી આપે છે અને મૂળ ગાથા પણ કંઈક કરી લે છે. શાંતસ્વભાવી સૌમ્યમૂર્તિ સમા પૂ. કેસરબાઈ મહાસતીજી અનેકને પ્રતિબોધ પમાડી શક્યાં છે અને તેમના સુશિષ્યાઓને જૈન ધર્મનું પયપાન કરાવી રહ્યા છે તે પૈકીના એકશ્રી વસુમતીબાઈ મહાસતી છે.

પૂ. વિદુષી શ્રી વસુમતીબાઈ મહાસતીજી

પાલનપુર એ (અગાઉનું પ્રહ્લાદનપુર) બનાસકાંઠાના અણુ-વિકસિત પ્રદેશનું પૂર્ણ વિકસિત નગર છે. નવાબી રાજ્ય હતું ત્યારે પણ રાજ્ય કારોબારમાં જૈનો જ અગત્યનો ભાગ ભજવી રહ્યા હતા. આ નગરે ભારતમાં જ નહિ પણ વિશ્વમાં અનેક પ્રખ્યાત ઝવેરીઓને જન્મ આપી નગરને જ્યોતિર્ભય બનાવ્યું છે. વૈભવ સામે ત્યાગ, વિલાસ સામે સયમ, સમૃદ્ધિ સામે સમર્પણ, તેમ આ નગરે શ્રીમતાઈ સાથે ત્યાગી સતપુરુષો-સ્ત્રીઓની અપૂર્વ બેઠ જૈન સમાજને આપી છે. પાલણપુર એ ધર્મ-નગરી છે.

મહાસતીછત્રો વિહાર પ્રદેશ સૌરાષ્ટ્ર અને મુજરાત હોયો સૌરાષ્ટ્રનાં સુરેન્દ્રનગર, વડવાણુ યદેર, મોરાદ, પાળીયાદ તેમ જ જાલપ્રદેશનાં વિહાર કરી જિનતાણિયુ પમપુત્ર તેમણે કરાવ્યું છે મુજરાતમાં જમણવાદ, કરી, કમોલ પાલનપુર, સુરત વગેરે સ્થળોમાં તેમની વાણી આજપણુ જીન કુદુ મોર્માં સુ નરવ કરી રહી છે સવન ૨ ૧૩ માં તેમણે મુખર્ષિના સ્થા જેન સંધેની વિનવીને માન આપી મહાસતી પાલતીઆર્ષ આદિ સાખીવૃદ સાથે મુખર્ષિ તરફ ઉપ વિહાર કર્યો અને મુખર્ષિ મહુઆ હાલ, વિશેષર્ષોમાં આતુર્માંસ કર્યા સેવકાળમાં મહારાષ્ટ્રમાં પત્તેલ, મેનાવજા પુત્ર પેાન્કી, અહમદનગર, નસિક વગેરે સ્થળોમાં કરીને પોતાની વાણીનેા દિવ્ય પ્રકાશ જાનહરમાં ફેલાવ્યો છે

મુખર્ષિના અને જીપત્તરના ચાર વર્ગના વિહારે પૂ મહાસતીછત્રી વાણીએ મુખર્ષિની જેન જનતા ઉપર અશૌચિક અસર કરી છે સુખ જેન જનતાને વિ તાલારેલી લાક્ષણિક સેધીથી વીરવાણીની મધુર વીણા વગાડીને જન્મેજનિ નમ્ત કરી પાર્થિક ભાષનામાં અભિવ્યક્તિ કરી છે મુખર્ષિની જનતામાં તેમણે ૭ પાર્થિક ભાવનાનાં બીજ રાખ્યા છે તે મુખર્ષિની જનતાના આત્મ-મદિરે જાગી રીકળી અનેકને શીળી ખંચ અપ્પર્ત રહેશે મુખર્ષિની જનતા પૂ વિદુષી મહાસતીછત્રીના આતુર્માંસને જુસી નહિ જ યદે મુખર્ષિમાંના આગમનયા મુખર્ષિમાં પા ઉપર્ણ સ સારી મુખર્ષીએ સળેડે જ્ઞાનચમ મનને અ ખીતર ક્યુ છે અને પંચ મહેતોએ ભાગવતી દીક્ષા અ ખીતર કરી, આત્મ-કમ્પણના પથે પમપણુ ક્યુ છે

આ બધી પ્રભાવ ઓજસ્વી તેજસ્વી, ક્રાંતિકારી વિદુષી મહાસતીથી વમુખર્ષિઆર્ષિયો છે એમને જનન્ય જાણે વદન હો ।

આત્માઓનો સમાગમ થતા તેનું પ્રતિબિંબ સામા ઉપર પડે છે, અને તેમ જ બન્યું સમાર માર્ગ અને મોક્ષ માર્ગનું સ્વરૂપ, સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન અને આરિત્રી શક્તિનો ઉપાય પ્રતિભાશાળી કેસરની સુવામ સમાન કારુણ્યમર્તિ કેસરમાર્ધએ એવા ઊંડા ચિંતનથી મિચ્છન કર્યું કે મદ્દતમાર્ધનો સસારનો રાગ છૂટી ગયો ત્યાગ અને રાગની વચ્ચેની પાતળી રેખા વિલિન થઈ ગઈ અને ત્યાગ જીતી ગયો મદ્દતમાર્ધના દિલમાં વેગવ્યતી દિવ્ય ભાવના પ્રગટી એટલે મવત ૧૯૯૫ માં બને પક્ષની અનુમતિ મેળવી, સિદ્ધાંતપ્રેમી કેસરમાર્ધ મહાસતી-જીના સુશિષ્યા તરફે વસુમતીમાર્ધ મહાસતીજી બન્યા સયમ લીધા પછી તેમના વડિલ ગુરુણીશ્રીજી વિદુષી સૂરજમાર્ધ મહામતીજીએ વસુ-મતીમાર્ધ નામ પાડ્યું આજે તેઓ વસુમતીમાર્ધ મહાસતી નામે સુપ્રસિદ્ધ છે

આજે પણ આ ગુરુણી-શિષ્યાનો-અન્યોન્યનો આત્મિક પ્રેમ અન્યોન્યના અતરમાથી ઝરતો જ રહી, સૌને પ્રેરણા આપી રહ્યો છે વિનય, પ્રેમ અને ભક્તિભાવથી પૂ વસુમતીમાર્ધ મહાસતીજી શ્રી કેસર-માર્ધ ગુરુણીશ્રીના કૃપાપાત્ર બની રહ્યા છે

સાધ્વીજીવનમાં સદ્ગુરુણીશ્રીના યોગે પૂ વસુમતીમાર્ધ દૂક સમયમાં જ શાસ્ત્રજ્ઞાનના ઊંડા અભ્યાસી બની રહ્યા અને દિન-પ્રતિદિન ધર્મશાસ્ત્રોનું ઊંડું ચિંતન કરતા ગયા પોતાના જ્ઞાનનો લાભ બીજાને આપવા અદ્ય સમયમાં જ પ્રતિભાશાળી પ્રવચનકાર તરીકે ખ્યાતિ પામી રહ્યા આત્માના ઉડાણુમાથી આવતી પૂ વિદુષી મહાસતી વસુમતીમાર્ધની વ્યાખ્યાન-વાણી એટલી ગાયક, સિદ્ધાંતનિષ્ઠ અને દૃષ્ટાંતથી સભર છે કે શ્રોતાવૃદ્ધ તેમની બુદ્ધિ ઊભીની અસર નીચે આવી તપ, ત્યાગ, મયમના માર્ગે જવા જરૂર છે તેમની વાણીએ અનેક જીવોને પ્રતિબોધ પમાડ્યા છે, આત્માને ઢઢોળી સયમમાર્ગે દોર્યા છે, તેમના સુખારવિદ-દેલી જિનવાણીની ગગાએ અનેકના આત્માને પવિત્ર કર્યા છે

આ બ્રાહ્મણનું સમ્મતાની વાણીનું રસપાત કરાવનાર શ્રી વસુ
મતીઆઈ મહાસ્ત્રીનો જન્મ પાલનપુરમાં પિતાશ્રી તળસીઆઈ ગુમ-
ચના કુટુંબમાં દિવાળીઆઈ માતાની કુખે થયો હતો. બાલ્યવસ્થાનું
નામ મહતઆઈ રાખવામાં આવ્યું હતું. કુટુંબ ધાર્મિક રસધીર તથા
ધર્મી હતું. માતાપિતાએ બાલ્યવસ્થા જ સુસંસ્કારેલું સિંચવડું હતું.
આસપાસના ધાર્મિક વાતાવરણે અને ચતુર્થાધીઓના સહયોગથી
ધાર્મિક અકુરે વિકસિત થતા રહ્યા હતા.

શાળાનું પ્રારંભિક શિક્ષણ અને સાચોસાચ જીનશાળાના ધાર્મિક
શિક્ષણે મહતઆઈના બાલિકાના જીવનને બીજા ગામી બનાવ્યું. સ્વપ્રતિભા
બૌદ્ધિક બળ, નિમ્ન થતા અને કંઠાકુચની કુસ્તી સહિત તેઓશ્રીના
જીવનમાં શરૂઆતથી જ હતી. તેના ઉછેર માટે ચોખ્ખા તક અને
સુલભ પ્રસંગોની જરૂર હતી, જેથી આ કન્યારત્ન સસાર ધમમાં નહિ
પરંતુ સમયમાર્ગે દેહીપ્રમાણ બની રહ્યું.

પરંતુ કમના બોધનો એવા છે કે તેને ભોગવ્યા વિના પૂર્યા
થતા નથી. વર્ષો પહેલાંનો નવાળો કળનો એ સમય હતો ત્યારે ચૌદ
પંજર વયની કન્યાનો વિવાહ (સમ) કરવામાં આવતો હતો. તેમ આ
મહતઆઈના વિવાહ પાલનપુર ગામમાં જ કીર્તીનરઆઈ ઈશ્વરઆઈના
મુખુન દામણી જોડે થયો. કાળની ચતિ ત્યારી છે. સસારશુભ
અપજીવી નીવડ્યું અને લગ્નનાં એક જ વયની પંજર મહતઆઈની
વૈધવ્યજીવનની ક્ષાણીનો પ્રારંભ થયો. બને પક્ષ (પિયર પક્ષ અને
અસુરપક્ષ) સુખી, સંપન્ન અને સમૃદ્ધિમાન હતા. વૈધવ્ય જીવનમાં
જીવનનિર્વાહ માટે રાતિ હતી. પરંતુ વૈધવ્યનું આ કુન્ન આત્મિક
મુખી અપૂર્વ જાવના ગમત કરવાનું નિમિત્ત બન્યું. જાવિના મહતમાં
શુ ક્રિયાયેમું છે તેની જાને ખબર હોય છે.

રાત્રીનું કંઈક મહાસ્ત્રીજી સસારપક્ષ તેમનાં ગામાજીની
દીકરી થાય અને તેમના સસમાનમમાં આવવાનું બન્યું. મુશ્કેલી

યાદ આવશે

(રાગ-રાતમે દો દો યાદ ખીલે)

વીરની વાણી, અહિ સાની ખાણી,
એ તો ભવ્ય જીવોને લિંબવી ચાલી. ..

જગપતિની આ તો વાણી છે,
ગૌતમની સુદર ક્યારી છે,
તારી વાણી જ્ઞાનથી ભરપુર છે
વાણીમા આગમના પુર છે   વીરની વાણી૦ ૧

એ વાણી વસુખાઈ પ્રકાશે છે,
એમા આગમના સૂર મહેકે છે,
ભવ્ય જીવો સુણીને ડોલે છે,
એ મુખથી વાણી રેલે છે,
એ જ્ઞાન ઝવેરાત વેરે છે
ભવ્ય જીવોને, માર્ગે પ્રેરે છે ...વીરની વાણી૦ ૨

વસુખાઈની વાણી બહુ યાદ આવશે,
એ તો ભવ્યજીવોને લિંબવી જાશે,
એ ગગન ગળવી ગાન કરે,
ભવ્યોને વાણી શાન કરે,
એ જગત જીવોને જોધ કરે,
અહિ સાતો જગમા પ્રચાર કરે,
શાસન ઝડો લઈ જગમા ફરે   વસુખાઈની વાણી૦ ૩

એ મુખથી સત્ય પ્રકાશે છે,
વીરવાણીને વરસાવે છે,

મહાસતીજીનો વિદાર પ્રદેશ રૌરાષ્ટ્ર અને ગુજરાત હોય સૌરાષ્ટ્રનાં મુસ્લિમ, વડવાણ રહેર, બોટાદ, પાળીવાદ તેમ જ ભાવપ્રદેશમાં વિદાર કરી જિનવાણી પથપાન તેમજે કરાવ્યું છે. ગુજરાતમાં જમદાવાદ, કડી, કમોલ, પાલનપુર મુસ્લિમ વંશોરે સ્થાપનાં તેમની વાણી આજે પણ જૈન કુટુંબોમાં મુસ્લિમ કરી રહી છે સવન ૨ ૧૩ માં તેમજે મુનર્ધના રથ જૈન સંધિની વિનવીને માન આપી મહાસતી પાવલીનાર્ધ આદિ સાંખીદે સાથે મુનર્ધ તરફ ઉપ વિદાર કર્યો અને મુનર્ધ માદુચ દાદર, વિશેષાર્થેમાં આતુર્માંસ કર્યાં કૃપમળમાં મહારાષ્ટ્રમાં પત્થેલ, લોનાવલા પુત્ર ધોડાદી, અહમદનગર, નસિક વંશોરે સ્થાપનાં કરીને પોતાની વાણીનો દિવ્ય પ્રકાશ જનહૃદયમાં ફેલાવ્યો છે

મુનર્ધના અને ઉપનરના આર વર્ષના વિદારે પૂ મહાસતીજીની વાણીને મુનર્ધની જૈન જનતા ઉપર અસૌકિક અસર કરી છે. મુસ્લિમ જૈન જનતાને વિદ્યાભગેલી શાસ્ત્રિક સૈધીથી વીરવાણીની મધુર વીણા વગાડીને જનહૃદયને જાગ્રત કરી ધાર્મિક ભાવનામાં અભિવૃદ્ધિ કરી છે મુનર્ધની જનતામાં તેમજે જે ધાર્મિક ભાવનામાં ખીજ રાખ્યાં છે તે મુનર્ધની જનતાના આત્મ-મંદિરે ભગી નીકળી અનેકને સોળી જીવ આપનાં રહેશે. મુનર્ધની જનતા પૂ વિદુષી મહાસતીજી જોના આતુર્માંસને ભૂધી નહિ / સહે. મુનર્ધમાંના આગમનથી મુનર્ધમાં પા ઉપરાંત સસારી મુશ્મોએ સળોડે જલ્મવતને અગ્રીકાર ક્યુ છે અને પતિ બહેનોએ ભાગવતી દીક્ષા અગ્રીકાર કરી આત્મ-કમ્પાણ પતે પમપણ ક્યુ છે

આ ભણ પ્રભાવ જોજસ્વી તેજસ્વી, પ્રતિભાવી, વિદુષી મહાસતીજી વસુમતીનાર્ધનો છે એમને અનન્ય ભાવે વદન દો !

યાદ આવશે

(રાગ-રાતમે દો દો યાદ ખીલે)

ચીરની વાણી, અહિંસાની ખાણી,
એ તો ભવ્ય હોવાને લિંબવી ચાલી. .

જગપતિની આ તો વાણી છે,
ગૌતમની સુદર ક્યાગી છે,
તારી વાણી જ્ઞાનથી ભરપુર છે
વાણીમા આગમના પુર છે ... ચીરની વાણી ૧

એ વાણી વસ્તુબાધી પ્રકાશે છે,
એમા આગમના મૂર મહેકે છે,
ભવ્ય હોવા સુણીને ડાલે છે,
એ મુખથી વાણી રેલે છે.
એ જ્ઞાન ઝવેગત વેગે છે
ભવ્ય હોવાને, માર્ગે પ્રેરે છે ... ચીરની વાણી ૨

વસ્તુબાધની વાણી બહુ યાદ આવશે,
એ તો ભવ્યહોવાને લિંબવી બનશે:
એ ગગન ગમવી ગાન દે,
ભવ્યોને વાણી જ્ઞાન દે
એ જગત હોવાને બોધ દે,
અહિંસાનો જગમા પ્રચાર દે,
શાસન ઝડા સર્વજગમા મે . વસ્તુબાધની

એ મુખથી કય પ્રકાશે છે
રાગવાણીને વસ્તુબાધે છે.

એ ક્યા વિદ્યને ૧૫૭ છે
 ષષ્ઠમર્ગ-તેજવી દીમે છે
 જ્ઞાન જ્ઞાને વરસાવે છે વસુભાર્ગની ૪

આત્મુર શાસન હીપક છે
 એની જ્યોતિ જગમાં ઝળકે છે
 મહાવીરના શ્વમા સત જ છે
 ખમ જગતના એ સ્ત જ છે
 બાદરણ ભૂમિના સીતારા છે વસુભાર્ગની ૫

શાન્તમૂર્તિ ઢેસરભાર્ગ ગુરૂણી છે
 જેની ઢેસર-સુવાસ દેસાણી છે
 કમ બામ વસુભાર્ગ તમારા છે
 એવા ગુરૂણીના ચરણે પારા છે
 આ રત્નો પાણ્ડુપુરના છે,
 વસુભાર્ગની વાણી મહુ માદ આવશે ૬

અમર કહાણી

સુણો, સુણો ઓ જ્ઞાતિ બધું, મહાસતીની અમર કહાણી,
 દાવાનળ ખુઝાવ્યો, અહિંસા ધર્મ પમાડી. ૧ સુણો ૦
 પિતા તળશીભાઈ જેના, માતા દિવાળીબાઈ,
 ગામ પાલનપુર મુકામે, શુભ ચોઘડીએ જન્મ પાઈ ૨ સુણો ૦
 કુમળી વયમા દુ ખાણા જેથી સસાર અસાર થયો,
 શુભ ઘડીએ તે શુભ ચોઘડીએ, દીક્ષાનો સ્વીકાર કર્યો ૩ સુણો ૦
 સ્વપ્નવત્ સસાર ગણીને, માયાના બધન તોડ્યા,
 નામ ધર્યું મહાસતી વસુબાઈ, નામ તણા સાર્થક્ય કર્યા ૪ સુણો ૦
 અધકારની આધીમાથી, સત્ય તણો પ્રકાશ કર્યો,
 પ્રેમભર્યા એ દિવ્ય નયનોથી, જ્ઞાન તણો વિસ્તાર કર્યો ૫ સુણો ૦
 મહાસતીએ સયમ તપથી, ભવ્ય સાધનાને સાધી,
 દેશવિદેશની માનવતાને, નૂતન દૃષ્ટિ છે લાધી સુણો ૦ ૬
 સતી ! તમારા પ્રેમ પથમા, લાખો જન જોડાયા,
 નવજીવન પામીને સર્વે, અહિંસા-રંગે રગાયા સુણો ૦ ૭
 નારાયણહાસ કહે કર જોડી, યુગ યુગ જીવો મહાસતી !
 અતરની અલિલાપ એ મારી, બાળક હિપર મહેર કરી ૮

મહાસતી શ્રી વસુમાર્ધ-પ્રથાસ્તી-ગીત

(સ્થપિતા શ્રી નારાયણાસ પદવાળા)

- ધન્ય, ધન્ય, મહાસતી વસુમતીનાઈને રે,
તીર્થધામ કાશી પાલનપુરને રે ધન્ય
- માત પિતાનાં નામને કીર્તનાઈ રે,
જેણે કુળ ઇલાતેર તારીનાં રે ધન્ય
- જેનાં દુઃખથી કુળ જામ છે રે,
જાણિમાનીનાં માન જગી જામ છે રે. ધન્ય
- જેણે તપ કાશી કઠિનાઈથી રે,
તેણે આશનાં ભક્ત સહેલાઈથી રે. ધન્ય
- જેનાં મહિમાને પાર ન પામીયે રે,
મોહ માયા સર્વેને સહારીયારે. ધન્ય
- કર જોડી નારાયણાસ જોલીયારે,
મુર મળ્યા વસુમાર્ધ જોલીયા રે, ધન્ય

યાદ આવશે

(રાગ-રાતમે દો દો યાદ ખીલે)

વીરની વાણી, અહિ સાની ખાણી,
એ તો ભવ્ય હોવાને લિંબવી ચાલી .

જગપતિની આ તો વાણી છે,
ગૌતમની સુદર ક્યારી છે,
તારી વાણી જ્ઞાનથી ભરપુર છે
વાણીમા આગમના પુર છે   વીરની વાણી૦ ૧

એ વાણી વસુધાર્ધ પ્રકાશે છે,
એમા આગમના સૂર મ્હે કે છે,
ભવ્ય હોવા મુણીને ડોલે છે,
એ મુખથી વાણી રેલે છે,
એ જ્ઞાન ઝવેરાત વેરે છે
ભવ્ય હોવાને, માર્ગે પ્રેરે છે ...વીરની વાણી૦ ૨

વસુધાર્ધની વાણી બહુ યાદ આવશે,
એ તો ભવ્યહોવાને લિંબવી નશે,
એ ગગન ગળવી ગાન કરે,
ભવ્યોને વાણી જ્ઞાન કરે.
એ જગત હોવાને બોધ કરે,
અહિ સાનો જગમા પ્રચાર કરે,
જાસન ઝડો લક્ષ્મીજગમા કરે   વસુધાર્ધની વાણી૦ ૩

એ મુખથી સત્ય પ્રકાશે છે,
વીરવાણીને વગ્ધાવે છે,

એ દયા દિવલને પૂરે છે

અમર-તેજથી દીસે છે

ગાન ગાને વરસાવે છે

વસુન્ધાધની

૪

આત્મુર સાસન દીપક છે

એની જ્યોતિજ્વળા ઝળે છે

અધીરના સાથ સત જ છે

ધમ જગતના એ સ્તન છે

આદરણ્ય મુનિના સીનારા છે

વસુન્ધાધની

૫

શાન્તમુર્તિ ડેશરખાઈ અરણ્ય છે

જેની ડેશર-મુવાસ દેવાણી છે

ધન જાગ વસુન્ધાઈ તમારા છે

એવા અરણ્યના ચરણે પારા છે

આ રત્નો પાશુપુરના છે

વસુન્ધાધની વાણી જડુ માફ આવશે ૬

અમર કહાણી

સુણો, સુણો ઓ જ્ઞાતિ બધું, મહાસતીની અમર કહાણી,
 દાવાનળ બુઝાવ્યો, અહિસા ધર્મ પમાડી, ૧ સુણો ૦
 પિતા તળશીલાઈ જેના, માતા દિવાળીબાઈ,
 ગામ પાલનપુર મુકામે, શુભ ચોઘડીએ જન્મ પાઈ . ૨ સુણો ૦
 કુંભળી વયમા દુ ખાણા જેથી સસાર અસાર થયો,
 શુભ ઘડીએ ને શુભ ચોઘડીએ, દીક્ષાનો સ્વીકાર કર્યો ૩ સુણો ૦
 સ્વપ્નવત્ સસાર ગણીને, માયાના બધન તોડ્યા,
 નામ ધર્મ મહાસતી વસુબાઈ, નામ તણા સાર્થક્ય કર્યા ૪ સુણો ૦
 અધકારની આધીમાથી, સત્ય તણા પ્રકાશ કર્યો,
 પ્રેમભર્યા એ દિવ્ય નયનોથી, જ્ઞાન તણા વિસ્તાર કર્યો ૫ સુણો ૦
 મહાસતીએ સયમ તપથી, ભવ્ય સાધનાને સાધી,
 દેશવિદેશની માનવતાને, નૂતન દૃષ્ટિ છે લાધી સુણો ૦ ૬
 સતી ! તમારા પ્રેમ પથમા, લાખો જન જોડાયા,
 નવજીવન પામીને સર્વે, અહિસા- રંગે રંગાયા સુણો ૦ ૭
 નારાયણદાસ કહે કર જોડી, યુગ યુગ જીવે મહાસતી !
 અતરની અલિલાપ એ મારી, બાળક ઉપર મહેર કરી ૮

મહાસતી શ્રી વસુભાઈ-મરાસ્તી-મીત

(સ્મૃતિ મી નારાયણસ પદવાળા)

ધન્ય, ધન્ય, મહાસતી વસુમતીનાઈને રે,
વીંધધામ કીધુ પાલનપુરને રે ધન્ય.

માત પિતાનાં નામને કીજળખાં રે,
જેણે કુળ ઇકાતેર તારીયાં રે ધન્ય.

જેનાં ક્યાનથી કુખ નમ હે રે,
જાણિમાનીનાં માન અળી નમ હે રે. ધન્ય.

જેણે તપ કીધાં કઠિનાઈથી રે,
તોડ્યાં આશનાં મધન સજ્જેવાઈથી રે. ધન્ય.

જેના મહિમાને પાર ન પામીયે રે,
મોહ માયા સર્વેને સહારીઆરે. ધન્ય.

કર જોડી નારાયણસ જોડીયારે
ગુર મળ્યા વસુનાઈ જોડીયા રે. ધન્ય.